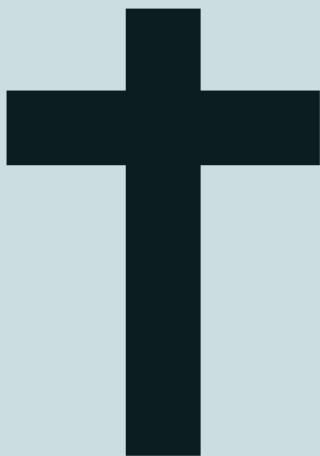

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu, Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de Uluveu,
Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

FRT	1
Fastok	2
Mattiu	6
Mak	54
Luk	84
Jon	131
Nauman gail	166
Rom	208
1 Korint	230
2 Korint	251
Kalatia	265
Efesus	273
Filippi	281
Kolosse	287
1 Tessalonika	293
2 Tessalonika	298
1 Timoti	301
2 Timoti	307
Titus	312
Filemon	315
NaIpru gail	317
Jemes	334
1 Pita	340
2 Pita	347
1 Jon	351
2 Jon	357
3 Jon	358
Jut	359
Na-kel-vəhoti-an	361
OTH	385
Naves hən nə-nau-gati-an	386
Natiksonari	388
Nəbathusoruan gail	396

Na-kel-gati-an Veveu **Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu**

The New Promise

The New Testament in Maskelynes of Uluveu Island, Vanuatu

Niutestamen long Maskilin, lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu
[klv]

Niutestamen long Maskilin,
lanwis blong Uluveu Aelan, Vanuatu

The New Testament in Maskelynes
the language of Uluveu Island, Vanuatu

Le Nouveau Testament en Maskelynes
langue de l'île de Uluveu au Vanuatu

First edition
© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Your are free to share – to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Table of Contents

Preface

This publication is the New Testament in the Maskelynes language. The 1300-1400 speakers of Maskelynes mostly live on the island of Uluveu which is one of the Maskelyne Islands off the southeast coast of Malakula in Vanuatu.

The New Testament in the Maskelynes language was translated during the years 2001 to 2012 by the Uluveu Language Project.

Fastok

Histri blong Baebol Projek

Ol man we oli raetem Niutestamen fastaem, oli raetem long lanwis blong olgeta, lanwis blong Gris. Taem jos i kam bigwan, i stap long ol defdefren ples, ale ol man oli stat blong transletem Baebol i go long ol lanwis blong manples blong oli save ridim save. Long Uluveu aelan, long 1994 Uluveu Lanwis Projek i stanap ale oli askem wan advaesa blong givhan. Wan advaesa i kamtru long 1998 ale ol komuniti oli apoentem ol transleta wetem wan translesen komiti aot long evri vilej wetem evri denominesen. Long wan woksop long yia 1999 mo wan bakegen long 2000, fulap olfala mo medel man mo yangfala oli agri long wan fasin blong raetem lanwis Maskilin mo long wan alfabet. Ale long yia 2000 fofala transleta oli stat blong transletem buk Jona. Oli stat long Niutestamen long 2001 ale sam man bakegen oli joenem wok gogo oli flatem long yia 2012.

Rod blong tanem toktok blong Niutestamen i olsem wanem?

Lanwis blong Gris we ol olfala bifo oli raetem Niutestamen long hem i no olsem lanwis blong yumi blong Maskilin nating. Sapos ol transleta oli tanem i kam long lanwis folem wanwan wod, lanwis bae i no stret mo ol man bae oli no save kasem gud mining blong hem. From samting ia mifala i no wok folem fasin ia. Fastaem mifala i faenemaot ful mining blong toktok we i stap long lanwis blong Gris. Afta mifala i transletem mining ia i kam long lanwis Maskilin blong bae ol man oli ridim save. Samtaem blong mekem mining i klia, lanwis Maskilin i gat wan wod nomo, samtaem i gat nid blong yusum wan o iven tu ful sentens.

Fulap samting i stap long Tok blong God we tede long Vanuatu yumi no save ol samting ia. Ale lanwis blong Gris i gat fulap wod we ol lanwis blong Vanuatu oli no gat, olsem “pris,” “apostol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mo “glori.” Fastaem projek i goraon long ol vilej blong askem ol olfala se olsem wanem long ol toktok ia. Ol olfala oli talemaot ol gudgudfala toktok be i no evri wan. Ale insaed long projek ol transleta oli sidaon blong faenem rod blong talem ol mining we lanwis blong yumi i no gat. Blong sam mining mifala i faenem gudfala rod long lanwis, blong sam mifala i faenem olfala toktok we tede klosap i lus, blong sam mifala i talem mining long wan longfala rod, ale blong sam mifala i yusum wod blong lanwis blong deferen ples olsem Avoh, Bislama o iven Inglis. Ol kaenkaen wod ia i stap long diksonari long en blong Niutestamen ia.

Tok blong God i gat fulap tok pija long lanwis blong Gris we mining i no kamaot long lanwis blong yumi. Long sam olsem mifala i talem klia nomo, be mifala i putum wan futnot daon blong talemaot wanem we i talem long lanwis blong Gris fastaem.

Fasin blong joenem ol vas

Long wanwan ples long Niutestamen oli talem wanem we i hapen long wan oda we i no sens long lanwis blong yumi. Wanem we i hapen fastaem oli talem biaen ale wanem we i hapen biaen oli talem fastaem. From samting ia, mifala i jenisim blong se wanem we i hapen fastaem i kam fastaem ale wanem we i hapen biaen i kam biaen. Blong mekem lanwis i sens olsem ia, samtaem mifala i joenem tu o tri vas ale raetem namba olsem Kol 4.7-8.

Ol futnot mo refrens

Taem yumi ridim Niutestamen maet yumi luk wan smol leta we i stap klosap long wan wod o long en blong wan sentens olsem ia: *. Smol leta a i talemaot se daon long pej i gat wan tok save we i eksplenem wod o sentens long vas ia. Yumi s ingaotem kaen toksave se “futnot.” Wanwan futnot i talemaot mining blong wan wod, wanwan i talemaot stret wod o vas long lanwis blong Gris, ale wanwan i talemaot wan kalja o fasin blong ol man Ju we maet i givhan long yumi blong save mining. From ol samting ia, taem yumi luk wan smol leta olsem ia, i gud se yumi lukluk daon blong kasem gud mining blong vas ia.

* :: Hemia nao wan futnot.

Aninit ol futnot bae yumi luk ol refrens we oli talemaot narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem vas we refrens i makem.

Ol saedtok

Taem yumi ridim Niutestamen ia, bae yumi luk wan saedtok olsem Mat 13.44.

Natohan pipihabalan aGot len namav

Ol saedtok oli stap from tri samting. Faswan: oli stap blong givhan blong yumi blong luksave se ples ia long Tok blong God hemi abaot wanem. Nambatu: oli stap blong givhan long yumi blong faenem ples we yumi lukaotem long Tok blong God. Nambatri: hemi brekem longfala toktok i kam long ol smolsmol pis. Be wan samting: ol saedtok oli no tok blong God blong bae yumi prij long hem!

Ol stori we oli stap long defren buk bakegen

Yumi save se ol gospel, ol buk olsem Matiu, Mak, Luk mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hemi laef bakegen long ded. Yumi save ridim wan stori long buk Matiu ale sem stori ia i stap long buk Mak o Luk o Jon. Taem we i olsem, yumi save faenem refrens blong ol narafala ples aninit long saedtok olsem long Mat 14.13

AYesu evəjan alaluman lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

Samting ia i talemaot se stori blong taem we Jisas i givim kakae long 5,000 man i stap long Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 wetem Jon 6.1-14 bakegen.

Ol pija

Long en blong Niutestamen i gat ol pija. Sam pija oli stap blong givhan, blong yumi savi wanem we i hapen long stori. Sam pija oli stap blong soemaot wan ples blong olgeta, hemi olsem wanem. Ale sam narafala pija oli stap blong soemaot olsem wanem wan samting we yumi long Vanuatu yumi neva luk, olsem wan wud o wan anamol o wan samting blong kalja blong olgeta blong bifo.

Ol map

Long Niutestamen i gat sam defren map blong ol defdefren ples. I gat sam blong taem we Jisas i wokbaot blong mekem wok we papa God i putum long han blong hem blong mekem. I gat sam bakegen blong taem we Pol i wokbaot blong talemaot Gud Nius blong Jisas Kraes.

Diksonari

Sapos i gat wan wod we i stap long Niutestamen ia we yumi no save, traem lukaotem long diksonari we i stap long en blong Niutestamen. Diksonari ia i talemaot mining blong sam wod we yumi trabol from o we klosap i lus long lanwis blong yumi. I talemaot mining blong sam wod we yumi save be yumi no yusum plante taem, o yumi no yusum tumas long fasin we oli yusum long Tok blong God. I talemaot mining blong sam wod we yumi karem i kam, from we lanwis blong yumi i no gat. Ale i talemaot mining blong sam we maet yumi no wantem tingbaot be Tok blong God i strong long ol samting ia.

Ol topik

Sapos yumi wantem mekem wan Baebol Stadi we i tingbaot wan topik, yumi save lukluk i go long en blong Niutestamen long wan lis blong ol topik wetem fulap ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. O sapos yumi gat sam kwestin long wan samting we i stap long Tok blong God, ale maet yumi faenem se hemi wan long ol lis blong ol topik. Ale yumi save lukluk gud long topik ia blong faenemaot fulap blong ol ples long Tok blong God we oli tokbaot topik ia. Taem yumi ridim olgeta evriwan, bae yumi save nao wanem we God i wantem se bae yumi laef folem.

Nasoruan nametəkav

Nəbəl husur nəpairan hən Nasoruan siGot

Nəvanuan gail lototos gat Na-kel-gati-an Veveu a mto, lutosi len nasoruan salito, nasoruan ta Kris. Nəboŋ alat siYesu lotosobur, lutoh len naut tiltile gail, ale lotubət pair hən Nasoruan siGot van hən nasoruan salit gail hən ləbeʋururŋ ləboii. Len naut a Uluveu, len nasihau 1994, Uluveu Lanwis Projek etubət, ale lous nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh. Nəvanuan na-vi-tarhəte-an sua evisi len nasihau 1998 ale alat a Uluveu lutabtabuh len nəvanuan gail hən ləbipair hən nasoruan siGot, ale lutabtabuh len nakomiti sua. Lulekis hən galito dan navile pisi a Uluveu naut kəmas Prespitiarian, SDA o NTM. Len nawoksop sua len nasihau 1999, ale sual am len nasihau 2000, nəhəvut gail mai alaluman lotomatmatu mai alathutai ludam hən navide hən natosian len nasoruan ta Uluveu mai nəalfapet han. Beti len nasihau 2000 naluuman lotovat lotubət pair hən nalobulat Jonah. Lotubət pair hən Na-kel-gati-an Veveu

len nasihau 2001, ale naulum̄an galevis am loum mai galito van van loum p̄isi len nasihau 2012.

Nap̄isal h̄an n̄ap̄airan h̄an nasoruan len Na-kel-gati-an Veveu imabe?

Nasoruan ta Kris lototos gat Na-kel-gati-an Veveu lan a m̄o sahum nasoruan sidat a Uluveu kasi. N̄etransleta l̄et̄ap̄air h̄an Nasoruan siGot husur nasoruan v̄isusua, nasoruan sidat asike tanor ale n̄evanuan gail asike l̄etal̄eb̄oi s̄ehot namilen. Bathut natenan ginamit namtsahusur nav̄ide enan. Met̄ekav namtudoŋ kitev namilen kavkav h̄an nasoruan topat len nasoruan ta Kris. Beti namtupair h̄an namilen van h̄an nasoruan sidat a Uluveu h̄an n̄evanuan p̄isi l̄eb̄ev̄urur̄ l̄eb̄oi. Boŋ galevis nasoruan sidat ikad natuhsoruan sua ŋai tokel p̄is namilen tomasil. Boŋ galevis am datusor eb̄elav h̄an namilen tomasil.

Natit isōbur len Nasoruan siGot, len naut a Vanuatu dam̄ŋai datsal̄eb̄oi natgalenan. Ale nasoruan ta Kris ikad nasoruan isōbur nasoruan ta Vanuatu l̄es̄ekade, hum “p̄ris,” “aposol,” “adalteri,” “enjel,” “blesem,” “hop” mai “glori.” A m̄o naprojek iyar husur navile gail h̄an tousus kitev nasoruan gail. Ahāvut gail lukel ur nakonsoruan galevis be savi gail p̄isi. Ale len nauman salito len naprojek, n̄etransleta lob̄etah h̄an l̄eb̄isāb̄ nap̄isal h̄an l̄eb̄ikel namilen gail nasoruan sidato topar. Namilen galevis namtusab̄ nap̄isal tovoi h̄an namtbikele len nasoruan sidato. Namilen galevis namtusab̄ nasoruan ta m̄o datsal̄eb̄oi dam̄ŋai, p̄epad̄aŋ h̄an lotomasig. Namilen galevis namtukele len nap̄isal tob̄elav. Ale namilen galevis namtulav nasoruan han dan naut tile hum nasoruan ta Avoh, nasoruan bon̄bon̄ o nasoruan ta Iglan. Nasoruan tomagalenan lupat len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu egai.

Nasoruan siGot ikad nasoruan k̄eta isōbur len nasoruan ta Kris lan, ale namilen s̄emasil len nasoruan sidato. Galevis namtukel p̄arp̄ar h̄an gail ŋai, be namtorij nafutnot tovi natos-gati-an a pan len nalob̄ulat, ale nafutnot enan ikel ur n̄esa nasoruan ta Kris tokele a m̄o.

Nav̄ide h̄an tosuhud h̄an naves gail

Len naut v̄isusua len Na-kel-gati-an Veveu lukel n̄esa tovisi be lusor husuri len nap̄isal togol n̄evanuan sidat ebutbutut. N̄esa tovisi a m̄o lukele a tahw ale n̄esa tovisi a tahw lukele a m̄o. Husur natenan, namtogāgel h̄ani h̄an ke n̄esa tovisi a m̄o namtukele a m̄o ale n̄esa tovisi a tahw namtukele a tahw. H̄an dat̄bigol nasoruan bigam b̄ivoi maienan, len naut galevis namtosuhud h̄an naves toru o totor ale namtutos gat gail hum lotosua ŋai maiegai: Kol 4.7-8.

Nafutnot mai narefrens gail

N̄eb̄oŋ dat̄bēv̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu, hum ma dat̄beris natuhleta topat p̄epad̄aŋ h̄an nasoruan sua o len nagilen nasentens maiegai: †. Naleta enan ikel uri ke, a pan len napej ikad na-sor-l̄eb̄oi-an sua tosor husur natsua topat len naves enan. Datokis na-sor-l̄eb̄oi-an tomaienān h̄an “nafutnot.” Ikad nafutnot tokel ur namilen nasoruan sua, ikad nafutnot tokel ur nasoruan o naves len nasoruan ta Kris, ale ikad nafutnot tosor husur nav̄ide seju gail ke hum ma bevi tarh̄et sidato h̄an dat̄bel̄eb̄oi namilen. Bathut natgalenan, n̄eb̄oŋ dattoris natuhleta ideh, ivoi h̄an dat̄bēv̄unus n̄esa topat a pan h̄an dat̄bel̄eb̄oi s̄ehot namilen naves enan.

Len napej a pan ikad nafutnot gail, be a pan buni ikad narefrens gail lotokel ur naut tile gail len Nasoruan siGot tokad n̄evanuan o nasoruan tohum naves narefrens tokel uri.

Nasoruan topat tarh̄ete

N̄eb̄oŋ dattōv̄urur̄ Na-kel-gati-an Veveu egai, dereh dateris nasoruan tarh̄epej hum Mat 13.44.

Natohan pipihab̄alan aGot len n̄emav

Nasoruan topat tarh̄ete ipat m̄os natit itor. Esua: ipat h̄an bevi tarh̄et sidato h̄an dat̄beris l̄eb̄oi n̄esa naut enan len Nasoruan siGot tosor husuri. Eru: ipat h̄an dat̄bisab̄ naut dattodoŋ kitevi len Nasoruan siGot. Itor: igol ke nasoruan tob̄elav egam̄ vi hudhut gail. Be natsua: nasoruan topat tarh̄ete savi soruan siGot h̄an dat̄bikel uri hum nasoruan siGot len nalotuan!

N̄eb̄ol gail lotopat len nalob̄ulat tile am

Datol̄eb̄oi ke nalob̄ulat gail hum Mattiu, Mak, Luk mai Jon lusor husur n̄emauran mai n̄ematan siYesu Kristo, mai n̄emauran san dan n̄ematan. Datol̄eb̄oi dat̄bēv̄urur̄ n̄eb̄ol sua len nalob̄ulat Mattiu ale n̄eb̄ol enan ipat tu len nalob̄ulat Mak o Luk o Jon. N̄eb̄oŋ tomagenan, datol̄eb̄oi dat̄bisab̄ narefrens h̄an naut galenan pipit nasoruan topat tarh̄ete hum Mat 14.13

† :: Egai nafutnot sua.

*AYesu evəŋan alalumian lotovi 5,000
(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)*

Natenan ikel uri ke nəḅol husur nəḅoŋ aYesu tovəŋan alalumian lotovi 5,000 ipat len Mak 6.30-44, Luk 9.10-17 mai Jon 6.1-14 am.

Napija o nəgarutian gail

Len nagilen Na-kel-gati-an Veveu ikad nəgarutian gail. Galevis lupat hən ləḅevi tarhət sidato hən datḅeləḅoi nəsa tovisi len nəḅol. Galevis lupat hən datḅeris ləḅoi naut sua salito. Ale galevis lupat hən ləḅəvusan gidat hən natsua gidat a Vanuatu datsarisi boŋ ideh, hum nəhai o natsua tomaur o natsua hən nəvide salit ta mō.

Nəmap o nəgarutian hən naut gail

Len Na-kel-gati-an Veveu ikad nəmap tiltile gail hən naut gail. Ikad galevis hən naut a Jutea nəboŋ aYesu toyaryar hən togol nauman aTata Got toriŋi len nəvəlan hən ḅigole. Ikad galevis am hən nəboŋ aPol toyaryar hən ḅikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo.

Natiksonari

Asike datḅeləḅoi nasoruan sua topat len Na-kel-gati-an Veveu egai, datia doŋ kitevi len natiksonari topat len nagilen Na-kel-gati-an Veveu. Natiksonari enan ikel ur namilen nasoruan galevis datsaləḅoi savoi o pəpadəŋ hən ḅimasig dan nasoruan sidato. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattoləḅoi be datsakelkele, o datsakele len nəvide hum lotokele len Nasoruan siGot. Ikel ur namilen nasoruan galevis dattolavi gəmai, husur toḅuer len nasoruan sidato. Ale ikel ur namilen nasoruan galevis dattomətahun datḅinau, be Nasoruan siGot ikele ale aGot ike dateləḅoi natgalenan.

Nəbathusoruan gail

Datḅike datḅeutaut hən nəstati hən datḅinau natsua len Na-kel-gati-an Veveu, datoləḅoi datḅevuhe vi lan nagilen ale bunus nəbathusoruan gail mai naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan galenan. O datḅikad nausian husur natsua topat len Nasoruan siGot, ale hum ma datḅisabi ke tosua len nəbathusoruan gail. Ale datoləḅoi datḅebunus nəbathusoruan galen ḅivoi hən datḅisab naut isoḅur len Nasoruan siGot lotosor husur nəbathusoruan enan. Nəboŋ datḅəvuruŋ naut galenan, dereh dateləḅoi nəsa aGot toləŋoni ke datimaur husuri.

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mos ase?

Itosi mos naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. İbol husur nəpasian siYesu, naʔusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ʔais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən ʔipərʔar ke aYesu evi kiŋ len nəpasusan siTevit tovi kiŋ ta sutuai. Evi kiŋ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən ʔilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isobur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naʔusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1-7.29)

Nasoran san 2 (10.5-11.1)

Nasoran san 3 (13.1-52)

Nasoran san 4 (18.1-35)

Nasoran san 5 (24.1-25.46)

İmaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən ʔevi Kristo, hən ʔeil a mo hən galito, ʔevi kiŋ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1-2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1-4.11)

3) AYesu etuʔat hən nauman san (4.12-25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naʔehuh (5.1-7.29)

5) AYesu igol namerikel isobur (8.1-9.34)

6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35-11.1)

7) AYesu eʔusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2-13.52)

8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53-15.20)

9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21-18.35)

10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1-20.34)

11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1-25.46)

12) Lutah gat aYesu (26.1-56)

13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57-27.66)

14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1-20)

Nəbathuyah siYesu

(Luk 3.23-38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² Apraham evi atəman alsak.

AIsak evi atəman aJakop,

tovi atəman aJutah mai aʔan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAmminatap evi atəman aNahson,

tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.
 APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.
 AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kin.
 Ale aTevit evi atəman aSolomon,
 anan tovi asoan aUriah a mo.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehoboam.
 Ale aRehoboam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*
⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.
 Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.
⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.
 Ale aAhas evi atəman aHesekiah.
¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.
 AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.
¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah
 mai aʋan gail len nəboŋ

lotomaŋipiriah vi Pabilon.*

¹² Husur nəmaŋipiriah vi Pabilon:
 aJekoniah evi atəman aSealtiel,
 ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,
 tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.
¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.
 Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.
 Ale aEleasar evi atəman aMattan.
 Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,
 topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuʋat len aAraham vəbar aTevit ikad naur lotovi 14 pisi, ale tuʋat len aT-
 evit vəbar nəmaŋipiriah vi Pabilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuʋat len nəmaŋipiriah
 vi Pabilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi 14 tətəs.

*AMeri ipas aYesu
 (Luk 2.1-7)*

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri ikel gati ke tilah mai aJosef,
 be a tahw hən arbiʋon, isaʋi ke etian, aNunun aGot togole.

¹⁹ Husur ke ahavut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboŋ tosəsəloŋ hən aMeri totian,
 emətəhun biŋol nahurun aMeri bisa, ŋa isaʋ səhoti len nənauan san ke teriŋ aMeri, be
 emətəhun avan ideh həleboii.

²⁰ Nəboŋ tonau natgalenan sal, aŋel sua siNasuʋ evisi həni len nəbəber. Ike, “Josef anatan
 ulumān siTevit, sagemətəh hən gəbəsehar aMeri hən həvi asoaŋ, bathut natətai totian
 həni, aNunun aGot gatolavi maii.

²¹ Alitenan dereh tipas anatan ulumān balai, ale geriŋ nahəsən aYesu lan, husur gai tilav
 kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salit balai.”

²² Natgalen pisi evisi hən biŋol nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur bisarpoŋ. Ike:
²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,

ale tipas anatan ulumān,
 ale lekis nahəsən aImmanuel,”
 namilen tovi
 “AGot itah mai gadito.”*

²⁴ Nəboŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasuʋ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan

²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəboŋ topas anatan ulumān sua. AJosef eriŋ nəhes Yesu
 lan.

* 1:7: Nalobulat galevis ta sutuai luke Asaŋlasake Asa.

* 1:11: 2Ki 24.12-16

* 1:23: Isa 7.14, 8.8, 10

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəboŋ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəboŋ aHerot tovi kiŋ, alalunian namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem

² luke, “Atenan lotopasi hən bevi kiŋ seJu gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəboŋ tovisi ale namtogəm hən namtbilotu həni.”

³ Nəboŋ aHerot aKiŋ tosəsəlōŋ hən natenan, nəlon etuhatuh, mai alat a Jerusalem pisi lumagenan.

⁴ Ekis abiltihai tutumav pisi mai ahai pusan pisi hən nalo lubonbon ale eus galit ke, “AKristo, aGot bitabtabuh lan, dereh lipasi a be?”

⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-nōo-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-nōo-an sua dereh tegəm balai

hən beil a nōo hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a nōo hən galito.”*

⁷ Beti aHerot igol nəbonbonan tosusuah mai alalunian namitisau hən naməso. Eus galit hən nəboŋ mai namityal naməso tovisi ale lukele.

⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvahur natətai. Nəboŋ mətbisabi, kel uri mai ginau hən ginau am nəbivan valotu həni.”

⁹ Nəboŋ lotosəsəlōŋ hən nakiŋ tonon, loriŋ naut enan, ale naməso lotorisi nəboŋ tovisi, eil a nōo hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan.

¹⁰ Nəboŋ lotoris naməso lukemkem masuŋ.

¹¹ Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəgedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbeviol mai natətai hən nagol, nafranjkinsens mai namər.*

¹² Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len nabəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len nəpisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

¹³ Nəboŋ alalunian namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəbikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən biŋol bimət.”

¹⁴ ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip.

¹⁵ Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasuŋ aGot tokele isarpoh, len naburŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulumian dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

¹⁶ Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalunian namitisau hən naməso lotogərasi, nəlon ipanpaŋ masuŋ vəsə. Esəvat alalunian hən ləbiŋol alathutai pisi, nədaŋ halit toru vi pan, ləbimat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosabi len alalunian namitisau hən naməso.

¹⁷ Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:

¹⁸ “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,
totan, tois habat len nalolosaan,

ARakel itanjis anatun gail,
emətahun avan ideh bətəŋov nəlon vi pan
husur ləbuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

¹⁹ Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasuŋ evisi hən aJosef len nabəber len naut a Ijip

²⁰ toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləbiŋol bimət, lumət tia.”

²¹ ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel.

* **2:6:** Mic 5.2 * **2:11:** Nagol evi namətəlai sua tomədmədau, nətau han toyanpaŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbeŋur nagol etibau gol ke evi namətəlai sekiŋ gail. Nafranjkinsens evi nəda hən nəhai tomasmas nəbon tosusu. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel lopəŋasi len natutumavan husur nəbon nəbasuhab han esusu. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinŋ len nəkaliko lotorunŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən bipat ebalav be asike bibo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

²² Avil nəboŋ tośəsəlonŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən bivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgəuan maii len nəbəber, erinŋ naut enan, evi Kalili.

²³ Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

3

Ajon Baptais eutaut hən nəp̄isal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toḃəḃesw a Jutea. Etuḃat kel ur nəp̄isulan siGot.

² Ike, “Mitipair dan nəsaan samito husur natoħan pipihəḃəlan aGot len nəmav egəm pəpadanŋ”

³ Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tośor husuri ke,

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḃəḃesw,

‘Məteutaut hən nəp̄isal m̄os Nasub,

gol nəp̄isal san gail linor.’ ”*

⁴ AJon māu esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuḃ hən nəhau tutuḃ hən nahurhuḃuluk.* Ihan taḃtaḃor, ihan nalokust mai nəhani.*

⁵ Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni.

⁶ Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel vəħot nəsaan salit gail.

⁷ Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosəḃur lotogəm hən ləḃibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəm̄at gail!† Ase ikel nalələgəuan mai gamito hən məḃbigam dan nabiltitol paŋpaŋ ḃegəmai?”

⁸ Len nəmauran samito mitiḃan hən nəḃite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan.

⁹ Samtinau ke mətoləḃoi məḃbikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləḃoi ḃilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siAraham!

¹⁰ AGot esurman nauluman toughtaut tia hən ḃitai nəkadhuḃai gail hən nakuvkuv; nəhai piśi ləśəḃan hən nəḃit tovoi, gai dereh titaii, bar hən gail vi lan nəhab.

¹¹ Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai toħusur ginau, idanŋ am səħor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəḃisah ruḃat nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab.

¹² Gai esurman nauluman topat nəhai rivrivhai hən ḃepəḃehun namisurhuwit dan nasugut nawit tommas. Dereh tiḃon hən namisurhuwit len natuħim han, be teḃəḃas nasugut nawit tosa len nəhab toḃəḃas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu
(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

¹³ Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon ḃibaptais həni.

¹⁴ Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug māu gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?”

¹⁵ Ris aYesu tośor vari ke, “Gidaḃ hən nəḃibaptais gagai, husur inor hən darḃigol natit piśi tonor, aGot toləḃoni.” Beti aJon idam̄ hən ḃibaptais həni.

¹⁶ Nəboŋ aJon toḃaptais həni tononŋ, vəħa-sua ŋai aYesu evi məħat dan nəwai. Nəmav esəḃav m̄osi ale eris aNunun aGot toḃəḃəm vi pan hum nətav,§ ale egəm toħ lan.

¹⁷ Ale nadoldol len nəmav ike, “Anatugw uluman bogai notoləmas buni. Noḃəḃəḃur masuḃ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

¹ Beti aNunun aGot esəħar aYesu vi lan naut masmas toḃəḃesw hən natəmat ḃitaltal ke tigol nəsaan.

* 3:3: Isa 40.3 * 3:4: 2Ki 1.8 * 3:4: Nalokust ehun natoħtoħlomətu, naŋu gail lotoləḃoi ləḃihanhani. Nəhani evi natit tohehe masuḃ topat len naim sesukapak gail. † 3:7: Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəm̄at tosa. Len nənauan seŋu gail, nəḃiat isa masuḃ hum natəmat toil a m̄o həni. ‡ 3:11: Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən naributbut silat lotovi loħoim, ale naslev evi naut kəmas len nənauan salit gail. § 3:16: Nətav ehum navimal be epəḃəḃəḃəḃ. * 3:17: Psa 2.7; Isa 42.1

² Len nēmaribonj tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu sēhan, gol ke nēmal ihati.
³ Beti natēmat egēm hēni, ike, “Gēbevi aNatun aGot, kel mai nēvat galegai ke legēm vi bēta.”
⁴ Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nēvanuan edēdas ħīmaur len nabēta ŋai, be imaur len nasoruan pīsi aGot tokele.’”*

⁵ Beti natēmat esēhari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale erinj eil gilgile a mēhat buni len naim siGot.

⁶ Ale ikel maii ke, “Gēbevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag gitech vi pan. Husur natosian siGot ike,
 “ ‘AGot dēreh tikele hēn aŋel san gail husur gaiug
 ale lipat gaiug vi mēhat len navēlalito

hēn asike nariem ħesēhot nēvat.’”*

⁷ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nēdanjan siNasub aGot sam ke timabe.’”*

⁸ Ale natēmat esēhar tētās hēni van hēn nēvehuh toshasah habat, ale eṽusani hēn nēkantri pīsi len navile a pan len nēyalalan salito.

⁹ Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg pīs mai gaiug, gēbetēhedur, lotu hēn ginau.”

¹⁰ Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hēn Nasub aGot sam māu, ale gigol nalotuan van hēn gai sēbon.’”*

¹¹ Beti natēmat erinj, ale aŋel gail logēm vi tarhēt san.

AYesu etubāt hēn nauman san

(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

¹² Nēbonj tosēsəlōŋ hēni ke lototah gat aJon, riŋi len naim bēbanjis, aYesu erinj naut enan, eṽi Kalili.*

¹³ Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhēbiltiwai. Kapernaum ipat len naut sinahēmar gēlaru, a Sepulun mai a Naftali.

¹⁴ Imagenan, nēsa ahai kelkel ur, alsaiyah, tokele, isarpoh. Ike,

¹⁵ “Naut sinahēmar Sepulun mai naut sinahēmar Naftali,
 metpisal vi lan nabiltiwai, tarhēwisel Jortan,
 len naut a Kalili simetbōs gail,

¹⁶ nēvanuan gail lotobētah len nēmarginobut
 loris nabiltimial;

len galit lotobētah len naut hēn nēmōl hēn nēmatan,
 namial siGot evisi, emias galito.”*

¹⁷ Len nēbonj enan van, aYesu etubāt kel uri ke, “Pair dan nēsaan samito husur natoohan pipihabēlan aGot len nēmav egēm pēpadan!”

Ahai susur metākav gail

(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

¹⁸ Len nēbonj sua aYesu iyar husur nētarhēt nabiltiwai lotokisi hēn Nabiltiwai Kalili. Eris alarmiṽan, aSimon, nahēsan togon aPita, mai aAdru aṽan. Arubar hēn nalevlev vi lan nabiltiwai, husur arovi vanuan nēsahiehan.

¹⁹ Ale ikel mai gēlar ke, “Gēm husur ginau, ale gamēr mērtosah hēn naieh, dēreh nigol mirisah hēn nēvanuan gail.”

²⁰ Vēha-sua ŋai arorinj nalevlev sēlaru, arohusuri.

²¹ Nēbonj toyar van am, eris alarmiṽan am, nahēsalār aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aṽan. Arutoh len nabot mai atēmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gēlar gēmai.

²² Vēha-sua ŋai arorinj nabot mai atēmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotomēsah lumaaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili pīsi. Eṽusan len naim nabonbōnan seju gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hēn natoohan pipihabēlan aGot, ale igol nēvanuan gail lotokad namēsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaaur.

²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nēvanuan gail losēhar alat lotomēsah gēm hēni: alat lotokad namēsahan tiltile, alat nibelit topēŋas, alat lotokad natēmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaaur.

²⁵ Nabiltiluvoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekapolis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhēt Nawisel Jortan.

* 4:4: Deu 8.3 * 4:6: Psa 91.11-12 * 4:7: Deu 6.16 * 4:10: Deu 6.13 * 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20

* 4:16: Isa 9.1-2

5

Na-sor-ivoi-an gail

(Luk 6.20-23)

¹ Nəboŋ aYesu toris naluŋvoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni,

² ale etubat ŋusan galit ke:

³ “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav evi salito.

⁴ Alat lototaŋ,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁵ Alat nəlolit tomədəu,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbən ŋai,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanoŋan hən nəbalan gail, lotogol natəmat,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədəs bun galito

sil lotogol nəsa tonor,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur natohan pipihəbələn aGot len nəmav evi salito.

¹¹ “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbemədəs bun gamit gol ke mətəbeləŋon biša vəsa, ləbəliliboŋ ke məttogol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab həni.

¹² Len nəvide tomaiənan lomədəs tabtab hən ahai kelkel ur gail ta nŋo. Mitikemkem, mətehəhəvur husur aGot ikad nakonpūrpuran totibau nŋos gamit len nəmav.”*

Nətas mai namial

(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

¹³ AYesu isor kəta ke, “Gamit mətohum nətas* nŋos navile a pan.† Be nabus hən nətas bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətəs am mabe? Savo i hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləbibar həni len tan hən nəvanuan gail ləbipal gati.

¹⁴ “Gamit mətohum namial nŋos navile a pan. Nəbiltivile topat məhat len nəvehuh edədəs besusuah. Nəvanuan pisi loləboi ləberisi.

¹⁵ Ale avan ideh asike epigau namial, rinj pipit nəhad. Aoa! Erinj a məhat hən bəntias galit pisi lototoh len naim.

¹⁶ Tomaiənan, namial samit temial nŋos nəvanuan pisi hən ləberis navoian məttogolgole, ale sal suh nəyalyalan seTəmamit len nəmav.

Nəpusanan husur nalo siMoses

¹⁷ “Samtinau ke notogəm hən nəbikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsağəm hən nəbikaskasi, nogəm hən nəbigol bisarpoh.

¹⁸ Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ nəmav mai navile a pan arbimasig, səkad nəməpırhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir natit pisi bisarpoh.

¹⁹ Imaiənan, avan ideh biləbur bəsua tokəkereh len nalo, ale toŋusan nəvanuan gail hən ləbigol tətəv həni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihəbələn aGot len nəmav.

* **5:12:** 2Chr 36.16; Uman 7.52 * **5:13:** Nətas aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † **5:13:** Nətas eləboi bigol naməŋod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan nəboan. Imagenan, alat lotohusur aYesu loləboi ləbətəgau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləbivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas togol nabus hən nəhanian ivoi am.

Avil avan ideh togol husur nalo, toʻvusan nəvanuan hən ləbʻigol gail, dereh tetibau balai len natoohan pipihabəlan aGot len nəmav.

²⁰ Be nukel mai gamit ke, mətʻbike mətʻbebis len natoohan pipihabəlan aGot len nəmav, mitimasnor səhor ahai pʻusan hən nalo mai naFarisi gail.

Nəlol paŋpaŋ

²¹ “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh timat’[‡] ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’* ”

²² Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon toʻpəŋas aʻvan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aʻvan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʻvon!’ inor hən bevi lan nəhab naut nəmatan.

²³ Imaienan, gəbilav naviolan samʻ van hən nəmel tutumavan ale gəbʻinau təlmam hən ke, gotogol natesua togol aʻvanʻ tokad nəsasaaan mai gaiug,

²⁴ Bimaienan, riŋ naviolan samʻ ei. Givan hən aʻvanʻ hən mərbʻinor; mərbʻikad navoivoian tətəs. Beti gəm, lav naviolan samʻ mai aGot len natutumavan van hən.

²⁵ “Avan ideh bʻikot hən gaiug, len nəyaran samʻ mai atenan tosor tas gaiug, len naʻpisal vi lan nakotan ŋai, gisavsaʻvut hən mərbʻikad natəmat tətəs. Asike gəbʻigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.

²⁶ Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəbʻevur pʻis nəvat hən nəpain nəmatsistret toriŋj.

Naitian tosa

²⁷ “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toʻbur kotov nəlahan.’* ”

²⁸ ris notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur napəhaʻvut hən bələŋoni, len nəlon, gai igol naitian mai tia.

²⁹ Namətaŋ nəmatu bʻigol gaiug gəbʻigol nəsaan, kis kuvi, bar hən. Nahudhuberŋ beʻbuer enan esəhor ləbʻibar hən nibemʻ kavkav len nəhab nəmatan.

³⁰ Navəlaŋ nəmatu bʻigol gaiug gəbʻigol nəsaan, ta kotovi, bar hən. Nahudhuberŋ beʻbuer enan esəhor nibemʻ kavkav bevi lan nəhab nəmatan.

Nativosan

(Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18)

³¹ “Nalo ike, ‘Avan ideh totiʻvos hən asoan, atenan timaslav nalobulat hən nativosan mai alitenan.’* ”

³² Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiʻvos hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan igol naitian toʻbur kotov nəlahan.[§] Ale avan ideh tolah mai napəhaʻvut totiʻvos, gai igol naitian toʻbur kotov nəlahan.”

Na-kel-gati-an gotota gati len nəhon aGot

³³ AYesu isor am ke, “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an gəgəras, be gigol na-kel-gati-an samʻ van hən Nasuʻb aGot, tisarpoh.’* ”

³⁴ Avil nukel mai gamit ke, samtikel nəhes ideh hən bʻita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel nəhes nəmav husur aGot ebətah len nəmav topat pipihabəlan.

³⁵ Samtikel nəhes navile a pan husur ehum nakes aGot toriŋriŋ narien lan nəboŋ toʻbətah len nəmav. Samtikel nəhes naut a Jerusalem husur evi nabiltivile seKiŋ toyalyal, tovi aGot.

³⁶ Sagikel nəhes nəkaduŋ hən bʻita gat na-kel-gati-an samʻ husur godədas gəbʻigol nasivur ideh bəpəhw o bimermer.

³⁷ Len nəsa gotokele, ‘Evoi’ samʻ timasvi ‘Evoi’ ŋai, ‘Aoa’ samʻ timasvi ‘Aoa’ ŋai. Nasoran ideh am egəm len atenan tosa vəsa masuʻv tovi təmat.

Nasisilan

(Luk 6.29-30)

³⁸ “Mətosəsəloŋ tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Gəbʻigol namətan o nariʻvon avan ideh bʻimasig, namətaŋ o nariʻvomʻ timasmasig.’* ”

³⁹ Avil nukel mai gamit ke, samtesisil hən avan ideh togol tosa hən gamito, be avan ideh bʻiʻvos nətarhoŋ nəmatu, pair hən nətarhəte van hən.

[‡] 5:21: Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ samʻ o naləŋonian samʻ ŋai.

* 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17 * 5:27: Exo 20.14; Deu 5.18 * 5:31: Deu 24.1 § 5:32: Len navide seju gail, apəhaʻvut saləboi biʻth səbon, gol ke alitenan timaslah tətəs hən bimaur. Be alitenan bilah tətəs, atenan totiʻvos hən igol ke asoan igol naitian toʻbur kotov nəlahan. * 5:33: Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * 5:38: Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21

⁴⁰ Ale avan ideh bikot hæn gaiug, bilav nœhai susun sam̄ hæn bisar gel nœkabut sam̄, gidam̄ hæn nahurabat naut susus am maii.

⁴¹ Nasoltia ta Rom ^{**} bigol ke gœbipat natit san gail van vœbar nœmail†† bœsua, gipati vœbar nœmail teru.

⁴² Avan ideh bœus gaiug hæn natideh, lavi maii, ale gai bïke bikabut sam̄, sagipair dani.

*Lœmas bun aenemi sam̄ gail
(Luk 6.27-28, 32-36)*

⁴³ “Mœtosœsœlon̄ tia hæn nœsa aGot tokele ke, ‘Lœmas bun alat lototoh pœpadan̄ hæn gaiug,’* ale ikad nasoruan am toke ‘mœtahun bun aenemi sam̄ gail.’

⁴⁴ Avil nukel mai gamit ke, mœtelœmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomœdas bun gamit hæn mœtblœn̄on̄ bïsa vœsa, mitisor tuv̄ mœs galito.

⁴⁵ Mitimaienan̄ hæn mœtblœsum̄an̄ aTœmamit len nœmav bathut igol nœyal tovisi, tovi mœhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esœvat naus van hæn alat lotonor mai lœsanor.

⁴⁶ Husur mœtblœmas bun ŋai alat lotolœmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpœrœpœran̄ ideh mai gamit sile. Nœvanuan̄ nœtaks am lugol tomagenan̄.

⁴⁷ Mœtblœke, ‘Ivoi,’ mai alat lotosum̄an̄ gamit ŋai, gamit mœtotile mabe? Alat lœsavi Ju lotovi mœtblœs gail, galit am lugol tomagenan̄.

⁴⁸ Imaienan̄, gamit mœau mitimasnor kavkav hum aTœmamit len nœmav tonor kavkav.”*

6

Na-viol-hœni-an̄ mai alat lotom̄idol

¹ AYesu isor am ke, “Mœtelœlœgaul̄ Samtigol nagolean tonor samito len nœhon̄ nœvanuan̄ gail hæn lœbïsal suh gamito. Mœtblœmagenan̄, nakonpœrœpœran̄ aTœmamit len nœmav tokade mœs gamito, eœuer.

² “Imaienan̄, nœboŋ mœtblœviol̄ mai alat lotom̄idol, samtiwal̄ hœni hum nœvanuan̄ gœgœras gail. Galit lugole len naim nabonbœnan̄ mai len nametpœisal̄ gail hæn nœvanuan̄ gail lœbïsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpœrœpœran̄ ideh am hæn nœsa lotogole, be nœ-sal-suhï-an̄ enan̄ ŋai.

³ Avil nœboŋ mœtblœviol̄ mai alat lotom̄idol, gole hæn avan ideh asike bœlœboi.

⁴ Bïmaienan̄, nœsa mœtblœgole tesusuah. Ale aTœmamit len nœmav, toris nœsa tosusuah, dereh gai tilav nakonpœrœpœran̄ mai gamito.

*Nœpusanan̄ husur na-sor-tuv̄-an̄
(Luk 11.2-4)*

⁵ “Nœboŋ mœtblœisor̄ tuv̄, samtesum̄an̄ nœvanuan̄ gœgœras gail! Lolœmas lœbœil sor tuv̄ len naim nabonbœnan̄ gail mai tarhœpïsal̄ topasil̄ gail hæn nœvanuan̄ gail lœbïsal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpœrœpœran̄ ideh am hæn nœsa lotogole, be nœ-sal-suhï-an̄ enan̄ ŋai.*

⁶ Avil nœboŋ mœtblœisor̄ tuv̄, bis len naut tosusuah lohoim samito, ale nœboŋ mœtblœkœkol̄ hæn nabopita bïnon̄, sor tuv̄ vi tœban̄ aTœmamit tosusuah. Ale aTœmamit toris nœsa gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpœrœpœran̄ mai gamito.

⁷ “Nœboŋ mœtblœisor̄ tuv̄, samtiwal̄ tavitav̄ hum nametbœs gail lotonau ke nagot salit gail losœsœlon̄ hæn nasorsoran̄ tobœlav̄ ŋai.

⁸ Imagenan̄, samtesum̄an̄ galito, husur aTœmamit elœboi nœsa mœttōm̄idol̄ hœni, naut kœmas mœtsausi hœni sal.

⁹ Imagenan̄, mitisor̄ tuv̄ maiegai:

“ ‘ATœmanamito len nœmav,
nahœsam̄ tiyalal̄ tabtab.

¹⁰ Gegœmai hæn nœvanuan̄ pœisi lœbitoh̄ pipihœblœam̄,
Nœsa gotolœn̄onī mœau tevisi,

len navile a pan hum ŋai tovisi len nœmav.

¹¹ Viol̄ hæn nœhanian̄ husur nœboŋ vïsusua mai ginamito,

¹² Rubat̄ nœsaan̄ sinamit̄ gail,
sum̄an̄ ŋai namttorubat̄ nœsaan̄ silat lotogole hæn ginamito.

¹³ Sagidam̄ hæn natideh hæn bitaltal̄ ke namtigol̄ nœsaan̄,
be lav kuv̄ ginamito dan navœlan̄ atenan̄ tosa vœsa masuv̄, tovi tœmat.’

** **5:41:** Nasoltia silat aRom, inor hæn bigol aulejutea hæn bïtariv̄ nœhad san van vœbar nœmail bœsua. †† **5:41:** Nœmail evi namita tovi 1,500. * **5:43:** Lev 19.18 * **5:48:** Lev 19.2; Deu 18.13 * **6:5:** Luk 18.10-14

¹⁴ “Husur mæḇerubāt nəsaaḅ gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh terubāt nəsaaḅ samit gail.

¹⁵ Wake asike mæḇerubāt nəsaaḅ gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike erubāt nəsaaḅ samito gail.”

Nəboḅ mætsəhan mōs mæḇinau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəboḅ mætsəhan mōs mæḇinau aGot, samtesumān alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraḅraḅ. Lomədəs nəholito, hən nəvanuan gail ləberis ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonḅurḅuran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ḅai.

¹⁷ Be gamito, nəboḅ mætsəhan, mæteḅəhas nəkadumit gail ale kəkəs nəhomit gail

¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləberis ləboii ke mætsəhan, avil aTəmamit tosusuah ḅai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonḅurḅuran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau mōs gamito len nəmav

(Luk 12.33-34)

¹⁹ Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail mōs gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai nametəlai itaḅ, nahurabat, nəbarḅom* lomədəsi, ale nəvanuan vənvənah lovənoḅ gail.

²⁰ Aoa, mitigol nəsa aGot toləḅḅoni ale dereh tetəgau nakontit gail mōs gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaḅ, asike nəbarḅom emədəsi, asike nəvanuan vənvənah eḅur naim, vi lohoim hən ḅevənoḅi.

²¹ Husur, naut nakontit samḅ gail lotopat lan, dereh nələmḅ tu tipat tabtab lan.

Namīal hən nibemito

(Luk 11.34-36)

²² “Naməḅamḅ ehum namīal tolav namīal mai nibemḅ. Imaienan, naməḅamḅ ḅimaaur, dereh nibemḅ kavkav tepul hən namīal.

²³ Avil naməḅamḅ ḅisa, dereh nibemḅ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, namīal gəḅinau ke gotokade ḅevi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuḅ!

AGot mai nasugsugur

(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh eḅədəs ḅevi slev simasta toru len nəboḅ tosa, husur dereh teməḅahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaḅ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. Gəsələboi gəḅevi slev siGot mai slev sinəvat len nəboḅ toḅitoḅ ḅai.

²⁵ “Husur tomaienan, nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito. Samtinau masuḅ hən nəsa mæḅihani, nəsa mæḅbemuni, samtinau masuḅ hən nibemito mai nəsa mæḅbesuni. Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mæḅtosun.

²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəḅan galito. Avil len nənauan siGot gamit mæḅosəhor masuḅ hən nəman galenan.

²⁷ Məḅoləboi mæḅbigol nəmauran samit teḅəlav am len nə-nau-masuḅ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsa mæḅḅonau masuḅ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai navide hən natovan han len nalioḅ marireu. Saum, sasod nahurabat.

²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.*

³⁰ AGot ḅigol nalioḅ ḅepəhas maienan, naut kəmas totov daməḅai ale pelan han tommas, toḅaḅ len naoven, a məḅat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mæḅḅokad nəḅəlomian tokəkereh ḅai!

³¹ Imagenan, samtinau tuhatuh hən mæḅbike, ‘Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəsa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsa? Datukad nahurabat ideh a?’

³² Husur naməḅos gail ləsələboi aGot lugol tomaienan. Ale aTəmamit len nəmav eləboi tia natit pisi mæḅḅomidol həni.

³³ Be a məḅat hən natit pisi am, mæḅeləḅon nəsa aGot toləḅḅoni len natoḅan pipihəḅəlan, mitidoḅ kitev nanoran len nəḅon. Ale dereh tilav mai gamito natit pisi mæḅḅomidol həni.

* 6:19: Len naut susus gail, nəbarḅom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədəs gail.

* 6:29: 1Ki 10.4-7

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsa bəvisi len nəboŋ pelan, riŋi vir nəboŋ pelan. Husur nəmariboŋ pisi ikad na-ləŋon-isa-an han, ale nəmariboŋ pisi ikad naut todaŋ han sagesuhud hən natgalen ideh hən nəboŋ pelan hən bəgəm biŋpat len nəboŋ daməŋjai.

7

Samtisab səhoti ke avan ideh isa, timaspanis

(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot bəriŋ gamit mətbipanis.

² Husur aGot dereh tisab səhoti ke mitimaspanis piŋpiŋtoŋ hən nəpanismen məttosaŋ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoŋ hən nəsaan samito len nəvide toŋpiŋtoŋ hən mətbənənoŋ hən nəsaan sivan tile gail.

³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aŋam be gəsənau nabiltitarhai len namətaŋ?

⁴ Imabe gotoləboi gəbikel mai aŋam ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətaŋ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətaŋ sal?

⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətaŋ a mo, beti dereh gekəta timasil binor hən gəbidakuv nakumashəhai dan namətan aŋam.

⁶ Samtilav nəsa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhoŋ nabuai gail. Mətbimaienan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doŋi, deldel

(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav moŋ gamito.

⁸ Husur nəvanuan pisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav moŋi.

⁹ Ikad gamit ideh təlav nəvat mot mai anatun nəboŋ tous nabəta hən bihani a?

¹⁰ Ale bəus naieh sua, gamit ideh təlav nəmat maii a? Aoa!

¹¹ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi mətbilav naviolan tovoi gail mai anatunit gail. Be aTəmamit len nəmav eviol habat səhor gamito, dereh teviol hən naviolan tovoi gail mai alat lotous gal.

¹² Imaienan, natit pisi məttoləŋoni ke nəvanuan gail ligole moŋ gamito, gamit māu mitigol timagenan moŋ galito. Egai evi nəpusanan kavkav hən nalo siGot, aMoses totoŋi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametləkau tomagugun

(Luk 13.24)

¹³ “Bis tur len nametləkau tomagugun, husur ikad nametləkau toŋpospos, nabiltipisal tomalumlum, tovi lan naut nəmasigan ale nəvanuan isoŋur luyar tur lan.

¹⁴ Avil nametləkau tomagugun, natuhpisal tohaŋ taŋtaŋvor, evi lan nəmauran, ale evis ŋai lusab ləboii.

Nəhai mai nəvite

(Luk 6.43-44)

¹⁵ “Lələgau! Kətkəta gol gamit dan ahai kelkel ur gəgəras gail. Logəm hən gamit hum nasipsip ləsaləboi ləbədədas natideh, be ləməmaienan. Len nəlolito lohumi nalipah katkat tosa lotomədəs bun nəvanuan gail.

¹⁶ Mətoləboi mətbələboi galit len nəsa lotogole tohum nəvit nəhai. Nəhai tosa səvan hən nəvit tovoi; nəhau tosa tokad nasunite səvan hən nakrep, nəhai tosa tokad nasunite səvan hən nafik.

¹⁷ Len nəvide tomaienan, nəhai pisi lotovoi luvan hən nəvit tovoi avil nəhai lotosa luvan hən nəvit tosa.

¹⁸ Nəhai tovoi edədəs biŋvan hən nəvit tosa, ale nəhai tosa edədəs biŋvan hən nəvit tovoi.

¹⁹ Nəhai ideh səvan hən nəvit tovoi, nəvanuan tokətkəta təban nəhol ita kokotovi, bar həni len nəhab.

²⁰ Imaienan, len nəsa lotogole, len nəvit nəmauran salito, dereh mətoləboi ahai kelkel ur gəgəras gail.

* 7:6: Nanesnes gail lohumi nasoruan siGot, nalipah mai nabuai gail lohumi alat lotomətahun nasoruan siGot.

*Nəsələboi gamito boŋ ideh
(Luk 13.25-27)*

²¹ “Len alat lotokis ginau hən Nasuḅ, səvi galit pisi ləḅḅis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, be alat ŋai lotogol nəsa aTəmagw totoh len nəmav toləŋoni, galit dereh ləḅis lan.

²² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh tisoḅur like, ‘Nasuḅ, Nasuḅ, len nahəsəm namtukel nasoruan sam, len nahəsəm namtohut natəmat gail, len nahəsəm namtugol namerikel todaŋ gail!’

²³ Beti dereh nikel pərpəpə hənı mai galit ke, ‘Ginau nəsaləboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit məttogolgol nəsaan!’ ”*

*Nəvanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)*

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naulumıan tokad nəkadun, toun hən naim san len nəvat mot.

²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eḅuv, iḅas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan.

²⁶ Avıl avan ideh tosəsəloŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naulumıan tovi hoḅon, toun hən naim san len nabion.

²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eḅuv, iḅas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tonon, naluḅoh gail luḅaŋ len nəpusanan san,

²⁹ husur sahum ahai pusan gail hən nalo, gai eḅusan ləboii hum tokad na-il-a-ŋo-an hən namitisau.

8

*Naulumıan tokad naleprosi
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)*

¹ Nəboŋ aYesu tomarıŋ vi pan dan nəvəhuh, nabiltıluḅoh gail lohusuri.

² Beti naulumıan tokad naleprosi egəm pəpadaŋ həni, iteh bathurien, ike, “Nasuḅ, gəḅeləŋoni, goləboi gəḅigol nəḅımaur, nəḅıveveu.”*

³ Ale aYesu isar hən nəvəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu.

⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagıkele mai avan ideh, be gia ḅusan nibem hən ahai tutumav, ale getutumav hən naviolan aMoses tokel todaŋ həni hən bəḅusan səhot galito ke gotomaur.”*

*Naslev sinasenturion
(Luk 7.1-10)*

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm həni, eŋiri ke,

⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.”

⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.”

⁸ Be nasenturion ike, “Nasuḅ, nəsanor kasi hən gəḅegəm vi lohoim sagw. Be gəḅikele ŋai, naslev sagw dereh timaur.

⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Gıvan!’ ale ivan, nukel mai sual am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategail!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni tonon ipaŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəəsəsəb avan ideh tokad nadələmian tosumıan nabiltıdəlomian sitegai.

¹¹ Nukel mai gamit ke, isoḅur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləḅıhan len nabiltıhanan mai aAraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

¹² Avıl anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tıbar hən galit vi tut vi lan nəmargobut. Len naut enan dereh litaŋ, lides batriḅoriḅ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Gıvan. Bathut ke gotodələmi ke ḅımaianen, timaianen məs gaiug.” Ale len namıtyal enan ŋai naslev san imaur.

* 7:23: Psa 6.8 * 8:2: Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade eḅıŋıŋıl len nalotuan seju gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləḅıtoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * 8:4: Lev 14.1-32

*AYesu igol isobur lumaur
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan.

¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etuəbat lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nəboŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isobur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit pisi lotoməsah, lumaur.

¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len naburŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: "Igol gidat datumaur dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut."*

*Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)*

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiluvoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte.

¹⁹ Beti ahai pusan hən nalo egəm həni ike, "Hai pusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut pisi gəbevi lan!"

²⁰ AYesu isor vari ke, "Nafoks gail lukad nəbur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən bīpat turuŋ lan, hən bīŋavŋav."

²¹ Ahai susur san sual am ikel maii ke, "Nasub, gidam hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug."

²² Ris aYesu toke, "Gehusur ginau! Riŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat."

*AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arotəmat
(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)*

²³ Nəboŋ aYesu tosa hən nəbot, ahai susur san gail lohusuri ale lotuəbat wol kotov nabiltiwai.

²⁴ Vəha-sua ŋai nəlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuə gol ke nəwai topus pəpadaŋ hən bīpah dəlom nəbot. Avil aYesu ipatmari.

²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, "Nasub, Sanamtimasig! Datomun!"

²⁶ Ris aYesu toke, "Mətomətəhaw məbe? Nadəlomian samit emidol, ekəkereh masuə!" Beti ile məhat, esivoh len nəlan mai nabiltiwai, ale naut etəmat tətəs.

²⁷ Ale ahai susur gail lumarŋmaj, luke, "Naulumian tomabe gagai? Nəlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!"

*AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail
(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)*

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, naulumian eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənan tosa gol ke avan ideh edədas bīyar tur len naut enan.

²⁹ Arukai ke, "ANatun aGot, gaiug savi hən gəbemədas ginamito. Gogəm gegai a təhw hən nəboŋ tonor həni hən namtbīpanis a?"

³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosobur lotohan.

³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, "Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai."

³² Ale ikel mai galit ke, "Vi tut!" Ŋa luvan dan gəlaru, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai pisi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat pisi ei.

³³ Alat lotokəkətə təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail.

³⁴ Beti nəvanuan pisi len nabiltivile luvan hən ləbībənən mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

*AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur
(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)*

¹ Nəboŋ aYesu tosa hən nəbot, iwol kotov nəwai təlmam vəbar nabiltivile san.

² Nəvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, "Natugw, sagemətəhw! Nəsaan sam gail lumaruəbat."

³ Ahai pusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, "Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsən aGot!"

* 8:17: Isa 53.4

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?

⁵ Nəbıke, ‘Norubıke nəsaan sarŋ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

⁶ Be hən mətbələboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən Đerubat nəsaan gail len nəvıle a pan, nekəmaıegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel sarŋ, gıvahim!”

⁷ Ale ile məhat, ivahim.

⁸ Nəboŋ naluvoŋ lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalıalan sıGot torıŋ nədaŋan maienan len nəvəlan nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu

(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsən aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai gıнау, gəhusur gıнау.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim sıMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isoĐur logəm Đon hən ləbıhan mai aYesu mai ahai susur san gail.

¹¹ Nəboŋ naFarişi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai pusan sarŋ tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəşəlon hən natenan ike, “Sarı alat lotomaur lotovan hən nəvanuan narəran, be alat lotoməsah ŋai lıvan həni.

¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai sıGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.*’ Gıнау nəşagəm hən nəbəkis alat lotonor be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

Nəşian husur nəvide silat ləsəhan

(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ Beti ahai susur sıŋon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Gınamit mai naFarişi gail, len nəboŋ toşəbur namtəşəhan hən namtəşisor tuvo, be nəvide sıhai susur sarŋ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

¹⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naluŋan tolah gail lodədas ləbıtıŋ nəboŋ naluŋan totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləbesəhar naluŋan tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

¹⁶ “Səkad avan ideh tolav nəpısihoh sakəkasi sal hən bımagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh nəpısihoh bımagugun, bımakuv dan nahurabat, titarı səhor ta mə.

¹⁷ Səkad avan ideh tobir nəwain veveu lotomadhagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tarıv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan pısi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar pısi arĐıpat bıvoi bəbəlav.”

Natəbarehreh tomat, nəpəhəvut toməsah

(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)

¹⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaıenan sal, avan sua toıl a mə hən naim nəĐonĐonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavıgw imadhamat, avıl gəbėgəm riŋ nəvələm lan, dereh timaur.”

¹⁹ Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri.

²⁰⁻²¹ Len nəboŋ enan, apəhəvut sua, nəda han toşel len nəsihau tovi 12, egəm pəpadaŋ, madun aYesu. Len nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəbıbar ŋa nahurabat sitegai, dereh nımaur.” Ale ibar nəgilen nahurabat.

²² AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nələm! Nadələmian sarŋ igol gumaur.” Ale nəpəhəvut imaur len namıtyal enan ŋai.

²³ Nəboŋ aYesu tobiş lohoim sıtenan toıl a mə hən naim nəĐonĐonan, toris alat lotovuv hən nəbuvımal mai naluvoŋ lotosuh taŋtaŋor, lotowal,

²⁴ ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotuĐat sor vilesi.

²⁵ Avıl nəboŋ naluvoŋ lotovıvile, ebiş, etəgau nəvəlan natəbarehreh ale ile məhat!

²⁶ Na-kel-uri-an husur nəsa tovişı ibar naut pısi todar vis naut enan.

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaıenan, nəvanuan lotokad namıtısau len nasoruan sıGot lunau ke namilen imaıegai ke: Avan ideh edədas bıgol eru en pısi, ale nəbıke, ‘Norubıt nəsaan sarŋ gail,’ mətsələboi ke lumarubət o ləsəmarubət. Be nəbıke, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberısi ke imaur. * **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6 † **9:16:** Nəkaliko ta mə, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləbıside. ‡ **9:17:** *Nəhurhuwain* evi nahurhunani o nahurhusıpsısp lotobir nəwain veveu burhulon. Nəboŋ nəwain toşaruvah hum nətrai pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idan. Ale gəbėbir nəwain veveu len nəbılıwain tomasmas, todan, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

AYesu igol ametbesw eru mai nabut lumaur

²⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametbesw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”[§]

²⁸ Nəboŋ aYesu tobis lohoim, ametbesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəbigol mərbimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasub.”

²⁹ Beti ibar namətalaru ike, “Husur nadəlomian samər māu, mirimaur!”

³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idanŋ mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!”

³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut pisi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tononŋ, nəvanuan galevis losəhar naulumən sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat.

³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tononŋ, nabut etubat sor. Ale naluvoŋ lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.”

³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədanŋan sebiltitəmat toil a mō hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile pisi len naut enan. Epusan len naim nabonbonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natoŋan pipihabəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur.

³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluvoŋ, nəlon itanŋis galito husur nəlolit etuhath, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohūm nəvəshəsisip ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.*

³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai.

³⁸ Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru

(Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədanŋan hən na-il-a-mō-an mai galito hən ləbəhut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləbigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur.

² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsalit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai avan nahəsən aAdru; ikad alarmivən, aJemes mai aŋon anatun aSepeti gəlaru;

³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTatteus;

⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idanŋ mai galit ke, “Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria.

⁶ Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig.

⁷ Len nəvanan samito mitikel ur napisulan egai ke: ‘Natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.’

⁸ Gol alat lotoməsah limaŋ, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, mətəviol kəmas.

⁹ Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito.

¹⁰ Samtitariv nəhad səsəŋon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbevəŋan nəvanuan nauman toum salito.*

¹¹ “Ale nəboŋ mətəbis len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bəhəhəvur hən gamito, ale toh maii vəbar mətəbəriŋ naut enan.

¹² Nəboŋ mətəbis lohoim san, us aGot hən bəriŋ natəmat lan.

¹³ Alat hən naim enan ləbəhəvur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbəhəvur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito.

¹⁴ Ale avan ideh asike bəhəhəvur hən gamito, asike bəsəsəlon hən nasoruan samito, nəboŋ mətəbevivile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav bimakuv dan gəlaru.

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit. * 9:34: Mat 12.24 * 9:36: Num 27.17; 1Kor 22.17 * 10:4: NaSelot evi avan sua len naluvoŋ lotoke libal mai alat a Rom. * 10:10: 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nəboŋ aGot Ɔepəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanisemen sinavile enan tesəhor nəpanisemen togon Ɔibar alat a Sotom mai a Konŋorrah.*

*Nəp̄isal sihai susur siYesu dereh tidan
(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)*

¹⁶ “Nəsəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləb̄ike ləb̄ikat sisil gamito.† Imaienan, gamit m̄au mitikad nənauan hum nəm̄at tohulahul, mititoh m̄ədau hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡

¹⁷ Mətələləgau hən asike nəvanuan gail ləb̄emədas gamito, husur dereh lerin gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nəbonbonan salito.

¹⁸ Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakin gail m̄os ginau hən mət̄bikel səhot ginau mai galito mai alat ləsavi Ju.

¹⁹ Nəboŋ ləbesəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuŋ hən nəsa mət̄bikele o nəvide hən nasoran samito. Husur len namityal enan n̄ai aTəmamit len nəmav dereh terin nasoruan len gamito hən mət̄bikele.

²⁰ Husur savi gamit mət̄bisor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabuŋomito.

²¹ “Nəvanuan dereh terin avan len navəlan alat lotoil a m̄o hən Ɔimat, atata dereh timagen hən anatan hən Ɔimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai aTəmaloito hən nakotan Ɔerij alatmisoan gail ləb̄imat.

²² Nəvanuan p̄isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw mət̄tokade. Avil avan ideh Ɔidaŋ len ginau, Ɔikad nə-ɗaŋ-Ɔuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən Ɔikad nəmauran vi s̄utuai.

²³ Nəboŋ ləb̄emədas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̄isi a Israel a tahw nəgəmaian siNatun Nəvanuan.

²⁴ “Ahai susur satibau səhor ahai p̄usan san, naslev satibau səhor nəmasta san.

²⁵ Inor n̄ai hən ahai susur Ɔesum̄an ahai p̄usan san mai naslev Ɔesum̄an nəmasta san. Ginau nosum̄an amasta hən naim, gamit mətosum̄an alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləb̄ekis amasta hən naim hən aPəelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh mai hən nəhes tosa gail am.

*Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)*

²⁶ “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruŋ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii.

²⁷ Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit m̄au mitikel uri len nam̄ial. Nəsa notokele mai gamit səb̄omito, mitikel ur habat hən̄i mai nəvanuan p̄isi.

²⁸ Samtemətahw len alat lotoləboi ləb̄igol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləb̄igol nəlomito o nanunumito ləb̄imat. Ao, mətəmətahw len aGot toləboi Ɔigol nibemito Ɔimat ale Ɔigol nəlomito mai nanunumito Ɔimasig len nəhab nəmatan.

²⁹ Mətələboi mət̄bevur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a?§ Avil gəlar sua Ɔiteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idam̄ hən̄i.

³⁰ Avil gamito, aGot eƆuruŋ p̄is nasivur hən navurumit len nəkadumito.

³¹ Imagenan, samtemətahw. Len nənauan siGot mətosəhor masuŋ hən nəsparo tosoɗur.

³² “Imaienan, avan ideh Ɔikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav.

³³ Avil alat lotosor mətahun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau m̄au nisor mətahun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

*Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)*

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hən nəb̄ilav natəm̄at gəm vi lan navile a pan. Ao, nəsa gəm hən nəb̄ilav natəm̄at, be hən nəb̄ilav nəbalbalan.

³⁵ †Nogəm hən nəƆepəpəhun naulum̄an dan aTəm̄an, natəb̄arehreh dan anan, avilah dan avuŋon p̄əh̄avut.

³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.”**

* 10:15: Gen 19.24-28 † 10:16: Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltilipah katkat towael. ‡ 10:16: Nətav ehum navimal be eƆəhəpəhəw. § 10:29: Nəsparo evi natuhman naməsav. * 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hən naves 35-36, ris Mic 7.6

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatan ulumān o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hən bevi ahai susur sagw.

³⁸ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hən bevi ahai susur sagw.^{††}

³⁹ Avan ideh toke bētəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todarñ hən nəmauran san bīmasig mōs ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhəvur hən gamit mətbitoh maii, ehəhəvur hən ginau; ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəbitoh maii; ehəhəvur hən atenan tosəvat ginau.*

⁴¹ Avan ideh tohəhəvur hən ahai kelkel ur sua bītoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonpūrpuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhəvur hən nəvanuan nanoran bītoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonpūrpuran sinəvanuan nanoran.

⁴² Ale avan ideh bilav nabiliwai hən nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot mau tilav nakonpūrpuran mai avan enan.”

11

AYesu mai aJon Baptais (Luk 7.18-35)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan mai ahai susur san tovi 12 tonon, ivan dan naut enan hən bəpusan mai hən bikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəbərjis, ale nəboŋ tosəsəlon hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləbeus aYesu ke,

³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?”

⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa mətətosəsəlon həni, nəsa mətətoris notogole.

⁵ Ametbəsəw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaar, luvəvəu, nədarin bұлbulol gail losəsəlon, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsəl gail losəsəlon hən na-kel-uri-an tovoi notokele.*

⁶ AGot tigoł tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboŋ galit lotovan, aYesu etubat sor husur aJon mai naluvoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas tobbəšəw hən mətberis nəsa? Mətuvan varis naulumān tohum nalut naviliol nəlan tovuvi, tokur həni a?”

⁸ Avil mətuvan hən mətberis nəsa? Naulumān tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaianan lutoh len nabiltiim sekinj gail.

⁹ Bimaienan, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

¹⁰ Natasian siGot isor husur ategaii ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mō hən gaiug hən bəutaut hən napisal mōs gaiug.*’

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhəvut topasi, tosəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihəbələn aGot len nəməv, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon.

¹² Len nəboŋ ta mō siJon Baptais van vəbar daməŋjai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbēbis len natohan pipihəbələn aGot len nəməv, nəvanuan nəbalan luke lith gati.*

¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur pisi lopəhav utaut van vəbar nəboŋ aJon togəmai.

¹⁴ Ale mətbike mətbedəłomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke bəgəmai.

¹⁵ Avan ideh tokad nədarinjan hən bəsəsəlon, tesəsəlon māu!”

¹⁶ Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəbənənoŋ hən nəvanuan gail ta daməŋjai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke,

¹⁷ ‘Namtoŋuv nabuvimal mōs gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbē nəmatan be mətsətəŋ.’

¹⁸ Nokəmaianan husur nəboŋ aJon togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’

¹⁹ Nəboŋ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naulumān tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil

†† **10:38:** Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bīmat sil na-husur-aYesu-an. * **10:40:** Mak 9.37 * **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləboi bīkad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləŋon masuŋ hən ləbēbis len natohan pipihəbələn aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbēbis len natohan pipihəbələn aGot hən ləbēmadəs masuŋ həni.

nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

Nəbiltivile gail ləsəpair dan nəsaan salito
(Luk 10.13-15)

²⁰ Beti aYesu etuəbat sor van hən nəbiltivile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosoəbur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.

²¹ Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.[†]

²² Be nukel mai gaməru ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idan hum bibar gaməru.

²³ Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?^{*} Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta damərai.^{*}

²⁴ Be nukel mai gaiug ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idan hum bibar gaiug.”

Nəŋavŋavan kitin
(Luk 10.21-22)

²⁵ Len nəboŋ enan aYesu isor tuv, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai.

²⁶ Evoi, aTata, husur gohəhəvur hən tomaienan.

²⁷ “Natit pisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNaton aGot, be aTata ŋai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNaton ŋai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot pərpəpə hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibem toməhav, nəloŋ tosa hən natit tomələs gotovusi, ale dereh neviol hən nəŋavŋavan mai gaiug.

²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartobon hən nəbesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəbevi amasta sam, nəsədan taltal, nəlogw mədau, nəsənu ginau, ale dereh nəŋavŋavan tegəm len gaiug, len nəloŋ am.^{*}

³⁰ Husur nayok sagw sədan hən gəbikade, sədan hən gaiug gəbələboi nəsa notokele, ale nəsa notorinji len gaiug, emələla, sədan hən gəbigole.”

12

Masta hən nəSəppat
(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəboŋ enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSəppat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotuəbat buəbur nəhavhət nawit gail hən ləbihani.^{*}

² Nəboŋ naFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat.”

³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsəvuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a?^{*}

⁴ Ebiš len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit ŋai ləbihani.^{*}

⁵ Ale mətsəvuruŋji len nalo siMoses toke len nəSəppat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas loəbur kotov nalo hən nəSəppat a?^{*}

⁶⁻⁷ Avil mətəlaləboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, səvi natutumavan,’ asike mətətsəb səhoti ke alategai lotonor limaspanis.^{*} Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuv hən naim siGot.^{*}

⁸ Alategai lunor bathut aNaton Nəvanuan evi Masta hən nəSəppat.”

[†] **11:21:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Navide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbək namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * **11:23:** Isa 14.13-15 * **11:23:** Gen 19.24-28 * **11:29:** Jer 6.16 * **12:1:** Deu 23.25 * **12:3:** 1Sam 21.1-6 * **12:4:** Lev 24.9 * **12:5:** Num 28.9-10 * **12:6-7:** Hos 6.6 * **12:6-7:** Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

*Naulum̄an navəlan tomat
(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)*

⁹ Beti aYesu erinj naut enan, evi lan naim naḅonḅonan sua salito.

¹⁰ Ikad naulum̄an sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisab̄ səhot nəsaban ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaur len nəSappat a?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len naḅur len nəSappat, gətatəgau gati, lav kuvi a? Evoi məttəlav kuvi!

¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuḅ həni len nənauan siGot. Imaienan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai aulum̄an ke, “Gisar hən navəlaḅ.” Nəboḅ tosar həni tonon, navəlan imaur təlmam inor ḅai hən togon.

¹⁴ Na naFarisi gail luvan, lubonḅon, lusor utaut hən naḅisal hən ləḅemədas bun aYesu hən ḅimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləboi natgalenan, erinj naut enan. Nabiltiḅoh lohusuri ale igol alat lotoməsah ḅisi lumaur.

¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail.

¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aIsaiah, tokele ḅisarpoh ke:

¹⁸ “Naulum̄an nauman sagw bogai notolekis həni.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhəḅur həni.

Dereh nerinj aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike evitvituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh ḅesəsəlon hən nadolon len naḅisal gail.

²⁰ Asike ikol ḅur naviyab tomabit tia,

asike ekin bun nəhau namial topan kəkereh sal,†

van vəbar ḅigol nanoran ḅipat puḅpuḅ naut ḅisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail ḅisi dereh lerinj nəlolit lan,

dereh livatvat viri hən bilav kuv galit dan nəsaan salito.”*

AYesu mai aPeelsepul

(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)

²² Beti nəvanuan galevis losəhar naulum̄an tokad natəmat togol toḅut mai namətan toḅesw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi ḅisor, eləboi ḅəkəta.

²³ Naluḅoh ḅisi lumaḅman təban ale luke, “Ategai bogai, anatan siTevit māu a?”

²⁴ Be nəboḅ naFarisi gail lotosəsəlon hən natanan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədanjan siPeelsepul ḅai toil a mo hən natəmat gail.”

²⁵ Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihəḅəlan nakiḅ ideh lotəḅalkabaḅ, dereh naut enan timasirsir, teḅəḅesw. Navile o nəbathudud ideh toḅalkabaḅ, asike eil gəgat be dereh tepəpəhw.

²⁶ ASetan tahu natəmat san gail, gai təḅalkabaḅ. Dereh alat lototoh pipihəḅəlan lepəpəhw, asike lolil gəgat.

²⁷ Ale nətahut natəmat gail len nədanjan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədanjan sise? Ahai susur samit gail gabag loḅusani ke mətsanor.

²⁸ Be nəḅehut natəmat gail len nədanjan seNunun aGot, imagenan natohan pipihəḅəlan aGot ibar gamit tia.

²⁹ Avan ideh toke teḅis len naim sinəḅəhariv toḅan hən ḅevənoh natit san gail, imasbaḅis gat aḅəhariv. Nəboḅ tobaḅisi tonon ḅai, eləboi ḅitariv kuv natit ḅisi dan naim san.‡

³⁰ “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol iməḅipiriah; asike ḅesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.

³¹ Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh terubat nəsaan ḅisi naut kəmas nəvanuan gail ləḅisor mədasi, be ləḅisor mədas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan.

³² Avan ideh ḅisor tas aNaturan Nəvanuan, aGot dereh terubat nəsaan enan, be avan ideh ḅisor tas aNunun aGot, aGot asike erubat nəsaan enan dani boḅ ideh vi situai.”

† 12:20: Len naut egai ikele ke aKristo asike idan taltal hən alat ləsədan, dereh tivoi ḅai hən alat lotodədas ləḅiwol hən nəmauran salit gabag. * 12:21: Isa 42.1-4 ‡ 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi bilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboḅ tobaḅis gat aSetan, husur aYesu idan səḅori.

*Nəhai mai nəvite**(Luk 6.43-45)*

³³ Ale aYesu ike, “Gəbikad nəhai tovoi, nəvit dereh tivoi. Gəbikad nəhai bisa, nəvit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris nəvite.

³⁴ Gamit anatan nəmat gail!§ Anatan nəvaipa gail!** Mətoləboi mətbikel natit tovoi nəboŋ məttosa? Aoa! Nəsa topul səšəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele.

³⁵ Nəvanuan tovoi, nəvoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon.

³⁶ Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan pisi lotosor lab həni.

³⁷ Bathut len nasoruan sam aGot dereh tisab səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam aGot dereh tisab səhoti ke gotosa, gimaspənis.”

*AYesu esivoh len alat lotousus namerikel**(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)*

³⁸ Beti ahai pusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai pusan, namtuke namteris namerikel gəbigole.”

³⁹ AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋjai mətusa, mətsədaŋ len aGot sumān apəhəvut tohusur aulumān tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aŋonah.

⁴⁰ Sumān aŋonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nabəhəvun nabiltiəh, len nəvide tomagenan, aNatan Nəvanuan dereh tipat burhulon nətan husur nəmariboŋ titor mai nalenmariug titor.*

⁴¹ Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvoian dan nəsaan, alat aNineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspənis. Alat aNineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aŋonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aŋonah!††

⁴² Len nəboŋ aGot bəpəpəhun nəvoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspənis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəšəlon hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”‡‡

*Natəlmaman hən nanunun tosa**(Luk 11.24-26)*

⁴³ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən biŋavŋjav lan, be idonə soBuer həni.

⁴⁴ Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim tobəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit pisi tonor.

⁴⁵ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuṽ səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa vəsa tibətibat səhor ta mō. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋjai.”

*Nəbathudud kitin siYesu**(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

⁴⁶ Nəboŋ aYesu tosor mai naluṽoh sal, aṽan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii.

⁴⁷ Avan sua ikel maii ke, “Geris, anam mai aṽam gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.”

⁴⁸ Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aṽagw gail ase?”

⁴⁹ Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aṽagw gail bogai!

⁵⁰ Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləŋoni, gai evi aṽagw, o aṽavinegw o anana sagw.”

13*Nəbəl pusan hən namisurhuwit**(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)*

§ 12:34: Len nənanuan seJu gail, nəmat isa masuṽ hum natəmat toil a mō həni. ** 12:34: Nəvaipa evi nəmat tosa.

* 12:40: Jna 1.17 †† 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləbəšəšəlon həni.

¹ Len nēboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili.

² Ale nabītiluṽoh logəm, ḃonḃon garu lan, gol ke isah len nabot hən ḃebətah, ale naluṽoh loiḷ husur nabitas.

³ Beti ikel natit tosoḃur mai galito len nēḃol ḃusan gail. Ike, “Ikad nēvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit.

⁴ Nēboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur naḃisal, ale nēman naməsav logəm, luhan ḃis gail.

⁵ Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nētan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nētan səsareh.

⁶ Nēboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idanŋ gol nalut gail lomial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh.

⁷ Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit.

⁸ Galevis lorus len nētan tokənoh ale nēboŋ lotomatu, sua iṽan vəkad 100, sua iṽan vəkad 60, sual am iṽan vəkad 30.

⁹ Nēvanuan tokad nədariŋan, tesəsəloŋ!”

¹⁰ Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nēboŋ gotosor mai galito, guḃol ḃusan mōs nəsa?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idam hən ke məḃḃeləboi nəsa tosusuah len natohan pipihabəlan aGot len nəmav be aGot sēdam hən ke galit ləḃḃeləboi.

¹² Bathut avan ideh nəlon tomaḃur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii hən ḃepul hən. Avil avan ideh tomətahun ḃeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tokade dani.

¹³ Husur enan nusor mai galito len nēḃol ḃusan, husur naut kəmas lotokəta, ləsakəta ləboi nəsa notogole, naut kəmas lotosəsəloŋ, ləsəsəsəloŋ hən nəsa notokele, ləsələboi.

¹⁴ Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ ‘Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.

¹⁵ Husur nəkadun alategai egəm ṽonṽon,
pəpadaŋ nədariŋalit eḃulḃulol,
ale namətalit iḃer.

Asike lətəmagenan,
namətalit takəta ris nəsa notogole,
nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
nəlolit taləboi natgalenan,
ale lətəpair van hən ginau,
ale nətagol galit lətəmaur.’ ”*

¹⁶ Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mətukab hən namətamito bathut ke lotokəta, mətukab hən nədariŋamito bathut ke lotosəsəloŋ.

¹⁷ Lotokəta nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nēvanuan tonor lotosoḃur loləŋon masuṽ ke lətaris nəsa məttorisi, be ləsarisi, loləŋon masuṽ ke lətəsəsəloŋ hən nəsa məttosəsəloŋ hən, be ləsəsəsəloŋ hən.

*AYesu isor vəsvəsai nēḃol ḃusan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

¹⁸ “Imagenan, səsəloŋ hən namilen nēḃol hən nēvanuan tobubulan namisurhuwit.

¹⁹ Namisurhuwit torus len naḃisal esumān nēvanuan gail lotosəsəloŋ hən nasoruan hən natohan pipihabəlan aGot be ləsələboi, gai tosa vəsa masuṽ tovi təmat egəm, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nəlolito.

²⁰ Namisurhuwit torus len naut tobaŋ vat esumān alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, ale vəha-sua ŋai lotəgau gati len nakemkeman.

²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nēboŋ todaŋ ḃibari o avan ideh ḃemədas buni gol ləḃḃəloŋ ḃisa, dereh limayoh tutut, luteh dan nadəlomian len nasoruan.

²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esumān alat lotosəsəloŋ hən nasoruan avil nə-nau-masuṽ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nəgərasian hən na-pul-hən-natite-an aroruŋ gut bun nasoruan gol səṽan.

²³ Avil namisurhuwit torus len nētan tokənoh esumān alat lotosəsəloŋ hən nasoruan, lotoləboi, lotoṽan masuṽ. Sual iṽan vəkad 100, sual iṽan vəkad 60, sual am iṽan vəkad 30.”

Nēḃol ḃusan hən nawit mai naliol tosa

* 13:15: Isa 6.9-10

²⁴ AYesu ikel nǎbol þusan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nǎmarireu san.

²⁵ Be nǎboŋ topat len mariug, aenemi sua egǎm, ebubulan namisurhuliol tosa len nǎmarireu tokad nawit tia, ale ivan.*

²⁶ Nǎboŋ nawit totoŋ, tuǎt biʋan, naliol tosa am itov.

²⁷ Naslev gail simahean naim logǎm hǎni, luke, ‘Nasub, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nǎmarireu sam be gagai epul hǎn naliol tosa! Imabe?’

²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ Ŋa naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’

²⁹ Ris toke, ‘Ao, nǎboŋ mǎtǎputi, dereh mǎteput mǎdas nawit am.

³⁰ Riŋ gǎlar þisi aritov þonþon vǎbar nǎmatuan, ale len nǎboŋ hǎn nǎmatuan, dereh nikel mai nǎvanuan nǎmatuan ke lepǎpehun gǎlaru, banjis tuan naliol tosa hǎn lǎbǎpǎŋasi, ale banjis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nǎhanian lan.’ ”

Nǎbol þusan hǎn namisurhumastat

(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu iǎbol þusan tǎtas ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nǎhol san.

³² Ekǎkerekh sǎhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nǎboŋ totoŋ, egǎm tibau sǎhor nǎhanian gail len nǎhol, ale egǎm vi hai, hǎn ke nǎman namǎsav logǎm um hǎn nǎhai ŋodŋod salit len nǎpashǎt gail.”

Nǎbol þusan hǎn nayis

(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nǎbol þusan. Ike, “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Mitinau nayis, apǎhǎvut sua tolavi. Eþundasi len nǎhad nǎflaua totor van vǎbar nǎflaua kavkav totoŋ.”†

³⁴ AYesu ikel natgalen þisi mai naluʋoh gail len nǎbol þusan. Nǎboŋ tosor mai galito, ikel nǎbol þusan akis ŋai.‡

³⁵ Igol tomaiengan hǎn biŋol nǎsa ahai kelkel ur tokele bisarpoh ke, “Nǎboŋ nǎbesǎŋav hǎn nabuŋogw, dereh nisor len nǎbol þusan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natuǎatan,

nǎboŋ notoum hǎn navile a pan.”*

AYesu isor vǎsvǎsai nǎbol hǎn naliol tosa

³⁶ Beti aYesu eriŋ naluʋoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logǎm hǎni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nǎbol hǎn naliol tosa len nǎmarireu.”

³⁷ Isor var galit ke, “Atengan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNaton Nǎvanuan,

³⁸ ale nǎmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoŋ pipihabǎlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vǎsa masuʋ tovi tǎmat.

³⁹ Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natǎmat. Nǎboŋ hǎn nǎmatuan evi nǎboŋ hǎn nanonŋan hǎn navile a pan, nagilen hǎn natit þisi, ale alat nǎmatuan lovi aŋel gail.

⁴⁰ Sumǎan alat nǎmatuan lotobanjis tuan naliol tosa hǎn nǎhab bihani, dereh timagenan len nagilen hǎn natit þisi.

⁴¹ Dereh aNaton Nǎvanuan tesǎvat aŋel san gail hǎn lǎbǎpǎpehun galit þisi lotogol nǎvanuan biŋol nǎsaan, mai alat lotogol nǎsaan, dan natohan pipihabǎlan.

⁴² Dereh aŋel gail libar hǎn galito vi lan nǎhab topud vǎsa; len naut enan dereh liŋaŋ, likat þurþur nariʋolito.§

⁴³ Beti alat lotonor dereh lesuŋan namityal toŋŋial habat len natohan pipihabǎlan aTǎmalito. Nǎvanuan tokad nǎdariŋan tesǎsǎlon!

Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav

⁴⁴ “Natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nǎvat hǎn tosoþur, tosusuah len nǎmarireu sua. Ale avan sua isaþi. Itavun tǎtas hǎni. Ale len nakemkeman san ivan, epur hǎn natit þisi tokade ale ia ʋur nǎmarireu enan hǎn biŋad natenan tovoi.

⁴⁵ “Nukele am ke, natohan pipihabǎlan aGot len nǎmav imaiegai: Ikad avan sua toʋur natit gail, þur hǎn gail, todoŋ nanesnes tovoi gail.

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nǎvanuan eru. † 13:33: Nǎhad nǎflaua totor evi nǎflaua tosoþur, len nasuruan ta Kris lokisi hǎn sata totor. ‡ 13:34: Nǎhan naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: Nǎhab egai tosor husuri epud vǎsa vagol nametǎlai tovi wai.

⁴⁶ Ale nəboŋ tosaŋ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, þur hən natit þisi tokade, ale ia vʉr nanesnes enan.

⁴⁷ “Nukele am ke, natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nəbiltiwai. Sadareh ikad naməŋod totiltile tosoður tovisivis lan.

⁴⁸ Ale nəboŋ topul, lolivi vahut, lobətah, losəŋon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut.

⁴⁹ Dereh timagenan len nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan, nagilen hən natit þisi. Aŋel gail dereh lia pəpehun alat lotosa vəsa dan alat lotonor.

⁵⁰ Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litan, likat þurþur nariʉlito.”

⁵¹ AYesu eus galit ke, “Mətələboi səhot natgalen þisi mīau a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtələboii.”

⁵² Nja ikel mai galit ke, “Ahai þusan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len natoŋan pipihabəlan aGot len nəmav, ahai þusan enan esumən amahean naim topul hən nakontit gail. Eriŋ natgalenan len naut sua hən ləbesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

Lomətahun aYesu len naut a Nasaret

(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)

⁵³ Nəboŋ aYesu tokel nəbəl þusan galenan tonon, eriŋ naut enan.

⁵⁴ Ale nəboŋ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, eþusan len naim nəbonbonan salito. Galit luþan, luke, “Eee, namitisau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaŋan hən biŋol namerikel gail, ilavi a be?”

⁵⁵ Be savi anaton ulumʉan sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nəhəsən aMeri a? Aʉvan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a?

⁵⁶ Ale aʉvavinen gail þisi ləsatoŋ mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən biimaienan!”

⁵⁷ Ale nələlit epəŋasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut þisi loputsani len nənanuan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.”

⁵⁸ Ale aYesu sagol namerikel sasəður len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

Nəmatan siJon Baptais

(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)

¹ Nəboŋ aHerot Antipas tosaəsolon hən na-kel-uri-an husur aYesu,

² ikel mai naslev lotokəkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaŋan hən biŋol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a mīo igol ke lototah gat aJon, riŋi len naim bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aʉvan aFilip tosaəhar kuvi.

⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbesəhar alitenan.”*

⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nələl paŋpaŋ sinaluʉoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhəvur habat hənii.

⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən beviol hən natideh gai bələŋoni maii.

⁸ Nja nəboŋ anan tokel maii hən nəsa hən beusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloŋ!”

⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tuisi.

¹⁰ Ale lovi lan naim bəbaŋis, luta kotov nəkadun aJon.

¹¹ Lorin nəkadun len nasiloŋ, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan.

¹² Beti ahai susur siJon loŋəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

AYesu evəŋan alalumʉan lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

¹³ Nəboŋ aYesu tosaəsolon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nəbot sua, eriŋ naut enan hən biŋoh səbon len naut tobəbesw. Nəboŋ naluʉoh gail lotosaəsolon hənii, lorin nəbiltivile gail, luyar a ut husuri.

* 14:4: Lev 18.16, 20.21

¹⁴ Nəboŋ aYesu tomarin dan nabot, eris nabiltuluṽoh, nəlon itanjis galito ale igol alat lotoməsaḥ lumaur.

¹⁵ Nəboŋ naut togomgom, aḥai susur san gail logəm həni, luke, "Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan piṣi tia. Səvat naluṽoh van, hən ləbevi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbeṽuri."

¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, "Salivan, gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito."

¹⁷ Lukel maii ke, "Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai."

¹⁸ Ale ike, "Tariv gail gəm, mai ginau."

¹⁹ Beti ikel mai naluṽoh ke ləbətəḥ len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmah, ikel nasipaan. Eḅur gail, ilav nabəta mai aḥai susur san gail ale lopəpehun gail mai naluṽoh.

²⁰ Galit piṣi luhan, luhanukub, ale losəsəŋon hudhuhanian van, gol nəḥad tovi 12 lopul.*

²¹ Ikad alaluṽan lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəḥaṽut mai alahutai am.

AYesu iyar len nəpon nəwai

(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)

²² Beti aYesu igol aḥai susur gail lusah len nabot hən ləbeil a m̄o vi lan nətarhət nabiltiwai. Ale gai esəvat naluṽoh gail hən ləberin naut enan.

²³ Nəboŋ tosəvat galit tonon, aYesu etəveḥuh səbon vi lan nəveḥuh hən bisor mai aGot. Ale nəboŋ naut togomgom itoh səbon ei.

²⁴ Len namityal enan, nabot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iṽas nabot husur isoh ḅur nəlan.

²⁵ Len nadudulan somilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəpon nabiltiwai.

²⁶ Nəboŋ aḥai susur gail lotoris toyaryar p̄oniwai, nəkadulit eṽurṽur. Lukai ke, "Wao! Nanunon sua bolai." Ale ninelit epil gol lukai habat.

²⁷ Vəḥa-sua ŋai aYesu isor mai galit ke, "Samtemətəḥw! Məteil ḅuri! Ginau bogai!"

²⁸ APita ikai van həni ke, "Nasuḅ, bevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəpon nəwai van hən gaiug."

²⁹ Ale ike, "Gəmai!" Nəboŋ aPita tomarin dan nabot, iyar p̄oniwai van hən aYesu.

³⁰ Be nəboŋ aPita toris nəlan todan, emətəḥw, etuḅat sar madunḅun ale ikai ke, "Nasuḅ, numat! Liv kuv ginau!"

³¹ Vəḥa-sua ŋai aYesu isar hən nəvəlan, itah gati, ale ike, "Gaiug gotokad natuhdəloman ŋai, nəlom̄ eur ginau mabe?"

³² Ale nəboŋ artosaḥ len nabot, nəlan idar buni.

³³ Beti alat len nabot lulotu həni ke, "Gov̄i aNatun aGot kitin."

³⁴ Nəboŋ lotolav tukot len nabiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret.

³⁵ Nəboŋ alat len naut enan lotokəta ləboi aYesu, lopisul van hən naut piṣi todar vis naut enan ale losəḥar alat lotoməsaḥ van həni.

³⁶ Loŋjiri ke tidan̄ hən ləbibar ŋai nasun̄tarhət nahurabat san, ale galit piṣi lotobari lumaur.

15

Inor ke niben nəvanuan biveveu o nəlon m̄au?

(Mak 7.1-13)

¹ Beti naFarisi gail mai aḥai p̄usan hən nalo luyar a Jerusalem gəm hən aYesu, luke,

² "Imabe aḥai susur sam̄ gail lupal sob dan napisal hən nəṽide siḥaṽut sidat gail ta sutuai? Husur ləsakəkəsəval nəboŋ lotohan."

³ Ris aYesu tosor v̄ar galit ke, "Gamit, imabe mətəḅur kotov nalo siGot m̄os mətəḅehusur nəṽide samit ta sutuai?"

⁴ Bathut aGot ike, 'Putsan atəmaṽ mai anam̄ matmat len nənauan sam̄,* ikele am ke, 'Avan ideh tosor tosa todan̄ hən atəman o anan, gai timat eḅun m̄au.*'

⁵⁻⁶ Avil gamito, mətəmakuv dan nalo siGot hən mətəḅehusur nəṽide samit ta sutuai nəboŋ məttoḅusan ke, 'Avan ideh bikel mai atəman o anan ke, "Nəsa notokade hən nəbevi tarhət sam̄, noviol həni tia mai aGot. Gai biḅol b̄imagenan, inor ŋai ke asi ke eputsan atəman len nənauan san.'" Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai.

⁷ Mətəvi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabunon əlsaiah husur gamito ekitin. Ike,

⁸ "Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,

* 14:20: 2Ki 4.42-44 * 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16 * 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9

be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

⁹ Lulotu soḅuer hən ginau,
loḅusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.' »*

Nəsa igol nəvanuan saveveu?
(Mak 7.14-23)

¹⁰ Beti aYesu ekis naluḅoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsəlonj hən nəsa notokele, məteləboii.

¹¹ Savi nəsa tovi lan nəḅan togol nəvanuan toḅinjḅinjal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuḅon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.”

¹² Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəḅon naFarisi gail lotosəsəlonj hən nəsa gotomad-hakele, igol nəlolit isa. Goləboii māu a?”

¹³ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səmabule, dereh teput kuvi.

¹⁴ Riḅ galit lesuh! Lovi metḅesw gail lotosəhar alat ləsakəta. Nametḅesw sua ḅesəhar nametḅesw togon, dereh gəlar ḅisi ariteh, arimasur len nabur.”

¹⁵ Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.”

¹⁶ AYesu ike, “Gamito am, mətsaləboi səhoti a?”

¹⁷ Mətoləboii tia ke natit ḅisi tovi lan nəḅan nəvanuan, evi lan natəḅan van, evivile vi lan nalitavtav.

¹⁸ Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuḅon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu.

¹⁹ Husur natgalegai logəm len nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian toḅur kotov nəlahan, naitian tosa, navənahān, nalibəḅan len nakotan, mai nasoruan tomədəs nahəsān nəvanuan o tomədəs nahəsān aGot.

²⁰ Natgalenan lugol nəvanuan loḅinjḅinjal len nəhon aGot. Naḅide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitəḅtaKenaan
(Mak 7.24-30)

²¹ Beti aYesu eriḅ naut a Kalili, evi lan naut pəpadan hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

²² AtəḅtaKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasuḅ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədəs anatavvigw vəsal!”

²³ Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehusur gidato, ikai walwal!”

²⁴ Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ḅai lotohum nasipsip gail lotomasig.”

²⁵ Nə alitenan egəm, təh bathurien aYesu, ike, “Nasuḅ, gevi tarhət sagw!”

²⁶ AYesu ike, “Sanor hən nəḅilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəḅibar həni van hən nalipah gail.”

²⁷ Ris aliten toke, “Evoi, Nasuḅ, be nalipah gail loləboi ləḅihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.”

²⁸ Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuḅ! Tevisi mōs gaiug hum gotoləḅoni.” Ale anatavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isəbur lumaur

²⁹ AYesu eriḅ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəḅiltiwai Kalili. Ale etəvehuh vi lan naḅehuh, ebətah ei.

³⁰ Nabiltiluḅoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametḅesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isəbur am. Lorinj galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur.

³¹ Naluḅoh lumaḅmaḅ len nəsa lotorisi. Nabut gail usor; alat narielit tosa, nibelit ivonəvonj, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametḅesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalalan siGot silat a Israel.

AYesu evəḅan alaluman lotovi 4,000
(Mak 8.1-10)

³² Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itanḅis alategai, husur lutah mai ginau len nəmaribəḅon totor tia ale ləsəkad natideh hən ləḅihani. Nəsəlonj nəḅesəvat galit van malkəkət. Nəḅigole, dereh limatmatioḅ husur nəḅisal salito.”

³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toḅəḅesw topat səḅon maiegai, namtilav natuhḅəta tihau mabe hən namtḅevəḅan nabiltiluḅoh egai?”

* 15:9: Isa 29.13

³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.”

³⁵ Na aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətah len tan.

³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naiəh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eḅuri, lavi mai ahai susur gail ale ləpəpəhuni mai naluṽoh.

³⁷ Galit pisi luhan vəhanukub. Ale losəḅon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul.

³⁸ Ikad alaluman lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatpəhəṽut mai alahutai gail am.

³⁹ Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

Lous taltal hən aYesu hən namerikel

(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)

¹ Boḅ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləḅon ke aYesu tigel nəsaban, ḅa lousi hən ḅəṽusan galit hən namerikel hən nəmav.

² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboḅ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’

³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməḅai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nabiltius dereh teus.’ Mətoləboi məṽberis nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ḅai mətoləboi ke naut tivoi o tisa, be mətodədas məṽberis ləboi namilen nəsa tovisi len nəboḅ gail ta daməḅai. Mitimabe?”

⁴ Gamit naur ta daməḅai mətusa, mətədaḅ len aGot surman apəhəṽut tohusur aulumian tiltile, sadaḅ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḅai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aḅonah.” Ale aYesu eriḅ galito, ivan dan galito.

Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail

(Mak 8.14-21)

⁵ Nəboḅ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nabiltiwai, nəlolit iboḅboḅ hən ləḅesəḅon nabəta ideh van.

⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Məteləḅgau hən gamit gabag! Mətekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.”

⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaianan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.”

⁸ AYesu eləboi nənauan salito ḅa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ḅai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa?”

⁹ Mətsaləboi sal a? Nələmit iboḅboḅ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail pisi məttosəḅoni a?*

¹⁰ Nələmit iboḅboḅ hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail pisi məttosəḅoni a?*

¹¹ Imabe? Məṽnau sal ke nusor husur nabəta māu a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!”

¹² Beti len namityal enan ḅai lunau səḅoti ke nəboḅ tokel naləḅḅauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas nəṽusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

APita ikel kot aYesu

(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)

¹³ AYesu eriḅ naut enan ale nəboḅ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?”

¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aḅon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur sual am.”

¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, məṽnau ke ginau ase?”

¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.”

¹⁷ Ale aYesu ikel mai ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatun aḅonah! Səvi avan ideh len navile a pan tokel vəḅot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəḅoti mai gaiug.

¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədaḅan hən nəmatan edədas ḅesəḅor galito.

¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihəḅəlan aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəḅikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi

* 15:39: Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ḅai ke topat tarḅəḅiltiwai Kalili. * 16:9: Mat 14.15-21

* 16:10: Mat 15.32-38

tia len nɛmav. Ale natideh gəbɪdam̄ hənɪ len navile a pan, evi nɛsa aGot todaŋ hənɪ tia len nɛmav.”*

²⁰ Beti aYesu ikel p̄uli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nɛmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nəboŋ enan van, aYesu etubat kele ipərpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vɛsa len navide tosobur len navəlan alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ b̄itor dereh aGot tigol tile məhat.

²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhətə, etubat sor lan, ike, “Satimaiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!”

²³ Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes həbetw hən nəb̄iteh. Nənanuan sam̄ gail ləsəpat len nɛsa aGot toləŋoni, lohusus naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh b̄ike behusus ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənanuan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau.

²⁵ Husur avan ideh b̄ike biwol hən nəmauran san gabag hən b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san b̄imasig m̄os ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nəvanuan b̄ikad natit p̄isi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai b̄imasig, imabe? Ikad nɛsa? Nəvanuan eləboi b̄eviöl hən nɛsa hən b̄ikad nəmauran enan a?

²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh t̄egəm ta bog. Dereh t̄egəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav naŋurp̄uran mai nəvanuan gail hən natit p̄isi lotogole, tinor hən nɛsa lotogole.*

²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis m̄ətoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən b̄eil a m̄o hum aK̄ir.”

17

*Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Len nəmariboŋ tomələvtes husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmi van, aJemes mai aJon. Esəhar galit səb̄olito vi məhat len navəhuh sua tosaŋsah.

² Ale len nəholito egəm tile, nəhən er̄m̄ial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.*

³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu.

⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbələŋoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw tom̄ial habat ikabat gug galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulum̄an notoləmas buni, notohəhəvur hənɪ. Səsələŋ husuri!”

⁶ Nəboŋ lotosəsələŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nələlit epil vɛsa.

⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.”

⁸ Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbon ŋai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboŋ lotomariŋ vi pan len navəhuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nɛsa m̄əttorisi mai avan ideh am vir aGot b̄igol aNatun Nəvanuan b̄ile məhat dan nɛmatan.”

¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai p̄usan hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o, be lukele hən nɛsa?”*

¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh t̄egəm a m̄o hən b̄igol təlmam hən natit p̄isi ləb̄inor.

¹² Be len nətarhətə am, nukelə mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsəkəta ləboii, lugol nɛsa lotoləŋoni hənɪ. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa vɛsa.”

¹³ Len namityal enan ŋai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

*AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur
(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)*

* 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23 * 16:27: Psa 62.12; Röm 2.6 * 17:2: 2Pit 1.16-18 * 17:10: Mal 4.5

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəvəhuh tonon, logəm hən naluvoḥ, ale aulumān sua egəm hən aYesu, etənedur bathurien,

¹⁵ ale ike, “Nasuḅ, gilolosa hən anaturgw ulumān husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhəb tabtab ale iteh vəḥa-səbsoḅur len nəwai am.

¹⁶ Nəsəhari van hən ahai susur sam̄ gail avil lodədəs ləbigol bimauc.”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Ee naur egai məttoḡətəhən nədələmian, məttohusur nəpīsal tosa tokabkabur, niḡon mai gamit tebəlav mabe? Məṡupar dələmian van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!”

¹⁸ Bəti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imauc buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbəlīt maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namtbəhut natəmat enan?”

²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədəsi bathut nədələmian samit em̄idol, ekəkereḥ masuḅ. Husur nokitin mai gamit ke, mətbikad nədələmian hun namisurhumastat tomarisoris mətoləboi mətbikel mai nəvəhuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereḥ terus. Naut kəmas məṡunau ke mətodədəs mətbigol natesua, dereḥ mətoləboi mətbigole.”*

*AYesu isor tatas husur namatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboŋ ahai susur gail lotoḅonḅon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereḥ teriŋ aNəṡun Nəvanuan len navələn nəvanuan gail.

²³ Dereḥ ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuḅ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam̄, eṡur nətaks hən naim siGot māu a?”†

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ toḅis lohoim, aSimon sakel natideḥ be aYesu isor a n̄o maii ike, “Simon, len nənauan sam̄ nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eṡur nələisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametḅos gail a?”

²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametḅos gail.” Bəti aYesu ike, “Bimaienan, savi len anatulit gail hən ləḅeṡuri.

²⁷ Be hən asike nələlit ḅipanpan, givan hən nəḅiltiwai, bar hən nəḥau. Naieḥ metəkav gəḅisah həni, səḅav hən nəḅuŋon ale dereḥ gisaḅ nakoin tovi nəstater.‡ Lav kuvi, lavi mai galito m̄os nətaks sidaru.”

18

*Ase iyalyal səhor galit am
(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)*

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natoḥan pipihəḅəlan aGot len nəmav?”

² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito.

³ Bəti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətbipair dan nəvide tosa samito hən mətbəsumān atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətoḅis len natoḥan pipihəḅəlan aGot len nəmav.

⁴ Imagenan, avan ideḥ ḅeriŋ gai hum tovi ut kəmas sumān natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natoḥan pipihəḅəlan aGot len nəmav.

⁵ Ale avan ideḥ toḥəḥəṡur hən natuhtətai sumān egai ḅitah maii len nəḥəsagw, gai ehəḥəṡur hən ginau nəḅitah maii.

⁶ “Ale avan ideḥ bigol atuhlahutai sua, tokad nədələmian len ginau, ḅiteḥ len nəsaan, nəpanismen sitenan dereḥ tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləḅitahətəḥ hən nəḅiltivat len nəholoan, ale ləḅibar həni len tas hən ḅimadunḅun butitas tosaḥ vi pan.*

⁷ Navile a pan dereḥ tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereḥ limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen ləḅevisi.

* **17:20-21:** Naləḅulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²¹ *Avil məttoləboi mətbəhut tomagenan nəboŋ mətsəḥan be məṡosor tuṡ ḡai.* † **17:24:** Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi nəṡurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa.

‡ **17:27:** Nəstater evi nakoin sua tovi nəṡurpuran hən nauman hən nəmariboŋ tovat. * **18:6:** Nəḅiltivat enan emələs ḥabat, natoŋki esulsul həni hən ḅəḅul dasdas nawit hən ḅəgəm vi flaua.

⁸ Ale, navelaṃ o nariem̄ bigol gaiug gəb̄bigol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gəb̄bikad nəmauran vi sutuai be nariem̄ bisa gol gəsəyar o gugau, natanen esəhor gəb̄bikad nariem̄ gəlar p̄isi ar̄bivoi ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab topaŋ vi sutuai.

⁹ Namətaṃ b̄igol gəb̄bithē len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gəb̄bikad nəmauran vi sutuai be namətaṃ b̄esua b̄ibesw, natanen esəhor gəb̄bikad namətaṃ gəlar p̄isi ar̄bivoi ale aGot b̄ibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəb̄ol p̄usan husur nasipsip tomasig
(Luk 15.3-7)

¹⁰⁻¹¹ “Mətələgəu hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukele mai gamit ke, aŋel gail lotokəkəta təban galito, loləboi tabtab hən ləb̄isor m̄os galito len nəhon aTəmagw len nəmav.†

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh b̄ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len navəhuh hən b̄ia doŋ tosuə toyar lab vi tut.

¹³ Ale b̄isabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut.

¹⁴ Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh b̄imasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian b̄igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səbon, kel p̄ar̄p̄ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̄esəsəloŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni sur̄tan na-ke-wawa-an len nadəlomian.

¹⁶ Be asike b̄esəsəloŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gəb̄ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̄ar̄p̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.*

¹⁷ Be asike b̄esəsəloŋ husur galito, kel ur natit p̄isi mai nəbonbonan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan. Asike b̄esəsəloŋ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan sam̄ riŋi tesur̄tan nametb̄os səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

¹⁸ “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəb̄ikai tasi len navile a pan tevi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəb̄idam̄ həni len navile a pan tevi nəsa aGot todam̄ həni tia len nəmav.*

¹⁹ Nukel tətəs hən nakitinan mai gamit ke, gamit b̄eru ar̄b̄ikad nənauan b̄esua husur natideh len navile a pan, nəsa ar̄beusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole m̄os gəlaru.

²⁰ Husur toru o totor lotobon len nahəsagw, ginau nutah mai galit ei.”

Narubatan

²¹ Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua b̄igol nəsaan tabtab hən ginau, nerub̄at nəsaan san vəha-vis? Nerub̄at gail vəha-mələvru a?”

²² AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-mələvru, avil nuke gerub̄at gail səŋavur vəha-mələvru vəha-mələvru.‡

²³ Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiŋ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii.

²⁴ Nəboŋ totub̄at us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi napurp̄uran hən nauman hən nasihau tovi 15.

²⁵ Husur atenan todədəs b̄isar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke tēpur hən asoan mai anatun gail hən ləb̄egəm vi slev gail ale tēpur hən natit p̄isi am gai tokade, hən b̄isar gel nəkabut san.

²⁶ ŋa naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam hən natit p̄isi mai gaiug.’

²⁷ Nəlon amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən b̄ivan.

²⁸ “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.§ Ale naslev itah gat togon, tub̄at təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginau!’

²⁹ Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginau, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’

† 18:10-11: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ¹¹ Husur aNaton Nəvanuan egəm hən b̄ilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito. * 18:16: Deu 19.15 * 18:18: Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ 18:22: Nəboŋ aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasrub̄at nəsaan sinəvanuan nadəlomian tabtab, nanoŋan tebuer: § 18:28: Natenarius evi nəvat napurp̄uran hən nauman hən nəmaribon tosuə.

³⁰ Be naslev ta mō emōtahuni. Ivan, gole hən lēbītah gat togon, rinji len naim bəbānjis vir bīsar gel pīs nəkabut san.

³¹ Nəbōŋ naslev galen am lotoris nəsə tovisi, lulolosa masuŋ, ale lua kel ur natit pīsi lotovisi mai amasta salito.

³² Ale amasta ekis naslev ta mō gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsə batbat! Ginau nukas kuv nəkabut san pīsi husur goŋjir ginau həni.

³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon sumān ginau notololosa hən gaiug.’

³⁴ Ale len nəlōl paŋpaŋ san, amasta erinji len navəlan alat lotokəkəta kəkōl hən naim bəbānjis hən lēbīgōl niben atenan bəpəŋas vir bīsar gel natit pīsi gai tokabut həni.

³⁵ Len navide tomagenan, len nəlōmito asike mətberuŋbat kitin hən nəsəan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigol timaienan hən gamito.”

19

Nativosan

(Mak 10.1-12)

¹ Nəbōŋ aYesu tokəmaianan tonōŋ, erinji naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.

² Nabiltiŋvoh gail lohusuri, ale igol galit lumaŋur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkōs len nasoruan san, mədas nahəsān ale lousi ke, “Inor hən aulumān bətiŋvōs hən asoan, rinji gabulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?!”

⁴ Ris aYesu tosor var galit ke, “Məsəvururŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natuŋbatan aGot igol naulumān mai napəhəvut a?’”

⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naulumān dereh terinji atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale aresua sumān artovi niben tosa ŋai.’”

⁶ Husur arsaru am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satəpəpəhuni.”

⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulumān tilav nalōbulat hən nativōsan mai asoan ale tesəvati van,’ ikele husur nəsə?”

⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idam hən ke məttoŋvōs hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuŋ, avil sutuai len natuŋbatan, səmaianan.

⁹ Be nukel mai gamito ke naulumān ideh totivōs hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhəvut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.”

¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan naulumān tokade mai asoan bimaienan, nəlahan tobuŋer ivoi am.”

¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nəvanuan pīsi loləboi ləbəsəsəlōŋ səhot napusanan enan, be aGot ilav nədāŋan mai galevis ŋai hən ləbələboi ləbīgole.

¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nəbōŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nəvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am ləsəlāh mōs natohan pipihəbəlān aGot len nəmav gol ke len nəmauran salito losumān sogsog gail. Avan ideh toləboi bəsəsəlōŋ səhot natenan, tesəsəlōŋ səhoti!”

AYesu mai alahutai

(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nəvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən bərinj navəlan gəlaru len galito ale sor tuŋ. Avil ahai susur gail losivoh len galito.

¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidam hən alahutai ləbēgəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihəbəlān aGot len nəmav evi silat lotosumān alategai.”

¹⁵ Ale nəbōŋ aYesu torinji navəlan gəlaru len galito tonōŋ, erinji naut enan, ivan.

Nəmantuhmar topul hən natite

(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nəbōŋ sua, aulumān sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai pusan, nigol natit tovoi sa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ŋai tovoi. Be gəbikə gəbevi lan nəmauran vi sutuai, gigol nəsə nakelean todaŋ gail siGot toke.”

* 19:3: Nativosan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. * 19:4: Gen 1.27, 5.2

* 19:5: Gen 2.24 * 19:7: Deu 24.1-4; Mat 5.31 † 19:12: Sogsog evi nabuai o nabuluk o naulumān ideh səkad nədāvurhut naloson husur lototev kotovi.

¹⁸ Ike, “Nakealan tođan gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,[‡] sagigol naitian tođur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan,

¹⁹ geputsan atəmañ mai anam len nənauan sam, ale ləmas bun nəvanuan totoh pəpadan hən gaiug sumñan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

²⁰ Nəmantuhmar ikel mai ke, “Nugol natgalen pisi tia. Nəsa ipat sal hən nəbigole?”

²¹ AYesu ikel mai ke, “Gəbıke gəbinor kavkav len nəhon aGot, gia pür hən natit pisi sam, ale viol hən nəvat han mai naməsal gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəbon nəmantuhmar tosəsəlon hən natenan, ivan, eləjon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isođur.

²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idan habat hən avan ideh tođul hən natite bəbis len natoħan pipihəbələn aGot len nəmav.”

²⁴ Ikele am ke, “Idan habat hən nəkamel bəbis tur len nəburhunil səsod. Idan səħori am hən nəvanuan tođul hən natite bəbis len natoħan pipihəbələn aGot.”

²⁵ Nəbon lotosəsəlon həni, ahai susur gail luđan habat, luke, “Bimaienan, as təbis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai!”

²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədəs ləbigol natenan, avil aGot eləboi bigol natit pisi.”

²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorin natit pisi hən namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”

²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəbon navile a pan biveveu, nəbon aNaton Nəvanuan bəbətah len nabiltihai bəbətah san toyalyal hum akin, gamit am məttohusur ginau, dereh mətəbətah len nabiltihai bəbətah gail lotovi 12 hən mətəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

²⁹ Ale avan ideh torin naim gail o avan gail o aṽavinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan mōs nahəsagw, dereh aGot teviol hən vəha-100 mai, ale aGot teviol am hən nəmauran vi sutuai mai.

³⁰ Ale nabiltivanuan isođur gagai, asike lovi natideh; ale isođur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu epusan am ke, “Natoħan pipihəbələn aGot len nəmav imaiegai: Ikad amahean nətan tovilə dudulan somñlan hən bidas lalurnan mōs nauman hən nəhol nakrep san.

² Lous nəvat ale idam hən beṽur galit hən natenarius hən nəmaribon tesua.* Ale esəvat galit van hən nəhol nakrep san.

³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alalurnan lotoil kəmas len nəmaket.

⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neṽur gamito tinor.’

⁵ Ale luvan. Len natublial mai len namityal totor ut mədəu, len nəvide tomaienan, amahean idas lalurnan tətəs.

⁶ Len namityal torim ut mədəu, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətoil kəmas gegai len nəmaribon kavkav?’

⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hən namtbəum.’ Nə ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətevi lan nəhol nakrep sagw.’

⁸ “Nəbon naut toğomgom ut mədəu, amahean nəhol ikel mai abiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalurnan nauman gəmai ale ṽur galito, tuđat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a mō.’

⁹ Ale nəbon alat lototuđat len namityal torim ut mədəu lotogəmai, eṽur galit visusua hən natenarius tosua.

¹⁰ Ale nəbon tobar alat lotoil a mō, lunau ke ləbıkad nəvat bəsəħor galit lotogəm a tahw. Be eṽur galit visusua hən natenarius tosua njai.

¹¹ Nəbon lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləshəhəṽur hən nəvat,

¹² luke, ‘Alategai lotomadhəgəmai, loum husur nəhəua tosua njai, be gaiug, goṽur galito pitoṽ hən ginamito. Be ginamito, namttodañ bur nabiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmaribon kavkav!’

[‡] 19:18: Nəbon toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol panpan sam o naləjonian sam njai.

* 19:19: Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18 * 20:2: *Natenarius* evi nəpürpüran hən nəmaribon tosua.

¹³ Ris tosor var galit sua ke, 'Ginau nəsamədas gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau hən natenarius tosa hən nauman. Ale gagai gumabe?

¹⁴ Lav nəvat tovi esaŋ, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug.

¹⁵ Gunau ke sanor hən nəḡbigol nəsa notoləḡoni hən natit sagw gail a? Nəloŋ itaḡulul bulos ginau husur noviol habat a?"

¹⁶ AYesu imaris kotovi ke, "Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan, leil a mō; ale alat lototibau, lotoil a mō, dereh asike lovi natideh."

AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san

(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)

¹⁷ Husur nəboḡ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən ḡisor mai galit səbolito, ikel mai galit ke,

¹⁸ "Mətesəsəloḡ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh lerinḡ aNaton Nəvanuan len nəvəlan abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisaḡ səhoti ke tipanis, timat.

¹⁹ Dereh lerinḡi len nəvəlan alat ləsavi Ju hən ləḡisor vilesi, bilas habat həni, ale pōs gati len nəhai balbal. Be len nəmariboḡ titor dereh aGot tigol tile məhat."

Nausian sinan aJemes mai aJon

(Mak 10.35-45)

²⁰ Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anaton ulumān ḡəlaru ḡəm hən aYesu, etəḡedur bathurien hən beus natsua həni.

²¹ AYesu eusi ke, "ḡoləḡon nəsa?" Isor vari ke, "Nuke gikel gati ke nəboḡ ḡəbevi Kinḡ, alarmiḡan egai sagw areḡətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair."

²² AYesu ekəta ris ḡəlaru ike, "Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi məḡəmun len nəbiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an ginau nəḡəmun lan a?" Arukel maii ke, "Namroləboi namḡigole."

²³ Ale ikel mai ḡəlaru ke, "Dereh məḡəmun len nəbiliwai hən na-ləḡon-isa-vəsa-an sagw. Avil nəḡətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəḡidaŋ həni. Ipat len aTəmagw hən ḡidaŋ hən ase arḡəḡətah ei, husur gai eutaŋ hən naut eru mōs ḡəlaru."

²⁴ Nəboḡ ahai susur toḡəḡavur am lotosəsəloḡ hən natgalenan, nəlolit epəḡas alarmiḡan.

²⁵ Be aYesu ekis galit pisi ḡəmai, ike, "Mətoləboi ke nəḡavna hən nametḡos gail lupatpat galit məhat len nəḡəḡan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nəḡəḡan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito loil a mō hən nəvanuan salit gail.

²⁶ Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasḡəm vi vanuan na-vi-tarḡəte-an samito, nəlon toməḡau hum tovi ut kəmas ḡai.

²⁷ Ale gamit ideh toke teila mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit ḡəau.

²⁸ Tesumān ḡai aNaton Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarḡəḡ san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarḡəḡ salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən bevi na-pur-kuvi-an mōs navivilean hən nəvanuan tosoḡur dan nəpanismen sil nəsaan salito."

AYesu igol nametḡesw eru arokəta

(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)

²⁹ Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboḡ lotorinḡ naut enan, nabiltiḡvoh lohusur aYesu.

³⁰ Ikad nametḡesw eru artobətah len nəḡarḡəpisa, ale nəboḡ artosəsəloḡ həni ke aYesu toḡot van, arukai ke, "Nasub, aNaton siTevit, ḡilolosa hən ḡinaməru!"

³¹ Naluḡvoh losivoh len ḡəlaru hən naut ḡəḡut hən ḡəlaru. Be lukai habat am ke, "Nasub, aNaton siTevit, ḡilolosa hən ḡinaməru!"

³² Ale aYesu eil, ikai van hən ḡəlaru ke, "Məroləḡon ke nigol nəsa hən ḡaməru?"

³³ Arusor vari ke, "Nasub, namroləḡon nakətaan!"

³⁴ Ale nəlon aYesu itaḡis ḡəlaru, ibar naməḡalaru. Vəha-sua ḡai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

AYesu ebis len naut a Jerusalem hum akinḡ

(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboḡ lotogəm pəpəḡanḡ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarḡəḡehuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van.

² Ikel mai ḡəlaru ke, "Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ḡai dereh məreris natoḡki sua lotobaḡisi ei mai natuḡtoḡki ulumān san. Sah ruḡat ḡəlaru, seḡar ḡəlar ḡəmai.

³ Ale avan ideh bikel natideh mai ḡaməru, mirikele ḡai ke, 'Nasub timaskad ḡəlaru.' Ale vəha-sua ḡai dereh atenan tidaŋ hən ḡəlaru."

4 Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur bisarpoh. Ike,

5 "Kel mai anatvavin aSion * ke,

'Geris! AKiñ sam egəm hən gaiug,
nəlon emədau, ebətah len natoñki,

natuhtonki ulumñan tovi anatun natoñki sua.' **

6 Na ahai susur eru aruvan, arugol ñai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.

7 Arosəhar natoñki mai natuhtonki gəmai, ale arorinj nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu bəbətah len gail.

8 Nabiltuluoh luvołsan nahurabat salit gail metpısal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametpısal.

9 Alat lotoyar a mño hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke,

"Hosanna van hən aNatun ulumñan siTevit! Putsani!

AGot ivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasub!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni! **

10 Nəboñ aYesu tobiis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taʋtaʋor, lunau tuhatuh, luke, "Ategai ase?"

11 Naluvoñ luke, "Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!"

AYesu ivahvahir naholəvat todar vis naim siGot

(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

12 Beti aYesu ebiis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoɸur hən natit gail mai alat lotoʋur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoɸur hən nətav gail.†

13 Ale ikel mai galit ke, "Natosian siGot ike, 'Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuʋ-an,* be mətuğol tovi naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail.' **

14 Nametbesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur.

15 Abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo nəlolit ipanpan nəboñ lotoris natit gail aYesu togole nəvanuan pısi lotomanman lan, mai nəboñ lotosəsəloñ hən atuhlahutai lotokai len naholəvat todar vis naim siGot ke, "Hosanna van hən aNatun ulumñan siTevit! Putsani!"

16 Na lous aYesu ke, "Gosəsəloñ hən nəsa alategai lotokele a?" Ale aYesu ikel mai galit ke, "Evoi, be mətsəvuruñ natosian siGot boñ ideh toke, 'Gaiug Got goutaut hən nə-sal-suhi-an mños gaiug gabag len nabuñon atuhlahutai mai len nabuñon atuhtətai gail lotosus sal a?' **

17 Beti eriñ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

AYesu isor len nəhai nafik

(Mak 11.12-14, 20-24)

18 Dudulan somilan, nəboñ aYesu totəlmam vi lan nabiltivile, imalkəkət.

19 Len nəyaran san eris nəhai nafik sua, ale ia das vite soɸuer husur nəhai iban lute ñai. Ale aYesu isor lan, ike, "Sagivan am vi sutuai!" Vəha-sua ñai nəhai nafik enan eməlañ.

20 Nəboñ ahai susur gail lotoris natenan, lumanman. Luke, "Nəhai nafik egai eməlañ tutut maiegai mabe?"

21 AYesu isor var galit ke, "Nokitin mai gamit ke, mətbıkad nadəlomian, nə-lon-uri-an bəbuer, nəsa tovisi hən nəhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ñai, məteləboi mətbıkel mai nəvehuh egai ke, 'Makuv, bər hən gaiug len tas,' ale dereh tevisi.

22 Ale mətbıkad nadəlomian, natit pısi mətbəusi len na-sor-tuʋ-an, natideh mətbəusi, dereh mitikade."

Nausian husur nədañan hən na-il-a-mño-an siYesu

(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)

23 AYesu ibar naholəvat todar vis naim siGot, ebiis lan, ale nəboñ toɸusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mño hən nəvanuan gail logəm həni, lous taltal həni ke, "Gugol natgalenan len nədañan na-il-a-mño-an ta be? Len nədañan sise? Ase ilav nədañan na-il-a-mño-an enan mai gaiug?"

24 AYesu isor var galit ke, "Nuke neus nausian sua hən gamit bai. Mətbıisor var nausian sagw, dereh nikel ur nədañan na-il-a-mño-an notogol natgalenan lan mai gamito.

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11

* **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal toɸəpəpəhw. * **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11 * **21:16:**

²⁵ Nausian imaiegai, ke, nəkadhut na-il-a-ńo-an aJon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o len nəvanuan?" Lusor kitevi len galit gabag, luke, "Datbıke, 'Egəm len nəmav,' dereh tıke, 'Imabe mətsadəlom aJon?"

²⁶ Avıl datbıke, 'Egəm len nəvanuan,' datomətahw len naluvoħ husur galit pısi lunau ke aJon evi ahai kelkel ur."

²⁷ Na lusor var aYesu ke, "Namsaləbıoi." Ale ikel mai galit ke, "Bimaienən, ginau am, asıke nukel mai gamito, nədanjan na-il-a-ńo-an notogol natgalenən lan."

Nəbol pısan husur anatum ulumıan eru

²⁸ AYesu isor am, ike, "Mətunau ke nəsa? Naulumıan sua ikad anatum ulumıan eru, ale ivan hən gəlar sua ike, 'Anatugw, daməjai gia um len nəhol nakrep.'

²⁹ Anatum isor vari ke, 'Ao, nomətahuni.' Avıl nəboŋ namıtyal topair, egəgel hən nənanuan san, ivan.

³⁰ Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan toŋıtovo hən tokele a ńo tia. Ale anatum togon isor vari ke, 'Ale Nasuħ, nıvan bai.' Wake səvan.

³¹ Len gəlaru, anatum ulumıan ta be igol nəsa atata səlaru toləŋıoni?" Lusor var aYesu, luke, "Anatum atata tosor maii a ńo." Ale aYesu ikel mai galit ke, "Nukel nakıtınan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaıut lotoŋur hən nibelito saltoyar a ńo hən gamito vi lan natohan pipıhabəlan aGot.

³² Husur aJon egəm hən gamito hən beıusan gamıt hən nəpısal hən nanoran, be mətsadəlomi, avıl nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaıut lotoŋur hən nibelito, lodəlomi. Naut kəmas mətoris natenan, len namıtyal tohusuri, mətsagəgel hən nənanuan samıto hən mətbedəlom nəsa tokele."

Nəbol pısan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)

³³ AYesu ike, "Səsəloŋ hən nəbol pısan sual am. Ikad naulumıan tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehır nabur hən bəgəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idamı hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbırentem, ale erıj naut enan len nəyanan sua.*

³⁴ Nəboŋ nakrep pəpadar hən bımen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun naııt nakrep galevis tovi esan.

³⁵ Avıl alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luvas esua, lugol esua imat ale lotuı sual am.

³⁶ Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta ńo, be alat lotorentem nəhol lugol naııde toŋıtovo hum ta ńo.

³⁷ Len naməkot esəvat anatum ulumıan van hən galıto, isor mai gai gabag ke 'Dereh leputsan anatugw ulumıan len nənanuan salıto, lıgol nəsa bıkele.'

³⁸ Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum ulumıan, lusor mai galit gabag ke, 'Atea, dereh tıkad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bımat. Gəmai, datıparu buni hən datbıkad natıt pısi beıvi esan nəboŋ atəman bımat.'

³⁹ Ale lutah gati, bar həni vıvıle dan nəhol nakrep ale paru buni.

⁴⁰ İmaıenən, nəboŋ amahean nəhol nakrep bəgəmai, dereh tıgol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?"

⁴¹ Lusor var aYesu ke, "Nəvanuan galen lotosa, dereh tılav nəmatan tosa vəsa masuı mai galıto. Beti tıdamı hən nəvanuan galevis am ləbırentem nəhol, ləbılav naııt nakrep maii nəboŋ ləbımen."

⁴² AYesu ikel mai galit ke, "Mətsaıururıj nategai len natosıan sıGot a? Ike,

"Nəvat, nəvanuan na-um-ım-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai bələbıoi bıgol naim bıhav mai bınor.

Ale evi Nasuħ aGot togol nəvat tomagenən

ale nəboŋ dattorısı, datumaŋmaŋ len nəsa togole.*

⁴³ "Bathut enan nukel mai gamıt ke, dereh aGot tılav kuv natohan pipıhabəlan dan gamıto, ale tılavı mai naluvoħ hən nəvanuan tıle ləbıgol naııte tovi naləŋıonıan san.

⁴⁴ Avın ideh bıteh len nəvat enan, dereh tımaıurıbur, mai avın ideh, nəvat bıteh lan, dereh tıpat dole.†

⁴⁵ Nəboŋ abıltıhai tutumav mai naFarısı gail lotosəsəloŋ hən nəbol galenən, lunau səhotı ke aYesu tosor husur galıto.

* 21:33: İsa 5.1-2 * 21:42: Psa 118.22-23 † 21:44: Natosıan galevis ta sutuıai ləsəkad naves 44.

⁴⁶ Imagenan ludas p̄isal hən ləb̄itah gati, be lomətahw len naluṽoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

22

Nəbol p̄usan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)

¹ AYesu ibol p̄usan tətəs mai galit am, ike,

² “Natohan pipihəbələn aGot len nəmav imaiegai. Ikad nakiñ sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun ulum̄an.

³ Eus nəvanuan isoḅur hən ləb̄egəm hən nəlahan enan. Ale nəboñ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləb̄ekis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləb̄egəmai.

⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, ‘Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nabuluk ulum̄an mai natuh̄buluk tokənoh gail, ale natit p̄isi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!’

⁵ Avil alat akiñ tous galit ləb̄egəmai, ləsasəsəloñ husuri, luvan. Galit sua evi lan nətan san, togon evi lan naim p̄urp̄ur san.

⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomədas bun galito vagol lumat.

⁷ Akiñ nəlon ipaṅpaṅ masuṽ. Esəvat navəshəsoltia san hən ləbiṽabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləb̄epəṅas nabiltivile salito.

⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, ‘Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləb̄egəmai ləsəbar nəsa notoləṅoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləb̄egəmai.

⁹ Imaienan, mitivān hən nametp̄isal p̄asil gail, ale nəvanuan ideh mət̄bisabi, usi hən b̄egəm vi lan nəhanan nəlahan.’

¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur nəp̄isal gail. Lokis galit p̄isi lotosab̄ gail ḅonḅon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan.

¹¹ Be nəboñ akiñ tobis lohoim san hən b̄eris alat lotohan, eris aulum̄an sual ei sasun nahurabat nəlahan.

¹² Ale ikel mai ke, ‘Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?’ Ris naut toḅut hən atenan.

¹³ Beti akiñ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, ‘Ban̄is gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar hən̄i vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litāñ, lides b̄at̄riṽoriṽ.’”

¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, “Husur aGot ekis isoḅur be ilekis hən evis ṅai.”

ṽur nətaks seSisa

(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboñ lotovan tonon̄, Luḅonḅon, lusor utaut hən ləb̄igol aYesu b̄ekəkös len nasoruan san.

¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, “Hai p̄usan, namtoləboii ke gokitin, goḅusan hən nəp̄isal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan b̄etibau o ḅevi naut kəmas savi natideh len gaiug.

¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datḅevur nətaks van hən aSisa m̄au a? Gunau mab hən̄i?”

¹⁸ Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, “Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mət̄bigol ke nekəkös?”

¹⁹ ṽusan ginau hən natenarius hən nətaks.” Ale lulav nakoin sua enan van hən̄i.

²⁰ Eus galit ke, “Nəhon mai nahəsən ase arupat len nakoin egai?”

²¹ Lusor v̄ari ke, “ASisa.” Beti ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

²² Nəboñ lotosəsəloñ hən natenan, luṅaṅ, beti lorin̄i, luvan.

Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

²³ Len nəboñ enan ṅai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer), logəm hən̄i, lousi.*

²⁴ luke, “Hai p̄usan, aMoses ikele ke, ‘Aulum̄an ideh b̄imat anatan ḅeḅuer, aṽan matmat tilah mai nəbatunau enan hən b̄ipas anatan gail hən aṽan tomat b̄ikad anatan gail.’* ”

²⁵ Ikad alatm̄ivān toməlvru len ginamito. Ahai a m̄o ilah, ale imat, anatan eḅuer. Ale aṽan tohusuri ilah mai asoan aten tomat.

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləṅon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kin len naut a Jutea, hən naut a Jutea b̄ipat akis len navəlan aRom. * **22:23:** Uman 23.8 * **22:24:** Deu 25.5-6

²⁶ Aʋan enan am imat, anatun eʋuer, ale aʋan tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiʋan pisi lulah mai alitenan.

²⁷ Ale nəboŋ alatmiʋan pisi lotomat, alitenan tu imat.

²⁸ Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiʋan toməlevru ta be, husur ilah mai galit pisi?"

²⁹ AYesu isor var galit ke, "Mətusab husur mətəsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san.

³⁰ Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idanŋ hən ləbɪlah, be dereh lesurŋan aŋel gail len nəmav ləsəlah.

³¹ Be datʋisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətəsaʋuruŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,

³² "Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.*" Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur."

³³ Nəboŋ naluʋoh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len naʋusanan san.

Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am

(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

³⁴ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luʋonʋon,

³⁵ ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua hən hən bəkəkəs len na-sor-vari-an san.

³⁶ Ike, "Hai ʋusan, len nalo gail, ta be esəhor gail pisi am?"

³⁷ AYesu isor var galit ke, " 'Geləmas bun Nasuʋ aGot sam len nəloŋ kavkav, nanunumŋ kavkav, mai nənauan sam kavkav; len gaiug kavkav.*"

³⁸ Enan evi nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am.

³⁹ Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan, ike 'Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surŋan gotoləmas bun gaiug gabag.*"

⁴⁰ Nakelean eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav mai naʋusanan sihai kelkel ur gail pisi."

Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?

(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)

⁴¹ Beti aYesu eus naFarisi gail lotoʋonʋon,

⁴² ike, "Məʋinau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?" Lusor vari ke, "Anatun siTevit."†

⁴³ Beti aYesu eus galit ke, "Bimaienan, nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike,

⁴⁴ " 'Nasuʋ aGot ikel mai aMasta sagw, ke

"Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,

vir nəberinŋ aenemi sam gail pipit nariemŋ gəlaru

hən ləbɪvi ut kəmas."*"

⁴⁵ "Imaienan, aTevit bəkis aKristo hən aMasta san, evi anatun mabe?"

⁴⁶ Be səkad ideh toləboi bisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit pisi lomətahw hən ləbɪeus nausian ideh hən am.

23

AYesu isor tas nabiltiŋu gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

¹ Beti aYesu isor mai naluʋoh gail mai ahai susur san gail.

² Ike, "Ahai ʋusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləbɪʋusan hən nalo siGot.*"

³ Imaienan, səsəloŋ husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən məʋbigole. Avil samtigol tətəʋ hən nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotoʋusan hən.

⁴ Lukai tas natit isoʋur; lugol nalo isoʋur am lotodaŋ habat hən nəvanuan bəhusur gail. Ehum lotobanŋis gat natit tomələs habat, ale lotorinŋi len nəbathuvəson nəvanuan hən bəvusi. Be lomətahun ləbigol natideh hən ləbɪesusupah mai nəvanuan hən bərusan natgalenan tomələs.

⁵ Natit pisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləberisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hən ləbɪbanŋis gail len navələlit mai nabunəholito.* Be

* 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5 * 22:39: Lev 19.18 † 22:42: Naju gail pisi loləboi ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kinŋ ta sutuai. * 22:44: Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai bəbətəh siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləbɪʋusan hən nalo aGot tolavi mai a Moses. * 23:5: Num 15.38-41

mæteris, lugol nabokis gail luḡosḡos, lugol nasum̄arhæt nahurabat salit gail lobælbəlav.

⁶ Loləḡon masuḡ hən ləbēbətah rivuh len nabiltihanan ideh, loləḡon nəhai bətbətah tovoui ḡai len naim nabonḡonan.

⁷ Loləḡon masuḡ hən nəvanuan gail ləb̄ike, 'Ivoi,' mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləb̄ekis galit, 'Hai ḡusan.'†

⁸ Be avan ideh satekis gamit hən 'Hai ḡusan,' husur mətukad ahai ḡusan tosua ḡai, ale gamit ḡisi mətəḡitḡitov̄ sum̄an na-ke-ḡan-an gail.

⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke məttoḡkisi hən, 'Tata,' husur esua ḡai evi aTata samit len nəmav.

¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən 'Hai ḡusan,' husur esua ḡai evi ahai ḡusan samito, evi aKristo.

¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhæt samito.

¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot tēputsani vi məhat.

¹³⁻¹⁴ "Be gamit məttoḡvi ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəḡəras gail ḡai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəkol hən nabopita hən natohan ḡipihəbələn aGot len nəmav len nəhon nəvanuan gail. Bathut mətəsbis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mətəsdam̄ hən ke ləbis.‡

¹⁵ "Gamit məttoḡvi ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəḡəras gail ḡai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətəḡəḡel hən nadələmian sinəvanuan ḡesua ḡai, hən ḡikad nadələmian seḡu gail. Ale nəbəḡ tohusur nadələmian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmatan ḡai.

¹⁶ "Gamit məttoil a n̄o, məttoḡsəhar nəvanuan gail, mətovi metḡesw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len naḡusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi ḡimakov dani.'

¹⁷ Metḡesw gail! Melmel gail! Mətələboii ke naim siGot esəhor masuḡ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səḡon, husur ḡai topat len naim siGot.

¹⁸ Ale len naḡusanan samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi ḡimakov dani.'

¹⁹ Metḡesw gail! Mətələboii ke nəmel tutumavan esəhor masuḡ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səḡon husur ḡai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot.

²⁰ Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən natideh topat lan.

²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsən atenan totoh lan.

²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsən nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsən atenan tobətah lan.

²³ "Gamit məttoḡvi ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəḡəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəḡavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətəḡol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətəḡol sanor van hən nəvanuan gail, mətəsalolosa hən galito. Mətəsar̄iḡ nəlomit len aGot, mətəsdanḡ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale sa-nələmit tiborḡəḡ hən mətəviol hən tesua len nasəḡavuran.*

²⁴ Gamit məttoil a n̄o, məttoḡsəhar nəvanuan gail, mətovi metḡesw gail! Mətəhisi hən mətəḡehusur natuhlo ḡisi, be mətəḡol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum məttoḡbir nəwai tur len nəkaliko hən asike mətəḡədələm nahonon ideh, be mətədələm nəkamel mətəsarisi.‡

²⁵ "Gamit məttoḡvi hai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəḡəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəkəs navivile hən nabiliwai mai

† 23:7: Len nasoruan ta Kris, lovənoḡ nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai ḡusan. ‡ 23:13-14: Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ¹⁴ Gamit məttoḡvi ahai ḡusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəḡəras gail ḡai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəḡan nəvat sibatunau ḡəḡəvut gail, vənoḡ naim salit gail. Ale mətəsur tuḡ ebəlav hən mətḡipatpat gamit məhat. Husur natenan, aGot dereh ḡipansem habat hən gamito. * 23:23: Lev 27.30; Deu

14.22 § 23:24: Nahonon mai nəkamel, ḡəlar ḡisi arsaveveu len nalo siMoses.

nasiloh, be nөлolit eñiññiñal. Nөлomit epul hən na-ləñon-masuñ-hən-natite-an mai nagolean hən natideh məttoləñoni. Mətsənau nəvanuan ideh am.

²⁶ Farisi namətamit tobesw! Kəkas nəlon nəbiliwai a mō, hən navivile am biveveu.

²⁷ “Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibətat, husur mətohum nəburhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hən nəbəlasun nəvanuan tomat gail mai natit gail am tobes nətan.

²⁸ Gamit mətumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mətunor, avil len nəlomito, mətopul hən nagəgərasan, mətutoh hum nalo savi natideh.

²⁹ “Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibətat, husur mətohum hən nəburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mətovəhas nəburhes silat lotonor len nəhon aGot.

³⁰ Beti, surñan məttavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh len nəboñ setəmadat ta sutuai, asike dattabon mai galito nəboñ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’

³¹ Nəboñ məttokəmaienan, mətukel koti ke məttovi anatulit gail, məttosa surñan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail.

³² Gamit m̄au, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototubətat həni, mitigol tihav!

³³ Mətovi m̄at gail mai anatun nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen hən naut nəmatan mabe?

³⁴ Husur natenan, dereh nəsevət ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai pusan gail hən nalo, van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai balbal hən ləbimat. Galevis am mətebilas habat hən galito len naim nəbonbonan samito, hut galit van husur nəbiltivile v̄isusua.

³⁵ Nə nəmatan silat lotonor p̄isi len navile a pan, dereh lipat len nəvələmito; tubətat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatun ulurñan aParakiah,†† məttotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot.*

³⁶ Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hən nəmatan galen p̄isi, dereh tibar naur ta daməñ egai.

*AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem
(Luk 13.34-35)*

³⁷ “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol anaturn̄ gail libonbon hum natopəhavut aGot natuhman san gail libonbon hən bihavhav hən galito. Be gomətahuni.

³⁸ Geris! AGot eriñ gabulan naim sam̄ gol eḅəḅesw.*

³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginau am van vəbar mətḅike, ‘AGot tivoi hən atenan togəm len nəhəsən Nasub̄ aGot!’**

24

*AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Nəboñ aYesu toriñ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hən ləḅev̄usani hən naim gail ei.

² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir p̄isi hən asike ikad nəvat ideh gegai ḅepələh len nəvat togon.”

*Natit gail lotov̄usan nagəman hən nanonjan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti nəboñ aYesu tobətah səbon len Nəvəhuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ḅais? Nəsa teḅusan nagəmaian sam̄? Nəsa teḅusan nəboñ navile a pan ḅinoñ?”

⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətelələgau! Avan ideh sategəras gamito,

⁵ husur dereh tisoḅur legəm len nəhəsəgw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legaras tisoḅur nəboñ ləḅekəmaienan.

⁶ Dereh mətesəsələñ hən nəwalan hən nəbiltibalan gail mai na-kel-uri-an hən nəbiltibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal.

** 23:33: Nəvaipa evi nəñat tosa, nəboñ bihat avan ideh, nabehi han igol timat. †† 23:35: Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. * 23:35: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21 * 23:38: Jer 22.5 * 23:39: Psa 118.26

⁷ Naluṽoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan mai naluṽoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian teḅuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail.

⁸ Be natgalen piŋi lohum natuḅatan ŋai hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-soḅsoḅur am len nəboŋ ləḅegəmai.

⁹ “Beti dereh lerinŋ gamit len navəlan alat ləḅemədas tabtab hən gamito mai ləḅigol məḅimat. Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətəhun bun gamito sil nahəsəgw.

¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lemətəhun bun galit gabag, lerinŋ galit gabag len navəlan aenemi salit gail.

¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoḅur.

¹² Ale husur nəsaan biḅerŋan naut piŋi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan biŋisoḅur dereh tegəm kəkereh.

¹³ Avil nəvanuan tokad nə-dan-ḅuri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən biḅikad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihəbəlan aGot, len navile a pan kavkav, hən ke, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile piŋi ləḅesəsəloŋ həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

Natit tomədas naut tolo

(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)

¹⁵ Gaiug gotoṽurunŋ nategai, geṽurunŋ ləḅoi. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ məḅberis nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a mō, nəboŋ məḅberis natit aGot tomətəhun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vəgol toḅḅesw vi sutuai,*

¹⁶ len nəboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut toḅaŋ vėhuh.

¹⁷ Avan ideh biŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimarinŋ vi lohoim hən biḅitariŋ kukuv natite dani.

¹⁸ Ale ideh ḅeum marireu san, satetəlmam hən biḅilav nahurabat san.

¹⁹ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidanŋ vəsa habat hən apəhəvut ideh totian o tovəhasus.

²⁰ Be mitisor tuṽ vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satipat len nahəḅati naut susus o len nəŋəppat ideh.

²¹ Nokəmaienan husur len nəboŋ natgalen ḅevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an dereh tidanŋ habat səhor nəboŋ ta sutuai len natuḅatan, vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike idanŋ səhori tətəs am boŋ ideh.*

²² Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamidol len nəboŋ galenan, nəvanuan piŋi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan piŋi temidol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh biḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi.

²⁴ Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan gail lotoḅaŋ habat lan. Lətaləḅoi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan.

²⁵ Nalələgauan enan, nukele hən məḅləḅoi nəsa ḅevisi.

²⁶ Imagenan, nəvanuan gail ləḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toḅḅesw!’ samtivan varisi. Ləḅike, ‘Məteris, satususuah lohoim,’ samtedəlomi.

²⁷ Husur, nəboŋ aNaton Nəvanuan ḅegəmai, dereh tehum nasəməoropun togol nəmav kavkav tomial, nəvanuan piŋi lerisi.

²⁸ Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm ḅon ei.”*

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)

²⁹ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan biŋonŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəḅati asike emial; dereh namteso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nəḅaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’†

* **24:15:** Dan 9.27, 11.31, 12.11 * **24:21:** Dan 12.1 * **24:28:** Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ḅevisi, dereh mələḅoi nəboŋ hən nanonŋan hən navile a pan togəm pəpədaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəoltia dereh legəm ḅon ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: *natit gail len nəmav dereh lekurkur habat*, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nəḅaŋan len nəmav dan namilelit hən nəḅaŋan.

³⁰ Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluṽoh hən nəvanuan gail pisi len navile a pan dereh leləjon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*

³¹ Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləbetətariv ḃonḃon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbevi esan.”*

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

³² AYesu ike, “Ivoi hən mətələboi səhot natsua nəhai nafik ḃeṽusani. Nəboŋ nəpəshət nafik səmmas am be todumtoḃ, mətələboii ke nəhəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

³³ Len nəvide tomagenan, nəboŋ mətəberis natgalen pisi notomadhasor husuri, dereh mətələboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita.

³⁴ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoḃ.

³⁵ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

*Utaut!
(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)*

³⁶ AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səḃon, gai eləboii.

³⁷ Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehum nəboŋ siNoah gail.

³⁸ Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah toḃis len nəak.*

³⁹ Nəvanuan gail ləsənau səhot nəsa ḃevisi van vəbar nilev egəm lev kuv galit pisi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan ḃegəmai, dereh timaienan.

⁴⁰ “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulumən toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴¹ Dereh tikad napəhaṽut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

⁴² Imagenan, məteḃulahul, husur mətsaləboi nəboŋ aMasta samit ḃegəmai.

⁴³ Be mətələboi səhot nategai: amahean naim taləboi nəvanuan vənənəh tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san.

⁴⁴ Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

*Naslev today len nauman simasta san mai togon səday lan
(Luk 12.41-48)*

⁴⁵ Ale aYesu ibol pusan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən ḃəkətkəta təban naslev san gail len naim san, hən ḃevəŋan galito len namityal tonor həni.

⁴⁶ Amasta ḃivahim, ḃisaḃ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaṽur habat.

⁴⁷ Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən ḃəkətkəta təban natit pisi san.

⁴⁸ Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoh a tut təbəlav.’

⁴⁹ Beti etuḃat vas naslev gail lototoḃ len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototərog akis.

⁵⁰ Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii.

⁵¹ Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototoḃtoḃ lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat ḃurḃur nariṽolit bathut loləjon isa vəsa batbat.”§

25

Nəbol pusan husur navensus tosəjavur

* 24:30: Dan 7.13 ‡ 24:31: Nəboŋ gotoṽuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nəhəmadu. * 24:31: Deu 30.4; Neh 1.9 * 24:38: Gen 6.9-7.5 * 24:39: Gen 7.6-24 § 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototoḃtoḃ lan.

¹ Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datbənənoŋ hən natoŋan pipihəbəlan aGot len nəmav, mai navensus toşəjavur lotolav namial salit, yar van hən ləbēbubur mai naulumān bilah.*

² Galit erim lovi hoŋon, erim lukad namitisau hən nəmauran tonor.

³ Navensus lotovi hoŋon, lupat namial salit gail be ləsəpat naoil ideh.

⁴ Navensus lotokad namitisau hən nəmauran tonor, lupat namial salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboŋ naulumān bilah tovəlo, navensus gail pisi losusuh metanoŋ, gol lupatmari.

⁶ Tubloh len mariug nəkaiian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulumān bilah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’

⁷ Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namial salit gail.

⁸ Be torim lotovi hoŋon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namial sinamit gail ləsəpaŋ savoi, dereh limat.’

⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datbigo bilamienan, dereh naoil tənidoŋ hən gidat pisi. Mitia vur ideh samito len naim pūrpur.’

¹⁰ Ale luvan hən ləbēvuri. Be nəboŋ lotoyar van sal, naulumān bilah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutah maii, loŋis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita.

¹¹ Nəboŋ namityal topair, navensus lotovur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasuŋ, Nasuŋ, səjav hən nabopita hən ginamito!’

¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’ ”

¹³ AYesu imaris koton nəbəl enan ike, “Imagenan, mətehlukul hən asike mətəbesumian navensus lotovi hoŋon, husur mətsaləboi nəmariboŋ o namityal hən natəlmaman sagw.”

*Nəbəl pusan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natoŋan pipihəbəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən bivan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale erij natit san gail len navələlito.

¹⁵ Ilav nəvat mai galit vususia tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vəha-sua ŋai erij naut enan len nəyaran san.

¹⁶ Naslev tokad nətalent torim eum lan van ikad erim am.

¹⁷ Len nəvide tomaienan, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am.

¹⁸ Be aten tokad nətalent tosua, evivile, ehir nəbur len tan ale itavun susuan nəvat simasta san.

¹⁹ “Idareh buni amasta sislev galenan etəlmam hən bələboi nəsa lotogole len nəvat san.

²⁰ Naslev, amasta tolav nətalent torim maii, ipat nətalent torim am gəm həni ike, ‘Nasuŋ, gulav nətalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’

²¹ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəbəriŋ natit tisoŋur len navələm. Gegəmai, gehəhəvur mai ginau!’

²² “Beti naslev, amasta tolav nətalent toru maii, egəm həni ike, ‘Nasuŋ, gulav nətalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’

²³ Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todaŋ len ginau. Gudaŋ len natit tokəkereh notoriŋi len navələm, imaienan dereh nitabtabuh len gaiug hən nəbəriŋ natit tisoŋur len navələm. Gegəmai, gehəhəvur mai ginau!’

²⁴ “Beti naslev, amasta tolav nətalent tosua maii, egəm həni ike, ‘Nasuŋ, noləboii tia ke govi naulumān totaltal, len nəmatuan gulav nəhanian dan naut gəsəməbule lan, gotətəriv wit len naut gəsədaŋdaŋ namisurhute lan.

²⁵ Imagenan nomətəhw, ale nua susuan nətalent sam len tan. Nəvat sam bogai.’

²⁶ Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa gotovekan. Gəbinau ke notovi naulumān totaltal, gəbinau ke notolav nəhanian dan naut nəməməbule lan, gəbinau ke nototətəriv wit len naut nəmədaŋdaŋ namisurhute lan,

²⁷ imabe gəsəriŋ nəvat sagw len nalulutar? Gətagol tomaienən, nəboŋ nototəlmam, nətəlav nəvat sagw mai naintəres han.’

* **25:1:** Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav, be nasoruan enan ipat gegai hən bisor vəsvəsei nəbəl pusan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluvoh sivensus bilah, ale luvan hən ləbēbubur mai naulumān bilah mai naluvoh san. Nəboŋ naluvoh toru arbiboŋ, nəlahan etubat. † **25:15:** Nətalent esua ŋai evi nəpūrpuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

²⁸ Ale ikel mai nēvanuan nauman san gail ke, 'Lav kuv nētalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosəjavur.

²⁹ Husur avan ideh toum tovoi len nəsə tokade, dereh nilav tisoḅur am maii hən bəpul həni. Be avan ideh tomīdol, avan ideh saum savoi len nəsə tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade, dani.

³⁰ Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmərgobut, len naut enan dereh tikad nətəjan mai na-desdes-batriṽoriṽ-an.'

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsəan

³¹ "Nəḅoṅ aNaton Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalalan san, mai aṅel gail pisi, dereh tēbətəh len nabiltihai bətbətəh san toyalyal hum nakij.

³² Beti naluṽoh hən nēvanuan naut tiltile gail pisi dereh libonḅon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nēvanuan nasipsip toṽəpəhun nasipsip gail dan nənani gail.

³³ Dereh teriṅ nasipsip gail len nəmātu san mai nənani gail len nəmair.

³⁴ Beti nakij dereh tikel mai alat len nəmātu san ke, 'Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətəgəmai! Mititoh pipihabəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia mōs gamito len natūbatan, nəḅoṅ togol navile a pan.

³⁵ Husur nəḅoṅ notomalkəkət, mətovəṅjan ginau; nəḅoṅ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəḅoṅ notovi mətḅos, mətokis ginau vi lohoim samito;

³⁶ nəḅoṅ notomalmaḅ hən nahurabat, mətukul nahurabat len ginau; nəḅoṅ notoməsah, mətəkətəkəta təban ginau; nəḅoṅ nototoh len naim bəbanjis, mətogəm, mḅədoṅ təban ginau.'

³⁷ Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, 'Nasub, namtoris gotomalkəkət namtovəṅjan gaiug ṅais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ṅais?

³⁸ Namtoris gaiug gotovi mətḅos namtous gaiug vi lohoim sinamit ṅais? Namtoris gotomalmaḅ hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ṅais?

³⁹ Namtoris gotoməsah o namtomḅədoṅ təban gaiug ṅais len naim bəbanjis?'

⁴⁰ Ale nakij dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəḅoṅ məttoḅole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ṅai, mətugole van hən ginau.'

⁴¹ "Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, 'Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətəvi tut dan ginau, mətəvi lan nəhab topanj vi sutuai aGot toutaut həni tia mōs natəmat mai aṅel san gail!

⁴² Husur nəḅoṅ notomalkəkət, mətəsavəṅjan ginau; nəḅoṅ notomaduh, mətəslav nəwai mai ginau;

⁴³ nəḅoṅ notovi mətḅos, mətəsakis ginau vi lohoim samito; nəḅoṅ notomalmaḅ hən nahurabat, mətəsakol nahurabat ideh len ginau; nəḅoṅ notoməsah o nototoh len naim bəbanjis, mətəsaṅḅədoṅ təban ginau.'

⁴⁴ Beti dereh lisor vari ke, 'Nasub, ṅais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi mətḅos, o gotomalmaḅ, o gotoməsah, o gototoh len naim bəbanjis be namtsavi tarḅət sam?'

⁴⁵ Ale dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəḅoṅ mətəsgole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ṅai, mətəsgole van hən ginau.'

⁴⁶ Beti alatenan dereh levi tut, vi lan nəpanisemen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai."*

26

Na-sor-utaut-an hən ləḅitah gat aYesu

(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Nəḅoṅ aYesu tokəmaienan tononj, ikel mai ahai susur san gail ike,

² "Mətələḅoii tia ke nəḅoṅ nəmaribonj ḅeru binonj dereh tikad nəPasova, ale aNaton Nəvanuan, dereh leriṅj len navəlan alat ləḅipos gati len nəhai balbal."

³ Len namityal enan abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō hən nēvanuan gail, luḅonḅon len nabiltiim sebiltihai tutumav, nahəsəan aKaiafas.

⁴ Lusor utaut hən ləḅigol nagərasian ale tah gat aYesu hən ləḅigol bimət.

⁵ Be luke, "Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nēvanuan gail ləḅeluvoh hən ləḅibal taṽtaṽor, mədəs natit gail."

Napəhəvut sua evəhas aYesu

(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)

⁶ Len nəḅoṅ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō.

* 25:46: Dan 12.2

⁷ Ale napəhəvūt sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu tohan. Ilav nəbət enan topul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale eβiri len nəkadun aYesu.

⁸ Nəboŋ ahai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəŋasi. Luke, “Imabe tomədas natenan?”

⁹ Ivoi am taβur həni mōs nəvat tosoβur ale təlav nəvat enan mai naməsəl gail.”

¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau.

¹¹ Mitinau nategai! Naməsəl gail lutoh mai gamit akis, be ginau, asike nutoh tabtab hən ginau.*

¹² Nəboŋ alitegai təbir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləβitavuni.

¹³ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur nəsa alitegai togole, gol ke nəvanuan gail ləβinau gati.”

Ajutas isor utaut hən βəpur hən aYesu

(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)

¹⁴ Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nahəsan ajutas Iskariot, ivan hən abiltihai tutumav gail,

¹⁵ ike, “Nəβeriŋ aYesu len navələmito, mətudaŋ hən mətβilav nəvat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.*

¹⁶ Len nəboŋ enan van, ajutas idas pīsal hən βeriŋ aYesu len navələlito.

NəPasova naməkot

(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)

¹⁷ Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, ahai susur gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Goləŋon ke namteutaut hən gəβihan nəPasova a be?”

¹⁸ Ale ike, “Mətəvi lan nabiltivile Jerusalem. Dereh mətəris nauulfian sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai pusan ike: Nəboŋ sagw egəm pəpadan. Dereh nihan nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail len naim sam.’ ”

¹⁹ Na ahai susur gail lugol nəsa aYesu tokel mai galito, ale loutaut hən nəhanian hən nəPasova.

²⁰ Nəboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev hən ləβihan.

²¹ Nəboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

²² Ahai susur gail nəlolit isa masuβ, ale galit visusua lotuβat usi ke, “Nasuβ, ase lai? Savi ginau a?”

²³ Isor var galit ke, “Gamit məttohanhan mai ginau, gamit sua toriŋ navəlan len nasiloŋ mai navəlagw, dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.

²⁴ Husur aNatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a mō, avil atenan toriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran sitenan tisa vəsa tibətat! Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasil!”*

²⁵ Ale ajutas, gai βeriŋi len navəlan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai pusan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

Nəhanan məkot siNasuβ

(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eβuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.”

²⁷ Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit pisi mətəmun lan,

²⁸ husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw βisel, eβusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən βeruβat nəsaan gail dan nəvanuan tosoβur.

²⁹ Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəbələn aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəβemuni mai gamit ei.”

³⁰ Beti lokəkai hən nəβe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Navəhuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

³¹ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit pisi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike,

* 26:11: Deu 15.11 * 26:15: Zec 11.12 * 26:21: Psa 41.9 * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53 * 26:28: Exo 24.8; Jer 31.31-34

“ Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip,
ale navəshəsipsip ligam ṽisusua.*”

³² Avil, nəboŋ nəbimat ale aGot biŋol nəbile məhat, dereh neil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili.”

³³ Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan pisi ləbigam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!”

³⁴ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hən natoulumən bəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau!”

³⁵ APita ikel mai ke, “Ao, naut kəmas nəbimat mai gaiug, asike nukele ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail pisi lokəmaianan.

*AYesu isor tuṽ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)*

³⁶ Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mətebətah gegai, ale nivan ea hən nəbisor tuṽ.”

³⁷ Esəhar aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etuḅat lolosa, nəlon isa vəsa habat.

³⁸ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

³⁹ Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḅov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, bīke bīnor len naləŋonian sam, gilav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

⁴⁰ Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətbilele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a?”

⁴¹ Mətehulahul ale sor tuṽ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon biŋol nəsa tonor, nibemət sədaŋ, edədasi.”

⁴² Ale aYesu eriŋ galit tətəs, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəbīke sanor len naləŋonian sam hən gəbīlav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəbīke nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!”

⁴³ Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ.

⁴⁴ Ŋa eriŋ galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia.

⁴⁵ Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətupət sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai!

⁴⁶ Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

*Lutah gat aYesu
(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)*

⁴⁷ Nəboŋ aYesu tososor sal, aJutas tosua len toşəŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai nabiltiṽoh lototəgau nabu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltiḅhai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan.

⁴⁸ Ale aJutas isor utaut hən navusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboŋ nəḅesumṽ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.”

⁴⁹ Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai pusan,” ale esumṽ nətarhon.

⁵⁰ AYesu ikel mai ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm mōsi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati.

⁵¹ Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv nabu nəḅalan san, ita kotov nədarinjan naslev səbiltiḅhai tutumav.

⁵² Beti aYesu ikel mai ke, “Riŋ təlmam hən nabu sam, bathut avan ideh toḅal hən nabu nəḅalan, dereh nabu nəḅalan tigol nəmatan san!

⁵³ Gamit mətsaləboii ke noləboi nəḅeus aTəmagw hən na-vi-tarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nabiltivəşəŋel tovi 12 gag ŋai.

⁵⁴ Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maiegai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ŋai aYesu ikel mai naluṽoh ke, “Imabe mətogəm, lav nabu nəḅalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbītah gat ginau hum notovi vanuan nəḅalan toke tiḅal mai alat lotoil a mō? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nobətah, noḅusan ei len nəmariboŋ pisi.

⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur bīsarpoḅ.”

* 26:31: Zec 13.7 * 26:39: Len nasoruan siGot ta mō, nəboŋ lotoke nabiliwai, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an siṽəvanuan mai nəlol panpaŋ siGot.

Beti ahai susur san p̄isi loriñi, lugam m̄etahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Nəboñ lotogam dani tonon, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai p̄usan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail luḅonḅon ei.

⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale nəboñ toḅis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən b̄eris nəsa b̄evisi.

⁵⁹ Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin p̄isi ludas vanuan gəgəras gail ləḅidam̄ hən ləḅeliblibon̄ ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a m̄o loləboi ləḅigol b̄imat sile.

⁶⁰ Be ləsəsāb naliblibon̄an ideh tonor hən aYesu b̄imat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isobur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai.

⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəḅigol naim siGot b̄imasirsir ale um tətəs həni len nəmaribon̄ b̄itor.’”[†]

⁶² Beti abiltihai tutumav ile m̄əhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅētətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?”

⁶³ Be aYesu sasor. Ale abiltihai tutumav ikel maii ke, “Nukel idan̄ mai gaiug len nahəsən aGot nəkadun nəmauran, ke, gəḅevi aKris̄to, aNaton aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh m̄əteris aNaton Nəvanuan b̄ebətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidan̄an. Dereh m̄əteris b̄egəmai len nəmavukasw hən nəmav.”^{*}

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkənan taḅtaḅor, itar nahurabat san hən b̄əḅusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor m̄ədas aGot! Imabe datoləḅon nəvanuan ideh am hən b̄ikel kot nəsaan sitegai? Gamit m̄ətosəsəlōñ hən tosor m̄ədas aGot!”

⁶⁶ Gamit m̄ətunau m̄əb h̄əni?”

Lusor vari ke, “Inor hən b̄imat! Timasmat!”^{*}

⁶⁷ Beti loḅulai nəhon aYesu, lotuhi, luḅosi.^{*}

⁶⁸ Lohəlas̄i ke, “Kris̄to, gətavi aKris̄to gəp̄əhav utaut! Kel mai ginamito, ase iḅos gaiug?”

APita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm h̄əni ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.”

⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!”

⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.”

⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsən aGot ike, “Ginau nəsaləboi atenan!”

⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadan̄ logəm h̄əni, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am gov̄i galit sua. Nəboñ namttosəsəlōñ hən nadolom̄, namttosəsəlōñ ləḅoi ke gov̄i auleKalili, nadolom̄ ikel uri.”

⁷⁴ Beti len nahəsən aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəḅekitin, aGot tipansem ginau!”

Vəha-sua ḅai natoulum̄an ekəkəraiko.

⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hən natoulum̄an b̄ekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor h̄əni ke gəsələboi ginau.”^{*} Nasoran siYesu a m̄o etunus nəlon aPita, ale evivile, itan̄ habat.

27

Loriñ aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav p̄isi mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, luḅonḅon tətəs hən ləḅihol kitev naḅisal hən ləḅigol aYesu b̄imat.^{*}

² Beti luban̄jis gati, losəhari van, loriñi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

[†] **26:61:** Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəḅigol naim siGot b̄imasirsir;” ike “Mitigol naim siGot timasirsir.” ^{*} **26:64:**

Psa 110.1; Dan 7.13 ^{*} **26:66:** Lev 24.16 ^{*} **26:67:** Isa 50.6 ^{*} **26:75:** Mat 26.34 ^{*} **27:1:** Asike alat a Rom lotoil a m̄o ləḅidam̄ h̄əni, nəju gail lodadas ləḅigol avan ideh b̄imat.

*Ajutas itahətah hən gai
(Uman 1.18-19)*

³ Ajutas, toriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəboŋ torisi ke nəSanhitrin toriŋi ke aYesu bimat, ajutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail.

⁴ Isor təvəh mai galit ke, "Ginai nugol nəsaan husur noriŋ ategai len navəlamito hən bimat naut kəmas sagol kas natideh tosa." Ris lotoke, "Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug."

⁵ Ajutas ibar hən nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahətah hən gai gabag hən bimat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, "Sanor len nalo hən datberin nəvat egai hən biŋon mai nəvat hən naim siGot bathut ebiŋbiŋjal, evur nəda hən nəmatan sivan sua."

⁷ Imagenan, luhol bonbon. Nəboŋ lotohol tonor, loŋur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan bulau. Loŋur nətan enan hən begəm vi ut natətavunan simetbos gail.

⁸ Husur natenan, lokis nətan enan hən Marireu hən Nəda van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

⁹ Beti nəsa ahai kelkel ur, aJeremiah totoŋ, isarpoh. Ike, "Lulav nakoin nasilva tovi 30, nəvat alat a Israel lotodam hən ləbeŋur atenan həni,

¹⁰ ale loŋur nəmarireu sivan sua togol natit hən nətan bulau, hum Nasuŋ aGot tokele hən ginaiu."*

*AYesu a mo hən aPilate
(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)*

¹¹ Nəboŋ lotosəhar aYesu van hən nəgavna ta Rom tonor, eil len nəhon. Ale agavna Pilate eusi ke, "Gaiug govi kiŋ seJu gail a?" AYesu isor vari ke, "Gaiug boh gukele."

¹² Be nəboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh.

¹³ Beti aPilate eusi ke, "Gəsasəsəloŋ hən natit tosoŋur lotosor tas gaiug həni a?"

¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoran ideh, gol nəgavna ipan habat lan.

*Pilate eriŋ aYesu len nəmatan
(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)*

¹⁵ Len Nəhanan nəPasova piŋi, nəgavna ikad navide sua. Idam hən avan sua totoh len naim bəbanis bevivile husur naləŋonian sinaluŋoh.

¹⁶ Len nəboŋ enan, len naim bəbanis, ikad naulumtan sua nəvanuan piŋi lotoləboii, nahəsan aYesu Parappas.

¹⁷ Nəboŋ naluŋoh lotobonbon sal, aPilate eus galit ke, "Mətəloŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hən aKristo?"

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naJu gail loriŋ aYesu len navəlan husur lototaŋbulul bulosi.)

¹⁹ Len namityal enan, aPilate ebətah len nəhai bəbətah hən nakotan. Nəboŋ tobətah maienan, asoan esəvat napisulan van həni toke, "Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməŋai len nabəber, noləŋon isa masuŋ husuri."

²⁰ Avil abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail lusorsor mai naluŋoh hən ləbigol husur galito, us aPilate hən bigol aParappas bevivile mai aYesu bimat.

²¹ Imaienan, nəboŋ agavna tous galit tətəs ke, "Mətəloŋon nəbigol gəlar ta be bevivile mōs gamito?" Lusor vari ke, "Parappas!"

²² APilate esəhoŋut, eus galit ke, "Bimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?" Galit piŋ luke, "Timat len nəhai balbal!"

²³ Ris aPilate tous galit ke, "Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?" Be lukai habat van am ke, "Timat len nəhai balbal!"

²⁴ Nəboŋ aPilate toləboii ke edədas bigol natideh hən begəgel hən nənauan salito, be nabiltimədasion etubat len naluŋoh, ilav nasiloŋ topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, "Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginai. Ipat len gamito!"

²⁵ Beti nəvanuan gail piŋi lusor vari ke, "Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!"

²⁶ Beti igol aParappas evivile mōs galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriŋ aYesu len navəlalito hən ləbiŋos gati len nəhai balbal.

* **27:10:** Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15 † **27:24:** Ekəkəsəval hən beŋusani ke gai ehuser nanoran, sagol natideh tolabur nanoran. ‡ **27:26:** Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhai tokad natuhmetəlai o nahudhubələshew gail tokan lan. Len nalo silat a Rom, nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanisimen tolibau toləboi bigol nəmatan.

*Nasoltia gail lusor viles aYesu**(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)*

²⁷ Beti nasoltia sigavna gail losøhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit pisi luþonþon garu lan.

²⁸ Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiñ lan.

²⁹ Lovisvis hæn nãhau tokad nasunite tohum nabulgægau, ale loriñi len nõkadun aYesu hum nõkraun sekiñ. Loriñ natsua hun nõhaie len navølan nõmatu hum nõhai sekiñ. Beti lotøjedur bathurien, lotubat sor vilesi ke, "Sal suh nakiñ seju gail!"

³⁰ Loþulaii, ale lusabul natenan hun nõhaie dani, luvas nõkadun hãni.

³¹ Nøboñ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tøtas, ale losøhari van hæn læþipos gati len nõhai balbal.

*Luþos gat aYesu len nõhai balbal**(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

³² Len nõyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahøsan aSimon. Lugol atenan ipat nõhai balbal siYesu.

³³ Nøboñ lotobar naut a Kolkota (namilen nahøsenan tovi Naut hæn Nabølashukadhutømat).

³⁴ Lulav nõwain lotobul hæn natit tokon masuþ lan maii, be nõboñ aYesu tomun risi, emøtahuni. §

³⁵ Beti luþos gati len nõhai balbal.*

Nøboñ lotoþos gati tonon, lopøpahun nahurabat san, bar hæn nõvat hæn læþisab ase þilav nahurabat vïsusua.

³⁶ Ale lobøtah, køkøta køkøl hæn aYesu ei.

³⁷ Lutos gat nõsa aYesu togole tosa, ale loriñ na-kel-uri-an enan len nõhai balbal a møhat hæn nõkadun. Ike, "AYesu bogai, Kiñ seju gail."

³⁸ Ikad nõvanuan vønvnønah eru artotahøtah mai aYesu. Sual itahøtah len nõhai balbal len nõmatu siYesu, togon len nõhai san.

³⁹ Nõvanuan gail lotovot, lohølas aYesu, sor mødas nahøsan. Loñit nõholit van hãni,*

⁴⁰ luke, "Gaiug goløboi gøþigol naim siGot bimasirsir ale len nõmariboñ þitor um tølman hãni a? Bimagenan, gøþevi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariñ dan nõhai balbal!"*

⁴¹ Len navide tomaienana, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mto hæn nõvanuan gail mai ahai þusan gail hæn nalo lusor vilesi, luke,

⁴² "Gai ilav kuv nõvanuan tile gail be edødas þilav kuv gai! Inau ke tovi kiñ sefsrael a? Bimagenan, timariñ dan nõhai balbal ale dereh datedølomi ke tovi kiñ.

⁴³ Eriñ nõlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot þeløñoni, tilav kuvi."*

⁴⁴ Nõvanuan vønvnønah gølaru artotahøtah tøban aYesu, gølar am arokømaienana, arohølasi.

*Nømatan siYesu**(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)*

⁴⁵ Len natuþliial nõmargobut ikabut gol þis naut kavkav van vøbar namityal totor ut mødau.

⁴⁶ Ale len namityal totor enana, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, "Eli, eli, lema sapahtani!" namilen, "Got sagw, Got sagw, goriñ gabulan ginau sil nõsa?"*

⁴⁷ Nõvanuan galevis lotoil ei lotosøselon hãni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah.

⁴⁸ Vøha-sua ñai galit sua ilav naspons** igol topul hæn nõwain tokon, ale esii len nõhai, esuhuni van hæn aYesu hæn þemuni.*

⁴⁹ Be galevis am luke, "Riñi! Datebunus risi ke aElijah dereh tegøm lav kuvi o teþuer."

⁵⁰ Beti aYesu ikai habat tøtas am, emøsol, imat.

⁵¹ Len namityal enana ñai, nõkaliko møtortor totahøtah len naim siGot, tuþat a møhat, emøtar vøbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nøtan ekurkur, nõvat gail lumaþulþul,

⁵² naburhuvat nõmatan losøjav. Ale aGot igol nõvanuan isoþur lotovi esan lule møhat dan nõmatan.

⁵³ Ale lovivile dan naburhuvat nõmatan gail. Husur na-le-møhat-an dan nõmatan siYesu løbis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hæn nõvanuan isoþur.

§ 27:34: Psa 69.21. Lobul hæn natit tokon masuþ len nõwain hæn nabus hæn na-þos-gati-an asike þibar masuþ hæn avan ideh lotoþos gati len nõhai balbal. * 27:35: Psa 22.18 * 27:39: Psa 22.7 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19 * 27:43: Psa 22.8 * 27:46: Psa 22.1 ** 27:48: Naspons evi nõkasbøta nøtas. Evi natsua tomødmødau toyanyan totov len naut nasøhau tovi pan len nalilivøl. Ibañ bur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51: Exo 26.31-33

⁵⁴ Nasenturion mai nasoltia gail lotokəkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNaturan aGot!”

⁵⁵ Len naut enan ikad napəhəvut tosoḅur lotohusur aYesu, kəkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.*

⁵⁶ Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

Nətavunan siYesu

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁵⁷ Nəboŋ namityal pəpədan ḅimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu,

⁵⁸ ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idam hən ale ikele idan ke lipat niben mai aJosef.

⁵⁹ Na aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu.

⁶⁰ Eriŋ len naburhuvat nətavunan san toveveu, tota pūpuli tia len nəvat. Erib hən nabiltivat hən ḅipat gol nabopita hən naburhuvat nəmatan enan, ale ivan.

⁶¹ AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a mō, a tut kəkereh dan nabopita hən naburhuvat nəmatan.

Lokəkəta kəkol hən naburhuvat nəmatan

⁶² Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luḅonḅon, luvan hən aPilate.

⁶³ Ale luke, “Nasub, namtunau təlmam hən nəsa nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’* ”

⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam gail ke lekəkəta kəkol hən naburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datḅigole, ahai susur san gail hum ma ləḅevənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale ḅimaienan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a mō.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia na-kəkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekəkəta kəkol gat naburhuvat.”

⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat naburhuvat nəmatan, loriŋ na-burut-gati-an lan ale loriŋ nasoltia gail hən ləḅekəkəta kəkol hən. Lugol natgalenan len nəSappat.

28

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon, nəmav topitau dudulan somilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis naburhuvat nəmatan.*

² Vəha-sua ŋai ikad nabiltidu, bathut aŋel sua siNasub evi pan dan nəmav, ale erib kuv nabiltivat topat gol naburhuvat, ebətah lan.

³ Nənahənah han eniəl hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno.

⁴ Nasoltia gail lotokəkəta kəkol hən naburhuvat, ninelit epil lan, lomimminikot, luteh matmatiov.

⁵ Beti aŋel isor mai napəhəvut gəlaru, ike, “Samremətahw! Noləboi məruke məreris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal.

⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia suman ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan.

⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəlon! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a mō hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Napəhəvut gəlaru arugam tutut dan naburhuvat. Aromətahw be aropul hən nakemkenan ale arusaḅsəvut hən arbikele mai ahai susur san gail.

⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm hən, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu hən.

¹⁰ Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aḅagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginaw ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

* 27:55: Luk 8.2-3 * 27:63: Mat 16.21, 17.23, 20.19 * 28:1: Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * 28:1: Mat 27.56

¹¹ Nəboŋ napəhəvut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nəbilitivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai əbilitihai tutumav gail.

¹² Əbilitihai tutumav gail luḅonḅon mai alat lotoil a nŋo hən nəvanuan gail ale ludam̄ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isəḅur mai nasoltia gail,

¹³ lukel mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovnəoh niben nəboŋ namttopat.’

¹⁴ Agavna Pilate ḅesəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike mətḅikad nəpanismen ideh.”

¹⁵ İmaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa əbilitiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, nəju gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁶ Beti ahai susur lotovi 11 lovi Kalili vi lan nəvəhuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḅəvi lan.

¹⁷ Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nəlon-uri-an.

¹⁸ AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginau nədaŋan hən na-il-a-nŋo-an pisi len nəməv mai len navile a pan.

¹⁹ İmagenan, mitivan hən mətḅəvusan naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḅegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsan aGot aTata, aNatun mai aNunun.*

²⁰ Vusan galito hən ləḅigol natit pisi notokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit pisi.”

* 28:19: Uman 1.8

Mak Na-kel-uri-an tovoi aMak totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad naimitaisu hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsan aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am. Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan pisi ləbələboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan pisi ləbikad nadəlomian len aYesu.

Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavu Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iparpar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eʋusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehur as galito?

Ehur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehur ahai susur san gail, ehur naluvoh gail lotohusur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehur nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ŋais?

AYesu eʋusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuʋ hən nəpusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbələboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiparpar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən bələŋon bisa vəsa ale hən bimat. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbidaŋ am hən ləbehur aYesu, naut kəmas nəmauran bidaŋ o ləbələŋon bisa vəsa.

1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nauman siYesu (1.1-13)

2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)

3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)

4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)

5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən nəpisal

(Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

¹ Egai natubatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.*

² Ehum ahai kelkel ur sua, alsaiah totoni gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw

teil a mō hən gaiug,

hən beutaut hən nəpisal sam.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw ke,

“Geutaut hən nəpisal mōs Nasuʋ,

gigol nəpisal san gail linor!”*

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas tobəbesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbaptais hən bimasil ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən beurbat nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləbesəsəlor hən. Ale nəborŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuʋ evi nahurhubuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum hən.†

⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idaŋ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəbetəŋadur, sah ruʋat nəhau hən naributbut san.‡

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai ləsa ke aNatun aGot. * 1:2: Mal 3.1 * 1:3: Isa 40.3 † 1:6: 2Ki 1.8. Nalokust ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ 1:7: Evi slev gail lotosah ruʋat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nəvanuan salit gail.

⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

*Nəbaptaisan siYesu
(Mat 3.13-17; Luk 3.21-22)*

⁹ Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aŋon ibaptais həni len Nawisel Jortan.

¹⁰ Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar p̄ul nəmav hən tosəŋav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, surmān nətav.[§]

¹¹ Beti esəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatugw ulurñan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəv̄ur masūv̄ hən gaiug.”*

*ASetan italtal sobuer hən aYesu hən bigol bisa
(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)*

¹² Vəha-sua ŋai aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmas tobbəbesw.

¹³ Itoh ei len nəmaribonŋ tovi 40 ale aSetan italtal sobuer ke tigoł nəsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoləboi ləbbisah pəpasi ale aŋel gail lovi tarhət san.

*Ahai susur metəkav gail
(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)*

¹⁴ Husur nəboŋ galenan, aenemi siŋon lutha gati, riŋi len naim həbaŋjis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.**

¹⁵ Ike, “Namityal egəm tia, natohan pipihəbəlan aGot egəm pəpadaŋ. Mitipair dan nəsaan samito, dələm na-kel-uri-an tovoı enan!”

¹⁶ Bonŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhət Nabiltiwai Kalili, eris alarmivān, aSimon mai aAdu artobar hən nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan nəsahiehan.

¹⁷ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Məregəmai! Mərehusur ginau ale nigol məregəm vi vanuan nə-sah-hən-nəvanuan-an!”

¹⁸ Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlar gail, arohusuri.

¹⁹ Nəboŋ aYesu toyar kəkereh am husur bitas, eris aJemes mai aŋon alarmivān, anatun aSepeti gəlaru. Arusah len nəbot salito, arobotan nalevlev salit gail lunor.

²⁰ Vəha-sua ŋai ekis gəlaru hən arbitah maii, ale aroriŋ atəmalaru len nəbot mai nəvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

*AYesu ehut nanunun sua tosa
(Luk 4.31-37)*

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kapernaum, ale len nəSappat ebiis len naim nəbonbonan seju gail, epusan.

²² Nəvanuan luŋaŋ len nəpusanan san bathut epusan surmān naulurñan tokad na-il-a-mo-an kitin, sasurñan ahai p̄usan gail hən nalo.

²³ Len namityal enan ŋai len naim nəbonbonan salito ikad naulurñan tokad nanunun nəmargobut. Ikai,

²⁴ ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hən ginamito? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Noləboi gotovi siGot, gotogəm m̄osi.”

²⁵ AYesu esivoh len nanunun nəmargobut, ike, “Gemədaı! Gimakuv dani!”

²⁶ Ale nanunun nəmargobut igol atenan totaltalonŋ hən nahumatmat, ikai habat ale nanunun nəmargobut imakuv dani.

²⁷ Nəvanuan gail lumariŋmaŋ lan, lotuŋbat sor husur nəsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Nəpusanan veveu tomabe ganan? Ikad nədaŋan hən na-il-a-mo-an! Ikele hən nanunun tosa gail ale lugol husur nəsa tokele!”

²⁸ Na-kel-uri-an husur nəsa aYesu togole iperŋan tutut hən naut p̄isi len naut a Kalili.

*AYesu igol nəvanuan isəbur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nəbonbonan seju gail, lutha mai aJemes, aŋon, lovi lohoim seSimon mai aAdu.

³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nəmel, naməsahan igol niben topud. AYesu tobiis, vəha-sua ŋai lusor husur aliten maii.

³¹ Ale aYesu ivan həni, etəgau navəlan, elivi vi məhat hən bəbətah. Naməsahan inonŋ dani ale ile məhat, ilav nəhanian mai galito.

§ 1:10: Nətav evi nəman naməsav sua tohum navimal topəhapəhw. * 1:11: Psa 2.7; Isa 42.1 ** 1:14: Lutha gat aŋon Baptais nasihau esua hudhute husur nəboŋ aSetan totaltal ris aYesu hən bigol bisa. AHerot Antipas eriŋ aŋon len naim həbaŋjis husur aŋon tokel tabtab hən aHerot ke togol nəsaan. Ris Mak 6.14-29.

³² Nəboŋ namityal tomasur, naut togomgom, nəvanuan gail losəhar alat lotoməsaḥ mai alat lotokad natəmat gail van hən aYesu.

³³ Nəvanuan pisi len nəbiltivile kavkav loluṽoh il bopita.

³⁴ Ale igol isobur lotokad naməsahan tiltile lumaur. Ehut natəmat isobur ale igol lodədas ləbisor husur loləboi gai tia.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Pelan han, dudulan somilan, naut səlan sal, aYesu ile məhat, evivile, evi tut sua len naut toḅəbesw ale isor tuṽ ei.

³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludorji.

³⁷ Nəboŋ lotosaḅi luke, “Nəvanuan pisi lokətkəta doŋ gaiug.”

³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hən nəḅikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogəmə mōsi.”

³⁹ Na iyar tur pīs naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nəḅonḅonan salito ale ehut natəmat gail.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Naulumān tokad naleprosi egəmə təjedur təban aYesu, enjiri ke, “Gəḅeləŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveveu.”

⁴¹ Nəlon aYesu itaŋis masuṽ həni, isar hən nəvəlan, ibari, ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!”

⁴² Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.

⁴³ Beti aYesu esəvati van, ikai tasi

⁴⁴ ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia ṽusan gaiug hən ahai tutumav hən ḅebunus husur nibenṽ. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan samṽ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləḅeləboi səhōti ke gotomaur.”*

⁴⁵ Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isobur. Naten igol aYesu saləboi ḅəḅis len navile ideh len nəḅon nəvanuan gail bathut naluṽoh ludar visi, be itoh len naut gail lotoḅəbesw. Be nəvanuan gail len naut pisi ei logəmgəmə həni sal.

2

*AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)*

¹ Husur nəmariboŋ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboŋ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isobur lotosəsoləŋ həni ke totōh ei,

² logəmə hən naim san gol ləririhit lohoim mai vivile. Ləsələboi ləḅeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito.

³ Nəvanuan galevis logəmə həni, ivat lupat naulumān nətarhəben tomat,

⁴ be lodədas ləḅibar aYesu bathut naluṽoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim toḅapav, ludakuvi, gol nəbur a məhat hən naut aYesu totōh lohoim lan. Ale loriŋ tur hən nəḅateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, toḅat lan.

⁵ Nəboŋ toris nədəlomian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan samṽ gail lumaruḅat.”

⁶ Be ahai ṽusan hən nəlo lotoḅətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke,

⁷ “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədəs aGot! AGot səḅon ŋai eləboi ḅeruḅat nəsaan dan nəvanuan!”

⁸ Vəha-sua ŋai aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nələmito?”

⁹ Nəḅikel mai ategai nətarhəben tomat ke, ‘Noruḅat nəsaan samṽ gail,’ o nəḅike ‘Gile məhat, pat nəḅateh samṽ, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

¹⁰ Be nuke məteləboi ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən na-il-a-ŋō-an hən ḅeruḅat nəsaan len navile a pan. Nəkəmaiegai hən nəḅəṽusan nədaŋan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike,

¹¹ “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəḅateh samṽ, givahim samṽ.”

* **1:44:** Lev 14.1-32 * **2:9:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en pisi, ale nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan samṽ gail,’ mətsələboi ke lumaruḅat o ləsəmaruḅat. Be nəḅike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi məḅəriisi ke imaur.

¹² Vəha-sua n̄ai atenan ile məhat, ipat nəbateh, evivile len nəhon nəvanuan p̄isi. Luman̄man̄ masuṽ lan ale lusal suh nəyalyalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienan boŋ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiu)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

¹³ Beti aYesu evivile, etəlmam hən biyar tarhət nabiltiwai Kalili. Nabiltiṽvoh egəm hənī ale evusan galito.

¹⁴ Len nəyaran san van, eris aLevi anatun aAlfeus tobətah len nəpasvaləval hən nətaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!” Ale aLevi ile məhat, ehusuri.†

¹⁵ N̄a aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hən ləb̄ihan lohoim san. (Ikad nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isəbur lotohan ei husur ikad nəvanuan tosəbur maienan lotohusur aYesu.)

¹⁶ Be nəboŋ ahai p̄usan hən nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nəvanuan gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹⁷ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaaur lotovan hən nəvanuan nareran hən birer hən galito, be alat lotoməsah n̄ai. Ginau nəsagəm hən nəbekis alat lotonor o alat lotonau ke lotonor, be nogəm hən nəbekis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəmariboŋ nəvanuan səhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

¹⁸ Len nəmariboŋ galevis ahai susur siŋon mai naFarisi gail ləsəhan‡ hən ləb̄isor tuṽ. Ale logəm hən aYesu lousi ke, “Ahai susur siŋon gail mai ahai susur sinaFarisi gail ləsəhan hən ləb̄isor tuṽ, be ahai susur san̄ gail ləsəmagenan. Imabe?”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke nəvanuan lototah mai naulum̄an toləh, ləsəhan len nəhanan nəlahan a? Aoa! Asike lumaienan nəboŋ naulum̄an toləh totoḥ mai galit sal.

²⁰ Be naulum̄an toləh, nəboŋ b̄egəmai hən ləbesəhari dan nəvanuan san gail, ale len nəboŋ enan asike luhən.

²¹ “Səkad avan ideh toḫisihoh hən nəkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, nap̄isihoh təmakuv dan nahurabat tomatu gol nə-tar-sili-an tamədasi səhor ta m̄o.

²² Natsual am, səkad avan ideh toḫir nəwain lotomadhaum hənī len nahurhuwain lotomatu.§ Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mədas nəwain mai nahurhuwain p̄isi.”

Nausian husur nəSappat
(Mat 12.1-8; Luk 6.1-5)

²³ Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotubat kin buṽr nəhavhuwit gail.*

²⁴ N̄a naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

²⁵⁻²⁶ AYesu isor var galit ke, “Mətsav̄uruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aApiatar tovi b̄iltihai tutumav, aTevit eb̄is len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səb̄olit n̄ai loləboi ləb̄ihani.* Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”*

²⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole m̄os nəvanuan, sagol nəvanuan m̄os nəSappat.

²⁸ İmaienan, aNaturan Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(Mat 12.9-14; Luk 6.6-11)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu eb̄is lohoim nəb̄onb̄onan seŋu gail tətəs, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas.

² Nəvanuan gail ei lomətən aYesu hən ke ləb̄eris biŋol atenan b̄imaur len nəSappat. Biŋole, dereh likot hənī ale kel uri ke toḫur kotov nalo hən nəSappat.

³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.”

⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datbiŋol biṽoi len nəSappat o hən datbiŋol bisa? Inor hən datber̄iŋ təlmam hən nəmauran o hən datbiŋol nəmatan?” Be naut eb̄ut, ləsasor vari.

† 2:14: Levi: Mat 9.9; Luk 5.27. ‡ 2:18: Nəju gail ləsəhan len nəmariboŋ galevis hən ləb̄isor tuṽ, ləsəhan hən ləb̄itan̄ husur nəmatan o natsua tosa tovisi hum nabiltidu mai ləsəhan len nəboŋ totibau galevis salito. § 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu burhulon. * 2:23: Deu 23.25 * 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

⁵ Len nəlöl paŋpaŋ san ekəta mətətal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iʋonʋon. Bəti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navələm!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam.

⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luḅonḅon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləbisor utaut hən ləbemədas bun aYesu hən bimat.

Naluʋoh tarhəbilitiwai Kalili

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nabiltiwai ale nabiltiʋoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit piŋi aYesu togole, nəvanuan isoḅur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea,

⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

⁹ Bathut naluʋoh totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nəḅot viri hən asike nəvanuan ləḅeluʋoh dar visi.

¹⁰ Husur len nəmariboŋ enan igol isoḅur lumaaur tia ale isoḅur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləḅibari.

¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhon, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!”

¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12

(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Bəti aYesu etəvehuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon galito ale logəm həni.

¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləḅitah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən bəsəvat galit van hən ləḅikel ur napisulan siGot;

¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləḅehut natəmat gail.

¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita;

¹⁷ ikad aJemes anatun aSepeti mai aŋon aʋan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nabiliurur gəlaru.

¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua,

¹⁹ mai aJutas Iskariot ḅeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluʋoh logəm ḅonḅon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləḅihan.

²¹ Nəboŋ nəḅathudud siYesu lotosəsəloŋ hən nakelean husur nəsa tovisi, luke lith gati husur luke tovinvinu.

²² Be ahai pusan hən nalo lotogəm len naut a Jerusalem, luke, “APeelsepul toil a mo hən natəmat gail iwol həni. Ehut natəmat gail len nədaŋan səḅiltitəmat setəmat gail.”

²³ Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, “ASetan eləḅoi ḅehut aSetan mabe?”

²⁴ Nəvanuan lototoh pipihəḅəlan nakin len nəkantri sua biḅalkabaŋ, nəkantri dereh timapūlpul.

²⁵ Nəḅathudud biḅalkabaŋ, dereh timapūlpul.

²⁶ Len naʋide tomaienan, aSetan təḅal mai gai gabag, alat pipihəḅəlan lətapəpəhw, gai asike taləḅoi tail gəgat am, nədaŋan san tanon.

²⁷ Nisor kəta maiegai ke: Avān ideh saləḅoi ḅəḅis lohoim sinabəhariv todaŋ hən ḅitariv kuv natit san gail. Be a mo, biḅanḅis gat abəhariv, bəti eləḅoi ḅitariv kuv natit piŋi dan naim san.†

²⁸ Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruḅat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləḅisor tas aGot o ləḅemədas nahəsan.

²⁹ Avil avān ideh tosor mədas aNunun aGot, asike aGot eruḅat nəsaan enan dani boŋ ideh. Be nəsaan enan san, tonor hən nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

³⁰ AYesu ekəmaiēnan husur ahai pusan hən nalo gail luke tokad nanunun tosa.

Nəḅathudud kitin siYesu

(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)

* **3:18:** NaSelot evi avān ideh len naluʋoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḅibal mai galito, hut galit dan naut a Jutea. † **3:27:** Namilen ke avān ideh saləḅoi ḅəvənah dan navəlan aSetan, be biḅanḅis gat aSetan, eləḅoi ḅehut natəmat san gail.

³¹ Beti aʋan aYesu matmat gail mai anan logəm təban naim aYesu totoh lan. Loil vivile, lopisul van həni, kisi gəmai.

³² Naluʋoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anam̄ mai aʋam̄ gail lous gaiug vivile.”

³³ AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aʋagw gail?”

³⁴ Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, “Gamit mətovi anagw mai aʋagw gail bogai.

³⁵ Husur avan ideh togol nəsa aGot toləjoni, gai evi aʋagw o aʋavinegw o anagw.”

4

AYesu ibol husur namisurhuwit (Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)

¹ AYesu etuʋat ʋusan tətəs tarhəbilitwai Kalili. Nabilitluʋoh logəm ʋonʋon dar visi gol tosoh len nəʋot, bətah hən ʋəʋusan. Ale nəvanuan gail pisi losuh pəpadəj hən nəbilitwai, a ut.

² Eʋusan galit hən natit isoʋur len nəʋol ʋusan gail. Ale len nəʋusanan san ikel mai galit ke,

³ “Səsəlonj! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit.

⁴ Nəʋonj tobubulan gail, galevis luteh metʋisal, ale nəman naməsav gail logəm han ʋis gail.

⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaʋj vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh.

⁶ Nəʋonj namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte.

⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaʋj hau tokad nasunite lan, ale nəʋonj nawit totov, nəhau eruŋ gut buni, gol səʋan.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, loʋivi məhat ale luʋan. Sua iʋan vəkad 30, sual am iʋan vəkad 60 ale sua tətəs am iʋan vəkad 100.”

⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədariŋan hən ʋəsəsəlonj, tesəsəlonj!”

AYesu ibol ʋusan hən nəsa? (Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəʋonj aYesu totoh səʋon mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəʋol ʋusan gail həni.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natohan pipihəbələn mai gamito hən mətəbələboi. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan pisi mai galito len nəʋol ʋusan gail

¹² hən natosian siGot bisarpoh toke,

“Naut kəmas ləbəkəta, kəta,
ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləʋəsəsəlonj, səsəlonj,
ləsasəsəlonj ləboi nəsa aGot togole.

Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
ale taruʋat nəsaan salito.”*

AYesu isor vəsvəsai nəʋol ʋusan husur namisurhuwit (Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsaləboi namilen nəʋol ʋusan enan a? Bimagenan, mətələboi nəʋol ʋusan ideh məbe?”

¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot.

¹⁵ Namisurhuwit toteh mətʋisal ehum alat lotosəsəlonj hən nasoruan siGot. Ale nəʋonj lotosəsəlonj həni, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito.

¹⁶ Nəvanuan galevis lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaʋj vat. Nəʋonj lotosəsəlonj hən nasoruan, ibar nəlolito, vəha-sua ŋai lohəhəʋur lan.

¹⁷ Be husur lohūm nawit nəharhəte sakir sədaʋj, ləsətov səbələv. Ale nəʋonj lotoləjəon tosa o nəvanuan gail lotomədəs bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nədəlomian.

¹⁸ Nəvanuan galevis am lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaʋj hau tokad nasunite lan. Losəsəlonj hən nasoruan

¹⁹ be nəlolit etuhatuh hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai naləjəon-masuʋ-həni-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorūj gut bun nasoruan hən asike ʋiʋan.

* 4:12: Isa 6.9-10

²⁰ Nəvanuan galevis tile am lohum namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəlonj hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luʋan masuʋ, galevis luʋan vəkad 30, galevis luʋan vəkad 60, galevis am luʋan vəkad 100.”

Nəbol ʋusan husur namial
(Luk 8.16-18)

²¹ Beti aYesu eus galit ke, “Ikad avan ideh topat namial hən ʋesusuani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan.

²² Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tiʋarʋar.

²³ Nəvanuan tokad nədariŋan hən ʋəsəsəlonj, tesəsəlonj!”

²⁴ Beti isor tətəs mai galit ke, “Mətələəgau hən gamito! Mətesəsəlonj husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəlonj-husuri-an samito, ale tivan am.

²⁵ Bathut avan ideh nəlon toməbur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am mai. Avil avan ideh tomətahun ʋələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani.”

Nəbol ʋusan husur namisurhuwit totov

²⁶ Beti aYesu ike, “Natohan pipihəlan aGot imaiegai: Ikad naulumian tobubulan namisurhuwit len tan.

²⁷ Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalennəyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləboi.

²⁸ Nətan səbon evəhasus hən nawit: a mo nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iʋan hən nəhavhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian.

²⁹ Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən nəbu tohab husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai.”*

Nəbol ʋusan husur namisurhumastat
(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoʋ hən natohan pipihəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbol ʋusan tomabe?

³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail ʋisi len tan

³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian ʋisi. Nəpashət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ŋodŋod halit len gail, len nəmol han.”

³³ AYesu ikel nəbol ʋusan isoʋur hən ʋikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbələboi səhoti.

³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit ʋisi tokele, ikel mai galit len nəbol ʋusan gail ŋai. Be nəboŋ totoh mai ahai susur san gail səbolito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai nabiltiwai arovi pan
(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

³⁵ Len nəboŋ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.”

³⁶ ŋa lorij naluʋoh, lusah maii len nəbot ale luʋan. (Ikad nəbot galevis am lotohusuri.)

³⁷ Losəhoʋut hən nabiltilan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nəbot gol totuʋat ʋul hən ʋemun.

³⁸ AYesu ipatmari len napilo a təhw, bathuwag. Lovəŋoni, lukel maii ke, “Ee Hai ʋusan, namtomun! Gəsənau ginamit a? Nəbot idod!”

³⁹ ŋa aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədaui! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat.

⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadələmian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail lomimnikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nabiltiwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Naulumian tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur
(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Ale lubar nətarhət nabiltiwai enan, len naut a Kerasa.

* 4:29: Jol 3.13. *Nabu tohab*, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən nəbu tomaianan.

² Nəboŋ lotobar naut enan, aYesu imariŋ dan naʔot. Vəha-sua ŋai naulumʌn tokad nanunun tosa egəm len naʔurhuvat nəmatan gail ei, eʔubur mai aYesu.

³ Atenan itoh ʔurhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləʔibaŋisi am hən natsen.

⁴ Lubanjs narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-səʔsoʔbur tia, be igol natsen tobanjs navəlan imarmarikot, mai natsen tobanjs narien, ilaʔuʔuri. Səkad avan ideh tokad nədanjan hən ʔetəgau gati.

⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naʔurhuvat nəmatan mai navəhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəŋedur bathurien.

⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəʔemədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalal! Len nahəsən aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!”

⁹ ʔeti aYesu eusi ke, “Nahəsəm ase?” Ale ike, “Nahəsagw aLuʔoh husur namtusəʔbur.”

¹⁰ Ale loŋir vəha-səʔsoʔbur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəvəhuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan.

¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtʔeʔis len gail.”

¹³ Na idam həni. Ale natəmat lumakuv dan naulumʌn, ləʔis len nabuai gail. Ale navəshəbuai lomur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləʔikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləʔeris nəsa tovisi ei.

¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a mō tokad naluʔoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, eʔətah, imaur tətəs, nənanuan san etəlmam, imasil. Na lomətəhw.

¹⁶ ʔeti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit ʔisi tovisi mai galit lotomadhagəmai. Lusor husur naulumʌn tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail.

¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuʔat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu tosa hən naʔot, naulumʌn a mō tokad natəmat gail eŋir aYesu hən ʔitah maii.

¹⁹ Be aYesu sədam həni, ike, “Givahim van hən nəbathudud sam ale kel mai galito hən natit ʔisi nasuʔ togole mōs gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.”

²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekapolis, etuʔat kel ur natit ʔisi aYesu togole mōsi. Galit ʔisi ei lumanjan len natit tokele.

*Natəbarehreh tomat, napəhaʔut toməsah
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)*

²¹ ʔeti aYesu igam koton nabiltiwai len naʔot təlmam vi lan nətarhəte. Nəboŋ tobar nətarhəwai ei, nabiltiluʔoh logəm ʔonʔon dar visi.

²² ʔeti avan sua, nahəsən ajairus toil a mō hən naim naʔonʔonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien.

²³ Eŋir aYesu, ike, “Nasuʔ, anatvavigw pəpadan hən ʔimat. Gegəm vahim bai hən gəʔeriŋ navələm lan hən ʔimaur, asike ʔimat.”

²⁴ Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluʔoh lohusuri, loburuti.

²⁵ Ikad napəhaʔut sual ei toməsah, nəda han togam hən nasihau tovi 12 tia.

²⁶ Nəvanuan nareran lusəʔbur lurer soʔuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Eʔur hən natit ʔisi san hən ʔevur galito, be səmaur. Eməsah habat am.

²⁷⁻²⁸ Esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəʔibar nahurabat san, dereh nimaur.” Na eliligis hən gai len naluʔoh madun aYesu, ibar nahurabat san.

²⁹ Vəha-sua ŋai nəgamam hən nəda esib, ale eləʔoi len niben ke tomaur təlmam, naməsahan san inoŋ.

³⁰ Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləʔoi len gai gabag ke nədanjan ivan dani. Na ipair len naluʔoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?”

³¹ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluʔoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?”

³² Be aYesu ekətkəta garu hən ʔisaʔ nəvanuan tobari.

³³ ʔeti napəhaʔut toləʔoi nəsa tovisi həni, emətəhw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii.

³⁴ Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadələmian sam igol ke gotomaur. Givan, len nələm gikad natəmat, na-ləŋon-isa-an sam inoŋ.”

³⁵ Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim siJairus toil a mŋo hən naim nabonbonan, lukel maii ke, “Anatvavim̄ imat tia. Sagemədas ahai pusan am.”

³⁶ Be aYesu, tosəsəlonj hən nəsa lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw. Riŋ nəloŋ len ginau ŋai.”

³⁷ Beti aYesu sədəm̄ hən avan ideh hən bəhusuri, be idam̄ hən aPita, aJemes mai aJon, avan aJemes ŋai.

³⁸ Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mŋo hən naim nabonbonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taŋtaŋor, lototaŋ, lotois habat.

³⁹ Nəboŋ tobis lohoim̄ ikel mai galit ke, “Imabe mətoləŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

⁴⁰ Lʊsor vilesi, luman sili. Be esəvat gail vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eβis len naut natəbarehreh topat lan.

⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ŋai natuhtəbarehreh nədam̄ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboŋ lotoris natenan lumaŋmarj habat.

⁴³ Ale aYesu ikel idanj mai galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən bihani.”

6

*Alat a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)*

¹ AYesu eriŋ naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri.

² Len nəSappat etuβat hən napusanan len naim nabonbonan ale isoβur lotosəsəlonj lupan luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaianan?”

³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ŋai, anatun aMeri, avan aJemes, aJoses, ajutas mai aSimon. Aŋavinen gail lutoh gegai!” Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənauan salito len naut pisi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas biŋol namerikel ideh len naut enan, be eriŋ navəlan len nəvanuan evis ŋai lotoməsah ei ale lumaur.

⁶ Ale ipanj husur nadəlomian salit toβuer.

*AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləβeum mŋosi
(Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)*

Beti aYesu iyar husur navile viŋususua, eβusan.

⁷ Ale ekis bonbon hən ahai susur san gail ale etuβat səvat gail lorururu van. Ale ilav mai galito nədaŋan hən na-il-a-mŋo-an hən ləbəhut nanunun nəmargobut gail.

⁸ Ale ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta, samtitariv nəhad səsəŋon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuŋ samit gail. Mitipat nəhai təbatehw ŋai.

⁹ Mətevelas naributbut be samtitariv nahurabat gəgel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh mətəβeβis lan, mititoh ei vəbar mətəβeriŋ naut enan.

¹¹ Len naut ideh ləsahehaŋur hən mətəβitoh lan, ləsasəsəlonj hən gamito, məteriŋ naut enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav biŋmakuv dan gəlaru. Natenan tevi hən biŋmasil hən galit ei ke aGot sahehaŋur hən galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito.

¹³ Lohut natəmat isoβur, ale ləvəhas nəvanuan isoβur lotoməsah hən naoil naoliv, ale lumaur.*

*Nəmatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)*

* **6:11:** Nəboŋ naŋu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nahurabat salito hən nəmasiav biŋmakuv dan gail. Luŋol naten husur lotonau ke alat ləsavu ju mai naut salit gail lobinbiŋal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur navide enan hən biŋmasil hən naŋu gail lotomətahun ləβipair dan nəsaan salit gail ke len nabunusian siGot galit lobinbiŋal ale dereh lipanis. * **6:13:** Jem 5.14

14 AHerot Antipas, aKiŋ esəsəlonj hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail pisi loləboi nahəsan.[†] Galevis luke “Atenan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi biŋol namerikel gail.”

15 Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esurman ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

16 Nəboŋ aHerot tosəsəlonj hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlmam!”

17 Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke lithat gat aJon, baŋjisi, ale riŋji len naim bəbaŋjis. Iŋol tomaienan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot avan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii.

18 AHerot eriŋ aJon len naim bəbaŋjis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəbəsəhar asoan avam.”*

19 Ŋa aHerotias, nəlon epəŋas aJon, eləŋon ke tigol timat be edədasi,

20 husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan ŋai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovi buni. Nəboŋ aHerot tosəsəlonj hən aJon, edidimair həni; be naut kəmas natenan, eləmas bəsəsəlonj hən aJon.

21 Imaienan van van, be boŋ sua aHerotias isaḅ nəpisal sua. Len nabiltiboŋ hən nəpasian siHerot, aHerot igol nəhanan mōs nabiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboŋ enan husur eləboi biŋol aJon bimat.

22 Nəboŋ anatvavin aHerotias toḅis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhəvur masuḅ həni. Ale aKiŋ ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləŋoni ale dereh nilavi mai gaiug.”

23 Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsan ke, “Natideh gəbeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas bevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

24 Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

25 Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətaḅul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloḅ sua. Noləŋoni gag ŋai!”

26 Nəboŋ tokəmaienan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi həni.

27 Ŋa vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbaŋjis hən biḅa kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbaŋjis.

28 Ipat nəkadun aJon len nasiloḅ, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan.

29 Nəboŋ ahai susur siŋon gail lotosəsəlonj həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len naḅur nəmatan.

AYesu evəŋan alaluman lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

30 Nəboŋ ahai pispisul gail lototalmam len nəyaran salito, luḅon mai aYesu hən ləḅikel maii hən natit pisi lotogole mai lotopusan həni.*

31 Nəvanuan isoḅur logəmai, isoḅur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləḅihan. Imaienan aYesu ike, “Datevi tut ideh hən datḅitoh səḅodato ale ŋavŋav kəkereh.”

32 Ŋa lusah len naḅot səḅolito, lorij naut enan, lovi lan naut toḅəḅesw.

33 Wake isoḅur loris lotovəŋ ale loləboi naut ləḅevi lan. Ale nəvanuan isoḅur len navile gail lugam vi lan naut en toḅəḅesw ale lubari a mō.

34 Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomarij dan naḅot, aYesu eris nabiltiluḅoh ale nəlon itanjis galito husur lohūm nasipsip gail lotopar vanuan hən bəkətkəta təban galito. Ale etuḅat vusan galit hən natit isoḅur.*

35 Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan pisi tia.

36 Səvat galit van, hən ləḅevi lan naim vīsusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləḅəḅur hanian halit hən ləḅihani.”

37 Ris tosor var galit ke, “Gamit māu mitlav nəhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namḅəvur nəhanian hilategai nəvat han dereh tevi hən naḅurpūran hən nahəḅati toməlevtor. Namtodədasi!”‡

[†] 6:14: Nəboŋ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatan aHerot toyalal. AHerot toyalal ike aYesu timat nəboŋ tokəkereh ŋai. * 6:18: Lev 18.16, 20.21 * 6:30: Mak 6.7, 12 * 6:34: Num 27.17; 1Ki 22.17 ‡ 6:37: Len nasoruan ta Kris ike natenarius tovi 200, nəvat tomaienan eləboi beḅur nauman hən nəvanuan hən nahəḅati toməlevtor.

³⁸ Ale aYesu eus galit ke, "Mætukad nabëta evis? Mitia us kitevi."

Nëboñ lototëlmam lukel uri ke, "Nabëta erim mai naieh eru."

³⁹ Beti aYesu ikele hën galit ke letuan naluñoh lebëtah pëpehw len naliol tokësan.

⁴⁰ Ale nëvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobëtah ðonðon van vëbar galit pësi lobëtah.

⁴¹ AYesu ilav nabëta torim mai naieh toru, ekëta vi lan nëmav, ikel nasipaan hën gail ale eður nabëta. Ilav gail mai ahai susur san gail hën lëbëpëpehuni. Ale epëpehun naieh eru enan am van hën nëvanuan gail pësi.

⁴² Ale galit pësi luhan, luhanukub.

⁴³ Naluñoh lotohan tonon, ahai susur losëñon nahudhubëta mai nahudhuieh lotopat vagol nëhad lotovi 12 lupul.*

⁴⁴ Len nëboñ enan alalurnan lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nëpon nëwai

(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

⁴⁵ Nëboñ nëhanan tonon, vëha-sua ñai aYesu igol ahai susur sëbolit lusah len nabot, il a nio, hën lëbigam vi Petsaita, tarhëbilitwai Kalili. Ale aYesu esëvat naluñoh luvan.

⁴⁶ Tosudëlam galit tonon, etëvehuh len navëhuh hën bisor mai aGot.

⁴⁷ Nëboñ naut togomgom, nabot ipat rivuh len nabilitwai, ale aYesu itoh sëbon a ut.

⁴⁸ Eris lotomabit hën nëvarusan husur nabot isoh ður nëlan. Len nadudulan somtilan naut sëlan sal, aYesu egëm hën galito, iyar len nëpon nabilitwai. Ike tiñot tëban galito,

⁴⁹ be nëboñ lotoris toyar len nëpon nabilitwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai,

⁵⁰ husur nëboñ lotorisi galit pësi lominninikot. Be vëha-sua ñai aYesu ikel mai galit ke, "Samtemëtahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-ñuri-an."

⁵¹ Ña isah len nabot mai galito ale nëlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumanman vësa,

⁵² husur lësalëboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabëta gail, bathut nëkadulit iñonñon.

AYesu igol galit lotomëсах a Kennesaret lumaur

(Mat 14.34-36)

⁵³ Nëboñ lotogam tukot len nabilitwai, luvahut a Kennesaret ale lokir ei.

⁵⁴ Lumariñ dan nabot, vëha-sua ñai nëvanuan gail len naut enan lokëta lëboii.

⁵⁵ Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosësëlon hëni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotomëсах van hëni len namilelit gail.

⁵⁶ Len naut pësi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile, len nëmarireu, lorin alaten lotomëсах lupat len naut nëmaket. Lonjiri ke tidam hën lëbëbar nasumärhëth nahurabat san. Ale galit pësi lotobari lumaur.

7

AYesu isor husur nësa togol nabihñijalan len nëvanuan

(Mat 15.1-9)

¹ Boñ sua naFarisi mai ahai pusan gail hën nalo logëm len naut a Jerusalem hën lëberis aYesu.

² Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be lësakëkasëval. (Navëlalit saveveu len nënauan siFarisi gail

³ husur naFarisi mai naJu gail pësi am lohukur tin hën navide silat ta sutuai toke limaskëkasëval len navide tonor beti lolëboi lëbihan.

⁴ Nëboñ lototëlmam dan nëmaket, asike luhan vir lëbëliios.* Lohukur navide tosoður am ta sutuai hum nakëkësan hën nabiliwai munmun, nabiliwai totile mai naketel gail.)†

⁵ Imaienan naFarisi mai ahai pusan gail hën nalo lousi ke, "Imabe ahai susur sam gail lëсахusur navide sihavut sidat gail ta sutuai, lëсахusur navide hën nakëkasëvalan, be luhan nabëta?"

⁶ AYesu ikel mai galit ke, "Gamit mëtovi vanuan gëgëras, nësa mëtukele, mëtsagole! AIsaiah ekitin nëboñ tokel ur nasoruan siGot husur gamito ke,

"Nëvanuan galegai loputsan nahësağw len nasoran salito, wake len nëlolito, lunau ke notovi naut këmas.

⁷ Lulotu söbuer hën ginau,

lopusan hën nakelean sinëvanuan,

* 6:43: 2Ki 4.42-44 * 7:4: Len nasoruan ta Kris, naut egai elëboi bikad namilen ke: asike luhan vir lëbëkëkas hanian ideh lotovuri. † 7:4: Len natosian ta sutuai esuhud hën nasoruan toke nabiliwai munmun, nabiliwai totile, naketel mai nëmel gail.

hum tovi lo sagw.*

⁸ Husur gamito mætugam dan nakelean todaŋ siGot hən mətbehusur tin hən naŋide samit ta sutuai lotovi naŋusanan sinəvanuan ŋai.”

⁹ Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todaŋ siGot hən mətbeil gəgat len naŋide samit ta sutuai. Mətunau ke nakelean san savi natideh a?”

¹⁰ Mitinau nəsa aMoses toke, ‘Putsan atəmaŋ mai anam matmat len nənauan sam, *’ mai ‘Avan ideh tosor tosa vəsa hən atəman o anan, gai timasmat tebusn.*’

¹¹ Be gamit mətuke ivoi hən avan ideh bikel mai atəman o anan ke, ‘Nəsa notokade hən nəbēvi tarhət sam, noviol həni tia mai aGot.’

¹² Imagenan mətuke inor ŋai hən asike evi tarhət setəman mai sinan len namīdolan səlaru.

¹³ Ale len naŋide ta sutuai mətokade, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai. Gamit mətugol natit isəbur tomaienən.”

Natit gail lotogol nəvanuan saveveu
(Mat 15.10-20)

¹⁴ Beti aYesu ekis naluŋoh gəmai. Ikel mai galit ke, “Gamit pisi, mətəsəəlōŋ hən ginau, mətələboi nategai.

¹⁵⁻¹⁶ Nəvanuan ebiŋbiŋjal len nəhon aGot mabe? Səkad natideh topat vivile len niben nəvanuan toləboi biŋol bebiŋbiŋjal nəboŋ natenan tobiis lan. Ao, evi nəsa tovivile dan nəvanuan togol saveveu.”‡

¹⁷ Nəboŋ aYesu toriŋ naluŋoh hən bevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kəta tomadhakele.

¹⁸ Ale ikel mai galit ke, “Gamit am mətəsaləboi səhoti a? Mətəsaləboii ke natit pisi vivile tobiis len niben nəvanuan saləboi biŋol bebiŋbiŋjal a?”

¹⁹ Husur nəboŋ tobiis, sabis len nəlon, be evi lan natəbaŋ ale evivile vi lan nalitavtav.” (Nəboŋ tokəmaienən, aYesu ikele ke nəhanian pisi iveveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, “Evi nəsa tovivile len nəlon nəvanuan togol tosa, saveveu.

²¹ Husur natgalegai logəm len nəlon nəvanuan: nənauan tosa, naitian tosa, navənanan, nagolean hən nəmatan,

²² naitian tobur kətov nəlahan, na-ləŋon-masuŋ-an hən natite, nagolean sasa gail, nagəgərasan, naŋide naitian tavtaŋor, nəlon toŋəvənah, nasoruan tomədəs nahəsən nəvanuan o tomədəs nahəsən aGot, nə-patpat-gai-məhat-an mai namelmelan.

²³ Natgalen pisi lotosa logəm len nəlon nəvanuan. Evi natgalenan togol nəvanuan tobiŋbiŋjal, saveveu.”

Nadəlōmian sepəhaŋut sua savi Ju
(Mat 15.21-28)

²⁴ AYesu ile məhat, eriŋ naut enan, evi lan naut gail pəpadaŋ hən naut a Tair. Ebiis lohoim sua, be emətahun avan ideh beləboii ke totoh ei. Be edədəs beśusuan naut totoh lan.

²⁵ Ikad napəhaŋut sual ei, nanunun nəmargobut tobiis len anatvavin. Nəboŋ nəbareab enan tośəəlōŋ həni ke aYesu totoh, vəha-sua ŋai egəm həni, iteh bathurien.

²⁶ Evi atoŋtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən beħut natəmat dan anatvavin.

²⁷ AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəbilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbibar həni van hən nalipah gail.”

²⁸ Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasuŋ, be nalipah gail pipitev am loləboi ləbihan nasugbəta hilahutai.”§

²⁹ AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sam tovoi, givan, natəmat eriŋ anatvavin, igam dani tia.”

³⁰ Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isaŋi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nabut sua imaur

³¹ AYesu eriŋ naut gail pəpadaŋ hən nabiltivile Tair, iyar tur len nabiltivile Siton mai naut a Tekapolis van vəbar Nabiltiŋai Kalili.**

* 7:7: Isa 29.13 * 7:10: Exo 20.12; Deu 5.16 * 7:10: Exo 21.17; Lev 20.9 ‡ 7:15-16: Ikad natosian galevis ta sutuai tośuhud hən naves egai ke: ¹⁶ *Avan ideh tokad nədaritjan hən beśəəlōŋ, teśəəlōŋ mau!* § 7:28: Najū gail lokis alat ləśavi Ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəbēvi tarhət seju gail ŋai.” Ale apəhaŋut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhətə-an ideh am hən bevi tarhət san həni. ** 7:31: Naut a Tekapolis evi naut tokad navile tośəŋavur lan.

- ³² Nəvanuan galevis losəhar naʔut sua van hən aYesu ale loŋiri hən ʔerij navəlan lan.
- ³³ AYesu esəhar səʔon həni vi tut kəkereh dan naluʔoh ale esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədarinjan gəlaru. AYesu eʔulai, ibar namean atenan
- ³⁴ ale ekəta vi məhat vi lan nəməv, ekilob ale ikel mai naʔut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋav!”).
- ³⁵ Vəha-sua ŋai nədarinjan naʔut gəlaru arosəŋav, namean eməlala, isor imasil.
- ³⁶ Ale aYesu ikel buni mai nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am.
- ³⁷ Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “Igol ivoi hən natit piŋi togole, ale igol alat lotodarinj ʔulol, losəsəloŋ mai naʔut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəŋan alalumʔan lotovi 4,000

(Mat 15.32-39)

- ¹ Len nəʔonj sual am, ikad nabiltiʔuh lotogəm ʔonʔon, ale ləsəkad natideh hən ləʔihani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke,
- ² “Nəlogw itaŋis naluʔoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboŋ totor tia ale ləsəkad natideh hən ləʔihani.
- ³ Nəmal ihat galit tia. Nəʔesəvat galit van, dereh limatmatioʔ husur nametpiŋsal, ale galit galevis, naʔisal salit ebəlav, lutoh a tut.”
- ⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai ebəʔesw, ipat səʔon. Avan ideh eləboi ʔisaʔ nabəta a be len naut egai tonor hən ʔevəŋan alat eg?”
- ⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Eməlevru.”
- ⁶ Beti aYesu ikel mai naluʔoh ke lebətah len tan. Ale itariv nabəta toməlevru, ikel nasipaan, eʔur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ləʔepəpəhun gail van hən naluʔoh. Ale lugole.
- ⁷ Ikad natuhieh evis ŋai lotokade. Nəʔonj aYesu tokel nasipaan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke lepəpəhuni am.
- ⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur losəŋon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru lopul.
- ⁹ Ikad alalumʔan lotovi 4,000 ei.
- ¹⁰ Nəʔonj lotohan tononj, aYesu esəvat alaten vahim.
- ¹⁰ Ale vəha-sua ŋai isah len naʔot mai ahai susur san gail ale lovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua

(Mat 16.1-4)

- ¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotuʔat viʔviʔuh maii. Loləŋon ke tigol nəsaban ŋa lous taltal ke tigol namerikel hən nəməv.*
- ¹² Nəʔonj tosəsəloŋ hən natenan, aYesu eŋud habat, ike, “Naur ta daməŋai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətberisi ʔonj ideh!”
- ¹³ ŋa isah təlmam len naʔot, eriŋ naut enan, igam tukot len nabiltiʔwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot

(Mat 16.5-12)

- ¹⁴ Ahai susur gail nəlolit ibonʔonj hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len naʔot, be natuhbəta sua ŋai.
- ¹⁵ Ale aYesu isor pusan mai galito, ike, “Mətələləgau hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”
- ¹⁶ Nəʔonj lotosəsəloŋ hən natenan lotuʔat viʔviʔuh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh.
- ¹⁷ AYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətsasəsəloŋ ləboi a? Nəkadumit egəm ʔonʔon a?”
- ¹⁸ Mətukad namətamito be mətodədəs mətəbəkəta a? Mətukad nədarinjamito, be mətodədəs mətəʔesəsəloŋ a?*
- ¹⁹ Nəʔonj notoʔur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur piŋan eru.”
- ²⁰ AYesu eus galit ke, “Ale nəʔonj notoʔur nabəta toməlevru hilat lotovi 4,000, mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlevru.”

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədəs ʔigol namerikel ʔegəm len nəməv. Ale ləʔeusi həni, nəʔonj beədəs ʔigole, dereh leləboi ləbəkisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma leləboi ləbikot həni sil nəsaban. * **8:18:** Jer 5.21; Eze 12.2

²¹ Ale eus galit ke, “Be mætsalæboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametbesw sua ekæta

²² Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametbesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən bībari hən bəkæta.

²³ Ale aYesu etəgau navəlan ametbesw, esəhari vivile dan navile. Beti efulai len namətan gəlaru, erij navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh m̄au a?”

²⁴ Ametbesw ekæta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

²⁵ Beti aYesu erij navəlan gəlaru tətəs len namətan ametbesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit p̄isi lumasil.

²⁶ AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyar tur len navile.”†

APita ikel kot aKristo

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

²⁷ AYesu mai ahai susur gail lorij naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?”

²⁸ Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.”

²⁹ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁰ Ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

³¹ Len nəboŋ enan aYesu etuəbat hən bəvusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasəŋon tisa vəsa len natit tisoəbur. Alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo limasmətahuni. Timasmat ale len nəmaribəŋ bitor timasle məhat dan nəmatan.

³² Ikel pərpəh hən natgalenan, ale aPita esəhar aYesu hən b̄isor səb̄on maii, etuəbat sor lan husur tokəmaienan.

³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi təhw dan ginau Setan! Nənauan sam̄ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohurus naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

Na-husur-aYesu-an

(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

³⁴ Beti aYesu ekis naluəoh mai ahai susur san gail gəm həni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh b̄eləŋon ke b̄ehusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau.

³⁵ Husur avan ideh b̄eləŋon ke b̄etəgau gat nəmauran san gabag, nəmauran san dereh timasig. Be nəmauran san b̄imasig m̄os ginau mai na-kel-uri-an tovoi, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

³⁶ Nəvanuan b̄ikad natit p̄isi len navile a pan be nəmauran san vi sutuai b̄imasig, imabe? Ikd nəsa?

³⁷ Səkad natideh. Nəvanuan edədas b̄eviol hən natideh hən b̄ikad nəmauran enan vi sutuai tətəs am.

³⁸ Husur avan ideh b̄eməmau len ginau mai nasoruan sagw len nəhon naur ta daməŋ egai ləsədan len aGot be lotopul hən nəsaan, aNatun Nəvanuan dereh teməmau len atenan balai nəboŋ b̄egəm mai aŋel siGot gail len nəyalyalan mai namənas seTəman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian hən natohan pipihabəlan aGot, nədaŋan han.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² Nəmaribəŋ toməlvtes tonəŋ aYesu esəhar aPita, aJemes mai aJon səb̄olito vi məhat len navəhuh sua tosaḥsah. Ale len nəholito egəm tile.

³ Nəhon eŋtial hum namityal, nahurabat san egəm pəhw yesyes vabilbil. Epəhəpəhw səhor avan ideh len navile a pan toləboi b̄igole.*

⁴ Ale aElijah mai aMoses arovisi hən galito. Aruhol mai aYesu.

† 8:26: Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.” * 9:3: 2Pit 1.16-18

⁵ APita ikel mai aYesu ke, “Hai þusan, ivoi hæn dattotoh gegai. Namteum hæn næpasvaløval titor, tesua esam, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁶ (APita ekæmaienan husur salæboi næsa þikele, husur lomøtahw habat.)

⁷ Ale næmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egæm len næmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw ulurñan notolømas þuni. Sæsøloŋ husuri!”

⁸ Losøhoøvut, lokøta garu, læsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

⁹ Næboŋ lotøput marin dan nævehuh, ikai tas galit ke saliwal hæn næsa lotorisi mai avan ideh vir aNaton Nøvanuan þile mæhat dan næmatan.

¹⁰ Imaienan lotøgau gat næsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol danŋir husur namilen nasoruan san næboŋ toke “þile mæhat dan næmatan.”

¹¹ Beti lous aYesu ke, “Ahai þusan gail hæn nalo luke aElijah timasgæm a mō. Lokæmaienan hæn næsa?”*

¹² AYesu isor var galit ke, “aElijah egæm a mō hæn þigol natit þisi þinor tøtas. Bimaienan, husur næsa natosian siGot ike aNaton Nøvanuan timasløŋon tisa vøsa len natit tisøbur ale nævanuan gail limasmøtahuni?”

¹³ Be nukel mai gamit ke, aElijah egæm tia, ale lugol næsa surñan lotoløŋoni hæni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

AYesu igol natøtai tokad natømat imaur

(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Næboŋ lotøtølmam van hæn ahai susur san gail, loris næbilitluvoh lotodar vis galito mai ahai þusan gail hæn nalo lotøvitvutuh mai galito.

¹⁵ Næboŋ naluvoŋ lotoris aYesu, luþan, ale lugam van hæni hæn læþike, “Ivoi,” maii.

¹⁶ AYesu eus ahai susur san gail ke, “Møtøvitvutuh mai galit husur næsa?”

¹⁷ Næhaøvut sua len naluvoŋ isor vari ke, “Hai þusan, nosøhar anaturgw ulurñan gæm hæn gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anaturgw tovi næbut.

¹⁸ Næboŋ natømat enan totah gati, ekuþ hæn anaturgw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes bætrivoriþ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur sam gail hæn læbehut natømat be lodødasi.”

¹⁹ AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta damøŋai mætsækad nadølomian ideh! Nitoh mai gamit tebølav mæbe? Mitikad nadølomian ŋais? Søhar natøtai gamai.”

²⁰ Ale losøhari van hæn aYesu. Be næboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natøtai, ekuþ hæn natøtai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau.

²¹ AYesu eus atøman natøtai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etuþat len næboŋ tovi tuhtøtai ŋai.

²² Vøha-søþsøbur tia natømat ekuþ hæn len næhab o len næwai hæn þigol þimat. Gæþeløboi gæþigol natideh, gevi tarhæt sinamøru, næloþ titanŋis ginamøru.”

²³ AYesu isor vari ke, “Imabe gotøke ‘Gæþeløboi gæþigole?’ AGot eløboi þigol natit þisi. Gæþikad nadølomian, aGot eløboi þigol natideh mōs gaiug.”

²⁴ Vøha-sua ŋai atøman atuhtøtai ikai ke, “Nukad nadølomian, be gevi tarhæt sagw len nadølomian sagw tøþuer!”

²⁵ Næboŋ aYesu toris naluvoŋ lotogam gæm hæn, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natømat gotøbut, gotodariŋ þulol, nukele hæn gaiug ke, gimakuv dani! Sageþis lan boŋ ideh am!”

²⁶ Ale natømat eis habat, ekuþ hæn natøtai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natøtai ehum næbirimat gol nævanuan isøbur ei luke, “Gai imat!”

²⁷ Be aYesu etøgau navølan natøtai, elivi vi mæhat, ale natøtai eil søþon.

²⁸ Næboŋ aYesu tonøŋ ei, evi lohoim ale ahai susur san gail søbølito logæm hæn. Lousi ke, “Imabe namtsaløboi namtbehut natømat enan?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Natømat tomaienan, sækad natideh toløboi beħuti, be na-sor-tuv-an ŋai.”†

AYesu isor husur næmatan san tøtas

(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)

³⁰ Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emøtahun avan ideh bæløboi naut lototøh lan,

* **9:11:** Mal 3.1, 4.5 * **9:12:** Isa 53.3 * **9:13:** Ahap tovi kin mai asoan, nahøsan aJesepel, arugol risi hæn arþigol aElijah þimat (iKi 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kin mai asoan, nahøsan aHerotias, arugol aŋon Baptais tomat. Len naut egai næboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aŋon Baptais. † **9:29:** Natosian galevis ta sutuai luke *na-sor-tuv-an mai nahanan øbuer ŋai.*

³¹ husur eŷusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh terinj aNaturan Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.[‡] Ale dereh ligol timat. Nəboŋ ħimat, dereh tile məhat len nəmariboŋ ħitor husur nəmatan san.”

³² Be galit ləsələboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətəhaw, lomətəhun ləbeusi həni.

*Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)*

³³ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, lobis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətəvītəvituh husur nəsa len nəyaran metp̄isal?”

³⁴ Be naut ebut, bathut metp̄isal lovitv̄ituh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit p̄isi.

³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh ħike ħeil a m̄o len nabunusian siGot, temədau, timassum̄an naslev, teum salit p̄isi.”

³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugum̄ gati, ikel mai galit ke,

³⁷ “Avan ideh tohəhəv̄ur hən natuhtətai sum̄an egai ħitah maii len nahəsagw, gai ehəhəv̄ur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhəv̄ur hən ginau nəbitah maii, be savi ginau ŋai, ehəhəv̄ur hən atenan tosəvat ginau.”

*Avan ideh samətəhun gidato evi tarhət sidato
(Luk 9.49-50)*

³⁸ Ale aŋon ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam̄, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.”

³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomadhagol namerikel toləboi ħikel natideh tosa husur ginau.

⁴⁰ Avan ideh samətəhun gidato evi tarhət sidato.

⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ħilav nabiliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonp̄urp̄uran mai avan enan.

*Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan
(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)*

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadələmian len ginau sum̄an egai, avan ideh ħigol ħiteh len nəsaan, aGot dereh tipansəm avan enan səhor ləbitəhətəh hən nabiltivat len naholoan, ale ləbibar həni len tas.[§]

⁴³⁻⁴⁴ Ale navələm̄ ħigol gəb̄iteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi velm̄etw ale ħis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad navələm̄ ħeru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topanj vi sutuai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ale narieṃ ħigol gəb̄ipes həb̄etw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəb̄evi rim̄etw ale ħis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad narieṃ ħeru ale vi lan nəhab nəmatan.

⁴⁷ Ale namətəṃ ħigol gəb̄iteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətəṃ besua ħiḃesw ale gəb̄eḃis len nəmauran vi sutuai, səhor gəb̄ikad namətəṃ ħeru ale aGot ħibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

⁴⁸ Len naut enan naul lotov̄is nəvanuan, ləsəmat boŋ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boŋ ideh.*

⁴⁹ “Husur aGot dereh tiv̄aditdit nəhab len nəvanuan p̄isi hum datḃidardar hən nətas len nəhanian.**

⁵⁰ “Nətas ivoi, be nabus han ħimasig, bedube, gigol nabus han tevi tas tətəs mabe?^{††} Len gamit mitimashum nətas, hən nabus hamit ħivoi, hən mət̄əb̄ikad natəmat mai gamit gabag.”*

10

*Nativosan
(Mat 19.1-12; Luk 16.18)*

[‡] **9:31:** Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot terinj aNaturan Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

[§] **9:42:** Nabiltivat enan emələs habat, natonjki esulsul həni hən ħeḃul dasdas nawit hən begəm vi flaua. * **9:48:** Isa

66.24 ** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nəvanuan p̄isi lukad nəboŋ galevis lotodanj len nəmauran salito, nəboŋ gail lotogol nəvanuan gail lop̄əŋas hum nəhab togole. Nəboŋ aGot togol tomaienian, isaḃ alat lotovi esan kitin, ale nəboŋ galen lotodanj lugol nəvanuan san gail ludanj am lan. Be isaḃ am alat ləsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nətas salit savi wai, evi vat. Lotuh dədasi hən bekəkereh ale ħar həni len nəhanian hən ħigol nabus han ħivoi. Nəboŋ nəhanian bimanunj, luhani, be nəvat a pan savi tas am ale lubar həni len nap̄isal. * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35

¹ Beti aYesu erinj naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhəwisel Jortan. Naluṽoh gail logəm həni, ale husur nəvide san akis, eṽusan galito.

² NaFarisi galevis logəm həni, luke ligol tisab len nasoruan san ɲa lousi ke, “Len nalo, inor hən naulumən bətiṽos hən asoan a?”

³ AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekəmabe mai gamito?”

⁴ Lusor vari ke, “AMoses idam hən naulumən bitos gat nalobulat hən natiṽosan ale səvat nəbareab san vi tut dani.”*

⁵ Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan mōs gamito bathut nəkadumit ihaihai.

⁶ Be len natubatan, nəboŋ aGot togol natit pisi, ‘igol nəvanuan, naulumən mai napəhaṽut.’*

⁷ Husur natenan, naulumən dereh terinj atəman mai anan hən bəudud mai asoan,

⁸ ale aresua sumən artovi niben nəvanuan tosua ɲai.* Husur arsaru am, arosua ɲai.

⁹ Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpehuni.”

¹⁰ Nəboŋ lototəlmam vi lohoim, ahai susur gail lous aYesu husur natiṽosan.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiṽos hən abareab san ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.

¹² Ale napəhaṽut bətiṽos hən nəhaṽut san ale bilah mai naulumən ideh am, alitenan igol naitian tobur kotov nəlahan.”

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

¹³ Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən bərinj navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail.

¹⁴ AYesu toris natenan, nəlon ipanpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosuman alategai.

¹⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bəhəhaṽur hən natohan pipihabəlan aGot sumən natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

¹⁶ Ale len na-ləmas-buni-an san erinj navəlan gəlaru dar vis alahutai. Eriŋ navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən biṽoi hən galito.

Naulumən topul hən natite

(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

¹⁷ Nəboŋ aYesu torinj naut enan, ivan. Len nəyaran san husur nəpisal, avan sua igam gəm həni, etəgedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

¹⁸ AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səboŋ ɲai.

¹⁹ Gaiug goləboi nakelean gail lotodan lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegəras avan ideh hən gəbikad natideh esan, geputsan atəmam mai anam len nənavuan sam.’”*

²⁰ Ale ikel mai aYesu ke, “Hai pusan, nugol natgalen pisi tia, tubat len nəboŋ notovi natətai.”

²¹ AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel mai ke, “Gupar tetesua sal. Gia pur hən natit pisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsal gail hən gəbikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nəboŋ atenan tosəsəlon hən nasoruan enan, nəhon eməranpaŋ. Eləŋon isa, ivan husur topul hən natit tosəbur.

²³ Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idan habat hən avan topul hən natite bəbis len natohan pipihabəlan aGot!”

²⁴ Lupaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idan habat hən avan ideh bəbis len natohan pipihabəlan aGot.

²⁵ Idan habat hən nəkamel bəbis tur len nəburhunil səsoḍ. Idan səhori am hən nəvanuan tokad natite bəbis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁶ Nəboŋ tokəmaienan, lupaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, “Bimaienan, as tebis lan? Səkad avan ideh bikad nəmauran vi sutuai!”

²⁷ AYesu ekəta bunus galito, ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbīgol natenan, avil aGot eləboi biṽol natit pisi.”

²⁸ Beti aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorinj natit pisi hən namttohusur gaiug.”

* **10:4:** Deu 24.1-4 * **10:6:** Gen 1.27, 5.2 * **10:8:** Gen 2.24 * **10:19:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol panpaŋ sam o naləŋonian sam ɲai. * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

²⁹ AYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh toriņ naim o aʋan gail o aʋavinen gail o atata o anana o anatan gail o nətan mōs ginau mai na-kel-uri-an tovoi,

³⁰ dereh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 maii len nəboņ eg ta daməņai. Dereh tikad naim gail, aʋan gail, aʋavinen gail, anan gail, anatan gail, nətan isoḅur mai alat ləbēmədas buni. Ale len nəboņ begəmai len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

³¹ Be nəvanuan isoḅur lototibau gagai, lotoil a mō, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isoḅur ləsavı natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a mō.”

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)

³² Len nəyaran salit len naḅisal vi Jerusalem, aYesu iņad il a mō. Ale ahai susur gail luḅaņ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu eṣəhar ahai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etuḅat kel mai galit hən natit gail ləbevisi həni asike idareh.

³³ Ike, “Mətesəsəloņ! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh teriņ aNatun Nəvanuan len nəvəlan aḅiltihai tutumav mai ahai ḅusan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh leriņi len nəvəlan alat ləsavı Ju.

³⁴ Dereh lisor vilesi, leḅulaii, lebilas habat həni ale ligol timat. Len nəmariboņ ḅitor husur nəmatan san, dereh tile məhat.”

Nausian sijemes mai aJon
(Mat 20.20-28)

³⁵ Beti aJemes mai aJon, anatan aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, “Hai ḅusan, natideh namrḅeusi hən gaiug, namruke gigole mōs ginaməru.”

³⁶ Eus gəlaru ke, “Məruke nigol nəsa mōs gaməru?”

³⁷ Arusor vari ke, “Gidam hən ginamər tesua teḅətah len nəmatu sam̄ mai togon teḅətah len nəmair sam̄ nəboņ gəḅegəm vi kiņ.”

³⁸ Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərḅemun len nabiliwai hən na-ləņon-isa-vəsa-an nəḅemun lan a? Məroləboi mərḅibaptais len nəbaptaisan nəḅibaptais lan a?”†

³⁹ Arusor vari ke, “Namroləboi namrḅigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəḅemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəḅibaptais lan, dereh miribaptais lan.

⁴⁰ Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəḅikele. Ipat len aGot hən ḅilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mōs galito.”

⁴¹ Nəboņ ahai susur lotosəjavur lotosəsəloņ hən natenan, nəlolit epəņas aJemes mai aJon.

⁴² Na aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətoləboii ke alat lotovət nəhes hən ləḅeil a mō hən nametḅos gail, lupatpat galit məhat len nədaņan lotokade təḅan nəvanuan salit gail. Ale len nədaņan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail.

⁴³ Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ḅai.

⁴⁴ Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit ḅisi.

⁴⁵ Tesurḅan ḅai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləḅevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən ḅevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən ḅeviol hən nəmauran san, egəm hən ḅimat mōs nəmakuvan hən nəvanuan toṣoḅur ḅan nəpanisemen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metḅesw ekəta
(Mat 20.29-34; Luk 18.35-43)

⁴⁶ Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboņ lotoriņ nabiltivile enan, nabiltiluḅoh lohusur galito. Ametḅesw, eḅətah len nəgarhəḅisal. (Nahəsan aPartimeus, namilen ke anatan aTimeus. Atenan eņir nəvanuan gail akis hən nəvat.)

⁴⁷ Nəboņ toṣəsəloņ həni ke aYesu ta Nasaret toḅəmai, etuḅat kai ke, “Yesu, anatan siTevit, nəloḅm titaņis ginau!”

⁴⁸ Nəvanuan isoḅur losivoh lan hən ḅemədau. Be ikai habat am ke, “Anatan siTevit, nəloḅm titaņis ginau!”

⁴⁹ Nəboņ aYesu toṣəsəloņ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametḅesw ke, “Gəhəhaḅur! Gele məhat! Ekis gaiug, ġia van həni!”

⁵⁰ Ametḅesw eḅil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu.

⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləņon nəsa hən nəḅigole mōs gaiug?” Ametḅesw isor vari ke, “Hai ḅusan, nukə nekəta!”

† 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

⁵² Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadəlomian sarñ igol gumaaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusur aYesu husur naʔisal.

11

AYesu ebis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Naʔehuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van.

² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtonki ulumən totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruʔati ale səhari gəmai.

³ Avan ideh bəus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasub eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaʔ natuhtonki toil metp̄isal totahətah len nabopita naim sua, ale arusaʔ ruʔati.

⁵ Nəboŋ artosah ruʔati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonki enan, mərusah ruʔati hən nəsa?”

⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludam hən arbesəhari van.

⁷ Arosəhar natuhtonki van hən aYesu, aroʔir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səjaʔuti.

⁸ Ale nəvanuan isəbur luʔolsan nahurabat salit gail husur naʔisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, lorin gail husur naʔisal.

⁹ Alat lotoyar a m̄o hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke, “Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm

len nahəsən Nasub!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,

natohan pipihabəlan atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu ebis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit p̄isi, be husur namityal igam gole tia, erin naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai nafik

(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotorin naut a Petani, aYesu imalkəkət.

¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsən buni. Ale aYesu ivan hən bisəb naʔite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsəb natideh lan, be naluhai ŋai, husur savi nəboŋ hən naʔit nafik sal.

¹⁴ Beti aYesu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan naʔit gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYesu ivəhvahur naut siGot

(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYesu ebis len naholəvat todar vis naim siGot. Etubat hut alat lotoʔur hən natit gail mai alat lotoʔur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoʔur hən nətav gail lotovi man naməsav.*

¹⁶ Ale aYesu sədəm hən avan ideh topat natideh biyar tur len naut siGot.

¹⁷ Beti əpusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuʔ-an sinaluʔoh hən nəvanuan naut tilitile gail.’” * Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənənah gail.’” *

¹⁸ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo lotosəsəloŋ hən natenan, ludas p̄isal hən ləb̄igol aYesu b̄imat. Lomətəhw lan husur naluʔoh p̄isi lotopaŋ len naʔusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYesu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod

(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, ʔot pəpadaŋ len nəhai nafik aYesu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan.*

²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele, ale ike, “Hai p̄usan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan inod.”

* 11:9: Psa 118.25-26

* 11:15: Nətav ehum navimal tophəpəhw.

* 11:17: Isa 56.7

* 11:17: Jer 7.11

* 11:20:

²² Nja aYesu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot.

²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh bikel mai naʋehuh egai ke, ‘Gimakuv, bar hən gaiug len tas!’ ale asike bikad nə-lon-uri-an, be bədəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan mōs atenan.

²⁴ Imaienan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuʋ-an, dəlomi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito.

²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuʋ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, məterubati dani, hən aTəmamito len nəmav bərubat nəsaan samit am.”†

Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu

(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni.

²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an tomabe hən gotogol natgalen piŋi? Ase ilavi mai gaiug hən gəbigol gail?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Mətbisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən notogol natgalenan.

³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-mō-an aŋon tokade hən tobaptais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datbike, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘bimaienan, imabe mətsadəlom aŋon?”

³² Be datbike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaianan husur lotomətahw len naluʋoh husur len nabunusian sinəvanuan piŋi, aŋon evi ahai kelkel ur kitin.

³³ Nja lusor var aYesu ke, “Namsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Mətbəkəmaianan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən nəbigol natgalenan.”

12

Nəbōl pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etubat sor mai galito len nəbōl pusan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəvōd garu lan. Ehir nabur hən begəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Beti idam hən nəhol van hən alat lotokəkətə təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan itoh len nəyaran sua.*

² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun naʋit nakrep galevis tovi esan.

³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luʋasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam.

⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luʋasʋas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan.

⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isobur am, be luʋas galevis mai luparu bun galevis am.

⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən bəsəvati, be ikad anatun tosua ŋai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw ulumian len nənauan salito.’

⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Datia paru buni hən datbikad natit piŋi bevi esan nəboŋ atəman bimat.’

⁸ Nja lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm ʋabun alat lotorentem nəhol, beti tidam hən nəvanuan tile gail lirenentem nəhol nakrep.

¹⁰ Mətsaʋuruy nategai len natosian siGot a? Ike,

“ ‘Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor.

¹¹ Evi Nasub aGot togol natenan

ale nəboŋ dattorisi, datumanman len nəsa togole.’ ”*

¹² Beti abiltivanuan hən naju ludas piŋal hən ləbitah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəbōl pusan enan sil galito. Be lomətahw len naluʋoh ŋa lorin aYesu, luvan.

† **11:25-26:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁶ Be asike mətbərubati dani, aTəmamit len nəmav asike erubat nəsaan samito. Mat 6.14-15. * **12:1:** Isa 5.1-2 * **12:11:** Psa 118.22-23

*Nausian husur nətaks**(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)*

¹³ Beti aβiltivanuan hən naJu lotodas p̄isal hən ləb̄itah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləb̄igol bisab len nasoruan san.

¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, “Hai p̄usan, namtoləboii ke gotokitin. Nəvanuan βetibau o βevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Goṽusan nap̄isal siGot len nakitinan. Gikele, inor māu hən datβəvur nətaks van hən aSisa?”

¹⁵ Dateṽuri o asike datoṽuri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum mət̄bigol nəbisab len nasoruan sagw? ṽusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsən ase ipat lan?” Luke, “ASisa.”

¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəlon həni, luṽaŋ habat len na-sor-vari-an san.

*Nəlahan mai na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)*

¹⁸ Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan toβuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke,

¹⁹ “Hai p̄usan, aMoses itos gat nategai m̄os gidato ke, aulum̄an bim̄at, ale asoan bitoh anatan βəβuer, aṽan matmat tilah mai nəbatunau enan hən b̄ipas anatan aṽan tomat.*

²⁰ Ale ikad alatm̄iṽan lotoməlvru. Ahai a m̄o ilah be imat, anatan eβuer.

²¹ Aṽan tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatan eβuer. Aṽalar tohusur gəlaru am imaienan.

²² Alatm̄iṽan p̄isi lulah mai nap̄əhəṽut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat.

²³ Ale len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlvru p̄isi lulah maii.*

²⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mət̄saləboi natosian siGot, mai mət̄saləboi nədaŋan san.

²⁵ Husur nəboŋ alat lotomat ləb̄ile məhat, asike lulah, avan ideh asike idam̄ hən ləb̄ilah. Be dereh lesurm̄an aŋel gail len nəmav.

²⁶ Be mitinau alat lotomat nəboŋ ləb̄ile məhat. Mət̄saṽuruŋ natosian len nalobulat siMoses tohusur nəhai topaŋ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginau novi aGot siAraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’†

²⁷ Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!”

*Nakelean todaŋ tosəhor gail p̄isi**(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)*

²⁸ Ahai p̄usan sua hən nalo tosəsəlon hən na-sor-balbal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ŋa eusi ke, “Len nakelean todaŋ gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail p̄isi?”

²⁹ AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail p̄isi: ‘Israel mət̄esəsəlon! Nasuḅ aGot sidato, Nasuḅ esua səbon.

³⁰ Geləmas bun Nasuḅ aGot sam̄ len nəloŋ kavkav, nanunum̄ kavkav, nənauan sam̄ kavkav mai nədaŋan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav.*

³¹ Nakelean sual am ehusuri toke, ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpaɗaŋ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad nakelean ideh todaŋ səhor eru enan.”*

³² Ahai p̄usan enan hən nalo ike, “Gai bolai Hai p̄usan! Gokitin nəboŋ gotoke aGot tosua səbon ale səkad ideh am be gai səbon ŋai.*

³³ Datimasləmas buni len nəlodat kavkav, naləboian sidat kavkav mai nədaŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimasləmas bun nəvanuan totoh pəpaɗaŋ hən gidato hum dattoləmas bun gidat gabag. Ivoi hən dat̄bigol natgalenan səhor naviolan ideh dat̄betutumav həni mai natit p̄isi am dat̄beviol həni mai aGot.”*

* **12:18:** Uman 23.8 * **12:19:** Deu 25.5-6 * **12:23:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Ale, nəboŋ ləb̄ile məhat len nəboŋ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase?* † **12:26:** Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aAraham, alsak mai aJakop lumaŋur mai aGot, ləsəmat.

* **12:30:** Deu 6.4-5 * **12:31:** Lev 19.18 * **12:32:** Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6 * **12:33:** Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

³⁴ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən na-ləboi-səhoti-an len na-sor-vari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gasatoh a tut dan natohan pipihəbəlan aGot.” Ale len nəboŋ enan van, səkad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən ḅeus nausian ideh həni am.

*Napusanan husur aKristo
(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)*

³⁵ Nəboŋ aYesu toḅusan len naholəvat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai ḅusan gail hən nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len nəpasusan siTevit, anatun siTevit?”

³⁶ Husur len aNunun aGot, aTevit ike,
“ ‘Nasub aGot ikel mai aMasta sagw ke,
“Gəbətah təban ginau, len nəvəlagw nəmatu
vir nəberin aenemi sam gail pipit narient gəlaru
hən ləbevi ut kəmas.”^{*}

³⁷ ATevit mau ekisi hən ‘aMasta.’ Imaianan, imabe evi anatun siTevit?”
Nəbiltuluḅoh lohəhəvur hən lotosəsəloŋ hən aYesu tokəmaianan.

*Naləlaguan husur ahai ḅusan gail hən nalo
(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)*

³⁸ Ale len napusanan siYesu ike, “Mətələləgau. Ahai ḅusan gail hən nalo salemədas gamito. Loləmas ləḅesun nahurabat tobəlav. Loləmas nəvanuan ləbike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nəmaket.

³⁹ Loləmas ləḅəbətah len nəhai bəḅəbətah tovoi ŋai len naim nəḅonḅonan. Ale loləmas ləḅəbətah rivuh len nəhanan gail.

⁴⁰ Lulav kuv ḅis naim mai nasugsugur sibətatunau pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nəvanuan gail, lusor tuḅ ebəbəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləməmaianan.”

*Naviolan sibətatunau
(Luk 21.1-4)*

⁴¹ Nəboŋ aYesu tokəmaianan tonon, ebətah pəpadan hən nabokis topat ei, nəvanuan gail lotobubulah vat lan len naim siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isəḅur lotopul hən nəvat lobulan isəḅur lan.

⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm rin natuhkoin eru artovi kopa.

⁴³ Bəti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit ḅisi am lotobubulah vi lan nabokis enan.

⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan toḅur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsəl, eviol hən natit ḅisi san hən ḅimaaur lan.”

13

*AYesu epəhav utaut
(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)*

¹ Nəboŋ aYesu torin naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, “Geris! Hai ḅusan geris nəbiltivat galegai! Geris nəbiltiim gail!”

² AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris nəbiltiim galegai, be dereh gail ḅisi limasirsir, asike ikad nəvat ideh ḅəpələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Nəvəhuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səḅolit maii.

⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ŋais? Dereh tikad nəsa ḅəvusani ke natgalen ḅisi pəpadan lisarpoh?”

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mətələləgau hən gamito. Avan ideh sategəras gamito.

⁶ Nəvanuan tisoḅur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisoḅur am.

⁷ Be məḅəsəsəloŋ hən nəḅalan mai na-kel-uri-an hən nəḅalan gail, sa-nəlomit tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal.

⁸ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nəbiltiḅalan mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekin gail dereh libal mai nəvanuan sekin tile gail. Dereh tikad nəbiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian təḅuer len naut gail. Natgalenan lohuh natubətan hən nəpəḅasan hən nəpasusan.

* 12:36: Psa 110.1

⁹ “Be mætelələgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nabonbonan dereh lebilas habat hən gamito. Ale dereh mətēil len nəhon nəgavna mai nakin gail mōs ginau hən mətḅikel kot ginau len nəholito.

¹⁰ A tahw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluṽoh hən nəvanuan naut tilitē pisi.

¹¹ Nəboŋ ləḅitah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuṽ hən nəsa mətḅikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot ḅikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mətḅisor be aNunun aGot dereh tisor.

¹² Nəvanuan dereh teriŋ aṽan len navəlan alat lotoil a mō hən ḅimat, atata dereh timagen hən anatan hən ḅimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan ḅeriŋ alatnisoan gail ləḅimat.

¹³ Nəvanuan pisi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttofade. Avil avan ideh ḅidaŋ len ginau, ḅikad nə-dəŋ-ḅuri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi sutuai.

Natit tomədas naut tolo

(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)

¹⁴ “Nəboŋ mətḅeris natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuṽ tomədas bun natit isoḅur, nəboŋ mətḅeris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoṽururŋ nategai geṽururŋ ləboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan navəhuh gail.*

¹⁵ Nəvanuan ḅiŋavŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən ḅēḅis lohoim hən ḅilav kuv natideh.

¹⁶ Ale nəvanuan ḅitoh marireu, satetəlmam vahim hən ḅilav nahurabat ideh.

¹⁷ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən arəḅaḅut ideh totian o tovəhasus.

¹⁸ Be mitisor tuṽ ke natgalenan salevisi len nahəḅati naut susus.

¹⁹ Husur len nəboŋ natgalen ləḅēvisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuḅatan hən natit pisi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tətəs am boŋ ideh.*

²⁰ Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamidol len nəboŋ galenan, nəvanuan pisi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan pisi temidol mōs alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²¹ Beti avan ideh ḅikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi.

²² Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligo l namerikel gail nəvanuan gail ləḅiḅaŋ habat lan. Lətələboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lətagole len namerikel galenan.

²³ Be gamit, mətələləgau! Nukel natit pisi mai gamit tia a tahw hən ləḅēvisi.”

Nagəman siNatun Nəvanuan

(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ḅinoŋ, ‘dereh namityal timotmōt, mai nahəḅati asike emial;

²⁵ dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.*

²⁶ Beti dereh məteris nagəman siNatun Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidaŋan mai nəyalyalan.*

²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləḅitariv ḅonḅon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

Nasoruan kəta husur nəhai nafik

(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)

²⁸ “Ivoi hən mətḅələboi səhot natsua nəhai nafik ḅēṽusani: Nəboŋ nəpəshət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboii ke nahəḅati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

²⁹ Imagenan, nəboŋ mətḅeris nəsarpoan hən natgalen pisi notosor husuri, dereh mətələboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia.

³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləḅisarpoan.

³¹ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 13:19: Dan 12.1 * 13:25: Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10

* 13:26: Dan 7.13 * 13:27: Deu 30.4; Neh 1.9

Nəmaribonj mai namityal, avan ideh saləboii
(Mat 24.36-44)

³² “Nəmaribonj enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Anjel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səbon nja eləboii.

³³ Mətelələgail Mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal enan ke nja.

³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəbonj torinj naim san, erinj natit pisi mai naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit vısusua nauman salit səbolito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nabopita ke timashulahul.

³⁵ Imagenan, mətehulahul! Husur mətsaləboi namityal amahean naim bətəlmam, len naut mədau, len natubloh len mariug, namityal natoulman bekəkəraiko o len nadudulan sorñilan.

³⁶ Amahean naim bəvisi vəha-sua nja, satisab gotopatmari.

³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan pisi, nukel mai gamit am ke, mətehulahul!”

14

Luke litah gat aYesu
(Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)

¹ Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan aripat hois. Abiltihai tutumav mai ahai pusan gail hən nalo, ludas pısal hən nagəgərasan, hən ləbitah gat aYesu hən ləbıgol bimat.

² Be luke, “Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləbeluʋoh beti bal taʋtaʋor mədas natit gail.”

Napəhaʋut evəhas aYesu a Petani
(Mat 26.6-13; Jon 12.1-8)

³ Len nəbonj enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mo. AYesu ipat hən nəgarin tarhətev. Ale napəhaʋut sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egam hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas tosusau, nəvat han totibau, ale alitenan ilaʋul nabuʋon nabotel, ebiri len nəkadun aYesu.

⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipanpaʋ ale lusor mai galit gabag ke, “Ebir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa?”

⁵ Tapur həni, təlav nəvat tasəhor napurpuran hən nasihau tosua ale taviol həni mai naməsəl gail.” Ale losivoh masuʋ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien həni! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginau.

⁷ Husur naməsəl gail lutoh akis mai gamito, ale nəbonj məbələʋoni mətoləboi məbıgol navoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.*

⁸ Len nəsa tokade nja, alitegai igol nəsa toləboi bıgole. Ebir nəhai pəhas len nibegw hən bəutaʋt həni vir natəʋavunan sagw.

⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut pisi len navile a pan lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas
(Mat 26.14-16; Luk 22.3-6)

¹⁰ Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəjavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən bərinj aYesu len navələlito.

¹¹ Ləhəhaʋur hən lotosəsəlonj həni, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. Nja aJutas idas pısal hən bərinj aYesu len navələlito.

AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)

¹² Len nəmaribonj metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəbonj hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtbəutaʋt hən nəhanan hən nəPasova hən gəbıhani?”

¹³ Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh məreʋubur mai nauluman topat nabiliwai, ale məreʋusuri.

¹⁴ Naim ideh bəbis lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Ahai pusan eusi ke, “Narum simetbos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.”’

¹⁵ Atenan dereh təʋusan gaməru hən nabiltirum a məhat tokad natit pisi dattoləʋoni. Məreutaʋt vir gidat ei.”

* 14:7: Deu 15.11

¹⁶ Alaruenan aruvan dani, aroḅis len nabiltivile, ale arusaḅ natit pisi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale arotaut hən nəhanan hən nəPasova.

¹⁷ Nəboḅ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan.

¹⁸ Nəboḅ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriḅ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

¹⁹ Loləḅon isa habat ale galit v̄isusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

²⁰ Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəḅol mai ginau len nasiloh.

²¹ ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̄o, avil atenan ḅeriḅ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa v̄əsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

Nəhanian məkot siNasub

(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Nəboḅ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

²³ Ale nəboḅ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit pisi lomun lan.

²⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw m̄os nəvanuan tosoḅur.*

²⁵ Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəḅəlan aGot, nəwain eg dereh tivevu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van v̄əbar nəboḅ nəbemuni mai gamit ei.”

²⁶ Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Navəhuh Oliv.

AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita

(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)

²⁷ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit pisi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,

“Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip, ale nasipsip gail ligam v̄isusua.*

²⁸ Be nəboḅ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat dan nəmatan, dereh neil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

²⁹ Be aPita ikel maii ke, “Naut kəmas galit pisi ləḅigam dan gaiug, asike nigole!”

³⁰ AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməḅai, len nalenmariug egai, a tahw hən natoulum̄an ḅəkəkəraiko v̄əha-ru, dereh gikel v̄əha-tor həni ke gəsaləḅoi ginau.”

³¹ Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləḅoi gaiug!” Ale galit pisi am lokəmaienan.

AYesu isor tuḅ aKetsemane

(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)

³² Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsən naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətəḅətah gegai, nia sor tuḅ.”

³³ Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuḅat tuhatuh habat, nəlon isa v̄əsa.

³⁴ Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḅ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

³⁵ Nəboḅ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuḅ. AYesu eus nəpisal ideh hən ḅimakuw dan namityal hən na-ləḅon-isa-v̄əsa-an.

³⁶ Ike, “Appa, Ita, goləḅoi gəḅigol natit pisi. Lav kuv nabiliwai hən na-ləḅon-isa-v̄əsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləḅoni, gigol nəsa gaiug gotoləḅoni ḅai.”

³⁷ Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḅ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləḅoi gəḅilele len nəhaua tosua ḅa?

³⁸ Mətəhulahul. Mitisor tuḅ hən asike mətḅiteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri. Naut kəmas nəlomito eləḅon ḅigol nəsa tonor, nibem̄it səḅaj, edəḅasi.”

³⁹ Ale ivan vasor tuḅ tətəs am. Na-sor-tuḅ-an san ep̄itov̄ hən tomadhakele.

⁴⁰ Nəboḅ tosor tuḅ tonor etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoḅ masuḅ. Evəḅon galito, be ləsaləḅoi nəsa ləḅikel maii.

* 14:18: Psa 41.9 * 14:21: Psa 22.2-19; Isa 53 * 14:24: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 14:27: Zec 13.7 * 14:36: Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

⁴¹ Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətuṣpat, mətuṣavṣav sal a? Nəpətan tinəṣ! Namityal egəṣ tia. Məteris, avan sua dereh teriṣ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan galit ta bogai.

⁴² Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan bəriṣ ginau len navəlalito satogəṣ pəpədaṣ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

⁴³ Nəboṣ aYesu tosoror sal, aJutas tosa len toseṣavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluṣoh lototəgau naṣu nəbalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən naJu gail losəvat naluṣoh enan.

⁴⁴ Ale aJutas isor utaut hən naṣusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboṣ nəbesurṣ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.”

⁴⁵ Vəha-sua ṣai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esurṣ nətarhon.

⁴⁶ Ale logəṣ hən aYesu, lutah gati.

⁴⁷ Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv naṣu nəbalan san, eṣil həni van hən naslev seṣiltihai tutumav, ita kotov nədariṣan.

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəṣ, lav naṣu nəbalan mai nəbatw gail gəmai, hən mətbithai gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toṣal mai alat lotoil a mō?”

⁴⁹ Len nəmaribəṣ pisi nutah mai gamito, nəpusan len naholəvat toṣar vis naim siGot. Imabe mətsətahai gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot bisarpoh.”*

⁵⁰ Beti ahai susur pisi san lorinṣi, lugam dani.

⁵¹ Ikad nəmantuhmar sua toṣusur aYesu ei, toruṣ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboṣ lototah gati,

⁵² igam bur malmal dan galito, riṣ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵³ Beti naluṣoh losəhar aYesu van hən naim seṣiltihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən naJu gail mai ahai pusan gail hən nalo luṣonṣon ei.

⁵⁴ Be aPita eṣusuri, iyar a tut dani vəbar toṣis len naholəvat toṣar vis naim seṣiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

⁵⁵ Abiltihai tutumav gail mai nəsanhitrin pisi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toṣur kotov nalo hən bimat sile. Be ləsəsaṣ ideh.

⁵⁶ Nəvanuan isəbur loliblibəṣ husur aYesu be nəsanhitrin isaṣi ke nakelean salit gail ləsəpitoṣ.

⁵⁷ Galevis loil vi məhat, lukel naliblibəṣan egai husur aYesu,

⁵⁸ luke, “Namtosəsəloṣ hən ategai toke, “Ginau dereh niləpuṣul naim siGot egai nəvanuan lotom həni, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmaribəṣ titəṣ, nəvanuan lotodədas ləbeum həni.”*

⁵⁹ Be nakelean salit gail am ləsəpitoṣ.

⁶⁰ Beti abiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbətətəs gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?”

⁶¹ Be aYesu sasəṣ, sasəṣ vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

⁶² AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan bəbətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidaṣan. Dereh məteris bəgəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶³ Beti abiltihai tutumav, nəṣon eməkanun taṣtaṣur, itar nahurabat san hən beṣusan toṣətəṣhun nasəruan enan siYesu. Ike, “Imabe datoləṣon nəvanuan ideh am hən bikel kot nəsaan sitegai?”

⁶⁴ Gamit mətosəsəloṣ hən tosor mədəs aGot! Gamit mətunau məb həni?”

Galit pisi lusəṣ səṣoti ke tonor hən bimasmat.*

⁶⁵ Beti galevis lotubət ṣulai aYesu, lukabut gol nəṣon, lotuhi, lukel maii ke, “Gəpəhav utaut!” Ale alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot luṣosi, lotuhi.*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat toṣar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev seṣiltihai tutumav iyar tukot.

* 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7 * 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65:

⁶⁷ Nəboŋ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

⁶⁸ Be aPita ike sakitin. Ike, “Nəsələboi nəsa gotosor husuri! Nəsələboi səhoti.” Ale iyar van hən nametləkau. Beti natoulumən ekəkəraiko.[†]

⁶⁹ Nəboŋ alitenan tovi slev torisi ei, etubat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.”

⁷⁰ Be aPita ikel tətəs həni ke sakitin.

Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsən aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike nəbekitin, aGot tipansem ginau!”

⁷² Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokel maii ke, “A tahw hən natoulumən bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.” Ale nəlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Pelan han, dudulan sorūlan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən naŋu gail, mai ahai pusan gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav luḅonḅon hən ləḅisor utaut. Lubanjs gat aYesu, losəhari van hən aPilate, loriŋi len navəlan.

² APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seŋu gail a?”

AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoḅur tosa.

⁴ Na aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsəsəsoləŋ hən natit tosoḅur lotosor tas gaiug həni a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate ipaŋ lan.

AYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

⁶ Len Nəhanan nəPasova piŋi, nəgavna ikad nəvide sua. Idamḅ hən avan totoh len naim bəbanjs bəvivile husur naləŋonian sinaluḅoh.

⁷ Ikad naulumən sua, nahəsən aParappas lotobanjsi len naim bəbanjs mai alat lotoḅal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəḅalan mai alat aRom.

⁸ Naluḅoh logəm hən aPilate, lousi hən behusur nəvide san mōs galito, hən bəsua bəvivile.

⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ seŋu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke abiltihai tutumav gail lotoriŋi aYesu len navəlan husur lutaḅulol bulosi.

¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluḅoh hən ləḅəhusur nənauan salito, us aPilate hən biḅol aParappas bəvivile, savi aYesu.

¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətoləŋon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKiŋ seŋu?”

¹³ Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus naluḅoh ke, “Sil nəsa? Iḅol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ Na aPilate toke tetəŋov nəlon naluḅoh tevi pan, eriŋi aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriŋi len navəlan nasoltia gail hən ləḅiḅos gati len nəhai balbal.

Nasoltia lusor viles aYesu

(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vabis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis piŋis navəshəsoltia luḅonḅon.

¹⁷ Lukol nahurabat toḅoŋboŋ len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum nabulḅəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ.

¹⁸ Lotuḅat kai van həni ke, “Namtusul suh gaiug, Kiŋ seŋu gail!”

¹⁹ Luḅasi, vasi, vas nəkadun hən nəhai, ale loḅulaii, ale lotəḅedur bathurien.

²⁰ Nəboŋ lotosor vilesi tonəŋ, lukol nahurabat toḅoŋboŋ dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləḅiḅos gati len nəhai balbal.

[†] 14:68: Natosian galevis ta sutuai ləsake *Beti natouluman ekəkəraiko*.

*AYesu len nəhai balbal**(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsan aSimon, atəman alarmiəvan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis nabiltivile, imadhaəvot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati.

²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat.

²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətəhuni.*

²⁴ Beti nasoltia luəpos gati len nəhai balbal. Lopəpəhun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləbisəb ase bilav nahurabat vīsusua.*

²⁵ Namityal eməlapat dudulan nəboŋ lotogol totahətəh len nəhai balbal.

²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale lorin na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKin seJu gail.”

²⁷⁻²⁸ Nəvanuan vənəvanəh artogolgol nasənanan len nəvanuan, luəpos gat gəlaru arutahətəh mai aYesu. Sual itahətəh len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.†

²⁹ Nəvanuan gail lotovot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Lorit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəbigol naim siGot bimasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboŋ bitor a?*

³⁰ Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariŋ dan nəhai balbal!”

³¹ Len nəvide tomaiənan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a nōo hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas bilav kuv gai!

³² Ategai tonau ke gai aKristo, aKin seIsrael, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh dat-edəlomi ke gai tovi kin.” Alaruənan artotahətəh təban aYesu, gəlar am arokəmaiənan, arusor isa həni.

*Nəmatan siYesu**(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)*

³³ Len natubliəl, nəmargobut ikabut gol pis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau.

³⁴ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, gorin gabulan ginau sil nəsa?”‡

³⁵ Nəboŋ nəvanuan galevis lotoil pəpadarj ei lotosəsəloŋ həni, luke, “Səsəloŋ, ekis aElijah.”

³⁶ Avan sua igam, ilav nasponsəS, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni.* Ike, “Rinji. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o təbuer.”

³⁷ Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

³⁸ Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətortor totahətəh len naim siGot, tuəbat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.*

³⁹ Nəboŋ nasenturion toil pəpadarj len nəhon aYesu toris ke tomat maiənan, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

⁴⁰ Len naut enan ikad napəhaəvut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan atuhjemes mai aJoses; togon aSalome.*

⁴¹ Len naut a Kalili alatenan lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaəvut tosəbur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

*Nətavunan siYesu**(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)*

⁴² Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadarj hən bətuəbat. Nəboŋ namityal pəpadarj hən bimasur ut mədau,

⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi biltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natohan pipihəbəlan aGot, ale len na-il-əburi-an, ivan hən aPilate, eus niben aYesu.

⁴⁴ APilate esəhoəvut hən aYesu tomat tia, ŋa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ŋa?”

* **15:21:** Rom 16.13 * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəbon esusau gol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəjasan hən na-pəos-gati-an bevi pan. * **15:24:** Psa 22.18

† **15:27-28:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁸ *Len nəvide tomaiənan, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotobur kotov nalo.”* Luk 22.37; Isa 53.12. * **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 ‡ **15:34:**

Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § **15:36:** *Naspons* evi nəkasəbəta nətas. Evi natsua tomadmədau toyaryan totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivəl. Ibanj bur. * **15:36:** Psa 69.21 * **15:38:** Exo 26.31-33 * **15:40:** Psa 38.11

⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilate idam hæn niben aYesu mai aJosef.

⁴⁶ Na aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nækaliko nalinen, eruñ gol niben len nækaliko enan, ale erinj aYesu len naburhuvat nêmatan lotota pûpuli tia. Beti erib hæn nêvat hæn bîpat gol naburhuvat nêmatan.

⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJoses arokêta ris naut lotorinj niben aYesu topat lan.

16

Na-le-mêhat-an dan nêmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nêboñ nêSappat tonon, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loñur nêhai pêhas hæn lêbevêhas niben aYesu.

² Len nêmaribon metêkav hæn nawik,* dudulan somîlan, lovi lan naburhuvat nêmatan,

³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsênav. Ase terib hæn nabiltivat enan dan naburhuvat nêmatan?”

⁴ Be nêboñ lotokêta van hæn nabiltivat enan, loris ke, naut kêmas tovi biltivat, sêpat gol nabur am, ehum avan sua torib hêni tia.

⁵ Ale nêboñ lotobis len naburhuvat nêmatan, loris nêmantuhmar sua tobêtah len navêlan nêmatu, tosun nahurabat topêhapêhw.† Lumañmarj habat lan, lomêtahw.

⁶ Ike, “Samtemêtahw! Mêtudonj aYesu ta Nasaret tomat len nêhai balbal. Ile mêhat tia! Satoh gegai. Mêtekêta ris naut lotorinj topat lan.

⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a nño hæn gamito vi Kalili. Dereh mêterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’ ”*

⁸ Latpêhâvut galenan lotovivile, lupab, lodêdarjêbu, lugam dan nabur. Lêsakel mai avan ideh husur lotomêtahw.

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 êbuer.]

AYesu evisi hæn aMeri ta Maktala

(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)

⁹ Nêboñ aYesu tole mêhat dudulan somîlan len nêmaribon metêkav hæn nawik, nêvanuan tovisi hêni metêkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natêmat tomêlevru dani.

¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototan.

¹¹ Nêboñ lotosêsolonj hæn aYesu tomaur têlmam, ale aMeri toke torisi, lêsadêlomi.

AYesu evisi hæn ahai susur eru

(Luk 24.13-15)

¹² A tahw, aYesu evisi hæn ahai susur eru san artoyar husur nañisal dan naut a Jerusalem. Be len nêboñ enan, ehum niben totile.

¹³ Alaruenan arotêlmam vi Jerusalem, lukel ur nêsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be lêsadêlom nêsa gêlar am artokele.

AYesu evisi hæn ahai susur tosêjavur pisan tosua

(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

¹⁴ A tahw têtas am, nêboñ ahai susur tosêjavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hæn galito. Isor len galito husur lotopar dêlomian mai nêkadulit tohaihai husur lêsadêlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mêtevi lan naut pîsi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nêvanuan gail pîsi.‡

¹⁶ Nêvanuan todêlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nêsaan san. Avil nêvanuan sadêlomi, aGot dereh tisañ sêhoti ke timaspanis.

¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadêlomian: len nahêsagw dereh lehut natêmat gail, lisor len nasoruan vevêu gail.

¹⁸ Dereh lipat nêmat gail, têgau hæn navêlalito; lêbêmun nabehi hæn nêmatan, asike emêdas galito. Dereh lerinj navêlalito len alat lotomêсах, ale limaaur.”

AYesu evi mêhat vi lan nêmav

(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)

¹⁹ Nêboñ Nasuñ aYesu tokêmaienan mai galit tonon, aGot ilavi vi mêhat vi lan nêmav, ale ebêtah tarhêt len nêmatu siGot.

* 16:2: Len nasoruan ta Kris ike len nêmaribon metêkav hæn nawik, gidato datokis nêmaribon enan hæn nêSade. † 16:5:

Nêmantuhmar savi natêtai be evi ulurñan nêdam han tonor hæn nêlahan, be sêlah sal. * 16:7: Mak 14.28 ‡ 16:15: Nêboñ aYesu tokêmaienan, savi nêboñ tohan mai ahai susur san gail, be len nêboñ tile am.

²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut p̄isi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

Luk Na-kel-uri-an tovoi aLuk totosi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai nəpusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehurus as galito?

Ehurus aYesu nəboŋ topusan, ehusuri len nəboŋ tobubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusuri len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ŋais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iḃol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eḃusḃus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah mai len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ḃisi len nalobulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən biḃoŋ alat lotomasig, hən ḃilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan ḃisi, savi naŋu gail ḃai.

ALuk itos husur aYesu sumtan aNaturan Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatḃəhaḃut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai eḃusan husur natohan pipihəbələn aGot.

Len naḃilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəḃol husur alaruevis artosor mai aYesu len nəḃisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəḃol enan ipat len nalobulat egai ḃai, səpat len na-kel-uri-an siMattiu, siMak o sijoŋ.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian sijoŋ Baptais mai aYesu (1.5-2.52)

3) Nəpisulan sijoŋ Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptaisan siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21-4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14-9.50)

6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51-19.27)

7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28-23.56)

8) AYesu imaur tətəs (24.1-12)

9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nəmav (24.13-53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isoḃur tokel ur natit gail tosarpoŋ len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito.

² Hum ke alat len natubatan lotoris natit ḃisi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito.

³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit ḃisi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuḃ Teofilus,

⁴ hən gəḃeləboi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotoḃusani hən gaiug. Nəḃol egai imagegai:

Aḃel sua ikele ke dereh lipas aŋon

⁵ Nəboŋ aHerot tovi kiŋ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsən aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsən aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsən aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron.

⁶ Gəlaru aruvoy, arunor len həhoŋ Nasuḃ aGot bathut arugol husur masuḃ hən natit ḃisi tokele.

⁷ Be anataru eḃuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḃut tia.

* 1:5: 1Chr 24.10

⁸ Boŋ sua nahəmar siSekariah ləum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav.

⁹ Hum nəvide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaḅ aSekariah hən ḅepəŋas nəhai pəhas len naim siNasuḅ aGot.* Boŋ sua aSekariah eḅis lan,

¹⁰ len nəboŋ enan nəbiltiluvoh lusor tuṽ vivile.

¹¹ Ale aŋel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.*

¹² Nəboŋ aSekariah toris aŋel enan, emətahw, ninen epil.

¹³ Ris aŋel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəlonŋ hən na-sor-tuṽ-an sam. Ale asoam̄ aElisapet dereh tipas anatum̄ ulum̄an. Geriŋ nəhes Jon lan.

¹⁴ Ale gaiug gehəhəvur habat mai nəlom̄ tivoi masuṽ həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhəvur hən nəboŋ ḅevisi,

¹⁵ bathut tiyalal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nəbəhəvun anan.*

¹⁶ Ale tipair təlmam hən anatum̄ seIsrael tisoḅur van hən Nasuḅ, aGot salito.*

¹⁷ Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a m̄o hən Nasuḅ hən ḅipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən nəp̄isal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaigai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləḅeutaut vir Nasuḅ.*

¹⁸ Bəti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Neləboi mab hən natgalegai? Husur novi haṽut tia mai asoagw evi bareab tia.”

¹⁹ Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosəvat ginau m̄os nəḅisor mai gaiug, hən nəḅikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natgalegai.

²⁰ Be husur gəsadəlom̄ nəsa notokele, gaiug dereh geḅut, gedədas gəḅisor van vəbar nəboŋ natgalegai ḅevisi. Natit p̄isi dereh tevisi sum̄an notokele.”

²¹ Len nəboŋ enan naluvoh lutoh vir aSekariah, ale luṽaŋ lan husur evəlo len naim siGot.

²² Nəboŋ tovivile, saləboi ḅisor mai galito, ale loləboi ke, eris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eḅutḅut be ike tisor len nəvəlan.

²³ Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tononŋ, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san.

²⁴ Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike,

²⁵ “Egai nəsa Nasuḅ aGot togole m̄os ginau nəboŋ tohəhəvur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ ḅuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

²⁶ Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili

²⁷ hən ḅisor mai navensus sua, nahəsən aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsən aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah.

²⁸ Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

²⁹ Be aMeri, nəlon etuhatuh hən nasoruan en san, inau soḅuer hən namilen nasoruan aŋel tokele.

³⁰ Bəti aŋel ikel mai ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhəvur hən gaiug tia, eputsan gaiug.

³¹ Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatum̄ ulum̄an sua, geriŋ nəhes Yesu lan.

³² Gai dereh tiyalal balai, lekisi hən anatum̄ aGot a məhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiŋ.

³³ Nəpasusan siJakop dereh liṽoh pipihəbələn vi sutuai; nanonŋan han eḅuer.*”

³⁴ Ris aMeri tokel mai aŋel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

³⁵ Aŋel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədaŋan siGot a məhat buni tikabut gol gaiug hum nəm̄ol. Husur enan ategai gəḅipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatum̄ aGot.

³⁶ Geris amahear̄n aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatum̄ ulum̄an naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlevtes, gai lotokisi ke tobutoh.

³⁷ Bathut aGot satətan hən ḅigol natideh.*”

³⁸ Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbərehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaienan.” Ale aŋel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

³⁹ Sədareh aMeri ile məhat, iŋad vi lan nəbiltivile sua a Jutea, naut enan tobaŋ v̄ehuh.

* 1:9: Exo 30.7-8 * 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48 * 1:15: Num 6.3 * 1:16: Mal 2.6 * 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26 * 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * 1:37: Gen 18.14

⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, "Ivoi," mai aElisapet.

⁴¹ Nəboŋ aElisapet tosəsəloŋ hən na-ke-ivoi-an san, anatum ekurkur len nabəhaṽun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot.

⁴² Bəti ikai habat ke, "AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatrəhaṽut, igol navoian am van hən anatum gəbipasi.

⁴³ Imab hən nategai tovisi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau?

⁴⁴ Husur nəboŋ notosəsəloŋ hən nadolom, anatum ekurkur hən nahəhaṽuran san len nabəhaṽugw.

⁴⁵ AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəlomi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug."

AMeri eputsan nahəsan aGot

⁴⁶ Bəti aMeri ike:

"Nəlogw eputsan Nasub,

⁴⁷ Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.

⁴⁸ Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur pisi

lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.

⁴⁹ AGot todaŋ buni igol

natgalevis tovoi buni hən ginau,
gai səboŋ, nahəsan esəhor nəhes pisi.

⁵⁰ Holosa hən naur pisi ta sutuai vi sutuai
lotomətahw len nəyalalan san.

⁵¹ Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
ehut alat lotoviv, lumapipiriah,
alatanen lotopatpat galit məhat len nəlolito.

⁵² Isah sur alat lotoyalal vi pan dan namilelito,
ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*

⁵³ Evəŋan alat lotomalkəkat, luhanukub,
avil esəvat alat lotokad natit pisi, luvan səsəlav.

⁵⁴ Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
inau gati hən biŋol nalolosaan mai navoian hən galito,

⁵⁵ hum tokel gati mai atəmadat gail,
mai aAbraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.*

⁵⁶ AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, bəti etəlmam vahim.

Lupas aJon

⁵⁷ Len nəboŋ aElisapet topas naulumən san,

⁵⁸ amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni, losəsəloŋ həni ke Nasub aGot ivoi buni həni,
ale lohəhaṽur maii.

⁵⁹ Len nəmariboŋ toməlevtor logəm hən ləbetiv dalus anatum ale luke lerin nahəsan atəman
aSekariah lan.*

⁶⁰ Avil anan ikai ke, "Aoa, nahəsan māu aJon!"

⁶¹ Ris lotokel maii ke, "Amahean gail, nəhes enan eḅuer len galito."

⁶² Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləbisab nəhes aSekariah toke tekisi həni.

⁶³ ASekariah isor len navəlan, eus natit hən biṽos lan ale itosi ke, "Nahəsan aJon." Galit
pisi luṽaŋ lan.

⁶⁴ Vəha-sua ŋai eləboi biṽos tətəs, ale etuḅat hən biṽal suh aGot.

⁶⁵ Alat lototoh pəpadaŋ həni, lumariŋmar, lomətahw, mai alat a Jutea, naut enan tobaŋ
vəhuh, luhol husur natgalegai.

⁶⁶ Nəvanuan gail pisi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəloŋ həni, ale luke, "Natətai egai dereh
timabe?" Husur navəlan aGot ipat tin lan.

Nəbe siSekariah

⁶⁷ Atəman aJon, aSekariah epul hən aNunun aGot bəti ikel ur nəsa aGot tokel maii ke,

⁶⁸ "Noputsan nahəsan Nasub aGot seIsrael,
bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,

⁶⁹ ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
atenan dereh tīlav kuv gidato dan nəsaan sidato.

* 1:52: Job 5.11, 12.19

* 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10

* 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

- 70 AGot ekəmaienan
len nəbuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
- 71 ke atenan bilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
- 72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
- 73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aApraham atəmadat ta sutuai:*
- 74 hən bilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
hən ke datbeum san, asike datukad namətahwan,
- 75 ale datbinor len nəhon
mai datbivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.
- 76 Gaiug n̄au anatugw,
dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
husur dereh gaiug geil a n̄o hən Nasuḅ
hən gəbeutaut hən naḅisal san gail,*
- 77 hən gəbilav mai nəvanuan san gail
naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
len naruḅatian dan nəsaan salito.
- 78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato
dereh tesun gidato
suman nəyal tovisi len nəmav,
- 79 tem̄ias alat lototoh len nəmargobut,
lotomətahw len nəmatan,
hən besəhar gidato len naḅisal totəmat.”*
- 80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idaŋ len nanunun. Itoh len naut masmas toḅəbesw
vəbar nəboŋ togəm visi len alat a Israel. †

2

aMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

- 1 Len nəboŋ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naḅuruŋan hən nəvanuan ḅisi
lototoh len navəlan alat a Rom.
- 2 Naḅuruŋan enan evi nametəkav nəboŋ aKwirinius tovi gavna len naprovens Siria.
- 3 Ale galit ḅisi lovi lan naut salit matmat hən ləḅitos gat nahəsəlito.
- 4 Na aJosef am eriŋ naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi hən nabiltivile
siTevit, husur gai esua len nəpasusan siTevit.
- 5 Gai mai aMeri, tokel gati ke arḅilah, arovi Petlehem hən arḅitos gat nahəsalaru be aMeri
ḅipadan hən ḅipasus.
- 6 Nəboŋ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus.
- 7 Ipas ahai a n̄o san tovi ulun̄an. Eruŋ gole hən nahudhukaliko gail. Eriŋi ipat len naut
nəhanan sinarivatəvat gail husur nahotel epul varirihit ḅisi.*

Aŋel mai nəvanuan nasipsip gail

- 8 Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len nəmarireu gail, lotokətkəta təban navəshəpsip
ḅipadan hən naut a Petlehem.
- 9 Nəboŋ lototoh magenan, aŋel siNasuḅ evisi hən galito mai namənas siNasuḅ em̄ias galito
ale lomətahw, lom̄inn̄inikot.
- 10 Ris aŋel tokel mai galito ke, “Samtemətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi ḅigol
nəvanuan ḅisi ləḅikemkem masuḅ.
- 11 Bathud daməŋai len nabiltivile siTevit lupas natətai sua bilav kuv nəsaan samito, gai evi
aKristo, Nasuḅ, aGot totabtabuh lan.
- 12 Egai natit mətəberis ləḅoii lan, ke: dereh mitisaḅ natətai lotoruŋ gole hən nahudhukaliko
gail topat len naut nəhanan sinarivatəvat.”
- 13 Vəha-sua ŋai ikad nabiltivile hən aŋel hən nəmav lototah maii, lotoputsan aGot ke,
- 14 “Nalotuan van hən aGot toyalyal buni,
mai len navile a pan, natəmat van hən nəvanuan ḅisi,

* 1:73: Gen 22.16-18 * 1:76: Mat 3.1 * 1:79: Isa 9.2 † 1:80: Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o
hum ma tovi len aNunun aGot. * 2:7: Nəvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel,
be naim silat len nəbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narum̄ alat len nəyanan lotoləḅoi ləḅipat lan, be narum̄ epul tia.

navoian siGot topat len galito.”

Nəvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ Nəboŋ aŋel gail lotoriŋ galito hən ləbətəlmam vi lan nəmav, nəvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke datevi Petlehem hən datberis nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

¹⁶ Na lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut nəhanan sinari-vatəvat.

¹⁷ Nəboŋ lotorisi tonon, lukel ur nəsa aŋel tokel husur natətai enan.

¹⁸ Ale nəvanuan piḅi lotosəsəlon həni, luḅaŋḅaŋ len nəsa nəvanuan nasipsip lotokele.

¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen piḅi, len nəlon inaunau namilen.

²⁰ Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit piḅi lotosəsəlon həni mai lotorisi. Esumān ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

²¹ Nəboŋ nəmariboŋ toməlvətor simas tonon, lotiv dalusi,* ale lorin nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

²² Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaḅut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətəs len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri begəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arḅeḅusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totosi.*

²³ (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a nŋo gail piḅi lotovi ulumān, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləḅevi esan.”)*

²⁴ Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

²⁵ Len naut a Jerusalem ikad ahaḅut sua nahəsən aSimeon. Atenan inor mai ehuser kitin hən naḅisal siGot. Itoh vir avan sua ḅevi tarhət selsrael, ale aNunun aGot itoh len gai.

²⁶ ANunun eḅusani ke gai asike imat vəbar ḅeris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan.

²⁷ ANunun esəhar aSimeon vabis len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arḅigol nəsa nalo siMoses tokele,

²⁸ aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

²⁹ “Masta, ginau notovi slev sam̄,
gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginau nimat
hum nasoruan sam̄ tokele,

³⁰ husur namətagw eris ategai ḅilav kuv nəvanuan sam̄ gail vi lan nəmauran.

³¹ Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail piḅi.

³² Gai evi nam̄ial ḅem̄ias naḅisal sam̄ gail mōs alat ləsavi Ju,

gai am dereh teputsan nahəsən nəvanuan sam̄ gail, aIsrael.”*

³³ Nəboŋ anan mai atəman artosəsəlon hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruḅaŋ.

³⁴ Beti aSimeon eus aGot hən ḅigol ḅivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tiḅoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsən tiḅoḅur am. Gai dereh tehūm natsua nəvanuan toḅoḅur ləḅisor tasi balai,

³⁵ ale gai tisor vəhot nənanauan toḅusuah len nəlon nəvanuan lotosəḅur. Meri, gaiug am, dereh geləŋon tisa sumān nāḅu tokan tosar nəloḅ.”

³⁶ Ikad ahai kelkel ur sua, nahəsən aAnna, anatvavin aFanuel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihan eməlvru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareah tia.

³⁷ Evi batunau vəbar nədam̄ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmariug piḅi. Len nalotuan san, səhan, isor tuḅ ŋai.

³⁸ Len namityal enan ŋai egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasuḅ aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot ḅilav kuv a Jerusalem‡ hən ḅikad nəmakuvan.

³⁹ Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit piḅi nalo siNasuḅ aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili.

⁴⁰ Natətai etibau, egəm idaŋ. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naḅide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

AYesu len naim siGot

* 2:21: Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * 2:22: Lev 12.2-8 * 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nətav ehūm navimal topəhəpəḅw mai napijin ehūm nəhoib. * 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10 ‡ 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel piḅi.

41 Len nasihau gail pisi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova.[§]

42 Nəboŋ nədaŋ hiYesu toseŋavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru surfan naŋide hən nəbilitihanan.

43 Nəboŋ nəhanan tononŋ, lotubat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii

44 husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyanan hən nəboŋ enan tononŋ, gəlaru arokəta donji hən amahealar gail mai nabubur salit gail soəuer.

45 Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta donji.

46 Husur nəmaribonŋ totor arusabi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai pusan gail, esəsəlonŋ hən galito ale eus galito hən nausian gail.

47 Galit pisi lotosəsəlonŋ hən aYesu, luŋan len naləboian san mai na-sor-vari-an san.

48 Nəboŋ artorisi, aruŋan ale anan ikel mai ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmaŋ mai ginau namroləŋon isa nəboŋ namrtokəta donji gaiug.”

49 Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodonŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

50 Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

51 Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon.

52 Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naŋide tovovi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaŋur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an sifon

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28)

1 Len nasihau toseŋavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboŋ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboŋ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aŋan, nahəsən aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisanias tovi vanuan totibau hən naut a Apilin,

2 nəboŋ aAnnas mai aKaiafas artovi bilitihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatan aSekariah len naut masmas tobəbesw.

3 Ŋa aJon iyar vi lan naut pisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napolisuan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidarŋ həni ke tibaptais hən galito hən narubatian dan nəsaan.

4 Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas tobəbesw,

‘Məteutaut hən napisal mōs Nasub,
gol napisal san gail linor,

5 dereh nəbur madiŋdiŋ gail pisi tepul,

naŋehuh gail pisi tipapav,
napisal tohab taŋor tegəm tinor
mai napisal tokutkutu teməsəh balai.

6 Ale nəvanuan gail pisi leris ləboi napisal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’”*

7 Imagenan aJon ikel mai naluŋoh lotogəm hən bibaptais hən galito ke, “Anatan nəmət gail”* Ase ikel nalələgauan mai gamito hən mətbigam dan nabilitilol paŋpaŋ bəgəmai?

8 Len nəmauran samito, mitiŋan hən nəŋite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtəubat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aAraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi bilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siAraham!*

9 AGot esumŋan naulumŋan toutaut tia hən bitai nəkadhuhai gail hən nakuvkuv; nəhai pisi ləsəŋan hən nəŋite tovovi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

10 Ale naluŋoh lousi ke, “Beti namtigol nəsa?”

11 AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nəhanian tigol timaienan.”

12 Alat lotovi vanuan nətaks, galevis am logəm hən ləbībaptais. Ale lousi ke, “Hai pusan, ginamit, namtigol timabe?”

§ 2:41: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seju gail husur lohəhaŋur hən nəboŋ aGot togol ahai a mō gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12. * 2:52: 1Sam 2.26; Pro 3.4 * 3:6: Isa 40.3-5 * 3:7: Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmət tosa. Len nənanuan seju gail, nəmət isa masuŋ hum natəmat toil a mō həni. * 3:8: Jon 8.33, 37, 39

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nəvat tetibau səhor nəsa nəgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtitaltal hən nəvanuan gail hən ləbilav nəvat mai gamito, samtelibliboŋ husur galito len nakotan. Mətehəhəvur hən nəpurpuran samit ŋai.”

¹⁵ Len nəboŋ enan nəvanuan gail ləpul hən nəvatvat-viri-an. Len nənanuan salit lousus galit ke, “Aŋon, gai hum ma bevi aKristo, aGot totabtabuh lan a?”

¹⁶ Ale aŋon isor var galit piŋi ke, “Nubaptais hən gamit hən nəwai ŋai. Avil avan sua todan səhor ginau satogəmgəmai, ginau novi ut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.[†] Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab.

¹⁷ Gai esurŋan nauluŋan topat nəhai rivrivhai tia hən bepəpəhun namisurhuwit dan nəbavhut tomasmas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas biŋmat.”[‡]

¹⁸ Ŋa len nəvide tosobur aŋon isor idan mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nəboŋ aŋon tosor tas nəvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aVan, ale nəboŋ aŋon tosor tasi am husur natesasa piŋi togole tia,

²⁰ imagenan aHerot igol isa masuŋ səhor ta mo: ekəkol gat aŋon len naim bəbaŋis.

Aŋon ibaptais hən aYesu

(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)

²¹ Lorin aŋon len naim bəbaŋis a tahw, be nəboŋ nəvanuan gail piŋi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nəboŋ aYesu tosor mai aGot, nəmav esəŋav,

²² aNunun aGot evi pan tokad niben surŋan nətav[§], itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nəmav ke: “Gaiug govı anatugw uluŋan sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masuŋ hən gaiug.”^{*}

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboŋ aYesu totubat hən nauman san, nədam han evi 30. Nəvanuan gail lunau ke evi anatun aJosef,

siHeli,

²⁴ siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

²⁵ siMattatias, siAmos,

siNahum, siEsli,

siNakkai,

²⁶ siMaat,

siMattatias, siSemein,

siJosek, siJota,

²⁷ siJoanan, siResa

siSeruppapel, siSealtiel,

siNeri,

²⁸ siMelki,

siAtti, siKosam,

siElmatam, siEr,

²⁹ siJosua, siElieser,

siJorim, siMattat,

siLevi,

³⁰ seSimeon,

seJutah, siJosef,

siJonam, siEliakim,

³¹ siMelea, siMenna,

siMattata, siNatan,

siTevit,

³² siJesse,

siOpet, siPoas,

siSalmon^{**}, siNahson,

[†] **3:16:** Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. [‡] **3:17:** AGot ehum nəvanuan topat nəhai rivrivhai, be epəpəhun navoian dan nəsaan, ale epəŋas nəsaan len nəhab.

§ 3:22: Nətav ehum navimal topəhəpəhw. ^{*} **3:22:** Psa 2.7; Isa 42.1 ^{**} **3:32:** Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala.

³³ siAmminatap, siAtmin,
 siArni^{††}, siHesron,
 siPeres, seJutah,
³⁴ siJakop, seIsak,
 siApraham, siTerah,
 siNahor,
³⁵ siSeruk,
 siReu, siPelek,
 siEper, siSelah,
³⁶ siKainan, siArfaksat,
 siSem, siNoah,
 siLamek,
³⁷ siMetuselah,
 siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

*Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)*

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəbesw.

² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati.

³ Na natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tēgəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi məhat ale eḅusan nəkantri pisi len navile a pan hən aYesu len namityal toḅidol ŋai.

⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan pisi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḅilavi mai avan ideh notoləŋoni.

⁷ Imaienan, gəḅetənedur, lotu hən ginau, natit pisi dereh tevi esam.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot sanŋ nŋau, gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”*

⁹ Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋ egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan,

¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləḅekətkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug.*

¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navələlito hən asike nariem ḅesəhot nəvat!’ ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot sanŋ ke timabe.’ ”*

¹³ Nəboŋ natəmat totaltal soḅuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

*AYesu etubat hən nauman san
 (Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)*

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut pisi todar vis naut enan.

¹⁵ Eḅusan len naut nəḅonḅonan seJu gail, ale galit pisi lusor sal suhi len naholan salito.

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
 (Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

¹⁶ Evi Nasaret, naut enan gai toḅibau lan, ale len nəSappat eḅis len naim nəḅonḅonan hum nəvide san akis. Ale eil hən ḅeḅuruŋ natosian siGot.

¹⁷ Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, aIsaiah toḅosi. Ale evuhe, isaḅ naut aIsaiah toḅosi ke:

¹⁸ “ANunun aGot eḅis len ginau,
 bathut gatovəhas ginau hən ḅitabtabuh len ginau,

†† 3:33: Nalobulat galevis ta sutuai ləḅəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai. * 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13

* 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16

hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsəl* gail.

Gatosəvat ginau hən nəbikel ur navivilean van hən alat lotobəbanjıs,
nakətaan van hən ametbesw gail,

nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa habat hən galito,

¹⁹ mai hən nəbikel ur nasihau

Nasub aGot bigol bivoi masuŵ van hən nəvanuan san gail lan.”*

²⁰ Nəboŋ aYesu toŵuruŋi tononj, ebul gat nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vitarhəte-an, ale ebətah. Nəmet pisi len naim nəbonbonan lokəta mətaltal həni,

²¹ ale etubat sor mai galit ke, “Daməŋai len na-səsəlonj-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

²² Galit pisi lusor ivoi husuri. Luŋan len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

²³ Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat sam hun namtosəsəlonj hən gotogole len navile a Kapernaum.’”

²⁴ AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhəvur həni len naut a im san, lomətahuni.

²⁵ Nukel nakitinan ke, len nəboŋ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhəvut isobur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut pisi nəhanian ebuer.*

²⁶ Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadan hən naut a Siton.*

²⁷ Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

²⁸ Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəlonj hən tokəmaianan, nəlolit pisi ipanpanj masuŵ.

²⁹ Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən navəhuh, naut enan topat lan, hən ləbibar həni vi pan.

³⁰ Be aYesu egis tur len naluvoh, iyar vi tut.

AYesu ehut nanunun tosa

(Mak 1.21-28)

³¹ Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat evusan nəvanuan gail.

³² Luŋan len nəpusanan san husur nasoruan san ikad nədanjan hən namutisau mai na-il-a-nō-an.

³³ Len naim nəbonbonan ikad naulumnan, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke,

³⁴ “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəbigol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm mōsi!”

³⁵ AYesu isor idan mai ke, “Gemədaul! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltalonj len tan rivuh len galito, ale erinj atenan səkad nasəhanan.

³⁶ Nəvanuan pisi lomətahw, luŋan, ale lousus galit gabag ke, “Nəpusanan saganan? Len na-il-a-nō-an mai nədanjan, gai isor idan mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

³⁷ Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperjan naut pisi todar visi naut enan.

AYesu igol nəvanuan isobur nibelit ivonəvonj

(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)

³⁸ AYesu erin naim nəbonbonan, evi lan naim sivan sua nahəsən aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləjon isa masuŵ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən bigol bimaur.

³⁹ Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idan van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inonj dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

⁴⁰ Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməzah pisi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Erinj navəlan gəlar len galit visusua, ale lumaur,

⁴¹ mai natəmat isobur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNaturan aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboi ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁴² Nəboŋ nəmav topitau, aYesu evi lan naut tobəbesw. Naluvoh ludonj, donj van ale nəboŋ lotosabi, loil kəkol həni hən asike berinj galito.

* **4:18:** *Naməsəl* evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * **4:19:** Isa 61.1-2

* **4:25:** 1Ki 17.1 * **4:26:** 1Ki 17.8-16 * **4:27:** 2Ki 5.1-14 † **4:40:** NəSappat seju gail inonj nəboŋ namityal tomasur.

⁴³ Be ikel mai galit ke, "Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəbikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau mōsi."

⁴⁴ Beti len naim nabonbonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etuʔat tabtabuh len ahai pispisul gail

(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Boŋ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluʔoh loririhit garu lan hən ləbesəsəloŋ hən nasoruan siGot.

² Ale aYesu eris nabot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotorinj. Galito lokəkas nalevlev salito.

³ Isah len nabot sivan sua nahəsən aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len nabot, eʔusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tononŋ, ikel mai aSimon ke, "Rusan nabot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən mətbisəh hən naieh."

⁵ ASimon isor vari ke, "Masta, len mariug namtohisasi soʔuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am."

⁶ Nəboŋ lotobar həni, lusəb naieh isəbur lan, gol ke nalevlev etuʔat hən bəmətər.*

⁷ Imagenan lobilival van hən alat lotosuh len nabot togon hən ləbegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan nabot gəlar pisi aropul vətah bəhbəhw!

⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, "Givan dan ginau Nasub, husur novi vanuan tosa masuʔ!"

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh mai, losəhoʔut hən naieh tosoʔur lotosah həni.

¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoʔut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, "Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail."

¹¹ Na loliv nabot eru enan salito vahut, ale lorinj natit pisi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

¹² Nəboŋ aYesu totoh len nabiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale enjiri ke, "Nasub, gəbeləŋoni, goləboi gəbigol nəbimaur, nəbiveveu."

¹³ Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel mai ke, "Noləŋoni. Gimaur, giveveu!" Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

¹⁴ Beti aYesu ikele həni ke, "Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geʔusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan mōs natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam hən gəbeʔusan galit ke gumaur:!"*

¹⁵ Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isəbur logəm hən ləbesəsəloŋ həni ale hən gai bigol galit ləbimaur dan naməsahan salito.

¹⁶ Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toʔəbesw səbon ale isor mai aTəman.

AYesu igol avan sua todədas bərusan gai, imaur

(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)

¹⁷ Len nəboŋ sua aYesu eʔuspusan, ale naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile pisi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədanjan siNasub ebis len aYesu hən bilav kuv naməsahan.

¹⁸ Len nəboŋ enan lalumən galevis lupat avan sua len nəbətah, saləboi bərusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləberinj bathurien aYesu,

¹⁹ avil lohisi soʔuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol nəbur lan, ale lorinj tur hən gai mai nəbətah san vi pan. Lorinj rivuh len naluʔoh, a mō hən aYesu.

²⁰ Nəboŋ aYesu toris ləboi nədəlomian salito ike, "Tegai, gaiug, nəsaan sam gail lumaruʔat."

²¹ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, "Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi bəruʔat nəsaan? AGot səbon ŋai!"

²² Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, "Nənauan len nəlomito satimaienan.

²³ Nəbikə, 'Noruʔat nəsaan sam gail,' o 'Gile məhat, giyar,' nəsa emədmədu am?!"*

* 5:6: Jon 21.3-6 * 5:14: Lev 14.1-32 * 5:23: Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas bigol eru en pisi, ale nəbikə, 'Noruʔat nəsaan sam gail,' mətsaləboi ke lumaruʔat o ləsəmaruʔat. Be nəbikə, 'Gile məhat, giyar!' mətoləboi mətəberisi ke imaur.

²⁴ Imagenan neŵusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləboi bərusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sarī ale vahim!”

²⁵ Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim.

²⁶ Galit pisi lumaŋmaŋ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaŋmaŋ masuŵ, lomətəhw ale luke, “Daməŋjai nəsa dattorisit etile buni.”

*AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)*

²⁷ Natgalelan tononj, husur nəbonj enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nəhəsan aLevi, tobətəh len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

²⁸ Ale erin natit gail pisi ipat, ile məhat, ehusuri.

²⁹ Beti aLevi eutaut hən nəbilitihanən mōs aYesu len naim san, ale ikad nəbilitiluvoh hən alat lotoum sumān aLevi mai galevis am luhan mai galito.

³⁰ Be naFarisi gail mai ahai pusan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

³¹ AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai.

³² Ginau nəsagəm hən nəbikel alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikēle mai alat nəsaan.”

*Nausian husur navide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)*

³³ Beti lukel maii ke, “Ahai susur siJon gail, nəbonj isoḅur ləsəhan hən ləbisor tuŵ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esarī gail imabe lotohan, lotomun?”

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Nəbonj avan sua tolah, godədas gəḅigol nəvanuan san gail lotobon maii hən salihan.

³⁵ Be dereh tikad nəbonj hən ləbəsəhar naulumān tolah dan nəvanuan san gail. Len nəbonj enan asike luhan.”†

³⁶ Beti aYesu eḅusan, iḅol‡ ke, “Səkad avan ideh totar nəpisihoḅ dan nahurabat veveu ale toside len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale nəpisihoḅ asike tanor hən nahurabat tomatu.

³⁷ Nəvanuan gail ləsəbir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu.§ Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapələus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa.

³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləḅir nəwain veveu len nahurhuwain veveu.

³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləḅon toveveu husur ike, ‘Nəwain tomatu ivoi səhori,’ ale gamit mətumaienan, mətomətahun natit toveveu.”

6

*AYesu evi masta hən nəSəppat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)*

¹ Len nəSəppat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotubat kin ḅur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.*

² NaFarisi galevis lousi ke, “Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat?”

³ AYesu isor var galit ke, “Mətsavuruj ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəbonj lotomalkəkət a?

⁴ Eḅis len naim nətaḅolen siGot, ale ilav nəbətə tolo. Ihani ale ilavi mai lalumān san.* Be nalo ike ahai tutumav səḅolit ŋai loləboi ləḅihani.”*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, “ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSəppat. NəSəppat ipat len navələlan.”

*AYesu igol avan sua, navələlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

* 5:27: Mat 9.9; Mak 2.14 * 5:30: Luk 15.1-2 † 5:35: Len nəḅol pusan egai aYesu isor husur gai gabag tosumān naulumān tolah. ‡ 5:36: Len naut egai aYesu ikel nəpusanan egai hən beḅusan galito ke nəpīsal san iveveu, sanor hən nəpīsal tomatu lotohususuri.

§ 5:37: *Nahurhuwain* evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu ḅurhulon. * 6:1: Deu 23.25 * 6:4: 1Sam 21.1-6 * 6:4: Lev 24.9

⁶ Len nəsəppat sua tile am, aYesu evi lan naim nabonbonan, eḡusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas.

⁷ NaFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo ludas pīsal hən ləbīsab nəsaban ideh len aYesu hən ləbīkot həni. Nə lokəta bunusi ke biḡol atenan bimaaur len nəsəppat salito.

⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumnan tokad navəlan totah ke, “Gile məhat, il rivuh hən galit pīsi.” Imaienan naulumnan ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, “Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəsəppat: datbiḡol navoian o nəsaan, datbetəḡau gat nəmauran o datbiḡol bimasig?”

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlaḡm.” Iḡole, ale navəlan imaaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nəlol paḡpaḡ vəsə, ale lotubət sor utaut len galit gabag hən nəsa ləbīḡole van hən aYesu.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12

(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)

¹² Len nəboḡ galenan sua aYesu evi məhat len navəhuh hən bīsor tuḡ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav.

¹³ Dudulan ekis ahai susur san gail ḡəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad

¹⁴ aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aḡan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu,

¹⁵ aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,*

¹⁶ aJutas anatun aJemes mai aJutas Iskariot bəriḡ aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu eḡusan, iḡol nəvanuan gail lumaur

(Mat 4.23-25)

¹⁷ AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəḡav. Ikad naluḡoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḡur lotoḡəm a Jerusalem mai naut tosoḡur a Jutea mai galevis ta Tair mai ta Siton.

¹⁸ Logəm hən ləbəsəsolḡ həni, ale hən gai biḡol naməsahan salit binoḡ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale iḡol na-ləḡon-isa-an salit ivoi.

¹⁹ Galit pīsi luḡol risi ke libari bathut nədaḡan eḡəm len aYesu, iḡol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an

(Mat 5.1-12)

²⁰ AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttoḡidol,

navoian siGot iḡol gagai mətukab həni

husur natohan pipihəḡəlan aGot evi samito.

²¹ Gamit məttomalkəkət gagai,

navoian siGot iḡol gagai mətukab həni

husur dereh mitihanukub.†

Gamit məttotaḡ gagai,

navoian siGot iḡol gagai mətukab həni

husur dereh mitiman.

²² “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsəmit hum tosa bathut aNaton Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot iḡol gagai mətukab həni.

²³ Mitikemkem len nəboḡ enan, məteməlmələh len nahəḡaḡuran husur nakonḡurḡuran samit len nəḡav gag etibau. Nəvanuan lotoḡol tosa hən gamit maienan, losumnan atəḡalit ta sutuai lotoḡol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

²⁴ “Avil gamit məttokad natit tosoḡur, nəmauran samit tivan tisa vəsə batbat

husur nəsa məttokade evi hən nəboḡ ta daməḡai ḡai.

²⁵ Gamit məttokad nəhanian tosoḡur gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsə batbat

husur dereh mitimalkəkət.

Gamit məttoman gagai, nəmauran samit tivan tisa vəsə batbat

husur dereh nəlomit tisa, mititaḡ.

²⁶ “Gamit, məḡeum mōs nəvanuan pīsi ləbīsal suh gamito, nəmauran samit tivan tisa vəsə batbat, husur atəḡalit ta sutuai luḡol maienan hən ahai kelkel ur ḡəḡaras gail.”

* **6:15:** NaSelot evi nəvanuan len naluḡoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləbībal mai galito. † **6:21:** Ta sutuai naJu gail luke malkəkət, be namilen evi malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * **6:23:** 2Chr 36.16; Uman 7.52

*Geləmas bun aenemi sam̄ gail**(Mat 5.38-48, 7.12a)*

²⁷ AYesu eḡusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit məttosəsəlon̄ hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito,

²⁸ us aGot hən bigol navoian van hən alat lotosor mədas gamito, sor tuv̄ mōs alat lotogol tosa hən gamito.

²⁹ Avān ideh b̄ivos nətārhoīm, gipair hən nətārhoīm togon van hən̄i. Avān ideh b̄ilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ hən̄i ke tilav nəhai susun sam̄ am.

³⁰ Geviol mai galit p̄isi ləbeus gaiug hən natideh, ale avān ideh b̄ilav natideh sam̄, sageusi ke tilav təlmam hən̄i.

³¹ Nəvide məttoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol nəvide enan van hən galito.

³² “Mətbələmas bun ḡai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito.

³³ Mətb̄ivoi ḡai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan.

³⁴ Mətb̄idam̄ hən nəvat ḡai mai alat məttonau ke ləb̄isar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludam̄ hən nəvat mai galit gabag, hən ləb̄isar gel nəkabut p̄isi.

³⁵ Be ivoi ke gamit mətətile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidam̄ hən nəvat mai galito, be samtitoh vir nə-sar-gele-an. Mətb̄imaienan, dereh aGot tilav nakonp̄urp̄uran totibau mai gamito ale məteḡəm vi anaton aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail.

³⁶ Nəlomit timastan̄is nəvanuan gail sur̄nan aTəmamit len nəmav nəlon totan̄is galito.”

*Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi**(Mat 7.1-5)*

³⁷ AYesu isor am ke, “Samtike nəvanuan tile isa ale aGot asike ike mətusa. Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isab̄ səhoti ke gamit mitimaspanis. Məterubat nəsaan nəvanuan togole hən gamito, imagenan dereh aGot terubat nəsaan samito.

³⁸ Məteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hən tisəbur̄ mai gamito, teirir hən̄i, tepul səsəhov variviriv. Bathut mətb̄eviol habat o mətb̄eviol kəkereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

³⁹ AYesu eḡusan am, ibol maiegai ke: “Ametb̄esw eləboi b̄esəhar ametb̄esw togon a? Aoa, ḡəlar p̄isi dereh aripal suluvi, ariteh len nəbur̄.

⁴⁰ Ahai susur, satibau səhor̄ ahai p̄usan san, be avān ideh toləboi səhot p̄is naḡusanan sihai p̄usan san, dereh tesur̄nan gai.

⁴¹ “Husur nəsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan̄ aḡam̄, be ḡəsənou nabiltitarhai len namətam̄?

⁴² Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətam̄,’ nəboḡ gotokad nətārhai ḡəsarisi len namətam̄? Gaiug gotovi vanuan ḡəḡaras, ḡilav kuv nətārhai dan namətam̄ bai. ḡəb̄igole b̄inon̄j nakətaan sam̄ dereh timasil tinor hən ḡəb̄idakuv nakumashəhai dan namətan̄ aḡam̄.

*Nəhai mai nəv̄ite**(Mat 7.16-20, 12.33-35)*

⁴³ “Nəhai tov̄oi səvan̄ hən nəv̄it tosa. Nəhai tosa səvan̄ hən nəv̄it tov̄oi.

⁴⁴ Goris ləboi nəhai ideh nəboḡ gotoris nəv̄ite. Nəvanuan gail ləsavərus nəv̄it tov̄oi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.‡

⁴⁵ Nəvanuan tov̄oi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nəsaan len nəsaan topul len nəlon. Bathut, nəsa nəvanuan tokele, evivile len nəsa topul səsəhov len nəlon.

*Nəvanuan na-um-im-an eru**(Mat 7.24-27)*

⁴⁶ “Mətokis ḡinau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətsagol nəsa notokele. Imabe?

⁴⁷ Nəvanuan p̄isi lotogəm hən ḡinau, lotosəsəlon̄ hən nasoruan sagw mai lotogole, lumaie-gai ke:

⁴⁸ Ehum avān sua toum hən naim, tokir sareh ale toriḡ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboḡ nilev togəmai, nawisel tov̄i məhat, iḡas naim be sakur hən̄i husur eum hən̄i idan̄j habat.

‡ 6:44: Nəhau enan ehun nabulgəgau.

⁴⁹Be avan ideh tosəsəlonj hən nasoruan sagw ale sagole, esurman avan sua toum hən naim topat len tan, nəpaudesen toʔbuer. Nəboŋ nawisel tolev, toʔvas naim enan, vəha-sua ŋai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadələmian hən nasoltia sua (Mat 8.5-13)

¹Nəboŋ aYesu tokəmaienan tononj, ibar naut a Kapernaum.

²Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsah, hum ma ʔeməsol.

³Nasenturion esəsəlonj hən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mo hən naJu gail van həni hən ləbeusi ke, tegəm hən bigol naslev san timaur.

⁴Nəboŋ lotogəm hən aYesu, loŋjiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi hən gəbigol nategai moosi,

⁵husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum hən naim nabonbonan sinamito.”

⁶Ŋa aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ hən ʔibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail hən ləbikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi hən gəʔebis lohoim sagw.

⁷Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi hən nəʔebubur mai gaiug. Avil gəbikēle ke naslev sagw ʔimaaur, dereh timaur.

⁸Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihəbələn alat lotoil a mo hən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihəbəlagw. Nəbikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəbikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəbikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹Nəboŋ aYesu tosəsəlonj həni, ipraŋ lan. Ipaŋ van hən naluʔoh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəəsəb nadələmian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun ulumian sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltiʔoh lutah maii.

¹²Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ hən nametləkau hən navile, alat a Nain lupat nauluman sua tomat vivile, tovi aʔvisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltiʔoh a Nain luyar mai alitenan.

¹³Nəboŋ Nasub toris alitenan, nəlon itanjsi ale ike, “Sagitaŋ.”

¹⁴Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!”

¹⁵Ale nəmantuhmar eʔətah məhat, etubat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

¹⁶Galit pisi lomətahw, lumaŋmaŋ ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən ʔevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

¹⁷Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperŋan naut pisi a Jutea mai naut pisi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais (Mat 11.2-19)

¹⁸Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen pisi maii. Ale ekis galit eru,

¹⁹esəvat gəlaru van hən Nasub hən arbeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?”

²⁰Nəboŋ artogəm həni, arosi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

²¹Len nəboŋ enan ŋai aYesu igol nəvanuan isobur lotokad naməsahan tiltile lumaaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametbesw isobur.

²²Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəlonj həni: amətbesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaaur, luveveu, nədaraŋ bulbulol gail losəsəlonj mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəlonj hən na-kel-uri-an tovoi.*

²³AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadələmian len ginau sil nəsa notogole.”

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1

²⁴ Nəboŋ ahai piŋpisul siJon artovan, aYesu etuŋat sor husur aJon mai naluŋoh ke, “Nəboŋ məttovi lan naut masmas toŋəbesw, mətuvan varis nəsa? Naŋiliol nəlan toŋuvi tokurkur a?”^{*} Aoa!

²⁵ Bəbuer, mətuvan hən mətberis nəsa? Naulunŋan tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienan, lotokad nakontit piŋi, galit losuh len nabiltiim sekiŋ gail!

²⁶ Bimaienan, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

²⁷ Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai piŋpisul sagw a mo hən gaiug toutaut hən naŋisal samŋ moŋ gaiug.’^{*}

²⁸ “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh naŋəhaŋut topaŋi, toŋəhor aJon; Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal səhor aJon.”

²⁹ (Galit isoŋur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon toŋaptais hən galit tia, nəboŋ lotosəŋloŋ hən aYesu, lukel ləboi ke, naŋisal siGot inor.)

³⁰ Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun piŋ naŋisal siGot mai naləŋonian siGot moŋ galito.)

³¹ AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋai lumabe? Noləboi nəbke lohum nəsa?”

³² Losunŋan alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoŋuv nabuvimal moŋ gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətaŋ!’

³³ Logəgel hən nənauan salit tabtah. Nokəmaienan husur nəboŋ aJon Baptais toŋəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, ‘Ikad natəmat.’

³⁴ Avil aNatun Nəvanuan egəmai, ihan, emun, be mətuke, ‘Məteris! Naulunŋan tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!’

³⁵ Be alat lotohusur naŋisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito evusani ke naŋisal siGot ekitin.”

AYesu erubət nəsaan səpəhaŋut tosa

³⁶ Ikad naFarisi sua, nahəsan aSimon, tous aYesu hən bihan maii, ale aYesu ebiŋ lohoim san, ipat tarhəgarin hən bihan.

³⁷ Nəboŋ naŋəhaŋut nəsaan sua len nabiltivile enan toŋəŋloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat nabotel nəhai pəhas van hən aYesu.

³⁸ Eil pəpadanŋ hən narien, itanŋ. Nəboŋ totanŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esunŋ narien ale eŋir nəhai pəhas len narien gəlaru.

³⁹ NaFarisi tous aYesu hən bihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səŋon ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am naŋide san ke alitenan evi pəhaŋut nəsaan.”

⁴⁰ AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəbikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai pusan, kele.”

⁴¹ AYesu ibol həni ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todamŋ həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50.

⁴² Gəlar piŋi arsəkad nəvat hən arbiŋsar gele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaienan, gəlar ta be eləmas buni səhor togon?”

⁴³ ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

⁴⁴ Beti ipair van hən naŋəhaŋut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəboŋ notobis lohoim samŋ gəsəlav nəwai hən nəbəkəkas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun.

⁴⁵ Gəsasunŋ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboŋ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosunŋ nariegw gəlaru.

⁴⁶ Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum naŋide sidato, wake gai eŋir nəhai pəhas len nariegw gəlaru.

⁴⁷ Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosəŋur lumarubət tia, imaienan gai eləmas masuŋ hən ginau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomarubət, gai eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai.”

⁴⁸ Bəti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan samŋ gail lumarubət.”

⁴⁹ Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, “Ase gagai, torubət nəsaan gail tu maiegai?”

^{*} 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan todidimair; toŋəgel hən nənauan akis.
Natenarius evi nəvat naŋpurpuran hən nauman hən nəmaribonŋ tosa.

^{*} 7:27: Mal 3.1 † 7:41:

⁵⁰ Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̄ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam̄ gail. Givan, natəmat tipat len nəloṃ.”

8

Latpəhəvut lototah mai aYesu

¹ Nəboŋ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutah maii.

² Napəhəvut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsaahan, galit am lutah maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia;

³ aJoanna asoan aKusa toil a m̄o hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna; mai isoḅur am. Latpəhəvut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̄os aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu ibol husur namisurhuwit

(Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

⁴ Nəboŋ naluṽoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luḅonḅon, ale ikel nəḅol p̄usan ke, ⁵ “Avan sua toməmbul namisurhut gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naḅisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan piŋi.

⁶ Galevis luteh len naut tobaŋ vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai eḅuer len naut enan.

⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luṽan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədარიŋan hən ḅesəsəlon, tesəsəlon ṃau!”

AYesu ikel nəḅol p̄usan m̄os nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəḅol p̄usan enan.

¹⁰ Ike, “AGot idam̄ həni tia hən mətḅeləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihabəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəḅol p̄usan hən ke,

“ ‘naut kəmas ləḅekəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləḅesəsəlon, səsəlon, ləsasəsəlon ləboi nəsa aGot togole.*”

AYesu isor vəsṽəsai nəḅol hən namisurhuwit

(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

¹¹ “Namilen nəḅol p̄usan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot.

¹² Alat lototeh len naḅisal losum̄an alat lotosəsəlon, beṽi natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləḅikad nadəlomian, asike aGot ḅilav kuv galit dan nəsaan.

¹³ Alat lototeh len naut tobaŋ vat losum̄an alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəlon həni, be nəharhət salit gail ləsakir sədaŋ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh.

¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losum̄an alat lotosəsəlon be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ḷəŋon-isa-an mai nahəhəvuran, loruŋ gut gat galito gol ke ləsatov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito.

¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losum̄an alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-daŋ-ḅuri-an, luṽan hən naṽit nəmauran tovoi.

Namial tomial

(Mak 4.21-25)

¹⁶ “Avan ideh asike epigau namial hən ḅikabut gole len nabiliwai o susuani pipimel. Aoa, eriŋi a məhat hən ḅemial len narum̄ hən alat lotovi lohoim ləḅerisi.

¹⁷ Imaienan, natit piŋi tosusuah, dereh tevisi paŋpaŋ, natit piŋi tokəkol, dereh aGot tesəŋav həni, tevəhōti.

¹⁸ Imaienan, mətəsəsəlon vahvatur nasoruan hən mətḅeləboi. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol həni am maii, be avan ideh tomətəhuhṽ ḅeləboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

* 8:10: Isa 6.9-10

Anan aYesu mai avān aYesu gail

(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)

¹⁹ Beti avān aYesu matmat gail mai anan logəm hən ləberisi, be lodədas ləbēgəm pəpadan hənī husur naluṽoh.

²⁰ Imaienan napolisulan sua egəm hənī ke, “Aṽam̄ gail mai anam̄ saltoil vivile. Luke leris gaiug.”

²¹ Isor vari ke, “Alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot ale lotogol nəsa tokele, galito lovi anagw mai avagw gail.”

AYesu igol nəlan todaŋ etəm̄at

(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)

²² Boŋ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhəte len nabiltiwai egai.” Nə lusah len nabot, lugam van.

²³ Nəboŋ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlan eṽuv idan len nəwai, nabot epul, pəpadan hən bəmun.

²⁴ Ale ahai susur gail lovəŋon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile məhat, isor idan van hən nəlan mai nəwai topus; ale nəlan evi pan, nəwai etəm̄at.

²⁵ Eus galit ke, “Nadələmian samit gai be?” Len namətahwan salito luŋan lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idan van hən nəlan mai nəwai be gəlaru arugol husur nəsa tokele.”

Naulum̄an tokad natəm̄at gail

(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)

²⁶ Beti lugam kotov nabiltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa.

²⁷ Nəboŋ aYesu tomariŋ vahut, auleKerasa sua, nanunun nəmargobut gail lotobis lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len naburhuvat nəmatan gail.

²⁸⁻²⁹ Vəha-səbəsəbur tia nanunun nəmargobut itah gati, naut kəmas lotoban̄jis gati hən natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol hənī, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tohbəsw. Nəboŋ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele hən nanunun tosa ke timakuv dan naulum̄an. Ale ikai pərhadō ke, “Gaiug savi hən gəbēmədəs ginau, aYesu, aNatun aGot toyalyal buni! Nonjir gaiug, sagipansəm ginau mūd!”

³⁰ Ale aYesu eusi ke, “Nahəsam̄ ase?” Isor vari ke, “Luṽoh,” husur nanunun nəmargobut isəbur lobis lan.

³¹ Ale loŋirjiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite.*

³² Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len navəhuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam̄ hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idam̄ hənī.

³³ Nəboŋ lotomakuv dan naulum̄an, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar mariŋ len navəhuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboŋ alat lotokətəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todaŋ visi.

³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusab naulum̄an, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənanuan san ivoi, ale lomətahw.

³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, navide hən naulum̄an tomaur, natəm̄at gail lotomakuv dani.

³⁷ Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. Nə aYesu isah len nabot hən bəriŋ naut enan.

³⁸ Naulum̄an, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, enjiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke,

³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole mōs gaiug.” Nə atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole mōsi.

Napəhəvut toməsah mai natəbarehreh tomət

(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluṽoh lohəhəvur hən natəlmaman san husur luvatvat viri.

⁴¹ Beti avan sua toil a mō hən naim nabonbonan, nahəsən aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, enjiri ke tivahim maii.

⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̄ han tovi 12, be pəpadan timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluṽoh lorihiti.

* 8:31: KelV 9.1-5

⁴³ Galit sua, napəhaʋut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas biḡol bimaur.*

⁴⁴ Iyar pəpadan a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ḡai nəda han səgam am.

⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluʋoh lorihit gaiug.”

⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədanjan ivan dan ginau.”†

⁴⁷ Nəboḡ napəhaʋut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ḡai imaur tətəs.

⁴⁸ Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadələmian samḡ igol ke gumaur. Givan, nələmḡ tikad natəmāt.”

⁴⁹ Nəboḡ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a mō hən naim naḡonḡonan, ike, “Anatvavimḡ imat ebun, sagemədəs ahai pusan am.”

⁵⁰ Nəboḡ aYesu tosəsəlḡ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riḡ nələmḡ len ginau ḡai, ale dereh timaur.”

⁵¹ Nəboḡ tovi lohoim siJairus, sədamḡ hən avan ideh ḡebis lohoim maii, be idamḡ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ḡai.

⁵² Len nəboḡ enan ḡai nəvanuan pisi lutanḡ vaisis həni. Ris aYesu toke, “Samtitanḡ, gai səmat, ipatmari ḡai.”

⁵³ Luman sili husur loləboii ke imat tia.

⁵⁴ Avil aYesu etəḡau naləhvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!”

⁵⁵ Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ḡai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəḡani.

⁵⁶ Anan mai atəman arumanḡman avil aYesu ikel idanḡ mai ḡəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

AYesu esəvat ahai pispisul san gail

(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)

¹ Nəboḡ aYesu tokis ḡonḡon hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-mō-an mai nədanjan hən ləbehut natəmāt pisi mai hən ləbiḡol alat lotoməsah ləbimaur.

² Ale esəvat galito hən ləbiḡel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləbiḡol nəvanuan gail ləbimaur.

³ Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyan samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səşəron, nəvat o nəhai susun ḡəḡel.

⁴ Naim ideh mətḡebis lan, toh ei vəbar nəboḡ mətḡeriḡ navile enan.

⁵ Nəvanuan gail ləḡemətahun gamito, nəboḡ mətḡeriḡ navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən bimasil ke aGot sahəhaʋur hən galito.”

⁶ Nəboḡ tokəmaienan tonḡ lovivile, luyar husur navile vīsusua. Len naut pisi lukel nakel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

AHerot saləboii ke aYesu ase

(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)

⁷ Len nəboḡ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəlḡ hən natgalenan lotovisi. Edədanḡabu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan,

⁸ galevis luke tovi aEliḡah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.

⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganān notosəsəlḡ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idonḡ napisal hən ḡebubur mai aYesu.

AYesu evəḡan naulumān tovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboḡ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nabiltivile Petsaita hən ləḡbitoh ei səḡolito,

¹¹ avil nəboḡ naluʋoh lotosəsəlḡ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaʋuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihabəlan aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadanḡ hən bimasur, ahai pispisul lotovi 12 loḡəm həni, luke, “Gesəvat naluʋoh vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləḡbisəḡ nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḡəbesw, ipat a tut.”

* 8:43: Natosian galevis ta sutuai luke: *evur ahai rerer gail hən ləbiḡol bimaur səḡuer.*

† 8:46: Nədanjan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədanjan san ipat pitpitov sal.

¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nēhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbata erim mai naieh eru ŋai, Golōjon ke namtivan hēn namtbēvur nēhanian mōs naluṽoh pisi a.”

¹⁴ (Husur ke ikad naulumān tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətah hēn bīkad naulumān len natuhluṽoh vīsusua Ḅevi 50.”

¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit pisi lobətah.

¹⁶ AYesu ilav nabəta erim mai naieh eru, ekəta vi lan nəməv hēn bīke sipa, ale eḄur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hēn ləbepəpəhuni mai nəvanuan gail.

¹⁷ Nəboŋ galit pisi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losəjon nəhad tovi 12 hēn nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səḄolito, aYesu isor tuṽ. Nəboŋ tosor tuṽ tonon eus galit ke, “Naluṽoh gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aŋon Baptais, galevis am luke aElijah, galevis tətas am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətas.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo siGot, gai totabtabuh len gaiug.”

AYesu epəhav utaut hēn nəmatan san

(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)

²¹ Ika tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele,

²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləjon tisa vəsa, alat lotoil a mō hēn nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hēn nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ bitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit pisi ke, “Avan ideh Ḅeləjon ke Ḅevi ahai susur sagw, satigol nəsa Ḅeləjoni be len nəboŋ pisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau.

²⁴ Bathut avan ideh toke Ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san Ḅimasig mōs ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

²⁵ Avan ideh totəgau gat natit pisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai eḄuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan?

²⁶ Avan ideh Ḅeməmau hēn ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau hēni balai nəboŋ Ḅegəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai aŋel san gail.

²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləḄeris natohan pipihabəlan aGot.”

Namənas kitin siYesu

(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)

²⁸ Nəmaribon toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aŋon mai aJemes, ale lovi məhat len nəvəhuh hēn bisor mai aGot.

²⁹ Nəboŋ tososor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil.

³⁰ Vəha-sua ŋai naulumān eru, aMoses mai aElijah arovisi

³¹ len namənas nəməv, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu Ḅigole Ḅisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hēn Ḅeriŋ navile a pan.

³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai naulumān eru artoil maii.*

³³ Nəboŋ artosudəlaŋ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hēn dattotoh gegai. Namteum hēn nəpasvaləval titor: tesua esarŋ, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəməvukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəməvukasw, aPita galit lomətahw.

³⁵ Nadoldol isor len nəməvukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, mətesəsəlon Ḅusuri!”*

³⁶ Nəboŋ nadoldol tosor tonon, lusabi ke aYesu səḄon ŋai itoh. Naut ido hēn gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

AYesu igol natətai imaur

(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)

* 9:17: 2Ki 4.42-44 * 9:24: Len naut egai nəboŋ aYesu toke *avan ideh toke Ḅetəgau gat nəmauran san, dereh timasig* namilen ke avan ideh toke Ḅetəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig. * 9:32: 2Pit

1.16-18 * 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22

³⁷ Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan nəvehuh, nəbilitluvoh lobubur mai aYesu.

³⁸ Naulum̄an sua len galit ikai ke, "Hai pusan, nonjir gaiug ke geris anaturgw ulum̄an husur nukad esua ŋai.

³⁹ Nanunun sua itahtah gati, vəha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imapulpul habat.

⁴⁰ Nonjir ahai susur sarŋ gail hən ləbēhuti be lodədəsi."

⁴¹ AYesu ike, "Gamit mətsəkad nədəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkabur masuŋ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətu-par dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anaturŋ gəmai."

⁴² Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman.

⁴³ Galit pisi luŋaŋ len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

AYesu isor husur nəmatan san tətəs

(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)

Nəboŋ galit pisi lotoŋaŋ, lotosor husur natit pisi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

⁴⁴ "Mətesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail."[†]

⁴⁵ Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbeusi həni.

Ase iyalyal am?

(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)

⁴⁶ Ahai susur gail məu lotubat vitvituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito.

⁴⁷ AYesu eləboi nənanuan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban.

⁴⁸ Ale ikel mai galito ke, "Avan ideh tohəhəvur hən natuhtətai surŋan egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhəvur hən ginau nəbitah maii. Ale avan ideh tohəhəvur hən ginau nəbitah maii, gai ehəhəvur hən atenan tosəvat ginau. Husur ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai məu etibau len nabunusian siGot."

⁴⁹ AJon isor vari ke, "Masta, namtoris avan sua tohut nanunun nəmargobut gail len nahəsam̄, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh."

⁵⁰ AYesu ike, "Samtikai tasi husur avan ideh samətahun gamito, gai evi tarhət samito."

Len navile sua a Samaria lomətahun aYesu

⁵¹ Nəboŋ hən na-vi-məhat-an siYesu egəm pəpədaŋ ŋa len nəboŋ enan ipair hən nəhon vi Jerusalem.

⁵² Ale esəvat ahai pispisul galevis luvan a mə. Len nəyaran salito lobis len navile sua a Samaria hən ləbētaut viri;

⁵³ be alat navile enan lomətahuni husur evi Jerusalem.

⁵⁴ Nəboŋ ahai susur san gəlaru, əjemes mai aJon artoris nəsa tovisi, aruke, "Nasuḅ, guke namtekis nəhəb len nəməv hən bihan bun galito?"*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idaŋ, esivoh len gəlaru ke arsanor,

⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

Nəvanuan toke tehusur aYesu timabe?

(Mat 8.19-22)

⁵⁷ Nəboŋ lotoyar husur nəpisal, avan sua ikel maii ke, "Dereh nehusur gaiug naut pisi gəbevi lan."

⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, "Nafoks gail lukad nəbur patəpat len tan, mai nəman nəməsav gail lukad nəhai ŋodŋod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən biŋpat turuŋ lan, hən biŋavŋav."

⁵⁹ Ale ikel mai nəvanuan tile ke, "Gehusur ginau!" Avil ike, "Nasuḅ, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai."

⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, "Geriŋ alat lotomat litavun nəvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihəbələn aGot."

⁶¹ Nəvanuan tile am ike, "Dereh nehusur gaiug, Nasuḅ, be gidam̄ hən ginau nivahim hən nəbəsudəlam̄ nəbathudud sagw bai."

[†] 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

* 9:54: 2Ki 1.10, 12

⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh totogau gat nəhai tivtivan[‡] be tokətkəta təlmam, gai sanor kasi hən natohan pipihabəlan aGot.”

10

AYesu esəvat ahai susur gail lotovi 72

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a mo həni van hən navile mai naut pisi ke pəpadaŋ bevi lan.

² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isobur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.

³ Mitivan! Nosəvat gamito məttosuŋan natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enami gail.[†]

⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətbeubur mai galit metpisal.

⁵ Nəboŋ mətbebis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəmat len nəlomito.’

⁶ Bikad nəvanuan toləmas natəmat ei, natəmat məttokele tipat len nəlon; bebuer, dereh natəmat tetəlmam van hən gamito.

⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad napurpuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.*

⁸ Nəboŋ mətbevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləbēhəhəvur hən gamito, mitihan nəsa ləbeutauf həni moŋ gamito.

⁹ Mitigol alat lotoməsaŋ limaaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ hən gamito.’

¹⁰ Wake nəboŋ mətbevi lan navile ideh ale ləbēmətahun gamito, mətevi lan nametpisal han gail ale mitike,

¹¹ ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, evusani ke aGot sahəhəvur hən gamito. Be mitimasləboii ke, natohan pipihabəlan aGot egəm pəpadaŋ tia hən gamito.’*

¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bepəpəhun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen bībar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətəvəlo, lətəsun nahurabat toharharo,[‡] lətəbətah len nəmasiav mitihab.*

¹⁴ Be husur məsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansem gaməru səhor a Tair mai a Siton.

¹⁵ Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

¹⁶ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəloŋ hən gamito, gai esəsəloŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

¹⁷ Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhəvur ale luke, “Nasub, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsaŋ.”

¹⁸ Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil.

¹⁹ Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətbipal gat nəmat mai naskopion[§] gail mai hən mətbesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətbesənəh lan.

[‡] 9:62: Nəhai tivtivan silat a Jutea ikad nametəlai token a pan. Nabuluk o natonŋi elivi mai nəvanuan etəgau gat nəhai a tahw hən biwol həni nəboŋ totiv nətan. * 10:1: Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † 10:3: Len nasoruana ta Kris ike wolf. Nawolfəhum nabiltipah katkat. * 10:7: Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * 10:11: Luk 9.3-5 * 10:12: Gen 19.24-28 ‡ 10:13: Nahurabat toharharo iharharo hun nəbak namətu. * 10:13: Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * 10:15: Isa 14.13-15 § 10:19: Naskopion evi natuhtit sua tokad narien toməlvor. Ikad narivivon totibau a mo hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi bevəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi bigol nəmatan.

²⁰ Imagenan samtehahaṽur husur nanunun nēmarginbut gail lotogol husur nēsa mēttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahēsamit tia len nēmav.”

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

²¹ Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nēmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalehan dan alat lotokad nekadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukul vēhot gail mai alat lotovi ut kēmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohahaṽur hən tomaienān.”

²² AYesu isor tētas ke, “ATāmagw ilav natit pīsi mai gināu tia. Sēkad avan ideh tolēboii ke ase aNātan aGot, be aTata ṽai elēboii. Ale sēkad avan ideh tolēboii ke ase aTata, be aNātan ṽai elēboii. Ale gai ilekis hən nēvanuan galevis hən ḃevēhot pārpār hən aTata mai galito hən lēlēboii.”

²³ Beti nēboṽ lototoh sēbolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nēsa mēttorisi, lukab hēni.

²⁴ Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakiṽ ta sutuai lotosoḃur lolēṽon ke lētariis nēsa mēttorisi be lēsārisi, lolēṽon ke lētāsēsəlōṽ hən nēsa mēttosēsəlōṽ hēni, be lēsāsēsəlōṽ hēni.”

Nēbol pusan husur auleSamaria tovoi

²⁵ Len nēboṽ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile mēhat, ike aYesu tēkēkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai pusan, nigol nēsa hən nēbikad nēmauran vi sutuai?”

²⁶ AYesu eusi ke, “AMoses itos nēsa len nalo? Goṽuruṽi ke ekēmabe?”

²⁷ Isor vari ke, “‘Gelēmas bun Nasuḃ aGot sam len nēloṽ kavkav, nanununṽ kavkav, nēdaṽan sam kavkav mai nēnāuan sam kavkav; len gaiug kavkav;’* ale ‘Gelēmas bun nēvanuan totoh pēpadaṽ hən gaiug sumān gotolēmas bun gaiug gabag.’ ”*

²⁸ AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nēmauran vi sutuai.”*

²⁹ Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ṽa eus aYesu ke, “Nēvanuan totoh pēpadaṽ hən gināu, ase lai?”

³⁰ Len na-sor-vari-an san aYesu iḃol pusan ke, “Nēboṽ aulumān sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nēvanuan vēnvēnah gail lomūr van hēni, lukolkol nahurabat san dani, luṽasi, ṽasi, ṽasi van, ale lorinṽi imatmatioṽ ei, luvan dani.

³¹ Ikade ke ahai tutumav sua ehuser naṽisal enan, be nēboṽ toris atenan, iyar tab tarhēṽisal dani.

³² Imagenan avan sua len nahēmar aLevi am ehuser naṽisal enan. Nēboṽ tobar atenan erisi be iyar tab tarhēṽisal dani.

³³ Avil len nēyaran seuleSamaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nēboṽ torisi, nēlon itaṽisi.

³⁴ ṽa ivan hēni, ebir naoil mai nēwain len nēmanuṽ san gail ale ilot gol gail. Erinṽ atenan len nātoṽki san, sēhari van hən nahotel sua ale kēkēta tēban ei.

³⁵ Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nēvat enan mai nāulumān hən naim. Ike, ‘Kēkēta tēban vir natēlmaman sagw ale dereh nēṽur nēkabut ideh san.’ ”

³⁶ Ale aYesu eusi ke, “Len nēnāuan sam, len alat lototor, ase itoh pēpadaṽ hən nāulumān, nēvanuan vēnvēnah gail lotomēdasi?”

³⁷ Nāulumān namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi hēni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiṽan: aMarta mai aMeri

³⁸ Len nēyaran salito aYesu evi lan navile sua, apēahaṽut sua, nahēsān aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san.

³⁹ Ale aṽan, nahēsān aMeri ebētah bathurien Nasuḃ, esēsəlōṽ hən nasoran san.

⁴⁰ Be aMarta inau masuṽ hən naliliuman san, ṽa egēm tēban aYesu, eusi ke, “Nasuḃ, gumabe? Aṽagw ebētah kēmas be gināu sēḃogw, noum pīs nauman. Kel maii tevi tarhēt sagw.”

⁴¹ Avil Nasuḃ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuṽ hən natit tosoḃur togol nēloṽ totuhatuh hēni;

⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nēsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuṽ-an siNasuḃ
(Mat 6.9-13, 7.7-11)

¹ Boŋ sua aYesu isor tuŋ len naut sua. Nəboŋ togole tonon, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasub, ŋusan ginamit hən nəvide hən na-sor-tuŋ-an surŋan aŋon toŋusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboŋ mətbisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:

“ ‘ATəmanamito,
nahəsam tiyalal tabtab,

gegəmai hən nəvanuan pisi ləbitoh pipihabəlam.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmaribon ʋisusua.

⁴ Gerubat nəsaan sinamito,
surŋan namttorubat

nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidam hən natideh

hən bitaltal ke namtigol nəsaan.’ ”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tubloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam hən nabəta titor mai ginau,

⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eɓuer hən nəbilav maii.’

⁷ Beti ta lohoim, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anaturgw gail namtupat tia. Nodədas hən nəbile məhat viol hən natideh mai gaiug.’

⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol mai bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləŋoni husur eus tabtab həni.

⁹ Na nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav mōs gamito.

¹⁰ Husur nəvanuan pisi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav mōsi.

¹¹ Gamit ideh tovi aTata, anatum ɓeus naieh, gilav nəmat maii a?

¹² O anatum ɓeus nədavurhuman, gilav naskopion maii a?

¹³ Naut kəmas məttosa, gamit mətoləboi mətbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nəmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gail!”

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

¹⁴ Len nəboŋ sua aYesu ehut natəmat tobtut. Nəboŋ natəmat tomakuv tonon, naulumŋan tobtut a mō isor, ale naluvoŋ luŋan lan.

¹⁵⁻¹⁶ Ale galit galevis likol aYesu tisaɓ, imaienan lousi hən namerikel hən nəmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abilitəmat setəmat gail!”

¹⁷ AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkaban, dereh timasirsir, təbəbesw. Mai nahəmar toɓalkaban, dereh asike evi bathudud am.

¹⁸ ASetan təbal mai natəmat san gail, dereh temədas nədaŋan san, nənauan enan imelmel masuŋ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul.

¹⁹ Ginau nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loŋusani ke məttosab.

²⁰ Be nəbehut natəmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia.

²¹ “ASetan esumŋan naulumŋan todaŋ tokad natit hən nəbalan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit pisi san losuh ivoi.

²² Avil nəboŋ avan sua todaŋ səhori toɓal maii, iɓal səhori, beti ikol nametəlai nəbalan san dan niben, ilav kuv natit hən nəbalan gai todaŋ lan, ale epəpəhun natit pisi san.

²³ Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəəŋov mai ginau len nəmatuan, gai igol imapiɓiriah; asike ɓesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut

(Mat 12.43-45)

²⁴ AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən ɓisaɓ naut ideh hən ɓiŋavŋav lan, be idon sobuer həni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’

* **11:15-16:** *Peelsepul* evi nahəsən aSetan sua toil a mō hən natəmat gail mai nanunun margobut gail.

²⁵ Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toðəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmmam hən natit pisi tonor.

²⁶ Beti ivan vasəhar nanunun toməlevru lotosa masuʷ am səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. ʃa nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta mo.”

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhəvut sua len naluʷoh ikai van həni ke, “Anam, napəhəvut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi həni!”

²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel

(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nəboŋ naluʷoh pəpadəŋ hən aYesu lotosəbur am, ike, “Naur ta daməŋjai lusa masuʷ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ʃai.

³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah eʷusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa bevisi hən aNatun Nəvanuan, dereh təʷusan naur ta daməŋjai ke aGot tosəvati.*

³¹ Len nəboŋ aGot bepəpəhun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən beśəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.*

³² Len nəboŋ aGot bepəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋjai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Namial hən niben nəvanuan

(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ “Avan ideh, nəboŋ topigau namial, sasusuani o sarinʃi pipibiliwai, be erinʃi len nəhai ririn məhat hən alat lotobis lohoim ləberis namial han.

³⁴ Namətaŋ ehum namial tolav namial mai nibem. Nəboŋ namətaŋ tovoi, nibem kavkav epul hən namial. Be nəboŋ toməsah, nibem epul hən nəmargobut.

³⁵ Gigole ke namial len nəlom savi margobut.

³⁶ Bimaienən, nibem kavkav bepul hən namial, səkad nahudhubem tomotmot, dereh tepul hən namial hum namial nəboŋ tomias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

³⁷ Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanəŋ, naFarisi sua eusi hən bihan mai, ale aYesu ebis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.†

³⁸ Avil naFarisi esəhoʷut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən bihan.

³⁹ Beti Nasub ikel mai ke, “Gamit naFarisi gail maʷ, mətokəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopul hən na-ləŋon-masuʷ-hən-natite-an, mai nəsaan.

⁴⁰ Mətumelme! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am.

⁴¹ Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotomidol, imagenan natit pisi tiveveu len gamito.

⁴² “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəjavur hən namint, narue mai natuhluhai‡ gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Mitimasgol eru enan be sa-nəlomit tibəŋboŋ hən naviolan len tosəjavur.*

⁴³ Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətoləŋon buni ke mətəbətəh a mo len naim nabənbənan, mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

⁴⁴ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətosuʷman nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit tobo butite.”§

⁴⁵ Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai pusan, nəboŋ gotəkəmaienən gusor viles ginamit am bolai.”

⁴⁶ AYesu isor vari ke, “Gamit məttokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat. Husur mətorinʃi namələsan len nəvanuan gail gol lodədas ləbevusi, avil gamito mətsasusupah mai galito hən natideh sasua.

* **11:30:** Jna 3.3-5 * **11:31:** 1Ki 10.1-10 * **11:32:** Jna 3.5, 8, 10 † **11:37:** Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitol ale luhan. Lohusur naʷide silat a Rom. ‡ **11:42:** *Namint, narue mai natuhluhai* lovi nalukai lotorinʃi len nəhanian hən nabus han divoi am. * **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito loʷinʃinʃai len nalo siMoses, losaveveu am. Num 19.16.

⁴⁷ Nəmauran samit tisa vəsa batbat husur mətəoum hən nəburhes topəhas mōs ahai kelkel ur gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito.

⁴⁸ Imagenan mətəgol ipərpar ke məttodañ hən nəsa atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətəoum hən nəburhes salit gail.

⁴⁹ Bathut enan namitisañ hən nəmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’

⁵⁰ Husur enan aGot dereh teriñ nəmatan sihai kelkel ur pisi ta mō len natubatan hən navile a pan len naur ta daməñai.

⁵¹ Nəmatan salit etuəbat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evoi, nukel mai gamito ke aGot tıpansem naur ta daməñai sil nəmatan galen pisi.*

⁵² ‘Gamit məttokad namitisañ hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat! Husur mətokəkol gat nəpısal hən nəvanuan gail ləbetətan hən aGot. Gamito mətsaləboi aGot, ale mətomədas alat lotoləñon ke lələboii.’

⁵³ Nəboñ aYesu toriñ naut enan, naFarisi gail mai ahai pusan gail hən nalo lupair dani, lotuəbat hən ləbisor tasi vəsa, ale lotuəbat hən ləbeusi nausian todañ gail.

⁵⁴ Lusor utaut hən ləbitah gati, luke ligol tekəkos len nasoruan san.

12

Sagesumtan naFarisi gail

(Mat 10.26-27)

¹ Nəboñ naluvoh lotogəm bonbon, lusobur masuñ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etuəbat hən bisor mai ahai susur san gail bai, ike, ‘Mətelələgau! NaFarisi gail lohum nayis, napusanan salito iperñan nəvanuan pisi be galit gabag ləşagol nəsa lotokele.

² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit pisi lotosusuani, dereh tevəhoti.

³ İmaienan, nəsa məttokele len nəmargobut, dereh tegəm len namial, ale nəsa məttosor lahlah həni lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi lesəsəloñ həni.

Mətemətahw len aGot ηai

(Mat 10.28-31)

⁴ ‘Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit bimət. Nəboñ lotogole tonon lodədas ləbigol natideh am.

⁵ Avil dereh nəvusan gamito hən ase m̄au mətbemətahw lan: Mətemətahw len atenan togol nibemit bimət mai tokad nədanjan hən b̄ibar hən gamito vi lan nəhab nəmatan. Nokit̄in, mətemətahw lan!

⁶ Mətoləboi mətbəvur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot sabonboñ hən ideh.

⁷ AGot eðurunğ gat nasivur v̄isusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənauan siGot mətosəhor masuñ hən nəsparo tosobur.

Sageməmau hən aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ ‘Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNaton Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon añel siGot gail.

⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon añel siGot gail.*

¹⁰ Avan ideh tosor tas aNaton Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruəbat dani. Avil nəvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike eruəbat nəsaan enan dani.

¹¹ ‘Nəboñ ləbesəhar gamito a mō hən nəbonbonan o alat lotoil a mō o nəvanuan totibau gail, samtinau masuñ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa,

¹² bathut len nəboñ enan ηai aNunun aGot dereh tevusan gamito hən nəsa m̄au mətbikele.’

Aməmel sua topul hən natit pisi

¹³ Beti sua len naluvoh ikel mai aYesu ke, ‘Hai pusan, kel mai aṽagw ke tepəpəhun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.’

¹⁴ Be aYesu ikel maii ke, ‘Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisəb səhot nəsa b̄inor hən gaməru? Səpat len ginau.’

* 11:51: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

* 12:6: Nəsparo evi natuhman nəməsav.

* 12:9: 2Tim 2.12

¹⁵ Beti ikel mai naluʋoh ke, “Mətələləgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tilitə gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoʋur tokade.”

¹⁶ Eʋusan, iʋol mai galit ke, “Ikad avan sua toplu hən nəvat, nətan san toplu masuʋ hən nəhanian,

¹⁷ ale gai səʋon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəbetuan nəhanian hagw bəsuh lan.’

¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitoh toh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləʋetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit ʋisi sagw gail lan.

¹⁹ Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoʋur ləʋesuh teʋəlav, nasihau tisoʋur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhəʋur.”

²⁰ Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran sam! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni mōs gaiug?’

²¹ “Dereh timaianen hən avan ideh tosa tuan natite mōs gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan sam tetuhathu
(Mat 6.25-34)

²² Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mətʋihani; samtinau masuʋ hən nibemito mai nəsa mətʋesuni.

²³ Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail.

²⁴ Mitinau nəman sua, nareven[†]: ləsəmaʋul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuən nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masuʋ hən nəman gail!

²⁵ Mətələboi mətʋigol nəmauran samit teʋəlav am len nə-nau-masuʋ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁶ Mətʋədədas mətʋigol natit tokəkereh maienan, imab mətʋənuu tuhatuh hən natit ʋisi am?
²⁷ Mitinau napusihai mai navide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.*

²⁸ AGot ʋigol napusihai naliol bəpəhas maienan, naut kəmas toplu daməŋai ale pelan topaŋ len naoven; a məhat hən natenan, tikel nahurabat gail len gamit tabtab. Wereh! Nadələmian samit ekəkereh!

²⁹ Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mətʋihani mai nəsa mətʋemuni, samtinau tuhatuh həni!

³⁰ Samtehum naluʋoh hən nametʋos len navile a pan lotoumum mōs natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mətəmaur len natgalenan.

³¹ Avil mətələŋon nəsa aGot toləŋoni len nato han pipihəʋəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

Samteriŋ nəlomitə len nəvat
(Mat 6.19-21)

³² “Samtemətahw, ahai susur sagw məttohum natuhvəshəʋisip. ATəmamito ehəhəʋur hən ʋevi ol hən nato han pipihəʋəlan mai gamito.

³³⁻³⁴ Mətʋələŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum məttohum hən nəpaus mōs gamito len nəmav hən asike emətartar be toplu hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike eʋuer, nəvanuan vənvnəh asike evənohi, nəbarmom asike emədasi.‡ Bathut ke, naut nakontit sam gail lotopat lan, dereh nələm tu tipat tabtab lan. Imaianen mətəʋur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol namial samit tipaŋ tabtab.

³⁶ Mətesuŋan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito ʋetəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəʋoŋ ʋetəlmam, ʋideldel, vəha-sua ŋai lesəŋav hən nabopita mōs gai.

³⁷ Navoian tipat len slev gail nəʋoŋ amasta ʋetəlmam, ʋeris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke ləʋətaḡ garu len natev, ale dereh təpəʋehun nəhanian van hən galito.

³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləʋəutaut hən nagəmaian simasta salito naut kəmas ʋegəm tubloh len mariug o nəʋoŋ nəman ʋəkəkəraiko.”

[†] 12:24: Nareven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite.

* 12:27: 1Ki 10.4-7

‡ 12:33-34: Len naut

susus nəbarmom ikat tətər nahurabat gail.

³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoim.

⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi

(Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, nəḅol pusan enan, gukele mai ginamit ḅai o mai nəvanuan pisi am?”

⁴² Nasuḅ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-mō-an amasta san toriḅi ke teil a mō hən nəvanuan nauman pisi, toke tepəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanan?”

⁴³ Amasta bivahim, bisab naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhəvur habat.

⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit pisi san.

⁴⁵ Avil naslev en bikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən bəgəmai,’ ale bətuḅat vās alaluḅan mai alatpəhəvut nauman, bihan, bəmun vatərog, gai timabe?”

⁴⁶ Amasta san dereh tetəlmam len nəmariboḅ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboi. Amasta tita kotovi ale riḅi mai alat ləsəkad nədəlomian.

⁴⁷ Naslev toləboi naləḅonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiḅas masuḅ həni.

⁴⁸ Be naslev saləboi naləḅonian simasta san ale sagol nəsa toləḅoni, dereh amasta tiḅasi be savi vəha-səḅsəḅur. Avan ideh aGot tolav tosoḅur mai, aGot ike tilav təlmam hən tisoḅur. Mai avan ideh aGot toriḅ tosoḅur len navəlan, aGot ike tilav təlmam hən tisoḅur am təban.

AYesu igol nəvanuan ləpəpəhw

(Mat 10.34-36)

⁴⁹ “Ginau nogəm hən nəbərəḅas navile a pan; noləḅon buni ke tatubət paḅ ma tia.

⁵⁰ Ikad nəbaptaisan ḅ hən nəbibaptais lan; ale noləḅon isa masuḅ vir nənəḅan han.

⁵¹ Mətunau ke notogəm hən nəbilav natəmat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav nəpəpəhwan.

⁵² Damaḅ van tikad erim len nəbathudud ləbərəpəhw dan galit gabag, eru ariḅal mai itor, itor liḅal mai eru.

⁵³ Bathut len ginau, alatmitəman ləpəpəhw, atəman tiḅal mai anatun uluḅan, anatun uluḅan tiḅal mai atəman; anan tiḅal mai anatvavin, anatvavin tiḅal mai anan; avilah tiḅal mai avuḅon pəhəvut, avuḅon pəhəvut tiḅal mai avilah san.”*

Ris ləboi ke timabe

(Mat 16.2-3)

⁵⁴ Isor tətəs mai naluḅoh ke, “Nəboḅ mətətoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ḅai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan.

⁵⁵ Mai nəboḅ nəlan toḅuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan.

⁵⁶ Vanuan nagəḅərasan gail! Mətəkəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədəs mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

Gol natəmat mai aenemi sam gail

(Mat 5.25-26)

⁵⁷ “Imabe mətodədəs mətbələboi nəsa tonor?”

⁵⁸ Nəboḅ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len nəḅisal len nəyaran saməru gehisi ke mirikad natəmat tətəs. Asike gəḅigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriḅ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaḅis.

⁵⁹ Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəḅəvur piḅ nəvat hən nəpain nəmatsistret toriḅi. Len navide tomaienan, gimasgol natəmat mai aGot tutut, hən asike gəḅipanis.”

13

Gipair dan nəsaan, sagisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nəboḅ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, ḅon hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav həni.

ḅ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləḅon-isa-vəsa-an mai nəmatan san bimasvi lan. * 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masuḅ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboḅ nauman san gail.

² aYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili pisi husur nəmātan salit isa maienan?”

³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətəbipair dan nəsaan samito, dereh mitimat hum galito.

⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaŋsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit pisi am lotosuh a Jerusalem a?

⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mətəbipair dan nəsaan samito, gamit pisi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eŋusan, iḅol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas vīte lan sobuer.

⁷ Na ikel mai naulumian tokəkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia nogəm das sobuer hən nəvit nafik len nəhai egai. Ta ḅuri! Itov kəmas, mabe?’

⁸ Isor vari ke, ‘Nasub, rinji tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti rinj natibuluk lan.

⁹ Ale ḅivān len nasihau ḅegəmai, ivoi; be asike ḅivān, ta ḅuri!’ ”

aYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eŋusan len naim nəḅonḅonan sua.

¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuṽ, gai edədas ḅeil ḅinor.

¹² Nəboŋ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam.”

¹³ Ale eriŋ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ḅai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalalan siGot van.

¹⁴ Naulumian toil a mō len naim nəḅonḅonan, nəlon ipanpaŋ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluvoh ke, “Ikad nəmariboŋ nauman toməlevtes. Na mətegəm hən mətəbimaur len nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!”*

¹⁵ Ris Nasub tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit pisi mətsəsaḅ ruḅat nəḅuluk o natoŋki len nəSappat ale mətsəsəhari vivile hən ḅemun a?”

¹⁶ Be napəhaṽut egai, tovi anatvavin aAraham, aSetan tobanjis gati nasihau tovi 18, sanor hən ḅimakov dan nəḅanjisian len nəSappat a?”

¹⁷ Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit pisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluvoh kavkav lohəhaṽur len natit tovoi buni gai togol gal.

Nəḅol pusan gail husur namisurhumastat mai nayis

(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

¹⁸ Beti aYesu ike, “Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəməbe?”

¹⁹ Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loum hən nəhai ḅodḅod len nəpəshəte.”

²⁰ Beti isor am ke, “Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa?”

²¹ Ehun nayis, napəhaṽut sua tolavi, toḅundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua pisi totob.”

Nabopita tomagugun

(Mat 7.13-14, 21-23)

²² Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eŋusan ale iyar vi Jerusalem.

²³ Ale avan sua eusi ke, “Nasub, dereh nəvanuan levis ḅai limakov dan nəpanismen siGot a? Sasobur a?” Ale ikel mai galit ke,

²⁴ “Hisi hən mətəḅisitur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisoḅur luke leḅis lan be lodədasi.

²⁵ Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh məteil vivile. Mətetuḅat deldel len nabopita, mitike, ‘Nasub, səḅav hən nabopita hən ginamito.’ Ale gai tisor var gamit ke, ‘Nəsələḅoi kas gamito. Naut samit a be?’

²⁶ Beti mətetuḅat sor ke, ‘Namtuhan mai gaiug. Gaiug goŋusan len napisal sinamit gail.’

²⁷ Avil tike, ‘Nukel mai gamito, nəsaləḅoi kas gamito, gamit alat a be? Mətevi tut, gamit məttogol nəsaan!’*

²⁸ Dereh gamit mititan, mitidesdes batriṽoriṽ len nəboŋ mətəḅeris aAraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur pisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səḅomito, aGot tibar hən gamito vivile.

* 13:14: Exo 20.9-10; Deu 5.13-14

* 13:21: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosobur. Len nasuruan ta Kris lokisi hən

²⁹ Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut pisi ale lihan len nabiltihanan len natoohan pipihabəlan aGot.

³⁰ Ale məteris! Ikad nəvanuan kəmas ləbēgəm vi vanuan totibau gail, ale ikad nəvanuan totibau gail ləbēgəm vi ut kəmas.”

*AYesu mai aHerot
(Mat 23.37-39)*

³¹ Len nəboŋ enan naFarisi galevis logəm həni, lukel maii ke, “Gerij naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməŋjai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nəvanuan limaur, ale hois nesib.’

³³ Naut kəmas, len naŋisal sagw nimasvan daməŋjai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur pisi loləboi ləbimat.

³⁴ “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nəboŋ isobur tia nuke nihavhav hən alahutai sam̄ hun natopəhəvut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni.

³⁵ Məteris, naut a im samit eḅəesw.* Nukel mai gamit ke asike mətoris ginau am vir mət̄bike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togəm len nahəsən Nasub aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

¹ Len nəSappat sua, nəboŋ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a m̄to hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani.

² Ale len nəhon aYesu ŋai ikad naulun̄an narien mai navəlan gəlaru lototob.

³ AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nəvanuan bigol avan ideh bimauro len nəSappat a?”

⁴ Be naut eḅut, ləsasor. ŋa aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van.

⁵ Beti eus galit ke, “Gamit ideh bikad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut həni, naut kəmas tovi nəSappat a?”

⁶ Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kəmas

⁷ Nəboŋ aYesu tobunus ke alat lotogəm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iḅol, eputan magegai ke:

⁸ “Nəboŋ avan ideh ḅeus gaiug hən gəbēgəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan ḅeus avan ideh totibau tosehor gaiug,

⁹ dereh gai begəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilem̄ mai ategai.’ Ale dereh nahurum̄ tisa, gimasbətah vi tut.

¹⁰ Be nəboŋ avan ideh ḅeus gaiug hən gəbēgəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma begəm sor mai gaiug hən bike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gəbebətah bivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan pisi lotohan mai gaiug, dereh getibau.*

¹¹ Husur avan ideh bipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh bigol gai gabag ḅevi ut kəmas, dereh aGot teputsanı.”

¹² Beti aYesu isor mai atenan tousi hən bihan ke, “Nəboŋ gəbikad nəhanan tublial o ut mədau, sageus nabubur sam̄ gail, avam̄ gail, amaheam̄ gail o alat lotosuh pəpadəŋ lotopul hən natite. Gəbigole maienan, dereh leus təlmam̄ hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̄ tegəm hən gaiug.

¹³ Be nəboŋ gəbeutaut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametḅesw gail;

¹⁴ ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas ləbisar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor ləbile məhat dan nəmatan.”

*Nəḅol pusan hən nabiltihanan
(Mat 22.1-14)*

¹⁵ Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəloŋ həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh bihan len nabiltihanan topat len natoohan pipihabəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!”

† 13:32: Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai navide hum nahit tosusuan gai. * 13:35: Jer 12.17, 22.5 * 13:35: Psa 118.26; Luk 19.37-38 * 14:10: Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

¹⁶ AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale eus isoður.

¹⁷ Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən bikel mai alat tous galit ke, ‘Møtegəmai, husur natit pisi eutaut tia.’

¹⁸ Be loŋit nəholito, logarasi maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaður nətan sua ale nimasvan hən nəberisi.’

¹⁹ Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaður nabuluk tosəŋavur lotoum vīruaru ale nimasvan hən nəbeum risi lan gail.’

²⁰ Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbēgəmai.’

²¹ Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipaŋpaŋ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltipisal mai napisal gail len nabiltivile, ale səhar naməsəl gail gəmai, mai alat nahudhubelit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.’

²² Sədareh naslev ike, ‘Nasuḅ, nəsa gotokele, nugol pisi, be naut kəmas alaten lotosoður, nəhanian isoður ipat sal.’

²³ Beti amahean naim isor vari ke, ‘Gevi lan napisal, husur napisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbēgəm vi lan naim sagw hən bəpul.

²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.’ ”

*Idaŋ hən nəvanuan bēvi ahai susur siYesu
(Mat 10.37-38)*

²⁵ Nabiltiluḅoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike,

²⁶ “Avan ideh bēgəm hən ginau beləmas masuḅ hən ginau səhor nəbathudud san surfan tomətahun bun atəman mai anan, asoan mai anaton gail, aḅan mai aḅavinen gail, o nəmauran san am, ale eləboi bēvi ahai susur sagw.

²⁷ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau, gai edədas bēvi ahai susur sagw.†

²⁸ Husur gamit ideh bīke beum hən naim sahsah vi məhat; gai tebətah bai hən bəpuruŋ tuan nəvat hən bələboi ke ihau hən naim bīhav māu a?

²⁹ Asike bīmaienan, tehī nəpaudesen san be edədas beum pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotorisi, letuḅat sor vilesi, ke,

³⁰ ‘Geris atenan. Etuḅat um hən naim be edədas beum pisi.’

³¹ O nakiŋ ta be ia gol nəbalan mai nakiŋ togon be sabətah hən bəbunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi bībal səhor togon tokad 20,000 togəm hən bībal maii māu a?

³² Bīnau ke edədas bībal səhori, esul avan sua san tosor mōsi mai nakiŋ togon nəboŋ totoh a tut sal, hən bēusi ke, ‘Nəbalan tinor mabe?’

³³ Imagenan, gamit ideh asike bēriŋ gaḅulan natit pisi san, gai edədas bēvi ahai susur sagw.

*Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)*

³⁴ “Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas bīmasig hən bēduḅe, tegəm vi tas tətəs am mabe?

³⁵ Nətas enan sanor hən bīgol nətan bīvoi, sanor hən bīgol natibuluk len naut sogsog bīvoi hən nətan, nəvanuan pisi lubar həni ŋai.‡ Avan ideh tokad nədariŋan hən bəsəsəlōŋ, tesəsəlōŋ buni.”

15

Nasipsip tomasig

¹ Boŋ sua nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan logəm təban aYesu hən ləbəsəsəlōŋ həni.

² Ale naFarisi gail mai ahai pusan hən nalo loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Atenan ehəhaḅur hən alat nəsaan, ale ihən tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nəbōl pusan egai mai galito, ike,

⁴ “Gamit ideh bīkad nasipsip tovi 100 ale esua bīmasig, timabe? Dereh teriŋ lotovi 99 len nəmarireu ale tidōŋ tosua tomasig van vəsaḅi.

⁵ Nəboŋ tosaḅi tonor, erinji len nəbathuvəson, ikemkem.

⁶ Ale nəboŋ tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadaŋ, logəm ḅonḅon. Ike, ‘Mətehəhaḅur mai ginau husur nusaḅ nasipsip sagw tomasig!’

† 14:27: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bimat sil na-husur-aYesu-an. ‡ 14:35: Len nəbōl egai nətas silat a Jutea evi vat tovi sol lotohiri a ut.

⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nɛmav dereh tikad nakemkeman tɛban avan ideh topair dan nɛsaan van hɛn aGot bɛsɛhor nakemkeman tɛban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nɛpairan dan nɛsaan sanor hɛn galito.”

Nɛvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Napɛhɛvut ideh, bikad nakoin lotovi silva* tosɛɣavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau namial, tesisir lohoim, ale doŋ vahvahuri van vɛsaɓi.

⁹ Ale nɛboŋ tosaɓi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pɛpadan, legɛm bonɓon. Ike, ‘Mɛtehɛhɛvur mai ginau husur nusab nɛvat sagw tomasig.’

¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai arjel san gail lukemkem nɛboŋ nɛvanuan nɛsaan ideh topair dan nɛsaan san.”

Anatun ulumian tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tɛtas ke, “Ikad naulumian sua tokad anatun ulumian eru.

¹² Ahai a tahw ikel mai atɛman ke, ‘Tata, nahudhutihite ɛevi esagw nɛboŋ gɛɓimat, gilavi mai ginau gagai.’ Ale gai epɛpehunan natit pisi mai anatun gɛlaru.

¹³ Sɛdareh ahai a tahw elul hɛn natit pisi san, ivan iyar vi lan nɛkantri a tut. Ale len naut enan emɛdas nɛvat san len nɛmauran tosa.

¹⁴ Nɛboŋ nɛvat pisi san tohav, ikad nɛboŋ nɛhanian toɓuer len nɛkantri enan kavkav, ale atenan etubɛt par hanian.

¹⁵ Na ia tah mai nɛvanuan sua len nɛkantri enan tosɛvati vi lan nɛmarireu san gail hɛn ɛvɛɣan nabuai gail.

¹⁶ Nɛmal ihat atenan van ike tihanukub hɛn nabilit naɓit nɛhai tovɛɣan nabuai hɛni, be avan ideh sɛlav natideh maii.

¹⁷ Nɛboŋ nɛnauan san tovan vɛmasil, ike, ‘Numabe? Alat lotoum sɛtɛmagw lukad nɛhanian isobur mai hudhuhanian tosu, be gegai ginau numat hɛn nɛmalkɛkatan!

¹⁸ Dereh nile mɛhat, nivan hɛn atata sagw ale nikel maii ke, “Tata, nugol nɛsaan vi tɛban aGot len nɛmav mai nugol nɛsaan vi tɛban gaiug,

¹⁹ sanor hɛn gɛɓike anatun hɛn ginau am. Gol ke nehum nɛvanuan nauman samɓi ɣai.”

²⁰ Ale nɛboŋ tole mɛhat tonon, ivan hɛn atɛman. Be nɛboŋ toyaryar a tut sal, atɛman eris lɛboii, nɛlon itanɣisi ale igam van hɛni, elugunɓi gati, esunɓi nɛtarhon.

²¹ “Beti anatun isor maii ke, ‘Tata, nugol nɛsaan vi tɛban aGot len nɛmav mai nugol nɛsaan vi tɛban gaiug. Sanor kasi hɛn gɛɓike anatun hɛn ginau am.’

²² Be atɛman ikel mai naslev san gail ke, ‘Mɛtetutut, lav nahurabat tovoi buni gɛmai, ale kole lan. Siriv hɛn narin len nɛɣarhuvɛlan, kol naributbut len narien gɛlaru.

²³ Liv natuhɓuluk tokɛnoh gɛmai, tibuni, utaut hɛni, ale datihan, datehɛhɛvur,

²⁴ husur anatugw egai imat tia be imaur tɛtas am, imasig tia be evisi am.’ Ale lotubɛt hɛn nahɛhɛvuran.

²⁵ “Len nɛboŋ enan ahai a mo itoh marireu. Nɛboŋ togɛm pɛpadan hɛn naim, esɛsɛlon hɛn nɛwalan hɛn navus beltan mai nɛsavan,

²⁶ ɣa ekis naslev sua, ale eusi nɛsa tovisi a im.

²⁷ Ale isor vari ke, ‘Aɓamɓi etɛlmam, ale atɛmamɓi etibun natuhɓuluk tokɛnoh husur aɓamɓi imaur, etɛlmam.’

²⁸ Ahai a mo, nɛlon ipanɣan, emɛtahun ɛɛbis lohoim ale atɛman evivile, isor vɛhɛvɛhi.

²⁹ Beti isor var atɛman ke, ‘Geris! Len nasihau isobur noum samɓi, ale sɛkad nɛboŋ ideh notopair dan nɛsa gotokele. Be sɛkad nɛboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginau hɛn nɛbikad nahɛhɛvuran mai nabubur sagw gail.

³⁰ Avil nɛboŋ anatun togɛmai, aten boh tohan pis natit pisi samɓi len alatpɛhɛvut lotopur hɛn nibelito, gotibun natuhɓuluk tokɛnoh mosi!’

³¹ Beti isor malunlumɓi ke, ‘Anatugw, gaiug gutoh akis mai ginau, natit pisi sagw evi esamɓi.

³² Datimasgol nahɛhɛvuran, datimaskemkem bathut aɓamɓi enan imat be gagai imaur, imasig be gagai evisi.’”

16

Nabiltivanuan hɛn natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tɛtas mai ahai susur san gail ke, “Ikad naulumian sua topul hɛn natit isobur tokad nabiltivanuan nauman tokɛkɛta tɛban natit pisi san. Amahean enan esɛsɛlon hɛn na-kel-uri-an ke nɛvanuan nauman san emɛdas natit san gail.

² Ale ekisi gɛmai, beti eusi ke, ‘Nɛsaganan notosɛsɛlon hɛni len gaiug? Gikel ur nɛsa gotogole len nauman samɓi hɛn natit pisi sagw, husur nauman enan samɓi hɛn na-kɛkɛta-tɛban-an esib.’

* 15:8: Nakoin tovi silva len naut egai evi nɛtrahma tovi napurpuran hɛn nɛmaribonɓi tosa. Ehun natenarius.

³ Nābilitivanuan nauman isor len gai gabag ke, 'Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəbənŋir nəvanuan hən nəvat.

⁴ Ganan! Noləboi nəsa nəbigole hən ke, nəboŋ nəbesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.'

⁵ Imagenan, ekis nəvanuan vīsusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, 'Gukabut simasta sagw evis?'

⁶ Isor vari ke, 'Natram naoil naoliv tovi 100.' Ale ikel maii ke, 'Lav nəkabut samŋ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.'

⁷ Beti eus togon am ke, 'Ale gaiug, gukad nəkabut evis?' Ale isor vari ke, 'Nəhad nawit tovi 1,000.' Ale ikel maii ke, 'Lav nəkabut samŋ gəmai, gitos 800.'

⁸ Naut kəmas nəbilitivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur elələgau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋgai hən navile a pan lukad namitisau hən navide silat lotosumŋan galito be anatan namŋial ləsəkad namitisau hən navide silat navile a pan."

⁹ AYesu isor am ke, "Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən bəsusupah mai nəvanuan gail hən ləbegəm vi bubur samito. Nə nəboŋ nəvat bihav, dereh aGot tikel nahəhəvuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ "Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosoḅur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosoḅur.

¹¹ Asike mətḅetəgau binor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot erinŋ natit tosoḅur san len navələmito.

¹² Ale asike mətbinor hən natit sinəvanuan tile, ase terinŋ natit len navələmito hən ḅevi samit gabag?

¹³ Naslev ideh edədas ḅevi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətəhun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətodədas mətḅeum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito."

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

¹⁴ Nəboŋ naFariŋi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsələn hən natgalenan, lusor viles aYesu.

¹⁵ Nə ikel mai galit ke, "Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nələmito. Husur natideh nəvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuḅ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətəhun bunı."

¹⁶ AYesu isor am ke, "Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ siŋon. Husur nəboŋ siŋon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot, totaltal hən nəvanuan piŋi hən ləbēbis lan.*

¹⁷ Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arḅəbuer, be idaŋ səhori hən nəməpirhət natosian hən nalo ḅimasig.

¹⁸ "Naulumŋan ideh totivōs hən asoan ale tolah mai napəhəvut tile, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.* Ale naulumŋan ideh tolah mai napəhəvut asoan totivōs həni tia, aulumŋan enan igol naitian toḅur kotov nəlahan."

Nəḅol pusan husur naulumŋan tokad natite mai aLasarus

¹⁹ AYesu isor am ke, "Ikad naulumŋan sua tokad natite toson nahurabat toboŋboŋ tokab. Len nəboŋ piŋi ikad nakontit tosoḅur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhəvuran hən nəhanian tovoi ŋai.

²⁰ Len nametləkau san lorinŋ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus.

²¹ Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.

²² "Nəboŋ tobar nəboŋ san, aməsəl imat ale aŋel gail lupati, rinŋi təban aAraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni.

²³ Len nəhab nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsa masuḅ, ekəta vi məhat ale eris aAraham mai aLasarus təban.

²⁴ Nə ikai van həni ke, "Tata Araham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən ḅetur nagelḅəŋarhuvələn len nəwai, ḅimosmos hən ḅerinŋ len nameagw bəsusus. Nibegw epəŋas vəsa masuḅ len nəhab egai.'

* **16:16:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəbələn aGot, nəvanuan piŋi lototaltal hən ləbēbis lan. * **16:18:** Exo 20.14

²⁵ Avil aAraham isor vari ke, 'Anatugw, nau gat natit sam̄ gail tovoi gotokade len nēmauran sam̄, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nələn ale gaiug goləŋon isa.

²⁶ Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot erin nabiltibur tosəjav tosareh hən bəpəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləbivan dan naut egai van hən gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbēgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.'

²⁷ Na isor vari ke, 'Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəbəsəvati van hən nəbathudud sagw,

²⁸ husur nukad avəgw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləŋon-isa-an egai.'

²⁹ Be aAraham ike, 'Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsələn husuri.'

³⁰ Ike, 'Aoa Tata Araham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaa salito.'

³¹ Beti aAraham ikel maii ke, 'Asike ləbəsəsələn husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike loğəgel hən nənauan salit hən ləbədəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.'

17

Nəsaa, narubatian, nadəlomian mai nauman

(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbīgol bisa, ləbīteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nēmauran san tisa vəsa batbat.

² Atenan, bigol avan ideh bīgol nəsaa, ivoi am hən atenan ke luban̄is gat nabiltivat toŋorŋori len naholoan ale bər hən len tas.*

³ Məteləgau hən gamito. Avam̄ bīgol nəsaa, kel maii ke togol nəsaa, ale bīpair dan nəsaa san, gerubati dani.

⁴ Bigol nəsaa van hən gaiug vəha-məlevru len namaribon̄ tosua, ale bətəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, 'Nupair dan nəsaa sagw,' gerubat nəsaa galen dani."

⁵ Ale ahai pişipul gail lukel mai Nasub̄ ke, "Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!"

⁶ Na Nasub̄ ike, "Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, 'Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,' ale dereh təmaianan.

⁷ "Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokəkəta təban nasipsip, nəboŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, 'Gəm tutut, gebətah, gihan'?"

⁸ Aoa, səmaianan. Take, 'Geutaut hən nəhanian mōs ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunan binon̄. Ale nəboŋ gotogole binon̄ goləboi gəbīhan, gəbemun.'

⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsə tokele a? Aoa!

¹⁰ Imaienan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit pişip aGot tokel mai gamit hən mətbīgole, mitike, 'Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsə aGot tokele ŋai.'"

Nauluman̄ tosəjavur lotokad naleprosi

¹¹ Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili.

¹² Nəboŋ tobar navile sua, nauluman̄ tosəjavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut*

¹³ ale lukai habat ke, "Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!"

¹⁴ Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, "Mitia vusan gamit mai ahai tutumav gail.*" Ale len nəyaran salit van, lumaur, luvėvėv.

¹⁵ Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsən aGot habat.

¹⁶ Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi auleSamaria.

¹⁷ Beti aYesu ike, "Be savi tosəjavur lotovevėv a? Lotomələpat, galit lutoh a be?"

¹⁸ Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsən aGot, be ametbōs egai ŋai a?"

¹⁹ Beti ikel maii ke, "Gile məhat, givan; nadəlomian sam̄ igol gumaur."

Natohan pipihəbələn aGot tegəm ŋais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

* 17:2: Nabiltivat enan emələs habat, naton̄ki esulsul hən hən bebul dasdas nawit hən bəgəm vi flaua.

† 17:6: Nəhai

malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosəbur, toharhar təlmam. * 17:12: Lev 13.46

* 17:14: Lev

²⁰Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan.

²¹Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

²²Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ bəgəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətoris.

²³Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito.

²⁴Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesumən nasəmoropun toŋias nəməv kavkav.

²⁵Be a tahw hən natgalen bəvisi, timasləŋon tisa hən natit bisəbur ale naur ta daməŋai limasmətahuni.

²⁶Nəvide ləbikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun nəvide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail.

²⁷Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nabiltibot totibau masuŋ lotokisi hən nəak. Beti nabiltius eus, nilev egəm van, natit piisi imasig.‡

²⁸Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loŋur natite, loŋur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail.

²⁹Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəməv van, navile kavkav imasig.**

³⁰Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan bəvisi len nədaŋan san.”

³¹AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh bitoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən bitariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən biapat natideh.

³²Mitinau gat asoan aLot.*

³³Avan ideh bigol risi ke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh bidam hən ke bimasig, dereh aGot tigol timaur vi situai.

³⁴Nukel mai gamit ke, len nalennmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel bəsua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat.

³⁵⁻³⁶Nəpəhaŋut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor kəta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm bən ei. Avan tokad namətan eləboi bərisi.”

18

Na-sor-tuŋ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹Beti aYesu ibol mai galit ke limassor tuŋ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuŋ-an, letəgau gati.

²Ike, “Len nabiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut kəmas.

³Ale len nabiltivile enan ikad abatunau pəhaŋut togəm akis hən hən bəjiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw bəmədəs ginau am.’

⁴Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut kəmas hən ginau.

⁵Be husur ke nəbatunau enan toŋir batiriŋriŋ hən ginau, nupetəmas hən! Dereh nigol tinor hən hən asike bəjir akis hən ginau van nimat.’ ”

⁶Beti Nasub ike, “Mətesəsəloŋ hən nəsa nəmatsistret tosa tokele!

⁷AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van hən len nalennəyal mai nalennmariug a? Dereh tevəlo hən bəvi tarhət salito a?

⁸Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan bəgəmai, dereh tisab nədəlomian len navile a pan o təbuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹AYesu ikel nəbol pusan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavı natideh. Isor kəta ke,

‡ **17:27:** Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § **17:29:** Nəsalfa evi nəvat toyanŋar. Goləboi gəbisabi pəpadan hən nəhab a Bu. ** **17:29:** Hən naves 28-29, ris Gen 18.20-19.25 * **17:32:** Gen 19.26 †† **17:35-36:** Natosian galevis ta situai losuhud hən naves ³⁶ Naulumən eru areum bonbon marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

¹⁰ “Naulumñan eru arovi mēhat vi lan naholēvat todar vis naim siGot hēn arbisor tuṽ. Gēlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nētaks.

¹¹ NaFarisi eil, isor tuṽ van hēn gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nēsasumñan alat galenan, nēvanuan gail lotogēgēras hēn lēbilav kuv nēvat, alat lēsanor, alat lotogol naitian tobur kotov nēlahan, o sumñan ategai am tovi nēvanuan nētaks.

¹² Nēsēhan vēha-ru len nawik pīsi, noviol hēn nahudhut tosua dan tosējavur notokade.’

¹³ Avil togon tosor tuṽ, eil a tut, salējon ke tekēta vi mēhat vi lan nēmav be len na-lējon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hēn ginau, ruḅat nēsaan dan ginau notovi vanuan nēsaan!’

¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nēsaan san imaruḅat. Len nēhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh bīpatpat gai mēhat, dereh tegām vi ut kēmas be ideh togol gai gabag tovi ut kēmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nēvanuan gail losēhar anatulit gail am van hēn aYesu, hēn bēriñ navēlan len galito hēn navoian begām hēn galito. Nēboñ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito.

¹⁶ Be aYesu ekis galit gēmai, ike, “Mitidam hēn natuhtətai gail legām hēn ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabēlan aGot evi silat lotosumñan galito.

¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike bēhēhavur hēn natohan pipihabēlan aGot hum natuhtətai, asike asike eḅis lan.”

Naulumñan toil a mō topul hēn natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Naulumñan sua toil a mō eus aYesu ke, “Hai pusan gotovoi, nimabe hēn nēbīkad nēmauran vi sutuai?”

¹⁹ Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Sēkad avan ideh tovoi—aGot sēḅon ŋai.

²⁰ Gaiug golēboi nakelean todan gail lotoke: ‘Sagigol naitian tobur kotov nēlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevōnah, sageliblibōñ—len nakotan am sagelibōñ, putsan atēmañ mai anam len nēnauan samñ.’”*

²¹ Atenan ike, “Nēboñ notovi tuhtətai vēbar damēñai nugol natgalenan pīsi.”

²² Nēboñ aYesu tosēsəlōñ hēni, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur hēn natit pīsi gotokade ale pēpēhuni mai namēsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totēgau gati mōs gaiug len nēmav. Beti gegēm husur ginau.”

²³ Avil nēboñ atenan tosēsəlōñ hēn natgalenan, nēlon isa husur ke topul hēn natit tosōbur.

²⁴ Nēboñ aYesu tokēta van hēni ike, “Idan masuṽ hēn alat lotopul hēn natite lēḅevi lan natohan pipihabēlan aGot.

²⁵ Mētolēboii ke idan habat hēn nēkamel bēḅis tur len naburhunil sēsod. Idan sēhori am hēn nēvanuan topul hēn natite bēḅis len natohan pipihabēlan aGot.”

²⁶ Be alat lotosēsəlōñ hēn natenan lousi ke, “Bimaienan, ase tēḅis lan? Sēkad avan ideh bīkad nēmauran vi sutuai.”

²⁷ Ale aYesu ike, “Natideh nēvanuan todēdas bīgole, aGot elēboi bīgole.”

²⁸ Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorin sinamit pīsi tia hēn namttohusur gaiug.”

²⁹ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torin naim o asoan o avan gail o tata mai nana o anaton gail mōs natohan pipihabēlan aGot,

³⁰ dereh tikad natgalen pīsi tisōbur tētas am len nēboñ eg ta damēñai len navile a pan. Ale len nēboñ begēmai len nēmav dereh tikad nēmauran vi sutuai.”

AYesu ikel tasi am ke dereh timat

(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)

³¹ AYesu esēhar tosējavur pisan toru san lutoh sēḅolito, ale ikel mai galit ke, “Datovi mēhat vi Jerusalem, ale natit pīsi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nēvanuan, dereh lisarpoḅ.

³² Alatevis a Jerusalem leriñ len navēlan alat lēsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mēdasi, leṽulaii,

³³ lēbilas habat hēni ale ligol timat. Be len nēmaribōñ titor dereh tile mēhat tētas.”

³⁴ Ahai susur gail lēsəlēboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke lēsəlēboi nēsa aYesu tosor husuri.

Partimeus

(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)

* **18:20:** Nēboñ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nēlon pañpañ samñ o nalējonian samñ ŋai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

³⁵ Nəboŋ aYesu tovan pəpadan̄ hən naut a Jeriko, ametbesw sua ebətah gəgarhəp̄isal, enjir nəvanuan gail hən nəvat.

³⁶ Nəboŋ tosəsəloŋ hən naluʋoh toʋot eus ke nəsa tovisi enan.

³⁷ Galit lukel maii ke, "AYesu ta Nasaret satoyar van."

³⁸ Ale ikai ke, "Yesu, aNatun siTevit†, nəloŋ titaŋjis ginau, gol tivoi hən ginau!"

³⁹ Ale alat lotoyar a mo losivoh lan hən ðemədau, ris tokai habat am ke, "ANatun siTevit, nəloŋ titaŋjis ginau, gol tivoi hən ginau!"

⁴⁰ Na aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm pəpadan̄ aYesu eusi ke,

⁴¹ "Guke nigol nəsa hən gaiug?" Ale ike, "Nasub, nuke nekəta."

⁴² Ale aYesu isor maii ke, "Gekətal Nadəlomian sam̄ igol gumaar."

⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehuser aYesu, isal suh nəyaljalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotorisi, galit am loputsan nahəsən aGot.

19

AYesu mai aSakias

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan.

² Ikad auluman̄ sual ei nahəsən aSakias; gai eil a mo hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite.

³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toṗitol edədasi bathut ke naluʋoh loitoil kəkol hən gai.

⁴ Na igam vi mo ale epəlau len nəhai sikam̄or* hən b̄eris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei.

⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, "Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋjai nimastoh len naim sam̄."

⁶ Na imariŋ vi pan tutut ale ike "Ivoi," mai aYesu, ikemkem habat.

⁷ Nəvanuan p̄isi lotorisi natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, "Gai evi lohoim sinauluman̄ nəsaan hən biṗoh maii."

⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, "Geris, Nasub, len nahudhut toru hən natit p̄isi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəbēgəras avan ideh hən nəbēvənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!"

⁹ Beti aYesu ikel maii ke, "Daməŋjai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siApraham.

¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən biḍon̄ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan."

Nəbol p̄usan husur nəvat (Mat 25.14-30)

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iḅol p̄usan, husur egəm pəpadan̄ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihəbəlan aGot b̄evisi ta bogai.†

¹² Imagenan aYesu ike, "Auluman̄ sua len nəbathudud toil a mo len nəkantri san eutaṗ hən b̄evi lan nəkantri sual a tut hən abiltikiŋ ei biṗabtabuh lan hən b̄etəlmam b̄egəm vi kiŋ hən naut san.

¹³ Ale ekis naslev lotovi ulum̄an tosəŋjavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋjavur mai galit viṣusua, ike, 'Məteum len nəvat galenan vir natəlmaman sagw.'

¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul galit galevis a tahw həni hən ləḅikel mai nabiltikiŋ ke, 'Namtsaləŋon ategai hən b̄evi kiŋ sinamito.'

¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito.

¹⁶ Esua toil a mo egəm ike, 'Nasub, namina sam̄ episan esəŋjavur am.'

¹⁷ Ale ikel maii ke, 'Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoui! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋjavur.'

¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, 'Nasub namina sam̄ episan erim am.'

¹⁹ Na nakiŋ ikel maii ke, 'Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.'

²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, 'Nasub, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəbesusuan buni.

²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkaduŋ ehəhaiṗ, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəməbule.'

† **18:38:** AYesu savi anatum matmat aTevit be ehuser nəpasusan siTevit. * **19:4:** Nəhai sikam̄or ehun nəban be goləboi gəbihan nāvite. † **19:11:** Na ju gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən bilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadan̄ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel. ‡ **19:13:** Namina evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor.

²² Nakinj isor vari ke, 'Govi naslev tosa vësa! Len nasoruan sam̄ gotomadhakele, nevusan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiv, nulav kuv nəsə nəsarinjɪ mai notətəriv nəsə nəšəməbule.

²³ Bimaienan, husur nəsə gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintərəs han?'[§]

²⁴ Ale ikel mai alat lotoil təban ke, 'Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋjavur.'

²⁵ Ris lotoke, 'Nasuḅ, gai ikad namina tosəŋjavur tia!'

²⁶ Isor var galit ke, 'Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsə lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh toḡidol, avan ideh saum savoi len nəsə tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani.

²⁷ Be galen p̄isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kinj salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!' "

AYesu eḡis len naut a Jerusalem

(*Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19*)

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonəŋ, iyar tab vi məhat vi Jerusalem.

²⁹ Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Nəvəhuh Oliv, esəvat ahai susur eru,

³⁰ ike, "Mərevi lan navile ea topat a n̄to. Nəboŋ mərbəbis lan dereh mirisaḅ natuhtəŋki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah rubati ale səhari gəmai.

³¹ Avan ideh bəus gamər ke, 'Mərorubati hən nəsə?' mirikele ŋai ke, 'Nasuḅ timaskade.' "

³² Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonəŋ, aruvan ale arusaḅ natit p̄isi hun aYesu tokele.

³³ Nəboŋ artosah ruḅat natuhtəŋki enan, amahean gail lous gəlar ke, "Mərorubati hən nəsə?"

³⁴ Ale arusor var galit ke, "Nasuḅ timaskade."

³⁵ Bəti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtəŋki ale arugol aYesu ebətah səŋavuti.

³⁶ Len nəvanan san, luḅolsan nahurabat salit gail metp̄isal.

³⁷ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut nap̄isal tovi p̄an len Nəvəhuh Oliv, naluḅoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaḅuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel p̄isi lotorisi tia.

³⁸ Lukai ke,

"Got igol ivoi hən atenan, nakinj togəm

len nahəsən Nasuḅ aGot!*

Natəmat len nəməv

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!"

³⁹ Be naFarisi galevis len naluḅoh lusor mai aYesu ke, "Hai p̄usan, kai tas ahai susur sam̄ gail!"

⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, "Nukel mai gamito, naut taḅut hən galito, nəvat galegai lətəkai!"

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enan, itaŋisi

⁴² ale ike, "Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsə təlav natəmat mai gamito nəboŋ daməŋai, bə aoa, esusuah dan gamito.

⁴³ Nəboŋ tosa dereh tēgəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsah vi məhat hən ḡipat kəkol hən nabiltivile samito, lidar vis gamito hən ləbeil garu gol gamito.

⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumit mitimaienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito."

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot

(*Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22*)

⁴⁵ Bəti aYesu eḡis len naholəvat todar vis naim siGot ale etuḅat hut alat lotopur hən natit gail ei.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, "Natosian siGot ike, 'Naim sagw tevi naim na-sor-tuḅ-an,'* avil mətugol ke egəm 'naut susuah sinəvanuan vənənah gail!' ".*

§ 19:23: Naintərəs evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar. * 19:38: Psa 118.25-26 * 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11

⁴⁷ AYesu eɸusan len nəboŋ ɸisi len naholəvat todar vis naim siGot. Abiltihai tutumav gail mai ahai ɸusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləb̄igol bimat.

⁴⁸ Be ləsəsəb̄ naɸisal hən ləb̄igole, bathut nəvanuan ɸisi loləŋon buni ke lesəsəloŋ həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-m̄o-an

(Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toɸusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai ɸusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, logəm həni.

² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an egai mai gaiug?”

³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau,

⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?”

⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datb̄ike, ‘Egəm len aGot,’ dereh teus, ‘Husur nəsa mətsadəlomi?”

⁶ Be datb̄ike, ‘Nəvanuan,’ dereh nəvanuan ɸisi letubun gidato, husur lodəlomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.”

⁷ Na lusor vari ke, “Namtsaləboi as tolav mai aJon.”

⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-m̄o-an sise topat len ginau hən nəb̄igol natgalenan.”

Alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)

⁹ Beti etub̄at kel nəb̄ol ɸusan egai mai nəvanuan gail, ke: “Avan sua imabul nəhol nakrep* ale idam̄ həni van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̄irentem, ale len nəyaran san gai ivan ebəlav.

¹⁰ Len nəboŋ nakrep tomen, esəvat naslev sua van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̄epəpəhun nakrep galevis tovi esan. Avil luɸasi, losəvati van, səlav natideh.

¹¹ Na amahean nəhol esəvat naslev sual am, be gai am lugol maien həni, luɸasi, lugol isa həni, ale losəvati van, səlav natideh.

¹² Na esəvat sual am tətəs ale luɸabuburi, lubar həni vivile.

¹³ Amahean ike, ‘Nigol nəsa? Nigol timaiegai ke: dereh nesəvat anatugw ulum̄an notoləmas buni hən ke hum ma nahurulit b̄isa, ale ləb̄igol b̄inor həni.’

¹⁴ Be nəboŋ alatenan lotorisi, lusor utaut həni ke, ‘Atenan, nəboŋ atəman bimat, gai tikad nəhol balai; datiparu buni hən datb̄ikad nasugsugur san ɸisi!’

¹⁵ Na lubar həni dan nəhol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean nəhol dereh tigol nəsa hən galito?

¹⁶ Dereh tegəmai, tigol alat lotorentem nəhol limat, ale tilav nəhol nakrep enan mai ideh tile.” Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Natenan satimaien!”

¹⁷ Be aYesu ekəta inor van hən galito ale ike, “Bimaien, namilen natosian egai topat len nəb̄e sua ta sutuai nəsa?

“ Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,

gai egəm vi vat sua ŋai b̄eləboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.*”

¹⁸ Nəvanuan ɸisi ləb̄iteh len nəvat enan, dereh limaɸurɸur, mai avan ideh, nəvat b̄iteh lan, dereh tipat dole.”*

¹⁹ Beti ahai ɸusan gail hən nalo mai abiltihai tutumav gail ludas ɸisal hən ləb̄itah gat aYesu len namityal enan ŋai bathut loləboii ke len nəb̄ol ɸusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

Vur nətaks van hən aSisa

(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogəraasi ke lotokitin hən ləb̄isab̄ nəsabən len nasoran san hən ləb̄erij̄i len navəlan mai nədaŋan seuleRom tovi gavna.

²¹ Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, “Hai ɸusan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotoɸusan tonor. Naɸide san̄ epitoɸ van hən nəvanuan ɸisi, ideh satile, ale goɸusan hən naɸisal siGot len nakitinan.

²² Inor hən datb̄eɸur nətaks van hən aSisa m̄au a?”

* 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15

- ²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərəsi-an salito ale ikel mai galit ke,
²⁴ “Vusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupət lan?” Ale luke,
 “ASisa.”
²⁵ Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi
 siGot.”
²⁶ Ale lodədas ləbisaḅ nəsabən ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luḅəŋ len
 na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
 (Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)

- ²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer),* logəm hən aYesu. Lousi
²⁸ ke, “Hai pusan, aMoses itos mōs gidato ke, auluman ideh, aḅan ḅimat be asoan ḅitoh
 mai anaton ḅeḅuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən ḅikad anaton gail mōs aḅan.*
²⁹ Ale boŋ sua ikad alatmiḅan lotoməlevru. Aḅai a mō ilah mai aḅəhəvut sua, be imat,
 anaton eḅuer.
³⁰ Aḅan tohusur aḅai a mō ilah mai nəbatunau,
³¹ beḅi aḅan tohusuri am imaienan. Alatmiḅan lotoməlevru lumat maienan pisi, anatulit
 eḅuer.
³² Naməkot alitenan tu imat.
³³ Ale namtous gaiug ke, ḅimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, naḅəhəvut enan
 dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiḅan lotoməlevru pisi lulah maii.”
³⁴ Na aYesu ikel mai galit ke, “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludam hən nəlahan.
³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləḅitoh vi sutuai, mai hən ləḅitoh len na-le-məhat-
 an dan nəmatan, galit, asike lulah, aḅan ideh asike idam hən ləḅilah.
³⁶ Ale lodədas ləḅimat am, husur losurman aŋel gail, lovi anaton aGot gail bathut togol
 lotole məhat dan nəmatan.
³⁷ Be len nəḅolan husur nəḅai topaŋ,* aMoses boh isor vəhoti ke, alat lotomat lule məhat
 dan nəmatan husur ekis Nasuḅ hən ‘aGot siApraham mai aGot selsak mai aGot sijakop.’
³⁸ Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit
 pisi lumaur.”
³⁹ Aḅai pusan galevis hən nalo lusor vari ke, “Gokitin aḅai pusan!”
⁴⁰ Beḅi aḅan ideh sail ḅuri hən ḅeusi hən nausian ideh am.

AKristo anaton aTevit mau a?
 (Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

- ⁴¹ Be aYesu eus galit ke, “Nəvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anaton
 uluman siTevit mabe?
⁴² Husur aTevit, gai ikele len naloḅulat hən Nəḅe gail ke:
 “Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
 “Gebətəh tarhət len nəmatu sagw,
⁴³ vir nəḅeriŋ aenemi sam gail pipit nariem gəlaru
 hən ləḅevi ut kəmas.”*
⁴⁴ Imaienan aTevit ḅekisi hən ‘aMasta,’ evi anaton mabe?”

AYesu ikel puli ke navivan isa
 (Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

- ⁴⁵ Nəboŋ nəvanuan pisi lotosəəlon, aYesu ikel mai aḅai susur san gail ke,
⁴⁶ “Mətələləgau hən aḅai pusan gail hən nalo. Loləmas hən ləḅiyaryar mai nahurabat
 toḅəḅəlav lotosuni. Loləmas hən nəvanuan gail ləḅike, ‘Ivoi,’ mai galit len nəmaket, loləmas
 nəḅai ḅəḅətəh tovoi ŋai len naim naḅonḅonan, mai loləmas hən ləḅəḅətəh rivuh len nəhanan
 gail.
⁴⁷ Lulav kuv pis naim mai nasugsugur sibatunau pəhəvut gail, be len nagəgərasan salito
 len nəhon nəvanuan gail, lusor tuḅ eḅəḅəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləḅəmaienan.”

21

Naviolan sibatunau pəhəvut
 (Mak 12.41-44)

- ¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eris alat lotokad natite nəboŋ lotoriŋ naviolan salito
 len nabokis hən nəvat len naim siGot.

* 20:24: Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboŋ esua. * 20:27: Uman 23.8 * 20:28:

² Beti eris nɔbatunau naməsəl sua toriŋ natuhkoin eru artovi kopa.

³ Ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, nɔbatunau egai tovi məsəl eviol səhor galit pisi.

⁴ Husur galit pisi loviol kinit naviolan gail dan tosoɔbur lotopul həni, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol hən natit pisi san hən ɔimaaur lan."

Nagilen nɔbɔŋ ta tahw

(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)

⁵ Nɔbɔŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke epəhas buni hən nəvat tobilbil mai naviolan gail van hən aGot, aYesu ike,

⁶ "Natgalen məttoris, dereh len nɔbɔŋ gail ləbɛgəmai, asike ikad nəvat ideh ɔepələh gat togon, dereh limasirsir pisi."

⁷ Na lousi ke, "Hai pusan, natgalenan levisi ɔais? Ale dereh tikad nəsa ɔeʋusan nɔbɔŋ hən natgalenan ləbisarpoh?"

⁸ Isor var galit ke, "Mətələləgau ke avan ideh sategərəs gamito hən mətɔisab, husur dereh tisoɔbur legəm len nahəsagw like, 'Ginau boh aKristo!' mai, 'Pəpadaŋ nɔbɔŋ tegəmai!' Samtehusur galito!

⁹ Nɔbɔŋ mətɔesəsələŋ həni ke, ikad nəbiltibalən gail mai nəbalan tomətahun alat lotoil a mo, samtemətahw. Husur natgalenan limasvisi a mo, be nɔbɔŋ ləbimadhavisi, savi nagilen sal."

¹⁰ Beti ikel mai galit ke, "Naluʋoh hən nəvanuan naut sua dereh tiɔal mai naluʋoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liɔal mai nəvanuan sekiŋ tile gail.

¹¹ Len naut tile gail dereh tikad nəbiltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit ɔevisi, nəvanuan pisi ninelit ɔepil lan, mai natetətan toyalyal len nəmav.

¹² Avil a tahw hən natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lemədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nəbɔnbɔnan mai naim nəbanjisian gail. Dereh lesəhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nahəsagw.

¹³ Len nɔbɔŋ enan dereh tipat len gamito hən mətɔikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau.

¹⁴ Imaianan, mitinau səhoti ke samteutaut hən mətɔisor gol gamit gabag.

¹⁵ Bathut dereh neviol mai gamito hən nasoran mai namitisau hən nənauan tokitin hən ke, aenemi samit gail ledədas ləbisor var gamito o ləbisor tas gamito.

¹⁶ Atəmamit, anamit, aʋamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh leriŋ gamit len navələn aenemi samit gail. Dereh leriŋ gamit galevis len nəmatan.

¹⁷ Nəvanuan pisi dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw.

¹⁸ Be nasivurumito dan navurumito asike imasig.

¹⁹ Len nə-daŋ-ɔuri-an samito dereh mitikad nəmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir

(Mat 24.15-21; Mak 13.14-19)

²⁰ "Be nɔbɔŋ mətɔeris naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nɔbɔŋ enan dereh mətələboii ke pəpadaŋ timasirsir.

²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ ʋehuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu saleɔis lan.

²² Husur nɔbɔŋ galenan levi nɔbɔŋ hən nəpanismen, hən natit pisi natosian gail lotokele ləbisarpoh.*

²³ Nulolosa hən alat ləɔbetian mai alat ləɔevəhasus len nɔbɔŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-biltiləŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansem nəvanuan galegai.

²⁴ Naɔu nəbalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh liɔariŋ gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri pisi. Ale nametɔos gail dereh lipal sar nəbiltivile Jerusalem, il a mo həni van vəbar nɔbɔŋ salit ɔesib.

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

(Mat 24.29-31; Mak 13.24-27)

²⁵ "Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai naməso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarŋəbu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasodum.

²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiʋonʋon len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa ɔevisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekurkur.

* 21:22: Hos 9.7 * 21:25: Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31

²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan bəgəm len nəmavukasw, len nədanjan mai nəyalyalan totibau.*

²⁸ Nəboŋ natgalenan ləbetuəbat visi, məteyl gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

*Nəbəl pusan hən nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Mak 13.28-31)*

²⁹ Beti ikel nəbəl pusan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai pisi am.

³⁰ Nəboŋ lotodumoh, mətoləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud bəgəm pəpadaŋ.

³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan bəvisvisi, mətoləboii ke natohan pipihəbələn aGot sətogəm pəpadaŋ.

³² Nukel nəkitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoḥ.

³³ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteutaut!

³⁴ “Məteləgəu hən ke samtətərog, samtigol nəvide tosa len natərogan mai samtinau masuṽ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoṽut lan hum məttobat len nəhai tata.

³⁵ Husur dereh tegəmai len galit pisi lotosuh len navile a pan kavkav.

³⁶ Məteḥulahul tabtab, ale sor tuṽ ke məteləboi mətbīgam yav dan natgalen pisi pəpadaŋ hən bəvisi, ale mətbeil len nəhon aNatun Nəvanuan.”

³⁷ Nə len nalennəyal pisi aYesu epusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Nəṽehuh Oliv.

³⁸ Ale nəvanuan pisi lulele dudulan somilan hən ləbēvi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləbəsəsoləŋ həni.

22

Ajutas epur hən aYesu

(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, egəm pəpadaŋ.*

² Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo luke lisab nəpisal ideh hən ləbīgol aYesu bimat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətəhw len galito.

³ Beti aSetan ebis len ajutas lotokisi hən alskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12.

⁴ Ale ajutas ivan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoi a mo silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən bisor mai galit husur nəpisal ideh hən bəriŋ aYesu len navəlalito.

⁵ Lohəhaṽur masuṽ ale ludam hən ləbilav nəvat nasilva maii.

⁶ Ale ajutas idam, beti idas pisal hən bəriŋ aYesu len navəlalito nəboŋ naluṽoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu

(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

⁷ Beti nəmariboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan egəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova.

⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan vautaut hən nəhanian hən nəPasova hən datbīhani.”

⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut həni a be?”

¹⁰ Isor var gəlar ke, “Nəboŋ mərbəbis len nabiltivile, naulumən sua topat nabiliwai topul dereh teḅubur mai gaməru. Məreḥusuri vi lohoim tobis lan

¹¹ ale kel mai aməhan naim ke, ‘Ahai pusan eusi ke: “Narum simetbos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’

¹² Atenan teṽusan gaməru hən nabiltirum tokad natit pisi dattoləŋoni. Məreutaut ei.”

¹³ Nə aruvan, arusaḅ natit pisi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasub

(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

¹⁴ Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarḥəgarin hən bīhan. Ale ahai pispisul san gail luḅon maii.

* **21:27:** Dan 7.13; KelV 1.7 * **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a mo gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

¹⁵ Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbələŋon b̄isa.

¹⁶ Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoan han len natohan pipihəbələn aGot.”

¹⁷ Nəboŋ tolav nəb̄iliwai, tosipa həni, ike, “Mitilav nəb̄iliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag.

¹⁸ Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain[†] vir natohan pipihəbələn aGot b̄egəmai.”

¹⁹ Nəboŋ tolav nəb̄eta, tosipa həni, ebur̄i, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni m̄os gamito. Gol timaiegai hən mət̄b̄inau gat tin hən ginau.”

²⁰ Len navide toŋitoŋ, nəboŋ lotohan tonon̄ ilav nəb̄iliwai ike, “Egai nəb̄iliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw bisel m̄os gamito len nəmatan sagw.

²¹ Be atenan b̄er̄iŋ ginau len navələn aenemi sagw gail, navələn atenan ipat len natev mai navəlagw.*

²² Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan sum̄an aGot toriŋ gati tia,* avil atenan b̄er̄iŋ aNatun Nəvanuan len navələn aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”*

²³ Beti lotub̄at usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natenan.

Ase etibau səhor galito

²⁴ Lotub̄at vit̄vituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito.

²⁵ Na aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nak̄iŋ hən namet̄bos gail, lupatpat galit m̄əhat len nədaŋan salito; ale namet̄bos gail lokis alat lotoil a m̄o hən galito hən ‘Na-vi-tarh̄əte-an salito.’

²⁶ Be gamit samtimaianen. Ideh len gamito totibau masuŋ, gai timasgəm sum̄an ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a m̄o, timasgəm sum̄an nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile.

²⁷ Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən b̄ilav nəhanian maii? Len nabunisian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito.

²⁸ Gamit boh m̄ətutah mai ginau akis, naut kəmas nəp̄isal sagw todaŋ nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau.

²⁹ Sum̄an aTəmagw tolav na-il-a-m̄o-an len natohan pipihəbələn mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito.

³⁰ Dereh mitihan, m̄ətemun len natev sagw len natohan pipihəbəlagw ale m̄ətebətah len nəb̄iltihai b̄ətbətah gail hən m̄ətb̄epəpəhun navoian dan nəsaan len nəhəmar lotovi 12 seIsrael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidan̄ len galito

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

³¹ “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bisab̄ gamito ke m̄ətumabe, hum naulum̄an hən nəhol todardar hən nəhad m̄os namisurhuwit b̄iteh tur lan, be nəsogsog p̄isi han b̄esuh.

³² Avil nusor tuŋ m̄os gaiug tia hən ke, nadələmian sam̄ asike iteh. Ale nəboŋ gəb̄ipair təl̄mam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidan̄ am.”

³³ Be aPita ikel maii ke, “Nasuŋ, noutaut hən nəb̄itah mai gaiug van hən naim bəban̄jis mai nəmatan!”

³⁴ Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulum̄an asike ekəkəraiko daməŋai vəbar gəb̄ikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.”

³⁵ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut toŋuer, m̄ətoŋidol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.”

³⁶ Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan b̄ikad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səseŋon am. Ale asike b̄ikad naŋu nəbalan, timaspuŋ hən nahurabat naut susus san hən b̄əvur b̄esua.

³⁷ Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassarpoan len ginau ke, ‘Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.*’ Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpoan han ta bogai.”

³⁸ Na lukel maii ke, “Geris, Nasuŋ, naŋu nəbalan toru!” Be gai ike, “Tinoŋ!”

Len Navəhuh Oliv

(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

[†] 22:18: Len naut egai, natosian ike naŋvit nəhau (tovi naŋvit nakrep), be namilen nəwain. * 22:21: Psa 41.9 * 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * 22:22: Uman 1.18 * 22:37: Isa 53.12

³⁹ Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Naṽehuh Oliv hum naṽide san. Ahai susur san gail lohusuri.

⁴⁰ Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitorisor tuṽ hən asike mətḃiteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri.”

⁴¹ Ivan dan galito vəbar naut avan ideh ḃeləboi betuṽ hən nəvat lan, etəjedur, ale isor tuṽ.
⁴² Ike, “Ita, ḃevi naləŋonian sam, lav kuv nabiliwai hən na-ləŋon-isa-ṽesa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.”

⁴³ Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idan.‡

⁴⁴ Len nənauan san mai nəlon totuhathuh masuṽ, isor tuṽ habat van van napilal san etuḃ hun nəda toturtur len tan.

⁴⁵ Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuṽ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaḃi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan.

⁴⁶ Nə ikel mai galit ke, “Imabe mətəput? Mitile məhat, sor tuṽ hən asike mətḃiteh len nəsaan totaltal ke mətəhusuri!”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

⁴⁷ Nəboŋ tosorsor sal, naluṽoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len toseŋavur pisan toru, gai eil a mō. Egəm ben aYesu hən ḃesurṽ nətarhən,

⁴⁸ avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosurṽ nətarhogw hən gəḃerij ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

⁴⁹ Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa ḃevisi, luke, “Nasuḃ, namtiḃal mai galito hən naḃu nəḃalan a?”

⁵⁰ Beti galit sua itai naslev seḃiltihai tutumav, ta kotov nədariŋan nəmatu.

⁵¹ Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədariŋan, gole imaur.

⁵² Beti aYesu ikel mai aḃiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav naḃu nəḃalan mai nəbatw gail gəmai hən mətḃitah gat ginau hum notovi vanuan nəḃalan toke tiḃal mai alat lotoil a mō?”

⁵³ Len nəmariboŋ piḃi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətəsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədanjan hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim seḃiltihai tutumav. APita ehusr galit van, be səyar pəpadan.

⁵⁵ Nəboŋ lototuj nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh ḃonḃon, aPita eḃətah, tah mai galito.

⁵⁶ Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalsalumean hən nəhab tomias. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!”

⁵⁷ Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!”

⁵⁸ Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govī galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!”

⁵⁹ Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor saḃi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.”

⁶⁰ Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumən ekəkəraiko.

⁶¹ Nasuḃ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuḃ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumən bekekəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəha-tor həni ke gəsələboi ginau.”

⁶² Ale aPita evivile, itan lolosa masuṽ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

⁶³ Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotuḃat sor vilesi van, luṽasi, ṽasi, ṽasi van,

⁶⁴ lubanjis gat namətan ale loususi ke, “Ss Hai kelkel ur, ase toṽas gaiug?”

⁶⁵ Ale lukel natit isoḃur am, losəvari ṽesa tibatbat.

⁶⁶ Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luḃonḃon. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, aḃiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len naḃonḃonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.

⁶⁷ Luke, “Gəḃevi aKristo, aGot totabtabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəḃekəmaienan mai gamito, asike mətədəlom ginau,

‡ 22:43: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

⁶⁸ ale nəbeus gamito, asike mətusor var ginau.

⁶⁹ Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən bıkad nədanjan.*

⁷⁰ Galit pisi lousi ke, “Gaiug mau, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.”

⁷¹ Beti luke, “Datsaləjon avan ideh am hən bikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səbodatō datosəsəlōj hənı len nabuñon gabag!”

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluvoħ kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.

² Lotubat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusab ategai ke tosəhar suluvo nəvanuan sinamit gail len nəpısal tosa. İkai tas na-voħ-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiñ sua.”

³ Na aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govı kiñ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluvoħ gail ke, “Nusabi ke ategai səkad nəsaban.”

⁵ Avil lultal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən nəpusanan san len naut pisi a Jutea, gol loluvoħ bal taṽtaṽor. Etubat a Kalili vəbar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboñ aPilate tosəsəlōj hənı, eusi ke gai bevi auleKalili.

⁷ Ale nəboñ tosəsəlōj ləbooi ke aYesu totoh pıpihəbalan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboñ enan.

⁸ Nəboñ aHerot toris aYesu ehəhavur masuvo, husur sutuai eləjoni tia ke terisi, bathut esəsəlōj hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu bigol namerikel ideh.

⁹ Na aHerot eus aYesu nasuan tosəbur be aYesu sasor vari.

¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, lusor idan, lusor lol pañpañ ke aYesu tosa.

¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loñit nəholit van hənı hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate.

¹² Len nəboñ enan nəai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluvoħ

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Nəboñ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo mai nəvanuan gail tonor,

¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluvo nəvanuan gail len nəpısal tosa. Nəboñ notoususi len nəhomito, nəsəsab nəsaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa.

¹⁵ AHerot am səsab nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam hənı gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən bimat sile.

¹⁶⁻¹⁷ Imaienan, dereh nigol lebilas masuvo hənı ale teləboi bivan.”*

¹⁸ Avil galit luṽon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevıvile məos ginamito!”

¹⁹ (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar hənı len naim bəbanjis sil togol nəvanuan lotoluvoħ, bal taṽtaṽor len nabiltıvile hən ləbəmədas nəgavmen, mai igol avan sua imat.)

²⁰ APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriñ aYesu tivan.

²¹ Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!”

²² Len na-vəha-tor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsab kas nəsaan ideh lan tonor hən bimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuvo hənı ale neriñi tivan.”

²³ Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludan b̄ur aPilate.

²⁴ Na aPilate erinji ke tigol nəsa lotoləjoni.

²⁵ Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbanjis sil togol nəbalan hən b̄emədas nəgavmen mai togol nəmatan, erinji evıvile. Avil erin aYesu len navələlito hən ləbigol nəsa lotoləjoni hənı.

Lupos gat aYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

* 22:69: Psa 110.1 * 23:16-17: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ¹⁷ Len nəhanan enan APilate timasriñ nəvanuan sua tobanjis gati a mo tevıvile.

²⁶ Nəboŋ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŋ nəhai balbal lan hən ħipati husur aYesu.

²⁷ Ale nəvanuan isoġur masuŵ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaŵut lois, luŵosŵos nibelito, lutanġisi.

²⁸ Be aYesu ipair van hən galit ke, "ToġtaJerusalem gail, samtitaŋis ginau be mititaŋis gamit gabag mai anatumit gail.

²⁹ Husur len nəboŋ ħegəmai nəvanuan gail dereh like, 'AGot igol navoian van hən alatpəhaŵut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsavəhasus!'

³⁰ Beti 'dereh lisor mai nabiltiŵehuh gail ke, "Rus vi pan bar ginamito!" Lisor mai natuhəhuh gail ke, "Kabut gol ginamito!" *

³¹ Husur ke nəvanuan gail ləbigol natgalenan nəboŋ nəhai tomaur sal, nəsa ħevisi nəboŋ nəhai ħiŋod?†

³² Ikad naulumŋan eru, artoġur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləġigol arġimat mai aYesu.

³³ Na nəboŋ lotobar naut lotokisi hən Nabəlashukadhutəmat, loriŋi itahətah len nəhai balbal ei, gai mai naulumŋan eru artosa, esua len nəmatu san, togon len nəmair.

³⁴ AYesu ike, "Ita, gerubat nəsaan egai dan galito, husur ləsələboi nəsa lotogole."‡ Beti lubar hən nəvat hən ləġisəbi ke as tikad nahurabat san gail.*

³⁵ Nəvanuan gail loil, lokəta bunusi. Ale nəvanuan totibau salit gail lobit nabuŋolit van hən aYesu, lusor vilesi. Luke, "Gai ilav kuv nəvanuan tile gail; ħevi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!"

³⁶ Nasoltia gail am lusor vilesi, logəm pəpadaŋ, lav navinika§ van həni.*

³⁷ Luke, "Gəbevi kiŋ seJu gail, lav kuv gaiug səbom!"

³⁸ Ale ikad natosian sua a məhat həni toke, "AKiŋ seJu gail bogai."

³⁹ Gəlar sua, tovi ulumŋan tosa totahətah ei, isor mədasi ke, "Gaiug gəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! Təmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginamər am!"

⁴⁰ Be togon isor lan ke, "Gəsamətahw len aGot a? Ivoi ke gemətahw husur nəpanismen sarŋ epitoŵ hən esan.

⁴¹ Ale gidaru darupanis inor husur darukad nəpanismen tonor hən nəsa dartogole, be ategai, gai səgol natideh tosa."

⁴² Ale ike, "Yesu, nau gat ginau nəboŋ gəġegəm vi kiŋ."

⁴³ AYesu isor vari ke, "Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməġai dereh gitoh mai ginau len naut nahəhəvuran tovi Paratais."

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

⁴⁴ Pəpadaŋ hən natuġlial nəmargobut ikabut gol pis naut kavkav vəbar namityal totor ut mədəau,

⁴⁵ husur nəyal satun am. Ale nabiltikaliko topəpehun naim siGot emətər len nahudhut eru.*

⁴⁶ Beti aYesu ikai habat ke, "Ita, gagai noriŋ nanunugw len navələm." Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ, eməsol, imat.*

⁴⁷ Nəboŋ nasenturion toris nəsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, "Kitin ategai evi nəvanuan tonor bogai!"

⁴⁸ Naluŵoh luġon hən ləġekəta ris nəsa tovisi. Nəboŋ lotorisi, len natəlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh nəmabulito.

⁴⁹ Ale galit pisi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatpəhaŵut lotohusuri a Kalili, loris pis natgalenan.*

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naulumŋan sua, nahəsən aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor.

⁵¹ (Gai sədəm mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimateə, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihəbəlan aGot.

⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu.

* 23:30: Hos 10.8 † 23:31: Namilen ke ləġigol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsa səhori hən galit tile. ‡ 23:34: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: aYesu ike, "Ita, rubat nəsaan egai dan galito husur ləsələboi nəsa lotogole."

* 23:34: Psa 22.18 § 23:36: Navinika evi nəwain tomatu van vakon. * 23:36: Psa 69.21 * 23:45: Exo 26.31-33

* 23:46: Psa 31.5 * 23:49: Psa 38.11

⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruŋ gole len nəkaliko tovi linen ale riŋi len nāburhuvat nəmātan lotota pūpuli tia. Ləsətavun avan ideh len nābur enan sal.

⁵⁴ Ale evi Nəboŋ Nautautan, nəsəppat pəpadaŋ bətubat**.

⁵⁵ Alatrəhaṽut, lototah mai aYesu a Kalili, lohurus aJosef ale loris nāburhuvat nəmātan mai navide toriŋ niben topələh lan.

⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəbōn tosusau mai nəhai pəhas gail mōs niben.

Ale len nəsəppat luŋavŋav husur nalo siMoses.*

24

Nə-le-məhat-an dan nəmātan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

¹ Len nəmāriboŋ metəkav hən nawik,* dudulan somilan, alatrəhaṽut lovi lan nāburhuvat nəmātan, lutariv natit tosusau lotoutaut hən gail tia.

² Lusab nəvat nəbopita torib tia dan nābur nəmātan

³ avil nəboŋ lotobis, ləsəsab niben Nasub aYesu.

⁴ Nəboŋ lotonau tətən hən natenan sal, be losəhoṽut len naurunān toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabkabil.

⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəgedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudəŋ mab hən avan tomaur len naut silat lotomat?”

⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboŋ totoh len naut a Kalili sal,

⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timastahətah len nəhai balbal, ale len nəmāriboŋ totor timasle məhat tətəs.’**

⁸ Beti lunau təlmam hən nasoruan san,

⁹ ale nəboŋ lototəlmam dan nāburhuvat nəmātan, lukel piŋ natgalenan mai Tosəŋavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am.

¹⁰ Alatrəhaṽut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito.

¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsədələm nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen.

¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan nāburhuvat nəmātan. Nəboŋ tobetbet hən bəkəta vi lan burhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, ipaŋ len nəsa tovisi.

Nəpisal vi Emmaus

(Mak 16.12-13)

¹³ Len nəmāriboŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.†

¹⁴ Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit piŋi tovisi tia.

¹⁵ Nəboŋ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu nāu egəm, itah mai gəlaru len nəyanan səlaru.

¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii.

¹⁷ Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboŋ mərtoyar van, məruhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut.

¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsan aKleopas isor vari ke, “Len nametbəs piŋi a Jerusalem, gaiug səbōm gəsələboii nəsa tovisi ei len nəboŋ galeg a?”

¹⁹ Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan gail aYesu ta Nasaret, aulurān sua tovi hai kelkel ur today len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail piŋi.

²⁰ Beti abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləberin nəmātan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal.

²¹ Avil a mō namtuvatvat viri ke, tovi atenan Bilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋai evi nəmāriboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia.

²² Ale sual am, alatrəhaṽut sinamit galevis lugol namtosəhoṽut. Daməŋ dudulan somilan lovi lan nābur nəmātan

** 23:54: Evi naut mədau, pəpadaŋ hən namityal bimasur. * 23:56: Exo 20.10; Deu 5.14 * 24:1: Nəsəppat seJu gail etubat len naFraitə nəboŋ namityal tomasur, ale inoŋ len nəSarete nəboŋ namityal tomasur. Gol ke nəmāriboŋ metəkav hən nawik evi Sade. * 24:7: Luk 9.22, 17.25, 18.31-33 † 24:13: Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabələvan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

²³ ale nəboŋ ləsəsaḅ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia.

²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nəbur nəmatan ale lusabi hum alatpəhaḅut lotokele, avil gai, ləsarisi.”

²⁵ aYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iḅonḅon. Idan hən mərḅedəlom piis nəsa ahai kelkel ur gail lotokele.

²⁶ Evi naləŋŋonian siGot ke aKristo imasləŋon isa vəsa nŋos natgalenan, beti biis len nəyalyalan san.”

²⁷ Beti tubat len aMoses mai ahai kelkel ur gail piisi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit piisi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

²⁸ Nəboŋ lotoyar gəm pəpadaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar surŋan biivan am.

²⁹ Be arutaltal həni ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale ebis lohoim hən biitoh mai gəlaru.

³⁰ Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən biihan mai gəlaru len natev, ilav nəbəta, esipa həni, eḅuri ale ilavi mai gəlaru.

³¹ Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru.

³² Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metpiisal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?”

³³ Ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaḅ Tosəŋavur Pisan Tosua lotəbonḅon mai alat lototah mai galito,

³⁴ lotoke tokitin ke Nasuḅ tole məhat mai tovisi hən aSimon.

³⁵ Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metpiisal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboŋ aYesu toḅur nəbəta.

aYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

³⁶ Nəboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nələmit tikad natəmət.”

³⁷ Be losəhoḅut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun.

³⁸ Beti ikel mai galit ke, “Mətomətahw hən nəsa? Imabe nələmit euri ke notomaur tətəs?”

³⁹ Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən mətḅeləboi ginau, husur nanunun ideh səkad nəbələseh w mai navisoh surŋan ginau notokade.”

⁴⁰ Nəboŋ tokəmaienan tonon eḅusan galit hən navəlan mai narien gəlaru.

⁴¹ Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋjan salito nələlit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?”

⁴² Ŋa lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii,

⁴³ ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

⁴⁴ Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit piisi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəḅe gail limassarpoh.”

⁴⁵ Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləḅeləboi natosian siGot.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: aKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.”*

⁴⁷ Ale len nahəsən dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan nŋos naruḅatian dan nəsaan van hən naluvoh hən nametḅos gail piisi, tubat a Jerusalem.

⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail.

⁴⁹ Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nəbiltivile vir aGot bikol nədaŋjan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

aYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən bigol navoian van hən galito.

⁵¹ Nəboŋ tososor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.

⁵² Ŋa lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuḅ.

⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

* 24:46: Isa 53; Hos 6.2 * 24:49: Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosəḡavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNaturan ulumən aGot tosua səbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberin nəlolit bidan lan, ləbikad nadəlomian lan.

AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naḡusanan gail tokel uri ke tovi aNaturan aGot.

Nalobulat ehurus as galito?

Ehurus aYesu, ehurus aTəman, ehurus aNunun. Ehurus aYesu toḡusan aTəman hən nəvanuan gail, ehurus aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ḡais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totos nalobulat egai “hən mətbədəlo mi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNaturan aGot. Nutosi maienan hən məberin nəlomit lan, ale len nadəlomian samit məbikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natubatan nəboḡ togol natit pisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəha-səbur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi nale-məhat-an dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi pisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboḡ tokəmaienan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboḡ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboḡ toke, “a tahw hən aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len navide tomaien an ikel vəhoti ke tovi Got, natubatan san əbuer, nanəḡan san əbuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etubət hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toḡusan həni pəpadan hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nəḡavunian san (19.17-42)

8) Nəle-məhat-an siYesu, ale evisi hən ahai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

1) Len natubatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got.

2) Atenan itah mai aGot len natubatan.

3) Len atenan aGot igol natit pisi tovisi. Atenan tabuer, asike təkad natideh.

4) Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi namial sinəvanuan gail.

5) Namial satomial van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

6) Aulumən sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan aJon.

7) Atenan egəm hum na-sor-ləboi-an hən bikel vəhot nakitinan husur namial, hən nəvanuan pisi ləbedəlom napisulan tokele.

8) Gai gabag savi mial, be egəm hən bikel vəhot nakitinan husur namial.

9) ASoruan egai togəm hən navile a pan, gai evi namial kitin tomias nəvanuan pisi.

10) Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboi.

11) Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni.

*

¹² Be galit p̄isi lotohəhəvur həni, lotorin̄ nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləbēgəm vi natun aGot gail.

¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləḡon-buni-an sinəvanuan o husur nəvanuan seulumān, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalalan san, nəyalalan aSoruan tokade, husur tosua ḡai, togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan.

¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai bēgəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’ ”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito.

¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato.

¹⁸ Avan ideh saris aGot boḡ ideh. ANatun səbōn ḡai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsəsaai.

*AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan
(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)*

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbēus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kel-koti-an siJon.

²⁰ Ikel vəhoti, satətas gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavī aKristo, aGot totabtabuh lan.”

²¹ Na lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavī gai.” Luke, “Govī ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.”*

²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke, “Novi nadoldol tokai len naut masmus tobəbesw ke,

‘Gol naḡisal tinor mōs Nasub!’ ”*

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai,

²⁵ lousi ke, “Asike gəbēvi aKristo, asike gəbēvi aElijah, asike gəbēvi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, mət sakəta ləboii.

²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah ruḡat nəhau hən naributbut san.”†

²⁸ Len nəboḡ enan aJon ibabaptais hən nəvanuan gail len naut aPetani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡

³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’

³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəbīgol aIsrael ləbələboii.”§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosavat ginau hən nəbibaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboḡ gəbēris aNunugw bēvi pan, biḡtoḡ tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai.

³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkov gail siYesu

³⁵ Len nəboḡ toḡusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail.

³⁶ Nəboḡ toris aYesu toḡot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboḡ ahai susur artosəsəloḡ hən nəsa tokele, aroḡusur aYesu.

³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artoḡusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləḡon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai pusan), gutoḡtoḡ a be?”

* 1:21: Elijah: Mal 4.5, ahai kelkel ur: Deu 18.15, 18 * 1:23: Isa 40.3 † 1:27: Evi slev gail lotosah ruḡat nəhau hən naributbut silat lotovi loḡoim, ale naslev evi naut kəmas len nəvanuan salit gail. ‡ 1:29: Navile a pan len naut egai namilen nəvanuan ideh. § 1:31: Israel len naut egai evi nəpasusan siJakop aGot tokisi hən aIsrael am. ** 1:32-33: Nətav ehum navimal toḡəhəpəhw. †† 1:34: Natosian galevis ta sutuai luke evi anatun ulutan siGot

³⁹ Isor var gələr ke, “Gəm, kəta risi.” Nə aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ AAdru aʋan aSimon Pita, evi gələr sua tosəsəlön hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu.

⁴¹ Natit metəkav aAdru togole, isab aSimon, aʋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusab aMessiah!” (namilen tovi aKriso, aGot totabtabuh lan).

⁴² Beti aAdru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatun aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”^{††}

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.”

⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAdru mai aPita).

⁴⁵ AFilip isab aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusab ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsən aYesu, anatun aJosef ta Nasaret.”

⁴⁶ ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi məau egəm a Nasaret a? Ebuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

⁴⁷ Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! AuleIsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”

⁴⁸ ANatanael eusi ke, “Goləboi məb hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik^{§§}, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”

⁴⁹ ANatanael esəhoʋut len natenan, isor vari ke, “Hai pusan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!”^{*}

⁵⁰ AYesu ikel maii ke, “Godələm natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəbiŋan lan səhor masuʋ hən natenan.”

⁵¹ AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav bəsəŋav, aŋel siGot gail ləbēvi məhat ale ləbēvi pan len aNatun Nəvanuan.”^{*}

2

Nələhan len naut a Kana

¹ Hois am ikad nələhan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei,

² ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləbəgəm hən nələhan.

³ Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.”

⁵ Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsə bikel mai gamito, mitigole.”

⁶ Len naut enan nabiltibiliwai nəvat tomələvtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, nəju gail lugol galit luvėvėu len nəwai enan. Nəboŋ nabiltibiliwai viusua toplu ikad nalita tovi 80 o 120 lan.

⁷ AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nabiltibiliwai galegai.” Ale lobir nəwai van vapul səsəhov.

⁸ Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole.

⁹ Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulurman tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboij).

¹⁰ Isor sal suh aulurman en tolah ke, “Nəvanuan piŋi lopəpəhun nəwain tovoi a məo, ale nəboŋ galit lototərog, lopəpəhun togon savoi masuʋ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

¹¹ Natenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalyalan san. Ale ahai susur san gail lorinŋ nəlolit today lan.

¹² Nəboŋ nəlahan tononŋ aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aʋan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmariboŋ galevis.^{*}

*AYesu ivahvatur naut todar vis naim siGot
(Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)*

¹³ Nəpasova seju gail egəm pəpəday, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem.

¹⁴ Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotopur hən nabuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.^{*}

^{††} **1:42:** Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris. **§§ 1:48:** Nafik evi nəhai sua, nəvite am lokisi hən nafik. ^{*} **1:49:** Psa 2.7 ^{*} **1:51:** Gen 28.12 ^{*} **2:12:** Mat 4.13 ^{*} **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem məos nəpasova. Logəm len naprovens isobur ale lukad nəvat tiltile. Imainenan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlanı ŋai.

¹⁵ AYesu ebutan ðonðon hæn nêhau gail, beti ehut nêvanuan þisi dan naholêvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nabuluk gail, idanðan nakoin gail ale ikabsan natev gail.

¹⁶ Ikel mai alat lotopur hæn nêtav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTêmagw tehun naim nêmaket!”

¹⁷ Ahai susur san gail lunau sêhoti ke natosian ike, “Nêlogw ipat tabtab len naim samt totêgau gat tabtab hæn ginau.”*

¹⁸ Nêlon naJu gail epêyasi ale lousi ke, “Gukad nêdanan hæn na-il-a-mo-an tomabe hæn gotolêboi gêbigol natgalenan? Gigol namerikel ideh hæn namtþekêta lêboi nêdanan sam!”

¹⁹ AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum hêni tile mêhat têlmam len nêmaribon titot.”*

²⁰ Ale lusor vari ke, “Namtoutum hæn naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke golêboi gêbeum hêni bile mêhat têlmam len nêmaribon bitor mabe?”

²¹ Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.

²² Imagenan, nêbon aGot tolavi dan nêmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodêlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu elêboi tia nêvanuan sinêvanuan gail

²³ Ale nêbon aYesu totoh len naut a Jerusalem len nêhanan hæn NêPasova, isobur lorin nêlolit len nahêsan nêbon lotoris namerikel gai togolgole.

²⁴ Avil aYesu sêkad nadêlomian len nêlolit lotorinj len gai husur elêboi naboruan nêsaan salit gail.

²⁵ Avan ideh asike bikel kot nêvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai elêboi naboruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

¹ Ikad avan sua len naFarisi gail, nahêsan aNikotemus toil a mo hæn naJu gail.

² Egêm hæn aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai þusan, namtolêboii ke gaiug govi ahai þusan sua aGot tosêvati gêmai, husur sêkad avan ideh tolêboi þigol namerikel gotogolgole, asike aGot bitoh maii.”

³ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike bikad nêpasian têtas,* edêdas beris natohan pipihabêlan aGot.”

⁴ ANikotemus eusi ke, “Imab hæn nêvanuan tovi haÿut tia bikad nêpasian têtas? Edêdas bêbis têlmam len nêhad hæn natêtai len nabêhaÿun anan hæn þipas vêha-ru hêni!”

⁵ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nêvanuan timaskad nêpasian len nêwai mai aNunun aGot†, hæn belêboi bêbis len natohan pipihabêlan aGot.

⁶ Niben nêvanuan ipas nêvanuan tokad nêmauran hæn niben ñai, aNunun aGot ipas nanunun nêvanuan, nanunun toveveu, tokad nêmauran toveveu.

⁷ Imaienan, sagipañ len nêsa notokele ke, ‘Gimaskad nêpasian têtas.’

⁸ Nêlan êÿuv husur nalêjonian san ale gosêsêlon hæn nêwalan han, be gêsâlêboi naut toÿuv gêm lan mai naut toÿuv vi lan. Len navide tomaiënan, gêsaris aNunun aGot, be goris nauman san len nêmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.”

⁹ ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?”

¹⁰ AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai þusan totibau seIsraël, be gêsâlêboi natgaleg a?

¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nêsa namttolêboii, namtukel kot nêsa namtorisi, avil gamito, mêtasadêlom na-kel-koti-an sinamito.

¹² Nêbon notosor husur nêsa tovisi len navile a pan, mêtasadêlom ginau. Gol ke nêbisor husur nêsa tovisi len nêmav, asike mêtodêlom ginau!

¹³ Sêkad avan ideh tovi mêhat len nêmav tolêboi bikel ur nêsa tovisi lan. ANatun Nêvanuan ñai egêm len nêmav, naut san matmat, ale gai ñai elêboi bikel husuri.

¹⁴ Len naut toþêbesw, tomasmas, aMoses esuhun nêlablab hæn nêmat len nêhai.* Len navide tomaiënan, limassuhun aNatun Nêvanuan len nêhai balbal,

¹⁵ hæn ke, nêvanuan þisi lêberinj nêlolit lan, dereh likad nêmauran vi sutuai.

¹⁶ “Bathu aGot êlêmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hæn aNatun tosua sêþon hæn avan ideh berinj nêlon bidanj lan, asike, asike imasig be dereh tikad nêmauran vi sutuai.

* 2:17: Psa 69.9 * 2:19: Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29 * 3:3: Len nasoruan ta Kris, têtas ikad namilen sual am tovi egêm a mêhat gol ke naves egai elêboi bikad namilen tovi avan ideh asike bikad nêpasian togêm a mêhat, edêdas beris natohan pipihabêlan aGot. † 3:5: Len nasoruan ta Kris, nunun ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nêlan o nasunavjavan. Len natosian seju gail nêbon lotosor husur aGot, lokêmaïënan. * 3:14: Num 21.9

¹⁷ Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən bəriŋi ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

¹⁸ Avan ideh tokad nadələmian lan, aGot sariŋi ke bīpanis, avil avan ideh səkad nadələmian lan, aGot eriŋi tia ke tipanis, husur səkad nadələmian len nahəsan aNatun aGot tovi aNatun tosa səbən.

¹⁹ Nəpanismen esil nategai ke: Namīal ebis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Namīal, husur nəsa lotogolole isa bathbat.

²⁰ Husur alat lotogolgol nəsaan lomətahun bun Namīal, ləsavi lan Namīal husur lomətahw len Namīal bəmias pəpəp hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail.

²¹ Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Namīal hən bəmias nəsa togole len nədanjan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

²² Nəboŋ natgalenan tonəŋ, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enan itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail.

²³ AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpəpəŋ hən naut a Salim, husur nəwai isoḅur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləbibaptais.

²⁴ (Len nəboŋ enan ləsariŋ aJon len naim bəbəriŋis sal).*

²⁵ Beti ahai susur siJon galevis lovitvituh mai naJu sua husur nəvide hən nalilosan hən ləbiveveu mōs nalotuan.

²⁶ Ale logəm hən aJon, luke, “Hai pusan, ategaii totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategaii gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan pisi logəm həni.”

²⁷ Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi bīkad nəsa ŋai aGot len nəmav toviol həni maii.

²⁸ Gamit n̄au mətələboi mətəbikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavi aKristo, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a mō tia, beti atenan.’*

²⁹ Nəbikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seulumnan tolah maii. Be naulumnan tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsələŋ həni, gai ehəhəvur hən tosəsələŋ hən nadolon aten tolah. AKristo esumnan atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən bībaptais hən galito, losumnan alitenan tolah. Ginau nosumnan naulumnan tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhəvuran nəboŋ notosəsələŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKristo.

³⁰ AKristo timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

³¹ Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit pisi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ŋai. Atenan togəm len nəmav iyalyal səhor natit pisi.

³² Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsələŋ həni be səkad avan ideh todələm nəsa tokele.

³³ Be avan ideh todələm na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhoti ke aGot ekitin.

³⁴ Husur atenan aGot tosəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toḅuer.

³⁵ AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit pisi len navələn tia.

³⁶ Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətahun bəriŋ nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol pəpəpəŋ siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atoḅtaSamaria

¹ Beti naFarisi gail losəsələŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosoḅur hən ləbēgəm vi hai susur san gail, lusoḅur səhor siJon.

² (Be savi aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ŋai lugole.)

³ Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsələŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili.*

⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsan a Sikar, topat pəpəpəŋ hən nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatan.†

⁶ Ikad nəburhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nəyaran tobələv, ebətah tarhəburhuwai enan. Natubliial bolai.

⁷ AtoḅtaSamaria sua egəm hən bevəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.”

* **3:24:** Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1 * **4:3:** Nəboŋ aYesu toləboi ke naFarisi lotosəsələŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosoḅur, emətahun ləbiibal maii ale eriŋ naut enan. † **4:5:** Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun alsak tovi natun aAraham.

⁸ Ebətah səbōn husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləbēvur nəhanian ideh.

⁹ Imagenan apəhəvūt isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi tobtaSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginau?” (Husur alat a Jutea ləsaβōn mai alat a Samaria boŋ ideh).*

¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Gətələboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasuβ, gəsəkad nəbīliwai, nəhau eβuer, ale nəburhuwai eg isareh masuβ. Goləboi gəbēvəvaut nəwai nəmauran enan a be?”

¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, əjakop a? Bathut gai m̄au ilav nəburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan pisi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs.

¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəbīlav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəbīlav maii ehum nabəko tovvu vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.”

¹⁵ Napəhəvūt ikel maii ke, “Nasuβ, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəbimaduh boŋ ideh, asike nəbēgəm gegai hən nəvəvautan tətəs am.”

¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoam̄, mərəgəmai.”

¹⁷ Apəhəvūt isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin;

¹⁸ husur gulah mai asoam̄ erim tia, ale ahavūt gotokade gagai savi asoam̄, gəsələh maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəhəvūt ike, “Nasuβ, gaiug govi ahai kelkel ur.

²⁰ Atəmanamit ta sutuai lulotu len nəvehuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.”

²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətəbilotu hən aTata len nəvehuh egai o len naut a Jerusalem.

²² Gamit a Samaria mətsaləboi gai məttolotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namtətoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len nəju gail.

²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləbilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədanjan seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta doŋ galito.

²⁴ AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəberisi, ao, ehum nanunun sua o nasunəvəvəvan gotodədas gəberisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədanjan seNunun.”

²⁵ Apəhəvūt ikel maii ke, “Noləboii ke aMessiah aGot totabtəbuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboŋ bēgəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.”

²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhovūt habat hən aYesu tosor mai apəhəvūt sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləŋon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

²⁸ Beti napəhəvūt erin nəbīliwai san, etəlmam vi lan nəbīltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke,

²⁹ “Mətēgəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtəbuh lan a?”

³⁰ Na nəvanuan gail lorin nəbīltivile, lotubət van həni.

Nəbōl pusan husur nəmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.”

³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboii.”

³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?”

³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbīgol naləŋonian sitenan tosəvat ginau hən nəbīgol vuvur nauman san.

³⁵ Mətukad nasoran sua toke, ‘Nahəbati tivət beti nəmatuan,’ be mətəsəŋav hən namətamito, mətəkəta ris nəmarireu hən nawit tommas, toutaut hən nəmatuan tia.

³⁶ Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgovi, gai etubət lav napurpuran san, ale esəsəgov hən nawit mōs nəmauran vi sutuai.‡ Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arbehəhəvur bōnbon.

³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.’

* 4:9: Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2 ‡ 4:36: Len naves egai, nawit tomatu evi nəvanuan toutaut hən besəsəlōŋ hən nasoruan siGot, toutaut hən bikad nadələmian lan.

³⁸ Nosəvat gamit hən mətbesəgov bənbəon hən nəsa mətsaum mōsi. Galevis am loum idan mōsi. Be gamit mətohusur galito ale mətopul hən nəmatuan.”

³⁹ Alat a Samaria isoḅur len nabiltivile a Sikar lorin nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhaḅut toke, “Ikəl mai ginau hən natit pisi notogole.”

⁴⁰ Beti nəḅonj alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən bitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboḅj eru.

⁴¹ Ale husur nasoruan san, isoḅur am lukad nadəlomian.

⁴² Beti lukel mai napəhaḅut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag namtosəsəlonj həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anatur nəvanuan nauman sekiḅ imaur

⁴³ Nəḅonj nəmariboḅj toru togam gole, aYesu erinj naut enan, evi Kalili.

⁴⁴ AYesu māu ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənanuan salito.”*

⁴⁵ Imagenan, nəḅonj aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaḅur həni husur loris natit pisi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

⁴⁶ Imaienən, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad abiltivanuan sua toum sekiḅ, anatur ulumən toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum.

⁴⁷ Nəḅonj atenan tosəsəlonj hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. Enjiri hən bəgəm vi lan naut a Kapernaum, gol anatur timaur husur pəpadan timat.

⁴⁸ Nə aYesu ikel maii ke, “Asike mətberis namerikel gail o natit mətbiḅmarḅmar lan, asike mətukad nadəlomian!”

⁴⁹ Abiltivanuan toum sekiḅ enjiri tətəs ke, “Nasub, asike gəbəgəm gagai, dereh anatugw timat!”

⁵⁰ AYesu isor vari ke, “Givan, anaturḅ imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

⁵¹ Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anaturḅ imaur tia!”

⁵² Eus galit ke, “Eləḅon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inoḅj nino len namityal tosua ut mədau.”§

⁵³ Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan njai aYesu ike, “Anaturḅ imaur.” Ale gai mai galit pisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian.

⁵⁴ AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

5

AYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəḅonj enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seju gail.

² Ale len naut a Jerusalem, pəpadan hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiḅburhuwai lilos tokad navərada torim todar visi, nahəsən Petsata* len nasoruan seḅpru gail.

³⁻⁴ Nəvanuan isoḅur lotoməsah lupat pipivərada galenan, ametbesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.†

⁵ Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia.

⁶ AYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləḅon ke gimaur a?”

⁷ Aten toməsah isor vari ke, “Nasub, nəəkad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəḅevi lan nəwai nəḅonj torjalunjalw. Nəḅonj notohisi hən nəḅevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a mō, beti ginau.”

⁸ AYesu ikel mai ke, “Gile məhat, geḅul hən nəbateh sam, pati, ale yar van.”

⁹ Vəha-sua njai aten imaur. İpat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəḅonj enan evi nəSappat.

¹⁰ Imaienən, alat lotoil a mō hən nəju gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməḅ nəSappat bogai! Nəḅonj gotopat nəmel sam, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!”*

¹¹ Isor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sam, yar van.’ ”

* **4:44:** Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * **4:45:** Jon 2.23 * **4:46:** Jon 2.1-11 § **4:52:** Len nasoruan ta Kris ike namityal toməlevru husur len nalənnəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mədau.

* **5:2:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke *Betesta*. † **5:3-4:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: *Lupat vir nəwai biḅjalunjalw*, ⁴ *husur anjəl siNasub egəm len nəḅonj galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkv, dereh timaur*. * **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəbīgol maien həni?”

¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluvoħ len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isab atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səħor ta mo bevisi hən gaiug.”

¹⁵ Bəti nauluman ia kel mai alat lotoil a mo hən naJu gail ke aYesu boh togole tomaur.

¹⁶ Imaienan lotuħat mēdas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSəppat.

¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.”

¹⁸ Imaienan, alat lotoil a mo hən naJu gail ludas pīsāl am hən ləbīgole bimat. Savi husur tobur kotov nə-kai-tasi-an hən nəSəppat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag topitpitoṽ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNaton aGot

¹⁹ Ŋa aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNaton aGot edədas bīgol natideh səbon, eləboi bīgol ŋa nəsa toris aTəman togole. Husur nəsa aTəman togole, aNaton am igole.

²⁰ Husur aTəman eləmas bun aNaton ale evusani hən natit pisi gai togole, ale dereh tevusani hən natit gail lotosəħor natgalenan hən mətbimamamaj lan.

²¹ Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNaton am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləjon bīlavi maii.

²² Husur aTata səsəb səhoti ke avan ideh bīpanis, aoa erinj len aNaton hən bīsəb səhoti ke nəvanuan gail ləbīpanis,

²³ hən nəvanuan pisi ləbēputsan aNaton len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəbēputsan aNaton len nənauan sam, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sam.

²⁴ “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsəloŋ hən nasoruan sagw, tokad nadəlomian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eħis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran.

²⁵ Kitin nokitin mai gamito, len nəboŋ bəgəmai, hun nəboŋ togəmə tia, dereh alat lotomat lesəsəloŋ hən nadoldol siNaton aGot, ale alat lotosəsəloŋ həni, dereh likad nəmauran.

²⁶ Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai erinj len aNaton am hən bevi nəkadun nəmauran.

²⁷ Ale erinj nədaŋan len navəlan hən bīkot hən nəvanuan gail, husur evi aNaton Nəvanuan.

²⁸ Samtīpaŋ len natgalenan, husur ikad nəboŋ togəmai hən alat lotomat len nabur nəmatan salito ləbesəsəloŋ hən nadolon aNaton aGot,

²⁹ ale dereh lile məhat dan nabur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləbīmaur tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləbesəsəloŋ ləboi nəpanismen salito.*

³⁰ “Ginau nodədas nəbīgol natideh len ginau səbogw. Nəpəpəhun navoian dan nəsaan hum aTata tokele. Ale nəpəpəhwan sagw inor husur nəsəgole husur naləjonian sagw, be nugole husur naləjonian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

³¹ AYesu isor am mai naJu gail ke, “Ginau səbogw ŋai nətasor ləboi ginau, nasoruan sagw asike takitin.

³² Avil ikad atesual am tosor vi tarhət sagw, ale noləboii ke na-sor-ləboii-an san husur ginau ekitin.

³³ Mətosəvat galevis tia van hən aJon, ale gai ikel ur nakitinan.*

³⁴ Be nəsarinj gat nəlogw len na-sor-vi-tarhəte-an nəvanuan tokele, ao, nusor husuri ŋai hən mətbīmakuv dan nəsaan samito.

³⁵ AJon ehum namīal topaŋ, toŋial. Ale gamit mətulekis hən mətbītoħ kəkereh len namīal san, hən mətbēhəħavur.

³⁶ AJon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosəħor esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hən nəbīgol pīs gail, natgalenan notogole, loṽusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosəvat ginau.

³⁷ Ale aTata tosəvat ginau, gai isor ləboi ginau. Gamit mətsəsəsəloŋ hən nadolon, mətsəkəta ləboi gai tomabe.

³⁸ Ale nasoruan san səpat savoi len nəlomito husur mətsədəlom ginau, ginau boh, aTata tosəvat ginau gəmai.

³⁹ Mətudəŋdoŋ nəmauran vi sutuai len natosian siGot bathut mətunau ke nəmauran vi sutuai topat lan. Be natosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

* 5:29: Dan 12.2 * 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30

⁴⁰ Wake mætsaləŋon mætʰegəm hən ginau hən mætʰikad nəmauran enan.

⁴¹ “Nəbōŋ mətʰosal suh ginau, nə-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau

⁴² husur noləboi mətʰsaləmas bun aGot len nəlomitō.

⁴³ Ginau nogəm len nahəsan aTəmagw ale mətōmətahun ginau, mətʰsəhəhəvur hən ginau. Be naut kəmas avan ideh am ʰegəm len nahəsan gabag ŋai, dereh mitidarŋ həni, mətʰəhəhəvur həni.

⁴⁴ Imabe mətōdədəs mətʰədəlōm ginau? Mətuke mitisal suh gamit gabag be mətōmətahun nə-sal-suhi-an togəm len gai tovi aGot səbōn ŋai.

⁴⁵ Samtinau ke evi ginau nəbikel kot nəsaban samito van hən aTəmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua ʰigole, gai nəlomit todaŋ lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nəsaban samito.[‡]

⁴⁶ Avil mətʰadəlōm aMoses tia, mətʰadəlōm ginau tia bathut gai m̄au itos husur ginau.

⁴⁷ Be asike mətʰədəlōm nəsa gai totoŋi husur ginau, mitimabe hən mətʰədəlōm nəsa notokeye?”

6

AYesu evəŋan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Husur nəbōŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am.

² Nabiltiŋvoh lohushusuri bathut ke lotokəkətə ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsah.

³ Ale aYesu etəvəhuh vi lan naʰvəhuh, ebətah mai ahai susur san gail ei.

⁴ Nəbōŋ hən nəPasova tovi nəhanan seju gail, egəm pəpadaŋ.

⁵ Nəbōŋ aYesu topair hən namətan, toris naluʰvoh lotogəm həni, eus aFilip ke, “Datevur nabəta a be hən alateg ləbihani?”

⁶ AYesu epus kitev nənauan seFilip maienan hən ʰebunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa ʰigole ta bogai.

⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Naʰurpuran hən nahəbati toməlevtor saləboi ʰevur nabəta tonor hən galit viŋusua ʰihan kəkereh həni.”*

⁸ Ale ahai susur sua san, aAdu, aʰan aSimon Pita isor mai aYesu ke,

⁹ “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiŋvoh tomaiegai.”†

¹⁰ Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail lebətah.” † Nə naulunʰan gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol.

¹¹ Beti aYesu ilav nabəta, ale nəbōŋ tosipa vi təban aGot tonōŋ, epəpəhuni mai alat lotobətah. Igol tomaienan am hən naieh. Galit pisi luhān husur naləŋonian salito vəhanukub.

¹² Nəbōŋ lotohanukub tonōŋ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətəsəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.”

¹³ Imagenan lusah tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali toŋuh kəmas!

¹⁴ Nəbōŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai ʰegəm vi lan navile a pan!”‡

¹⁵ Bathut aYesu eləboi len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləʰigol ʰegəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan naʰvəhuh hən ʰitoh səbōn.

AYesu iyar len nəwai

(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

¹⁶ Nəbōŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai.

¹⁷ Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum.

¹⁸ Sədareh nəlan eʰuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus.

¹⁹ Nəbōŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len nəponit nəwai, togəm pəpadaŋ hən nabot, ale lomətahw.

²⁰ Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!”

‡ 5:45: Nəbōŋ toŋor husur aMoses, isor husur nalobulat torim aMoses totoŋi lotovi nalobulat metəkav torim len nasoruan siGot. * 6:7: Len nasoruan ta Kris ike *natenarius tovi 200*. Natenarius evi naʰurpuran hən nauman hən nəmaribōŋ toŋua, ale natenarius tovi 200 evi naʰurpuran hən nəmaribōŋ tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati toməlevtor. † 6:9:

Namiturhut nəpali ikad nəhəvətə ale lotuh dədasi hən ləʰikad nəflaua hən ləʰeum hən nabəta lan. ‡ 6:14: AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur sumʰan gai ʰegəm hən alat a Israel bōŋ ideh. Deu 18.15-19

²¹ Imagenan lohəhəvur hən bisah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ηai nabot ivahut len naut lotovi lan.

²² Pelan han naluvoḥ lotosuh tarhəwai, ludonj aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ηai ei. Loləboii ke aYesu səсах len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ηai.

²³ Bəti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadan hən naut Nasuḅ tosipa hən nabəta lan, naut naluvoḥ lotohan bəta lan.

²⁴ Nəboḅ naluvoḥ lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluvoḥ lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidoḅ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

²⁵ Nəboḅ nəvanuan galenan lotosəḅ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai pusan, gubar naut egai ηais?”

²⁶ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətsadoḅ ginau husur məttoris ləboi namerikel gail, be mətudoḅ ginau ηai husur mətuhənuḅ hən nabəta.

²⁷ Samteum mōs nəhanian səpat səbəlav, togəm vi pəhsago. Ao, məteum mōs nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh bəviol hən mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən bəum san mōs bəviol hən nəmauran enan.”

²⁸ Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbigol nagolean aGot toləḅoni?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “AGot eləḅon ke mitigol nategai ke: məteriḅ nəlomit len atenan aGot tosəvati.”

³⁰ Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtberisi hən namtbedəlom gaiug. Dereh gigol nəsa?”

³¹ Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses totosi ke, ‘Eviol hən nabəta togəm len nəmav mai galito hən ləbihani.’ ”*

³² Bəti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai gamito.

³³ Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəmav, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”

³⁴ Imaienan lukel maii ke, “Nasuḅ, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito.”

³⁵ AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh bəgəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh bəriḅ nəlon len ginau, asike, asike imaduh boḅ ideh.

³⁶ Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsariḅ nəlomit len ginau sal.

³⁷ Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətahuni.

³⁸ Husur nəsaḅəm len nəmav hən nəbigol nəsa notoləḅoni. Ao, nogəm hən nəbigol husur naləḅonian siGot tosəvat ginau mōsi.

³⁹ Ale naləḅonian san imaiegai ke: galit pisi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboḅ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat.

⁴⁰ Husur naləḅonian seTəmagw imaiegai ke: galit pisi lotoris aNatun, lotoriḅ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboḅ Naməkot hən navile a pan.”

⁴¹ Nəboḅ lotosəsəlōḅ hən natenan, nəju gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabəta togəm len nəmav,”

⁴² ale luke, “Ategai savi aYesu, anatun aJosef ηa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəmav?”

⁴³ AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinonj.

⁴⁴ Ikad nəpisal tosua ηai hən avan ideh bələboi bəgəm hən ginau. Nəboḅ aTəmagw tosəvat ginau bəliv avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboḅ Naməkot hən navile a pan.

⁴⁵ Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai pusan salit pisi,’ ηa nəvanuan pisi lotosəsəlōḅ husur aTata, lotosəsəlōḅ ləboi nəsa tokele, galit logəm hən ginau.*

⁴⁶ (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ηai eris aTata.)

⁴⁷ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriḅ nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai.

⁴⁸ Ginau novi nabəta hən nəmauran. §

⁴⁹ Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut toḅəbesw, be naut kəmas natenan, lumat pisi.

⁵⁰ Egai evi nabəta togəm len nəmav hən avan ideh bihani, asike imat.

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24 * 6:45: Isa 54.13 § 6:48: Nəboḅ aYesu toke tovi nabəta hən nəmauran, ike ehum nabəta datbihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

⁵¹ Ginau səbōgw ɲai novi nabəta nəmauran togəm len nəmav. Avan ideh ʔihan nabəta egai, dereh tikad nəmauran vi sutuai. Husur nabəta nəbeviol həni evi nibegw; dereh neviol həni mōs nəmauran silat navile a pan.”

⁵² Beti naJu gail lovitvituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hən niben mai gidato hən datʔihani?”

⁵³ Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mətʔihan niben aNatun Nəvanuan, asike mətʔemun nəda han, mətukad nəmauran kitin mabe? Mətsəkade len gamit gabag.

⁵⁴ Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan ikad nəmauran vi sutuai, ale len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan dereh nigol tile məhat dan nəmatan.

⁵⁵ Husur nibegw evi nəhanian kitin, nəda hagw evi nate namunian kitin.

⁵⁶ Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nəda hagw, atenan itoh tin len ginou ale ginou nutoh tin len gai.

⁵⁷ ATəmagw tovi nəkadun nəmauran esəvat ginou, ale bathut aTəmagw, ginou nutoh, nukad nəmauran. Len navide tomaienan, avan ideh tohanhan ginou, bathut ginou, gai dereh titoh, tikad nəmauran.

⁵⁸ Ginau novi nabəta togəm len nəmav, be nabəta egai sasurʔan nəmanna atəmamito ta sutuai lotohani. Luhan nəmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabəta egai, dereh titoh, tikad nəmauran vi sutuai.”

⁵⁹ AYesu ikel natgalenan nəboŋ toʔusan len naim nabonʔonan a Kapernaum.

Ahai susur isəbur lugam dan aYesu

⁶⁰ Nəboŋ ahai susur san gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, luke, “Naʔusanan enan idanʔ habat. Ase eləboi ʔesəsəloŋ səhoti?”

⁶¹ AYesu eləboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natenan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emədas nadələmian samito a?”

⁶² Bimagenan, imabe len gamito mətʔberis aNatun Nəvanuan ʔetəlmam vi məhat? Mətedələmi beti a?

⁶³ ANunun aGot ɲai eləboi ʔeviol hən nəmauran kitin mai nəvanuan. Nədaŋan sinəvanuan edədas ʔigol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hən nəmauran mai nəvanuan.

⁶⁴ Avil gamit galevis mətsəkad nadələmian len ginou.” (AYesu ekəmaienan husur len natuʔatan eləboi alat lotokad nadələmian lan, ale eləboi nəvanuan sua ʔerinj len navəlan aenemi san gail.)

⁶⁵ Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi ʔegəm hən ginou len gai səʔon. ATata ɲai eləboi ʔigol nəvanuan ʔikad nadələmian hən ʔegəmai.”

⁶⁶ Husur tokəmaienan, ahai susur san isəbur lupair dani, ləsahusuri am.

⁶⁷ ɲa aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?”

⁶⁸ ASimon Pita isor vari ke, “Nasub, namtivan hən ase? Gaiug səʔon ɲai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai.

⁶⁹ Namtorinj nəlonamito len gaiug, namtoləboi tia ke gaiug govi siGot səʔon gotogəm mōsi.”*

⁷⁰ Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

⁷¹ Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur aJutas, esua len lotovi 12, dereh terinj len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoi a mō hən naJu gail ludonʔonji hən ləʔigol ʔimat.

² Ale nəboŋ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpaɲ. Evi nəhanan sua seJu gail.*

³ Beti aʔan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerinj naut enan vi Jutea hən ahai susur sam ʔ gail ləʔberis natit gotogail gail.

⁴ Avan ideh toke ʔetibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəʔigol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan ʔisi len navile a pan hən ləʔeləboi gaiug!”

⁵ Lokəmaienan husur aʔan gail am ləsəkad nadələmian lan.

* **6:69:** Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * **7:2:** Lev 23.34-36; Deu 16.13. *Nəhanan hən Nəpasvaləval* evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboŋ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

⁶ Imaianan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal pisi inor ɲai.

⁷ Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləbēmətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa.

⁸ Mətevi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.”

⁹ Nəboŋ tokəmaianan tonon, itoh a Kalili ɲai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

¹⁰ Be nəboŋ aVan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonon, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah.

¹¹ Beti len Nəhanan, alat lotoil a mō hən naJu gail, ludonɲonji, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?”

¹² Len naluvoḥ nəvanuan isoḅur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naulumān sua tovoi masuḅ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.”

¹³ Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a mō.

¹⁴ Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etuḅat pusan.

¹⁵ Beti naJu gail lotoil a mō, lotosəsəlon ɲəni, luḅaŋ, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toḅusan ɲəni maii. Imabe?”

¹⁶ Imaianan aYesu isor var galit ke, “Naḅusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginau evi nəkadhut naḅusanan sagw.

¹⁷ Avan ideh toke bigol naləḅonjan siGot, dereh teləboii ke naḅusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səboḅw.

¹⁸ Nəvanuan tosor len naləboian san səḅon, eləḅon ke tipatpat gai məhat. Avil gai toləḅon ke teḅutsan nahəsən atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan.

¹⁹ Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas pīsal hən mətbigol nəḅimat sil nəsa?”

²⁰ Naluvoḥ lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas pīsal hən bigol gəḅimat?”

²¹ AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naulumān imaur, ale nəvanuan pisi losəhoḅut sil notogole len nəSappat.*

²² Be gamit am mətəum len nəSappat nəboŋ məttotiv dalus natətai ulumān husur nalo siMoses. (Be naḅide hən na-tiv-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aAraham.)*

²³ Məttotiv dalus natətai ulumān len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətugole hən asike mətəḅur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Məḅimagenan, imabe mətutabulol bulos ginau nəboŋ notogol naulumān kavkav tomaur len nəSappat?*

²⁴ Sagenənoḅ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluḅi-an mai nə-nau-suluḅi-an samit ɲai. Mitimasnənoḅ ɲəni mai natit tonor, tokitin ɲai.”

AYesu evi aKristo a?

²⁵ Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke ləḅigole ḅimat a?

²⁶ Be məteris! Gai boh tososor len nəhon nəvanuan gail. Ləsakel natideh maii. Hum ma nəvanuan na-il-a-mō-an gail lotoləboi koti ke atenan evi aKristo, aGot totabtabuh lan a?

²⁷ Avil datoləboi naut atenan toḅəm lan. Be nəboŋ aKristo ḅəgəmai, asike ikad avan ideh ḅeləboi naut toḅəm lan.”

²⁸ Na aYesu, toḅusan len naholəvat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mətunau ke mətoləboi ginau a? Mətunau ke mətoləboi naut notogəm lan a? Savi len ginau gabag ɲai notogəmai. Be atenan tosəvat ginau, ekitin. Gamit mətsaləboii,

²⁹ be ginau noləboii, husur nogəm təban, gai esəvat ginau.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəlon ɲəni natenan, alat lotoil a mō lohisi soḅuer hən ləḅitah gati. Be avan ideh səbari husur namityal san sagəm sal.

³¹ Avil isoḅur len naluvoḥ lorin ɲəlilit lan. Luke, “Nəboŋ aKristo ḅəgəmai, asike igol namerikel gail lotosəhor natgalenan ategaii togole.”

³² Nəboŋ naFariisi gail lotosəsəlon ɲəni natgalenan naluvoḥ lotosor lahlah ɲəni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losəvat alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, hən ləḅitah gati.

* 7:21: Jon 5.1-18 * 7:22: Gen 17.10-13; Lev 12.3 † 7:23: Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmaribon toməlvor husur nəpasian san. * 7:23: Jon 5.8-9

³³ N̄a aYesu ike, “Dereh nitoh kəkereh mai gamit balai, beti netəlmam van hən atenan tosəvat ginau.

³⁴ Dereh mitidoŋ ginau, be asike mətusab̄ ginau, ale mətsaləboi mət̄begəm vi lan naut nəb̄evi lan.”

³⁵ Beti alat lotoil a m̄o hən naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hən asike dat̄bisabi? Hum ma bivan hən naJu gail lototoh len naut tiltile seuleKris hən b̄epusan mai alat a Kris a?

³⁶ Nəboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mətusab̄ ginau,’ ale ‘Mətsaləboi mət̄begəm hən naut nəb̄evi lan,’ namilen evi nəsa?”

Nəpusanan husur aNunun aGot

³⁷ Len nəboŋ naməkot len nawik hən Nəhanan, len nəmariboŋ totibau han, aYesu eil vi məhat, ikai ke, “Avan ideh b̄imaduh, tegəm hən ginau!”

³⁸ Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, tegəm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Nəwai nəmauran dereh tisel dan nəlon hum nawisel gail.’”*

³⁹ (Nəboŋ tokəmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nəlolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol həni sal husur aGot saputsan aYesu sal hən nəyalyalan san b̄ip̄ar̄p̄ar.)

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluṽoh lotosəsəloŋ hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.”

⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniŋan? AKristo asike egəm a Kalili a?

⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiŋ. Imaienan o səmaienan a?”*

⁴³ N̄a naluṽoh loṽitṽituh, loṽəpəhw husur aYesu.

⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokəkətə kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən ab̄iltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?”

⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəloŋ hən avan ideh sasor sum̄an atenan boŋ ideh.”

⁴⁷ N̄a naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a?

⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a m̄o mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriŋ nəlon lan m̄au a? Ebuer kaskasi!

⁴⁹ Naluṽoh loriŋ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətəh hən nalo. Nasemalean tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsən aNikotemus, togəm hol mai aYesu a m̄o, ale ike,*

⁵¹ “Asike dat̄bikot hən avan ideh hən dat̄bisab̄ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən dat̄berin̄i hən b̄ipanis.”

⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia vuruŋ kitevi len natosian siGot. Dereh gisabi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boŋ ideh!”

[Nalobulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53-8.11.]

⁵³ Ale loṽəpəhw, luvahim gail.

8

Nəpəhəvut togol naitian tōbur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naṽehuh Oliv.

² Ale nəboŋ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eṽusan.

³ Ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhəvut sua lotosabi len naitian tōbur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluṽoh.

⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai pusan, alitegai, namtusabi len naitian tōbur kotov nəlahan.

⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən dat̄betubun alatpəhəvut lotosum̄an alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?”*

⁶ (Lokəmaienan hən ləb̄igol aYesu bəkəkös len nasoruan san hən ləb̄ikot həni.) Be aYesu ebətah, iḃet̄bet, itos len tan hən nəŋarhuvəlan.

* 7:37: Lev 23.36

* 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2

* 7:50: Jon 3.1-2

* 8:5: Lev 20.10;

⁷ Lous taltal hæn bisor var galito, ale eil vi mæhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nêvat, tuvi a mto.”

⁸ Beti ebêtah têtas, iβetβet, tos len tan.

⁹ Nêboŋ lotosêseloŋ hæni, lotubat van, alat lotovi haŋut loil a mto. Ale aYesu itoh sêbon mai alitenan.

¹⁰ Beti aYesu eil vi mæhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Sêkad avan ideh toke gêbipanis a?”

¹¹ Ike, “Naut ido hæn galito Nasub.” Ale aYesu ike, “Ginau am nêsake gêbipanis. Givan ale gagai van sagigol nêsaan am.”

AYesu, namial hæn navile a pan

¹² AYesu isor mai nêvanuan gail têtas am, ike, “Ginau novi namial hæn navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nêmargobut, avil dereh tikad namial hæn nêmauran.”*

¹³ Nja naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug sêboni ŋai gotokele, na-kel-koti-an sam savi natideh len nakotan, ehum sakitin.”

¹⁴ AYesu isor var galit ke, “Naut kêmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur nolêboi naut notogêm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mêtسالêboi naut notogêm lan, mêtسالêboi naut notovi lan.

¹⁵ Mêtônônôv husur nalêboian sinêvanuan ŋai, ginau nêsanônôv hæn avan ideh mai nêsa nêvanuan gail lotolêboii.

¹⁶ Nêbênônôv, na-nêônôv-hæni-an sagw inor, husur savi ginau sêbôgw notogole, be nugole mai atenan tosêvat ginau, nonônôv husur nêsa aTata tokele.

¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinêvanuan eru arbêpitoŋ, nakotan isaβi ke evi kitinan.

¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosêvat ginau.”

¹⁹ Imaienan lotubat usi ke, “ATêmaŋ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mêtسالêboi ginau, mêtسالêboi aTêmagw. Mêtألêboi ginau, mêtألêboi aTêmagw am.”

²⁰ AYesu ekêmaienan pêpadan hæn nabokis hæn nêvat nêboŋ toŋusan len naholêvat todar vis naim siGot. Avan ideh sêtah gati husur namityal san sagêm sal.

AYesu sagêm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito têtas, ike, “Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mêtêkata kitev ginau van, ale mitimat len nêsaan samito. Naut notovi lan, mêtodêdas mêtβegêm hæni boŋ ideh.”

²² Imaienan naJu gail lotoi a mto lusor mai galit gabag ke, “Nêboŋ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mêtodêdas mêtβegêm hæni boŋ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?”

²³ Ris aYesu toke, “Gamito, mêtovi alat a pan, ginau novi aulemæhat. Gamit hæn navile eg a pan; ginau savi hæn navile eg a pan.

²⁴ Imaienan nuke dereh mitimat len nêsaan samito. Husur asike mêtβedêlomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nêsaan samito.”*

²⁵ Nja lous taltal hæni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Sumŋan notokele a mto tia.

²⁶ Nukad natit isobur hæn nêbikêle husur gamito, hæn nêbisab sêhoti hæn mêtβipanis, be nêboŋ notosor mai alat hæn navile a pan, nosêseloŋ hæn atenan tosêvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nêsa ŋai atenan tokele.”

²⁷ Be læsalêboi sal ke aYesu tosor husur aTêman.

²⁸ Nja aYesu isor mai galit têtas am ke, “Nêboŋ mêtβevus aNatun Nêvanuan vi mæhat, dereh mêtألêboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau sêbôgw nêsagol natideh, avil nukel nêsa ŋai aTêmagw toŋusan hæni mai ginau.

²⁹ Ale atenan tosêvat ginau itoh mai ginau; sariŋ gabulan ginau. Bathut nugol tabtab hæn nêsa gai tohêhaŋur hæni.”

³⁰ Nêboŋ lotosêseloŋ hæn tokêmaienan, nêvanuan isobur loriŋ nêlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naju gail lotoriŋ nêlolit lan ke, “Mêtβigol husur naŋusanan sagw, mêtovi ahai susur sagw kitin,

³² ale dereh mêtألêboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nêmakuvan, asike mêtovi slev am.”

* 8:12: Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

* 8:24: Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahêsan ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nêbevi ginau.

³³ Lusor vari ke, "Namtovi nēpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, 'dereh mitikad nēmakuvan, asike mətovi slev am?'"*

³⁴ AYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nēsaan evi slev sisaan.

³⁵ Naslev savi nēbathudud ideh simasta hēn naim, naut kēmas totoh mai galito. Avil anaton ulumān amasta evi bathudud sua vi sutuai.

³⁶ Imaienan, aNaton aGot bigol asike mətēvi slev am, dereh mitikad nēmakuvan tokitin.

³⁷ Nolēboii ke mətovi nēpasusan siAraham gail, be mətoum kitev nāpīsal hēn mətbigol nēbimat husur nasoruan sagw sagol natideh len nēlomito.

³⁸ Ginau nutor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mətugol nēsa mētōsēsəlōŋ hēn atēmamit nīau tokele."

³⁹ Lusor tēvah ke, "Atēmanamito aAraham!" AYesu ikel mai galit ke, "Mētavi anaton aAraham gail, mēttagol husur nēsa aAraham togole.

⁴⁰ Nukel nakitinan tia notōsēsəlōŋ hēn aGot tokele, be gagai mētudas pīsal hēn mətbigol nēbimat. Araham sagol natideh tōmaienan.

⁴¹ Gamit mətugol natit atēmamito togol gail."

Beti lusor vari ke, "Namtsavi natētai nāpīsal. Namtukad aTēmanamit esua ŋai, aGot."

⁴² AYesu ikel mai galit ke, "AGot tavi aTēmamito, mētālomas bun ginau husur nogēm tēban aGot, nogēm gegai. Savi len ginau ŋai notogēmai, be gai esəvat ginau.

⁴³ Imabe mētōsēsəlōŋ sēhot nasoran sagw? Husur mētōsēsəlōŋ mētbesēsəlōŋ husur nasoruan sagw.

⁴⁴ Husur mətovi anaton atēmamit tovi tēmat. Mētuke mitigol husur nēsa gai tolēŋoni. Atenan igolgol nēvanuan lumat len natubatan hēn navile a pan van van sal. Gai emētahun nakitinan husur nakitinan ebuer lan. Nēboŋ tosor libliboŋ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboŋan mai nēkadun nalibliboŋan.

⁴⁵ Imagenan, nēboŋ notokel nakitinan, mētōsədōm nēsa notokele.

⁴⁶ Gamit ta be elēboi bikel vōhoti ke notokad nēsaan? Ale nēbikel nakitinan, imabe mētōsədōm nēsa notokele?

⁴⁷ Avan tovi siGot esēsəlōŋ sēhot nasoruan san. Be gamito, mētōsēsəlōŋ. Husur enan mētōsēsəlōŋ sēhot nasoruan san."

⁴⁸ Naŋu gail lotōsēsəlōŋ hēni lusor vari ke, "Namtukel sēhot gaiug nēboŋ namtōke gotovi auleSamaria gotovi ut kēmas! Gaiug gukad natēmat sua!"

⁴⁹ Ris aYesu toke, "Ao, nēsəkad natēmat ideh. Avil noputsan nahēsan aTēmagw, noputsani len nēnauan sagw. Be gamito, mētōmēdas nahēsagw hum notovi ut kēmas.

⁵⁰ Ginau nēsadoŋ nēyalyalan mōs ginau gabag, be ikad atesua tolēŋon ke nahēsagw tiyalyal. Gai dereh tepēpehun navoian dan nēsaan.

⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nēsa notokele, asike imat vi sutuai."

⁵² Nēboŋ lotōsēsəlōŋ hēn natenan, naŋu gail lusor tēvah ke, "Gagai namtolēboi buni ke gukad natēmat sua. Araham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kēmas natenan, gaiug gukele ke, 'Avan ideh togol husur nēsa notokele, asike esēsəlōŋ hēn nabus nēmatan vi sutuai.'

⁵³ Gunau ke gotoyalyal sēhor aAraham atēmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?"

⁵⁴ AYesu isor var galit ke, "Nētaputsan nahēsagw gabag, nēyalyalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTēmagw, mētōsor husuri ke, 'Atenan evi aGot sinamit bolai.'

⁵⁵ Avil mētōsēsəlōŋ, be ginau nolēboii. Nētakele ke nēsalēboii, nētavi nēvanuan nalibliboŋan surmān gamito. Wake nolēboi gai ale nugol husur nēsa tokele.

⁵⁶ Atēmamit aAraham ehēhāvur hēn bēkēta vi mō hēn nēboŋ sagw, erisi, ale ikēmēm."

⁵⁷ Beti naŋu gail luke, "Nēdam hām sēbar 50 sal. Goris māb hēn aAraham?"

⁵⁸ AYesu isor var galit ke, "Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hēn aAraham tovisi, novi ginau notovi ginau."*

⁵⁹ Nēboŋ tokēmaienan, lotētāriv vat gail hēn lēbetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametbesw imaur

¹ Nēboŋ aYesu toyar van eris naulumān sua namētan tōbesw nēboŋ lotopasi.

* 8:33: Mat 3.9; Luk 3.8

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14

² Ahai susur siYesu lousi ke, "Hai þusan, nęsaan sise igol namętan ategai artoþesw nęboŋ lotopasi? Esil nęsaan setęman mai sian o esil esan sęboŋ?"*

³ AYesu isor var galit ke, "Savi sil nęsaan san o setęman mai anan, avil evi metþesw hęn nęvanuan gail lęberis nędaŋan siGot þevisi len nęmauran san.

⁴ Nęboŋ tovi nalennęyal sal datimasgol nagolean siGot tosęvat ginau. Dereh nalenmariug tegęmai, gol ke avan ideh asike eum.

⁵ Nęboŋ nototoh len navile a pan sal, novi narńial hęn navile a pan."*

⁶ Beti aYesu eþulai len tan, igol nętan evi þal hęn nabusun, ale ikas namętan atenan artoþesw hęn nębal enan.

⁷ Ale ikel maii ke, "Gia kękas nęhoń len nabiltiþurhuwai lotokisi hęn Siloam." (Nęhes enan namilen "Sęvati"). Na aulumńan ivan, ekękas nęhoń, totęlman, ekęta.

⁸ Alat lototoh pępadaŋ hęni, mai alat lotoris toŋirŋir nęvanuan hęn nęvat a męo, luke, "Savi ategaii tobętah, usus nęvat tabtab a?"

⁹ Galevis luke, "Gai bogai." Galevis am luke, "Ao, be esumńan atenan." Ale aulumńan enan ikel ur gai sęboŋ ke, "Ginau ŋa bogai."

¹⁰ Imaienan lousi ke, "Imabe? Nęsa igol gokęta?"

¹¹ Aulumńan isor var galit ke, "Atenan lotokisi hęn aYesu igol nębal, ale ikas namętagw hęni. Ikel mai ginau ke, 'Gevi Siloam, kękas nęhoń.' Imaienan, nęboŋ notovan, notokękasi, nokęta."

¹² Beti lousi ke, "Atenan be?" Isor var galit ke, "Enińan."

Lous kitev nakętaan simetþesw

¹³⁻¹⁴ Nęboŋ aYesu togol nębal ale togol aulumńan tokęta, nęmaribonę enan evi nęsappat. Beti nęvanuan gail losęhar aulumńan enan, tovi metþesw a męo, van hęn naFarisi gail.

¹⁵ Na naFarisi gail am lous tętas hęni, nęsa tovisi hęni hęn tokęta. Ikel mai galit ke, "Eriŋ nębal len namętagw ale nokękas kuvi, ale nokęta."

¹⁶ NaFarisi galevis luke, "Ategaii, aYesu, sagęm len aGot husur eum len nęsappat." Be galevis am luke, "Bevi nęvanuan nęsaan, igol namerikel galenan mabe?" Na-sor-þalþal-an enan len nętarhęt gęlaru, igol galit lukad napępehwan.

¹⁷ Imagenan, tętas am lous aten tovi metþesw a męo ke, "Ategaii togol namętań tokęta, gusor husur mab hęni?" Aulumńan enan isor var galit ke, "Ahai kelkel ur sua bolai."

¹⁸ Nabiltiju gail lęsadęlomi ke tovi metþesw a męo, ŋa lokis atęman mai anan gęmai.

¹⁹ Ale lous gęlaru ke, "Ategai evi anatumęru a? Evi metþesw nęboŋ męrtopasi a? Bimaienan, ekęta mabe gagai?"

²⁰ Atęman mai anan arusor var galit ke, "Namrolęboi ategai, anatumamęr bogai, ale nęboŋ namrtopasi evi metþesw.

²¹ Namrsalęboi nęsa tovisi hęni tokęta gagai, namrsalęboi ase tosęŋav hęn namętan. Be etibau tia, savi tętai am, elęboi þisor husur gai gabag, męteusi hęni bai."

²² Arokęmaienan husur aromętahw len nabiltiju gail husur galit ludamń mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nabonþonan salito.

²³ Husur enan aruke, "Etibau tia, męteus gai."

²⁴ Imaienan, lokis vęha-ru hęn atenan tovi metþesw a męo. Ale lukel maii ke, "Len nahęsan aGot, namtukele hęn gaiug, gikel nakitinan! Husur namtolęboii ke aYesu evi nęvanuan nęsaan."

²⁵ Isor var galit ke, "Bevi nęvanuan nęsaan, ginau nęsalęboii. Nolęboi natesua ŋai. A męo namętagw iþesw, be gagai nokęta."

²⁶ Na lousi ke, "Igol nęsa hęn gaiug? Igol namętań arosęŋav mabe?"

²⁷ Isor var galit ke, "Nukel mai gamit tia be mętsasęsęloŋ. Mętuke nikel tętas hęn mab hęni am? Gamit am mętolęŋon ke mętevi ahai susur san gail męau a?"

²⁸ Beti losęvar buni ale luke, "Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail.

²⁹ Namtolęboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsalęboi naut togęm lan."

³⁰ Ris aulumńan enan tosor var galito, ike "Mętsalęboi naut togęm lan, be esęŋav hęn namętagw. Mętumabe? Nosęhońut len gamito!

³¹ Datolęboii ke aGot sasęsęloŋ hęn nęvanuan nęsaan gail, be esęsęloŋ hęn alat lotolotu van hęni, alat lotogol nęsa tolęŋoni.

³² Sutuai tia van vębar damęŋai, avan ideh sasęŋav hęn namętan nęvanuan ideh tovi metþesw len nępasian san.

³³ Atenan asike þęgęm len aGot, mętunau ke elęboi þigol natideh a? Ao, edędasi."

* 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

³⁴ Lusor vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəbēvusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəbənbonan, lukai həni.

Namətan nəlon iḅesw

³⁵ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən lotobar həni vivile, isaḅ aulumān enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəloŋ len aNatun Nəvanuan māu a?”

³⁶ Aulumān isor vari, ike, “Nasub, ase ganan hən nəberin nəlogw lan?”

³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.”

³⁸ Ŋa ike, “Noriŋ nəlogw len gaiug, Nasub,” ale ilotu həni.

³⁹ Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan mōs napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən aməḅesw gail ləbikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləbegəm vi metḅesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFariŋ galevis lototah maii losəsəloŋ hən tokəmaianan, ale lousi ke, “Gokəməbe? Guke ginamit am namtovi metḅesw a?”

⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metḅesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətukele ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh səbis len nabopita, be topəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvnənah, evi nəvanuan toparparu vanuan mōs navənohian!

²⁻³ Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəŋav hən nabopita mōs nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən ḅəbis lan. Nasipsip gail losəsəloŋ ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səḅon, ekis nahəsəlit vīsusua ale esəhar galit vivile.

⁴ Nəboŋ tosəhar galit piŋi vivile tonon, iyar a mō ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəloŋ ləboi nadolon.

⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəloŋ ləboi nadolon atenan.”

⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsələboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaianan aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləḅiyar tur lan.

⁸ Alat lotogəm a mō len ginau lovi vanuan vənvnənah, lovi vanuan lotoparparu vanuan mōs navənohian; be nasipsip ləsəsəloŋ hən galito.

⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh ḅəbis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh təgəmai, tivan, tisəḅ nəhanian tovoi marireu.

¹⁰ Nəvanuan vənvnənah egəm ŋai hən ḅəvnənah, ḅigol nasipsip ləḅimat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləbikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləḅepul səsəhov həni.

¹¹ “Ginau səḅogw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən ḅimat mōs nasipsip gail.

¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip mōs napurpuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaianan, nəboŋ toris nalipah katkat togəmai, eriŋ nasipsip, igam dan galito.* Beti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsip lugam pəpəhw.

¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum mōs napurpuran ŋai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səḅogw novi vanuan nasipsip tovoi. Sumān notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəḅimat mōs galito.

¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəsip egai. Nimassəhar galito hən ləḅevi lan navəshəsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəloŋ səhot nadologw, ale liḅon hən ləbegəm vi vəshəsip ḅesua ŋai tokad nəvanuan nasipsip tosua.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəḅimat, hən nəḅikad təlmam hən nəmauran sagw.

¹⁸ Səkad avan ideh toləboi ḅilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səḅogw noviol həni husur naləŋonian sagw ŋai. Ginau nukad nədarjan hən na-il-a-mo-an. Ipat len navəlagw hən nəḅeviol hən nəmauran sagw, ipat len navəlagw hən nəḅilav təlmam həni. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəḅigole.”

¹⁹ Nəboŋ tokəmaianan tonon, ikad napəpəhwan tətəs am len naJu gail husur nasoruan san.

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltipah katkat towael.

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22

²⁰ Isoður len galito luke, “Gai ikad natemat sua, evinvinu, imab mætosæsəlonj həni?”

²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natemat saləboi bisor maienan. Natemat saləboi bəsəjav hən namətan amətəsw. Edədəsi!”

AYesu len Nəhanan hən Na-səjav-həni-an

²² Len nabiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səjav-həni-an len nahəbati naut susus.[†]

²³ Ale aYesu itoh len nahələvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei.

²⁴ Nabiltiju gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədarŋəbu maiegai vir ŋais? Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.”

²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mætsadələm ginau. Nəsa notogole len nahəsən aTəmagw, natgalenan lukel kot ginau.

²⁶ Be mætsadələm gail am, husur mætsavi ideh len nasipsip sagw.

²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəlonj səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusus ginau.

²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boŋ ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navələg.

²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egai iyalyal səhor natit pisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan.

³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ŋai.”

³¹ Nabiltiju gail lotətariv vat tətəs hən ləbetubuni.

³² AYesu ikel mai galit ke, “Len nəhomito nugol natit isoður tovoi lotogəm len aTata. Len natgalen notogole, mətuke mətetuŋ ginau sil ta be?”

³³ NaJu gail lusor vari ke, “Asike namtotuŋ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mədas nahəsən aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got.”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosian hən nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mətovi “got” gail.’[‡]

³⁵ Gamit mətələboi ke natosian siGot edədas bəbuer boŋ ideh. Mətələboi ke aGot tokis nəvanuan galenan, napisulan san togəm hən galito, ‘got gail.’

³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esəvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nəboŋ notoke, ‘Novi aNaton aGot,’ imab məttoke notosor mədas nahəsən aGot?

³⁷ Asike nəbigol nəsa aTata togole, samtedələm nəsa notokele.

³⁸ Wake nəbigol nəsa togole, naut kəmas mætsadələm nəsa notokele, mitikad nadələmian len nəsa notogole hən mətəbələboi səhoti, hən mətəbələboi tabtab həni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokəmaienan, alat lotosəsəlonj həni ludas pisal hən ləbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nəboŋ tovan, iloŋ tukot len Nawisel Jortan van hən naut aJon tobəpəbaptais lan a mto tia, ale itoh ei.*

⁴¹ Bəti nəvanuan isoður logəm həni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be nəboŋ tosor husur ategai, natit pisi tokele ekitin.”

⁴² Ale tarhəwisel Jortan ei, isoður lorij nəlolit len aYesu.

11

Nəmatan siLasarus

¹ Ikad atesua toməsah, nahəsən a Lasarus. Itoh a Petani mai aVavinen gəlaru, aMeri mai aMarta.*

² (Evi aMeri enan boh tobir naoil pəhas len Nasuḅ, len narien gəlaru, ale togargari hən navurun.)* Aminen aMeri, aLasarus, eməsah.

³ Na napəhaḅut eru enan aropisul van hən aYesu ke, “Nasuḅ, ategai gotoləmas buni, eməsah.”

⁴ Nəboŋ aYesu tosəsəlonj hən napisulan enan ike, “Naməsahan enan savi hən nəmatan, ao evi mto nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, hən ke aNaton aGot bikad nə-sal-suhi-an lan.”

⁵ Naut kəmas aYesu toləmas bun aMarta, aMeri mai aLasarus,

[†] **10:22:** *Nəhanan hən Na-səjav-həni-an* evi nəhanan seJu gail hən na-səjav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau talmam hən nəboŋ naJu gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi ju. Len nəboŋ enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am. * **10:33:** Lev 24.16 † **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mto hən nəvanuan san gail hən got gail. Ekəmaienan husur ilekis hən galito hən ləbeil gel gai len nəhon nəvanuan gail, ale hən ləbənənoḅ hən nəvanuan san gail mai nalo san. * **10:40:** Jon 1.28 * **11:1:** Luk 10.38-39 * **11:2:** Jon 12.3

⁶ Nəboŋ tosəsəlon hən na-kel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hən nəmariboŋ eru am.

⁷ Beti husur nəboŋ toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, "Datevi Jutea tətəs."

⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, "Hai pusan, naJu gail lumadhadas pısal hən ləbetubun gaiug, be goləjon gəbetəlmam tətəs am a?"

⁹ AYesu isor var galit ke, "Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennəyal. Avan ideh toyaryar len nalennəyal sapes habetw, husur ekəta len namıal hən navile eg a pan.

¹⁰ Avan ideh biyaryar len mariug, dereh tipəs habetw husur səkad namıal lan."

¹¹ Beti ikel mai galit ke, "Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vəŋoni."

¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, "Nasub, gai bipatmari len naməsahan, dereh timaur dani."

¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmarijan, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus.

¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel pərpəp həni mai galit ke, "ALasarus imat tia!

¹⁵ Ŋa nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadələmian am len ginau. Ale datia ris aten beti."

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlan, ikel mai ahai susur galenan ke, "Gidato datitah mai aYesu, ləbetubuni, letubun gidat maii."

AYesu isor vəhvəh aMarta mai aMeri

¹⁷ Nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len naburhes hən nəmariboŋ tovat tia.

¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai, *

¹⁹ ŋa naJu tosobur togəm hən aMarta mai aMeri hən ləbigol nələlar bələjon bivoi am husur nəmatan səminəlaru.)

²⁰ Beti nəboŋ aMarta tosəsəlon həni ke aYesu togəm pəpadaŋ, evivile hən bərişi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim.

²¹ Ŋa aMarta ikel mai aYesu ke, "Nasub, gətətəh geg tia, aminegw asike təmat.

²² Be naut kəmas, noləboii ke aGot dereh teviol hən natideh gəbeusi həni mai gaiug."

²³ AYesu ikel maii ke, "Amineŋ dereh tile məhat tətəs."

²⁴ AMarta isor vari ke, "Noləboii ke dereh tile məhat len na-le-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan."

²⁵ AYesu ikel maii ke, "Ginau novi na-le-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas bimat.

²⁶ Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriŋ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godələmi a?"

²⁷ Isor vari ke, "Evoi Nasub, nodələmi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan."

²⁸ Nəboŋ tokəmaienan tonon aMarta eriŋi, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aVan, isor səboŋ maii ike, "AHai pusan egəmai, eus gaiug."

²⁹ Nəboŋ aMeri tosəsəlon hən natenan, vəha-sua ŋai ivan həni.

³⁰ AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tohubur mai aMarta lan.

³¹ Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləbigol nəlon bələjon bivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan naburhes siLasarus hən bitaŋ ei, ale lohusuri.

³² Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, "Nasub, gətətəh gegai, aminegw asike təmat."

³³ Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat.

³⁴ Eus galit ke, "Mətoriŋi a be?" Lusor vari ke, "Nasub, gəm risi."

³⁵ Namətarur siYesu isel.

³⁶ Beti naJu lotoil pəpadaŋ luke, "Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa."

³⁷ Be galit galevis luke, "Ategai igol ametbesw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?"

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

³⁸ Nəboŋ aYesu tobar naburhes, nəlon isa habat tətəs am. Naburhes enan evi naburhuvat sua tokad nabiltivat lotokəkol gole həni.

³⁹ AYesu ikel mai galit ke, "Rusan nəvat vi tarhəte." AMarta, aVavinen aten tomat, ikel maii ke, "Nasub, gai ibo tia. Daməŋai, nəmariboŋ han ivat."

* **11:18:** Len nasoruan ta Kris sakel nakilomita totor; be ike nəstatia tovi 15.

⁴⁰ aYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gæberij nələm len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

⁴¹ Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəsəloj hən ginau.

⁴² Nələboi ke gotosəsəloj hən ginau akis, be nokəmaienan mōs alategai lotoil pəpadəj, hən ləbedələmi ke gotosəvat ginau.”

⁴³ Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!”

⁴⁴ Ale gai tomat evivile. Nəkaliko ibanjis narien mai navəlan sal, nəkaliko tile ibanjis nəhon. aYesu ikel mai galit ke, “Sah ruəbati hən bivan!”

Naju gail lusor utaut hən ləbigol aYesu bimat

(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)

⁴⁵ Len alat lototah mai aMeri, isobur lorij nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole.

⁴⁶ Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole.

⁴⁷ Beti abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis nəbonənonan hən nəSanhitrin.[†] Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosobur.

⁴⁸ Datbidam hən bigol tomagenan van, nəvanuan pisi dereh lerij nəlolit lan, lehusuri hum akiņ. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”[‡]

⁴⁹ Beti galit sua, aKaiafas, tovi biltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsələboi natideh!

⁵⁰ Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat pisi ke, naulumən sua bimat mōs nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləbemədas gidat pisi dattovi ju hən datbimasig.”

⁵¹ (Nəboj aKaiafas tokəmaian, sakel səbon həni, be aGot erij nənanuan sua len nənanuan siKaiafas. Ale len namilen hum abiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat mōs alat lotovi ju.

⁵² Be savi mōs naju gail ηai, timat mōs aGot bəpisan bonbon hən anatun gail pisi lotogam pəpəhw, siriv len naut gail len navile a pan.)

⁵³ Imagenan, len nəboj enan van, lusor utaut hən ləbigol aYesu bimat.

⁵⁴ Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be erij naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadəj hən naut masmas təbəbesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

⁵⁵ Nəboj nəPasova seju gail togəm pəpadəj, nəvanuan isobur len naut pisi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səbolit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan.

⁵⁶ Lokətkəta don aYesu. Ale nəboj lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o təbuer?”

⁵⁷ Len nəboj enan, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh bələboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləbitah gati.

12

AMeri evəhas aYesu

(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)

¹ Len nəmariboj tomələvtes səbar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan.

² Loutaut hən nabiltihanian mōsi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nəhanian mai galito.

³ Beti aMeri ilav nahudhulitia hən nəhai pəhas naoil, nəvat han totibau.* Evəhas narien aYesu həni ale igar kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəbon naoil enan tosusau.

⁴ Ikad ahai susur san sua, nahəsən aJutas Iskariot, bərij aYesu len navəlan aenemi san gail. AJutas ike,

⁵ “Nəvat hən nəhai pəhas egai etibau hun naṗurṗuran hən nasihau tosa! Imabe datsaṗur həni, lav nəvat han mai naməsəl gail?”

⁶ Ekəmaienan, be sənau naməsəl gail, husur evi vanuan vənəvənah. Gai ekətkəta təban nabokis nəvat salito, be ilavlav kuvi mōs gai gabag.

[†] **11:47:** NəSanhitrin evi nəkaunsəl seju gail lotobətah hən nakotan. [‡] **11:48:** Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naju gail pisi. Ale dereh lilav kuv nədərjan hən na-il-a-mō-an dan abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin. * **12:3:** Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike namələsan han ibar 325 gram.

⁷AYesu isor vari ke, “Sagemädasi! Alitegai etəgau gat nəhai pəhas egai vir nəboŋ ləb̄itavun ginau.

⁸Akis naməsəl gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh maj gamit ebəlav.”*

⁹Nəboŋ naJu gail lotosəsəloŋ həni ke aYesu totoh aPetani, nabiltiłuoh logəm hən ləb̄erisi, be savi aYesu ŋai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁰Imaienan, abiltihai tutumav gail lusor utaut hən ləb̄igol aLasarus am b̄imat,

¹¹husur nəvanuan isobur lugam dan abiltihai tutumav gail hən ləb̄erij nəlolit len aYesu sil nəsa tovisi hən aLasarus.

*AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakij
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)*

¹²Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboŋ nabiltiłuoh lotogəm hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan,

¹³lutariv nəpəshət nadet,† luvan hən ləb̄ebubur maii. Lukai habat ke,

“Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəm len nahəsən Nasub aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakij naut a Israel.”*

¹⁴Nəboŋ aYesu tosab natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

¹⁵“Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakij samit satogəmail!

Ebətah len natuhtonki!”‡

¹⁶(Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsələboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

¹⁷⁻¹⁸Nəvanuan galenan loluŋluoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan naburhes hən b̄imaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isobur lovivile hən ləb̄ebubur mai aYesu, bathut losəsəloŋ husur namerikel enan todan gai togole.

¹⁹Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad napisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan pisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludonj aYesu

²⁰Len alat lotovi Jerusalem hən ləb̄ilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai.

²¹Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasub, namtuke namteris aYesu bai.”

²²AFilip ikel mai aAdu, ale aruvan vakel mai aYesu.

²³Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot b̄evəhot nəyalyalan siNatun Nəvanuan egəm tia.

²⁴Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit b̄iteh hən b̄imat len tan, ipat səb̄on maien ŋai. Wake b̄iteh hən b̄imat len tan māu, dereh titov vi məhat, tiŋan masuŋ. §

²⁵Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.*

²⁶Avan ideh b̄ike bevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh bevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷“Gagai nəlogw etuhatur masuŋ. Nekəmabe beti? Dereh nike, “Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, sanələŋon tisa vəsə”? Ao asike nokəmaiənan husur nogəm m̄osi. Nogəmai hən nəb̄ələŋon bisa vəsə!

²⁸Tata gigol nahəsəŋ tiyalyal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

* **12:8:** Deu 15.11 † **12:13:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lob̄ilbil həni hən ləb̄evusani ke lotobal səhor aenemi salit gail len nəb̄alan. Len naut egai hum mā lotob̄ilbil həni husur lunau ke aYesu togəm hum nakij hən b̄egəgel hən alat a Rom lotoil a m̄to len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26

‡ **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke natuhtonki namilen ke anatan natonki totibau be avan ideh səsah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi bevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi bevi tarhət sinəvanuan pisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad navit tisobur. * **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33

²⁹ Nəboŋ naluvoḥ lotosəsəlonḡ həni, galevis luke nabiliurur tokurut, galevis am luke aŋel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor mōs gamito, sasor mōs ginau.

³¹ Gagai evi namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot bəhut atenan toil a mō len navile eg a pan, tovi təmat.

³² Ale ginau, nəboŋ mətbəpat ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan p̄isi gəm hən ginau.”*

³³ (Ekəmaianan hən biḡol nəvide hən nəmatan san bimasil ke dereh timat len nəhai balbal.)

³⁴ Naluvoḥ lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Namial dereh temial len gamito təbəlav kəkereh am. Nəboŋ namial bəmial sal, miŋiyar lan hən asike nəmargobut b̄ikabut gol gamito. Məb̄iyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mətbəvi lan.

³⁶ Nəboŋ məttokad namial sal, məteriŋ nələmit lan, hən mətbəgəm vi anatun namial.”

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaianan tononḡ, evi tut, esusuan gai dan galito.

³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosoḅur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nələlit lan.

³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke,

“Nasuḅ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan sam̄, gaiug goḅusani van hən ase hən beris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsələboi ləb̄ikad nadəlomian sum̄an nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah totos tətas həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit iḅesw

nugol nəkadulit iḅonḅon,

imaganan, namətalit lodədas ləbəkəta ləboi nəsa notogole

nələlit lodədas ləbələboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləbipair van hən ginau

hən nəbiḡol ləbimaur.”**

⁴¹ Isaiah ekəmaianan husur toŋis nəyalyalan seKristo a mō tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a mō, isobur loriŋ nələlit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləb̄ikai tas galito hən asike ləb̄ilotu len naim nəbonḅonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluvoḥ

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluvoḥ ke, “Avan ideh bəriŋ nəlon len ginau, gai eriŋ nəlon kitin len aGot tosevət ginau gəmai.

⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosevət ginau.

⁴⁶ Nogəm len navile a pan sum̄an namial hən ke avan ideh bəriŋ nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am.

⁴⁷ Avan ideh bəsəsolonḡ hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsəsəb̄ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəbisəb̄ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəbilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

⁴⁸ Avan ideh topari dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisəb̄ səhoti ke avan enan timaspanis.

⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-mō-an sagw. Avil nusor sitenan tosevət ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəbiməskele nəboŋ nəbiḅor.

⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuai; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəb̄ikele.”

13

Ahai susur gail, aYesu ekəkas narielito

* 12:32: Jon 3.14, 6.44, 8.28 * 12:34: Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14 * 12:38: Isa 53.1 ** 12:40: Isa 6.9-10. AGot eləḡon ke nəvanuan gail p̄isi leriŋ nələlit len aYesu, ipat len galit hən ləb̄ilekis hən nəp̄isal enan. Be asike ləb̄ilekis həni, aGot igol nələlit sasəḡav, lodədas ləbələboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot toriŋi len galito husur lomətahun ləbəriŋ nələlit len aYesu.

¹ NəPasova tipat pelan, ale aYesu eləbooi ke namityal togəm hən bəriŋ navile a pan, hən bivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eṽusan pərpar hən na-ləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

³ AYesu eləbooi ke aTata toriŋ natit pisi len navəlan, ale eləbooi am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni.

⁴ Nə ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi.

⁵ Bəti ebir nəwai len nabesin, etubat kəkəs narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi.

⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasub, gekəkəs nariəgw a? Imabe?”

⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsaləboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləbooi.”

⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkəs nariəgw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəbəkəkəs narien, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.”

⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasub, sagekəkəs nariəgw ŋai be gekəkəs navəlagw mai nəkadugw am.”

¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən bəkəkəs narien ŋai hən biveveu kavkav. Gamit mətəveveu, avil savi gamit pisi.”

¹¹ AYesu ekəmaienan husur eləboi ase bəriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit pisi məttəveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkəs narielit tonon, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətəs. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole mōs gamito?”

¹³ Mətəkis ginau hən ‘Hai pusan’ mai ‘Nasub’ ale inor hən mətbigole husur ginau boh numaienan.

¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai pusan mai Nasub notoil a mō hən gamito, bathut notokəkəs nariemito sunnān naslev, gamit gabag mitimassunnān naslev hən mətbevi tarhət samito, kəkəs nariemito.

¹⁵ Ginau nəṽusan navide tonor hən mətbigol tətəṽ həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri.

¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai toseṽati.*

¹⁷ Mətələboi natgalen tia, ale mitigole! Mətbigol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

¹⁸ “Nəsasor husur gamit pisi. Nələboi bun gamit ṽisusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəpəl hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.’*¹⁸

¹⁹ Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ bevisi, dereh mətədəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.*

²⁰ Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəṽur hən nəvanuan notoseṽati, ehəhəṽur hən ginau, ale avan ideh tohəhəṽur hən ginau ehəhəṽur hən gai toseṽat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa bevisi həni balai

(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

²¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eləŋon isa ṽəsa həni, nəlon etuhatuh masuṽ ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

²² Ahai susur gail ləseṽau ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai.

²³ Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu.

²⁴ Imaienan, aSimon Pita eŋit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən beus aYesu ke, tosor husur ase.

²⁵ Bəti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasub, ase ganan?”

²⁶ AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəbetutur hən natuhbəta len nasiloh hən nasuṽ hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot.

²⁷ Nəboŋ aJutas tolav natuhbəta enan tonon, ṽəha-sua ŋai aSetan ebis lan. Imaienan aYesu ikel maii ke, “Saṽsaṽut hən gəbigol nəsa gəbigole.”

²⁸ Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban nateṽ ləsaləboi nəsa aYesu tosor maii aJutas mōsi.

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhəṽur hən bigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhəṽur hən datbigol tətəṽ həni. * **13:18:** Psa 41.9 * **13:19:** Jon 8.24

²⁹ Bathut aJutas tokætkæta tæban nævat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke tevur natit gail mōs næPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.†

³⁰ Ale næboŋ aJutas tohan natuhbæta tonorŋ, vøha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

³¹ Næboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etubat bis len nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nəsa bævisi hən ginau, aNatun Nəvanuan.

³² AGot bikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut hən maii.

³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən næbivan. Beti, naut kəmas mətβidoŋ ginau, be len naut næbevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a mō hən naŋu gail.*

³⁴ Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Surman ŋai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.

³⁵ Məteləmləmas bun gamit gabag, len nəvide tomaianan, nəvanuan pisi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasub, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut næbevi lan, gaiug godədas gəbəhusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.”

³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasub, husur nəsa nəsaləboi nəbəhusur gaiug gagai ŋai? Noutaut hən næbimat mōs gaiug.”

³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəbimat mōs ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vøha-tor hən ke gəsələboi ginau, beti natouluman tekəkəraiko.”

14

AYesu, nəpīsal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələmit tetuhatuh. Mətorin nələmit len aGot tia, məterin nələmit len ginau am.

² Lohoim seTəmagw ikad narum tosoβur, ale nuvan hən næbeutaut hən naut samit ei. Asike təmaianan, nətakel koti mai gamito.

³ Næboŋ næbeutaut hən naut samito binorŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən mətβegəm toh mai ginau, hən mətβitoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan.

⁴ Ale mətoləboi nəpīsal van hən naut næbevi lan.”

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasub, namtsaləboi naut gəbevi lan, namteləboi mab hən nəpīsal?”

⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi pīsal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi bəgəm hən aTata len nəpīsal ideh am, ginau səbøgw ŋai nəpīsal.

⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub, vusan aTata hən ginamito. Enan ŋai namttoləŋoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsələboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, vusan aTata hən ginamito?”

¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Gəsədəloimi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsakele len ginau səbøgw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san.

¹¹ Mətedəlom nəsa notokele næboŋ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ŋai. Be asike mətβedəloimi, mətedəlom nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole.

¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəlomian len ginau dereh tigel nəsa topitov hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigel natit ləbesəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata.

¹³ Ale natideh mətβeusi len nahəsagw, dereh nigole hən næbevusan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san.

¹⁴ Evoi, mətβeus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

† 13:29: Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmariborŋ toməlevtor ale hum ma aJutas tovan hən bevur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, naŋu gail lukad nəvide sua hən ləbilav nəvat mai naməsəl gail. * 13:33: Jon 7.34

Napusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mætbæləmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele.

¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən bitoh mai gamito van vi sutuai.

¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsaləboi ləbikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətələboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Nəboŋ nəbivan asike noriŋ gabulan gamit hən mətbitoh səbomito sumnan məttovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito.

¹⁹ Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboŋ nəbimaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəbikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran.

²⁰ Len nəboŋ enan dereh mətələboii ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito.

²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nevəhot ginau maii hən bələboi bun ginau.”

²² Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub, husur nəsa gəbēvəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namtbələboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”

²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh bələmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii.

²⁴ Avan ideh na-ləmas-buni-an hən ginau tobuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan mətətosələŋ hən notokele, savi esagw səbōgw, be evi seTəmagw tosevat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoht mai gamit sal.

²⁶ Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw bəsəvati len nahəsagw, gai dereh tevusan gamit hən natit pisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit pisi notokel mai gamito.

²⁷ “Natəmat, noriŋi len nəlomito, natəmat sagw, nulavi mai gamito. Natəmat notoviol hənī sasumnan natəmat navile a pan toviol hənī. Imaienan, sa-nəlomit tetuhatu, samtemətahw.

²⁸ Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttələmas bun ginau, mətəhəhəvur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau.

²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləbēvisi, hən ke nəboŋ ləbēvisi, dereh mitikad nadələmian am len ginau.

³⁰ Asike nusor masuŋ am mai gamito, husur ategai toil a mō hən navile a pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən biŋol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia.

³¹ Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15*AYesu, nəhau nakrep tin*

¹ AYesu iŋol pusan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep.

² Ita kukuv nəpashəhau pisi len ginau ləsəvan, ale evisvīs nəpashəhau pisi lotovan, hən ləbivān masuŋ am.

³ Gamit mətūveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito.

⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi biivan len gai səbōn. Nəpashəhau eləboi biivan ŋai len nəbathuhau. Gamit mətūmaienan. Mətsaləboi mətbiivan len gamit səbomito, mətələboi mətbiivan ŋai len ginau.

⁵ “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin, gamit məttovi nəpashəhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai ivān masuŋ. Husur ginau nəbēbuer, mətsaləboi mətbiŋol natideh.

⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehum nəpashəhau səvan, nəvanuan nəhol tota kivi, bulani hən bimasmas. Beti nəvanuan nauman gail lusaŋ tuan nəpashəhau lotomagenan, bər hən gail len nəhab hən ləbipaŋ.

⁷ Mətbitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail ləbipāt tin len gamito, natideh məttoləŋoni, məteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito.

⁸ Nəboŋ məttovan masuŋ, mətovi hai susur sagw kitin. Len natenan mətusāl suh nəyalalan seTəmagw len nəhon nəvanuan gail.

⁹ Surñan aTëmagw tolëmas buni ginau, ginau am, len navide tomaienan, nolëmas bun gamito. Mititoh tin len na-lëmas-buni-an sagw.

¹⁰ Mëtbïgöl nësa notokele hën gamito, dereh mititoh tin len na-lëmas-buni-an sagw, surñan ñjai notogöl nësa aTëmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-lëmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hën nakemkeman sagw ðipat len gamito, ale hën nakemkeman samito ðepul sësëhov.

¹² Nakelean sagw todañ imaiegai ke: mëtelëmlëmas bun gamit gabag surñan ñjai notolëmas bun gamito!

¹³ Şëkad na-lëmas-buni-an ideh tosëhor na-lëmas-buni-an sinëvanuan tomat mïos abubur san gail.*

¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mëtbïgöl nësa notokele todañ, mëtovi abubur sagw gail.

¹⁵ Nësakis gamit hën naslev gail am, husur naslev gail lësalëboi nësa amasta salit togole. Avil nokis gamit hën abubur sagw gail, husur nugöl mëtolëboi tia natit pisi aTata tokel mai ginau.

¹⁶ Gamit mëtsalekis hën ginau, avil ginau nulekis hën gamito. Nutabtabuh len gamit hën mëtbïvan, van hën navit lotopat tin; hën ke natideh mëtbeusi hën aTata len nahëmagw, dereh teviol hëni mai gamito.

¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todañ: mëtelëmlëmas bun gamit gabag!”

Na-mëtahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan lëbemëtahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomëtahun bun ginau a mïo.

¹⁹ Mëttavi sinavile a pan, alat navile a pan lëtalëmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mëtsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hën gamito dan navile a pan; husur enan lomëtahun bun gamito.

²⁰ Mitinau tëlman hën nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau sëhor amasta san.’ Imaienan, lëbemëdas bun ginau notovi masta samito, dereh lemëdas gamit am. Lëbïgöl husur nësa notokele, dereh ligöl husur nasoruan samit am.*

²¹ Be dereh ligöl natgalen pisi hën gamito sil nahëmagw, husur lësalëboi aTëmagw tosëvat ginau.

²² Asike nëtagëm sor mai galito, lëtëmabe? Tëmaienan, asike lëtanor hën nëpanismen hën nësaan salito. Wake nogëm sor mai galito, gol lëşëkad na-tëtas-gole-an ideh hën nësaan salito.

²³ Avan ideh tomëtahun bun ginau, emëtahun bun aTëmagw am.

²⁴ Ginau nugöl namerikel avan ideh am salëboi bïgöl gail. Asike nëtagöl namerikel gail len nëholito, lëtëmabe? Tëmaienan, asike lëtanor hën nëpanismen hën nësaan salito. Be naut këmas lotoris namerikel galenan, lomëtahun bun ginau mai aTëmagw am.

²⁵ Be natgalenan lovisi hën na-tos-gati-an sua len nalo salito bisarpoh. Ike, ‘Lomëtahun bun ginau sil naut këmas ñjai.*

²⁶ “Dereh nesëvat a-Vi-tarhëte-an, tovi aNunun nakitinan, van hën gamito. Dereh tegëm len aTata van hën gamito, ale tikel nakitinan husur ginau.

²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mëtutah mai ginau len natubatan hën naþusanan sagw.

16

¹ “Nukel natgalen mai gamito, hën asike mëtbïteh len nësaan.

² Dereh lehut gamit dan galito len naim nabonbonan. Ale ikad nëborj bëgëmai hën alat lëbïvabun gamito linau ke, len nësa lotogole loum mïos aGot.

³ Dereh ligöl natgalen maianan bathut lësalëboi aTata, lësalëboi ginau boj ideh.

⁴ Nokëmaianan gagai hën ke, nëborj natgalenan lëbëvisi, dereh mitinau sëhoti ke notokel nalölëgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

“Nësakel natgalenan mai gamit a mïo husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemëdas ginau savi gamito.

⁵ Avil gagai nuvan hën atenan tosëvat ginau, be gamit ideh saus ginau, ‘Gevi be?’

⁶ Ale husur nësa notokele, nëlomit gail loþul hën nalolosaan.

* **15:13:** Len naut egai *abubur* savi natëbarehreh o naulumñan gotolëjoni o gëbïke gëbilah maii. Ao, abubur evi nëvanuan ideh gotolëboi, gotolëmasi mai gotorinj nëloñ lan. * **15:20:** Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 * **15:25:** Psa 35.19, 69.4

⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hæn gamito ke nivan. Næbítóh, a-Vi-tarhæte-an asike egëm hæn gamito. Be næbivan, dereh nesævati gëm hæn gamito.

⁸ Ale næboŋ a-Vi-tarhæte-an ðegəmai dereh tikel vøhot næ-nau-suluvi-an silat navile a pan husur næsaan, nanoran mai næpanismen ðegəmai. Dereh tigole hæn nahurulit bisa.*

⁹ Lunau suluv næsaan salito ke tovoi, husur læsarŋ nælolit len ginau.*

¹⁰ Lunau suluv nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hæn aTata, ale asike mætöləboi mætberis ginau am.

¹¹ Lunau suluv næpanismen ke asike egəmai, be aGot erinŋ tia ke atenan toil a mō hæn navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² “Nukad isoður sal hæn notoke næbikel mai gamito, be gagai esəhor natideh mætöləboi mætbidar þuri.

¹³ Be næboŋ aNunun nakitinan ðegəmai, dereh tigol næpisal hæn nælomit ðeləboi nakitinan þisi. Asike isor len gai sæbon be næsa tosəsəlŋ hæn notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail læðegəmai.

¹⁴ Atenan dereh tisal suh næyalalan sagw husur tilav næsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.

¹⁵ Natit þisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, ‘ANunun nakitinan dereh tilav næsa notolav maii ale tikel uri mai gamito.’ ”

Nəlomit totaŋ dereh tehəhəvur

¹⁶ Ale aYesu ike, “Husur namityal ðekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ðekəkereh am, dereh mətəris tas ginau.”

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen næsa næboŋ toke, ‘Husur namityal ðekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ðekəkereh am, dereh mətəris tas ginau?’ Ale næboŋ toke, ‘Nuvan hæn aTata, namilen imabe?’ ”

¹⁸ Lukel tasi ke, “Ikel næsa næboŋ toke, ‘Namityal ðekəkereh?’ Datsaləboi næsa tokele!”

¹⁹ AYesu eləboi næsa lotoke læbeusi hæni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal ðekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal ðekəkereh am, dereh mətəris tas ginau.’ Mətousus gamit gabag hæn namilen mīau a?”

²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhəvur. Dereh nælomit titaŋ, be nalolosaan samito tegəm vi həhəvuran.

²¹ Nəboŋ aþəhəvut töləŋon næbəhəvun, eləŋon epəŋas vəsa masuʋ, husur namityal hæn næpasusan egəmai. Be næboŋ anatan tovisi, alitənan sənau gat næ-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuʋ len anatan toviuev, tovisi len navile a pan.

²² Imaienan, gagai nælomit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nælomit tehəhəvur. Beti nahəhəvuran samito, avan ideh saləboi þilav kuvi.

²³ “Len næboŋ enan asike mətous natideh hæn ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətəus aTata hæni len nahəsagw, dereh teviol hæni mai gamito.

²⁴ Vəbar gagai mətəsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhəvuran samit tepul səsəhov.

²⁵ “Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike næbisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh næsior husur aTata tifaŋfaŋ mai gamito.

²⁶ Len næboŋ enan dereh mətəus aTata hæn natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi mōs gamito.

²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuʋ hæn gamito, bathut mætöləmas bun ginau, ale mætədölomi ke notogəm len aGot.

²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hæn aTata.”

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, “Ganan! Gagai nasoruan sam tifaŋfaŋ, gəsasor am len nasoruan kəta.

³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotöləboi natit þisi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hæn avan ideh þeus nausian ideh hæn gaiug am.* Husur enan namtədölomi ke gotogəm len aGot.”

³¹ AYesu isor var galit ke, “Gag beti mətukad nadəlomian a?”

* 16:8: Uman 24.25 * 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * 16:11: Jon 12.31 * 16:30: Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas læsas nausian gail sal.

³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən mətbigam pəpəhw husur naḫisal samit v̄isusua vahim. Dereh mətəriḡ ginau hən nəḫitoh səḫogw. Be nəsatoh səḫogw husur aTata itoh mai ginau.

³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit bikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləḡon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidan. Be mətēil bur namətahwan samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədanjan san imasig.”

17

Na-sor-tuṽ-an siYesu

¹ Nəboḡ aYesu tokəmaienan tonon, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNatum̄ hən aNatum̄ bisal suh nəyalyalan sam̄.

² Husur gulav nədanjan hən na-il-a-m̄o-an maii, hən beil a m̄o hən nəvanuan gail p̄isi, hən ke ḫeviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan p̄isi gotolav galit maii.

³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləḫeləḫoi ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo.

⁴ Nusal suh nəyalyalan sam̄ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəḫigole, noum vurvuri.

⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboḡ navile a pan satubat sal, geputsan ginau hən, hən gidar p̄isi darḫikade.

⁶ “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esam̄ tia. Ale goviol hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan sam̄.

⁷ Gagai loləḫoi ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logəm len gaiug.

⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəlomi. Ale loləḫoi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəlomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuṽ m̄os navile a pan. Nusor tuṽ m̄os alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esam̄.

¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esam̄, ale galit p̄isi lotovi esam̄ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan.

¹¹ Gagai ginau noriḡ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səḫom̄, gulav nahəsam̄ mai ginau tia. Ale len nədanjan hən nahəsam̄, havhav gol galito hən ləḫesua sum̄an gidaru dartosua.

¹² Husur nəboḡ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədanjan hən nahəsam̄ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike ḫimasig, avil galit sua ehusur naḫisal van hən ḫəkəkos gabag, imasig. Imaienan hən natosian sam̄ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen p̄isi len navile a pan hən alategai ləḫikad nakemkeman sagw ḫepul səḫəhov len galito.

¹⁴ Nulav nasoruan sam̄ mai galit tia. Ale navile a pan emətahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̄an ḡai ginau nəsav̄i vanuan navile a pan.

¹⁵ Nəsasur gaiug hən gəḫilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ḡai hən gəḫihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.

¹⁶ Hum ginau nəsav̄i sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan.

¹⁷ Gigol levi esam̄ səḫom̄ len nakitinan; nasoruan sam̄ evi kitinan.

¹⁸ Sum̄an gotosəvat ginau vi lan navile a pan, ginau am, nosəvat galit vi lan navile a pan.

¹⁹ Noriḡ ginau len navələm̄ m̄os galito hən nəḫevi esam̄ səḫom̄, hən ke galit am ləḫeriḡ galit len navələm̄ hən ləḫevi esam̄ səḫom̄ len nakitinan.

²⁰ “Ginau nəsasor tuṽ m̄os alategai ḡai, avil nusor tuṽ m̄os avan ideh ḫeriḡ nəlon len ginau boḡ ideh husur nasoruan silategai.

²¹ Tata, nusor tuṽ ke galit p̄isi lesua. Nousi ke lithoh tin len gidaru, hum gototoh tin len ginau mai nototoh tin len gaiug, hən ke navile a pan ləḫedəlomi ke gotosəvat ginau.

²² Nəyalyalan gotolavi mai ginau, nulavi mai galito, hən ləḫesua sum̄an dartosua:

²³ ginau len galito ale gaiug len ginau. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləḫeləḫoi ke gaiug gotosəvat ginau, ale gotoləmas bun galito sum̄an ḡai gotoləmas bun ginau.

²⁴ “Tata, noləḡoni ke alat gotolav galit mai ginau, nuke galit am lithoh mai ginau len naut nototohtoh lan, hən ləḫeris nəyalyalan gotolavi mai ginau, husur gotoləmas masuṽ hən ginau nəboḡ navile a pan satubat sal.

²⁵ Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsaləḫoi gaiug, ginau noləḫoi gaiug, ale alategai loləḫoi ke gotosəvat ginau.

* 17:12: Psa 41.9; Jon 13.18

²⁶ Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginau həni, bīpat len galito, ale ginau nəbītoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(*Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53*)

¹ Nəboŋ aYesu tosor tuv tonon, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nabur maŋiŋ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail loḅis lan.

² Be natsua. AJustas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iḅonḅon tabtab ei mai ahai susur san gail.*

³ Beti aJustas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluḅoh hən nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləḅitah mai, ale aJustas esəhar galito. Lupat narŋial mai nəhai turḅur mai natit hən nəḅalan gail, ale loḅəmai.

⁴ Husur aYesu toləboi natit pisi bevisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, “Mətudoŋ ase?”

⁵ Lusor vari ke, “AYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (AJustas toriŋi len navəlalito, eil mai galit).

⁶ Nəboŋ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan.

⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudoŋ ase?” Luke, “AYesu ta Nasaret.”

⁸ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Məḅidoŋ ginau, riŋi alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san bisarpoh nəboŋ tosor tuv ke, “Alat gotoviol hən galit mai ginau, nəsatəgau suluḅ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad naḅu nəḅalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariŋan nəmatu sinaslev seḅiltihai tutumav. (Nahəsan naslev enan aMalhus.)

¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Geriŋ təlmam hən naḅu len nəḅaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəhon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaŋisi.

¹³ A mo losəhari van hən aAnnas tovi avuŋon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.*

¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mo tia mai alat lotoil a mo hən naJu gail ke, “Ivoi am ke naulunŋan sua bimat moḅ nəvanuan gail.”)*

APita ike saləboi aYesu

(*Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57*)

¹⁵ Nəboŋ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eḅis len naholəvat todar vis naim seḅiltihai tutumav mai aYesu.

¹⁶ Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroḅisutur van.

¹⁷ Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”

¹⁸ Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail loḅəŋas naḅidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian seḅiltihai tutumav gail van hən aYesu

(*Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71*)

¹⁹ Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuḅat us aYesu husur ahai susur san gail mai naḅusanan san.*

²⁰ AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhon nəvanuan gail pisi; noḅusan len naim nabonḅonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh ḅonḅon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh.

²¹ Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəselon hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”

* **18:2:** Luk 21.37, 22.39 * **18:9:** Jon 6.39, 17.12 * **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36; Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2

* **18:14:** Jon 11.49-50 * **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mo, ivat nəḅes hum abiltihai tutumav sal.

²² Nəbən̄j tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iṽos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?”

²³ AYesu isor vari ke, “Nəbikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəbikel nakitinan, guṽos ginau hən nəsa?”

²⁴ Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobanjisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən b̄ikot hən̄i.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

²⁵ Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.”

²⁶ Ale naslev sua sebiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədaringan ike, “Enirjan, be noris gaiug mai len nəhol naoliv.”

²⁷ APita isor tətəs ke sakitin. Vəha-sua ŋai natoulum̄an ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhon aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

²⁸ Nəbən̄j aKaiafas tokot hən aYesu tonəŋ dudulan sorn̄ilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. Najū gail ləsəb̄is lohoim, hən asike ləb̄əb̄iŋb̄iŋjal len nabunusian husur nalo. Ləb̄imagenan, asike loləboi ləb̄ihan len nəhanan hən nəPasova.‡

²⁹ Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən təb̄ur kotov nalo?”

³⁰ Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gamai a? Aoa!”

³¹ APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot hən̄i, nənoṽ hən̄i mai nalo samit ŋai!” Alat lotoil a m̄o hən najū gail lusor vari ke, “Nalo samito sədəm̄ hən namtb̄igol avan ideh b̄imat.”

³² (Natenan igol natit aYesu tokele a m̄o husur navide hən nəmatan san, isarpoh.)§

³³ Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakin̄j seju gail a?”

³⁴ AYesu eusi ke, “Nasoruan sam̄, evi nənauan sam̄ səb̄om̄ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?”

³⁵ APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju sual a? Ao, nəvanuan sam̄ gail mai abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəm̄ hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?”

³⁶ AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbəl hən avan ideh asike tariŋ ginau len navəlan alat lotoil a m̄o hən najū gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.”

³⁷ Ŋa aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakin̄j m̄au a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akin̄j. Lupas ginau m̄osi. Ale nogəm̄ hən navile a pan m̄os nategai ke hən nəbikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloŋ hən ginau.”

³⁸ APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate erin̄j ke aYesu b̄imat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəbən̄j tous naten tonəŋ aPilate evivile van hən najū gail, ikel uri ke, “Nəsəsab̄ natideh lan tonor hən b̄ipanis.

³⁹ Be ikad naṽide sua len nəPasova p̄isi hən məttous nəvanuan sua dan alat namttobanjis galito, hən b̄evivile m̄os gamito. Mətəloŋon ke nigol aKin̄j egai seju gail tevivile van hən gamito a?”

⁴⁰ Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləŋon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naulum̄an tobal mai alat a Rom, ale lubanjisi sile.)*

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetəlai tosiriv lan.

² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, ləpir garu hən̄i hum nəkraun sekin̄j, lorin̄j len nəkadun ale lukol nahurabat tobəŋbəŋ len aYesu.

³ Logəm̄ hən̄i, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kin̄j seju gail!” ale luṽosi.

† **18:28:** Agavna evi auleRom toil a m̄o hən naprovens sua. ‡ **18:28:** Len nənauan seju gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito lobin̄jbal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, najū ideh b̄ebis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəm̄ b̄iŋb̄iŋjal gol ikon hən b̄ihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tiveveu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § **18:32:** Jon 3.14, 12.32. A m̄o aYesu isor husur navide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal.

Namilen ke najū ləsagole husur alat a Rom ŋai luṽos gat nəvanuan len nəhai balbal. * **18:40:** Uman 3.14

⁴ APilate evivile tötas, ikel mai naluñoh ke, “Mäteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətbələboii ke, nəəsəb̄ natideh lan hən b̄ipanis sile.”

⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat tobəñbəñ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Mäteris, ategaii bogai!”

⁶ Nəbəñ abiltihai tutumav gail mai alat lotokəkəta kəkəl hən naim siGot lotorisi, lukai, ke “Pos gati len nəhai balbal! Pos gati len nəhai balbal!”

Pilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitipos gati, husur ginau nəəsəb̄ natideh tosa lan hən b̄ipanis sile.”

⁷ Nabiltiju gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.”*

⁸ Nəbəñ aPilate tosəsəlon hən natenan emətahw am.

⁹ Esəhar aYesu təlmam tötas vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sasor vari.

¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsasor mai ginau? Gəsələboii ke ginau nukad nədañan hən nəb̄idam̄ hən gəb̄ivan, mai nədañan hən nəb̄igol gəbitahətah len nəhai balbal a?”

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navələm̄ husur ñai aGot a məhat tolav nədañan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan toriñ ginau len navələm̄ ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

¹² Nəbəñ aPilate tosəsəlon hən natenan idas p̄isal hən b̄eriñ aYesu b̄ivan, be nabiltiju gail lukai habat ke, “Gəb̄eriñi b̄ivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakij hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

¹³ Nəbəñ aPilate tosəsəlon hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tötas. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret hən b̄eriñ nəsəbian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan selpru gail evi Kappata.

¹⁴ Len namityal enan evi tubliat len nəmaribəñ hən nautautan hən nəpasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “Mäteris, akiñ samit bogai!”

¹⁵ Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətələñon ke ni p̄os gat akiñ samit len nəhai balbal a?” Abiltihai tutumav gail lukai van ke, “Namtsəkad nakij ideh, be aSisa ñai.”

¹⁶ Imaienan aPilate eriñ aYesu len navələlito hən b̄itahətah len nəhai balbal. Nə nasoltia gail losəhar aYesu van.

Nətahətahan len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)

¹⁷ AYesu səbon ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nəbəlashukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan selpru gail).

¹⁸ Len naut enan lu p̄os gati len nəhai balbal. Lu p̄os gat naulum̄an eru am hən ar b̄itahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale loriñi len nəhai balbal. Ike, “Yesu ta Nasaret, aKiñ seJu gail.”

²⁰ NaJu isəbur loñururñ nəhes enan, husur naut aYesu totahətah lan ipat pəpadan hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan selpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris.

²¹ Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, “Sagitos ‘aKiñ seJu gail,’ be gitosi ñai ke, ‘Gai səbon ikele ke tovi Kiñ seJu gail.’”

²² APilate isor var galit ke, “Nəsa nototosi tipat, nutosi tia.”

²³ Nəbəñ nasoltia gail lotopos gat aYesu len nəhai balbal tonəñ, lo pəpəhun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan.

²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, “Sadatitari. Datibar hən nəvat hən dat b̄isabi ke as tikade.”

Natenan evisi hən natosian siGot bisarpoh toke, “Lopəpəhun nahurabat sagw len galito,

lubar hən nəvat hən ləbisabi ke
ase tikad nahurabat sagw.”*

Nə natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pəpadan hən nəhai balbal mai napəhawut totor am. Ikad añan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopa, mai aMeri ta Maktala.

²⁶ Nəbəñ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, “Bareab, geris, anatum bolai.”

²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, “Anam̄ sam̄ bolai.” Ale tu bat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekəkəta təban hum tovi anan matmat.

* 19:7: Lev 24.16 * 19:24: Psa 22.18

*Nəmatan siYesu**(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)*

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit pisi ihav tia. Ale hən natosian siGot bisarpoh, ike, “Numaduh.”*

²⁹ Nəbiliwai topul hən navinika* ipat ei. Loduj naspons lan, rinj len nəpashət nahisop,† ale losuhuni vi məhat van hən nabuɣon.*

³⁰ Nəboj aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

³¹ Evi nəmaribonj hən nautautan hən Nəsəppat ale naJu lomətahun nibelit ləbətahətah len nəhai balbal gail len nəSəppat (ale evi nabiltiSəppat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nabiltiJu gail lous aPilate ke tidam hən ləbivabubur narielito hən ləbimat, ale sah sur nəbirimat gail.‡

³² Na nasoltia gail logəm, vabubur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu.

³³ Be nəboj lotogəm hən aYesu, lusabi ke tomat tia, gol ləsəvabur narien gəlaru.

³⁴ Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən nəvisusua,§ ale vəha-sua ɣai nəda mai nəwai arusel vi pan.

³⁵ (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kel-koti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mətbikad nədəlomian.)

³⁶ Natgalenan lovisi hən natosian siGot bisarpoh toke, “Nəbəlasun ideh asike imaɣur.”*

³⁷ Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

*Nətavunan siYesu**(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56)*

³⁸ Nəboj natgalenan tononj, ikad auleArimatea sua, nəhəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nədəlomian san husur tomətahw len nabiltiJu gail. Gai ivan hən aPilate hən bəusi ke tidam hən bilav kuv niben aYesu. APilate idam hən mai, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van.

³⁹ Ikad avan sual am totah mai aJosef, nəhəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34 hən namər tobon mai nəalos.**

⁴⁰ Husur nəvide seju gail hən nətətavunan, lupat niben aYesu van, loruj gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau.

⁴¹ Pəpadanj hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad nəburhuvat nəmatan tovevu ləsətavun niben avan ideh lan sal.

⁴² Ale husur evi Nəboj Nautautan hən nəPasova seju gail, ale husur nəburhuvat nəmatan enan ipat pəpadanj ei, lorinj aYesu lan.††

20*Na-le-məhat-an dan nəmatan**(Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12)*

¹ Dudulan somilan len nəmaribonj metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Mak-tala evi lan nəburhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən nəburhuvat.

² Na igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasuɣ dan nəburhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotorinj lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis nəburhuvat.

* **19:28:** Psa 69.21, 22.15 * **19:29:** Navinika evi nəwain tomatu vakon. † **19:29:** Nahisop evi nəhai sua nəbəlavən hən tobar namita sua ɣai. Napusit nahisop iyanɣanj ale nalohisop ikad nəbon tosusau. * **19:29:** Psa 69.21 ‡ **19:31:** Nəboj nasoltia ta Rom lotopos gat nəvanuan len nəhai balbal, lupos gat nəvəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale lupos gat narien gəlaru bonbon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isabi ke nasuɣavɣavan idanj, be beil hən narien, eləboi bəsuɣavɣav tətəs. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arbigol toil am, beti husur todədas bəsuɣavɣav imat. Nasoltia ləbələnon ke nəvanuan bimət tutut, luɣabur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas beil, gol ke todədas bəsuɣavɣav, ale imat tutut. § **19:34:** Nəvisusua evi namətəs tokad nəmatan tosusua ɣai. * **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20 * **19:37:** Zec 12.10 ** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike nakilo tovi 34, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. Namər evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Nəalos ehun naluvera ale evi nəvide seju gail hən ləbəvəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan. †† **19:42:** Jon 19.31. Nəsəppat etubat nəboj namityal tomasur len nəFraitə. Nəboj artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəboj hən nautautan hən nəPasova pəpadanj hən binonj, ale nəPasova (tovi Səppat sua) pəpadanj hən bətuɣat. * **20:1:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmaribonj metəkav hən nawik, gidato datokis nəmaribonj enan hən nəSade.

⁴ Len nĕgamgaman sĕlaru van, ahai susur togon igam tutut sĕhor aPita, ale ibar naburhuvat a mĕo.

⁵ Ibetbet, ekĕta ris nĕkaliko nalinen lotopat ei, be gai sabis vi lohoim.

⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale ebis vi lan naburhuvat. Gai am eris nĕkaliko nalinen lotosuh ei.

⁷ Be natuhtaol hĕn nĕhon ipat len naut tile, hum avan sua toburunji, rinj sĕbon hĕni.

⁸ Beti ahai susur togon tobari a mĕo ebis lohoim, gai am erisi ale edĕlomi ke aYesu tole mĕhat.

⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle mĕhat dan nĕmatan. Be arsalĕboi sĕhoti sal.*

¹⁰ Beti alaruenan aruvahim sĕlaru.)

*AYesu evisi hĕn aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Mak 16.9-11)*

¹¹ Nĕboŕj artovan tononj, aMeri enan eil tarjtarj sal vivile hĕn naburhuvat. Ibetbet vakĕta vi lohoim.

¹² Eris aŕel eru artosun nahurabat topĕhw gail. Arobĕtah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebĕtah len naut toturunj lan, ale togon len naut tosĕsaruh vi lan.

¹³ Alaruenan arukel maii ke, "Bareab, gutanj hĕn nĕsa?" Isor var gĕlar ke, "Lupat kuv aMasta sagw, nĕsalĕboi naut lotorinj lan."

¹⁴ Nĕboŕj tokel natgalenan tononj, ipair, eris aYesu toil ei, be sakĕta sĕhoti.

¹⁵ AYesu ikel maii ke, "Bareab, gutanj hĕn nĕsa? Gudonj ase?" AMeri, tonau ke tovi nĕvanuan tokĕtkĕta tĕban nĕhol enan, ikel maii ke, "Nasub, gaiug gĕbipati van, kel mai ginau hĕn naut gotorinj lan, ale dereh nivan hĕn nĕbipati."

¹⁶ AYesu ike, "Meri!" AMeri ipair kĕta van hĕni, ikai ke, "Rapponi!" (tovi "Hai pusan" len nasoruan selpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, "Sagibar ginau am, husur nĕsavi mĕhat van hĕn aTata sal. Avil givan hĕn na-ke-van-an sagw gail. Kel mai galit ke, 'Gagai novi mĕhat van hĕn aTata sagw mai aTata samito, van hĕn aGot sagw mai aGot samito.' "

¹⁸ Nĕa aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, "Noris Nasub!" Ale ikel mai galito hĕn natit piŕi aYesu tokel maii.

*AYesu evisi hĕn ahai susur san gail
(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)*

¹⁹ Len nĕSade ut mĕdau naut togomgom, ahai susur luĕbonĕon lohoim. Lokĕkol gat nabopita husur lomĕtahw len nabiltiju gail. AYesu egĕmi il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, "Nĕlomit tikad natĕmat!"

²⁰ Nĕboŕj tokĕmaienan eĕvusan navĕlan gĕlaru mai nĕgarin hĕn galito. Ahai susur gail lukemkem masuĕ hĕn lotoris Nasub.

²¹ Imaienan aYesu isor tĕtas mai galit, ike, "Nĕlomit tikad natĕmat! Hum aTata tosĕvat ginau, ginau am nosĕvat gamito."

²² Beti esurjav av ale ike, "Mitikad aNunun aGot.

²³ Mĕberuĕbat nĕsaan sivan ideh gail, aGot eruĕbat gail tia. Asike mĕberuĕbat nĕsaan sivan ideh gail, aGot saruĕbat gail.*

AYesu evisi hĕn aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMĕlav. Be nĕboŕj aYesu tovisi hĕn galit am, gai satoh.

²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, "Ginamit namtoris Nasub!" Ris aTomas tosor var galit ke, "Asike nodĕlom nĕsa mĕttokele van vĕbar nĕberis naburhunil len navĕlan gĕlaru, mai nĕbesiriv hĕn nĕjarhuvĕlagw len gĕlaru ale siriv hĕn navĕlagw len naburhugarin."

²⁶ Len nĕmariboŕj tomĕlevtor tohusur nĕboŕj enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit soal ei. Nabopita gail lokĕkol haihai be aYesu egĕmai, eil rivuh len galito. Ike, "Nĕlomit tikad natĕmat."

²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, "Siriv hĕn nĕjarhuvĕlaŕn gegai. Geris navĕlagw gĕlaru. Siriv hĕn navĕlaŕn len naburhugarigw. Nĕ-lon-uri-an sam tinonj! Gerinj nĕloŕn len ginau!"

²⁸ ATomas isor vari, ike, "Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!"

²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, "Gaiug gukad nadĕlomian husur gotoris ginau. Alat lĕsaris ginau be lotorinj nĕlolit len ginau, navoian siGot igol lukab hĕni.*

Ajon itos nalĕbulat egai mos nĕsa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoður am səhor nototos gat gail len nalobulatał egai.

³¹ Be nutos natgalegai hən mətbedəłomi ke aYesu tovi aKrisito, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberinj nəłomit lan, ale len nadəłomian samit mətbikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlvru

¹ Len nəboj sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai:

² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmivan artovi anatan aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei.

³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nəsəshieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nabot. Nəmərgobut egəmai. Ləsəshieh len mariug kavkav, ləsəsh hən ideh.

⁴ Nəboj naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsələboii ke tovi gai.

⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale lusor vari ke, “Ebuer!”

⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəbot, ale dereh mitisaḅ ideh.” Nə lubar həni, be lodədas ləbelivi gəm hən nabot, husur naieh tosoḅur igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasub bolai!” Nəboj aSimon Pita tosələoj həni ke tovi Nasub, epitavis nahurabat san tokole, eməlah vi lan nəwai.

⁸ Galit am losuh len nabot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai.

⁹ Nəboj lotomarij vahut, loris nəhab tominen, naieh tolənas lan, mai nabəta.

¹⁰ Beti aYesu ike, “Tariv naieh ideh məttomadhəsh hən gail gəmai.”

¹¹ Nə aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hən nabiltiəh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi 153, nalevlev səmarmarikot.

¹² AYesu ike, “Mətegəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasub.

¹³ Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hən naieh am.

¹⁴ Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəsas len aPita

¹⁵ Nəboj lotohan tonoj, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anatan aJon, goləmas masuḅ hən ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.”

AYesu ike, “Gevəjan natuhsipsip sagw gail.”*

¹⁶ AYesu eus tasi ke, “Simon, anatan aJon, goləmas masuḅ hən ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasub, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”

¹⁷ AYesu eus tətəsas həni am ke, “Simon, anatan aJon, goləmas ginau a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike tita. Ikel maii ke, “Nasub, goləboi natit pisi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəjan nasipsip sagw gail.”

¹⁸ Nukel nakitinan, nəboj gotovi mantuhmar, gosun nahurabat sam, govi lan naut pisi gotoləjoni. Be nəboj gəbevi haḅut, dereh gisar hən navələm gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəbəmətahun gəbevi lan.”

¹⁹ AYesu ekəmaianan, hən bikel parpar hən nəmatan sePita bimata həni hən bəputsan nahəsan aGot. Nəboj tokəmaianan tonoj, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

²⁰ APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiŋasiŋ len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasub, ase berinj gaiug len navəlan aenemi sam gail?”*

²¹ Nəboj aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasub, atenan timabe?”

²² AYesu isor vari ke, “Nəbeləjoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug mau gehusur ginau.”

²³ Bathut natanan, nasoruan pəpat iperjan alat lotokad nadəłomian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa aYesu tokele. Ike, “Nəbeləjoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

* 21:1: Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai. * 21:6:

Luk 5.4-7 * 21:14: Jon 20.19, 26 * 21:15: Uman 20.28; 1Pit 5.2 * 21:20: Jon 13.25

²⁴ Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoloboi ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵ Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatots gat visusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənəv hən nalobulat galen pisi lətəpat lan.*

* 21:24: Jon 19.35 * 21:25: Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur naʔisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut piŋi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehuser as galito?

Ehuser aPita mai aPol be iʔol husur galevis am.

Natgalenan evisi ʔais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iʔol husur nəsa tovisi len nabiltivile isobur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1–8.3)

1) Nəboŋ aYesu toʔusan len alat lotohusuri tonon, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)

2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)

3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludan am (2.1-13)

4) Natuʔatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14–8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4–12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isobur van vəbar nabiltivile Rom (13.1–28.31)

1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1–14.28)

2) Nəbənʔonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)

3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36–18.22)

4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23–21.16)

5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17–23.22)

6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23–26.32)

7) Losəhar aPol vi Rom (27.1–28.31)

Natuʔatan

¹ Teofilus,* len nalobulat ta mō sagw* nuhol husur natit piŋi aYesu totuʔat gole mai piŋan həni vəbar nəboŋ aGot tolavı vi məhat vi lan nəmav.

² Len nəboŋ savi məhat sal, len nədanjan seNunun aGot, aYesu ikel naʔisal hən nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia.

³ Husur na-ləŋon-isa-an mai nəmatan san, aYesu evisi hən galito, be imaur. Ale eʔusan nəmauran san hən galito hən ləberis ləboi ke imaur kitin. Gai evisi hən galito vəha-sobur len nəmariboŋ tovi 40 ale isor husur natohan pipihabəlan aGot.

⁴ Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel nə-kai-tasi-an sua, ike, “Samterin naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aTəmagw tokel gati tia.* Egai nəsa notokel mai gamito, məttosəəlön həni;

⁵ husur aJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be asike idareh aGot tibaptais hən gamito hən aNunun.”*

AYesu evi məhat vi lan nəmav

⁶ ʔa nəboŋ lotobonʔon, lousi ke, “Nasuʔ, imabe? Gagai gilav təlmam hən naut a Israel titoh pipihabəlan nakin salit gabag tətəs am a?”

⁷ Be ikel mai galito ke, “Savi samito hən mətʔeləboi namityal o nəmariboŋ aTəmagw torinjen nədanjan hən na-il-a-mō-an san.

⁸ Dereh mitikad nədanjan nəboŋ aNunun aGot bəgəm len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van vəbar tarhət navile a pan.”*

* 1:1: Len nasuruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * 1:1: Luk 1.1-4 * 1:4: Luk 24.49 * 1:5: Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * 1:8: Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48

⁹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.* Lokəta husuri van nəmavukasw esusuani.

¹⁰ Nəboŋ tovi məhat lokətkəta vi məhat, vəha-sua ŋai nəvanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat topəhapəhw.

¹¹ Aruke, “UleKalili gail, imabe mətokəta vi məhat maienan? AYesu egai aGot tolavi vi məhat dan gamito, dereh tetəlmam surŋan tovi məhat.”

Logəgel hən aJutas

¹² Beti luyar təlmam dan Navehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi nəyaran hən nəSappat, nakilomita esua ŋai.

¹³ Nəboŋ lotobar naut enan, lopəlau vi lohoim len naim a məhat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdu, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatan aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatan aJemes.*

¹⁴ Len nənauan sua luḃonḃon tabtab hən ləḃisor tuḃ, galit mai alatpəhaḃut mai aMeri anan aYesu, mai aḃan aYesu gail.

¹⁵ Len nəboŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120.

¹⁶ Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuḃon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a mo hən alat lototah gat aYesu,*

¹⁷ naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot surŋan gidato.”

¹⁸ (AJutas eḃur nətan hən nəvat tokade sil naḃide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaḃun imaḃul, ale ninen elul vivile.

¹⁹ Nəboŋ alat a Jerusalem piḃi lotosəsəlonḃon ləḃoi natenan, lorinḃon nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

²⁰ APita isor am ike, “Len naləḃulat hən Nəḃe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḃəḃesw, nəvanuan ideh satitoh lan,* mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

²¹⁻²² “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəḃjavur pisan esua. Avan enan tevi natanan sua toyar mai gidat akis nəboŋ aYesu totah mai gidato, tuḃat len nəboŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəḃar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḃon mai gidato hən datḃikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

²³ ŋa nəboŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən naulumŋan eru. Esua nahəsən aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsən aMattias.

²⁴ Beti lusor mai aGot ke, “Nasuḃ, gaiug māu goləḃoi nəlon nəvanuan piḃi. Gigoḃ pərpəḃ hən tesua len gəlar egai gototabtabuh lan tia

²⁵ hən ḃilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəḃəḃ.”

²⁶ Ale lubar hən nəvat hən ləḃisaḃ ase len gəlaru. Lusaḃ aMattias ale iḃon mai ahai pispisul səḃjavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

¹ Len nəboŋ hən naPentikost* togəmai luḃon len naut esua.

² Vəha-sua ŋai ikad nəwalan dan nəmav tosurŋan nəlan paru, ale naim lotobətah lan epul hən.

³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit viḃisusua.

⁴ Galit piḃi lopul hən aNunun aGot ale lotuḃat sor len nasoruan tiltile gail tonor hən nəsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəboŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hən aGot, nəvanuan naut piḃi lotohusur kitin hən na-lotu-hən-aGot-an.

⁶ Nəboŋ lotosəsəlonḃon hən nəwalan enan, naluḃoh logəm ḃonḃon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəlonḃon ləḃoi nasoruan salit viḃisusua.

⁷ Lumaḃmaḃ, luḃəḃ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili māu?

⁸ Imabe datosəsəlonḃon hən nasoruan lotopas gidat viḃisusua maii?

* 1:9: Mak 16.19; Luk 24.50-51 * 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16 * 1:16: Psa 41.9 † 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25 * 1:20: Psa 109.8 * 1:21-22: Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 * 2:1: Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia,

¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhæt a Lipia pəpadan hən naut a Sairin, mai galevis lovi metbos hən naut a Röm.

¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a mō ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit pisi datosəsəlon ləboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalalan siGot len natit gai togol gail len nədanjan san!"

¹² Galit pisi luṣan mai lodədarṣabu. Lous galit gabag ke, "Namilen nategai imabe?"

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, "Lomun nəwain toveveu ale lotərog:"

APita isor mai naluṽoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəṅavur pisan esua, ale isor habat am hən tokel mai naluṽoh ke, "Gamit a Jutea mai gamit məttotoh a Jerusalem, ivoi ke gamit məteləboi naten tovisi; mətesəsəlon hən nasoruan sagw.

¹⁵ Naut kəmas nəsa məttou nau maienan, alategai ləsatərog husur namityal evi məlapat dudulan ṅai.

¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ "AGot ikele ke, 'Len nəboṅ hən nanonjan hən navile a pan, ginau dereh nevr san aNunugw hən nəbilavi mai nəvanuan pisi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw

mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail,

ale haṽut samit gail dereh lipat ris nabəṽer gail.

¹⁸ Dereh nevr san aNunugw hən nəṽeviol həni mai naslev sagw gail, alalunjan mai alatpəhaṽut, Ale galit dereh likel ur napisulan sagw.

¹⁹ Dereh nigol namerikel gail len nəmav mai natit len navile a pan məttomanjan lan, nəda, nəhab mai nəmaroṽ.

²⁰ Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum nəda beti nəmariboṅ namənas toyalyal siNasuṽ dereh tegəmai.

²¹ Beti nəvanuan pisi lotokai vi təban nahəsən Nasuṽ hən ḃevi tarhæt salito, gai dereh tilav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.*

²² "UleIsrael gail, mətesəsəlon hən nəsa nəḃikele: aYesu ta Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len nəhomito, husur len aYesu egai, aGot igol namerikel lotodan, namerikel məttomanjan len gail, mai namerikel lotokel kot aYesu. Gamit pisi mətoləboi natgalenan tia.

²³ Nəsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot sutuai tia. AGot erinji ke ləḃilav aYesu mai gamito ale gamit mətuṽos gati len nəhai balbal. Alat ləsavij u losusupah mai gamit hən mətogol tomat len nəhai balbal.*

²⁴ Wake aGot ilavi dan nəmatan. Igol imakuv dan na-pəṅas-masuṽ-an hən nəmatan, husur nəmatan edədas ḃetəgau gati.*

²⁵ Imagenan aTevit isor husuri ke, "Noris Nasuṽ akis a mō len ginau. Bathut totoh len nəmatu sagw, asike nomətahw.

²⁶ Husur enan nəlogw ivoi, nasoruan sagw epul hən nahəhaṽuran, ale len natohan sagw, nə-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.

²⁷ Husur gaiug, Nasuṽ aGot, asike gerin gabulan ginau len naut nəmatan, asike gerin niben Nəvanuan Saṁ tibos nətan.

²⁸ Goṽusan ginau hən nəpisal gail hən nəmauran; dereh gigol ginau nepul hən nahəhaṽuran hən natohan saṁ.†

²⁹ "Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale naburhes han ipat sal van vəbar nəboṅ daməṅai.

³⁰ Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-an sua todan toke, avan sua len nəpasusan siTevit dereh tegəṁ vi kinj surjan aTevit.*

³¹ ATevit eləboi nəsa ḃevisi balai, ale isor husur na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan. Ike, "Asike ipat len naut nəmatan,

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33; Jon 19.18 * 2:24: Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa 16.8-11 * 2:30: Psa 132.11; 2Sam 7.12-13

asike niben iβos nētan.*

³² “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole mēhat dan nēmatan tia, ginamit pīsi namtoris lēboi natenan.

³³ Itoh tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hēn aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nēsa mēttomadharisi mai sēsəlōŋ hēni vi lan ginamito.

³⁴ Husur aTevit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbon ike,

“ Nasuβ aGot ikel mai aMasta sagw ke,

“Gēbētah tēban ginau, len navēlagw nēmatu,

³⁵ vir nēberin aenemi samī gail pipit narieŋ gēlaru hēn lēbevi ut kēmas.” *

³⁶ “Imagenan, ivoi ke alat a Israel pīsi lelēboi koti ke aYesu egaii, mēttorinji len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

³⁷ Nēboŋ nēvanuan gail lotosēsəlōŋ hēn nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

³⁸ APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit pīsi mitibaptais len nahēsan aYesu Kristo hēn aGot βeruβat nēsaan samito, beti aGot dereh teviol hēn aNunun mai gamito.

³⁹ Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur pīsi lēbēhusur gamito, mai silat pīsi lotosuh a tut, alatenan, Nasuβ aGot sidato βekis galit balai.”

⁴⁰ Beti aPita isor ebēlav, ikel nalēlaguan mai galito, ikel taltal hēni ke, “Mēteus aGot hēn hēlav kuv gamit dan nēpanismen hēbar naur egai lotosa, lotomētahun aYesu.”

⁴¹ Alat lotodēlom nēsa tokele, ahai pispisul lubaptais hēn galito, ale 3,000 am lohurus aYesu len nēboŋ enan ŋai.

⁴² Akis losēsəlōŋ bun nēsa ahai pispisul gail lotopusan hēni, luβon len nēmauran salito; lōbur nabēta hēn lotohan βonβon, ale lusor tuv.

Nēmauran silat lotokad nadəlomian

⁴³ Nēvanuan pīsi lomētahw len nēyalalan siGot, husur len nēdanjan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isōbur toŋusani ke galit siGot.

⁴⁴ Alat lotokad nadəlomian losuh βonβon, natit pīsi lotokade evi salit pīsi.*

⁴⁵ Nēboŋ lotopar tete sua, lōpur hēn nētan o natit salit gail ale lōpēpehun nēvat han mai galito lotomīdol.

⁴⁶ Len nēboŋ pīsi luβon tabtab len naholēvat todar vis naim siGot ale nēnauan salit esua. Lohurus naim vīsusua salit gail lōbur nabēta hēn lotohan βonβon husur ke nēlolit ehēhāvur, nēlolit inor;

⁴⁷ lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nēnauan sinēvanuan pīsi. Len nēboŋ pīsi Nasuβ ilav kuv galevis dan nēsaan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusobsoβur am.

3

APita mai aŋon mai namēsāl togau

¹ Boŋ sua aPita mai aŋon arovi mēhat len naim siGot len namityal hēn na-sor-tuŋ-an, namityal totor ut mēdau.

² Len nēboŋ enan nēvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nēpasian. Lupati hēn lēberinji ben nabopita len naholēvat todar vis naim siGot, nahēsan Nabopita Tokab. Lorin akis hēni ei hēn βesus alat lotovi lohoim hēn nēvat.

³ Nēboŋ atenan toris aPita mai aŋon pēpadan hēn arβēbis len naim siGot, eus gēlaru hēn nēvat.

⁴ APita mai aŋon arokēta haihai lan, ale aPita ike, “Gekēta bunus ginamēru!”

⁵ ŋa ebētah mēdau vir gēlaru ke arβilav natideh maii.

⁶ Be aPita ike, “Nēsēkad nēvat nasilva o nagol ideh, avil nēsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahēsan aYesu Kristo ta Nasaret, gile mēhat, giyar!”

⁷ Beti etēgau gat navēlan nēmatu, elivi vi mēhat. Vēha-sua ŋai narien arudan.

⁸ Emēlah vi mēhat, eil, iyaryar. Beti ebis len naholēvat todar vis naim siGot mai gēlaru, iyar, emēlah, eputsan nahēsan aGot van.

⁹ Nēvanuan pīsi loris toyar, toputsan aGot van,

¹⁰ ale lokēta lēboii ke tovi ulumān enan tobētbētah usus nēvat len Nabopita Tokab hēn naim siGot. Losēhoŋut, lumanŋman len nēsa tovisi hēni.

APita isor mai naluvoh len naut siGot

* 2:31: Psa 16.10 * 2:35: Psa 110.1 * 2:44: Uman 4.32-35

¹¹ Len navërada siSolomon, aulumian enan etëgau gat aPita mai aJon. Nëvanuan pisi lugam van hën galito husur luþan lan.

¹² Nëboþ aPita toris lotogëm pëpadaþ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe mëttomaþmaþ len nateg tovisi? Husur nësa mëttokëta haihai len ginamëru? Mëtumau ke namrtogol toyar len nëdaþan sinamëra o len naböruan siGot namrtokade a?”

¹³ Ao! AGot siAraham, selsak, sijakor, setëmadato ta sutuai, aGot egai eputsan nëvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mëtorinji len navëlan alat aRom, mëtomëtahuni. Nëboþ aPilato toke terinji tivan, gamit mëtukai tasi.

¹⁴ Mëtomëtahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mëtous aPilato ke tidam hën avan toþabun nëvanuan, timakuv.*

¹⁵ Be nëvanuan tovi nëkadun nëmauran, mëtugol imat, be aGot igol ile mëhat, imaur dan nëmatan. Ale namtoris lëboi natgalenan.

¹⁶ Len nadëlomian san len nahësan aYesu, ategai mëttorisi mai mëttolëboii, egëm dan am. Ale mëtoris ke nadëlomian len aYesu ilav nëmauran kavkav maii tia.

¹⁷ “Bathudud gail, imaiëgai: Nolëboii ke nësa mëttogole tia ipar lëboian lan, nëvanuan toil a më samito am lësalëboii.

¹⁸ Be len nësa mëttogole, aGot igol nësa tokele tia len nabuþon ahai kelkel ur gail pisi isarþoh, ke aKristo san, gai totabtabuh lan, telëþon tisa habat.

¹⁹ Husur enan, mitipair dan nësaan, ale mitipair van hën aGot hën aGot þëpipitas nësaan samito,

²⁰ hën Nasub aGot þilav nëboþ nëþavþavan mai gamito, ale hën þësëvat aKristo, gai totabtabuh lan mëos gamito, tovi aYesu.

²¹ Gai timastoh len nëmav vir aGot þigol natit pisi þinor hum tokel gati sutuai tia len nabuþon ahai kelkel ur san gail.

²² AMoses ike, ‘Nasub aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit þësumian ginau tile mëhat dan gamit balai. Mitimassësölöþ hën natit pisi þikel mai gamito.

²³ Avan ideh asike þësësölöþ hën ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nëvanuan san gail timasig.*

²⁴ Imaiënan, ahai kelkel ur gail pisi, tuþat len aSamuel van vëbar damëþai, galit pisi lotosor, lukel ur nësa tovisi len nëboþ ta damëþai.

²⁵ Gamit mëau mëtovi natun ahai kelkel ur gail, ale nësa aGot tokel uri len nabuþolito, erinji tipat mëos gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atëmamito ta sutuai, ikele mëos gamito. Ikel mai aAraham ke, ‘Len nëpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hën nëvanuan naut tilitile gail len nëbathuyah pisi len navile a pan.’*

²⁶ Nëboþ aGot toputsan nëvanuan nauman san, tovi aYesu, esëvati van hën gamito a më hën þivoi hën gamito len nëþairan samit visusua dan navide tosa samit gail.”

4

NëSanhitrin ikot hën aPita mai aJon

¹ Nëboþ aPita mai aJon artosor mai nëvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokëtkëta këkol hën naim siGot, mai naSattiusi gail,

² nëlolit ipanþan husur gëlaru aroþusan nëvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nëmatan san. Namilen ke nëvanuan gail am lolëboi lëþimaaur dan nëmatan sumian aYesu.

³ Na lutah gat gëlaru, be husur naut igomgom, lorin gëlar len naim bëþanjis salit vir nëboþ pelan.

⁴ Nëvanuan isöþur lotosësölöþ hën nasöruan, lodëloimi; lalumian pisi lotokad nadëlomian, pëpadaþ hën lotöbar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a më hën ahai tutumav gail, ahai þusan gail hën nalo, mai alat lotoil a më len naut a Jutea, galit lubonþon len naut a Jerusalem.

⁶ Annas evi aþiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAleksada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei.

⁷ Nëboþ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gëlaru ke, “Mërugol nategai len nëdaþan sa o len nahësan ase?”

⁸ Bëti aPita topul hën aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit mëttoil a më hën ahai tutumav gail mai gamit mëttoil a më hën nëvanuan gail.

⁹ damëþai mëtousus ginamëru husur navoian namrtogole hën nëvanuan narien tosa. Imaur mabe?

* 3:13: Exo 3.6, 15 * 3:14: Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15 * 3:23: Deu 18.15, 18-19

* 3:25: Gen 22.18, 26.4

¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel pisi məteləboi nategai ke, len nahəsan aYesu Kristo ta Nasaret, məttopos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsenan, ategai eil gegai, imaur.

¹¹ Evi aYesu egai natosian siGot tosor husuri nəboŋ toke tovi,
“ nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttomətahuni;

gai egəm vi vat sua ŋai bələboi bigol naim bihav mai binor.*

¹² AYesu ŋai ikad nədaŋan hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi bilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəboŋ lotokəta ləboii ke aPita mai aŋon arsamətahw len galito, lumadhaləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luŋaŋ, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a mō.

¹⁴ Be husur lotoris aulumān tomaur toil təban gəlaru, ləsaləboi ləbikel natideh.

¹⁵ ŋa lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihoh husur gəlaru.

¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail pisi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədaŋan savi səlaru. Datsaləboi datbike savisi.

¹⁷ Be hən bigol ke satevivile len nəvanuan gail pisi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saarepusan am len nahəsan aYesu.”

¹⁸ Nəboŋ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saarepusan tətəs am len nahəsan aYesu.

¹⁹ Avil aPita mai aŋon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nəsa aGot tokele o gamito? Mitinau risi!

²⁰ Ginaməru, asike namresib, namrodədasi. Namrimaskel husur nəsa namrtorisi mai səsəloŋ həni.”

²¹ Beti lukel mai gəlaru tətəs ke arbisor len nahəsan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Ləsəsəb nəpisal ideh hən ləbipansəm gəlaru bathut nəvanuan gail pisi loputsan nahəsan aGot husur nəsa tovisi.

²² Husur atenan, narien tosa a mō be tomaur husur namerikel, nədaŋ han tosehər 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuv

²³ Nəboŋ aPita mai aŋon artokad navivilean, arotəlmān van hən nəvanuan səlar gail. Ale arukel ur nəsa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō len naut a Jutea, lotokele.

²⁴ Nəboŋ nəvanuan nadəlomian lotosəsəloŋ həni, len nənauan sua luḅon hən ləbikai van hən aGot. Luke, “O Got gotovi Masta hən natit pisi, gaiug mīau gugol nəmav mai navile a pan, nətəs mai natit pisi lotopat.*

²⁵ Gaiug māu gusor, len aNunurŋ gusor len nabuŋon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman samŋ, ke,

“ Imab naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaŋpaŋ?

Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasub aGot?

Lusor utaut soḅuer.

²⁶ Nakiŋ gail len navile a pan loutaut hən nəḅalan,
alat lotoil a mō hən nəvanuan gail luḅon

hən ləbibal mai Nasub aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

²⁷ Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḅonḅon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel hən ləbemətahun nəvanuan nauman samŋ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.*

²⁸ Bathut gaiug Got, gudaŋ habat, galit lugol husur nəsa ŋai gotonau utaut həni, nəsa gotonau koti sutuai tia.

²⁹ Nasub aGot, bunus nasoran salit ke lipansəm ginamito beti, ale gilav na-il-buri-an mai ginamit namtovi slev samŋ gail, hən namtbikel ur nasoruan samŋ.

³⁰ Nəboŋ namtbikel uri, gigol nəvanuan gail ləbimaur mai gigol namerikel ləḅemaŋmaŋ len gail. Natgalenan ləḅevisi, dereh levisi len nahəsan nəvanuan nauman samŋ gotosəvati, aYesu.”

³¹ Nəboŋ lotosor tuv tonəŋ, naut lotoḅonḅon lan ekurkur; ale galit pisi lopul hən aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-buri-an.

Nəvanuan nadəlomian gail luḅon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail pisi luḅon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit pisi losumān salito.*

³³ Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito.

* 4:11: Psa 118.22 * 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6 * 4:26: Psa 2.1-2 * 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1, 7-12; Mak 15.1;

Jon 18.28-29 * 4:32: Uman 2.44-45

³⁴Husur sækad ideh len galito tomtidol hæn natideh. Husur alat lotokad nêtan o naim, loþur hæn gail ale lulav nêvat

³⁵hæn læberinj bathurien ahai pispisul gail. Ale lopêphun nêvat hæn ðevi tarhæt sinêvanuan ideh topar.

³⁶Ikad avan sua, nahêsan aJosef len nahêmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hæn aParnapas, (namilen ke, “Nêvanuan togol nêvanuan gail lolêjon ivoi am len nêlolito”).

³⁷AParnapas eþur hæn nêmarireu sua san ale ilav nêvat han hæn torinj bathurien ahai pispisul gail.

5

AAnanias mai aSafira

¹Naulumnan sual am, nahêsan aAnanias mai asoan nahêsan aSafira aroþur hæn nahudhutan.

²Ananias etêgau gat nahudhuvat hæn nêtan enan mai asoan. Gêlar þisi arudam. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hæn ðerinj bathurien ahai pispisul gail, be sêlav þisi.

³Ale aPita ike, “Ananias, imabe nêlom toþul hæn aSetan gol ke gotogêras aNunun aGot ale gototêgau gat nahudhuvat hæn nêtan?”

⁴Nêtan gotoþur hæni evi nêtan esam mæu? Ale nêboþ gotoþur hæni tonon nêvat ipat len navêlam mæu? Nêlom imabe hæn gotogol natenan? Gaiug gêsagêras nêvanuan gail ðai, gogêras aGot!”

⁵Nêboþ aAnanias tosêsêlon hæn nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit þisi lotosêsêlon hæn nêsa tovisi lomêtahw habat.

⁶Beti nêmantuhmar gail logêþ, runj gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷Nêhaua itor ivan husur nêmatan enan ale asoan eþis, avil salêboi nêsa tovisi.

⁸APita eus aliten ke, “Gikele, nêvat hæn nêtan mærtôþur hæni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹Na aPita ikel maii ke, “Imabe mærtotaltal kitev nêdanjan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoam saltoil hopta. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

¹⁰Vêha-sua ðai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan.

¹¹Alat siYesu þisi lomêtahw, galit mai alat lotosêsêlon hæn naholan husur nêsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isobur lumaur

¹²Len navêlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nêvanuan gail, ale galit þisi lotokad nadêlomian luþonþon akis len navêrada siSolomon.

¹³Bathut namêtahwan, avan ideh am sêtah mai galito. Be nêvanuan gail loputsan galit len nênanuan salito.

¹⁴Be akis alat lotokad nadêlomian len Nasuþ lusobsoþur am, Lalumnan isobur mai latpêhavut isobur.

¹⁵Imaienan, nêvanuan gail lupat alat lotomêsah vi lan nametþisal, lorinj galito lupat len nêmel o nêbateh hæn ke nêmol hePita tibar galevis nêboþ toþot van.

¹⁶Nêvanuan lusobur logêþ man navile gail pêpadaþ hæn naut a Jerusalem, lutariv alat lotomêsah, mai alat nanunun lotosa lotomêdas tabtab hæn galito. Ale galit þisi lumaur.

Aþel esêjav hæn nabopita hæn naim bêbanjis

¹⁷Imaienan, abiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaþulol bulos ahai pispisul gail.

¹⁸Lutah gat galito ale lorinj galito len naim bêbanjis.

¹⁹Avil len nalenmariug enan aþel siNasuþ esêjav hæn nabopita hæn naim bêbanjis ale esêhar galit vivile. Ike,

²⁰“Mitivan, mêteil len naholêvat todar vis naim siGot ale kel ur þis nasoruan husur nêmauran veveu egai mai galit ei, nêmauran mêttoke len aYesu.”

²¹Dudulan somilan lobis len naholêvat todar vis naim siGot surman aþel tokel mai galito, ale lotubat vusan nêvanuan gail.

Nêboþ abiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogêmai, lokis nêSanhitrin hæn læþonþon, galit þisi lotobêtah len nabonþonan silat lotoil a mō len naut a Israel. Ale losêvat nêvanuan galevis hæn læbêsêhar kuv ahai pispisul gail dan naim bêbanjis gêmai.

²²Be nêvanuan nauman galenan læsêsab galit len naim bêbanjis ða lotêlman, lukel uri ke,

²³“Namtusabi ke naim bêbanjis ekêkol sal, mai alat lotokêkêta kêkol hæni, loil vivile len nabopita gail, be nêboþ namtosêjav hæn gail, naut eþêbesw.”

²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis mai əbilitihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuṽ hən ke timabe.

²⁵ Beti avan sua egəm, ike, “Məteris! alategai məttorin galit len naim bəbaŋis, galito saltoil len naim siGot, loṽusan nəvanuan gail!”

²⁶ Ale nakomada ivan mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbesəhar əhai pispisul gail. Losəhar mədəu hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

²⁷ Nəboŋ lotosəhar galit tonon, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale əbilitihai tutumav eus galit

²⁸ ke, “Namtukai tas gamito ke samtepusan len nahəsənan. Be məteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən nəpusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

²⁹ APita mai əhai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele.

³⁰ AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoṽabuni, təhətəh həni len nəhai.*

³¹ Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan pisi mai eləboi bilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu biŋol gidat a Israel datbipair dan nəsaan sidato ale hən bərubat nəsaan galen dan gidato.

³² Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

³³ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuṽ, luke letubun aPita galito.

³⁴ Be naFarisi sua, nahəsən aKamaliel, əhai pusan hən nalo, nəvanuan pisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idan ke əhai pispisul gail litoh vivile kəkereh bai.

³⁵ Nəboŋ lotovivile tonon ikel puli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətebunus tivoi nəsa məttoke mətbigole hən alatənan.

³⁶ Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alalumən lovi 400 lutah maii. Be alat a Rom luṽabuni ale alat lotohusuri lopəpəhw ŋa ləsəgol natideh.

³⁷ Husuri, sual am, ajutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən nəpuruŋan hən nəvanuan, ale egeras nəvanuan gail hən ləbəhusuri, bəl mai alat a Rom. Gai am luṽabuni, ale əhai susur san gail, lopəpəhw.

³⁸ Imagenan, nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, rin galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa ləbigole bəvi sinəvanuan, dereh lehisi sərbuer surman alaruenan.

³⁹ Be bəvi siGot, mətedədas mətbemədas galito; dereh mitisəbi ke məttoṽal mai aGot.”

⁴⁰ Ale lohəsur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lobilas galito, beti lukele hən galito ke salisor len nahəsən aYesu, ale lorin galit luvan.

⁴¹ Nəboŋ əhai pispisul lotorin nəSanhitrin, lukemkəm husur aGot idam hən ke lotoləŋon tosa mōs nəhes enan.

⁴² Ale len nəboŋ pisi len naholəvat todar vis naim siGot loṽusan, ale loṽusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Ləsənoŋ hən nakelean enan.

6

Lorin nəvanuan emələvru hən ləbəkətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail

¹ Len nəboŋ galenan əhai susur gail, alat lotokad nadələmian, lusobsoṽur am. Ale naju gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan ipru ləsəpəpəhun nəhanian sanor len nəbatunau pəhəvut lotosor len nasoruan ta Kris.

² Imagenan, əhai pispisul toşəŋavur pisan toru lokis nəvanuan nadələmian pisi logəm bonbon beti luke, “Sanor hən ginamit namtbərin gaṽulan na-kel-uri-an hən nasoruan siGot hən namtbəpəpəhun nəhanian.

³ Bathudud gail mitilekis hən temələvru len gamit lotopul hən aNunun aGot mai namiti-sau hən nəmauran tonor. Ale dereh namterin galit hən ləbigol nauman egai.

⁴ Ale ginamit dereh namtbidan len na-sor-tuṽ-an mai na-kel-uri-an hən nasoruan siGot.”

⁵ Galit pisi lohəhəvur hən nənauan sihai pispisul gail. Lulekis hən aSteven, aulumən sua topul hən nadələmian mai aNunun aGot. Beti lulekis hən aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok toğəm vi Ju.

⁶ Naluṽoh losəhar galit gəm hən əhai pispisul gail, ale əhai pispisul lusor tuṽ mōs galit lotomələvru, lorin navələlito len nəkadulito hən ləbigol nauman enan.

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

⁷ Na nasoruan siGot husur aYesu iperperñan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi mēhat tutut, ale ahai tutumav isobur lugol husur nesa naḡusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

⁸ AGot eviol masuṽ hən navoian mai nēdañan mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel tēban nēvanuan gail. Lumañmañ len namerikel galenan ale nēdañan siGot imasil len gail.

⁹ Be nēvanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hən naluṽoh sua lokisi hən Naim Nabonñonan seFriman.* Lovi Ju ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor balbal mai aSteven.

¹⁰ Be nēboñ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən nēmauran tonor maii, gol ke lodēdas lēbisor vari.

¹¹ Ale galito lusor utaut mai nēvanuan galevis hən lēbisor tas aSteven ke, “Namtosēsəloñ hən atenan tosor mēdas aMoses mai aGot!”

¹² Imagenan lugol nēvanuan gail nēlolit ipañpañ, galit mai alat lotoil a mō hən galito mai ahai pusan gail hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nēhon nēSanhitrin.

¹³ Ale losēhar nēvanuan galevis vi rivuh hən lēlēbibloñ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses.

¹⁴ Husur namtosēsəloñ hēni toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tēgəgel hən naṽide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.”

¹⁵ Alat lotobətah len nēSanhitrin lokēta bunus aSteven, loris ke nēhon egəm surñan nēhon añel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mētesəsədarinj! AGot, tovi nēkadun namēnas evisi hən atēmadit ta sutuai aAraham nēboñ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal.

³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerinj naut egai, naut matmat sañ, mai nēbathudud sañ, ale gevi lan naut nēbesēhar gaiug vi lan.’*

⁴ Imagenan aAraham erinj naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nēboñ atēman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai mētotohtoh lan.*

⁵ Len nēboñ enan aGot səlav nētan ideh gegai mai aAraham hən ḡevi naut matmat san; səlav nēmaḡirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai nēpasusan san lotohusuri, naut kēmas ke len nēboñ enan aAraham səkad anatan.

⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nēpasusan sañ gail lotohusur gaiug dereh levi mēḡos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemēdas galito hən nasiḡau ḡevi 400.’

⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipanssem alat naut enan lotogol nēpasusan sañ lotoumum kēmas salito. Beti nēpasusan sañ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus gai mai naulumñan san gail hən ḡeṽusani ke lovi siGot. Ale aAraham etiv dalus aIsak, anatan len nēboñ san toməlvort, ale aIsak egəm vi tēman aJakop togəm vi tēman atēmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹ “Anatan aJakop galenan lutaḡulol bulos aṽalito, aJosef, ḡa loḡur hēni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,*

¹⁰ ale aGot ilav kuvi dan na-ləñon-isa-masuṽ-an san. Ilav namitisau hən nēmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiñ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihəbəlān aJosef.*

¹¹ Sədareh nēhanian imat ḡisi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atēmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.*

¹² Nēboñ aJakop tosēsəloñ hēni ke tokad nēhanian len naut a Ijip, esəvat atēmadit gail len nəyaran nametəkav salito.

* 6:9: Friman lovi alat lotovi slev a mō be ləsavī slev am. * 7:3: Gen 12.1 * 7:4: Gen 11.31, 12.4-5 * 7:7: Gen 15.13-14; Exo 3.12 * 7:8: Gen 17.10-14, 21.4 * 7:9: Lutaḡulol bulos aJosef sil aJakop tolēmas masuṽ hən aJosef səhor galito. * 7:9: Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * 7:10: Gen 41.39-41 * 7:11: Gen 41.57, 42.1-2

¹³ Len nøyaran na-væha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aʋan gail ke gai tovi aʋalito, husur læsakæta læboii. Len nøyon enan aFero esæsæloŋ hæn naholan husur nøyathudud siJosef.*

¹⁴ Beti aJosef episul hæn atata san, aJakop, mai nøyathudud san kavkav hæn læbegæmai; lovi 75 pisi.*

¹⁵ Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atæmadit lotovi anatum gail, galit am, lumat.*

¹⁶ Nøyapusan gail lupat tælmam hæn nibelit vi Sekem ale lutavun galito len naʋur aApraham toʋur kuvi dan anatum aHamor gail.*

¹⁷ Ale aSteven isor tætas am ke, “Aʋil len nøyon togæm pæpadan hæn aGot biŋol næsa tokel gati mai aApraham, nasøyuran hæn atæmadit a Ijip evivi mæhat.

¹⁸ Nakiŋ sua tile salæboi natideh husur aJosef, eil a mō len naut a Ijip.†

¹⁹ Gai emædas bun nøyavuan sidato gail. Iŋol atæmadit ta sutuai nælolit isa habat bathut italtal hæn galit ke lerinŋ gabulan amas salito hæn læbiimat.*

²⁰ Len nøyon enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehæhæʋur hæni. Anan mai atæman arokætkæta tæban len naim sælaru van væbar nahæbati totor han.*

²¹ Beti nøyon artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaʋi, ipati van vahisi surŋan tovi anatum.*

²² Ahai pusan gail lotovi uleIjip loʋusan aMoses hæn nælæboian pisi hæn naut a Ijip, ale ikad namitisau hæn næsa tokele mai næsa togole.

²³ “Nøyon nædaŋ hiMoses tovi 40, ike tivan hæn æris nøyathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe.

²⁴ Nøyon tovan, eris auleIjip tobilas auleIsrael, ŋa evi tarhæt san, ale esisil hæn auleIjip enan, etuh buni.

²⁵ AMoses inau ke auleIsrael gail lætalæboii ke aGot tosævati hæn biŋav kuv galito dan navælan alat a Ijip, be læsalæboii.

²⁶ Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru artoʋal. Ike tigol arikad navoivoian mai gælær gabag ale ikel mai gælaru ke, ‘Gamæru mærovi larmiʋan; imabe mæruʋal maiegai?’

²⁷ Be atenan togol tosa hæn togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase iŋol gaiug gotoil a mō, hæn gæbikel ke namtunor o namtsanor?’

²⁸ Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleIjip nino a?’

²⁹ Nøyon aMoses tosæsæloŋ hæn nasoran enan, iŋam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametʋos, ilah, ikad anatum ulumian eru.

³⁰ “Husur nasiŋau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hæn aMoses len næhai sua topan wunwun len naut masmas toʋæbesw len nasiŋau tovi 40 am, iŋol namerikel lotomanŋan len gail,

³¹ Nøyon aMoses torisi, imanŋan lan, ivan pæpadan hæni hæn ækæta bunusi, ale esæsæloŋ hæn nædolon Nasuʋ aGot toke:

³² ‘Ginau novi Got setæmam gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emætahun ækæta husur emætahw masuʋ.

³³ “Beti Nasuʋ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut sam gælaru; nætan gotoil lan ilo.

³⁴ Nokæta ris kitin hæni ke alat a Ijip lomædas nævanuan sagw gail. Nosæsæloŋ hæn nakiloban salito ŋa nøyæm hæn næbilav kuv galito. Ale gegæmai! Nesævat gaiug vi Ijip.’”‡

³⁵ ASteven isor van am ke, “Imaianan, lomætahun atenan, aMoses, nøyon lotoke, ‘Ase iŋol gaiug gotoil a mō, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot mæu esævat atenan hæn æeil a mō hæn galito ale hæn biŋav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hæn aMoses len næhai topan, aGot esævati.*

³⁶ AMoses enan esæhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Nætas Bisibis, mai len naut masmas toʋæbesw len nasiŋau tovi 40 am, iŋol namerikel lotomanŋan len gail, namerikel galen lugol nædanan siGot iparʋar.*

³⁷ “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito surŋan ginau tile mæhat dan gamit balai.’*[†]

³⁸ AMoses enan itoh mai galito nøyon lotoʋon len naut masmas toʋæbesw, itoh mai aŋel tosor maii len næbiltiʋehuh Sinai, ale itoh mai atæmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hæn biŋavi mai gidato.*

* 7:13: Gen 45.1, 16 * 7:14: Gen 45.9-10, 17-18 * 7:15: Gen 46.1-7, 49.33 * 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † 7:18: Hæn naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22 * 7:20: Exo 2.2 * 7:21: Exo 2.3-10

‡ 7:34: Hæn naves 30-34, Exo 3.1-10 * 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21; Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18

* 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33

³⁹ “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləbēhusuri am, luke letəlmam vi Ijip.*

⁴⁰ Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail mōs gidato hən ləbēil a mō hən gidato. Be aMoses enan tosəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’*[†]

⁴¹ Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhbuluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhəvur təban nəlablab lotogole hən navələlito.*

⁴² Be aGot ipair dan galito ale erin gabulan galit hən ləbilotu hən nəyal, nahəbati mai naməso gail len nəmav. Ehun ahai kelkel ur gail lotokele len naləbulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan

len nasi hau tovi 40 len naut masmas

be mətəsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!

⁴³ Ao, mətəburuŋ naim nətəpōlen sinagot Molek,

mətəupati mai nəlablab hən naməso siRefan,

nagot samito;

mətəgul nəlablab eru enan hən mətəbilotu hən gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mətəməsev vi tut sua səhor naut a Pabilon.’ ”*[†]

⁴⁴ ASteven isor am ke, “Len naut masmas tobəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətəpōlen siGot togol natohan siGot mai galito toŋarŋar. Loum həni surian aGot tokele mai aMoses, ale epitov hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltivəhuh Sinai.*

⁴⁵ Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a mō hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetbōs gail aGot tohut galit dani mōs atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.*

⁴⁶ AGot ehəhəvur həni, ale aTevit eus aGot hən beum hən naim natohtohan mōs aGot siJakop.*

⁴⁷ Be aSolomon boh eum hən naim enan.*

⁴⁸ “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esurian Nasub aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

⁴⁹ “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw

ale navile a pan ehun nakes kəmas notorin nariegw lan.

Mətələboi mətəbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbiŋavŋav lan?

⁵⁰ Aoa! mətədədas mətəbigole husur ke ginau səbōgw ŋai nugol natgalen piŋi.’ ”*[†]

⁵¹ Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuŋ. Nəloimit imabe? Nədarinamit ebulbulol! Mətəpitoŋ hən atəmamit gail ta sutuai. § Mətəmətahun aNunun aGot akis!

⁵² Mətənuau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədās galit van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nagəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadhariŋi len navəlan aenemi san gail gol ke lutahətah həni imat!**

⁵³ Gamito mətəkud nalo siGot aŋel gail lotolav mai gamito, be mətəzagol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

⁵⁴ Nəboŋ nəSanhitrin lotosəsəloŋ hən aSteven, nəlolit ipaŋpaŋ masuŋ van lukat bubur nariŋolit van həni.

⁵⁵ Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris namənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot.

⁵⁶ Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav toŋəŋav ale aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

⁵⁷ Lukai masuŋ, pōn gol nədarinjalito, mūr van həni,

⁵⁸ liv gargari vi tut dan nabiltivile, ale tubat hən ləbətəvi. Ale alat lotosəsəloŋ həni lorin nahurəbat salit gail len narien aSol, nəmantuhmar sua.

⁵⁹ Nəboŋ lototuvtuvi, aSteven isor tuŋ ke, “Nasub aYesu, gilav nanunugw.”

⁶⁰ Beti etəŋedur ale ikai habat ke, “Nasub, sagipansəm galit sil nəsaan egai salito.” Nəboŋ tokəmaianan tonon, imat.

* 7:39: Num 14.3 * 7:40: Exo 32.1, 23 * 7:41: Exo 32.2-6 * 7:43: Amo 5.25-27 * 7:44: Exo 25.9, 40 * 7:45: Jos 3.14-17 * 7:46: 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * 7:47: 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17 * 7:50: Isa 66.1-2 § 7:51: Len nasoruan ta Kris ike nəloimit mai nədarinamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəloimit ehun nəlon alat ləsəkad nadələmian len a Got husur ləsəsəsəloŋ husuri, ləsagol husur nəsa tokele. ** 7:52: Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31

8

1 Ale aSol itoh ei, idam̄ mai galit lototubun aSteven.

Lup̄ip̄iahir nēvanuan nadələmian gail

Tubat len nēboŋ enan nēvanuan gail lomēdas tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Na galit p̄isi lorin̄ naut enan, lugam p̄ep̄ehw vi lan naut p̄isi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai p̄ispisul gail losuh.

² Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutan̄jis habat hēni.

³ Len nēboŋ enan aSol emēdas bun alat siYesu. Ehusur naim gail v̄isusua, ale eliv gargar alalum̄an mai alatp̄ehav̄ut hən b̄er̄in̄ galit len naim bēban̄jis.*

AFilip̄ evi Samaria

⁴ Alat lotop̄ep̄ehw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̄isi lotobari.

⁵ Galit sua, aFilip̄ evi pan vi lan nabiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nēboŋ naluṽoh gail lotosēsəlōŋ hən aFilip̄, kēta ris namerikel togol gail, galit p̄isi losēsəlōŋ vahvahur nēsa tokele.

⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nēboŋ lotomakuv dan nēvanuan tosoḅur. Ale nēvanuan isoḅur lotodēdas lēberus mai lotodēdas lēbiyar, lumaur.

⁸ Imagenan, len nabiltivile enan alat a Samaria lohēhāvur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahēsan aSimon, totoh ei ebēlav. Egəgol behi gol ke nēvanuan p̄isi len naut a Samaria lup̄an lan. Akis isor patpat gai mēhat hum toyalyal,

¹⁰ ale nēvanuan namēsai gail mai alat lototibau, galit p̄isi losēsəlōŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Dan̄an siGot lotokisi hən aYalyal.”

¹¹ Lohushusuri ebēlav bathut togol galit lotop̄an̄ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole.

¹² Avil nēboŋ aFilip̄ tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pip̄ihabəlan aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodələmi. Ale lubaptais, lalum̄an mai latp̄ehav̄ut.

¹³ ASimon māu, gai am edələm aFilip̄ ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip̄ vi lan naut gail p̄isi, ale ip̄an̄pan̄ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nēboŋ ahai p̄ispisul gail len naut a Jerusalem lotosēsəlōŋ hēni ke alat a Samaria lotodələm nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito.

¹⁵ Nēboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuṽ m̄os galit lotokad nadələmian ke aNunun aGot tegəm hən galito.

¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahēsan aYesu ŋai.

¹⁷ Beti aPita mai aJon arorin̄ navələlar len galit v̄isusua, ale aNunun aGot ebis len galito.

¹⁸ Nēboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nēboŋ artorin̄ navələlar len galito, ilav ris nēvat mai gəlaru hən ḅev̄ur nēdan̄an enan.

¹⁹ Ike, “Mirilav nēdan̄an enan mai ginau hən ke nēboŋ nēber̄in̄ navələgw len avan ideh aNunun aGot tebis lan.”

²⁰ APita isor vari ke, “Nēvat sam̄ tibos nētan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəḅev̄ur naviolan siGot hən nēvat!

²¹ Gaiug godēdas gəbitah mai ginamito len nauman egai husur nələm̄ sanor len nēhon aGot.

²² Gipair dan nēsaan egai, kel nalolosaan sam̄ mai aGot. Gəḅigole, hum ma aGot ḅeruḅat nēnauan enan topat len nələm̄ dan gaiug.

²³ Bathut noris ke nələm̄ topul hən nē-tabulol-bulosi-an ale nēsaan iban̄jis gat gaiug tia.”

²⁴ Na aSimon ike, “Iii! Mirisor tuṽ van hən Nasuḅ m̄os ginau hən nēsa m̄ertokele asike ḅev̄isi hən ginau.”

²⁵ Nēboŋ artokel nēsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasuḅ, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len nap̄isal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoḅur a Samaria.

AFilip̄ mai auleItiopia

²⁶ Boŋ sua aŋel sua siNasuḅ ikel mai aFilip̄ ke, “Gile mēhat! Gehusur nap̄isal torin̄ naut a Jerusalem vi Kasa, nap̄isal toḅḅesw.”

²⁷ Imagenan aFilip̄ iyar husur nap̄isal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kw̄in silat a Itiopia. Ekətkēta tēban nēvat p̄isi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu,

²⁸ ale len natələmman san ebətah len nəkāt san, ev̄urun̄ natosian sihai kelkel ur, aIsaiah.

²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip̄ ke, “Givan p̄epad̄an̄ hən nəkāt enan ale gitah maii.”

* 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11 * 8:27: Sogsog: naurun̄tan o nabuai o nabuluk səkad nēdavurhut naloson, avan sua etiv kotovi.

³⁰ Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ hən nəkat, esəsəloŋ hən toŋuruŋ natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goŋuruŋ ləboi nasoruan enan a?”

³¹ Isor vari ke, “Nələboi məb həni, asike bıkad avan ideh hən bısor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən bısah, bətah təban.

³² Atenan tovi soŋsoŋ eŋuruŋ natosian egai siGot toke:

“Losəhari hun nasipsip van hən natibunian,
sunŋan natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun,
gai am sasor.

³³ Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas,
len nakotan san lugol sanor həni.

Ase eləboi bısor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Ebuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?”

³⁵ Ale aFilip etubət len natosian enan ŋai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu.

³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur nəpısal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi soŋsoŋ ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən bıpət kəkol hən nəbaptaisan saŋw a?”†

³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti gəlaru arumarıŋ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais həni.

³⁹ Nəboŋ artovahut, vəha-sua ŋai aNunun Nasuḅ iyav hən aFilip vi tut. Ale nəbiltivanuan sarisi am, be nəboŋ tohusur nəpısal san van, ikemkem habat.

⁴⁰ Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur nəbiltivile gail pısi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair, ehusur aYesu

(Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len nəboŋ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasuḅ. Ikel ke temədas galit hən bıgol galit ləbımat. Italtal həni van vaus abiltıhai tutumav

² hən bıtos nalobulat van hən naim nəbonbonan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisəḅ alaluman mai alatpəhəvut ideh lotohusur nəpısal siYesu ei hən bıbanıŋs gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem.

³ Len nəyaran san, nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ŋai nəmıal sua togəm len nəməv ebilasi.

⁴ İteh len tan ale esəsəloŋ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?”

⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḅ?” Isor vari ke, “Ginau aYesu gotomədas bun ginau.

⁶ Be gile məhat, geḅis len nəbiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa gəḅımasgole.”

⁷ Alat lotoyar maii loil bıtubıt, losəsəloŋ hən nadoldol be ləsarıs avan ideh.

⁸ ASol ile məhat, naut kəmas nəmətan toşəŋav sarıs natideh. Ale lotəgau nəvələn, səhari vi lan naut a Tamaskus.

⁹ Ale sakəta len nəmarıboŋ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nəhəsən aAnanias. Nasuḅ isor maii len nərisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “Ginau bogai.”

¹¹ Beti Nasuḅ ikel maii ke, “Gile məhat, gevi lan nəmetpısal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nəhəsən aSol, husur ke, gagai isor tuv.

¹² Ale len na-kəta-rısi-an erıs avan sua, nəhəsən aAnanias togəm, torıŋ nəvələn lan hən nəkətaan san bətəlmam.”

¹³ AAnanias isor vari ke, “Nasuḅ, nosəsəloŋ hən nəvanuan isobur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan samı gail a Jerusalem.

¹⁴ Ale abiltıhai tutumav gail lulav nədəjan hən na-il-a-nıo-an maii hən bəgəm gegai hən bıbanıŋs gat alat lotokis gaiug Nasuḅ.”

¹⁵ Nasuḅ ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən bısor husur ginau mai alat ləsavı Ju mai nakiŋ salit gail mai alat a Israel.

¹⁶ Ginau dereh nəvıusani hən natit pısi bıgol na-ləŋon-ısa-an san nıos ginau.”

¹⁷ Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḅıs lan. Eriŋ nəvələn gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuḅ aYesu tovisi hən gaiug len nəpısal nəboŋ gotogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəḅıkad nəkətaan tətəs ale hən gəḅepul hən aNunun aGot.”

* **8:33:** Isa 53.7-8 † **8:36-37:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: ³⁷ AFilip ike, “Gəḅədəlomi ke aYesu tovi aNatun aGot, nıbaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəlomi ke aYesu tovi anatun aGot.”

¹⁸ Vəha-sua ŋai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. Ile məhat ale ibaptais.

¹⁹ Nəboŋ tohan, idan tətəs.

ASol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboŋ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus.

²⁰ Vəha-sua ŋai len naim nəbonbonan gail seju, etubat kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot.

²¹ Galit pisi lotosəsəlon həni, lupan, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətəhun alat lotokad nadələmian len nahəsənan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən bəbanis gat galito hən bəsəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?”

²² Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi məhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənanuan salit ebutbutut, husur eṽusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

²³ Husur nəmariboŋ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləḅigol aSol bimat,

²⁴ be avan sua epəḅḅəhalu maii. Len nalənnəyal mai nalənmariug pisi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləḅigol aSol bimat.

²⁵ Imaienən alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad lorin aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

²⁶ Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətəhaw lan. Ləsədələmi ke tovi ahai susur kitin.

²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-kel-uri-an tovoi len nahəsən aYesu, namətəhwan eḅuer.

²⁸ Imagenən, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-buri-an, isor tabtab len nahəsən Nasuḅ.

²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən bimat.

³⁰ Nəboŋ nəbathudud nadələmian lotosəsəlon ləboi natenən, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natəmat len naut pisi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ŋai. ANunun aGot igol galit ludan am mai loləjon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusəḅur am ale lutoh len namətəhwan hən nəyalalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəboŋ aPita toyar tur len naut pisi, ia mədoŋ ben alat siGot lototohtoh a Litta.

³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsən aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor.

³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale ṽolsan namiləṽ.” Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat.

³⁵ Galit pisi lototoh len navile Litta mai len nəḅəməv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsən alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite.

³⁷ Len nəboŋ enən eməsaḅ van, imat. Lokəkəs niben ale lorinji len narurṽ a məhat.

³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadan hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəlon həni ke aPita totoh a Litta, losəvat alaruevis van həni, artonjiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!”

³⁹ ŋa aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narurṽ a məhat. Nəbatunau pəḅəvut pisi loil garu, lutan ale loṽusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosoḅe nəboŋ tomaur sal mai galito.

⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etəḅedur, isor tuṽ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenən esəḅav hən namətan, eris aPita ale ebətaḅ vi məhat.

⁴¹ APita etəḅəu navəlan ale elivi hən ḅeil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenən tomaur van hən galito.

⁴² Len naim pisi a Joppa nəvanuan gail losəsəlon hən natenən tovisi gol ke isoḅur lukad nəvanuan nadələmian len Nasuḅ.

⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

10

aPita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahësan aKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100 len Navëshəsoltia ta Itali.*

² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən nəpısal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis.

³ Len nəboŋ sua len namıtyal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, “Kornelius!”

⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nəsa Nasub?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuŋ-an samı mai naviolan samı van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhəvur həni.

⁵ Imaienan, gesəvat alalunıan vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita.

⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.”

⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonon, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokəkəta təban, tohusur kitin hən nəpısal siGot.

⁸ Ikel natit pısi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tublıal, len nəyaran salito, logəm pəpadar hən nabiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən bısor tuŋ.

¹⁰ Imalkəkat, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta bərber.

¹¹ Eris nəmav toşəjav, natit hun nabiltikaliko, nəhau tovat lotobanjs nagilen tovat, evi pan vi lan nətan.

¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail.

¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməŋod, hani!”

¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasub, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”*

¹⁵ Nadoldol isor tetas maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.”

¹⁶ Tomagenan vəha-tor tonon, vəha-sua ŋai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

¹⁷ Nəboŋ aPita tonau masuŋ hən namilen nəsa torisi, alalunıan aKornelius toşəvat galito, lusaŋ naim seSimon ale loil len nametləkau.

¹⁸ Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsan aSimon Pita itoh ei a?”

¹⁹ Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alalunıan itor lous kitev gaiug.

²⁰ Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.”

²¹ Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm mōs nəsa?”

²² Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naulunıan sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju pısi luke ivoi. Aŋel sua siGot ikele həni ke teus gaiug hən gəbevi lan naim san hən bəsəşon hən nəsa gaiug gəbikele.”

²³ Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləbitoh maii.

Pelan han aPita galito lorin naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale

²⁴ Len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləbėgəm bənbon.

²⁵ Nəboŋ aPita tobis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəjedur bathurien aPita, ilotu həni.

²⁶ Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai.”

²⁷ Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosobur lotobonbon ei.

²⁸ Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləboii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtbıtah mai o hən namtbemədoŋ təban avan ideh savi Ju. Be aGot evusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tomətahuni.

²⁹ Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləbesəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəbėgəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəbėgəmai?”

³⁰ Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namıtyal egai totor ut mədau, nusor tuŋ. Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a mō hən ginau

* 10:1: Navëshəsoltia enan ikad nasoltia lotovi 600 lan.

* 10:14: Lev 11.1-47; Eze 4.14

³¹ ike, 'Kornelius, aGot esəsəlonj hən na-sor-tuṽ-an sarñ tia mai inau gat naviolan sarñ van hən alat lotopar tite.

³² Imaienan, gesəvat alalumiān vi Joppa hən ləbəsəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. Atenan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.'

³³ Husur enan, vəha-sua ŋai nosəvat galit hən ləbəsəhar gaiug. Sipa len nagəmaian sarñ. Gagai namtutoh gegai len nəhon aGot hən namtəbəsəlonj hən natit pisi Nasuḅ tokele tia ke gaiug gəḅikele mai ginamito."

³⁴ Beti aPita etuḅat hən ḅisor ike, "Gagai noləboii ke tokitin ke navide siGot eḅitoṽ van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

³⁵ Imagenan, nəvanuan naut pisi lototəḅedur van hən aGot mai lotogol nəsa tonor, ehəhaṽur hən ləḅegəm həni.

³⁶ Mətoləboi napisulan aGot topisul həni van hən alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nəvanuan eləboi bikad navoivoian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hən nəvanuan tiltile gail pisi.

³⁷ Mətoləboi nəsa tovisi len naut a Jutea totuḅat a Kalili husur nəbaptaisan aJon tokel uri.

³⁸ Mətoləboii am ke aGot tovəhas aYesu ta Nasaret hən aNunun mai nədaḅan, gol ke, gai iyar tur len naut pisi ale igol navoian mai igol alat natəmat tobanjis gat galito, lumaṽ, bathut aGot totah maii.

³⁹ Ale ginamit namtoris ləboi natit pisi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahətah həni tomat len nəhai sua,

⁴⁰ be aGot ilav kuvi dan nəmatan len nəmariboḅ totor, ale igol ke evisi hən nəvanuan ləḅeləboi ləberisi.

⁴¹ Nəvanuan pisi ləsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hən namtbikel uri. Nəboḅ aYesu tole məhat dan nəmatan, ginamit namtuhan maii, namtomun maii.

⁴² Isor idaḅ mai ginamito ke namtikel uri mai nəvanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hən ḅepəpehun navoian dan nəsaan hən alat lotomaṽ sal mai alat lotomat tia.

⁴³ Ahai kelkel ur gail pisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahəsən aYesu, nəvanuan gail pisi lotoriḅ nəlolit lan, aGot dereh teruḅat nəsaan salit dan galito."*

⁴⁴ Nəboḅ aPita tokəmaienan sal, aNunun aGot eḅis len galit pisi lotosəlonj hən nasoruan.

⁴⁵ Nəvanuan nadələmian lotovi Ju, lototah mai aPita, losəhoṽut husur aGot tovrur san aNunun len alat ləsavi Ju am. Loləboii ke toviol hən aNunun mai galito

⁴⁶ husur losəlonj hən galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh nəyalyalan siGot. Beti aPita ike,

⁴⁷ "Avan ideh satikai tas galit hən ləḅibaptais hən nəwai, husur aGot eviol hən aNunun mai galito surñan gidato."

⁴⁸ Ŋa ikel buni ke libaptais len nahəsən aYesu Kristo. Beti lous aPita hən ḅitoh mai galito hən nəmariboḅ galevis am.

11

A Pita isor vəsvəsai nəsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadələmian gail len naut a Jutea losəlonj həni ke alat ləsavi Ju am lodələm nasoruan siGot tia.

² Ŋa nəboḅ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuṽ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke,

³ "Gaiug gəḅis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an*" ale guhan mai galito!"

⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit pisi tovisi tuḅat len natuḅatan van vəbar nagilen. Ike:

⁵ "Ginau nusor tuṽ səḅogw len navile Joppa, ale nokəta ḅerḅer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobanjis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau.

⁶ Nəboḅ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəmat mai naməhob gail mai nəman naməsav gail.

⁷ Nosəlonj hən nadoldol tokel mai ginau ke, 'Gile məhat Pita, paru bun naməḅod. Hani!'

⁸ Be nusor vari ke, 'Aoa Nasuḅ, sanigole! Nəsariḅ natideh tosa o tokolkol len nabuḅogw boḅ ideh.'

⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, 'Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.'

* 10:34: Deu 10.17 * 10:43: Isa 53.11 * 11:3: Len nasoruan ta mto, naJu gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eḅur kotov nalo seju gail.

¹⁰ Imagenan vøha-tor, ale natit p̄isi evi mæhat vi lan nømav.

¹¹ Be mæteris! Alalumian itor, aKornelius tosøvat galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm pəpadarj hən naim nototoh lan.

¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuŵ husur natilean salit læsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotomølvtes lotokad nadələmian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtoŋbis lohoim naim sitea a Sisarea.

¹³ Ithol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesøvat galevis vi Joppa hən læbesəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita.

¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud san̄ dan nəsaan samito.’

¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eŋbis len galit sur̄ian toŋbis len gidato len nəboŋ ta m̄o.

¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsa Nasuŋ tokele ke, ‘Aŋon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’*

¹⁷ Imaienan, aGot ðeviol mai galit naviolan toŋitoŵ hən nəsa toviol hən mai gidato nəboŋ dattokad nadələmian len Nasuŋ aYesu Kristo, ginau ase hən ke nəbeil kəkol hən aGot?’

¹⁸ Nəboŋ lotosəsoləŋ hən aPita tonəŋ, læsasor am be lusor sal suh aGot, luke, ‘Imagenan beti, aGot eviol hən nəp̄isal mai alat læsavi Ju tu hən læŋipair dan nəsaan, hən læŋikad nəmauran.’

Alat siYesu len naut a Antiok

¹⁹ Alat lotogam pəpəhw dan na-ləŋon-isa-an husur nəmatan siSteven, luvan vəbar naut a Fonia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naŋu gail ŋai.

²⁰ Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuŋat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hən na-kel-uri-an tovoi husur Nasuŋ aYesu.

²¹ Nədaŋan siNasuŋ ipat len galito, ŋa nəvanuan isoŋur lodələm napisulan salito ale lupair van hən Nasuŋ.

²² Na-kel-uri-an hən natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losøvat aParnapas vi Antiok.

²³ Nəboŋ tobar naut enan eris læboii ke aGot toviol kəmas hən navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hən, igol loləŋon ivoi am len nələlito, ikel mai galit ke lidarj len Nasuŋ, lerin̄ kot nələlit len Nasuŋ, il gəgat lan.

²⁴ AParnapas evi naulumian tovoi, toŋul hən aNunun aGot mai nadələmian. Nəvanuan isoŋur losəsoləŋ hən ale lorin̄ nələlit len Nasuŋ.

²⁵ Beti aParnapas evi Tarsus hən ðidoŋ aSol.

²⁶ Nəboŋ tosaŋi, esəhari van vəbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gəlaru aruŋon hən mai alat siYesu, mai arəŵusan galit isoŋur. Len naut a Antiok evi metəkav lotokis ahai susur gail hən naKristen.

²⁷ Len nəboŋ enan, ahai kelkel ur galevis lorin̄ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok.

²⁸ Galit sua, nahəsən aAkapus, ile mæhat hən ðikel ur nəsa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi nəboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.*

²⁹ ŋa ahai susur gail lunau koti ke, læŋikad nəvat, læviol hən galevis mai nəbathudud nadələmian lototohtoh len naprovens Jutea hən ðevi tarhət salit ei.

³⁰ Imaienan losøvat aParnapas mai aSol hən læŋilav naviolan en salito mai alat lotoil a m̄o len naut a Jerusalem.

12

Aŋel sua ilav kuv aPita dan naim bæbaŋis

¹ Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kin̄ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito.

² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aŵan aŋon hən naŋu nəŋalan.

³ Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a m̄o hən naŋu gail lotohəhəŵur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən læŋitah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nəbətə səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seŋu gail.

* 11:16: Uman 1.5 * 11:19: Uman 8.1-4 * 11:28: Uman 21.10 * 12:1: AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaiəbən aHerot toyalyal.

⁴ Nəboŋ lototah gat aPita tonon, aHerot erinj len naim bəbanjis, natuhluvoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan pisi, nəboŋ Nəhanan hən nəPasova binonj.[†]

⁵ Na lokətkəta kəkol hən aPita len naim bəbanjis, be alat siYesu lusor tuv tabtab van hən aGot mōsi.

⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot b̄ikot həni, aPita ipat buŋbuŋol rivuh hən nasoltia eru, natsen[‡] eru artobanjis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbanjis.

⁷ Vəha-sua ŋai aŋel sua siNasub evisi, ale nartial emial lohoim. Aŋel ivas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru.

⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuŋ sam, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus sam ale gehusur ginau!”

⁹ Na aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai.

¹⁰ Gəlaru aruvot pəpadaŋ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbanjis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən nabiltivile. Esəŋav səbon mōs gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar nagilen naŋisal tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel erinj aPita.

¹¹ Beti aPita tomadhələboi ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasub esəvat aŋel san hən bilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit pisi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboŋ aPita tonau ləboi, evi lan naim siMeri, anan aŋon nahəsən togon aMak. Nəvanuan tosobur luḅon ei hən ləbisor tuv.

¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensu tovi slev, nahəsən aRota egəm hən nabopita hən bəsəsəloŋ.

¹⁴ Nəboŋ tosəsəloŋ ləboi nadolon aPita, ikemkem masuŋ ŋa igam təlman, sasəŋav həni, ikai ke, “APita eil bopita!”

¹⁵ Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboŋ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.”

¹⁶ Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav həni, loris, lumanmaŋ habat.

¹⁷ APita eḅil hən navəlan ke lemədau, ale isor husur naŋisal Nasub togole tolav kuvi dan naim bəbanjis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti erinj naut enan, evi lan naut tile.

¹⁸ Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuŋ.

¹⁹ Nəboŋ aHerot togol nadonjan hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile galit ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tonon, erinj naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasub igol aHerot imat

²⁰ Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, evitvutih mai galito. Beti galito luḅon len nənanuan sua hən ləbisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsən aPlastus, idam mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḅal əm. Lousi maienan husur lovur pis nəhanian halito len naut siHerot.

²¹ Len nəboŋ hən naḅonan, aHerot tosun nahurabat tobilbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei.

²² Alat lotobonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.”

²³ Vəha-sua ŋai, aŋel siNasub ivas aHerot husur gai sasor gol galit, saputsan nahəsən aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat.

²⁴ Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəloŋ həni, lorinj nəlolit len aYesu.

²⁵ Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlman vi Antiok, ale aŋon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

¹ Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kəkel ur gail mai ahai pusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin, aManaan (lotohisi mai aHerot Antipas[†]) mai naməkot aSol.

[†] 12:4: Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan sefu gail husur lohəhəvur hən nəboŋ aGot togol ahai a mō gail pisi silat a ljiip lumat be səbar alat a Israel. [‡] 12:6: Natsen evi nəhau metəlai tokad nabur gail tomarmariko. * 13:1: Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. [†] 13:1: AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalyal.

² Nəboŋ lotolotu hən Nasuḅ mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hən arbigol nauman notokis gəlar həni tia.”

³ Nə nəboŋ ləsəhan, lotosor tuṽ tonon, lorin navəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Seleusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus.

⁵ Nəboŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim nabonbonan gail seju. Arukad aJon Mak am hən toum mai gəlaru.

⁶ Nəboŋ lotolavutur len naholoul kavkav van vəbar naut a Pafos, lusəḅ naJu sua, nəvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsan aParyesu.

⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi nəvanuan tolaboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gamai hən bəsəsəlon hən nasoruan siGot.

⁸ Be nəvanuan nabehi enan, nahəsan aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom nəsa artokel uri.

⁹ Beti aSol, nahəsan togon aPol, topul hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike,

¹⁰ “Gaiug gopul hən naliblibonjan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit pi si tonor. Gugol naḅisal tonor siNasuḅ ihaḅ tabtab, gesib həni nḅais?”

¹¹ Gagai Nasuḅ tipansem gaiug. Dereh gevi metḅesw. Len nəmaribon galevis dereh gedədas gəbəkəta ris nəyal!” Vəha-sua nḅai namətan arumotmot ale itanḅan kitev avan ideh hən bətəgau navəlan hən bəsəhari.

¹² Nəboŋ agavna enan toris nəsa tovisi, ikad nadəlomian husur iḅan len naḅusanan husur Nasuḅ.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah mai lorin naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak erin galito, etəlmam vi Jerusalem.

¹⁴ Lorin naut a Perka luvahut van vəbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len nəSappat lobis lohoim len naim nabonbonan seju ale lobətah.

¹⁵ Nəboŋ naṽururjan hən nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonon, alat lotoil a mō len naim nabonbonan seju lopisul van hən galit ke, “Bathudud, mətəbikad nasoruan bigol namḅeləŋon biṽoi am len nəlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ Nə aPol eil, eḅil hən navəlan ke lemədau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit mətəsvi Ju be mətəmətahw len nəyalalan siGot, mətəsəsəlon hən ginau!”

¹⁷ AGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta sutuai; igol galit lusəbur masuṽ nəboŋ lototohtoh hum nametḅos gail len naut a Ijip. Len nədanjan san totibau esəhar galit dan naut enan.*

¹⁸ Naut kəmas lotohaihai, gai itah mai galit van vəbar nasihau tovi 40 len naut masmas.*

¹⁹ Beti iḅal səhor pi si naluṽoh lotoməlevru hən nametḅos len naut a Kenaan, ale epəpəhun nətan salit mai nəvanuan san gail*
* 13:17: Exo 1.7, 12.51 * 13:18: Num 14.34; Deu 1.31 * 13:19: Deu 7.1; Jos 14.1 * 13:20: Jdg 2.16; 1Sam 3.20

²⁰ Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a mō hən galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.*

²¹ Beti nəvanuan gail lousi hən nakin, nḅa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahəmar san tovi Benjamin, tovi kin nasihau tovi 40.*

²² Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kin salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatun aJesse, evi nauluman notoləmas buni; gai dereh tigol natit pi si notoləŋoni.*

²³ Len nəpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a mō, hən tolav kuv alat a Israel dan nəsaan salito, nahəsan aYesu.

²⁴ A tahw hən nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel pi si ke limaspair dan nəsaan salito, limasbaptais.*

²⁵ Nəboŋ nauman siJon pəpadan hən tonon aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsvi atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas nḅai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḅat nəhau hən naribuḅtan.*

²⁶ “Bathudud siApraham mai gamit mətəsvi Ju mətəmətahw len nəyalalan siGot, aGot episul gəm hən gidato, episul hən napisulan egai hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

* 13:17: Exo 1.7, 12.51 * 13:18: Num 14.34; Deu 1.31 * 13:19: Deu 7.1; Jos 14.1 * 13:20: Jdg 2.16; 1Sam 3.20
* 13:21: 1Sam 8.5, 19, 10.21 * 13:22: 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * 13:24: Mak 1.4; Luk 3.3 * 13:25: Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27

27 Alat a Jerusalem mai alat lotoil a m̄o salito l̄esak̄eta l̄əboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lot̄etan h̄ən nasoruan sihai kelkel ur gail lotov̄urunji len n̄əSappat p̄isi. N̄a lugol n̄əsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len n̄ənuan salit, timasmat.

28 L̄əs̄əs̄ab natideh tonor h̄ən b̄imat sile, be naut k̄əmas natenan, lous aPilate h̄ən bigole b̄imat.*

29 N̄əboŋ lotogol natit p̄isi ahai kelkel ur gail lototos husuri tonon̄, lupat kuvi vi pan dan n̄əhai, lorin̄i ipat len naburhuvat tovi burhes.*

30 Avil aGot igol ile m̄əhat dan n̄əmatan,

31 ale alat lotoyar maii ḡəm a Kalili vi Jerusalem, lorisi len n̄əmaribon̄ tosobur.* Gagai galit lusor husuri mai n̄əvanuan sidato, lukel ur n̄əsa lotoris togole mai n̄əsa lotos̄əs̄əlon̄ h̄ən tokele.

32 “Ginam̄əru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: N̄əsa aGot tokel gati mai at̄əmadat ta sutuai,

33 igol isarpoh m̄os gidato, anatulito. Igole n̄əboŋ tolav kuv aYesu dan n̄əmatan. Surm̄an aTevit tosoi len n̄əbe na-v̄əha-ru-an ke,

“ ‘Gaiug govi aNatugw ulum̄an,

dam̄əŋai ginau noḡəm vi T̄əmañ.*”

34 AGot igol ile m̄əhat dan n̄əmatan h̄ən asike b̄ib̄os n̄ətan. Imaiēnan aGot ek̄əmaiegai ke,

“ ‘N̄əviol mai gamito h̄ən n̄əsa notokel gati

mai at̄əmamit ta sutuai aTevit.*”

35 N̄a len n̄əbe sual am aTevit ike,

“ ‘Ḡəs̄ədam̄ h̄ən N̄əvanuan Sam̄ b̄ib̄os n̄ətan.*”

36 Husur n̄əboŋ aTevit tomaur sal, igol p̄is n̄əsa aGot tol̄əŋoni, ale ipat len n̄əmatan, lotavuni mai at̄əman gail ta sutuai, ale niben ib̄os n̄ətan.

37 Avil atenan aGot togol tole m̄əhat dan n̄əmatan, atenan s̄əb̄os n̄ətan.

38 Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito h̄ən m̄əb̄əl̄əboi ke, len aYesu, aGot el̄əboi b̄erub̄at n̄əsaan samito.

39 AGot erin̄i ke n̄əvanuan p̄isi lotokad nad̄əlomian len aYesu, lunor len n̄əhon, len n̄əsa aYesu togole. Be nalo siMoses ed̄ədas b̄er̄in̄i ke avan ideh tonor len n̄əhon aGot.

40 M̄ət̄əl̄əḡəu h̄ən ke n̄əsa ahai kelkel ur gail lotokele satevisi h̄ən gamito. Lok̄əmaiegai ke,

41 “ ‘M̄əteris, gamit m̄ətosor viles ginau,

mitip̄an̄ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len n̄əboŋ samito,

ale asike m̄ətod̄əlomi ke tokitin,

naut k̄əmas avan ideh bikel husuri mai gamito.*”

42 N̄əboŋ aPol mai aParnapas artovivile, n̄əvanuan gail lous ḡəlaru h̄ən ar̄bisor husur natgalenan t̄ətas len n̄əSappat togon.

43 N̄əboŋ nabonan tonon̄ mai lotop̄əp̄əhw, naJu tosobur mai alat l̄əs̄avi Ju lotohusur kitin h̄ən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke lerin̄ n̄əlolit len aGot toviol k̄əmas h̄ən navoian mai galito.

44 Len n̄əSappat togon p̄əpadan̄ galit p̄isi len nabiltivile enan lūbon̄bon̄ h̄ən l̄əb̄əs̄əlon̄ h̄ən nasoruan siNasub̄.

45 N̄əboŋ alat lotoil a m̄o h̄ən naJu gail lotoris naluv̄oh, lutabulol bulos ḡəlaru ale lusor tastas n̄əsa aPol tokele, lusor m̄ədas nah̄əsan.

46 Beti nam̄ətahwan eb̄uer, aPol mai aParnapas arusor idan̄ var galit ke, “Inor h̄ən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit m̄ət̄əkav. Be bathut m̄ətom̄ətahuni, gamit m̄ətugol imasil ke m̄əts̄anor h̄ən m̄əb̄ikad n̄əmauran vi sutuai. Husur enan gagai namr̄orin̄ gamito, namr̄ulav nasoruan siGot mai alat l̄əs̄avi Ju.

47 Husur Nasub̄ aGot ikele h̄ən ginamit tia ke,

“ ‘Ginau nugol gaiug govi nam̄ial m̄os alat l̄əs̄avi Ju,

h̄ən ḡəbikel ur n̄ə-lav-kuvi-an dan n̄əsaan

mai n̄əvanuan p̄isi len navile a pan kav̄av.*”

48 N̄əboŋ alat l̄əs̄avi Ju lotos̄əs̄əlon̄ h̄ən natgalenan, loh̄əh̄avur ale lusal suh nasoruan siNasub̄. Galit p̄isi aGot totabtabuh len galit h̄ən l̄əb̄imaur vi sutuai, lod̄əlom nasoruan enan.

* 13:28: Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * 13:29: Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42 * 13:31: Uman 1.3 * 13:33: Psa 2.7 * 13:34: Isa 55.3 * 13:35: Psa 16.10 * 13:41: Hab 1.5

* 13:47: Isa 42.6, 49.6

⁴⁹ Nasoruan siNasub iperñan naut pisi lotodar vis naut enan.

⁵⁰ Avil alatpəhəvut lotovət nəhes lotolotu hən aGot, mai alaluman lotoil a mo len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomədas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito.

⁵¹ Na gəlaru arudardar hən nariəlaru hən nəmasiav naut enan bimakuv hən bimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansəm galito.[‡] Beti arovi Ikonium.

⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

APol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonbonan seju hum navide səlaru. Nasoruan səlaru igol isoḅur lukad nadəlomian, naJu gail mai alat a Kris.

² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəņas nəvanuan nadəlomian gail.

³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh ebəlav ei. Arsamətahw, arusor mōs Nasub. Ale Nasub igol pərpəar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədañan san aroləboi arḅigol namerikel gail.

⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohuser nəvanuan seju gail, galevis lohuser naḅusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a mo hən galito, lusor utaut həni ke, lemədas gəlaru ale letubun gəlaru.

⁶ Nəboñ artoləboii ke bimaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia.

⁷ Len nəyaran səlaru pəpadañ hən nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

⁸ Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar pisi arugau. Nəboñ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boñ ideh.

⁹ Atenan esəsəloñ hən aPol nəboñ tosor. APol ekəta van həni ale eris ləboii ke tokad nadəlomian hən bimaur.

¹⁰ APol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len narieñ! Geil!” Ale aten eməlah vi məhat, etuḅat yar.

¹¹ Nəboñ naluḅoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.”

¹² Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.*

¹³ Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tutumav siSeus esəhar nabuluk ulumñan gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nabiltivile, husur gai mai naluḅoh luke letutumav van hən gəlaru.

¹⁴ Avil nəboñ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloñ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, aromur van hən naluḅoh, arukai ke,

¹⁵ “Lalumñan, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ḅai surñan gamito. Namrogəm hən namḅikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən məḅipair dan natgaleg lotodədas ləbevi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit pisi lotosuh len gail.*

¹⁶ Sutuai tia idam həni ke naluḅoh hən nəvanuan tiltile gail lotohuser naḅisal salit visusua.

¹⁷ Naut kəmas natenan, igol nəvanuan pisi loləboi ləḅeris ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian tovan len nəboñ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nəlomit topul hən nakemkeman.”

¹⁸ Be naut kəmas artokəmaienan, arusaḅi ke idañ hən arḅigol ke ləḅesib hən natutumavan salito.

¹⁹ Beti len nəboñ tile naJu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hən nəvanuan sinaluḅoh van hən galito. Lotuḅ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat.

²⁰ Be nəboñ ahai susur gail lotobon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriñ naut a Listra, arovi Terpe.

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok.

[‡] 13:51: AGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu. * 14:12: ASeus eil a mo hən nagot pisi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * 14:15: Exo 20.11; Psa 146.6

²² Arugol ahai susur gail ludan am, arugol loləjon ivoi am len nəlolito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdan bur na-ləjon-isa-an tosobur hən datbebis len natohan pipihabəlan aGot.”

²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaʋut galevis hən ləbeil a mo hən alat siYesu len naut ʋisusua. Arusor tuʋ, arsəhan, ale arorin galit len navəlan Nasub, gai lotorin nəlolit lan.

²⁴ Nəboŋ artoray tur len naut gail a Pisia, arubar naut a Pamfilia.

²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas.

²⁶ Arorin nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotorin gəlaru len navəlan aGot moš nauman artomadhaum vuvvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləbɔnɔn, ale arukel ur mai galit natit pisi aGot togole len nəbonan səlaru maii. Arukel husur naʋisal aGot togole hən bešənav hən nabopita hən nadəlomian moš alat ləsavi Ju.

²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15

Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loʋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi laluman, hum naʋide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”*

² APol mai aParnapas arusor tas naʋusanan salito ale arusor balbal mai galito. Na alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo hən alat siYesu husur naʋusanan enan.

³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuʋ.

⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit pisi aGot togole len nəbonan salit maii.

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimassor tidan mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo luɔnɔn hən ləbisor husur natenan.

⁷ Nəboŋ lotosor balbal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəboŋ ta mo aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləbesəsəlon həni ale dəlomi.”*

⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan pisi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito sunan toviol həni mai gidat dattovi Ju.*

⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu.

¹⁰ Imabe mətsədam hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipanpan a? Imabe mətorin na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datbevisi?

¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Epiʋ hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit pisi len nəbononan ləsasor, losəsəlon nəboŋ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju.

¹³ Nəboŋ artosor tonon, aJemes isor ike, “Mətesəsəlon hən ginau.

¹⁴ Mitinau gat nəboŋ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, naʋisal nametəkov aGot togole nəboŋ togəm təban alat ləsavi Ju, hən bilav dan galito naluʋoh sua hən ləbevi esan səbon.*

¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “ Len nəboŋ enan dereh netəlmam
ale neum təlmam hən naim nətapolen siTevit
tomarunruŋ,
nəsa tomərtar dereh neum təlmam həni
ale nigole tehun ta mo,
nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kinj tətəs.

* 15:1: Lev 12.3 * 15:7: Uman 10.1-43 * 15:8: Uman 2.4, 10.44 * 15:14: Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi naluʋutan sua nai, aYesu tokisi hən aPita. * 15:14: Uman 11.1-18

17-18 Imaienan galit p̄isi am,
 n̄evanuan naut tiltile gail nah̄əsagw topat len galito,
 dereh leusus kitev ginau h̄ən l̄əbel̄əboi ginau.

Nasub̄ aGot togol ke,
 n̄evanuan gail lol̄əboi natgalenan sutuai tia,
 gai ek̄əmaienan.’”*

19 AJemes isor am ke, “Noriñi timaiegai ke: sadatigol tidan̄ h̄ən alat l̄əsavi Ju lotopair van h̄ən aGot.

20 Avil gidat datitos nalob̄ulat van h̄ən galit b̄ike, salihan nam̄əñod lototutumav h̄əni van h̄ən n̄əlablab ideh, saligol naitian tosa,† salihan nam̄əñod lotobanjis bun nav̄ədolon mai salihan o mun n̄əda.*

21 Husur ta sutuai lukel ur n̄əsa aMoses tosoi len navile p̄isi mai loṽuruñi len naim nab̄on̄bonan seju gail len n̄əsappat p̄isi.”

Nalobulat napisulan van h̄ən alat l̄əsavi Ju

22 Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu p̄isi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis h̄ən l̄əb̄əsəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a m̄o h̄ən alat siYesu ei. Nah̄əsalaru aJutas (lokisi h̄ən aParsappas) mai aSilas.

23 Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a m̄o mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van h̄ən gamit m̄əttovi n̄əbathudud siYesu m̄ətsavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

24 Namtos̄əsəloñ h̄əni ke ginamit galevis luvan h̄ən gamito, be n̄ə-dam-h̄əni-an sinamit eḅuer. Lugol gamit n̄əlom̄it isa mai n̄ənavuan samit ebutbutut husur n̄əsa lotokele.

25 Imaienan ginamit p̄isi namtusor sabi ke namtitabtabuh len naurum̄an galevis h̄ən namt̄b̄əsəvat galito van h̄ən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttol̄omas bun ḡəlaru,

26 artodam̄ h̄ən n̄əmauran s̄əlaru m̄os nah̄əsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

27 Imagenan namtos̄əvat aJutas mai aSilas h̄ən ḡəlar arb̄ikel natgalegai mai gamito toṽitov̄ h̄ən namttotosi.

28 ANunun aGot mai ginamito namtukad n̄ənavuan esua ke, ivoi ke asike m̄ətovus na-gol-husur-nalo-an tom̄əlas habat, avil nalo galegai tovis ñai ke:

29 Samtihan nam̄əñod lototutumav h̄əni van h̄ən n̄əlablab ideh, samtihan n̄əda. Samtihan nam̄əñod lotobanjis bun nav̄ədolon mai samtigol naitian tosa. M̄ətb̄ehusur n̄ə-kai-tasi-an galenan, mitigol n̄əsa tovoi. Enan ñai, pelan.

30 Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. N̄əboñ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḅon̄bon ale lulav nalobulat mai galito.

31 N̄əboñ n̄ənavuan gail lotov̄uruñi nalobulat enan, lukemkem masuṽ husur igol lol̄əñon ivoi am len n̄əlolito.

32 AJutas mai aSilas, ḡəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat h̄ən arb̄igol alat lotokad nad̄əlomian l̄əb̄əleñon b̄ivoi am len n̄əlolito mai l̄əb̄idan̄ am.

33-34 N̄əboñ artotoh len n̄əmaribon̄ galevis, n̄ənavuan nad̄əlomian gail losəvat ḡəlar t̄əlmam vi Jerusalem len navoian h̄ən arb̄ət̄əlmam van h̄ən alat lotosəvat ḡəlar vi Antiok.‡

35 Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Ḡəlaru mai isobur am loṽusan, lukel ur nasoruan siNasub̄.

aPol mai aParnapas arop̄əp̄ehw

36 Husur n̄əmaribon̄ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daret̄əlmam vi lan nabiltivile p̄isi dartokel ur nasoruan siNasub̄ lan h̄ən darberis alat lotokad nad̄əlomian ke lumabe.”

37 AParnapas ike tes̄əhar aJon lotokisi h̄ən aMak mai ḡəlaru.

38 Avil aPol idan̄ ke, husur atenan togam dan ḡəlaru len naut a Pamfilia ale s̄ətah mai ḡəlar len nauman, saares̄əhari.*

39 Arusor balbal habat ña arop̄əp̄ehw, ale aParnapas es̄əhar aMak, aruwol vi Saiprus.

40 Be aPol ilekis len aSilas, ale n̄əboñ ahai susur gail lotoriñi len nav̄əlan aGot, erin̄ naut enan.

41 APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludan̄ am.

* 15:17-18: Amo 9.11-12 † 15:20: AGot idam̄ h̄ən naitian mai asoam̄ gotolah kitin mai ñai. Lev 18.6-23. * 15:20: Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23 ‡ 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud h̄ən nasoruan egai. 34 Be aSilas ike titoh ei. * 15:38: Uman 13.13

16

aTimoti itah mai aPol mai aSilas

¹ APol iyar van vëbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahësan aTimoti, anan evi ju tokad nadëlomian, be atëman evi uleKris.

² Alat lotokad nadëlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi.

³ APol ike aTimoti titah maii len nëyaran san, ale esëhari hën betiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit pisi lolëboii ke atëman evi uleKris.

⁴ Len në-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan në-kai-tasi-an hën lëbigol husuri, në-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem lotodam̄ hëni.

⁵ Imagenan alat siYesu len naut gail ludan̄ am len nadëlomian salito mai logëm lusobur am len nëmaribon̄ v̄isusua.

Len naut a Troas aPol eris na-këta-risi-an sua

⁶ Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekëkol hën nap̄isal hën lëbikel ur nasoruan len naprovens Asia.

⁷ Nëbon̄ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu ipon gol galito.

⁸ Na luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas.

⁹ Len mariug aPol eris na-këta-risi-an togëm len nëmav. Ikad auleMasetonia toil ñiri ke, “Gegëm vi Masetonia hën gëbevi tarhët sinamito.”

¹⁰ Nëbon̄ toris na-këta-risi-an tonon̄, vëha-sua ñai eutaut hën namtëbevi Masetonia husur inau sëhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nëpairan van hën aGot seLitia

¹¹ Nëbon̄ namttorin̄ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neap̄olis.

¹² Namtorin̄ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum hëni vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nëmaribon̄ galevis.

¹³ Len nësappat namtovivile metlëkau hën navile tarhët hën nawisel. Namtunau ke ikad naut hën na-sor-tuŵ-an ei, ale namtobëtah, namtusor mai alatpëhävut lotobon̄bon̄ ei.

¹⁴ Ikad apëhävut sua, nahësan aLitia, tolotu hën aGot, tosësëlön̄ hën ginamito. Evi tohtaTiatira topur hën nëkaliko tobon̄bon̄. Nasub̄ ëbur nëlon̄ hën bësësëlön̄ husur nësa aPol tokele.

¹⁵ Nëbon̄ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon̄, eus ginamit ke, “Mëbisab̄ sëhoti ke notodëlom kitin len Nasub̄, mëtegëm hën mëtb̄itoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudam̄ hëni.

APol mai aSilas len naim bëban̄jis

¹⁶ Len nëbon̄ sua namtovi lan naut na-sor-tuŵ-an enan ale natëbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natëmat togol ke, ikel ur nësa bëvisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nëvat isobur lan.

¹⁷ Alitenan ehuser aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalum̄an galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito nap̄isal hën në-lav-kuvi-an dan nësaan samito.”

¹⁸ Ehisi imagenan len nëbon̄ tosobur. Be igol nëlon̄ aPol ipan̄pan̄, ipair van hëni, ikel mai natëmat ke, “Nukele idan̄ mai gaiug len nahësan aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vëha-sua ñai imakuv.

¹⁹ Be nëbon̄ alat lotokad naslev enan lotolëboii ke alitenan edëdas bëlav nëvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gëlaru vi lan nëmaket hën lëbërin̄ gëlaru len nëhon̄ alat lotoil a mō len nabiltivile.

²⁰ Nëbon̄ lotosëhar gëlaru van hën nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol në-bäl-tävtaŵor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea,

²¹ ale arukel ur navide gail nalo sidat toke sanor hën datbëidam̄ hëni mai datbëhusuri, husur datovi uleRom gail.”

²² Naluŵoh am lomëtahun̄ gëlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat sëlaru ale v̄as gëlaru.

²³ Nëbon̄ lotov̄as gëlaru vëha-sobur, lubar hën gëlar len naim bëban̄jis. Ale lukele hën naulum̄an hën naim bëban̄jis ke tekëtkëta këkol gat gëlaru.

²⁴ Igol nësa lotokele, erin̄ gëlaru len narum̄ lohoim buni ale iban̄jis gat narielaru len nëhai.*

* **16:24:** Nëhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhëte, nalok tarhëte, mai ikad nabur gail lan, narien nëvanuan tosiriv len gail.

²⁵ Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuv mai arokakai hən nōbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbanjis losəsəlonj hən gəlaru.

²⁶ Losəhoʋut, nadu todanj ekur hən nəpaudesen hən naim bəbanjis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit pisi lumaruḅ.

²⁷ Nəboŋ naulumʋan hən naim bəbanjis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltiḅu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia.

²⁸ Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat pisi datosuh gegai.”

²⁹ Naulumʋan enan eus namʋial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas.

³⁰ Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasub gəlaru, nigol nəsa hən asike nəḅipanis sil nəsaan sagw?”

³¹ Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasub aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan sam. Imagenan hən alat lotosuh len naim sam am.”

³² Ale arukel nasoruan siNasub mai atenan, mai alat lotosuh len naim san.

³³ Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaḅulḅul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais.

³⁴ Esəhar gəlaru vi lohoim ale eriŋ nəhanian a mo hən gəlaru ale gai mai galit pisi lotosuh maii lukemkem masuḅ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

³⁵ Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbike, “Sah ruḅat alaruenan arivan.”

³⁶ Ale naulumʋan hən naim bəbanjis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəḅeruḅat gaməru. Imagenan məroləboi mərberiŋ naut egai. Mirivan mədau.”

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uləRom, lubar hən ginaməru len naim bəbanjis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləḅeləbooi a? Aoa! Ivoi ke galit səḅolit māu legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəlonj hən ke gəlaru artovi uləRom.

³⁹ ŋa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberiŋ nabiltivile enan.

⁴⁰ Nəboŋ artoriŋ naim bəbanjis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfipolis mai a Apollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nəḅonḅonan seju gail.

² Sumʋan nəvide san, aPol eḅis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele.

³ Isor vahvah mai galito hən ḅəvusan len natosian siGot ke, aKristo, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKristo boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale lubon mai aPol mai aSilas. Isəbur am lutha mai gəlaru: alat a Kris lolototu hən aGot, mai alatpəhəvut lotoil a mo len nabiltivile enan.

⁵ Be nəju ləsədəlom nasoruan siPol lutaḅulol bulos gəlaru, ale losəhar naulumʋan galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluḅoh hən ləḅiḅal tavtaḅor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Lomur van hən naim siJason hən ləḅidoŋ aPol mai aSilas hən ləḅipat kuv gəlaru vivile van hən naluḅoh.

⁶ Nəboŋ ləsəḅab gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a mo len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut pisi, gagai logəm gegai.

⁷ Ale Jason egai ehəhəvur hən lototoh lohoim san. Galit pisi ləḅur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsən aYesu!”

⁸ Nəboŋ naluḅoh mai alat lotoil a mo lotosəsəlonj hən natgalenan, lodədarŋəḅu masuḅ.

⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nəvanuan nadəlomian gail lulav nəvat mai galito hum nake-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale lorin galito luvan.

APol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəboŋ artobar naut enan aroḅis len naim nəḅonḅonan seju gail.

* 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

¹¹ Len naboran salito, alat a Perea lohəhəvur hən ləbesəsədarinj səhor alat a Tessalonika. Loləjon masuʿ hən ləbesəsəloj hən nasoruan. Len nəboj pisi lobunus tas natosian siGot hən ləbisəbi ke aPol tokitin o sakin.

¹² Imagenan galit lusoʿbur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi toʿtaKris lotovət nəhes mai auleKris isoʿbur.

¹³ Be nəboj naʿju gail len naut a Tessalonika lotosəsəloj ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluʿoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarjaʿuan len navile enan.

¹⁴ Beti vəha-sua ŋai nəvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitās, be aSilas mai aTimoti arutoh.

¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Athens ale nəboj lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Athens

¹⁶ Nəboj aPol totoh vir gəlaru len naut a Athens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni.

¹⁷ ŋa isor vahvah len naim nabonʿbonan mai naʿju gail mai alat ləsavu Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəboj pisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei.

¹⁸ Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian * mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavgav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esumʿan tovi ulumʿan na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.)

¹⁹ ŋa losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəməsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naʿpusanan vevəu gotokel uri.

²⁰ Namtosəsəloj hən natgalevis lototile masuʿ ale namtuke namteləboi namilelito.”

²¹ Alat a Athens mai nametʿbos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsəloj tabtab hən nənanuan ideh tovevəu.

²² Beti aPol eil rivuh hən nəAreopakus ike, “Alat a Athens, noris ke, məttonau masuʿ hən nalotuan van hən nagot samit gail.

²³ Husur nəboj notoyar tur len naut egai, nokəta bunus natit mətlototu hən gail. Ale nusəb nəmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hən Nagot Datsaləboii’ Nəsa mətlototu həni be mətsaləboii, ategai nikel uri mai gamito.

²⁴ AGot togol navile a pan mai natit pisi lan, atenan tovi Nasuʿb hən nəmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nəvanuan lotoum hən gail.

²⁵ Mai nəvanuan gail ləsaləboi ləbevi tarhət san husur gai səpar titideh bathut gai səʿbon eviol mai nəvanuan pisi hən nəmauran, nasuʿŋavŋavan mai natit pisi am. §

²⁶ Len nəvanuan esua ŋai igol naluʿoh pisi hən nəvanuan tiltile gail, hən ləbitoh len navile a pan kavkav. Ale erinj gat nəboj hən natohan salito mai naut a im salito.

²⁷ Igol natgalenan hən ləbiyar kitev aGot, mai hum ma ləbitarŋarŋ kitevi ale səbi, naut kəmas ke satoh a tut dan gidat vīsusua.

²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad nəmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nəbe samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatun aGot gail, sadatinau ke esumʿan nəlablab hən nagol, nasilva o nəvat mot, nəlablab nəvanuan toum həni len namitīsau mai nənanuan san.

³⁰ A mo aGot səpansem alat lototətan hən nakitinan husuri. Ehum tokəta səhor natətanen enan. Be len nəboj ta daməŋai van, isor idanj mai nəvanuan pisi len naut pisi ke, lipair dan nəsaan salito.

³¹ Bathut aGot ilekis hən nəboj tia hən ke, len nanoran gai dereh tikot hən nəvanuan pisi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hən bikot hən galito. Ale igol avan enan iparpar nəboj togol tole məhat dan nəmatan.”

³² Nəboj lotosəsəloj hən aPol tosor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesəsəloj hən gaiug tətās husur natenan.”

* **17:18:** *Epikurian* gail lodəlomi ke, nəmauran ipat moś nahəhəvuran, ale bikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** *Stoik* gail lodəlomi ke, nəvanuan ŋai ikad nənanuan tonor hən bəkəta təban gai səʿbon. Lunau ke, got evi natit pisi len navile a pan ale nəvanuan pisi mai natit pisi lopitpitov. ‡ **17:19:** *NəAreopakus* evi navəhuh sua tokad nahəsan nagot hən nəbalan salito mai lokis nəməsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am. § **17:25:** Hən naves 24-25, ris 1Ki 8.27; Isa 42.5; Uman 7.48

³³ Imagenan aPol erin galito.

³⁴ Be galit galevis luth maii, ale lukad nadalomian len aYesu: ikad aTionisius, tobətah len nəAreopakus; apəhaʋut sua, nahəsən aTamaris, mai nəvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboŋ enan aPol erin naut a Atens, evi Korint.

² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsən aAkwila tovi ulePontus. Gai imadhagəm aItali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke lerin naut a Rom. APol ia ris gəlaru,

³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum bonbon. Galit pisi losəsod im nətaʋolen.

⁴ Len nəSappat pisi isor vahvah len naim nəbonbonan seju hən bigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Masetonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ŋai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKriso, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mədəs nahəsən, aPol ekur hən nahurabat san hən bimasil ke, aGot sahəhəvur hən galito, ike, “Nəsa bəvisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”*

⁷ Beti erin naim nəbonbonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nəbonbonan seju.*

⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nəbonbonan, ikad nadalomian len Nasuʋ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoʋur len naut a Korint lotosəsəlōŋ hən nasoruan siPol, lodələom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais.

⁹ Len nalenmariug sua Nasuʋ isor mai aPol len na-kəta-risi-an sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat butʋut;

¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən bəmədəs gaiug hən bigol gəbikad nasənahan, husur nəvanuan isoʋur len nabiltivile egai lovi esagw.”

¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eʋusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luʋon, luth gat aPol, ale lukot həni.

¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləbilotu hən aGot len naʋide sanor hən nalo.”†

¹⁴ APol esəŋav hən nabuŋon hən bisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit məttasor husur nəsaban ideh o natit tosa togole, tanor hən nəbəsəsəlōŋ hən na-sor-tasi-an samit məttovi Ju.

¹⁵ Avil husur ke nəbathut na-sor-bəlbəlan evi nasoruan gail mai nəhes gail mai nalo samito, gamit māu mitigole tinor, husur ginau nomətahun nəbevi nəmatsistret hən natgale-nan.”

¹⁶ Ale igol ke nəvanuan nakotan lohut galit dan nakotan.

¹⁷ Beti galit pisi luth gat aSostenes toil a mō hən naim nəbonbonan seju ale luʋasi a mō hən nakotan, be aKallio sənau masuʋ hən natgalenan.

APol etəlmam vi Antiok

¹⁸ APol itoh ebəlav kəkereh a Korint. Beti esudələm nəvanuan nadalomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir pis navurun husur na-kel-gati-an sua san tokele mai aGot.

¹⁹ Nəboŋ lotobar naut a Efesus, aPol erin gəlar ei be gai səʋon ebis len naim nəbonbonan seju hən bisor levlev mai naJu gail.

²⁰ Nəboŋ lotousi hən bitoh kəkereh am, sədañ.

²¹ Be nəboŋ tosudələm galito tonor ike, “AGot bələŋoni dereh netəlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus.

²² Ale nəboŋ tomariŋ len naut a Sisarea, evi məhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok.

²³ Nəboŋ totoh ei ebəlav kəkereh, ivan tətəs, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən bigol ahai susur pisi, ludan am.

AApōllos ikel ur nasoruan siGot

* 18:6: Uman 13.51 * 18:7: Titius Justus: natosian galevis ta sutuai luke Titus. † 18:13: Nalo silat a Rom idarñ hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol topusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sədañ həni.

²⁴ NaJu sua tovi auleAleksadria egəm vi lan naut a Efesus, nahəsan aApollos. Evi naulumän tokad namitisau hən biğol nasoran bihol, ale eləboi bun natosian siGot.

²⁵ Atenan esəsəlonj ləboi napisal siNasub tia, ale nəlon idanj hən tosor mai pusan tonor husur aYesu, be eləboi nəbaptaisan siJon rai.

²⁶ Etubat hən nasoran len naim nabonbonan seJu, namətahwan ebuer. Be nəboj aPrisilla mai aAKwila artosəsəlonj həni, arusor mai gai səbon, arusor vahvah hən napisal siGot tonor am maii.

²⁷ Nəboj toke tevi lan naprovens Akaia, nəvanuan nadəlomian gail lugol eləjon ivoi am len nəlon, ale lutos nalobulat van hən ahai susur gail ei ke, lehəhəvur hən nagəmaian san. Nəboj tobar naut a Akaia evi tarhət habat silat lotokad nadəlomian bathut navoian aGot toviol kəmas həni.

²⁸ Len nəhon nəvanuan pisi, len natosian siGot, isor idanj, vusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

19

APol len nabiltivile Efesus

¹ Nəboj aApollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab ahai susur galevis ei,

² ale eus galit ke, "Mətukad aNunun aGot nəboj məttoğəm vi vanuan nadəlomian a?" Lusor vari ke, "Ao, bikad aNunun aGot, namtsasəsəlonj hən natideh husuri."

³ Beti aPol eus ke, "Mətukad nəbaptaisan tomabe?" Lusor vari ke, "Nəbaptaisan siJon."

⁴ Ale aPol ike, "Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerinj nəlolit len ategaii behusuri. AJon isor husur aYesu."*

⁵ Nəboj lotosəsəlonj hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsan Nasub aYesu.

⁶ Ale nəboj aPol torinj navəlan gəlar len galit vिसusua tononj, aNunun aGot ebis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito.

⁷ Galit pisi lovi 12.

⁸ APol ebis len naim nabonbonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan ebuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəbəlan aGot.

⁹ Be nəboj galevis lotohaihai, ləsadəlomi, lotosor isa hən napisal siNasub van hən nabonbonan, aPol erinj galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus.

¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit pisi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris pisi, losəsəlonj hən nasoruan siNasub.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolgole akis.

¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboj lotolav gail mai alat lotoməşah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv.

¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləbəhut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsan Nasub aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, "Len nahəsan aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!"

¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsan aSkeva, tokad anatun ulumän toməlevru togol magenan həni.

¹⁵ Avil nəboj lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, "Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?"

¹⁶ Beti naulumän tokad nanunun nəmargobut emələh van hən galito, idanj masu, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan burmalmal mai nəda halit isel.

¹⁷ Nəboj alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris pisi, lotosəsəlonj ləboi natenan, galit pisi lumajmanj lan ale loputsan nahəsan Nasub aYesu.

¹⁸ Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole.

¹⁹ Galit galevis lotogolgol nabehi a mō, lusah tuan nalobulat na-golgo-behi-an salit gail, ale lopəjas pisi len nəhon nəvanuan gail. Lətəke lətapur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoın nasilva tavi 50,000.

²⁰ Len navide tomagenan aGot evusən nədarjan san, rja nəvanuan lusobur am losəsəlonj hən nasoruan siNasub tobar nəlolit am.

Naluvoh ibal tavtavor, mədas natit gail

²¹ Nəboj natgalenan lotononj, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, "Nəboj nəbivan ei biinoj nimasvi Rom am."

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

²² Na esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

²³ Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltibalan tomədas alat lotohusur napisal siNasub.

²⁴ Ikad naulumān sual ei, nahəsan aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur mōs alat lotoum len nasilva.

²⁵ Igol esan gail luḥonḥon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalumān, mətələboii ke dattolav nəvat tosobur len nabisnis egai.

²⁶ Mətoris ləboii, mətəsəsolŋ ləboii ke, savi geg a Efesus səbon ŋai, be len pəpadan hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin.

²⁷ Ehum nəhes hən nauman sidato bəgəm bisa, mai len nənauan salit pisi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəhaṽut toyalyal, bəgəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

²⁸ Nəboŋ lotosəsolŋ həni, nəlolit ipanpan masuṽ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!”

²⁹ Sədareh nabiltivile enan epul hən nadədarŋabuan mai nəlol panpan. Naluṽoh lorṽur vi lan naut hən nabiltiḥonḥonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol.

³⁰ Be nəboŋ aPol toke tivan hən bisor mai naluṽoh, ahai susur gail lomətahusi.

³¹ Beti galevis am, lotoil a mō len naprovens Asia, lotoləmas aPol, lopisul van həni ke, satevi lan nabiltiḥonḥonan.

³² Len naut enan galevis lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsua tile am husur naḥonḥonan edədarŋabu, ale isobur ləsələboii ke naḥonḥonan salit mōs nəsa.

³³ NaJu gail lorusan aAleksada vi mō ale galevis len naluṽoh lukel maii hən nəsa bikele. Beti ebil hən navəlan hən ləbəmədəu hən bisor gol gai gabag.

³⁴ Nəboŋ naluṽoh lotokəta ləboii ke aAleksada tovi Ju, lomətahuni, luḥon hən lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan hən nəhaua toru.

³⁵ Nəboŋ aklak hən nabiltivile tosor ṽəhṽəh naluṽoh hən ləbəmədəu ike, “Lalumān a Efesus, nəvanuan pisi loləboii ke nabiltivile Efesus ekətkəta təban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai nəvat mot san toteh dan nəmav.

³⁶ Husur ke səkad avan ideh hən bike natgalenan ləsakitin, mətəmədəu, samtigol natit tomelmel.

³⁷ Mətəsəhar alaruenan gəm gegai be arsavi vanuan navənvənahān gəlaru hən naim nalotuan mai arsasəvar nagot pəhaṽut sidato.

³⁸ ATemetrius mai alat lotoum len nasilva maii ləbisor mətahun avan ideh, nakotan gail losəŋav, ikad nəmatsistret gail; ivoi ke lerin nakoblenan salito len nakotan galen ideh.

³⁹ Mətəbeləŋon natideh am, datihonḥon tivoi hum nalo tokele, hən datbigole tinor.

⁴⁰ Husur nəsa tovisi daməŋai, hum ma alat a Rom ləbisor tas gidato husur na-ḥonḥon-ḥonḥon-an sidato toperhado, bathut savi mōs natideh.”

⁴¹ Nəboŋ tokəmaienan tonon, esəvat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Nəboŋ nəwəlan hən nadədarŋabuan enan tonon, aPol ekis ahai susur gail gəmai. Nəboŋ togol lotoləŋon tovoi am len nəlolito, esudəlam galito ale evi Masetonia.

² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai nəvanuan nadələmian gail ei gol loləŋon ivoi am len nəlolito. Beti ibar naut a Kris.

³ Itoh ei hən nahəbati itor. APol eutaut hən ḥiwol vi Siria nəboŋ tosəsolŋ həni ke tokad na-sor-utaut-an seju lotovi enemi san gail hən ləbəmədəsi. Imagenan egəgel hən nənauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria.

⁴ Nəvanuan galevis lutha mai aPol, ikad aSopata tovi anatum aPirrhus ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tesselonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus.

⁵ Alatenan lotovan a mō lutoh vir ginamito len naut a Troas.

⁶ Husur nəboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, namtorin naut a Filippi, namtuwol vi Troas len nəmaribon erim. Namtuḥon tətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len nēmaribōŋ nametəkav hən nawik, namtuḅōn mai nēvanuan nādōlōmian gail hən namtḅihan ḅōnḅōn. aPol isor van hən galito vēbar tubloh len mariug husur pelan han dereh tivan.

⁸ Len narum̄ a mēhat namtḅōnḅōn lan, ikad nam̄ial isōḅur.

⁹ Amantuhmar sua, nahēsan aEutikus, ebətah len natuhḅopita tosəŋav. Ale nēbōŋ aPol tosorsor van, namatan atenan inoḅ van vēbar ipat ḅuḅḅuḅol, iteh dan naim nastori totor vi pan. Nēbōŋ lotopat risi lusabi ke tomat.

¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erin navēlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuḅ hənī, imaur tia!”

¹¹ Beti galit pisi lotēlam vi mēhat, aPol ilav nabəta, eḅuri ale luhan ḅōnḅōn hənī. Nēbōŋ lotohani tonōŋ, aPol isor tətās vēbar nēmav topitau, ale ivan.

¹² Beti galit losēhar nēmantuhmar tomaur vahim. Loləŋon ivoi habat am len nəlōlito.

Nəyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi mō vi lan nēwag wol ale namtuwol vi Assos hən namtḅeusan aPol ei husur isor utaut maienan hən ḅiyar vi Assos len tan sēḅōn.

¹⁴ Nēbōŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin.

¹⁵ Pelan han namtoriŋ naut enan, namtuwol van salsal a tut hən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Samōs ale pelan tətās am namtubar navile a Miletus.

¹⁶ aPol ike tiwol tukot a Efesus hən asike ḅitoh ḅebəlav len naprovens Asia, husur etulut hən ke hum ma ḅibar naut a Jerusalem a tahw hən nēbōŋ hən naPentikost.

aPol esudəlam̄ alat lotoil a mō siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a mō silat siYesu ei legəm risi.

¹⁸ Nēbōŋ lotogəm hənī ikel mai galit ke, “Mətələḅoi nāvīde hən nēmauran sagw len nēbōŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav.

¹⁹ Noum siNasub. Len na-ləŋon-isa-an sagw, nəlōgw emədəu, nəsənau ginau, namətarur sagw isel, be nudaŋ ḅuri naut kəmas natit pisi tosa naJu gail lotogole nēbōŋ lotosor utaut hən ləḅemədəs ginau.

²⁰ Nəsətəgau gat natideh ḅevi tarhət samito, nutor vəhot na-kel-uri-an tovoi, noḅusan gamito len nəhōn nēvanuan pisi mai len naim v̄isusua.

²¹ Nukel p̄uli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair māu dan nəsaaan van hən aGot, ale lerin̄ nəlōlit māu len aYesu, aMasta sidato.

²² “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəḅevi Jerusalem naut kəmas ke nəsələḅoi nəsə ḅevisi hən ginau ei.

²³ Noləḅoiŋ ḅai ke, len navile pisi notovi lan aNunun aGot ikel naləlgəuan mai ginau ke, nēvanuan gail dereh lerin̄ ginau len naim ḅəḅan̄is mai ligol ginau neləŋon tisa masuḅ.*

²⁴ Avil nunau ke nēmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Noləŋon ḅai ke nibar nagilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasub aYesu tolavī mai ginau, ke, nikel kot na-kel-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas hənī.*

²⁵ “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihabəlan aGot mai gamito, be gagai noləḅoiŋ ke asike mətōris nəhogw am.

²⁶ Imaienān nukel koti mai gamit ke, len nēbōŋ daməŋai nəsə ḅevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am,

²⁷ bathut nəsətəgau gat natideh hən nəḅesusuani dan gamito. Nukel naləŋonian kavkav siGot mai gamito.

²⁸ Mətələlgəu hən gamito, mətəkətkəta təḅan navəshəsipsip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a mō hən alat siGot, aGot toḅur galit hən nəda hiNatun san.*

²⁹ Ginau noləḅoiŋ ke, nēbōŋ nəḅivan tia dereh galevis legəm len gamito sum̄tan nalipah katkat gail. Dereh lemədəs navəshəsipsip siYesu.

³⁰ Gamit galevis, dereh lile mēhat, pair hən nakitinan hən ləḅegəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləḅehusur galito.

³¹ Imagenan mətəhulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəsəŋavḅav be nukel naləlgəuan tabtab mai gamit v̄isusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-sōḅsōḅur nutaŋis gamit pisi.

³² “Gagai nerin̄ gamit len navēlan aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləḅoi ḅigol mətḅidaŋ am mai ḅeviol mai gamit hən nəsə ḅevi samit balai, gamit məttoivi siGot.

³³ Nəsələŋon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh.

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2

³⁴ Gamit, mətələboii ke, noum hən navəlagw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

³⁵ Len natit pisi notogole, noʋusani ke datimasum tidan magenan hən datʋevi tarhət silat ləsədan. Mitinau gat nasoruan siNasub aYesu toke, ‘AGot tigol navoian van hən alat lotoviol səhor alat lotolav naviolan.’ ”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonon, etənedur, gai mai galit pisi ale isor tuʋ.

³⁷ Galit pisi lutan habat; lolugum gat aPol, losum nətarhon.

³⁸ Lululosa masuʋ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am. Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi Patara.

² Nəboŋ namttosaʋ nəwag wolwol ʋevi Fonisia, namtusah lan, namtuwol.

³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair husur nəwag wol tedədan tite ei.

⁴ Namtusaʋ ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi məhat vi Jerusalem.

⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtoriŋ naut enan len nəyaran sinamito. Galit pisi mai asoalit mai anatulit luyar mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitasi ei ginamit pisi namtotənadur, namtusor tuʋ.

⁶ ale namtosudəlam ginamit gabag. Namtusah len nəwag wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemas. Len naut enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadəlomian gail ale namtutoh mai galito hən nəmariboŋ esua.

⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon lotoməlevru.*

⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot tokel mai galito.

¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur sua, nahəsən aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.*

¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuʋ siPol ale ibanjis gat gabag narien mai navəlan pisi həni. Ike, “ANunun aGot ekəmaiegai ke, ‘Naulumian nəhau tutuʋ egai tovi esan, alat a Jutea len naut a Jerusalem dereh libanjis gati hən ləʋeriŋi len navəlan alat ləsavi Ju.’ ”

¹² Nəboŋ namttosəsolon hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtonjiri ke, aPol satevi Jerusalem.

¹³ Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutan, ale nəlogw itanjis habat hən gamito. Be savi nə-banjis-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsən Nasub aYesu.”

¹⁴ Husur namttohisi soʋuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsa Nasub toləjoni n̄au tevisi.”

¹⁵ Husur nəboŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.

¹⁶ Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a n̄o tia, ale namtutoh maii.

aPol eris aJemes

¹⁷ Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaʋur hən namttogəmai.

¹⁸ Pelan han namtutah mai aPol hən namtʋeris aJemes, ale alat lotoil a n̄o silat siYesu logəmai.

¹⁹ aPol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit pisi ʋisusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito.

²⁰ Alat lotosəsolon hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naju gail lusobur masuʋ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit pisi loləjon buni ke lehusur nalo.

²¹ Losəsolon hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoʋusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naʋide seju gail.

²² Dereh lesəsolon hən gotogəmai, ale namtigol nəsa?

²³ Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot.

* 20:34: Uman 18.3 * 21:8: Uman 6.5, 8.5 * 21:10: Uman 11.28

²⁴ Gitah mai galito, gigol giveveu len n̄hon aGot mai galito, ale lav n̄vat mai galit h̄n l̄besir n̄kadulito. Imagen n̄vanuan p̄isi dereh l̄l̄boi ke, n̄sa lotos̄s̄el̄oŋ h̄ni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.*

²⁵ Be tarh̄t alat l̄savi Ju, namtutosi tia ke salihan nam̄jod tovi violan len natutumavan van h̄n n̄lablab, salihan n̄da o nam̄jod n̄hau toban̄jis bun nav̄dolon mai saligol naitian tosa.**

²⁶ Pelan han aPol es̄har alalun̄an ale lugol luv̄eveu. Beti ēbis len nahol̄vat todar vis naim siGot h̄n ðikel ur n̄boŋ h̄n nan̄oŋan h̄n naveveuan salito, n̄boŋ ahai tutumav betutumav h̄n naviolan m̄os galit v̄isusua.*

Lutah gat aPol

²⁷ N̄boŋ n̄marib̄oŋ tom̄levru p̄epad̄aŋ h̄n ton̄oŋ, naJu galevis ta Asia loris aPol len nahol̄vat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol nalūvoh kavkav n̄lolit ip̄aŋpaŋ van lutah gat aPol,

²⁸ lukai ke, “UleIsrael gail, m̄tevi tarh̄t sinamito! Ategai evi naulun̄an tōvusan n̄vanuan p̄isi len naut p̄isi. Len nāpusanan san isor tas n̄vanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A m̄hat h̄n natgalenan, es̄har auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai ēbiŋbiŋal len n̄hon aGot.”*

²⁹ (Lok̄emaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tos̄hari vi lan nahol̄vat todar vis naim siGot.)†

³⁰ Beti n̄vanuan len nabiltivile kavkav, n̄lolit ip̄aŋpaŋ, lom̄ur ðon̄bon, tah gat aPol, liv gargari dan nahol̄vat todar vis naim siGot, ale v̄ha-sua ŋai nabopita gail lok̄okol.

³¹ N̄boŋ lotohisi h̄n l̄bīv̄abuni, na-ke-ur-i-an ibar nakomada toil a m̄o h̄n nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad n̄-bal-tāv̄āvor-an tom̄das natit gail.

³² V̄ha-sua ŋai es̄har nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van h̄n nalūvoh. N̄boŋ nalūvoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a m̄o, l̄s̄v̄as aPol am.

³³ Beti nakomada eḡm h̄n aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, lib̄an̄jis gati h̄n natsen teru. Ale eus nalūvoh ke nah̄san ase mai igol n̄sa.

³⁴ Galevis len nalūvoh lukai h̄n natsua, galevis am lukai h̄n natsual am. Ale husur ed̄das l̄l̄boi n̄sa tovisi bathut n̄walan, ike nasoltia gail les̄har aPol vi lan naim sisoltia gail.

³⁵ N̄boŋ aPol tobar na-mel-p̄l̄p̄alau-an h̄n naim sisoltia gail, lupati husur nabiltiviloŋ paŋpaŋ sinalūvoh.

³⁶ Nalūvoh lotohusur galito lukaikai ke, “V̄abuni! V̄abuni!”

APol isor kitin husur gai gabag

³⁷ N̄boŋ lotos̄s̄es̄har aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Nol̄boi n̄bisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Gol̄boi nasoruan ta Kris a?”

³⁸ Be gaiug ḡsavi uleIjip togol n̄balan mai a Rom a m̄o, ale tos̄har alalun̄an lotogolgol n̄matan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?”

³⁹ APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulun̄an h̄n nabiltivile enan. Nous gaiug ke, nol̄boi n̄bisor mai n̄vanuan galeg bai a?”

⁴⁰ N̄boŋ todam̄ h̄ni aPol eil len na-mel-p̄l̄p̄alau-an ale ēbil h̄n nav̄elan van h̄n nalūvoh. N̄boŋ naut tōbut, isor mai galit len nasoruan sel̄pru gail ke,**

22

1 “Lalun̄an, āv̄agw gail mai at̄magw gail, m̄tes̄s̄el̄oŋ h̄n na-sor-gole-an sagw tokitin.”

2 N̄boŋ lotos̄s̄el̄oŋ h̄ni ke tosor len nasoruan sel̄pru gail, naut ebut habat ale ike,

3 “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. N̄boŋ notos̄kul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len nāpusanan san nos̄kul l̄boi bun nalo set̄madit ta sutuai. Nol̄oŋon masūv̄ h̄n notohusur aGot sum̄an gamit p̄isi dam̄ŋai.

4 Ginau nom̄das tabtab h̄n alat lotohusur nāp̄isal siNasub, nugol isa h̄n galito van v̄obar n̄matan salito. Nuban̄jis gat alalun̄an mai alatp̄hāv̄ut, bar h̄n galit len naim b̄ban̄jis.

* **21:24:** Uman 18.18 * **21:25:** Uman 15.23-29 * **21:26:** 1Kor 9.20 * **21:28:** NaJu gail lunau ke alat l̄savi Ju lovi naut k̄mas, l̄sanor h̄n l̄l̄ēbis len nahol̄vat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat l̄savi Ju. Alat a Israel l̄l̄boi l̄l̄ēbis vi lan naut gail p̄epad̄aŋ h̄n naim siGot: Naut silatp̄hāv̄ut mai Naut silat a Israel. Avan ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** H̄n naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nah̄san aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a m̄o h̄n nasoltia lotovi 100. ** **21:40:** N̄vanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram.

⁵ Abiltihai tutumav mai alat lotoil a mto seju gail lolæboi læbikel koti mtoş ginau ke notokitin. Galit lulav nalobulalat napisulan gail mai ginau van hæn naju gail a Tamaskus. Ale nuvan hæn næbibanis gat alat lototoh ei, sæhar tælmam hæn galit vi Jerusalem hæn læbipanis.*

*APol ikel husur næpairan san dan næsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

⁶ “Næboŋ notoyar van, pæpadan hæn naut a Tamaskus tubliial, væha-sua ŋai namial togæm len næmav tomial habat ebilas ginau.

⁷ Ale nuteh len tan, nosæsæloŋ hæn nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomædas tabtab hæn ginau hæn næsa?’

⁸ Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuð?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomædas bun ginau.’

⁹ Alat lototah mai ginau loris namial tomial habat be læsasæsæloŋ hæn nadoldol toşor mai ginau.

¹⁰ Nousi ke, ‘Nasuð, nigol næsa bai?’ Nasuð ikel mai ginau ke, ‘Gile mæhat, gebis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit pişis notoriŋi len gaiug hæn gæbigole.’

¹¹ Nodædas næbækæta sil namial enan tobilas ginau. Ŋa alat lototah mai ginau lotægau navælagw, losæhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

¹² “Naulumian sua, nahæsan aAnanias egæm hæn ginau. Evi vanuan tohusur kitin hæn napisal siGot mai tohusur nalo, ale naju gail ei luke tovo.

¹³ Eil tæban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekæta vi mæhat, nakætaan sam etælmam!’ Væha-sua ŋai nokæta vi mæhat, norişi.

¹⁴ Beti ike, ‘AGot setæmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hæn gæbælæboi nalæŋonian san, hæn gæberis Nævanuan Nanoran mai hæn gæbesæsæloŋ hæn nadolon.

¹⁵ Husur dereh gevi vanuan san hæn gæbikel kot næsa gotorişi mai gotosæsæloŋ hæni mai nævanuan pişi.

¹⁶ Ale govælo hæn næsa? Gile mæhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuð hæn bækækas kuv næsaan sam gail.’

AGot esævat aPol van hæn alat læsavi Ju

¹⁷ “Notælmam vi Jerusalem ale næboŋ notosor tuv len naholævat todar vis naim siGot, noris na-kæta-rişi-an sua togæm len næmav ei.

¹⁸ Noris aYesu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodælom na-kel-koti-an sam husur ginau.’

¹⁹ Ale nuke, ‘Nasuð, galit lolæboi ke, len naim næbonbonan pişi seJu nubanis gat alat lotoriŋi nælolit len gaiug ale nuvas galito.

²⁰ Ale næboŋ næda hiSteven toşel, gai toşor vi tarhæt sam, ginau noil pæpadan, nudam mai alat lototubuni. Nokæta tæban nahurabat salito.*

²¹ Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesævat gaiug vi tut van hæn naluvoŋ hæn nævanuan naut tiltile gail.’ ”

²² Naluvoŋ losæsæloŋ hæn aPol væbar tokæmaienan. Be næboŋ toke aGot toşævati van hæn alat læsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke bimauro am.”

²³ Lukai van ale lubarbar hæn nahurabat salit gail mai næmasiav vi mæhat.

²⁴ Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesæhar aPol vi lhoim salito ale bilasi, usi hæn læbisabi ke, husur næsa naluvoŋ lotokai van hæni maienau.

²⁵ Avil næboŋ lotoliv gat navælan mai narien aPol, banis gat gail hæn læbibilasi, eus nasenturiŋi toil tæban ke, “Inor ke mætebilas auleRom sua nakotan sæsabi ke toşab?”*

²⁶ Næboŋ nasenturiŋi toşæsæloŋ hæn natenan, ivan hæn nakomada ale ikel mai ke, “Guke gigol næsa? Atenan evi auleRom.”

²⁷ Nakomada egæm hæn aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom mau?” Ale ike, “Evoi.”

²⁸ Beti nakomada ike, “Nulav nævat toşæbur mai alat a Rom hæn notogæm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, næboŋ lotopas ginau novi uleRom.”

²⁹ Væha-sua ŋai alalumian pæpadan hæn læbibilas aPol mai læbeusi hæn nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emætahw husur inau læboi ke, tobanis gat aPol tovi uleRom kitin hæn natsen.†

APol eil rivuh len næSanhitrin

* 22:5: Hæn naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

* 22:20: Uman 7.58, 8.1

* 22:25: Uman 16.37

† 22:29: Sanor ke avan ideh bibanis gat auleRom hæn natsen.

³⁰ Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̄o seju gail lukot hən aPol hən n̄sa. Ale isah ruḅat aPol, ale ikele idan̄ ke abiltihai tutumav mai n̄Sanhitrin kavkav lebətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̄o len n̄holito.

23

¹ Nəboŋ aPol tokəta mətaltal van hən n̄Sanhitrin ike, “Laluḡan, aṽagw gail, len n̄mauran kavkav sagw len n̄hōn aGot n̄logw imasil v̄abar daməgai.”

² Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil t̄əban aPol ke liṽos nabuŋon.

³ APol ipair van h̄əni ike, “AGot tiṽas gaiug, gohum n̄apisbile t̄əbiŋḅiŋal gotopiti top̄əhap̄əhw!” Gōbətah ei, gusaḅ səhoti ke n̄sagol husur nalo siGot, avil gaiug gōḅur kotov nalo nəboŋ gotokel mai alatenan ke liṽos ginau.”

⁴ Alat lotoil t̄əban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?”

⁵ Ale aPol ike, “Aṽagw gail, n̄saləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̄o hən n̄əvanuan sam̄ gail.’”*

⁶ Nəboŋ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən n̄Sanhitrin ke, “Aṽagw gail, novi Farisi sua, notovi anatan siFarisi gail. Lukot hən ginau husur n̄əvatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan n̄əmatan!”*

⁷ Nəboŋ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḅat sor ḅalḅal ale naḅonḅonan egəm n̄ətarhət eru.

⁸ (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan n̄əmatan, səkad aŋel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodələmi ke ikad galen p̄isi.)*

⁹ Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai p̄usan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke, “Namtsəsəḅ natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh m̄au tosor maii.”

¹⁰ Nəboŋ lotosor ḅalḅal van, nakomada emətəhw ke, dereh lisah p̄əpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len n̄ədan̄an salito lesəhar kuvi dan n̄Sanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil t̄əban aPol ike, “Gitah gat n̄ələm̄! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən n̄əmatan siPol

¹² Len nadudulan naJu gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən n̄əhanan mai namunan van v̄abar nəboŋ ləḅigol aPol ḅimat.

¹³ N̄əvanuan lotōḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusōḅur səḅor 40.

¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o seju gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namḅigol aPol ḅimat.

¹⁵ Imaienan, gamito mai n̄Sanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito sum̄tan ke m̄əḅike m̄əḅisəḅ nakitinan am husuri. Namtutaut hən namḅigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito.”

¹⁶ Nəboŋ ailōan uluḡan matmat siPol tos̄əsələŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol.

¹⁷ APol ekis nasenturion sua ḡəmai ale ike, “Gesəhar n̄əmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.”

¹⁸ N̄a esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar n̄əmantuhmar egai ḡəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.”

¹⁹ Nakomada et̄əgau navələn ailōan aPol, elivi hən arḅisor səḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur n̄sa mai ginau?”

²⁰ Isor vari ke, “NaJu gail ludam̄ mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən ḡəḅesəhar aPol vi pan van hən n̄Sanhitrin hən ləḅisəḅ nakitinan am husuri, be loḡəḡaras.

²¹ Sagedələm galito. Luluḡan lotosōḅur səḅor 40 losusuah, toh vir naḡəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun v̄abar ləḅigol aPol ḅimat. Gagai loutaut vir gaiug ke ḡəḅidam̄ hən n̄sa lotousi.”

²² Imagenan, nakomada enan ike n̄əmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

* 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsarən lotovi 200 hən ləbēvi Sisarea len namityal toməlapat daməŋ len mariug.

²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos naləbulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

²⁷ NaJu gail luthə gat ategai hən ləbīvabuni. Nəbəŋ notosabi ke tovi uləRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan hənī ale nulav kuvi dan galito.

²⁸ Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəSanhitrin salito.

²⁹ Nusabi ke lotokot hənī husur na-sor-ḅalbal-an hən nalo salito, be nəmatan o naim bəbanjīs sanor hən nəsa lotoke togole.

³⁰ Nəbəŋ notosəsoləŋ hənī ke tokad na-sor-utaut-an hən ləbēmədās ategai, vəha-sua rjai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris.

³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal.

³³ Nəbəŋ lotobar naut a Sisarea lulav naləbulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale lorin aPol len navəlan.

³⁴ Nəbəŋ aFeliks toṽuruj naləbulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəbəŋ tosəsoləŋ hənī ke tovi uləSilisia,

³⁵ ike, “Dereh nikot hən gaiug nəbəŋ alat lotosor tas gaiug ləbībar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekəkəta kəkəl hən aPol len nabiltiim siHerot, gai toum hənī tia sutuai.†

24

APol len nakotan siFeliks

¹ Len nəbəŋ torim tohusur enan, abiltihai tutumav, aNanias, egəm mai galevis lotoilo a mō seju mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi ulumən tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile.

² Nəbəŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuḅat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam hən nautautan namtoḅəhəvur hən natəmāt topat tobəlav mai natgalevis gotogəgel hənī tovoi len nəkantri egai.

³ Akis len naut pisi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal.

⁴ Nomətahun nəḅigol gəbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəloŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulumən namədāsian togol nə-ḅal-mətahuni-an len naJu pisi len navile a pan kavkav. Eil a mō hən naluvoh lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.*

⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomədās naim siGot hən toḅinḅinjal len nəhən aGot, imagenan namtutah gati. Nəbəŋ gəbeusi, dereh gisabi ke, natit pisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luḅon mai aTertulus, luke nəsa tokele ekitin.

APol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nəbəŋ agavna totinuh van hən aPol hən ḅisor, aPol ikel mai ke, “aFeliks aGavna, noləboi ke, len nasiḅau tosəḅur gotopəpehūn nanoran dan nəsabən len nəkantri egai tia. Imaienan noḅəhəvur hən nəḅisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin.

¹¹ Sədaŋ hən gəḅisabi ke, səbar nəmaribəŋ tovi 12 tovan, novi məhat vi Jerusalem hən nəḅilotu.

¹² Naut kəmas nəsa lotokele, ləsəsabi ke notosor ḅalbal mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarŋəḅuan len naluvoh len naholəvat todar vis naim siGot, len naim nabonḅonan seju ideh o len naut ideh len nabiltivile.

¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodədās ləbēvusan nakitinan hən nəsa lotokele.

† 23:35: Naim enan, aHerot toyalalyal eum hənī. * 24:5: Nalo siRom idam hən nalotuan galevis rjai. Tertulus ike napisal siYesu Nasub sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur napisal siNasub aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam hənī husur epititoṽ hən nalotuan seju gail. * 24:5: Mat 2.23 † 24:6-8: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: *Namtuke namtikot hənī len nalo sinamito*⁷ *be nakomada, aLisias, egəm lav kuvi dan ginamito len nədaŋan san.* ⁸ *Beti ikel mai ginamito hən namtbegəm hən gaiug.*

¹⁴ Nukel læboi nategai mai gaiug ke, nulotu hæn aGot setəmanamit ta sutuai hæn Naḡisal siNasuḡ alategai lotoke tosab. Nodəlom natit ḡisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail.

¹⁵ Sumān nəsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nəboŋ aGot ḡigol na-le-məhat-an dan nəmatan hæn alat lotonor mai læsanor.*

¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nəhən aGot mai nəvanuan ḡisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoḡur notəlmam hæn nəbeviol hæn nəvat mai nəvanuan sagw gail lotomḡidol ale hæn nəḡetutumav.

¹⁸ Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluḡoh, səkad nadədarŋabuan ideh.‡

¹⁹ Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, læḡeləboi natideh notogol tosa, ivoi hæn læḡitoh gegai len nəhoḡm.

²⁰ Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosaḡi len ginau nəboŋ notoil len nəhən nəSanhitrin salito!

²¹ Sumān ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəḡonḡonan salit ke, ‘Lukot hæn ginau daməŋai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’**

²² Beti aFeliks toləboi masuḡ hæn Naḡisal siNasuḡ, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada ḡegəmai, nəriŋ na-sor-saḡi-an sagw husur gaiug.”

²³ Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hæn aPol be teriŋi hæn ḡiyaryar kəkereh, ale tidam hæn nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

aPol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

²⁴ Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsən aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hæn aPol ḡegəm həni ale esəsəloŋ hæn tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo.

²⁵ aPol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hæn avan ideh ḡike, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot ḡikot hən nəvanuan ḡisi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətahw, ike, “Givan bai, nəḡisaḡ nəboŋ ideh am, dereh nəḡisul hən gaiug hən ḡəḡegəmai.”

²⁶ Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol ḡilav nəvat maii hən ḡimakuḡ, episul vəha-səsoḡur həni hən ḡegəm hol maii.

²⁷ Nəboŋ nasihau toru togam gole tonəŋ aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhaḡur həni, eriŋ aPol totoh tin len naim ḡəbaŋis.

25

aPol eusi ke aSisa tikot həni

¹ Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus eriŋ naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem.

² Len naut enan aḡiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō seju gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋjiri ke,

³ ḡike læḡəḡəhaḡur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len naḡisal.)

⁴ aFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei.

⁵ Imaienan, alat lotoil a mō hən gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsa togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ aFestus itoh mai galit len naut enan len nəmariboŋ sasəhor toməlevtor o tosaŋavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai.

⁷ Nəboŋ aPol togəmai tonəŋ, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsa lotoke aPol togol tosa avil lodədas læbeḡusan səhoti ke tovi kitinan.

⁸ aPol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsagol natideh toḡur kotov nalo seju gail, tomədəs naim siGot o tomədəs aSisa.”

⁹ Be husur aFestus toke ḡigol naJu gail lehəhaḡur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəḡikot hən gaiug ei sil natgalegai a?”

¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a mō len nəhai ḡəḡəḡah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəḡikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naJu gail.

¹¹ Nəḡigol natideh tosa, tonor hən nəḡimat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsa naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike ḡekitin, səkad avan ideh toləboi ḡeriŋ ginau len navələlito. Nous ke aSisa təḡəḡah len nakotan sagw.”

* 24:15: Dan 12.2 ‡ 24:18: Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * 24:21: Uman 23.6

¹² Beti nəboŋ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam, ale dereh givan hən aSisa.”

aFestus isor husur aPol mai aAkrrippa aKij

¹³ Nəboŋ nəmariboŋ galevis tovan, aAkrrippa aKij* mai aPernis tovi aŋvavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbike, “Ivoi,” ale arbeləlav mai aFestus.

¹⁴ Arutoh ei nəmariboŋ isoḅur ale len natohan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai aKij, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriŋi len naim bəbanjis gegai.

¹⁵ Ale nəboŋ nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mō seju gail, lukel mai ginau nəsa lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisab səhoti ke timaspanis.

¹⁶ Nukel mai galit ke, savi naŋide silat aRom hən ləberin avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad nəboŋbonan mai alat lotosor tasi hən bisor vi tarhət san gabag.

¹⁷ Imaienan nəboŋ lotogəm ḅon gegai, nəsavəlo be pelan han ŋai nobətah len nakotan, ale nukele ke lesəhar aPol gəmai.

¹⁸ Nəboŋ alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri.

¹⁹ Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsan aYesu, aPol toke tomaur.

²⁰ Husur nəsaləboii ke timabe hən nəbepuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bəhəhəvur māu ke tevi Jerusalem hən ḅikot ei sil na-sor-tastasi-an galenan.

²¹ Avil nəboŋ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukele ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa.”

²² AAkrrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesəsəloŋ hən atenan.” aFestus ike, “Pelan beti gesəsəloŋ həni.”

aPol len nəhon aAkrrippa

²³ ŋa pelan han aAkrrippa mai aPernis arogəm len naŋivan totibau hən arḅipat gəlar məhat, aroḅis len narum hən nəboŋbonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai.

²⁴ Ale aFestus ike, “Akrrippa aKij mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. NaJu gail piŋi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən ḅimaaur am.

²⁵ Nəsəsəbi ke togol natideh hən ḅimat sile. Ale nəboŋ toke tivan hən aSisa, noriŋi ke nesəvati van.

²⁶ Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mō len nəhomit piŋi, mai gaiug māu aAkrrippa aKij. Nəboŋ namtbəus nausian gail van həni hum ma nəḅisab natideh hən nəḅitos gati.

²⁷ Husur len nənanuan sagw sanor savoi hən nəbesəvat avan ideh notobarjis gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa ebuer.”

26

aPol isor mai aAkrrippa

¹ AAkrrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mōs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etuḅat sor vi tarhət san gabag ke,

² “Len nəhoim daməŋai, nohəhəvur hən nəḅisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa naJu gail lotokel ke notogol tosa.

³ Nohəhəvur husur gaiug, aAkrrippa aKij, goləboi naŋide piŋi mai na-sor-ḅalḅal-an seju gail. Imagenan noŋir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau.

⁴ NaJu piŋi loləboi naŋide hən nəmauran sagw nəboŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natuḅatan len nəmauran sagw nəboŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem.

⁵ Galit ləḅike ləḅikel uri, loləboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludan hən ləḅehusur piŋi naŋide hən nalotuan seju gail.*

⁶ Daməŋai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta situai.

⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoh, ale ludan len nalotuan van hən aGot tabtab mōsi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKij.

* 25:13: aHerot Akrrippa egai evi anatan aHerot Akrrippa togol aJemes aŋan aJon imat ale totah gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24. * 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5

⁸ Imab mætsaləboi mætʔbedəlomi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan?

⁹ A mə ginau am nunau ke nimasgol natit tisəbur hən nəbemədas nahəsən aYesu ta Nasaret.

¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbənjis, ale len nakotan nudam hən nəmatan hum nəpanismen salito.

¹¹ Len naim nəbonʔonan pisi seju nupansem galito vəha-səbsəbur, nohisi ke galit ideh ləbisor mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epənjəs galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nabiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

¹² “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədaʔan səbiltihai tutumav gail ale nukad naləbulat hən nə-dam-həni-an salito.

¹³ AKiʔ, len natubliial, nəboʔ notohusur nəpisal, noris namʔial togəm len nəmav tomʔial səhor namityal, tomʔias ginau mai alat lotoyar mai ginau.

¹⁴ Ginamit pisi namtuteh len tan, beti nosəsəloʔ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan səpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboʔ gotomətəhun ginau, gaiug səboʔm gosənah hun nabululuk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi həni hən biyar binor.’

¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasub?’ Ale Nasub ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!

¹⁶ Be gile məhat, geil len nariem gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəbitabtabuh len gaiug hən gəbevi vanuan nauman sawg, ale hən gəbikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəbevisi hən gaiug lan.

¹⁷ Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətəhun gaiug, nəvanuan samʔ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai.

¹⁸ Nosəvat gaiug van hən galit hən gəbesəʔav hən namətəlitə ale hən gəbipair hən galit dan nəmargobut van hən namʔial, dan nədaʔan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləbikad narubatian dan nəsaan, ale hən ləbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadələmian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

¹⁹ “Imaienan, aAkrippa aKiʔ, nosəsəloʔ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele.

²⁰ Nukel ur mai nəvanuan pisi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləbigole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.*

²¹ Husur natanen, naju gail luthat gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat.

²² Vəbar daməʔjai aGot evi tarhət sawg. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele epitoʔ ʔai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi.

²³ Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləʔon tisa, ale husur ke tevi nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur namʔial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!”*

APol eus aAkrippa hən bikad nadələmian

²⁴ Nəboʔ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Na-biltiləboi-səhoti-an samʔ igol ke gotovinvinu!”

²⁵ Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənanau tovoi.

²⁶ AKiʔ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbəkəmaianen maii. Nunau ləboi ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi pərpəp.

²⁷ Akrippa aKiʔ, godələm nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboi ke gotodələmi.”

²⁸ AAkrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal tomʔidol maiegai, gunau ke gotoləboi gəbigol ke nəbəgəm vi Kristen a?”

²⁹ APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal tomʔidol o tobəlav, savi gaiug ʔai be galit pisi am lotosəsəloʔ hən ginau daməʔjai, legəm sumʔan ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

³⁰ Beti aKiʔ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətəh mai galito, galit pisi lule məhat.

* 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

* 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

³¹ Nəboŋ lotoŋ narum enan lukel mai galit gabag ke, “Atenan sagol natideh tonor hən ħimat o ħitoh len naim ħəbaŋis.”

³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27

APol iwol vi Rom

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbıwol vi Itali, loriŋ aPol mai galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsən aJulius, tovi gai sua len Nabıltıluvoh Nasoltia SeSisa.

² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke ħıwol vi lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuġat wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai ginamito.

³ Pelan han namtubar naut a Sıton, ale aJulius, tovoi hən aPol, idam hən ke aPol ħıvahut van hən nabubar san gail hən ləbekətkəta təban.

⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarhəbab a Saıprus husur nəlan eıvıv gol ginamito.

⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia tonon, namtubar naut a Mira a Lisia.

⁶ Len naut enan nasenturion isaġ nəwag wolwol sua ta Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan.

⁷ Len nəmarıboŋ isoġur namtuwol manmaneh. Namtohusur nabıtas a Knıtus be nawolan idan masuı. Pəpadan hən naut a Knıtus nəlan eıvıv gol nəgaman sinamito ale namtuwol tarhəholoul a Krit səhor nabuıon a Salmıone.

⁸ Nawolan sinamit husur nabıtas enan idan vəbar naut sua nahəsən tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadan hən nabıltıvile a Lasea.

⁹ Nəmarıboŋ isoġur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan * tu ivan tia. İmaıenan aPol ikel naləġəgauan mai galit

¹⁰ ke, “Lalurmān, noris ke dereh nawolan egai tidan ħabat ale natit tısoġur timasıg, savi nəkako mai nəwag ŋai, be nəmauran tısoġur am.”

¹¹ Avıl nasenturion sadəlom masuı hən nəsa aPol tokele, esəsəlon hən aħai wolwol mai amaħean nəwag wol ŋai.

¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən namtbıtoġ lan len nahəbati naut susus, isoġur len galit pısi luke namtiwol dani hən hum ma namtbıbar naut a Finıks hən namtbıtoġ ei len nahəbati naut susus. Naut enan evı naut susuahan tokəta vi nəsutwes mai nanotwes.

Nəlan paru

¹³ Nəboŋ nəlan toıvıv kəkereh len nasaut, lunau ke ləııbar naut a Finıks ŋa lolıv naga, lotuġat wol tukot pəpadan hən naholoul a Krit.

¹⁴ Avıl sədareh nəlan paru, nahəsən aNotis, eıvıv idan tukot len naholoul a Krit gəmai.

¹⁵ Husur nəlan iıvas nəwag wol gol ke edədas ħıwol len nəlan topat gol nəhon maıenan, namtupair, sarmar mai nəlan.

¹⁶ Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsən a Kauta, namtoləboi namtbəlıv natuhbot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todan, ale namtubaŋis gati.

¹⁷ Nəboŋ tovi məhat tonon, lopis garu hən nəwag wol hən nabıltıġau hən asike ħımaıul. Beıi husur lomətahw ke likos len nasəġau a Sırtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galıto, nəwag wol igam mədau.

¹⁸ Nətas ekur ħabat hən ginamito gol ke pelan han lotuġat bubulan nəkako len tas.

¹⁹ Ale len nəmarıboŋ totor han lubar hən nahudġutıt hən nəwag len tas hən navələlıt ŋai hən ləıımaur.

²⁰ Len nəmarıboŋ isoġur namıtyal mai namıeso gail ləsavisı. Nəlan paru iıvas ħabat hən ginamito van gol ke namtsadəłomi am ke namtbımaur.

²¹ Nəboŋ eġəlav ləsəhan, beıi aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalurmān, ivoi məttəsəlon hən naləġəgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaıulıul, asike lətəmasıg.

²² Be nukel mai gamıt ke, ivoi mətətəġau gat nəlomıto husur nəmauran samıto asike imasıg, nəwag wol ŋai dereh timasıg.

²³ AGot tovi esagw notoum san, nıno len marıug aŋel san eıl təban ginau

* 27:9: Nəboŋ hən Nabəbaŋan evı nəboŋ totıbau seıu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abıltıġai tutumav etutumav hən bebəbaŋ hən nəsaban mai nəsaan seıu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeıa o Oktoba ŋa nətas isa masuı hən nawolan.

²⁴ ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil n̄au len nakotan seSisa, ale aGot eviol h̄ani mai gaiug tia h̄en n̄emaurn salit p̄isi lotosah len n̄ewag wol mai gaiug.’

²⁵ Imagenan, lalurn̄an, m̄eteləjon tivoi am len n̄elomito husur nukad nadələmian len aGot ke dereh tesurn̄an n̄asa tokele mai ginau.

²⁶ Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

²⁷ Nəbōj nawik eru togam gole, len mariug, nəbōj n̄etas tosar h̄en ginamit tukot len N̄etas Atria, tubloh len mariug alat lotoum len n̄ewag wol lunau ke lusal ḡəm p̄əpadan̄ h̄en naut ideh.

²⁸ Lugol ris n̄esarehan h̄en n̄etas, sabi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris n̄esarehan t̄etas, sabi ke namita han tovi 27.

²⁹ Lomətahw ke hum ma namtbikos len n̄əvat, ale lubar h̄en naga ivat bathuwag beti lusor tuv̄ vir nalenn̄əyal b̄egəmai.

³⁰ Galevis lotoum len n̄ewag wol lohisi ke ligam dan n̄ewag, ale lorin̄ natuh̄bot vi pan ḡeras ke libar h̄en naga gail dan n̄emashuwag.

³¹ Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatendan̄ asike l̄əbitoh len n̄ewag wol, asike m̄etələboi m̄ətbimakuv dan n̄əmatan.”

³² Beti nasoltia gail luta kotov̄ n̄əhau totah gat natuh̄bot, gol ke isal.

³³ P̄əpadan̄ h̄en naut bilan̄ aPol en̄jir galit p̄isi ke lihan, ike, “Daməj n̄əmaribōj evi 14 m̄əttotoh van m̄ətsəhan, ale n̄əhanan samit ēbuer.

³⁴ Imaienan, ivoi ke mitihan natideh h̄en b̄evi tarh̄ət samito. Mitimasgole h̄en m̄ətbimaur. Husur nasivur ideh len n̄əkadumit asike imasig.”

³⁵ N̄əbōj tokəmaienan tonōj, len n̄əholit p̄isi ilav nab̄əta, esipa len aGot, ēbur nab̄əta ale etub̄at hani.

³⁶ Galit p̄isi loləjon ivoi am len n̄əlolito ale luhan.

³⁷ (Ginamit p̄isi len n̄ewag wol enan namtovi 276.)

³⁸ N̄əbōj lotohanukub tonōj, lobubulan nawit len tas h̄en b̄igol n̄ewag wol b̄emələla.

N̄ewag wol ikos, imaṗulṗul

³⁹ N̄əbōj naut tolan, l̄əsar̄is l̄əboi naut be lok̄əta bunus naburhuut sua tokad nabion lotoke ligol n̄ewag wol tikos lan, be l̄əsaləboi ke timaienan o led̄ədasi.

⁴⁰ N̄a luta kokotov̄ n̄əhau h̄en naga gail h̄en l̄əb̄ip̄at butitas. N̄əbōj lotogol nauman en sal, lusah ruḅat n̄əhau gail lotopis gat n̄əvos wolwol ḡəlaru h̄ani. Beti loliv̄ n̄əlai mashuwag vi m̄əhat h̄en n̄əlan b̄əv̄uvi, ale luwol vahut bitas.

⁴¹ Lubar naut nawil̄el tolev ale lukos. N̄emashuwag ed̄ədas b̄erus be nab̄ilitas iḅas n̄əbathuwag van van v̄əmaṗulṗul.

⁴² Nasoltia gail lusor utaut h̄en l̄əb̄igol alat lotoban̄is gat galito limat h̄en asike l̄əb̄egəgar yav.

⁴³ Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgaran lemələh len tas a n̄o, ḡəgar vahut.

⁴⁴ Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh lith̄ gat n̄ətarhai, ideh lith̄ gat nahudhuwag. Imagenan galit p̄isi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ N̄əbōj namttov̄ahut namtusabi ke nah̄əsan naholoul enan evi Malta.

² Husur nah̄ə eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoiv̄ habat h̄en ginamito. Lotuṗ n̄əhab, ale lukel nah̄əh̄avuran̄ salito mai ginamito.

³ APol itariv̄ n̄əhab galevis, be nəbōj torin̄i len n̄əhab, n̄əmat̄ sua, n̄əvaipa*, imakuv dan naut topud, hat nav̄əlan.

⁴ N̄əbōj alat a Malta lotoris n̄əmat̄ totah̄ətah len nav̄əlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulurn̄an togol n̄əmatan. Naut k̄əmas gai s̄emat len tas, nagot p̄əh̄av̄ut sidato, aNoran†, asike idam̄ ke timaur am.”

⁵ Be aPol ekur kuv n̄əmat̄ vi lan n̄əhab ale aPol imaur sal.

⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri eb̄əlav̄ s̄ob̄uer. Natideh savisi h̄ani. Ale loḡəgel h̄en n̄ənauan salito, lotub̄at kele ke evi nagot sua.*

⁷ P̄əpadan̄ h̄en naut enan ikad n̄ətan sin̄əvanuan totibau h̄en naholoul, nah̄əsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ek̄ətk̄əta t̄əban̄ ginamit len n̄əmaribōj itor.

† 27:28: Len nəbōj enan l̄əskad namita, lukad n̄əfatom tovi p̄əpadan̄ h̄en namita eru. * 28:3: N̄əvaipa evi n̄əmat̄ tosa, nəbōj b̄ihat avan idih, nabehi han igol ke timat. † 28:4: ANoran evi nah̄əsan nagot tovi p̄əh̄av̄ut sua silat a Kris.

* 28:6: Uman 14.11

⁸ Len nəboŋ enan atəman aPuplius eməsaḥ. İpat len nəmel, epud mai eŋirŋir. aPol ivan həni, isor tuŵ. Nəboŋ tononj erinj navəlan gəlar lan ale imaur.

⁹ Husur natenan, galit pisi len naholoul lotoməsaḥ, logəm hən aPol ale lumaur.

¹⁰ Ləputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nəboŋ namttoutaut hən namtbıwöl vi lau, lousan natit pisi həvi tarhət sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahəbati itor namttovi lau len nəwag wölwöl ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahəbati naut susus. İkad Naməlav Larmiŵan[‡] tovi namələuah han.

¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namttotoh ei nəmariboŋ itor.

¹³ Bəti namtorinj naut enan namtubar naut a Rekiüm. Pelan han nəlan len nəsautwes etəvah, namtorinj naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli.

¹⁴ Len naut enan namtusəb nəvanuan nadələmian lotous ginamit hən namtbıtoḥ mai galito len nawik esua. Imagenan namtogəm vəbar naut a Rom.

¹⁵ Nəboŋ nəvanuan nadələmian gail ei lotosəsəloŋ həni ke namttogəmai, logəm van vəbar Nəmaket siAppius mai Naim Nəvŋvav İtor[§] hən ləbəbubur mai ginamito. Nəboŋ aPol toris galito, eləŋon ivoi am len nəlon, ale esipa vi təban aGot.

¹⁶ Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludam hən aPol bıtoḥ səboŋ len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəköl həni.

aPol len naut a Rom

¹⁷ Len nəmariboŋ totor toḥsuri, aPol ekis nəju gail lotoil a mō gəmai. Nəboŋ lotoḥonḥon ikel mai galit ke, “Laluŵan, aŵagw gail, naut kəmas nəsaḡol natideḥ tomədəs nəvanuan sidat gail mai nəvide setəmadat ta sutuai, nəju gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale lorinj ginau len navəlan alat a Rom.

¹⁸ Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke lerinj ginau nivan husur ləsəsəb natideḥ tonor hən nəbimat.

¹⁹ Avil nəboŋ nəju gail lotosor mətahuni, igöl ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsaḡad natideḥ hən nəbikot hən nəvanuan saḡw gail sile.*

²⁰ Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

²¹ Ale lusor vari ke, “Namtsəlav naləbulat ideḥ a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideḥ tobar naut egai sakel uri o sakel natideḥ tosa husur gaiug.

²² Bə namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut pisi lusor tas naluvoh egaii hən nalotuan totile.”

²³ Lorinj gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoḥ lan. Tuḅat dudulan vəbar nalenmariuj aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihəbəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləbəgəgel hən nənauan salit husur aYesu.

²⁴ Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsədəlomi.

²⁵ Husur nənauan salit sasua, lotuḅat riŋ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, İsaiah,

²⁶ ke,

“Givan hən nəvanuan galegai, gike,
 “Len nəsəsəloŋan samito, dereḥ mətesəsəloŋ
 be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
 ale len nakətaan samito, dereḥ mətekəta
 be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

²⁷ Husur nəkadun alategai egəm vonvon,
 pəpadaŋ nədariŋalit eḅulbulöl,
 ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
 namətalit takəta ris nəsa notogole,
 nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,
 nələlit taləboi natgalenan,
 ale lətəpair van hən ginau,
 ale nətaḡol galit lətəmaur.*

[‡] 28:11: Alat a Kris luke nagot toil a mō salito ikad anaturan eru artovi naməlav gəlaru. Nahəsalaru aKastor mai aPoluks

[§] 28:15: Nəmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hən naut a Rom. Naim Nəvŋvav İtor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hən naut a Rom. * 28:19: Uman 25.11 * 28:27: İsa 6.9-10; Luk 8.10

28-29 “Ale ginau nuke mäteləboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsələŋ balai!”* **

³⁰ Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhaṽur hən nəvanuan pisi lotogəm həni.

³¹ İkel ur natohan pipihabəlan aGot, eḫusan husur Nasub aYesu Kristo len na-il-ḫuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

* **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6 ** **28:28-29:** Natosian galevis ta situai losuhud hən naves egai: ²⁹ *Nəboŋ tokel nasoruan enan tonəŋ, nəju gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.*

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən bəvusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datbınor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datbıkad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi pəpadarɲ hən nasihau A.D. 57 nəboɲ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai hən bəutaut hən naɲisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadələomian silat siYesu mai naɲide hən nadələomian enan bəgəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1-16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləɲonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail pisi loləboi ləbımaur len aYesu ɲai (1.18-3.20)

3) Naɲisal siGot hən bılav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21-4.25)

4) Nəmauran tovevu len aKristo (5.1-8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot mōs alat seIsrael (9.1-11.36)

6) Naɲide silat siYesu (12.1-15.13)

7) Nə-marıs-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14-16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len gınuu hən nəbevi hai pispisul mōs na-kel-uri-an san tovoi.

² Sutuai, nəboɲ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsə ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.*

³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiɲ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədarɲan nəboɲ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁵ Len gai, aGot eviol kəmas hən navoian mai gınuu,* hən nəbevi ahai pispisul mōs nahəsən aKristo, hən nəbekis nəvanuan dan naluvoh hən nəvanuan naut tiltile pisi, hən ləbıgol husur nəsa tokele bathut nadələomian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mətbevi seKristo.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit pisi a Rom, aGot toləmas bun gamito, gai tokis gamit hən mətbevi esan səbon.

AGot atəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arıgol nələmit tikad natəmat.

Naləɲonian siPol hən bevi Rom

⁸ Nuke nıkele bai ke, len aYesu Kristo, nosipa vi təban aGot hən gamit pisi, husur nəvanuan gail lukel ur nadələomian samito len navile a pan kavkav.

⁹ AGot notoum san len nələgw kavkav nəboɲ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNatun ulumən, aGot eləboii ke notokitin nəboɲ notokel ke notosor tuv mōs gamit tabtab.

¹⁰ Akis vəbar daməɲai len na-sor-tuv-an sagw, nous aGot ke, bələɲoni, dereh tigol naɲisal ideh hən nəbermədoɲ təban gamito.

¹¹ Husur noləɲon masuv hən nəberis gamito, hən ke, len nəgəmaian sagw, mətbıkad naviolan ideh seNunun aGot hən bıgol mətbıdarɲ am.

¹² Noləɲon masuv hən nəberis gamito hən datbıgol datbələɲon bıvoı am len nələdat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadələomian samito mai gamit am mətevi tarhət sagw len nadələomian sagw.

¹³ Bathudud nadələomian gail, nuke məteləboii ke notonau utaut hən nəbermədoɲ təban gamito. Nugol vəha-sobur həni be natgalevis lupatpat gol gınuu vəbar daməɲai. Nuke neum

* 1:2: Isa 52.7, 61.1 * 1:3-4: Mat 1.1 * 1:3-4: Psa 2.7 * 1:5: Len nasoruan ta Kris len naut egai ike *ginamito*, be alat lotokad namıtısau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gail səbon.

samito ale nauman sagw len gamito tikad naʋite hum notokade len alat ləsavı Ju len naut tiltile gail am.*

¹⁴ Nələboii ke aGot erıj nauman len gınavı ale nımasgole mōs nəvanuan gail pısi, nəvanuan nabıltilıve gail mai auleut gail, alat lotokad naləboian mai alat lototətan həni.

¹⁵ Husur natenan, noutaut, noləjən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoı mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoı. Evi nədanjan siGot mōs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadələmian: mōs naJu gail a mō, beti alat ləsavı Ju.

¹⁷ Husur na-kel-uri-an tovoı ikel vəhot nəpısal hən aGot bıgöl datbınor len nəhən. Nəpısal enan etubat len nadələmian van van, inoŋ len nadələmian. Hum natosian siGot toke, "Len nadələmian nəvanuan nanoran ikad nəmauran."*

Nələ paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

¹⁸ AGot len nəmav evəhot nələl paŋpaŋ san. Nələn epəŋas nəsaan silat lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

¹⁹ Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igöl ipəŋpaŋ hən galito.

²⁰ Naut kəmas lotodədas ləberis nədanjan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədanjan mai nəboruan san arupəŋpaŋ len natit pısi togole. Husur len natubatan nəboŋ aGot togol nəvile a pan, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. İmaian ləsaləboi ləbetətəs göl galito.

²¹ Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maianan, ləsəsal suh nəyalyalan san surmıan tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nəvanuan salito egəm vi ut kəmas, nəvanuan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, löpul hən nəmargobut ŋai.

²² Lukel ke lotokad namıtısau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoʋon gail.

²³ Lugel nəyalyalan siGot totoħ vi sutuai hən nəlablab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman nəməsav gail, narıvatvat gail mai natit lotokəlkəlah.*

²⁴ İmagenan, aGot erıj gəbulan galito hən ləbıgöl natideh lotoləjoni len nələlito, göl ke, len nəbıŋbıŋalan salito, lomədəs nibelit gabag len naitian tosa lotogölgole.

²⁵ Lugel nakitinan husur aGot hən nalıblıboŋan. Ale lölötu hən natit aGot togol gail, lugöl lotovi slev salit gail. Ləsalötu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

²⁶ Husur lotogöl natgalenan aGot erıj gəbulan galito hən ləbıgöl nəvide tobiŋbıŋal ideh lotoləjoni. Alatrəhəvut salit tu lupair dan nəpısal hən naitian mai asoalit gail hən ləbıgöl naitian mai galit gabag.

²⁷ Len nəvide tomaianan alalumıan lupair dan naitian mai alatrəhəvut, nələlit isahsah len galit gabag. Alalumıan löbur kotov nəvide tonor, lugöl tobiŋbıŋal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogöl gail, nəpanısmen tonor hən nəsa galit səbolit lotogole ibar galito.

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləboi-aGot-an savi natideh, aGot erıj gəbulan galit hən ləbitoh len nə-nau-sabsab-an salito. İmaian lugöl nəsa sanor hən ləbıgöle.

²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: nəboruan sasa, na-ləjən-masuv-hən-natite-an hən natite, nəsasaan, lutabulöl bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugölgole nəmatan, löpul hən nəvıtıvıtuhan mai nəgəgərasan. Lohəhəvur hən ləbıgöl na-ləjən-ısa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail,

³⁰ lusor mədas nahəsälito. Lomətahun bun aGot, len nəvıvan salit ləsənanı avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namıtısau hən ləbınanı tabtab hən nəpısal toveveü hən ləbıgöl nəsaan. Ləsagöl nəsa atata mai anana artokele.

³¹ Len nəvide hən nəmauran salito ehüm lotomelmel, löbur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an ebuer len galito, nələlit sətanjis avan ideh, ehüm ləsəkad nalölösaan ideh.

³² Loləboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogöl nəvide lotomaianan limasmat. Avıl lohusur nəvide galen sal. Savi natenan ŋai, be lohəhəvur hən ləberis nəvanuan gail am ləbəhusur nəvide salito.

2

AGot inor len nə-səb-səhoti-an san gail

¹ Gaiug gotosəb səhoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsələboi gəbetətəs göl gaiug, husur gaiug am gusa surmıan galito. Nəboŋ gotosəb səhoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusa səhoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugöl nəsaan toŋıŋtoıv.*

* **1:13:** Uman 19.21 * **1:17:** Hab 2.4 * **1:23:** Deu 4.16-18 * **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esıvoh len naJu gail husur lupatpat galit məhat səhor alat ləsavı Ju.

² Datoləboii ke, nəboŋ aGot tosaḅ səhoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-saḅ-səhoti-an san inor hən nakitinan.

³ Imagenan, gaiug, nəboŋ gotosaḅ səhoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur naḅide toḅitoḅ hum galito, gunau ke gotoləboi gəḅbigam yav dan nəpanismen siGot a? Ao!

⁴ Gəsaləboii ke aGot tovoi masuḅ hən gaiug a? Gai satutut hən bəmətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mədau mai gaiug. Gəsaləboii a? Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən bəsəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsənuə səhoti a?

⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduḅ iḅonḅon, gomətahun gəḅipair dan nəsaan sam̄. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen sam̄ gabag evivi məhat am, husur nəboŋ hən nəlol paŋpaŋ dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot ḅikel vəhot nə-saḅ-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.*

⁶ AGot dereh tilav naḅurḅuran mai nəvanuan ḅisi tinor hən nəsa lotogole.*

⁷ Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləḅigol navoian, lotodaŋ len aGot hən ḅeviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai.

⁸ Be len nəḅilitilol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot tərḅəjas alat lotonau galit səḅolito ḅai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito.

⁹ Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan ḅisi lotogolgol nəsaan: naḅu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju.

¹⁰ Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, tərḅutsan nahəsali to, tərḅi natəm̄at len nəlolito: naḅu gail a m̄o, beti alat ləsavi Ju.

¹¹ Husur naḅide siGot eḅitoḅ van hən nəvanuan ḅisi, ideh satile.*

¹² Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaḅ səhoti ke limaspanis.

¹³ Husur savi alat lotosəsəlon hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot tərḅi ke galit linor len nəhon.

¹⁴ Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləḅehusur naḅoruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəlon hən boŋ ideh.

¹⁵ Len naḅide salito imasil ke aGot totos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənuan salit səḅolit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor.

¹⁶ Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ bərḅəpəhun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan ḅisi lotosusuani. Naḅəpəhunian enan, dereh tərḅi len navəlan aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

Naḅu gail mai nalo

¹⁷ Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheam̄.

¹⁸ Gaiug goləboi nəsa Nasuḅ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eḅusan gaiug.

¹⁹ Len nənuan sam̄ gunau suluḅi ke gotoləboi gəḅesəhar nəvanuan gail, lotovi metḅesw len nənuan salito. Gunau suluḅi ke gotohum nam̄ial toləboi bəm̄ias naḅisal m̄os alat lototoh len nəmargobut.

²⁰ Gunau suluḅi ke gotovi hai ḅusan m̄os alat lotovi hoḅon mai alat ləsəmatmatu len nadəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien hən husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan.

²¹ Imaienan, gəḅənuan avan ideh gail, imabe gəsəḅusan gaiug gabag? Gukel uri ke, "Samteḅənvənah!" be gaiug, govənvənah a?

²² Gukele ke, "Samtigol naitian toḅur kotov nəlahan!" be gaiug, gugol naitian toḅur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nəlablab gail, be naim nalotuan hən nəlablab gail, govənah lan a?†

²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḅur kokotov nalo enan mədas nahəsən aGot a?

²⁴ Husur natosian siGot ike, "Gamit məttovi Ju, naluvoh hən nəvanuan naut tiltile husur mədas nahəsən aGot sil gamito."‡

²⁵ Gəḅigol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seju evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəḅəḅur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sam̄ savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boŋ ideh.

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3 * 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12 * 2:11: Deu 10.17 † 2:22: Deu 7.25. Naḅu gail lomətahun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhəvur hən nəvat lotokade len nəboŋ lotopur hən. ‡ 2:24: Isa 52.5.

²⁶ Imagenan, alat læsəkad na-tiv-dalusi-an, galit læb̄igol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esum̄an lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esum̄an lotovi Ju gail.

²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be læsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisab̄ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspansis husur gukad nalo be goḅur kokotovi.

²⁸ Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin.

²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju m̄au len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas b̄igol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot t̄isal suh nəvanuan tomaianan. Nəvanuan gail asike læbisal suhi, be aGot m̄au dereh t̄isal suhi. §

3

¹ Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh ḅevi Ju? Ivoi mabe hən b̄ikad na-tiv-dalusi-an?

² Ivoi habat len natit p̄isi! Metəkav ikad natsua: aGot erij nasoruan san len navəlan naju gail.*

³ Be galit galevis asike læb̄idan len aGot, gunau ke nə-par-dəlomi-an salito igol aGot sədan len na-kel-gati-an san gail a?

⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̄isi lovi vanuan nalibliboḅan gail. Hum aTevit aKiḅ tokele sutuai ke, “Nasub̄ aGot, natit p̄isi gotokele m̄au, ekitin.

Avan ideh b̄ike b̄isor tas gaiug len nakotan,
dereh tisab̄ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be nəsaan sidat beḅusan p̄arḅar hən nanoran siGot, datekəgabe? Datoləboi datb̄ike aGot sanor nəboḅ topansəm gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaianan,

⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpəhun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboḅan sagw b̄igol p̄arḅar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail læbisal suh nəyalyalan san, b̄imaienan, imabe aGot ipansəm ginau sal sil nalibliboḅan sagw hum tovi saan?”

⁸ Ale nəvanuan galevis lusor m̄edas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan b̄igol navoian!” Alat lotokəmaianan, dereh lipanis, ale ivoi hən læb̄ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəgabe? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvovi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmaianan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan p̄isi, naju gail mai alat læsavi Ju, galit p̄isi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito.

¹⁰ Hum natosian siGot toke,
“Səkad nəvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh toləḅon ke teləboi aGot

¹² Galit p̄isi lupair dani,
nav̄ide salit p̄isi isa batbat.

Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəḅon nab̄irimat toḅos nətan.
Namealito igol nagəḅərasan.

Nəsa lotokele igol nasənanhan,
hum nabehi hən nəm̄at togole nəboḅ tohat nəvanuan.”*

¹⁴ “Nabuḅilit epul hən nasoruan namədasian mai na-mətahun-buni-an.”*

¹⁵ “Lusaḅsaḅut hən læb̄igol nəmatan.

¹⁶ Lugol namədasian mai na-ləḅon-isa-an len naut p̄isi lotovi lan.

¹⁷ Ləsələboi læb̄itoh mai nəvanuan tile ideh len natəm̄at.”§

¹⁸ “Ləsəm̄atahw len nəyalyalan siGot. Ləsənanu.”*

§ 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen *Ju o Jutah* evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike *metəkav*, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri. * 3:4: Psa 51.4 † 3:8: Len naves 5-8, aPol isor var naju gail nələlit topəḅas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas. ‡ 3:12: Hən naves 10-12, ris Psa 14.1-3, 53.1-3 * 3:13: Psa 5.9, 140.3 * 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1

¹⁹ Gidat datoləboi ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləbələboi ləbetətas gol galit am, ale hən bimasil ke nəvanuan pisi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot.

²⁰ Imaienan, avan ideh saləboi bīnor len nəhon aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat njai hən datbebus ləboi nəsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhon aGot?

²¹ Be gagai, aGot evəhot naḡisal hən datbīnor len nəhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh həni. Naḡisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail ləpəhav utaut həni sutuai tia.**

²² AGot erinji ke dattonor len nəhon nəboḡ dattorin nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan pisi lotokad nadələmian. Nəvanuan pisi ləpītḡitoḡ,

²³ husur nəvanuan pisi lugol nəsaan, nja lutoh a tut, a tut masuḡ dan aGot, ləsanor kasi hən ləbībar nəyalyalan san.

²⁴ Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas həni, len aKristo aYesu toḡur nəmakuvan sidato, aGot erinji ke dattonor len nəhon.

²⁵ AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san bīdakuv nəlol paḡpaḡ siGot, nəlon topəḡas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadələmian lotokade len nəmatan siYesu nḡos galito, aGot erubat nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot iparḡar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nəsaan silat ta nḡo, ta sutuai, səpansem galito.

²⁶ AGot igol natgalelan hən nanoran san bimasil len nəboḡ ta daməḡai. Igol tomaienān hən gai gabag bīnor, ale hən bīgol nəvanuan ləbīnor len nəhon, ləbīkad navoivoian mai nəboḡ lotokad nadələmian len aYesu topanis salito.

²⁷ Imagenan, datoləboi datbisor paḡpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datbīkad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadələmian len aYesu.

²⁸ Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadələmian dattokade, aGot erinji ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri.

²⁹ AGot evi Got seju gail nja? Be alat ləsavī Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am!

³⁰ Husur Got esua njai. Len nadələmian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləskəde.††

³¹ Namīlen ke nadələmian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienān! Nəboḡ dattorin nəlodato len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadələmian siAraham

¹ Ginamit namttovi Ju, ivi hən namtbīnau aAraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur naḡisal hən nəvanuan bəḡəm bīnor len nəhon aGot, aAraham isabi ke imabe?

² AGot təsab aAraham tanor len nəhon husur natit aAraham togol gail, aAraham təkad natesua hən tasor paḡpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bīsor paḡpat gai məhat len nəhon aGot.

³ Husur natosian siGot ike, "AAraham edələm na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran."*

⁴ Nəvanuan toum, naḡurḡuran san savi naviolan, be evi ḡurḡuran hən nauman san.*

⁵ Be dat səmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sarinji ke galit lunor len nəhon hum tovi naḡurḡuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadələmian lotokade lan.

⁶ Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboḡ tosor husur nahəhaḡuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

⁷ "Alat aGot torubat na-ḡur-kotov-nalo-an salit gail dan galito,

navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail,

navoian siGot igol lukab həni.

⁸ Evoi, lukab həni, lohəhaḡur həni,

* 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 ** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalobulat torim aMoses totos gail. †† 3:30: Deu 6.4; Kal 3.20. * 4:3: Gen 15.6; Kal 3.6 * 4:4: Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman sam igol gai ikabut sam. Natenan igol naḡurḡuran sam savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san.

husur aGot asike itos gat nēsaan salito gail am hum nēkabut salito.”*

⁹ Be nahəhəvuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Ao! Ipat mōs galito mai alat lēsəkade sal. Husur datuke, “AApraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”*

¹⁰ Be natenan evisi ŋais? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siApraham o a tahw lan? Imasil ke aGot erinji ke tovi nēvanuan nanoran nēboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal.

¹¹ Na-tiv-dalusi-an aApraham tokade a tahw, evi nē-ta-gati-an togol toparpar ke, aGot torinji ke, inor len nēhon. Imaienan, imasil ke aApraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aApraham evi atəmaliŋ piŋi lotokad nadəlomian be lēsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot erinji ke lunor len nēhon bathut nadəlomian salito.

¹² Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, lēbikad nadəlomian toŋitoŋ hum nadəlomian aApraham atəmadat tokade nēboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aApraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

¹³ Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aApraham mai nēpasusan san gail. Nēboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aApraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aApraham tokade lan, aGot erinji ke inor len nēhon.*

¹⁴ Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ŋai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike tēsarpoh.

¹⁵ Be nalo igol nēpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-ḅur-kotov-nalo-an am tabuer.†

¹⁶ Imaienan, len nadəlomian ŋai aGot erinji ke gidat datunor len nēhon, hən datbikad naviol-kəmas-an san, hən nēpasusan siApraham piŋi lēbikad nēsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadəlomian len aGot surian aApraham, dereh datikad nēsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aApraham evi tata sidat piŋi dattokad nadəlomian.

¹⁷ Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluŋoh hən nēvanuan naut tiltile gail.”* Len nēhon aGot, aApraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nēsa toḅuer, ale natit evisi.

¹⁸ Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aApraham ikad nadəlomian hən bəgəm vi tata sinaluŋoh hən nēvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Nalilimeso gotorisi, nēpasusan sam dereh lisoḅur maienan.”*

¹⁹ Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədaŋ han pəpadarŋ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadarŋ hən tomat mai aSarah tobutoh.*

²⁰ Gai sarin gabulan na-kel-gati-an siGot. Erinjə nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idan am, ale isal suh nəyalalan siGot.

²¹ AApraham inau ləboii ke aGot eləboi biŋol natideh tokel gati.

²² Ale husur nadəlomian san, aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.*

²³ Natosian enan toke “aGot erinji ke tovi vanuan nanoran” səpat mōs aApraham ŋai.

²⁴ Natosian enan ipat mōs gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datberinjə nəlodato lan, dereh terinji ke dattonor len nēhon.

²⁵ AGot idam hən nəmatan siYesu sil nēsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datbīnor len nēhon aGot.*

5

Navit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot erinji ke datunor len nēhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat təban aGot.

² Bathut nēsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas hən, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalalan siGot.

³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləŋon-isa-vəsa-an iŋan hən nə-daŋ-ḅuri-an.

* 4:8: Psa 32.1-2 * 4:9: Gen 15.6 * 4:11: Gen 17.9-14 * 4:13: Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 † 4:15:

Nalo eŋusan nēsaan sidato, be saləboi bilav kuv nēpanismen sile dan gidato. * 4:17: Gen 17.5 * 4:18: Gen 15.5

* 4:19: Gen 17.1, 15-22 * 4:22: Gen 15.6 * 4:25: Isa 53.4-5

⁴ Nə-dan-ḥuri-an igol aGot ehəhəvur hən nəvide sidato. Ale datḥeləboi aGot tohəhəvur hən nəvide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idan am.

⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisarpoḥ. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboḥ datsaləboi datḥigol navoian sal, len nəboḥ tonor həni, aKristo imat mōs gidat datsənau aGot.

⁷ Nəvanuan eviḥ ḥai ludam hən ləḥimat mōs nəvanuan tile, be ludam hən ləḥimat mōs nəvanuan nanoran ḥai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ḥuri-an hən ḥimat mōs nəvanuan tovoi.

⁸ Be len nəsa togole, aGot igol iparḥar ke toləmas masuḥ hən gidato maiegai ke: nəboḥ dattovi vanuan nəsaan sal, aKristo imat mōs gidato.

⁹ Len nəda hiYesu, aGot erinḥi ke datunor len nəḥon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol parḥar siGot.

¹⁰ A mō, nəboḥ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNatin ulumtan hən ḥimat gel gidato. Nəboḥ togol tomaianan, aGot igol datukad natəmat mai navoioian maii. Ale datḥikad navoioian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol parḥar siGot.

¹¹ Savi natenan ḥai, be datukemkem husur datsəkad nəsaasan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat mai aGot, gol datohəhəvur masuḥ.

Atam mai aKristo

¹² Imagenan, nəboḥ aAtam togol nəsaan, nəsaan eḥis len nəvile a pan, ale nəvit nəsaan evi nəmatan. Imaianan len nəsaan siAtam, nəpasusan san piḥi logəm vi vanuan nəsaan, lugol nəsaan, ale nəmatan ibar nəvanuan piḥi.*

¹³ Sutuai, nəboḥ nalo siMoses toḥuer sal, nəvanuan nəvile a pan lugol nəsaan. Be husur ləkəkad nalo sal, aGot satos gat nəsaan galenan ke tovi nəkabut salito.

¹⁴ Be len nəboḥ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan piḥi. Naut kəmas ləsaḥur kotov nakelean todaḥ siGot hum a Atam toḥur kotovi, naut kəmas natenan, lumat sumtan aAtam.

Datoləboi datḥenənoḥ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKristo.

¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuḥ len nəsaan siAtam. Husur len nəsaan siAtam nəvanuan isoḥur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Kristo, aGot eviol kəmas hən narubatian dan nəsaan mai nəvanuan isoḥur.

¹⁶ Ale nəvit na-viol-kəmas-an etile masuḥ hən nəvit nəsaan siAtam. Nəsaan siAtam iḥan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iḥan hən nanoran aGot togol dattokade len nəḥon, naut kəmas dattogol nəsaan toḥur.

¹⁷ Len nəsaan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan piḥi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəḥor masuḥ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Kristo, aGot erinḥi ke nəvanuan lunor len nəḥon. Ale ləḥinor len nəḥon maianan, dereh likad nədaḥan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke nəvit nəsaan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan piḥi. Len nəvide tomagenan, nəvit nategaii tonor aYesu togole, igol nəvanuan piḥi loləboi ləḥinor len nəḥon aGot mai ləḥikad nəmauran kitin.

¹⁹ Nəboḥ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isoḥur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboḥ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigol nəvanuan tisoḥur linor len nəḥon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan ḥegəm tibau len na-ləboi-səḥoti-an sinəvanuan. Be nəboḥ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuḥ am səḥori,

²¹ hən navoian ḥesəḥor nəsaan. A mō, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan piḥi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaianan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəḥon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

¹ Ale datekəmbə? Ivoi hən datḥigol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni ḥetibau am a?*

² Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a mō imat ebun. Imabe datutoh lan sal?

* 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19 * 6:1: Rom 3.8

³ Gidat pisi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat bonbon maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a?

⁴ Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nəbur nəmatan hən datbikad nəmauran veveu hən datbitohloh lan. Imaienan hən datbesurman aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.*

⁵ Husur, datbiŋon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datibiŋon maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san.

⁶ Datoləboii ke, nəmauran sidato ta mō itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan.

⁷ Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan.

⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodəłomi ke len natohan dattokade maii, dereh datitoh tabtab.

⁹ Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas biimat tətəs am. Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am.

¹⁰ Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən təbur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh mōs nəyalyalan siGot.

¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran hən nəsaan samit ta mō, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu Kristo, mitimastoh mōs nəyalyalan siGot len nəmauran veveu məttokade.

¹² Imagenan, nəsaan satiwol hən nibemito. Samtigol husur naləŋoniam hən nibemito lotosa.

¹³ Samtidam kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa hən biŋol nəsaan. Aoa! Məteviol hən gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan nəmatan. Məteviol hən nahudhubemit gail pisi mai aGot hən ləbiŋol navide lotonor len nabunusian san.

¹⁴ Husur nəsaan asike iwol hən gamit am, husur mətsatoh len navəlan nalo be mətutoh len navoian aGot toviol kəmas həni.

Datovi slev hən nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol kəmas həni. Imabe? Namilen ke inor hən datbiŋol nəsaan a? Satimagenan!

¹⁶ Nəboŋ məttodam hən mətbiŋol natit pisi avan ideh tokele, mətogəm vi slev san. Mətsaləboii a? Mətbilekis hən mətbiŋol nəsaan, egəm vi masta samito, ilav gamit vi lan nəmatan. Mətbilekis hən mətbiŋol nəsa aGot tokele, ilav gamit vi lan nəmauran hən nanoran.*

¹⁷ Be sipa vi təban aGot! A mō məttovi slev sinəsaan, be gagai, len nələmit kavkav, mətugol husur nakitinan hən naŋusanan məttokade.

¹⁸ AGot epur kuv gamito dan nəsaan tia. Mətsavi slev sinəsaan am. Mətogəm vi slev sinanoran.

¹⁹ Nokəmaienan len nasoruan kəta hən mətbeləboi səhot naŋusanan sagw. A mō mətudam hən gamit kavkav hən mətbevi slev hən navide tosa totavtavor mai nəsaan mōs mətbiŋol nəsaan van am. Gagai mitimasdam hən gamit kavkav hən mətbevi slev sinanoran mōs mətbikad nəboruan siGot.

²⁰ A mō, nəboŋ məttovi slev sinəsaan, mətsatoh len nanoran, nanoran sawol hən gamito.

²¹ Be navit nəmauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan məttogol gail. Navit natgalenan evi nəmatan!

²² Be gagai aGot epur kuv gamito dan nəsaan, hən asike nəsaan biwol hən gamit am. Mətovi slev siGot beti. Husur natenan, mətulav nəboruan siGot, ale navit nəboruan siGot len gamito evi nəmauran vi sutuai.

²³ Husur naŋurpuran hən nəsaan evi nəmatan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, naviol-kəmas-an siGot evi nəmauran vi sutuai.

7

Nasoruan kəta togəm len nəlahan

¹ Bathudud nadələmian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai.

² Len nalo, napəhaŋut tolah itoh len navəlan nəhaŋut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan biimat, alitenan asike itoh len navəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan.

³ Imaienan, nəboŋ ahaŋut san tomaur sal, alitenan bilah mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhaŋut togol naitian tosa təbur kotov nəlahan. Be ahaŋut san biimat, aliten imakuv

* 6:4: Kol 2.12 * 6:16: Jon 8.34

dan nalo enan. Ale naut kemas bilah tetas mai nahaʻut tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nolahan.

⁴ Imagenan bathudud sagw, nokemaiegai ke: naboŋ mättoʻbon mai niben aKriso len namatan san, mätumakuv dan nalo.* Ale gagai mätuʻbon mai atenan tole məhat dan namatan hən gidato datbiʻvan hən naʻvit siGot.

⁵ Naboruan dattokade a mō evi naboruan hən nasaan. Naboŋ naboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuʻ hən datbigole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit p̄isi dattogole luʻvan hən namatan.

⁶ Be gagai, gidat dattobon mai aKriso len namatan san, datumakuv dan nalo tobanj̄is gat gidato. Imaienan datsahusur naʻp̄isal ta mō, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur naʻp̄isal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nasaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo taʻbuer, asike nətələboi səhot nasaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi nasaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm̄ tevənoh natideh.”*

⁸ Be ehum nasaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tiltile gail. Husur nalo taʻbuer, nasaan asike təkad nədaŋan tomaienan.

⁹ A mō, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be naboŋ notosəsəloŋ hən nakelean todaŋ toke, “Sa-nələm̄ tevənoh natideh,” numadhaləboii ke nugol nasaan, nasaan imaur len ginau.

¹⁰ Ale len nasaan nukad namatan husur nasaan epəpəhun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaŋ topat hən bilav nəmauran mai ginau, ilav namatan mai ginau!*

¹¹ Bathut len nakelean enan todaŋ nasaan isaʻb naʻp̄isal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaŋ, igol numat.*

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todaŋ len nalo evi siGot, inoŋ, ivoi.

¹³ Bimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaienan! Evi nasaan togole. Len nalo tovoi nasaan ilav namatan gəm hən ginau, epəpəhun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nasaan len nəlogw iparpar, ale noləboii ke nasaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad naboruan nasaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nasaan.

¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləŋon nəbigole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəbigole.

¹⁶ Be nəsa notogole bevi nəsa notomətahun nəbigole, nudam̄ ke nalo ivoi.†

¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nasaan togol naut a im san len ginau togole.

¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len naboruan sagw hən nasaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi.

¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətahun nəbigol nasaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni.

²⁰ Avil nəbigol nəsa notomətahun nəbigole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nasaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusab̄ natesua tomaiegai tabtab ke: naboŋ notoləŋon nəbigol navoian, nasaan itah tabtab mai ginau.

²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot,

²³ be nobunus nədaŋan‡ tile am len ginau tobal mai nalo nənauan sagw toləŋoni. Ale nədaŋan enan igol nasaan topat len ginau, ibanj̄is gat ginau.

²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəhaʻuran eʻbuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai toseh̄ar ginau van hən namatan? Ase?

²⁵ AGot səbon! Len aYesu Kriso, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len naboruan sagw hən nasaan novi slev hən nasaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

* 7:4: Len naut egai ehum dattovi pəhaʻut ale nahaʻut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo. * 7:7: Exo 20.17; Deu

5.21 * 7:10: Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11 * 7:11: Gen 3.13 † 7:16: Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun Debur kotovi, namilen ke eləŋon bigol husuri. ‡ 7:23: Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədaŋan.

¹ Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh m̄os alat lotovi seKristo, aYesu.

² Bathut nədaŋan seNunun Nəmauran len aKristo aYesu igol gumakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan.*

³ Nalo edədas bilav kuv gidato dan nəsaan, husur len nədaŋan sidat səbōdato, datsaləboi datb̄igol husur nalo. Avil nəsa nalo todadasi, aGot igole. AGot esəvat aNatun ulum̄an matmat san hən begəm vi vanuan. Ikad niben mai nəbōruan sur̄m̄an gidat dattovi vanuan nəsaan gail. Ale aGot eriŋ nəpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hən natutumavan m̄os nəsaan sadit gail. Igol nədaŋan hən nəsaan inoŋ.

⁴ AGot igol imaienan, hən natit gail na-tos-gati-an hən nalo tokel ke lotonor ləbisarpoh len gidato m̄au, hən datb̄eləboi datb̄igol p̄is navide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur naləŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur naləŋonian seNunun aGot.

⁵ Alat lotogol husur nəbōruan nəsaan salito, lunau tabtab hən nəsa nəbōruan nəsaan toləŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hən nəsa aNunun aGot toləŋoni.

⁶ Husur nəbōŋ nəbōruan nəsaan towol hən nənauan, navite evi nəmatan. Be nəbōŋ aNunun aGot towol hən nənauan, navite evi nəmauran mai natəm̄at.

⁷ Bathut nəbōŋ nəbōruan nəsaan towol hən nənauan, nənauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot bōŋ ideh, savi enan ŋai, be edədas b̄igol husuri.

⁸ Husur enan, alat lotogol husur nəbōruan nəsaan salito ləsaləboi ləb̄igol aGot b̄ehəhaʋur.

⁹ Be gamito, m̄ətsagol husur nəbōruan nəsaan, m̄ətuŋol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike b̄ikad aNunun aKristo lan, gai savi seKristo.

¹⁰ Be aKristo b̄itoh len gamito, naut kəmas nibemito dereh limat sil nəsaan, aNunun aGot evi nəmauran veveu m̄os gamito husur nanoran, navoivoian m̄əttokade mai aGot.†

¹¹ Ale aNunun aGot togol aYesu tole m̄əhat dan nəmatan b̄itoh len gamito, namilen ke, naut kəmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nəlomito, atenan togol aKristo tole m̄əhat dan nəmatan dereh tilav nəmauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nadələmian, datimasgol nəsa aGot toləŋoni. Sadatehusur naləŋonian hən nəbōruan nəsaan sidato.

¹³ Husur m̄ətb̄ehusur naləŋonian hən nəbōruan nəsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot m̄ətb̄igol navide samit tosa gail ləb̄imat ebun, dereh mitikad nəmauran.

¹⁴ Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot.

¹⁵ Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən m̄ətb̄evi slev hən namətəhwan hən namətəhwan b̄iʋol hən gait tətəs am. Aoa! Ilavi hən m̄ətb̄egəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, "Appa, Tata."‡

¹⁶ Nəbōnan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail.

¹⁷ Ale datb̄evi anatan san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni m̄os anatan gail sur̄m̄an aKristo tokade. Imaienan, datb̄ihan katəp̄ol mai aKristo len na-ləŋon-isa-vəsa-an san, dereh datikatəp̄ol mai len nəyalyalan san.*

Nəyalyalan ta tahw

¹⁸ Len nabunusian sagw, datb̄enənōʋ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalyalan aGot b̄evəhoti mai gidato balai, na-ləŋon-isa-vəsa-an savi natideh.

¹⁹ Len nasigariran, natit p̄isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh lan, natgalen p̄isi losuh vir aGot b̄evəhot anatan gail ləb̄ip̄arḡar.

²⁰ Husur natgalen losuh kəmas, ləsalekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan. § Igone len nə-vatvat-viri-an

²¹ ke, gail p̄isi limakuv dan nəbaŋisian hən nəmatan mai namōman mai nəboan, hən ləb̄ikad nəmakuvan toyalyal anatan aGot gail lotokade.

²² Husur datoləboii ke natit p̄isi aGot togole lokilob vəbar daməŋai, lois b̄onb̄on len napəŋasan, hum napəhaʋut topasus.

²³ Savi natenan ŋai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum navit nametəkav hən natit p̄isi aGot b̄eviol həni mai gidat balai. Datosigarir, datutoh vir nəbōŋ aGot b̄igol datb̄evi anatan san gail, nəbōŋ b̄igol nibedat ləb̄imakuv dan natit p̄isi tosa hən ləb̄egəm vi nibedat veveu vi sutuai.*

* **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nədaŋan hən nəsaan mai nəmatan. † **8:10:** Len naut egai namilen səmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nəsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nəmauran husur aGot eriŋ ke m̄ətnunor len nəhon. ‡ **8:15:** Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * **8:17:** 2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § **8:20:** Nəbōŋ aGot togol navile a pan, igol natit p̄isi hən ləb̄igol nəsa toləŋoni, hən ləb̄ikad navite. Be nəbōŋ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike luvan am hum ta m̄to, ale losuh kəmas maienan.

* **8:23:** 2Kor 5.2-4

²⁴ Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboŋ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be datbikad nəsa datbivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia?

²⁵ Be datbivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-dəŋ-ḅuri-an datutoh mədəu viri.

²⁶ Len nəvide tomaienən, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədəŋ. Husur datsaləboi nəsa tonor hən datbisor tuṽ mōsi. Be len nakiloban nasoruan todədəs bikel namilen, aNunun aGot isor tuṽ sidato.

²⁷ Ale aGot tokəta kitev nəsa topat len nəlodato, gai eləboi nənauan seNunun, bathut aNunun isor sinəvanuan siGot gail mai aGot, tonor hən naləŋonian siGot.

²⁸ Ale datoləboi ke len natit pisi tovisi hən galito, aGot eum mōs navoian silat gai toləmas bun galito, gai tokis galito tonor hən nə-nau-utaut-an san. **

²⁹ Husur sutuai tia aGot eləboi alat ləḅevi esan gail. Len nənauan san erinji ke legəm sumən aNatun, hən ke aYesu bevi hai a mō tokad aṽan mai aṽavinen tosoḅur.

³⁰ Ale alat aGot torinji ke legəm sumən aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, erinji ke lunor len nəhən. Ale alat gai torinji ke lotonor len nəhən, eputsan galito hən ləḅiyalyal maii.

Na-ləmas-masuṽ-həni-an siGot

³¹ Natgalenan ləbimaienən, datekəməbe am? AGot bitah mai gidato, bevi sidato, avan ideh saləboi ḅewin səhor gidato!

³² AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol həni hən ḅimat mōs gadit pisi. Imagenən, husur toviol hən aNatun mai gidato tia, dereh teviol kəmas hən natit pisi am mai gidato.

³³ Len nakotan siGot ase eləboi ḅeil hirhir ke alat aGot tolekis hən galito, lotogol tosa? Husur evi aGot torinji ke lotonor len nəhən!

³⁴ Ase eləboi bikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot mōs gidato. Evi aKristo tomat mōs gidato, evi aKristo aGot togol tole məhat dan nəmatan ale evi aKristo tobətah len nətarhət nəmatu siGot.

³⁵ Imagenən, ase eləboi ḅepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo enan? Naut kəmas avan ideh bigol nasənanan len gidato, naut kəmas nəmauran sidat ḅidaŋ, naut kəmas nəvanuan gail ləḅemədəs tabtab hən gidato, naut kəmas nəhanian ḅəḅuer, naut kəmas datḅimalmal, naut kəmas nəmauran sidat pəpadaŋ hən ḅipət len nəmatan, naut kəmas nəḅu nəḅalan bigol datḅimat, səkad natideh toləboi ḅepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an seKristo!

³⁶ Hum nəḅe sua len natosian siGot tokele ke,

“Nəmauran sinamito

pəpadaŋ tipat len nəmatan tabtab

mōs gaiug;

Len nabunusian sinəvanuan gail

namtohum nasipsip hən na-ti-buni-an.”*

³⁷ Be naut kəmas nəsa tovisi hən gidato maienan, len aKristo toləmas bun gidato, datowin səhor natgalen pisi.

³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi ḅepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋjai mai nəboŋ ḅegəmai arodədasi, nədaŋan ideh edədasi,

³⁹ nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit pisi toshu toləboi ḅepəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsalibəŋ. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke

² nukad nalolosaan toṽbau len nəlogw. Noləŋon isa masuṽ be sasib. Nəlogw itanjs nəbathudud sagw, naJu lotomətahun aKristo.

³ Nohəhəvur hən aKristo tasemale hən ginau hən asike nətavi esan am, mōs nəbathudud sagw gail, hən lətarinji nəlolit len aKristo.

⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləḅevi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsən. Ilav nalo mai galito. Idam hən lotolotu həni. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail.*

** 8:28: Natosian galevis ta sutuai luke, Ale datoləboi ke natit pisi loum bonbon hən navoian mōs alat lotoləmas bun aGot.

* 8:36: Psa 44.22 * 9:4: Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1

⁵ Lovi næpasusan siApraham, seIsak mai sijakop. Ale aYesu evisi len næpasusan enan len næmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nædanan san tosøhor natit pisi, næ-sal-suhi-an tivan hœni vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, "Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol næsa tokel mai alat a Israel." Sa-datekœmaienan! Husur len næpasusan seIsrael pisi, isobur læsavi alat a Israel kitin. Læsavi vanuan siGot.

⁷ Naut kœmas lotovi len næpasusan siApraham, læsavi anatun kitin gail. Husur aGot ikel mai aApraham ke, "Len aIsak dereh gikad næpasusan notokel gati mai gaiug."*

⁸ Namilen ke, næpasusan lotovisi len niben aApraham læsavi anatun aGot, be len nabunisian siGot, næpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ηai, galit lovi anatun aApraham kitin.*

⁹ Husur aGot ikel gati maiegai ke, "Len næboη han, dereh netœlman, ale aSarah tikad anatun ulumœan."*

¹⁰ Savi natenan ηai. Anatun aRepekah gœlaru artovi mœlav arukad atœmalaru esua ηai, tovi aIsak, atœmanamit ta sutuai.

¹¹⁻¹² Be næboη namœlav arsavisi sal, arsagol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, "Ahai a mœ dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw." AGot ekœmaienan hœn bimasil ke næboη tolekis hœn nævanuan, salekis hœni bathut næsa tovoi o tosa togole. Ilekis hœn nævanuan husur nænauan san ηai mœs næsa tolœjoni.*

¹³ Hum natosian siGot toke, "Nolœmas bun ajakop

be nomœtahun aEsau."*

¹⁴ Datekœmabe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekœmaienan!

¹⁵ Husur aGot ikel mai aMoses ke,

"Dereh nilolosa hœn avan ideh næbilolosa hœni.

Dereh ginau nælogw titanis avan ideh nælogw bitanisi."*

¹⁶ Imagenan, aGot ilekis hœn nævanuan, savi husur lotolœjoni, savi husur lotoum todan mœsi, ipat len nalolosaan siGot.

¹⁷ Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, "Nutabtabuh len gaiug hœn gœbevi kin hœn nædanan sagw bœparpœr, naut kœmas nækadum tohaihai, hœn nævanuan læbikel ur nahœsagw len navile a pan kavkav."*

¹⁸ Imaienan aGot ilolosa hœn avan ideh aGot tolœjœn bilolosa hœni. Ale nækadun avan ideh aGot tolœjœn bihaihai, aGot igol ihaihai.

¹⁹ Hum ma gœbeus ginau ke, "AGot bigol nækadun nævanuan bihaihai, limasmagenan. Na imabe aGot toke lugol næsaan?"

²⁰ Be gaiug ase? Savi hœn gaiug hœn gœbisor tas aGot! Nau nategai. Nabilikoro saus nævanuan toum hœni hœn nœtan bulau ke, "Imab gotoum hœn ginau hœn næbimagegai?"*

²¹ Nœvanuan toum hœn nabilikoro len nœtan bulau, næboη tolav nakobhutan bulau sua, elœboi œum hœn nabilikoro sua hœni topœhas mai nabiliwai sual am hœn bœriη næpahsago lan. Ipat len gai.*

²² Ale aGot elœboi bigol bœmaienan hœn nævanuan. Naut kœmas inor hœn aGot bigol nælol paηpaη mai nædanan san bœparpœr, len næ-dan-œuri-an itoh mœdau mai galit lotogol nælon topaηpaη, alat gai toutaut hœn galit mœs læbimasig, næpanismen ipat vir galito.

²³ Igol tomaienan hœn natibauan hœn næyalyalan san bœparpœr hœn alat gai tololosa hœn galito, alat gai toutaut hœn galit tia mœs læbibœn mai len næyalyalan san.

²⁴ Ale alatenan gai tolekis hœn galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hœn gidato dan naju gail mai alat læsavi ju.

²⁵ Ekœmaiegai len natosian siHosea, ike, "Alat læsavi vanuan sagw

dereh nekis galit hœn nævanuan sagw gail.

Ale alat læsalœboi na-lœmas-buni-an sagw,

dereh nekis galit hœn nævanuan notolœmas bun galito."*

²⁶ "Ale len naut aGot tokel mai galit ke,

'Mœtsavi nævanuan sagw,'

len naut enan nævanuan dereh lekis galit hœn

* 9:7: Gen 21.12 * 9:8: Kal 4.22-23 * 9:9: Gen 18.10, 14. Len nalobulat Natubatan, næboη aGot tokele, ikel ke tetœlman len næboη enan len nasihau togœmai. * 9:11-12: Gen 25.23 * 9:13: Mal 1.2-3 * 9:15: Exo 33.19 * 9:17:

Exo 9.16 * 9:20: Isa 29.16, 45.9 * 9:21: Jer 18.6 * 9:25: Hos 2.23

‘anatum aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’”*

²⁷ Avil aIsaiah ikai mōs alat a Israel ke,

“Naut kəmas alat a Israel lusōbur

hum nabion bitas,

evis ŋai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.

²⁸ Bathut, husur nə-səb-səhoti-an san len nakotan,

Nasuḅ aGot dereh tetutut hən ḅipansem pis alat navile a pan.”*

²⁹ Ehum aIsaiah tokele a mō tia ke,

“AMasta hən navəshəsoltia hən nəmav

asike tariḅ nəpasusan sidat galevis tasuh,

dattasumian naut a Sotom,

dattasumian naut a Komorrhah

artomasig pisi.”*

Israel ipar dələmian

³⁰ Beti datekəmage? Nekəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsauum sədaḅ hən ləḅikad nanoran, navoivoian mai aGot, be len nadələmian lukade.

³¹ Avil alat a Israel lotoum todaḅ hən ləḅigol husur nalo hən ləḅinor, ləḅikad navoivoian mai aGot, lodədasi.

³² Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariḅ nəlolit len aGot, lorinḅ gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes habətw len “nəvat hən na-pes-habətw-an.”

³³ Hum natosian siGot toke,

“Məteris! Len naut a Sion norinḅ nəvat

togol nəvanuan lotopes habətw,

nəḅiltivat enan togol nəvanuan lototeh,

ale alat lotorinḅ nəlon lan

asike loləḅon isa sil lotorinḅ nəlolit lan.”†

10

¹ Bathudud nadələmian, len nəlogw noləḅon masuḅ hən aGot ḅilav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuḅ mōs natenan vi təban aGot.

² Ginau noləḅoi nəḅikel koti ke, ludaḅ len na-lotu-hən-aGot-an, be nəḅisal lotohusuri savi len naləḅoian kitin.

³ Lotətan hən nəḅisal aGot togole hən ləḅikad navoivoian maii, ale ludas ḅisal salito. Bathut natenan lomətahun nəḅisal siGot, lotəgau gat nəḅisal hən na-gol-husur-nalo-an.

⁴ Be aKristo igol nalo inoḅ.* Imaienan nəvanuan pisi lotorinḅ nəlolit len aKristo, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan pisi

⁵ AMoses itos husur nəḅisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan ḅinor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol ḅis nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”*

⁶ Be nəḅisal hən nadələmian hən nəvanuan ḅinor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəloḅm ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’”† (hən ḅesəhar aKristo vi pan hən ḅevi tarhət sam̄).

⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nəloḅm ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’” (hən ḅigol aKristo ḅile məhat dan nəmatan).

⁸ Be savi hən gəḅimasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaḅ ŋai, ipat len nabuḅoḅm, ipat len nəloḅm.” Enan boh nasoruan hən nadələmian namttokel uri.

⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəḅikel koti len nabuḅoḅm ke, aYesu evi Masta, mai gəḅədələmi len nəloḅm ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄.

¹⁰ Husur len nadələmian enan dattokade len nəlodato, aGot erinḅi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dattokele len nabuḅodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh torinḅ nəlon lan asike eləḅon isa sil torinḅ nəlon lan.”*

¹² Nasoruan enan ipat mōs nəvanuan pisi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavi Ju. AGot evi Masta salit pisi, ale ivoi masuḅ hən galit pisi lotousi hən ḅevi tarhət salito.

* 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen 19.23-28 † 9:33: Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat

Isaiah tokel uri evi aKristo. * 10:4: Namilen ke aKristo evurvur nəsa nalo topat mōsi. * 10:5: Lev 18.5 † 10:6:

Hən naves 6-8, Deu 30.12-14 * 10:11: Isa 28.16

¹³Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan p̄isi lotous Nasuḅ aGot hən bevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴Be asike ləbikad nadəlomian len aGot, leus mab hən bilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləbəsəsoləḅ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh bikel ur aGot, lesəsəsoləḅ hən na-kel-uri-an mabe?

¹⁵Ale asike aGot bəsəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovovi masuḅ nəboḅəḅ nəvanuan togəm hən bikel na-kel-uri-an tovovi!”*

¹⁶Be savi nəvanuan p̄isi lotogol husur na-kel-uri-an tovovi. Husur Isaiiah ike, “Nasuḅ aGot, nəvanuan evis ḅai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”*

¹⁷Imagenan, nasəsəsoləḅan evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləbəsəsoləḅəḅ ḅai nəboḅəḅ avan ideh bikel na-kel-uri-an husur aKristo.

¹⁸Be nous nategai, losəsəsoləḅ māu a? Evoi! Losəsəsoləḅ boh! Hum natosian siGot toke, “Nadololito ibar

naut p̄isi len navile a pan,
nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

¹⁹Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsələboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a m̄o len nabuḅəḅəḅ aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən naluḅoh naut tiltile gail,
dereh nigol mititabulol bulos galito;
len navoian sagw
van hən naluḅoh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nəlomit tipanpan.”*

²⁰Ale alsaiiah ikad na-il-buri-an, isor siGot, ike,
“Alat ləsadoḅəḅ ginau lusab ginau,

novisi hən alat ləsəus kitev ginau.”*

²¹Be isor husur alat a Israel ke,

“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmariboḅəḅ kavkav
nosəsah hən navəlagw gəlaru
van hən nəvanuan ləsəgol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

¹Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nəhəmar aPenjamin len nəpasusan siApraham.*

²Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəboḅəḅ tokoblen mai aGot sil alat a Israel.

³Ike, “Nasuḅ aGot, lugol ahai kelkel ur sam̄ gail lumat. Luləp̄up̄ul nəmel tutumavan sam̄ gail lumasirsir. Ginau səbögw ḅai nutoh, ale gagai ludəḅəḅ ginau hən ləb̄igol nəb̄imat.”*

⁴Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alalun̄an sagw lotovi 7,000 ləsəlotu hən aPaal tovi got gəgəras, boḅəḅ ideh.”*

⁵Imaienan len nəboḅəḅ ta daməḅəḅai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito.

⁶Ale aGot b̄ilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi naḅurḅuran hən nəsa lotogole.

⁷Ale imabe? Alat a Israel ləsəsab̄ nəsa lotodoḅəḅ, ləsəkad nəsa lotoləḅəḅəḅəḅ. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit p̄isi am nəkadulit iḅonḅon.

⁸Hum natosian siGot toke,
“AGot igol nənəuan salit ipat buḅəḅəḅəḅəḅ,
igol namətalit ləsəkəta,
nədarin̄jalit ləsəsəsoləḅəḅ,
van vəbar nəboḅəḅəḅəḅəḅəḅ.”*

* **10:13:** Jol 2.32 * **10:15:** Isa 52.7 * **10:16:** Isa 53.1 * **10:18:** Psa 19.4 * **10:19:** Deu 32.21 * **10:20:** Isa 65.1 * **10:21:** Isa 65.2 * **11:1:** Flp 3.5 * **11:2:** Psa 94.14 * **11:3:** 1Ki 19.10, 14 * **11:4:** 1Ki 19.18 * **11:8:** Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10

⁹ Ale aTevit tovi kiŋ ike,

“Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
nəlevlev ləbībat lan,
nəvat hən na-pes-həbetw-an
mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timətmot

hən asike ləbekəta,
letəmadehw tabtab
len namələsan hən nəsaan lotovusi.”*

¹¹ Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləbīteh vəmasig māu a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol nəpīsal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləbītabulol bulos galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan.

¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəbəŋ galit pīsi ləberīŋ nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhovi!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətsavi Ju. Bathut novi ahai pispisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole mōs gamito.

¹⁴ Nuke nigol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttofade, hən aGot bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

¹⁵ Nəbəŋ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbīkad navoivoian maii. Be nəbəŋ bilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləbīkad nəmauran dan nəmatan!

¹⁶ Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləberīŋ nahudhubəta hum nəhanian metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datbinau nəhai, nəharhəte bevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot.

¹⁷ Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolaḅur nəpashəte galevis dani, lohum alat seIsrael. Ale gamit mətsavi Ju, mətohum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətəbigel nəpashət lotoməbur. Ale gagai mətəmaur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aAraham mai nəpasusan san gail.

¹⁸ Imagenan, samtīpatpat gamit məhat husur məttogel nəpashəhai len naut lotoməbur lan. Mətovi nəpashəhai ŋai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətəmaur len nəkaduhai.

¹⁹ Hum ma gəbīke, “Nəpashəhai gail, aGot ilabubur gail hən nəbīgel galito.”

²⁰ Ekitin. Be aGot ilabubur galit husur ləsəkad nadələmian lan, ale gumaur husur gotokad nadələmian lan. Sagīpatpat gaiug məhat, be gemətahw.

²¹ Husur aGot bilabubur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadələmian lan, asike gəbīkad nadələmian lan, dereh tilaḅur gaiug am.

²² Mītinau navoian mai nədaŋan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaŋ hən alat lototeh, be gəberīŋ nələm tabtab len na-gol-na-voi-an san, dereh tīgol navoian hən gaiug. Asike gəbīmaienan, dereh tita kuv gaiug.

²³ Ale alat seIsrael ləbīpair dan nə-par-dələmi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi beśəhud təlmam hən galito len nəhai.

²⁴ Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuvi, ale tośuhud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi nəvide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua bitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail. Ale emədmədau ŋai hən aGot beśuhud təlmam hən nəpashət gail len nəhai lototov matnat lan.

Nəlon aGot itaŋis nəvanuan pīsi

²⁵ Bathudud nadələmian, nomətahun mətəbetətan hən nakitinan sua tosusuah, be nuke məteləboi hən asike mətəbīpatpat gamit məhat len namītisau samito. Alat seIsrael, nəkadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vəbar galit pīsi aGot tolekis hən galit ləsavi Ju, ləberīŋ nəlolit lan.

* **11:10:** Psa 69.22-23 * **11:12:** Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləberīŋ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tīgol natsua bivoi masuŋ səhori am. † **11:16:** Num 15.19-21. Len naut egai nəbəŋ tosor husur nabəta, isor husur nəvide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəbəŋ lotomabul nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta pīsi evi siGot. Namilen ke, aAraham mai anatun mai aməhaibən ləbevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

²⁶ Len nāvide tomaienān aGot dereh tilav kuv aIsrael p̄isi dan nāsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua bilav kuv nēvanuan san gail,
dereh tegām len naut aSion,
dereh tipair hən nēpasusan siJakop,
nələlit toḃov hən gināu, aGot,
dan nāsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hən galito
notota gati len nahəsagw, ke,
dereh nitariv kukuv nāsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhət na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomətahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mətšavi Ju, mətukab hən natenan, mətukad navoian aGot toviol kəmas həni. Avil aGot eləmas bun galit sal, husur tolekis hən galit lotovi nēpasusan siAraham, aIsak mai aJakop.

²⁹ Husur nəḃorj aGot tolekis hən nēvanuan toviol maii, nənauan san sagəgel ḃorj ideh.

³⁰ A mō gamit mətšavi Ju, mətomətahun nāsa aGot toləḃoni. Be gagai ilolosa hən gamito, ivoi hən gamito husur alat seIsrael lotomətahun nāsa toləḃoni.

³¹ Len nāvide tomaienān, gagai alat seIsrael lomətahun nāsa aGot toləḃoni, gol ke, len nāvide aGot tololosa hən gamito, dereh tilolosa hən galit tətas am.

³² Husur nēvanuan p̄isi ləsaḃol husur nāsa aGot tokele, ale ibanjs gat galit len nāvide enan, hən bilolosa hən galit p̄isi.

Nə-sal-suh-aGot-an

³³ O numarjmanj len namitisau mai naləḃoian siGot artotibau masuṽ, artoyalal habat! Datodədəs datḃeləḃoi nə-sab-səḃoti-an mai nāp̄isal san galit.*

³⁴ Hum natosian siGot toke,
“Ase eləḃoi nənauan siNasuḃ aGot?
Nasoran sise eləḃoi ḃevi tarhət san?”*

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot
tonor hən aGot bisar gele?”*

³⁶ Husur aGot igol natit p̄isi, ale len nəḃarjan san natit p̄isi losuh hən ləḃevi esan. Mitisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadələmian, husur nəlon aGot totanjis gidato, nōnjir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən ḃevi esan səḃon, hən gai ḃehəḃavur masuṽ həni. Enan evi nāp̄isal kitin hən mətḃilotu hən aGot.

² Samtigol tətəṽ hən nāvide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən nāp̄isal hən nənauan samito hən ḃiveveu. Bimaianan, dereh mitinau kitev nāsa aGot toləḃoni, mətələḃoi səḃoti, hən mətḃigol nāsa tovoi, nāsa tonor, nāsa togol aGot toḃehəḃavur həni.*

³ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai gināu, nukele hən gamit višusua ke, saginau gaiug gabag tesəḃor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadələmian aGot tolav mai gamit višusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səḃomito.

⁴ Niben nēvanuan ikad nahudhute isəḃur, ale nahudhut višusua ikad nauman san totile.

⁵ Imaienān hən alat lotorinj nələlit len aYesu. Gidat dattosəḃur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat višusua datovi sidat gabag.

⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas həni mai gidato. Gəḃikad naviolan hən gəḃikel ur nāsa aGot tokel mai gaiug, gikel ur nāp̄isulan siGot tinor hən nadələmian sam̄.

⁷ Gəḃikad naviolan hən gəḃevi tarhət sinēvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəḃikad naviolan hən gəḃepusan, gepusan.

⁸ Gəḃikad naviolan hən gəḃigol nēvanuan gail ləḃeləḃon ḃivoi am len nələlito, gigol leləḃon tivoi am len nələlito. Gəḃikad naviolan hən gəḃeviol, geviol habat. Gəḃikad naviolan hən na-il-a-mō-an, len na-il-a-mō-an sam̄ geum tivoi. Ale gəḃikad naviolan hən nələm ḃitanjs nēvanuan gail, gigole len nahəḃavuran.*

* 11:27: Isa 59.20-21, 27.9

* 11:33: Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6

* 11:34: Isa 40.13

* 11:35: Job 41.11

* 12:2:

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsa tovoi len nabunusian siGot.

¹⁰ Ləmas masuʋ hən gamit gabag hum məttovi alatmivan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səbomito.

¹¹ Sagipetəmas len nauman siGot be timaur mətəñ hum aNunun aGot toʋuv vivi məhat len nəloñ.

¹² Bathut nə-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehəhəvur. Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an bivar gaiug, gidan buri len na-toh-mədau-an sam. Gidan len na-sor-tuʋ-an.

¹³ Nəboŋ nəvanuan siGot ləbemidol, gevi tarhət salito. Gehəhəvur hən nametbos gail ləbēbis lohoim sam.

¹⁴ Geus aGot hən bivoi hən alat lotomədas gaiug gol gotoləŋon tosa vəsa. Geusi hən bivoi hən galito, sageusi hən bəmədas galito.*

¹⁵ Gehəhəvur mai alat lotohəhəvur. Geləŋon tisa, gitan mai alat lotoləŋon tosa, lototan.

¹⁶ Mitinau gamit gabag hum məttopitoʋ ŋai. Sagipatpat gaiug məhat len nənauan sam, be gehəhəvur hən gəbitah mai alat lotovi ut kəmas. Len nənauan sam səboñ saginau ke gotokad namitisau hən nəmauran tonor.*

¹⁷ Sagivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gaiug. Len natideh gəbigole, gol husur napisal nəvanuan pisi lotoləboi ləbekəta səhoti ke tovoi.

¹⁸ Len natideh topat len gaiug, gəbələboi gəbigole, gikad natəmat mai nəvanuan pisi.

¹⁹ Gamit notoləmas bun gamit pisi, samtigol nasisilan. Riŋi hən nəlol paŋpaŋ tonor siGot bigole. Bathut len natosian, Nasuʋ aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansem alatogol tosa hən gamito, ipat len ginau.”*

²⁰ Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sam bimaləkəkət, gevəŋani. Bimaduh, lav natideh mañ hən bəmuni. Nəboŋ gəbigol natenan, nahurun dereh tisa masuʋ.”*

²¹ Nəsaan satesəhor gaiug; be gesəhor nəsaan hən navoian.

13

Riŋ gamito len navəlan nəgavmen

¹ Nəvanuan pisi lerin galit səbolito len navəlan nəgavmen lotoil a mō. Husur nədaŋan hən na-il-a-mō-an ideh topat, aGot idam hani. Ale alat lotoil a mō, aGot itabtabuh len galito.

² Imagenan, avan ideh tomətəhun alat lotoil a mō, emətəhun nəsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nəpanismen gəm hən gai gabag.

³ Husur alat lotoil a mō ləsagol namətəhwan len alat lotogol tonor be len alat ləsagol sanor. Gəbələŋon ke asike gəbēmətəhw len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug.

⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot mōs navoian bivan hən gaiug. Be gəbigol bisa, gemətəhw! Husur ikad nədaŋan hən bipansem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən bipansem alat lotogol tosa.

⁵ Imagenan, gerin gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəbipanis. Ale natsual am, gole hən nəloñ bimasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, gevur nətəks sam. Husur alat lotoil a mō, loum siGot nəboŋ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen.

⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəbilavi. Bevi nətəks o nəlaisens, vur nətəks, vur nəlaisens. Binor hən gəberin avan ideh a məhat len nənauan sam, riŋi a məhat. Binor hən gəbeputsani len nənauan sam, putsani.*

Mətəlas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be na-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəbələmas bun nəvanuan, gugol pis nəsa nalo siMoses tokele.

⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nəloñ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur pis gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug suñan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

* **12:14:** Mat 5.44; Luk 6.28 * **12:16:** Isa 5.21; Pro 3.7 * **12:19:** Deu 32.35 * **12:20:** Pro 25.21-22 * **13:7:** Mat

22.21; Mak 12.17; Luk 20.25 * **13:9:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol

paŋpaŋ sam o naləŋonian sam ŋai. * **13:9:** Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18

¹⁰ Na-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, na-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natenan husur mətələboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mət̄bilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKristo bilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta mo, nəboŋ dattomadhakad nadələmian lan.

¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ b̄evisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbālan hən namial.

¹³ Len nəmauran sidato datitoh len naʋide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totaʋtaʋor len nabiltihanan mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol naʋide tosa totaʋtaʋor hum nalipah, sadateʋitʋituh, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəlodat toʋənvənah.

¹⁴ Mitilav kot nəboruan siMasta sidato, aYesu Kristo sumān tovi nahurabat dattosuni, hən gai biwol hən nəmauran sidato. Samtinau naʋisal ideh hən mət̄bigol nəsa nəboruan nəsaan samito b̄eləŋoni.

14

Alat, nadələmian salit sədaŋ

¹ Nəvanuan gail nadələmian salit sədaŋ, mət̄ehəhaʋur hən ləb̄itah mai gamito. Samteʋitʋituh mai galit husur nəvanuan salit səbolito.*

² Nəvanuan, len nadələmian san, eləboi bihan natideh, be togon nadələmian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ŋai.

³ Nəvanuan tohan natit p̄isi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit p̄isi gai satisab̄ səhoti ke togon tohan natit p̄isi timaspanis, husur aGot ehəhaʋur hən atenan totah maii.

⁴ Gaiug ase hən gəb̄isab̄ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ŋai, ale ipat len amasta ŋai hən b̄ikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsa tonor, husur Nasub̄ eləboi b̄evi tarhət san hən bigole.

⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke loʋitp̄itov ŋai. Ipat len gamit ʋisusua hən mət̄binau səhoti len nənanuan samito.*

⁶ Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən b̄eputsan Nasub̄. Ale gai tohan naməŋod, ihani m̄os Nasub̄, husur esipa vi təban aGot həni, beti ihani. Ale gai səhan naməŋod, igole hən b̄eputsan Nasub̄, ale esipa vi təban aGot.

⁷ Husur gidat ideh satoh m̄os gai səb̄on ŋai, gidat ideh səmat m̄os gai səb̄on ŋai.

⁸ Datbitoh, datb̄ikad nəmauran, datukade hən datb̄eputsan Nasub̄. Datb̄imat, datumat hən datb̄eputsan Nasub̄. Imagenan, datbitoh o datb̄imat, datovi siNasub̄.

⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən b̄evi Masta silat lotomat mai silat lotomaur.

¹⁰ Ale gaiug gəsəhan naməŋod, imabe gotosab̄ səhoti ke awawa sam̄ len nadələmian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməŋod, imabe gotonau ke awawa len nadələmian evi ut kəmas? Husur gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən b̄epəpəhun navoian dan nəsaan dattogol gail.

¹¹ Husur len natosian siGot, Nasub̄ aGot ike,

“Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:

nəvanuan p̄isi dereh letəjedur bathuriegw;

nabuŋon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

¹² Imaianan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datb̄ikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səb̄odat dattogole.

¹³ Imagenan sadatisab̄ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən bigol awawa len nadələmian b̄ipes habetw hən b̄iteh len nəsaan.

¹⁴ Len nəbonan notokade mai aYesu Kristo, noləboi, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh bihani asike igol ebiŋbiŋal len nabunusian siGot. Be avan ideh b̄inau ke nəhanian sua tobiŋbiŋal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan ebiŋbiŋal.

¹⁵ Awawa len nadələmian b̄eləŋon b̄isa husur nəsa gotohani, len nəmauran sam̄ gəsahusur naʋisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa gəbihani sagemədas awawa sam̄, aYesu tomat m̄osi.

¹⁶ Natsua b̄ivoi len nabunusian sam̄, be b̄emədas nadələmian siwawa sam̄, sagigole. Gəb̄imaienan avan ideh edədas b̄isor b̄isa hən naʋide sidato.

* 14:1: 1Kor 8.7-13, 10.23-33 * 14:5: Kal 4.10; Kol 2.16 * 14:11: Isa 45.23

¹⁷ Husur natohan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datbīhani o datbēmuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhən, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot.

¹⁸ Husur gəbeum seKristo magenan, dereh aGot tehəhəvur hən gaiug, mai len nabunuan sinəvanuan gail, gunor.

¹⁹ Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datbīdaj am len aNunun aGot.

²⁰ Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian pisi iveveu, be gəbīhan natideh bīgol awawa len nadələmian bipes habetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan.

²¹ Ivoi hən asike gəbīhan naməŋod o gəbēmun nəwain o gəbīgol natideh bīgol awawa sarŋ len nadələmian bīteh len nəsaan.

²² Ale nəsa gotodələmi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səboməru. AGot ehəhəvur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil.

²³ Gəbīkad nə-lon-uri-an, be gəbīhan natsua gəsənuu ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodələmi. Gəbīgol natideh gotodələmi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

¹ Gidat dattodaj len nadələmian, len nə-daj-ḅuri-an datimasbulatut dan natideh bīgol galit ləsədarj len nadələmian ləbīgol nəsaan. Sadatehusur naḅide togol gidat səbodat ŋai datohəhəvur.

² Gidat vīsusia datimashusur naḅide togol nəvanuan tile bēhəhəvur lan, hən bēvi tarhət san, hən nadələmian san bīdaj am.

³ Husur aKristo sahusur naḅide gai səbən tohəhəvur lan, igol nəsa aGot toləŋoni ŋai. Hum natosian siGot toke, “Na-sor-mədasi-an silat lotokele hən ləbēmədas gaiug, aGot, ibar ginau.”*

⁴ Natit pisi len natosian siGot, lutosi sutuai hum naḅusanan mōs gidato hən datbīkad nəvatvat-viri-an. Len nə-daj-ḅuri-an mai nasoruan siGot togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, datuvatvat vir natit pisi aGot tokel gati.

⁵ AGot tovi nəkadun nə-daj-ḅuri-an togol dattoləŋon tovoi am len nəlodato, gai tigol mitikad nabonan mai gamit gabag, tinor hən naləŋonian seKristo, aYesu.

⁶ Timaienan hən mətbesua len nənauan mai nakelean, hən mətḅisal suh nəyalalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristo tohəhəvur hən totah mai gamito, mətēhəhəvur hən mətḅitah mai gamit gabag, hən nəvanuan gail ləḅisal suh nəyalalan siGot.

⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristo egəm vi vanuan nauman seJu gail hən bimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atəmalit ta sutuai, aKristo egəm hən bīgol na-kel-gati-an galenan ləḅisarpoh.

⁹ Be egəm mōs natsual am. Egəm hən alat ləsavi Ju ləḅisal suh nəyalalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke,

“Imaienan dereh nisal suh gaiug
len naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.

Dereh nekəkai hən nəḅe gail

hən nəḅeputsan nahəsam.”*

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit məttovi naluḅoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,

mətēhəhəvur bonḅon mai nəvanuan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit məttovi naluḅoh
hən nəvanuan naut tiltile gail,

mitisal suh Nasub aGot.

Nəvanuan gail pisi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,

“Sua len nəpasusan sijesse dereh tevisi,
dereh tile məhat

hən naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail

* 15:3: Psa 69.9 * 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49 * 15:10: Deu 32.43 * 15:11: Psa 117.1

læbítóh pipihabəlan.

Dereh livatvat viri ke tigol nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigol nəlomit tepul hən nakemkeman pisi mai natəmat husur məttořiŋ nəlomit lan. Hən ke, len nədaŋan seNunun aGot, dereh mətəpul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul mōs alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadəlomian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mətəpul hən navoian mōs nəvanuan, mətəpul hən naləboian pisi ale mətələboi mətəvəusan gamit gabag.

¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni,

¹⁶ novi nəvanuan nauman seKristo, aYesu mōs alat ləsavi Ju. Nosumian ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləbégəm vi naviolan hən natutumavan aGot bəhəhəvur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səbōn ɲai.

¹⁷ Imaienan, len nauman pisi sagw mōs aGot, noʋiv husur evi aKristo aYesu ɲai togole.

¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ɲai aKristo togole nəbōŋ notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKristo esəhar alat ləsavi Ju hən ləbígol husur nəsa aGot tokele.

¹⁹ Lorin nələlit lan bathut namerikel gail lotomaŋman lan, namerikel gail notogole len nədaŋan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel pis na-kel-uri-an tovoi seKristo, tuʋat len naut a Jerusalem van van vəbar naut a Ilirikum.

²⁰ Nəbōŋ nototubət len nauman egai van vəbar daməŋai, noləŋon masuʋ hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsaləboi aKristo lan bōŋ ideh. Nəsaləŋon nəbikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia.*

²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKristo, ike,

“Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito,

dereh lerisi,

ale alat ləsasəsəloŋ,

dereh leləboii.”*

²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbégəm ris gamito.*

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunon len nauman sagw len naut galegai, ale naut kəmas nasihau tosoʋur lotovan, noləŋon masuʋ həni sal ke negəm ris gamito.

²⁴ Nunau utaut hən nəbēvi Spen, ale len nəyaran sagw vəna, nuke neris gamit a Rom. Nəbōŋ nəbítóh kəkereh binoŋ len nahəhəvuran samito, nuke mətəvi tarhət sagw len naʋisal van.

²⁵ Be nevi Jerusalem bai hən nəbēvi tarhət silat lotovi siGot ei.

²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaia lohəhəvur hən lotobubulah vat mōs alat lotovi məsal len nəvanuan siGot gail a Jerusalem.

²⁷ Lohəhəvur hən lotomaienan husur lunau ke lotokabut seju gail. Husur alat ləsavi Ju, ləbihan katəpōl mai naJu siGot gail len nəmauran aNunun aGot toviol həni, inor hən ləbēvi tarhət salito len natit lotokade.†

²⁸ ɲa nəbōŋ nəbítariv nəvat egai mai galito, nəbōŋ nəbígol nauman eg binoŋ, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen.

²⁹ Noləboii ke nəbōŋ nəbítar naut samito, aKristo dereh teviol hən navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadəlomian, husur dattoriŋ nələdat len aMasta sidato, aYesu Kristo, mai husur aNunun aGot togol datoləmas bun gidat gabag, nous idaŋ ke, mitibōn mai ginau len nəbəlan sagw len na-sor-tuʋ-an samito mōs ginau van hən aGot.

³¹ Mitisor tuʋ hən aGot bilav kuv ginau dan navəlan alat a Jutea lotomətəhun ləbígol husur nəsa aGot tokele. Sor tuʋ hən alat siGot len naut a Jerusalem ləbəhəhəvur hən nəvat nəbilav mai galito.

³² Beti, aGot bələŋoni, dereh negəm hən gamito len nakemkeman, hən nənauan sagw bimaur təlmam len natohan sagw mai gamito.

³³ Ale aGot tovi nəkadun natəmat, titah tin mai gamito! Ganan.

* **15:12:** Isa 11.10 * **15:20:** Len nasoruan ta Kris ike, nəsaləŋon nəbēum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. * **15:21:**

Isa 52.15 * **15:22:** Rom 1.13 † **15:27:** Hən naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4

16

Na-ke-ivoi-an siPol gail

¹ Nuke nisor husur napəhañut sua tovovi ðegəm hən gamito, asike idareh. Alitenan evi aṽavinenamito len nadəlomian, nahəsan aFipe tovi atikon təban alat siYesu len naut a Kenkrea.*

² Nəboñ ðegəm hən gamito, len nahəsan Nasuḅ, len naṽide tonor hən alat siGot, mətəhəhəṽur hən hum tovi pəhəñut siNasuḅ. Bəñidol len natideh, nuke mətəvi tarhət san husur gai evi tarhət sinəvanuan isoḅur, ale ginau am, evi tarhət sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska† mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.*

⁴ Arorin gəlar gabag pəpadañ hən nəmatan mōs nəmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu ləsavu ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru.

⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonḅon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia torin nəlon len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru surñan ginau, artotoh len naim bəbañis mai ginau.‡ Arovi ðiltivanuan len ahai pispisul gail ale arorin nəlolaru len aKristo a mo, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasuḅ.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi ju surñan ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhəñut eru artoum todan siNasuḅ. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idan siNasuḅ.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasuḅ tolekis hən hən bevi esan səḅon. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosurñan tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadəlomian lotobonḅon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aṽavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan pisi siGot lotobonḅon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mətəsurñan nətarhomit gabag hən mətəbikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut pisi luke “Ivoi,” mai gamito.

¹⁷ Bathudud nadəlomian, nous idan ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhew, napusanan salit togol nəvanuan biḅeh dan nadəlomian, napusanan salit gail ləsanor hən napusanan məttoḅade a mo; mətələləgau hən asike ləbəmədəs gamito. Mətəbulatut dan galito.

¹⁸ Nəvanuan lotomaienan ləsgol nauman seKristo, be loum mōs nabəhəñulit ŋai. Len nasor-malumlum-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan ləsanau nagəgərasan.*

¹⁹ Nəvanuan pisi ləsesəlon tia hən na-kel-uri-an ke məttoḅol husur nəsa aKristo tokele. Imagenan nohəhəñur masuḅ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanan hən nəsa tosa.

²⁰ Bəti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmat, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²¹ ATimotou mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi ju surñan ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

²² Ginau, aTertius nototos nalobulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasuḅ, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

²³⁻²⁴ AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai luḅonḅon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

* **16:1:** Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas pəpadañ hən nabiltivile a Korint. † **16:3:** Priska: Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * **16:3:** Uman 18.2 ‡ **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke aJunias evi pəhəñut sua, hum ma tovi asoan aAdronikus. * **16:13:** Mak 15.21 * **16:18:** Flp 3.19 * **16:21:** Uman 16.1-3 § **16:23-24:** Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁴ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit pisi. Ganan.

²⁵ Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kristo, aGot eləboi bigol mətbidaŋ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboŋ ta daməŋai.

²⁶ Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todaŋ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluvoŋ p̄isi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləberin̄ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

²⁷ Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot səboŋ tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan!

1 Korint

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totesi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi mōs nəsa?

APol itosi hən bevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadarj hən nasihau tovi A.D. 57 nəboj totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboj nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaṗolen gail mōs nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat epusan husur aYesu. Nəboj aPol torinj naut ideh, isor tuṽ mōs alat siYesu ei, ale itos nalobulat napisulan van hən galito hən ləbinau gat narṗusanan san ale hən aPol bigol ləbikad nədanjan hən ləbeil gəgat len nadəlomian salito mai len nəḅonan lotokade surjan alat siYesu. Nalobulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu loṽitṽituh husur nəvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur naṽide aGot toləmasi len naṽide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len naṽide hən naitian mai nəmauran naitian tobuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməṗod nəvanuan gail lotoviol həni mai nəlablab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Naṽide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaaur len nəboj ta tahw balai o tebuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

10) Alat siYesu lepīpīpah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən ḅeviol həni mai galito? (16.1-4)

11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləberis alat siYesu ei (16.5-12)

12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudələmian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləṗonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pīpīsul seKристо, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətḅevi esan səḅon.* Len aKристо aYesu mətovi vanuan siGot səḅon, gamit mai nəvanuan pīsi len naut pīsi lotorinj nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kристо, aMasta salito mai aMasta sidato.

³ AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kристо, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKристо aYesu.

⁵ Len aKристо, len naṗisal pīsi, aGot igol mətəṗul hən naviolan san gail, nasoruan pīsi mai naləḅoian pīsi.

⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kристо namttokel mai gamito, iparṗar.

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1

⁷ Imaienan, nəboŋ məttoth vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboŋ məttołəŋon masuŋ hən natəlmaman san), mətəsamıdol len naviolan ideh seNunun aGot.

⁸ Dereh tigol mitidaŋ van vəbar nagiŋen, hən asike mətəbikad natideh tosa len gamito tonor hən mətəbipanis sile len nəboŋ siMasta sidato, aYesu Kristo.

⁹ Ale dereh aGot tigol natenan mōs gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mətəbıbon mai aNaturan tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəpəhwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsən aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noŋir gamit ke, mətəsua len nəsa mətəbikale, hən asike bikad napəpəhwan len gamito, be hən mətəbesua len nənauan samito mai nabunusian samito.

¹¹ Bathudud sagw gail len nadəlomian, nokəmaienan husur galevis len nəbathudud siKloe lukel pərpəpə hənı mai ginau ke mətətosor balbal.

¹² Ale nekəmaiegai beti ke: gamit sua ike, “Novi siPol,” togon ike, “Novi siApollos,” sual am ike, “Novi sePita,” ale sua tile am ike, “Novi seKristo.”*

¹³ Mətunau ke məttołəboi mətəpəpəhwan aKristo maienan a? Mətunau ke ginau, aPol numat len nəhai balbal mōs gamito a? Mətubaptais len nahəsən aPol a? Aoa!

¹⁴ Nosipa vi təban aGot ke nəəsbaptais hən gamit ideh be Krispus mai aKaius ŋai.†

¹⁵ Imaienan, avan ideh edədas bike tobaptais len nahəsagw.

¹⁶ (O nəlogw iboŋboŋ hən notobaptais hən alat lototoh len naim siStefanas; be nəəsnau gat ideh am notobaptais hən galito.)

¹⁷ Be noil hirhir ke, aKristo sasəvat ginau hən nəbıbaptais hən nəvanuan gail, be esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi. Emətəhun nəbikel uri len namitisau hən nasoran. Nətakəmaienan, nəmatan seKristo len nəhai balbal tagəm vi ut kəmas.

¹⁸ Husur namilen nəmatan seKristo len nəhai balbal savi natideh len alat lotohusur napisal van hən nəmasigan. Be evi nədaŋan siGot len gidato, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹⁹ Hum natosian siGot toke, “Dereh nigol namitisau silat lotokad namitisau tevi ut kəmas,

ale alat lotokad nəkadulito, dereh nigol naləboian salit təbuer.”*

²⁰ Nəvanuan tokad namitisau hən nəmauran tonor, gai be? Nəvanuan tokad namitisau hən nalo, gai be? Nəvanuan na-sor-levlev-an hən naur ta daməŋai, gai be? AGot igol namitisau silat navile eg a pan evi ut kəmas.*

²¹ Husur aGot, len namitisau san hən nəmauran tonor, igol nəvanuan navile a pan, len namitisau salito, lodədas ləbələboi gai. Be len na-kel-uri-an namttokel uri lotonau ke tovi ut kəmas, aGot ehəhəvur hən tolav kuv alat lotoriŋ nəlolit lan, dan nəsaan salito.

²² NaJu lous namerikel gail, alat a Kris ludon kitev namitisau.

²³ Be ginamit nıau, namtukel ur nəmatan seKristo len nəhai balbal. NaJu, nəlolit ipəŋpəŋ sile, alat a Kris, luke tovi na-sor-məlmel-an ŋai.*

²⁴ Avil aKristo evi nədaŋan mai namitisau siGot hən nəmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kəmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris.

²⁵ Husur na-sor-məlmel-an siGot evi mitisau hən nəmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idaŋ səhor nədaŋan sinəvanuan.

²⁶ Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nəboŋ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ŋai len gamito lukad namitisau, evis ŋai lovi vanuan totibau, nəboŋ lotopas gamito, evis ŋai luvat nəhes.

²⁷ Avil aGot ilekis hən nəsa tovi ut kəmas len nabunusian silat navile a pan, hən biŋol alat lotokad namitisau, nahurulit biša. İlekis hən alat ləsədaŋ len nabunusian silat navile a pan hən biŋol alat lotokad nədaŋan, nahurulit biša.

²⁸ AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəvat nəhes len nəbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətəhun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kəmas hən biŋol nəsa toməlas len nabunusian silat navile a pan, bəgəm vi ut kəmas.

²⁹ İmagenan, avan ideh edədas biŋor pəpəpə gai məhat len nəhon aGot.

³⁰ Be aGot igol mətukad nəbōnan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nəmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKristo, aGot eriŋi ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbōn ŋai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsaan tobaŋis gat gidato.

* **1:9:** Deu 7.9 * **1:12:** Uman 18.24. Len naut egai len nasoruan ta Aram, lokis aPita hən aKefas. † **1:14:** Krispus: Uman 18.8; Kaius: Uman 19.29. * **1:19:** Isa 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Isa 19.12, 44.25 * **1:23:** Luk 2.34; Kal 5.11

³¹ Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor patpat natideh mēhat, tisor patpat Nasuḅ aGot mēhat.”*

2

¹ Bathudud nadəlomian, nəbōŋ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len naḅivan, nəsasor len namitisau.

² Husur ke, nəbōŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəḅikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nəhai balbal.

³ Nəbōŋ nototoh mai gamito, nəsədaŋ, nomətahw, ninegw epil habat.*

⁴ Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be noriŋ gat nəlogw len aNunun aGot mai nədaŋan san,

⁵ hən məḅbikad nadəlomian len nədaŋan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nəmauran tovoi

⁶ Avil nəbōŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nəmauran tonor. Savi namitisau ta daməŋai mai silat lotoilo a mō len navile a pan gagai ləḅəbuer.

⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta mō tosusuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia mōs nəyalyalan datḅikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu.

⁸ Alaten lotoilo a mō len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaḅos gat Nasuḅ toyalyal len nəhai balbal.

⁹ Avil natosian siGot ike,

“Namətan nəvanuan ideh sakəta ləboii,
nədaŋan nəvanuan ideh sasəsəloŋ ləboii,
nənanuan sinəvanuan ideh sənau səhot
nəsa aGot toutaut həni mōs alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit piŋi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas ḅeləboi səhoti.

¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənanuan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səḅon ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənanuan siGot, be aNunun aGot səḅon ŋai eləboii.

¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datḅeləboi natit piŋi aGot toviol kəmas həni mai gidato.

¹³ Nəbōŋ namḅikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi pusanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi pusanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale edədas ḅeləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ŋai.

¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datḅebunus ləboi natit piŋi hən datḅike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən ḅebunus ləboi nəlodato hən ḅike tovoi o tosa.

¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,

“Ase eləboi nənanuan siGot
hən ḅeləboi ḅikel na-sor-puspusan-an maii?”*
Be gidato, datukad nənanuan seKristo.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

¹ Bathudud nadəlomian, nəbōŋ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəḅisor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh toḅəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito sumtan məttovi vanuan, naləŋonian hən nibemit towol hən nəmauran samit ŋai, sumtan məttovi tuhtətai len nəmauran məttokade len aKristo.

² Nəbōŋ notoḅusan, ehum notovəhasys hən gamit ŋai, nəsavəŋan gamit hən nəhamian tin, husur məttodədas məḅḅihani. Kitin, məttodədas məḅḅihani sal,*

³ husur naləŋonian hən nibemito iwol hən nəmauran samit ŋai. Mətutaḅulol bulos gamit gabag, mətoḅitvıtuh sal. Mətunau ke naləŋonian hən nibemito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətsasumhan alat navile a pan a?

* 1:31: Jer 9.24

* 2:3: Uman 18.9

* 2:9: Isa 52.15, 64.4

* 2:16: Isa 40.13

* 3:2: Ipru 5.12-13

⁴ Husur nəboŋ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siApollos,” mətohusur naŋide silat navile a pan ŋai!*

⁵ Be aApollos evi sa? APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ŋai namrtovi tarhət samito hən mətbikad nədəlomian. Namrugol ŋai nauman aGot toriŋi len navəlanamər viŋusua hən namrbigole.

⁶ Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nələmito, ale aApollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat.

⁷ Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot m̄au togol totov, tovivi məhat.

⁸ Ale gai tomabule mai gai topusi aroum m̄os natsua ŋai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonp̄urp̄uran tonor hən nauman səlaru viŋusua.

⁹ Ginaməru namroum bənbəŋ siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

¹⁰ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriŋ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən naŋide toum həni lan!

¹¹ Husur avan ideh edədas b̄eriŋ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan.

¹² Avan ideh b̄eum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi b̄eum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit.

¹³ Nəvanuan b̄eum hən naim maienan, nauman san dereh tiŋarŋar. Husur Nəboŋ siNasub̄ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan piŋi, sabi ke tovoi o tosa.

¹⁴ Nəsa nəvanuan toum həni asike biŋarŋ len nəhab, gai dereh tikad nakonp̄urp̄uran san.

¹⁵ Be nəhab bihan piŋi nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ŋai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehum tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

¹⁶ Gamit m̄au mətovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. Mətsənaun səhoti a?

¹⁷ Avan ideh b̄emədas bun naim siGot, aGot dereh temədas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan səbən ŋai, ale gamit mətovi naim enan siGot.

¹⁸ Samtegaras gamit səbomito. Gamit ideh biŋau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelme!” hən bikad namitisau hən nəmauran tonor.

¹⁹ Husur namitisau sinavile eg a pan evi məlmelan ŋai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata hən namitisau salito.”*

²⁰ Ale len naut tile am ike, “Nasub̄ aGot eləboi ke nənaunan sinəvanuan namitisau lovi ut kəmas ŋai!”*

²¹ Samtikele am ke məttovi sitegai o sitea hən mətbipatpat gamit məhat lan; husur natit piŋi evi samito.

²² APol, aApollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta daməŋai mai natit gail lotogəm sal, natit piŋi lovi samito.

²³ Ale mətovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

¹ Imaienan, ivoi hən nəvanuan gail ləbiŋau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriŋ nakitinan san tokel vəhot gail len navəlanamito.

² Nəvanuan nauman tokətkəta təban natit siMasta san gail, timasum tivoi hən aMasta san biŋabi ke todaŋ len gai.

³ Gamit mətbisabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh hən nəvanuan biŋabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, səpat len ginau hən nəbisabi ke notovoi o notosa.

⁴ Nəlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasub̄ səbən ŋai biŋabi ke notovoi o notosa.

⁵ Imagenan, samtesigarir hən mətbisab̄ səhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir nagəman siNasub̄. Len nəboŋ enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriŋ natgalen len namial hən ləbiŋarŋar; ale dereh tevəhot naləŋonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi təban nəvanuan viŋusua, dereh tegəm len aGot.

* 3:4: 1Kor 1.12 * 3:5: Uman 18.24-28 * 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11

⁶ Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aAṗollos hən mətḅeləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətupatpat avan ideh məhat səhor avan togon.

⁷ Hum ma məttonau suluvi ke məttovi vanuan totibau len aKristo. Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot ḅeviol hən natit pisi mai gamito, imabe mətupatpat gamit məhat len nəsa məttohad?

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke məttohad natit pisi tia məttoleḅoni. Hum ma məttonau suluvi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluvi ke məttovi kinj gail tia len natohan pipihəbələn aGot ginamit namttoḅuer. Ooo noləḅon masuṽ ke mətavi kinj gail, hən ginamit tu namttavi kinj gail mai gamito!

⁹ Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot torinḅ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nabəbanḅisan lotoyar vi lan nəmatan. Esumān torinḅ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləḅeris nəmatan sinamito, aḅel gail mai nəvanuan gail am.

¹⁰ Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel mōs aKristo. Be gamit māu, mətunau suluvi ke məttohad namitisau len aKristo. Luke namttokul, be gamit māu mətunau suluvi ke məttohad. Mətunau suluvi ke məttoḅat nəhes be luke namttovi ut kəmas.

¹¹ Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mēdas ginamito, namtsəkəkət naut ideh tovi ut a im.

¹² Namtəum idanḅ hən navələnamit səḅonamito. Nəḅonḅ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtəus aGot hən ḅivoi hən galito. Nəḅonḅ lotomēdas bun ginamit hən namttoləḅon tosa vəsə, namtudəḅ ḅuri.*

¹³ Nəḅonḅ lotosor mēdas nahəsənamito, namtoḅir galit hən ləḅəhusur aKristo. Ehum namttəḅəm vi pəhasəḅ hən navile a pan, nəpəhsəgo sinəvanuan pisi vəbar gagai.

¹⁴ Nəsatos natgalenan hən nahurumit ḅisa lan, be nutosi hən nəḅikel nalələḅəgəuan mai gamit məttosumān anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mətḅiməgenan am.

¹⁵ Naut kəmas məttohad nəvanuan lotovi 10,000 lotəkəkəkətə təban gamito len aKristo, mətukad atəmamit evis ḅai. Husur len aKristo aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian.

¹⁶ Ale husur notovi atəmamito, noḅir gamit ke mitigol tətəḅ hən ginau.*

¹⁷ Nəsəvat aTimoti van hən gamito mōs natenan. Len nadəlomian evi anatugw notoləmas buni, tohad len Nasuḅ.* Dereh teliv nənan samit təlmam van hən navide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Navide enan notokade, inor hən nəḅusanan notokel mai alat siYesu len naut pisi.

¹⁸ Gamit galevis lunau ke asike nəḅəḅəm hən gamito ale lupatpat galit məhat.

¹⁹ Avil asike idareh nəḅəm hən gamito, Nasuḅ ḅidamḅ həni. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ḅai, o lukad nədəḅan siGot.

²⁰ Husur nəkadun natohan pipihəbələn aGot savi len nasoruan ḅai be evi len nabiltidəḅan san.

²¹ Mətoləḅon nəsa? Nəḅonḅ nəḅəḅəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəḅivəs gamit həni, o mətuke nəḅəm len na-ləmas-buni-an mai len navide ḅemədəu?

5

Mitikai hən naułumān toḅol naitian tosa hən ḅevivile

¹ Noləḅon isa masuṽ husur na-kel-uri-an sua notosəsəleḅon həni. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsə bathat. Isa səhor navide silat ləsəkəkət nadəlomian: aulūmān sual ei igol naitian mai asəan atəman.*

² Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan toḅol natenan dan gamito!

³ Len nibəgw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibəgw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale sumān nototoh ei, nusəḅ səḅoti tia ke len nədəḅan siMasta sidato, aYesu, atenan toḅol natenan timaspanis.

⁴ Iməgenan, len nəḅonḅonan samito mai nanunugw mai nədəḅan siMasta sidato, aYesu,

⁵ mətərinḅ atenan len navələn aSetan, mōs nəḅoruan san toḅul hən nəsaan ḅəḅuer buni, hən aYesu ḅilav kuv nanunun atenan dan nəpanisem len Nəḅonḅ siNasuḅ.†

* **4:12:** Uman 18.3 * **4:16:** 1Kor 11.1; Flp 3.17 * **4:17:** Uman 16.1-3; 1Tim 1.2 * **5:1:** Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: *aulūmān sual ikad asəan atəman*. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asəan atəman. † **5:5:** 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Eusual ike: *mōs nəḅoruan san toḅul hən nəsaan ḅəḅuer buni*, togon ike: *mōs na-mədas-niben-an*.

⁶ Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkerəh igol nəflaua pisi len nabesin itob.‡

⁷ Mitimasbar hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mətəbegəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətəhəm nabəta səkad nayis lan. Husur aKristo imat tia hən bilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav həni len nəPasova.§

⁸ Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu tobuer, nayis hən nəsaan mai naləhonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

⁹ Len naləbulat napisulan nototosi van hən gamit a mō, nuke, samtitaq mai alat lotogolq naitian tosa.

¹⁰ Nəboŋ notosor husur alat lotogolq naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləhŋon masuŋ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətəbulatut dan galito, gamit pisi mətəmasgam dan navile eg a pan.

¹¹ Be gagai nukel pərpəp hən namilen natosian sagw a mō. Imaiegai ke: samtitaq mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadələmian be togolqol nəsaan sal. Bigolqol naitian tosa, bələhŋon masuŋ hən natite, bilotu hən nəlablab gail, bisor mədəs nahəsən nəvanuan gail, bətərog akis, o bəvənvənah, samtitaq maii. Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəbisab səhoti ke avan ideh səkad nadələmian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit mətətokad nadələmian, ipat len gamito hən mətəbisab səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit mətətokad nadələmian

¹ Ideh len gamit siYesu bika bikot hən gamit togon, imabe arous nəmatsistret səkad nadələmian len aGot hən bəbətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot hən ləbikot hən gəlaru?

² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh ləbətah len nakotan hən ləbepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mətəbətah hən mətəbepəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboii mətəbisab səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas?

³ Dereh datebətah hən datbepəpəhun navoian dan nəsaan siaŋel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a?

⁴ Imagenan, mətəbika mətəbikad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mətəbeus amatsistret savi siYesu hən bəbətah len nakotan enan.

⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən bəbətah surmən nəmatsistret len nakotan ideh samito.

⁶ Be len gamito, nəvanuan nadələmian sua ikot hən nəvanuan nadələmian togon—be igole len nəhən nəmatsistret gail ləsəkad nadələmian len aGot!

⁷ Bathut ke mətətokad nakotan gail len gamit gabag, gamit pisi mətəsawin kasi, mətəsasəhor natideh! Nəvanuan togon bigol nəsa sanor hən gamito, riŋi ŋjai, samtikot həni. Ivoi am hən mətəbidam hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mətəbidam hən gai tovənoh natit pisi samito!

⁸ Be gamit gabag māu, mətugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mətəbəvənoh natit samit gail. Ale mətugol natgalenan van hən awawa samit len nadələmian!

⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natoqan pipihabəlan aGot. Mətəsanu səhoti a? Mitimasnau hən asike mətəbisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian tobuŋ kotov nəlahan, alaluman lotopur hən nibelit hən naititian, alaluman lotogol naitian mai alaluman,

¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləhŋon masuŋ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mədəs nahəsən nəvanuan mai alat lotogol nasənahən hən ləbəvənoh natit gail, asike lutoh len natoqan pipihabəlan aGot togəm balai.

‡ 5:6: Len navide tomaienan, avan sua togol nəsaan emədəs nəvanuan gail hən galit am ləbigol nəsaan enan. § 5:7: Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis pisi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboŋ toməlevru. *

Exo 13.7 * 5:12-13: Deu 13.5, 17.7

¹¹ Ale a mō gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol mættoveveu dan naŵide galen lotosa, igol mættokad naḅoruan san, mættovi esan sǎḅon, ale erinji ke mættonor len nǎhon len nahasan Nasuḅ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh b̄ike, “Len nǎmakuvan sagw dan nalo, nolǎboi nǎb̄igol natideh.” Be ginau nuke, naŵide galevis lǎsavoī hǎn ginau. Hum ma avan ideh b̄ike, “Len nǎmakuvan sagw dan nalo nolǎboi nǎb̄igol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam̄ hǎn natideh b̄iwol hǎn ginau hum notovi slev san.

¹³ Hum ma avan ideh b̄ike, “Nǎhanian ipat mōs natǎḅaŋ, ale natǎḅaŋ ipat mōs nǎhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natǎḅaŋ mai nǎhanian areḅuer. Avil nibedato lǎsatoh mōs naitian tosa, lutoh mōs Nasuḅ ale Nasuḅ evi Masta hǎn nibedato.

¹⁴ Ekitin ke, len nǎḅaŋ san, aGot igol niben Nasuḅ ile mǎhat dan nǎmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile mǎhat dan nǎmatan.

¹⁵ Nibemit lovi nahudhuben aKristo. Mǎtsalǎboi a? Datǎḅelǎboi ke nibedat lotovi nahudhuben aKristo, inor ke nǎvanuan tovi hudhuben aKristo, b̄iḅon mai napǎhǎvut toḅurḅur hǎn niben a? Satimaienan!

¹⁶ Nǎvanuan toḅon mai apǎhǎvut toḅurḅur hǎn niben, nibelaru arosua. Mǎtsalǎboi a? Husur natosian siGot ikele len natuḅatan ke, “gǎlaru dereh aregǎm sua sum̄an niben tosa ŋai.”*

¹⁷ Avil nǎvanuan toḅon mai Nasuḅ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

¹⁸ Mitimasgam dan naitian tosa! Nǎsaan gail p̄isi am nǎvanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nǎvanuan togol naitian tosa, igol nǎsaan van hǎn niben gabag. Emǎdas niben gabag.

¹⁹ Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol hǎni mai gamito. Mǎtsalǎboi a? Gamit mǎtsavi samit sǎḅomito,*

²⁰ husur nǎsa aGot toḅur gamit hǎni, etibau masuḅ.* Imagenan, len nibemito, len natit p̄isi mǎḅigole, mitimaspuḅsan nǎyalyalan siGot.

7

Nǎlahan

¹ Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len nalǎbulat napisulan mǎttotosi van hǎn ginau. Mǎtuke, “Ivoi hǎn naulum̄an ideh hǎn asike b̄ibar niben napǎhǎvut.”

² Avil bathut nǎvanuan isǎḅur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, naulum̄an tolah tikad naitian mai asoan sǎḅon, ale napǎhǎvut tolah tikad naitian mai asoan sǎḅon.

³ Asoan aulum̄an b̄elǎḅon naitian, aulum̄an tigole maii. Asoan apǎhǎvut b̄elǎḅon naitian, apǎhǎvut tidam̄ hǎni maii.

⁴ Niben apǎhǎvut savi esan sǎḅon ŋai, be evi sisoan. Ale len naŵide tomaienan, niben aulum̄an savi esan sǎḅon ŋai, be evi sisoan.

⁵ Samretǎgau gat nibemǎr sǎḅomǎru dan gamǎr gabag. Be mǎrb̄ike mǎrb̄isor tuḅ husur nǎmaribon galevis, ale mǎrb̄idam̄ mai gamǎr gabag, inor hǎn mǎrb̄etǎgau gat nibemǎr sǎḅomǎru dan gamǎr gabag. Nǎḅon nǎmaribon galenan lǎḅinon, miribon tǎtas. Asike mǎrb̄igole, dereh aSetan tidas p̄isal hǎn b̄eliv gamǎru hǎn mǎrb̄iteh husur mǎrsǎḅaŋ.

⁶ Nǎsakel nakelean toḅaŋ ke mirimastǎgau gat nibemǎr sǎḅomǎru dan gamǎr gabag mōs na-sor-tuḅ-an; ao nudam̄ hǎn b̄imaienan ŋai.

⁷ Beti nolǎḅon ke nǎvanuan p̄isi lǎtasum̄an ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hǎn visusua mai gidato. Nǎvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nǎvanuan sual am ikad naviolan tomaienan.

⁸ Ale nukel mai alalum̄an asoalit lotomat mai nǎḅatunau pǎhǎvut gail ke, asike lǎḅilah be lǎḅitoh maienan ŋai, sum̄an ginau, ivoi.

⁹ Be asike lǎḅetǎgau gat nalǎlito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hǎn lǎḅelǎḅon masuḅ hǎn naitian; ivoi sǎḅori am ke lilah.

¹⁰ Nukad nakelean toḅaŋ mōs nǎvanuan nadǎlomian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napǎhǎvut saterin̄j asoan.

¹¹ Be alitenan b̄erinj asoan, satilah mai naulum̄an ideh am. Alitenan titoh maienan ŋai o tigol nǎsasaa tokade mai asoan tinon̄j ale tiḅon tǎlmam̄ maii. Ale naulum̄an saterin̄j asoan.*

* 6:16: Gen 2.24 * 6:19: 1Kor 3.16; 2Kor 6.16 * 6:20: Nǎsa aGot toḅur gidat hǎni evi nǎmatan siYesu tovi aNunun tosa sǎḅon. * 7:11: Hǎn naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

¹² Ale nukad nakelean mōs nēvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḅ. Nekəmaiegai ke: naulmān ideh siYesu ḅikad asoan səkad nadəlomian, ale alitenan ḅehəhāvur hən ḅitoh maii, aulumān satetiḅos həni.

¹³ Ale napəhāvut ideh siYesu ḅikad asoan səkad nadəlomian, ale atenan ḅehəhāvur hən ḅitoh maii, apəhāvut satetiḅos həni.

¹⁴ Husur nəlahan apəhāvut siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian selitenan. Ale nəlahan aulumān siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadəlomian sitenan. Asike təmagenan, natətai samit gail lətətəh len nəbathudud toḅirḅirḅal len nəhon aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəhon.

¹⁵ Be gai səkad nadəlomian beləḅon nativōsan, tehusur naləḅoniam san. Nəḅoḅ tomaienān, nəlahan enān səbaḅis gat asoan tokad nadəlomian. Be ḅeləḅoi ḅigole, nēvanuan tokad nadəlomian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato mōs natəmāt.

¹⁶ Latpəhāvut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləḅerij nəlolit len aYesu. Ale lalumān məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləḅerij nəlolit len aYesu.

¹⁷ Be gamit viususua, asoam ḅimat o asoam ḅikad nadəlomian o asoam asike ḅikade, len natohan ideh gototoh lan nəḅoḅ aGot tokis gaiug, giḅoh maienan lan. Nukel nakelean enān todaḅ mai alat siYesu len naut pisi.

¹⁸ Avān ideh ḅikad na-tiv-dalusi-an nəḅoḅ aGot tokisi, satesusuan naburḅon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike ḅikad na-tiv-dalusi-an nəḅoḅ aGot tokisi, satikade.

¹⁹ Datḅikad na-tiv-dalusi-an o datḅipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datḅigol husur nakelean todaḅ aGot tokele, enān nabiltitite!

²⁰ Len natideh avān ideh totoh lan nəḅoḅ aGot tokisi, titoh maienan lan.

²¹ Govi slev nəḅoḅ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nələm tetuhatuh həni. Avil gəḅeləḅoi gəḅikad nəmakuvan hən asike gəḅevi slev am, gigole.

²² Husur nēvanuan tovi slev nəḅoḅ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḅ. Len navide tomaienān, nēvanuan savi slev nəḅoḅ aGot tokisi, evi slev seKristo.

²³ Nəsa aGot toḅur gamit həni, etibau masuḅ. Samtehusur nēvanuan gail surmān məttovi slev salito. Mətehusur Nasuḅ.

²⁴ Bathudud nadəlomian, len natideh məttoḅoh lan nəḅoḅ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsələh

²⁵ Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasuḅ, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuḅ igol notodaḅ len gai.

²⁶ Imaienān, bathut nəmauran todaḅ məttoḅoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən naulmān ḅitoh hum totoh gagai.

²⁷ Gəḅilah mai napəhāvut tia, sagidas pisal hən gəḅimakov dan nəlahan saməru. Asike gəḅilah, sagidas pəhāvut hən gəḅilah maii.

²⁸ Be gəḅilah, savi nəsaan; ale navensus ḅilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisəḅ nəmauran egai tidān len nəḅoḅ gail, ale nomətahun məḅbeləḅon ḅisa maienan.

²⁹ Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal emidol. Gagai van, naulmān tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san.

³⁰ Nēvanuan totaḅ, nətaḅan san satiwol hən nəmauran san. Nēvanuan toḅhāvur, nahəhāvuran san satiwol hən nəmauran san. Nēvanuan toḅurḅur tite, natit gail gai topul həni saliwol hən nəmauran san.

³¹ Ale nēvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

³² Noləḅon ke mitimakov dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh həni. Naulmān səlah eləḅoi ḅinau masuḅ hən Nasuḅ mai navide ḅigol Nasuḅ ḅehəhāvur lan.

³³ Be naulmān tolah inau masuḅ hən navile a pan mai navide ḅigol asoan ḅehəhāvur.

³⁴ Ale sədaḅ kavkav len gəlar pisi, Nasuḅ mai asoan. Napəhāvut səlah, navensus, inau masuḅ hən Nasuḅ hən gai ḅevi siNasuḅ səḅon len niben mai nanunun. Be napəhāvut tolah inau masuḅ hən navile a pan mai navide ḅigol asoan ḅehəhāvur.

³⁵ Nokəmaienān mōs nəḅevi tarḅət samito, savi hən nəḅiwol hən nəmauran samito. Nokəmaienān hən navide samit ḅinor, hən məḅḅigol tabtab hən nəsa Nasuḅ toləḅoni, hən asike natideh ḅeliv nənauan samit dani.

³⁶ Be naulum̄an ideh binau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke bilah maii, ale nəlōn atenan besursuru həni (hum bīmasmagenan), tilah maii hum toləḡoni. Savi nəsaañ.[†]

³⁷ Be naulum̄an beil gəgat len nəsə tonau, ale natideh asike bətəgau gati, be nəsə bigole bīpat len gai səbōn, ale binau səhoti len nəlōn ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi.

³⁸ Imagenan, naulum̄an tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale naulum̄an səlah maii igol natit tovoi am səhori.[‡]

³⁹ Napəhəvut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan bimat. Be asoan aliten bimat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi bilah mai avan ideh bələḡoni. Be natsua, naulum̄an bilah maii timasvi siYesu.

⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhəvut asoan tomat bitoh səbōn maienan ḡai, dereh tehəhəvur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

¹ Gagai nuke nisor husur naməḡod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat pisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən nəvivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idan am.

² Avan ideh binau suluvi ke toləboi natit tosoḡur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke bikel vəhot gail maii sal.

³ Be avan ideh bələmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat pisi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ḡai.

⁵ Ikad nagot gəgəras tosoḡur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəməv o len navile eg a pan, ale lorinḡ gail hum lotovi got mai masta salit gail.*

⁶ Avil naut kəmas natanan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ḡai, aTata tovi nəkadun natit pisi. Ale gidat datutoh mōsi. Ale ikad aMasta tosua ḡai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit pisi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan pisi lotoləboi natanan. Ikad nəvanuan nadələmian galevis ləsənau səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədanan ideh. Ale nəboḡ lothan naməḡod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluvi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədan len aGot sal, nəsə lotogole igol nəlolit ebīḡbīḡal.

⁸ Be nəhanian edədas bigol datbīkad navoivoian mai aGot. Husur datbīhani o asike datbīhani, gəlar pisi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be mətələḡau hən gamit gabag. Nədanan məttokeade len nəmakuvan samit dan nəsaañ satigol alat ləsədan len nadələmian līteh.

¹⁰ Husur, gaiḡ gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat bəris gotohan len nam nəlōtan silablab, nəsə bai? Hum ma nədanan sam beliv nənauan san gol bihan naməḡod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Bigol bīmaienan, igol nəsaañ.[†]

¹¹ Imagenan, len naləboian sam, gomədas awawa sədan len nadələmian, gomədas awawa len nadələmian, aKristo tomat mōsi.

¹² Mətbigol nəsaañ maienan van hən nəbathudud ideh sədan len nadələmian, mətugol nasənahan len nəlōn, ale mətugol nəsaañ van hən aKristo.

¹³ Bathut natanan, nəsə nəbīhani bigol awawa len nadələmian bīteh, sanihan naməḡod boḡ ideh am. Husur nomətəhun nəbigol awawa ideh len nadələmian bīteh.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsə nəbigole sapat len navəlagw a? Mətunau ke nəsavi ahai pispisul a? Mətunau ke nəsaris aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mətəsvi naḡit nauman sagw len Nasub a? Ginau māu novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naḡit nauman sagw.*

[†] **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len naulum̄an egai toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus bike bilah maii. Ale evalo. Nəboḡ naves egai toke nəlōn atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareav. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arbilah. [‡] **7:38:** Len naut egai aPol ike, naulum̄an tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idan len nəboḡ gail (geris 7.26), naulum̄an səlah mai navensus san igol ivoi am səhori. * **8:3:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Avan ideh binau suluvi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin.* 3 Be nəvanuan bīkad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin. * **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:** Rom 14.17 [†] **8:10:** Nəboḡ toke igol nəsaañ, igol nəsaañ husur toḡur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlōn səmasil am. * **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16

² Naut kəmas nəvanuan galevis am lotonau ke nəsavı ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mətsaləboi mətbəkəmaianan. Husur nəmauran samit len Nasub eʋusan səhoti ke notovi ahai pispisul təban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hən alat lotokele ke nəsavı ahai pispisul imaiegai ke:

⁴ Sanor hən mətbəvəŋan ginamər hən nəhanian mai nəwai a? Ao, inor! Mətoləboi ke tonor!

⁵ Len nəyaran sinamito, sanor hən asoanamit lotokad nadələmian ləbitah mai ginamit surŋan ahai pispisul tile am mai aPita mai aʋan Nasub gail lotogole a? * Ao inor!

⁶ Ginau mai aParnapas, mətunau ke ginamər ɲai inor hən namrtoum m̄os nəvat hən namrbimaur a? Be inor hən məttəkətkəta təban ginaməru surŋan ahai pispisul tile gail am. Mətsaləboi a? *

⁷ Mətunau ke nasoltia ideh naɲurɲuran san toɲuer, eʋur natit san gail hən nəvat san səɓon a? Ao, səmaianan boŋ ideh! Nəvanuan tomabul nəhol nakrep ihan naʋit nakrep han. Ale nəvanuan tokətkəta təban navəshəsisip, emun nasus halito. Mətsaləboi natgalen a?

⁸ Nasoruan kəta gail notomadhakele, lovi bunusian sinəvanuan ɲa? Ao. Nalo am ikel natgalenan.

⁹ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibanjis gol nabuŋon nabuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nəboŋ aGot tokəmaianan, mətunau ke tonau nabuluk ɲa? *

¹⁰ Ao. Len naut enan isor m̄os ginamit am, husur nəvanuan totivtə tan, mai nəvanuan torumrum kuv namisurhuwit gəlar ɲisi aroum m̄os nəhanian artovatvat viri.

¹¹ Namtumabul natit gail seNunun aGot len nələmito. Beti imabe? Sanor hən mətbəkətkəta təban ginamit hən nəhanian hən navile a pan a? *

¹² Nəvanuan galevis ləbikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən məttəkətkəta təban galit maienan, inor hən mətbəkətkəta təban ginamit səhor galito!

Namtukad nədaŋan enan hən gamit boh məttəkətkəta təban ginamito, be namtsaus gamit hən mətbigole. Ao namtudaŋ bur natit ɲisi hən asike namtɲiɓon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

¹³ Mətoləboi ke alat lotoum len naim siGot luhan nəhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nəmel tutumavan luhan katəɓol hən nəsa lototutumav həni. *

¹⁴ Len naʋide tomaienən, Nasub isor idaŋ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləbimaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito. *

¹⁵ Avil nəsaus natgalenan boŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən ɓimagenan hən ginau. Nəʋiv ke nəsaus natgalenan, nəsaɓon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəbəhusur naɲisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor naɲisal tile am.

¹⁶ Husur, nəɓikel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəɓisor sal suh ginau həni. Ao, len naləŋonian siGot, aGot erinji len navələgw hən nəɓimasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nabiltipanismen təbar ginau balai!

¹⁷ Nətagole husur notoləŋoni, tanor hən nətəkad nakonɲurɲuran həni. Be aGot ɓerinji len navələgw hən nəɓigole, nimasgole!

¹⁸ Ale nakonɲurɲuran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbeviol kəmas həni. Bathut natenan, naut kəmas nədaŋan notokade hum ahai pispisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Naut kəmas nəsavı slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan ɲisi hən nəɓeliv nəvanuan isoɓur am gəm hən aKristo.

²⁰ Nəboŋ nototah mai naJu gail nosurŋan naJu gail hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len navələn nalo, nəboŋ nototah mai alat len navələn nalo seju gail, nosurŋan alat len navələn nalo hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo.

²¹ Nəboŋ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosurŋan alat ləsəkad nalo hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hən ginau.

²² Nəboŋ nototah mai alat ləsədaŋ, nogəm surŋan nəsaɓan hən nəɓeliv galit gəm hən aKristo. Nogəm surŋan nəvanuan gail ɲisi hən, len naɲisal ideh nəɓeliv galit gəm hən aKristo hən ɓilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

²³ Nugol natgalen ɲisi hən na-kel-uri-an tovoi ɓibar nəvanuan ɓisoɓur am, hən nəɓikatəɓol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

* 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hən aKefas tovi nahəsan len nasoruan Ipru. * 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30 * 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27 * 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3 * 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

²⁴ Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit pisi lotogam lan lugam, be galit sua n̄ai igam səhor galit am hən bilav nəprais. Mitigam magenan hən mətbewin, hən mətbikad nəprais!

²⁵ Nəvanuan gail pisi lotoke ligam len nərañramean, loutaut idan tabtab len natit pisi. Galit ludañ bur nautautan enan, hən ləbikad naprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole mōs naprais topat vi sutuai.

²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taṽtaṽor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taṽtaṽor hum nototuh naməsav n̄ai.

²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut hən̄i, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəboñ nəbikel ur na-ke-ur̄i-an tovoi mai nəvanuan gail binon̄, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Nalələgauan: alat a Israel ta mo lumabe?

¹ Nokəmaienan bathudud nadələmian, husur nomətahun mətbətətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai pisi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit pisi luyar tukot len tas.*

² Len nəmavukasw mai nətas, ehum galit pisi lotobaptais hən ləbevi ahai susur siMoses.

³ Ale galit pisi luhān nəhanian tosua n̄ai toğəm len aGot.*

⁴ Ale galit pisi lomun nəwai tosua n̄ai toğəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totañ mai galito, ale nəvat enan evi aKris̄to.*

⁵ Avil aGot səhəhəṽur hən galit lotosobur, ale lumat, nəbirimat halit gail losuh taṽtaṽor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike datbələjon masuṽ hən natit tosa gail surñan galito.*

⁷ Samtilotu hən nəlablab gail surñan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləbihan, ləbemun. Ale lule məhat hən ləbisav, rañrame taṽtaṽor.”*

⁸ Sadatigol naitian tosa surñan galit galevis, toğol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmaribon̄ tosua n̄ai.*

⁹ Sadatitatal kitev nədan̄an siNasuḅ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəmat gail lukat bubun galito.*

¹⁰ Sadatikoblen surñan galit galevis lotokoblen, gol añel hən nəmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datbələboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum nasor-pusan-an mōs gidat dattotoh len nəboñ hən nanoñan hən navile a pan.

¹² Avan ideh binau ke toil gəgat, telələgau hən asike biṽteh!

¹³ Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, ep̄itov̄ hən nəsa toğəm hən nəvanuan gail pisi. Be aGot igol tabtab hən nəsa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol nəsaan, aGot asike idam̄ hən ideh səhor nəsa məttoləboi mətbidan̄ buri. Nəboñ natideh bitaltal ke mətbigol nəsaan, dereh aGot tigol nap̄isal dan natenan hən mətbidan̄ buri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit pisi, mitigam dan nalotuan van hən nəlablab gail.

¹⁵ Nusor mai gamit hum məttokad nənauan; nəbək̄itin o asike nəbək̄itin, mitinau hən mətbinau səhoti.

¹⁶ Len nəhanian len natev siNasuḅ, nəboñ dattosipa vi təban aGot hən nəbiliwai, datomun katəp̄ol hən nəda heKris̄to. Ale nəboñ dattoḅur nəbət̄a, datuhan katəp̄ol hən niben aKris̄to. Mətsaləboii a?*

¹⁷ Naut kəmas dattosobur, gidat pisi datovi niben tosua n̄ai, husur datuhan katəp̄ol hən nəbət̄a tosua n̄ai.

¹⁸ Mitinau nəṽide silat a Israel. Galit ṽisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav hən̄i van hən aGot, len nəməl tutumavan, luhān katəp̄ol, ale luḅon len nalotuan van hən aGot.*

¹⁹ Namilen ke nəlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke nəhanian lototutumav hən̄i van hən̄i evi natideh a?

²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh nəvanuan ləsəkad nadələmian lototutumav hən̄i, lotutumav hən̄i van hən natəmat gail, savi aGot. Nomətahun mətbikatəp̄ol mai natəmat gail.*

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəboñ toke *lotoyar tukot len tas*, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad nap̄isal tommas rīvuh be nətas ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18 * **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49 * **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * **10:18:** Lev 7.6, 14-15 * **10:20:** Deu 32.17

²¹ Mətsaləboi mətbəmun len nabiliwai hiNasub ale mun len nabiliwai hetəmat gail am. Mətsaləboi mətbihan len natev siNasub ale han len natev setəmat gail am.

²² Datbigol bimagenan, dereh datigol Nasub aGot titabulol bulos gidato. Datunau ke datudanj səhori a? Aoa!*

²³ Gamit mətbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsavoi hən nəvanuan tile gail. Gamit mətbike, “Len nəmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtbigol natideh,” ginau nuke, nəvide galevis ləsgol nəvanuan togon sədanj am len nadəlomian san.*

²⁴ Samteləyon nəsa tovoi hən gamit səbomit ηai, be məteləyon nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail.

²⁵ Mətoləboi mətbihan natideh lotopur həni len nəmaket hən naməηod. Ləbetutumav həni van hən nəlablab gail o asike ləbigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuη həni.

²⁶ Nəvide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit pisi toplu lan lovi siNasub aGot.”*

²⁷ Nəvanuan səkad nadəlomian bəus gaiug hən gəbihan maii, ale gəbeləyon gəbivan, gihan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav həni van hən nəlablab o asike ləbigole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuη həni.

²⁸ Be avan ideh bikel mai gaiug ke, “Naməηod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan sam tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəbihani, hum ma gəbetunus nəlon.

²⁹ Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isaβi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?†

³⁰ Ginau nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəbihani, imabe avan ideh isor mədas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

³¹ Imaienan, mətbihan o mətbəmun o natideh mətbigole, gol natit pisi hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalalan siGot lan.

³² Samtigol natideh hən mətbipon gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavoi Ju asike ləbikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mətbəmədas nadəlomian silat siYesu.

³³ Mətehusur nəvide sagw. Len natit pisi notogole, nohisi hən nəbigol nəvanuan pisi ləbēhəhəvur lan. Nəsədas pīsal hən nəbikad na-vi-tarhəte-an mōs ginau səbogw ηai, nudas pīsal hən nəvanuan bisəbur ləbikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

¹ Mitigol tətəv hən ginau sumnan notogol tətəv hən aKristo.*

Len nalotuan

² Nusor sal suh gamit bathut məttonau gat ginau len natit pisi. Ale mətotəgau gat nəvide hən nalotuan, sumnan ηai notolav gail mai gamito.

³ Be noləyon ke məteləboii ke aKristo evi kadun nəmauran sinəvanuan pīsi, naulumnan evi kadun nəmauran sinapəhəvut, ale aGot evi nəkadun aKristo.

⁴ Naulumnan ideh tokabut gol nəkadun nəboηj tosor tuv o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKristo.

⁵ Be napəhəvut ideh səkabut gol nəkadun nəboηj tosor tuv o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esumnan apəhəvut tosir nəkadun toparpar.

⁶ Napəhəvut bəmətəhun bikabut gol nəkadun, epitəv ηai hum togut kotov pīs navurun. Be bathut tovi hur sasa hən bəgut navurun o hən nəkadun bīpar, tikabut gol nəkadun mau!

⁷ Naulumnan satikabut gol nəkadun husur nəboηj aGot togol naulumnan, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalalan san hən nahəsən aGot bīyalal. Be napəhəvut igol nahəsən naulumnan iyalyal.*

⁸ Husur naulumnan metəkav sagəm len napəhəvut, be napəhəvut metəkav egəm len naulumnan.

⁹ Husur aGot sagol naulumnan mōs napəhəvut, be igol napəhəvut mōs naulumnan.*

* **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12 * **10:26:** Psa 24.1 † **10:29:** Len naves 28 nəboηj tosor husur *avan ideh* mai *avan enan*, ale len naves 29 nəboηj tosor husur *nəvanuan togon*, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian.

* **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17 * **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23

¹⁰ Husur natenan, bathut anjel gail, napəhaʋut tikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an len nəkadun.*

¹¹ Avil len Nasuḅ, napəhaʋut satoh səḅon hum asoan toḅuer, mai naulum̄an satoh səḅon hum asoan toḅuer. Naulum̄an ikad asoan hən bevi tarhət san ale napəhaʋut ikad asoan hən bevi tarhət san.

¹² Husur naut kəmas napəhaʋut metəkav togəm len naulum̄an, alalum̄an lukad nəpasian salito len napəhaʋut. Avil natit p̄isi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhaʋut bisor tuʋ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a?

¹⁴ Len naʋide ta daməŋai, navurun naulum̄an ḅebəlav, nəvanuan p̄isi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədas gai.

¹⁵ Be navurun napəhaʋut ḅebəlav, igol napəhaʋut ikab masuʋ. Husur navurun toḅəlav, aGot eviol hən mai napəhaʋut hən bikabut gole.

¹⁶ Be avan ideh b̄ike beʋitvituh husur natenan, namtohusur naʋide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut p̄isi, galit am lohusur naʋide enan.

Natev siNasuḅ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəḅikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur naḅonḅonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomədas gamito.

¹⁸ Nuke nisor husur natsua. Nosəsəlonḅ hən nasoruan sua toke, nəḅonḅ məttoḅkad naḅonḅonan hum alat siYesu, mətəpəpəhw gail. Ale nodələm kəkereh hən nasoruan enan,

¹⁹ husur napəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot toḅəhaʋur hən galito ləḅip̄arḅar.

²⁰ Nəḅonḅ məttoḅonḅon len naut sua hən mətḅihan len natev siNasuḅ, savi nəhanan siNasuḅ məttoḅhan lan.

²¹ Husur nəḅonḅ məttoḅəm hən nəhanan, gamit galevis mətətoḅat vəlaut səḅomito. Namilen ke galevis lumalkəkət, galevis lotərog.

²² Mətsəkad naim samit hən mətḅihan mai mətḅemun lan a? Mətəmətahun alat siYesu a? Mətuke mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nekəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən naʋide enan.

²³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasuḅ aYesu, len nalenmariug aJutas toriŋi len navələn aenemi san gail, aYesu ilav nabəta,

²⁴ esipa vi təban aGot hən, ale eBuri. Ike, “Egai nibegw notoviol hən m̄os gamito. Mitigol nategai hən mətḅinaunau gat ginau.”

²⁵ Len naʋide tomaiənan, nəḅonḅ lotohan tononḅ, aYesu ilav nabiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nabiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətḅinaunau gat ginau len nəḅonḅ p̄isi mətḅemuni.”*

²⁶ Husur len nəḅonḅ p̄isi mətḅihan nabəta egai mai mun len nabiliwai hən nəwain; mətəkel ur nəmatan siNasuḅ van vəbar nəḅonḅ ḅegəmai.

²⁷ Imagenan, avan ideh tohan nabəta o tomun len nabiliwai hiNasuḅ len naʋide tomədas nahəsən Nasuḅ, inor hən ḅipanis sil niben Nasuḅ mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasuḅ.

²⁸ Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvahur nəmauran san a tahw hən ḅihan nabəta mai mun len nabiliwai.

²⁹ Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag.

³⁰ Husur natenan, gamit isəḅur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan.

³¹ Imagenan, dattabunus vahvahur nəmauran sidat səḅodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattələv nəpanismen galenan siGot vi lan gidato.

³² Be nəḅonḅ Nasuḅ toḅunus vahvahur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən ḅigol datḅinor, hən asike ḅisaḅ səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

³³ Imaiənan, bathudud sagw len nadələmian, nəḅonḅ mətḅiḅonḅon hən mətḅihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag.

* **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhaʋut ikad nədaŋan hən ḅigol nəsa ḅələŋoni hən nəkadun, be datḅehusur napusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəhaʋut timasnau asoan hən asike ḅemədəsi. Namilen ke ivoi hən napəhaʋut tikabut gol nəkadun, husur asike ḅigole, dereh temədas asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboi namilen nasoruan gegai toke bathut anjel gail. * **11:25:** Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

³⁴ Avān ideh bīmalkəkāt, tihan a im bai, hən asike nābōnbonan samit magenan bilav nēpanismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nēbikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadələmian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan.

² Mətələboii ke a mō, nəboŋ mətəkad nadələmian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab hən gamito van hən nələblab lotobut.

³ Imagenan nuke mətələboii ke, len aNunun aGot avān ideh saləboi bisemale hən aYesu, be len aNunun aGot ŋai nəvanuan eləboi bīke, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ŋai.

⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən datbīgole mōs aMasta, be aMasta tosua ŋai.

⁶ Ikad navit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan pisi san luvan hən navit galen pisi.

⁷ AGot eviol mai galit vīsusua hən aNunun, hən nəsa aNunun bīgole len galito bevi tarhət salit gabag.

⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən nasoruan hən naləboian.

⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nabiltidələmian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən bīgol alat lotoməsah ləbimaaur.

¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən bīgol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən bikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən beləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natamat gail. Eviol mai galit sua tile am hən bisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən beləboi bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan.

¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen pisi. Epəpəhun natgalenan mai nəvanuan vīsusua husur naləŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isoḅur

¹² Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoḅur, be nahudhuben galen lotosoḅur lovi niben tosua ŋai. Niben aKristo imagenan.*

¹³ Gidat pisi datubaptais len aNunun aGot tosua ŋai hən datbegəm vi niben aKristo tosua ŋai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ŋai mai gidat pisi hən datbepul həni, hum nəwai dattomuni.†

¹⁴ Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ŋai, ikad nahudhuben isoḅur lan.

¹⁵ Narien nəvanuan bīke, “Husur ke nəsavı vəlan, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal.

¹⁶ Nədariŋan nəvanuan bīke, “Husur ke nəsavı mətān, nəsavı hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədariŋan evi hudhuben sua len niben sal.

¹⁷ Niben kavkav tavi mətān səlani, nasəsəloŋan han gai be? Niben kavkav tavi dariŋan səlani, narŋunusian han gai be?

¹⁸ Be aGot itabtabuh len nahudhuben pisi, etuan pis gail husur niben, len naut vīsusua toləŋon ləbipāt lan.

¹⁹ Nahudhuben galen pisi lətavi hudhut sua səlani ŋai, asike lətəbōn len niben tosua, niben tabuer.

²⁰ Ekitin, ikad nahudhuben isoḅur, be niben tosua ŋai.

²¹ Namətān saləboi bikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, gināu səbōgw noləboi nəbīgol natit pisi.” Ale nəkadun saləboi bikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, gināu səbōgw noləboi nəbīgol natit pisi.”

²² Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluvi ke ləsədaŋ, datumaskad gail hən nibedat bimaaur.

²³ Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləberis gail, datususuan galenan,

²⁴ be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləberis gail, losuh pərpəpə maian ŋai.

* **12:11:** Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8

* **12:12:** Rom 12.4-5

† **12:13:** Namilen ke datukatəpōl len aNunun aGot

tosua ŋai

Be aGot esuhud p̄is nahudhubedat gail, h̄en nahudhut dattonau ke l̄esavi natideh, lovi natite.

²⁵ Igol maien h̄eni h̄en asike b̄ikad nap̄ep̄ehwan len nibedato, h̄en nahudhubedat p̄isi l̄eb̄ek̄et̄k̄eta t̄eban galit gabag b̄ep̄it̄p̄itov̄.

²⁶ Nahudhubedat ideh bel̄eḡon b̄isa masūv̄, nahudhubedat p̄isi lol̄eḡon isa masūv̄ maii. Bikad na-sor-sal-suhi-an vi t̄eban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̄isi loh̄ehāv̄ur maii.

²⁷ Gamit māu m̄etovi niben aKristo, m̄etovi hudhut gail len niben kavkav.

²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai p̄ispisul gail a m̄o; na-v̄eha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-v̄eha-tor-an, ahai p̄usan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail h̄en l̄eb̄igol alat lotom̄esah l̄eb̄imaur, alat lotovi tarh̄ete sin̄ev̄anuan gail, alat lotowol h̄en alat siYesu h̄en l̄eb̄ehusur nap̄isal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.*

²⁹ M̄etunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄ispisul a? M̄etunau ke gidat p̄isi dattovi ahai kelkel ur a? M̄etunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄usan a? M̄etunau ke gidat p̄isi dattogol namerikel a?

³⁰ M̄etunau ke gidat p̄isi dattokad naviolan gail h̄en dat̄bigol alat lotom̄esah l̄eb̄imaur a? M̄etunau ke gidat p̄isi dattol̄eboi dat̄bisor len nasoruan tiltile gail a? M̄etunau ke gidat p̄isi dattol̄eboi dat̄bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa!

³¹ Be gamit māu, m̄etel̄eḡon masūv̄ h̄en naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil nap̄isal notoke n̄eb̄isor husuri, ivoi habat s̄ehor nap̄isal ideh datol̄eboi dat̄ben̄enov̄ h̄eni maii.

13

Nap̄isal h̄en na-l̄emas-buni-an

¹ Ginau n̄etasor len nasoruan tiltile n̄ev̄anuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aḡel lotosorsor len gail, be asike n̄et̄ekad na-l̄emas-buni-an, n̄et̄awal k̄emas ḡai hum n̄ebe o nabel lototuhtuhi.

² N̄et̄ekad n̄edaḡan h̄en n̄eb̄ikel nap̄isulan siGot, mai n̄etal̄eboi s̄ehot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai nal̄eboian p̄isi, ale n̄et̄ekad nab̄iltid̄elomian h̄en n̄eb̄igol nāvehuh l̄eb̄erus, be asike n̄et̄ekad na-l̄emas-buni-an, n̄et̄avi ut k̄emas ḡai.*

³ N̄et̄aviol h̄en natit p̄isi notokade mai nam̄esal gail, ale n̄et̄aviol h̄en nibegw h̄en n̄eb̄isor sal suh ginau len N̄eboḡ siNasūb̄,* be asike n̄et̄ekad na-l̄emas-buni-an, asike n̄et̄ekad natideh tov̄oi.

⁴ Nāvide h̄en na-l̄emas-buni-an imaiegai: Ḡeb̄el̄emas bun avan ideh, len n̄e-daḡ-ḡuri-an gutoh m̄edau maii, gugol navoian b̄evi tarh̄et san, ḡes̄et̄abulol bulosi sil natit san gotol̄eḡoni. Ḡeb̄el̄emas bun avan enan ḡes̄asor sal suh masūv̄ h̄en gaiug, ḡes̄apul h̄en nāv̄ivan,

⁵ ḡes̄agol natideh b̄igol nahurun avan en b̄isa, ḡes̄enau gaiug gabag m̄os nal̄eḡonian sam̄ ḡai, n̄elom̄ s̄ep̄aḡpaḡ tutut, len n̄elom̄ ḡes̄at̄egau gat n̄esaan avan enan togole h̄en gaiug.

⁶ Ḡeb̄ikad na-l̄emas-buni-an ḡes̄ah̄ehāv̄ur h̄en n̄esaan, be guḡon mai alat lotoh̄ehāv̄ur h̄en nakitiḡan.

⁷ Ḡeb̄ikad na-l̄emas-buni-an goil ḡegat tabtab, got̄egau gat nad̄elomian tabtab, n̄e-vatvat-*vir*-an sam̄ s̄emasig boḡ ideh, gukad n̄e-daḡ-ḡuri-an tabtab.

⁸ Na-l̄emas-buni-an asike inoḡ boḡ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean h̄en nap̄isulan siGot dereh t̄ebuer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinoḡ. Nal̄eboian h̄en n̄esa aGot tosusuan gail, dereh t̄ebuer.

⁹ Husur gagai datol̄eboi k̄ekereh h̄eni ale gagai datukel k̄ekereh h̄en nap̄isulan siGot.

¹⁰ Be n̄eboḡ aYesu b̄eḡemai h̄en aGot b̄igol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot tov̄iol h̄en gail gagai dereh l̄eb̄uer.

¹¹ N̄eboḡ notovi t̄etai, nusor sum̄an nat̄etai, nabunusian sagw esum̄an nabunusian set̄etai, nunau sum̄an nat̄etai. N̄eboḡ nototibau, notoḡem vi hāvut, noriḡ gabulan nāvide galenan set̄etai.

¹² Gagai datok̄eta sum̄an n̄ev̄anuan tok̄eta tur len nak̄elas toḡanub̄anw. Be len n̄eboḡ enan, dereh datek̄eta ris n̄ehon aGot timasil buni. Gagai nal̄eboian sagw ek̄ekereh, be len n̄eboḡ enan nal̄eboian sagw dereh tikavkav sum̄an aGot tol̄eboi kavkav h̄en ginau.

* 12:28: Efe 4.11 * 13:2: Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * 13:3: Len natosian galevis ta sutuai ike, n̄et̄aviol h̄en nibegw h̄en b̄ipaḡ len nahab towunuwun, be asike n̄et̄ekad na-l̄emas-buni-an, asike n̄et̄ekad natideh tov̄oi.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hæn natgalegai lototor: datimasriņ gat nælodato len aGot, datimasvatvat vir natit pisi aGot tokel gati ke læbisarpoh, datimaslæmlæmas bun gidat gabag. Be len natgalen pisi, na-læmas-buni-an ivoi esæhor eru enan.

14

Næsa evi tarhæt silat siYesu?

¹ Na-læmas-buni-an mæu tiwol hæn næmauran samito, ale mætelæņon masuŧ hæn natit gail lotogæm len aNunun aGot. Be a mæhat len natgalen, mætelæņon masuŧ hæn mætbikel napisulan siGot.

² Husur nævanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nævanuan gail, be isor mai aGot ŋai, husur avan ideh sasæsæloņ læboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetætæn gail.

³ Be nævanuan tokel ur næsa aGot tokel maii, nakelean san igol nævanuan gail ludanĵ am len næmauran salito, igol lolæņon ivoi am len nælolito, mai etæņon nælolit vi pan.

⁴ Nævanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhæt san gabag, be nævanuan tokel ur næsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu pisi ludanĵ am len næmauran salito.

⁵ Nolæņon ke gamit pisi mætolæboi mætbisor len nasoruan tiltile gail, be nolæņon masuŧ sæhori am hæn mætbikel ur næsa aGot tokele. Nævanuan tokel ur næsa aGot tokel maii, evi tarhæt silat siYesu sæhor nævanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hæn alat siYesu læbelæboii sæhoti, igol galit ludanĵ am len næmauran salito.

⁶ Be bathudud nadælomian, nætægæm hæn gamit, nêtasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhæt samit mæbe? Be næbikel na-kel-væhoti-an seNunun aGot mai gamito, næbikel nalæboian, næbikel ur næsa aGot tokel mai ginau, næbikel naŧusanan seNunun aGot, natgalen pisi lovi tarhæt samito.

⁷ Mitinau nabuvimal mai navus beltanĵ; arsæmaur be arugol næwalan. Asike datbiraŋraŋtæ hæn gælar binor, avan ideh telæboi mab hæn næbe dattoramraŋtæ hæni?

⁸ Mitinau nætampet; ale nævanuan bævuv suluŧi, nasoltia telæboi mab hæni ke timasutaut hæn gai mæs nabiltibalæn?

⁹ Imaienan hæn gamito. Mætbisor len nasoruan nævanuan lototætæn hæni, lelæboi namilen nasoruan samit mæbe? Mætbisor maienan, ehum mættosor kæmas len namæsav ŋai.

¹⁰ Len navile a pan nævanuan lusor len nasoruan tiltile isobur, ale gail pisi lukad namilelito.

¹¹ Imagenan, avan ideh bisor mai ginau, asike næbelæboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metbøs, ale len nabunusian san, ginau novi metbøs.

¹² Imaienan hæn gamito. Husur ke mættolæņon masuŧ hæn natit gail seNunun aGot, mitimashi hæn mætbidanĵ am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu læbidanĵ am len næmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hæn nædanĵan hæn bikel ur namilen natetætæn gai tokele.

¹⁴ Husur næbisor tuŧ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nælogw isor tuŧ, be nænauan sagw ipat kæmas ŋai.

¹⁵ Nigol næsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuŧ. Ale dereh nisor tuŧ am hæn nævanuan læbelæboi sæhot na-sor-tuŧ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekækai. Ale dereh nekækai am hæn nævanuan læbelæboi sæhot næsa notokækai hæni.

¹⁶ Asike bimagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunumĵ totoh len næloŋ bisor len nasoruan tile hæn gæbisal suh aGot, nævanuan totætæn hæni, salæboi bibe "Ganan" hæn nasipaan samĵ, husur gai salæboi næsa gotokele.

¹⁷ Naut kæmas nasipaan samĵ bivoi, asike igol avan enan idanĵ am len næmauran san.

¹⁸ Nosipa vi tæban aGot hæn notosor len nasoruan tiltile gail sæhor gamit pisi mættogole.

¹⁹ Be len næbonbonan silat siYesu, len nalæboian sagw, næbisor bæŋtidol ŋai len nasoruan lotolæboii, hæn læbesæloņ sæhot naŧusanan sagw, ivoi masuŧ sæhor næbisor bæbælav len nasoruan tile lototætæn hæni.

²⁰ Bathudud nadælomian, samtesumæn alahutai len nænauan samito. Mætesumæn atuhlahutai læsalæboi naŧide hæn næsaan sal, be len nabunusian samito, len nænauan samito, mætesumæn nævanuan tomatmatu.

²¹ Len nalo lutosi ke, Nasuŧ aGot ekæmaiegai: "Len nævanuan lotosor len nasoruan tiltile gail, len nabuņon nametbøs gail, dereh nisor mai alategai,

be naut kemas notogol tomagenan,

asike losəsəlonj hən ginau.”*

²² Imagenan beti, hum ma məttonau suluvi ke nasoruan tiltile gail igol parpar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Be nasoruan tiltile galenan ləsəpat mōs alat lotokad nadəlomian, be hən alat ləsəkad nadəlomian ləbipes hābetw lan. Avil na-kel-uri-an hən nəsa aGot tokele, igol parpar həni ke aGot itoh mai alat lotokad nadəlomian lan. Ipat mōs alat lotokad nadəlomian, savi mōs alat ləsəkad nadəlomian.

²³ Imaianan, gamit siYesu pisi mətʔibonbon, gamit pisi mətʔisor len nasoruan tiltile gail, ale nəvanuan galevis am lototətan hən nadəlomian o ləsəkade, ləbēbis lohoim, dereh like məttovinvinu.

²⁴ Be gamit pisi mətʔikel ur nəsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh totətan hən nadəlomian o səkade bēbis lohoim, len natgalen pisi, dereh nəlon timabur, teləboi səhot nəsaan san tosəbur,

²⁵ ale natit lotosusuah len nəlon liparpar. Ale dereh tipair dan nəsaan san, titeh len tan, kəta vi pan hən bilotu hən aGot. Dereh tisor təvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Napisal hən nabonbonan hən nalotuan

²⁶ Bathudud nadəlomian, nekəməbe? Nimaris kotov nəsa notokele maiegai. Nəboj mətʔibonbon hən mətʔilotu, gamit ideh tekəkai, gamit ideh tēpusan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit pisi mətʔigole limasgol gamit pisi siYesu mətʔidaŋ am len nəmauran samito.

²⁷ Gamit ideh bələjon bikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ŋai lisor, salesəhor totor. Limassor visusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito.

²⁸ Asike mətʔikad avan ideh toləboi bikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sator len nabonbonan. Tisor mai gai gabag mai aGot ŋai.

²⁹ Gamit ideh bələjon bikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəlonj, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hən ləbələboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o ebuer.

³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot bəgəm həni, nəvanuan tosor tesib hən tobətah bisor.

³¹ Len naʔide tomagenan, galit pisi ləbikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor visusua hən gamit pisi mətʔeləboi səhot naʔusanan, ale hən gamit pisi mətʔeləjon bivoi am len nəlomito.

³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi bisor o bəbis len nasoran san hən avan ideh am bisor.

³³ Len nalotuan, aGot emətəhun gamit pisi mətʔisor taʔtaʔor bonbon len namityal tosua ŋai. AGot savi aGot hən nətaʔtaʔoran, ao, evi aGot hən natəmat. Timagenan len nabonbonan silat siYesu len naut pisi.

³⁴ Len nabonbonan gail silat siYesu latpəhaʔut lemədau husur sanor hən ləbisor, be litoh mədau, səsəlonj husur nalotuan, hum nalo tokele.

³⁵ Ləbələjon ke ləbələboi səhot natideh, leus asoalit a im səbolito. Evi hur sasa hən napəhaʔut bisor len nabonbonan silat siYesu.†

³⁶ Mətunau ke gamit mətovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səbomito ŋa?

³⁷ Gamit ideh binau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit gagai evi nakelean todaŋ siNasuḅ.

³⁸ Be avan ideh bəmətəhun bələboi natenan, aGot dereh temətəhun bələboi avan enan.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadəlomian, mətəlonj masuʔ hən mətʔikel napisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail.

⁴⁰ Be len nabonbonan, mitigol natit pisi len naʔide tovoi, mətəhusur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu bular.

15

Na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan

¹ Bathudud nadəlomian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi məttokele, na-kel-uri-an tovoi məttoil gəgat lan gagai.

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nəboj alsaiah totos nasoruan siGot toke, *ategai*, aGot isor husur nəvanuan san gail a Jutah.

† **14:35:** Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta situai, naves 34-35 arupat len naut egai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40.

² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nesaan samito, mætbetəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadəlomian samit tavi nadəlomian kəmas ŋai.

³ Husur nəsa Nasuḅ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Nəbilititit səhor natit pisi am imaiegai ke: aKristo imat mōs gidato hən bilav kuv gidat dan nesaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.*

⁴ Lutavun aKristo, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmariboŋ na-vəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.*

⁵ Ale aKristo evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəŋavur pisan toru lotorisi.*

⁶ Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadəlomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isəbur lumaaur sal vəbar daməŋai.

⁷ Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail pisi lotorisi.

⁸ Naməkot hən galit pisi, aKristo evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəboŋ sanor həni.*

⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləbekis ginau hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.*

¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm surŋan ginau gagai notoḅat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail pisi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole.

¹¹ Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit pisi namtukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit mættodəlomi.

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit pisi namtbikel uri ke, aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer?

¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKristo dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadəlomian samit am tavi ut kəmas.

¹⁵ A məhat hən natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibliboŋ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKristo ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan taḅuer, aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan.

¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKristo am, aGot asike tagole.

¹⁷ Ale aGot asike tagol aKristo tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit taḅuer, mættatoh len nesaan samit sal.

¹⁸ Təmaianan, alat lotokad nadəlomian len aKristo, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig.

¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKristo len nəmauran egai ŋai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan taḅuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuḅ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan.

²⁰ Be səmaianan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu m̄au, nəboŋ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.*

²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai.

²² Sumŋan nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan.†

²³ Be dereh lile məhat len namityal salit v̄isusua, nametəkav aKristo; husuri, nəboŋ aKristo b̄egəmai, alat seKristo dereh lile məhat.

²⁴ Beti nanoŋan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, aKristo dereh tigol levi ut kəmas p̄isi.‡ Ale nədaŋan san hən na-il-a-m̄o-an hum aKiŋ, dereh tilavi mai aGot aTata.

* 15:3: Isa 53.5-12 * 15:4: Psa 16.10; Hos 6.2 * 15:5: Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * 15:8:

Uman 9.3-6 * 15:9: Uman 8.3 * 15:20: Len naves egai, nəboŋ toke aKristo tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKristo tole məhat metəkav, esumŋan na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan. † 15:22: Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ 15:24: Nəboŋ aPol tosor husur natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaŋan p̄isi, isor husur natəmat gail mai nədaŋan lotokade hən lotoil a m̄o hən natite.

²⁵ Husur aKristo teil a mō māu hum aKiŋ van vøbar tovølas nænemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut kēmas.*

²⁶ Ale nēmatan evi nænemi naməkot aKristo b̄igol b̄imasig. Dereh nēmatan tebuer.

²⁷ Husur natosian siGot ike, “erij natit p̄isi len navølan aKristo, hum aKristo tovølas gail vi pan.” Ale nøboŋ natosian toke, erij “natit p̄isi” len navølan aKristo, datoløboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot toriŋ natit p̄isi len navølan aKristo.*

²⁸ Be nøboŋ aGot b̄erij natit p̄isi len navølan aKristo b̄inon, beti aNaturan aGot dereh teriŋ gai gabag len navølan aTøman toriŋ natit p̄isi len navølan aNaturan, høn aGot māu biyalal səhor natit p̄isi, høn naləŋonian san səbøn b̄evisi.

²⁹ Na-le-məhat-an dan nēmatan tabuer, nævanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh lətagol nəsa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol lətale məhat dan nēmatan, nævanuan lotobaptais salito, lubaptais mōs nəsa?§

³⁰ Ale ginamit, asike namttale məhat dan nēmatan, ginamit namtutoh tabtab pəpadan høn nēmatan mōs nəsa?

³¹ Akis nēmatan ipat pəpadan høn ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoŋiv masuŋ høn gamito len nēmauran məttoke len aYesu Kristo, aMasta sidato.

³² ANunun aGot tabuer len ginau surŋan nævanuan navile a pan ŋai, nuβal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat mōs nəsa? Savi mōs natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nēmatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotokəmaienan salegəras gamito. Nasoruan toke, “Nətahan mai nævanuan tosa, emədas nəboruan tovoi,” evi kitinan.

³⁴ Samtevinvinu am, təlmam van høn nənauan tovoi hum tonor høn mət̄bigole. Mitinon dan nəsaan. Husur gamit galevis lotətan høn aGot—nokəmaienan høn nahurumit bisa lan.

Len na-le-məhat-an dan nēmatan niben nævanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab høn alat lotomat lile məhat? Dereh likad nibelit tomabe?”

³⁶ Govi hoŋon! Namisurhute natideh gotodanjanj imasmat høn b̄imaur, høn b̄itov vi məhat.

³⁷ Nəsa gotodanjanj səkad niben b̄egəmai, savi nəhai b̄itov vi məhat, be gudan jisamisurhut kəmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am.

³⁸ Be aGot beti eviol mai jisamisurhute gail nibelit toveveu gai toləŋon ləb̄ikade. Ale visusua len jisamisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben səbøn ŋai.

³⁹ Len navide tomaienana, niben natit p̄isi lotokad nēmauran ləsapit̄pitoŋ. Niben nævanuan etile, niben narivatvat etile, niben nēman naməsav etile, niben naieh etile.

⁴⁰ Ale ikad natit gail len nēmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalalan høn niben natit gail len nēmav etile dan nəyalalan høn natit gail len navile a pan.

⁴¹ Namityal ikad nam̄ialan san, nahəbati ikad nam̄ialan san, mai nam̄eso gail lukad nam̄ialan tile am. Ale len nam̄eso gail, nam̄ialan høn nam̄eso sua etile, nam̄ialan høn nam̄eso tile am etile.

⁴² Imaienana ŋai len na-le-məhat-an dan nēmatan. Gagai niben nævanuan imat, iβo len tan, be nøboŋ aGot b̄igol b̄ile məhat, dereh niben nævanuan tikad nēmauran vi sutuai. Asike iβos nətan boŋ ideh.

⁴³ Gagai niben nævanuan evi ut kēmas, be nøboŋ b̄ile məhat dereh tiyalal. Gagai sədan, be nøboŋ b̄ile məhat, dereh tidan.

⁴⁴ Gagai niben nævanuan evi natit høn navile eg a pan, be nøboŋ b̄ile məhat, dereh tevi natit høn nēmav, niben veveu tonor høn b̄itoh len nēmav. Husur tokad niben høn navile eg a pan, ale ikad niben høn nēmav am.

⁴⁵ Imagenana, natosian siGot ike, “Nəvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nēmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKristo, egəm vi Nunun Nēmauran toviol høn nēmauran vi sutuai.*

⁴⁶ Avil nēmauran vi sutuai togəm len aNunun Nēmauran sagəm a mō, ao, nēmauran len navile eg a pan egəm a mō, ale husuri, nēmauran vi sutuai len nēmav.

* 15:25: Psa 110.1 * 15:27: Psa 8.6 § 15:29: Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Navide enana savi navide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsaləboi nadolomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todam høn navide enana, husur aPol isor husur na-le-məhat-an dan nēmatan, sasor husur nəbaptaisana enana. * 15:32: Isa 22.13 * 15:45: Gen 2.7

⁴⁷ AAtam, nēvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nētan. Ikad nēmauran hən navile a pan. AKristo, nēvanuan na-vəha-ru-an, evi vanuan nēmav. Ikad nēmauran hən nēmav.*

⁴⁸ Alat navile a pan lotokad nēmauran hən navile a pan, losumñan nēvanuan tokad nēmauran hən navile a pan aGot togole hən nētan. Alat lotokad nēmauran hən nēmav, losumñan nēvanuan nēmav tokad nēmauran hən nēmav.

⁴⁹ Sumñan gidat dattolav kot aAtam, nēvanuan navile a pan aGot togole hən nētan, len nañvide tomaienān, datimaslav kot aKristo, nēvanuan nēmav.

⁵⁰ Bathudud nadələmian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməñod mai nəda saləboi bīkad nēmauran mai aGot len natohan pipihəbəlān. Bathut nibedat bībos nētan, saləboi bīkad nēmauran vi sutuai lan.

⁵¹ Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat pīsi datbīpatmari len nēmatan. Be gidat pīsi, aGot dereh tegəgal hən gidat pīsi

⁵² vəha-sua ŋai, len namityal tōpitol ŋai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən nətrampet hən nanoŋan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile məhat hən ləbīmaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgal hən gidat maienān.**

⁵³ Husur nibedat dattokade gagai bībo, timasgəm vi bedat togon asike bībo boŋ ideh. Ale nibedat dattokade gagai bīmat, timasgəm vi bedat togon bīmaur vi sutuai.

⁵⁴ Nibedat bībo, nəboŋ ləbėgəm vi bedat tile asike bībo, ale, nibedat bīmat, nəboŋ ləbėgəm vi bedat tile bīmaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke,

“Nēmatan imasig, ebuer, aGot ibal maii ale esəhor buni.”*

⁵⁵ “Eee, Matan, nasəhorian sam̄ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaŋan sam̄ gai be? Godədas gəbėvin ginamit am.”*

⁵⁶ Nəwei hīnəmatan evi saan—nēvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaŋan nəsaan tokade, egəm len nalo—nēvanuan togol nēvanuan timasmat sil nəsaan, ale timaspanis sile.

⁵⁷ Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nēmatan, igol datowin səhor gəlar pīsi.

⁵⁸ Imaienān bathudud nadələmian notoləmas bun gamit pīsi, məteil gəgat. Samterus dan nadələmian məttokade len na-kel-uri-an tovoi. Akis nələmit tidəŋ masuŋ len nauman siNasuḅ, husur mətoləboii ke nauman samit len Nasuḅ evi mōs natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an mōs alat siYesu a Jerusalem

¹ Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an mōs alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.*

² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gamit vīsusua məterin nəvat ideh gail tipat, nahud-huvat hən nəpūrḅuran samito. Ale sahsah tuan nəvat enan hən beutaut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti mətəbubulah vat.

³ Ale nəboŋ nəbėgəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav naləbulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləbītariv naviolan samito vi Jerusalem.

⁴ Ale bīnor hən ginau am nəbīvan ei, dereh galit lith mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəbīyar tur len naprovens Masetonia bīnoŋ, dereh negəm hən gamito.*

⁶ Hum ma nəbītoh mai gamit bėbəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləbīnoŋ hən mətəbvi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəbevi lan.

⁷ Husur nomətahun nəbīyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot bīdam̄ həni, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nēmatuan.*

⁹ Husur aGot esəŋav hən nabiltipisal hən nəbīgol nabiltiuman bīvan hən navit bīsobur, naut kəmas nəvanuan tosoḅur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəboŋ aTimoti bėgəmai, samtigol natideh hən bəmətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasuḅ sumñan ŋai ginau notogole.*

* 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31

** 15:52: Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17

* 15:54: Isa 25.8

* 15:55:

Hos 13.14

* 16:1: Rom 15.25-26

* 16:5: Uman 19.21

* 16:8: NaPentikost evi nəhanan hən nēmatuan topat len

nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova.

† 16:9: Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10

* 16:10: 1Kor 4.17

¹¹ Gamit ideh sateñit nəhon van həni, satinau ke tovi ut kəmas. Be mətevi tarhət san len nəyaran san hən bətəlmam gəm hən ginau, nəlon topul hən natəmat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadələmian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadələmian, aApollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadələmian gail am ləbivan hən gamito, be savi naləronian san hən bivan gagai. Nəboŋ bikad nəpısal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mətəhulahul. Məteil gəgat len nadələmian. Məteil bur namətəhwan. Mitidaŋ.

¹⁴ Nəsa mətbıgole, mitıgol galen pısi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadələmian, mətoləboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadələmian len naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləbevi tarhət silat siGot.* Nəus gamit, nəŋir gamit ke,

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an məteriŋ gamit len nəvələlito, galit mai nəvanuan pısi lotobon mai galito len nauman, lotoum habat nıos na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Nohəhaʋur masuʋ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alaluŋan galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi mətbıgole.

¹⁸ Lugol noləron ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, məteputsan nəvanuan lotomaianan len nənanuan samito.

¹⁹ Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAkwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotobonbon len naim səlaru lohəhaʋur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuʋ.*

²⁰ Gegai nəbathudud pısi len nadələmian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuŋ gabag hən nətarhomit gail hən mətbıkel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹ Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən nəvələgw səbogw ŋai.

²² Avan ideh asike bələmas bun Nasuʋ—tıpanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³ Nasuʋ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴ Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tıpat len gamit pısi.

* 16:12: Uman 18.24 * 16:15: 1Kor 1.16 * 16:19: Uman 18.2 ‡ 16:22: KelV 22.20. Len naut egai, ike *Maranata* tovi nasoruuan ta Aram namilen ke *Masta sidato, gegəmai*.

2 Korint

Nalobulal napisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totosi van hæn alat a Korint

Ase itos nalobulal napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn nesa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, lopæhew dani. APol elæŋon isa be elemas bun galito, elæŋon masuŵ hæn bikad navoivoian mai galito. Ale næboŋ lototælmam, us navoivoian maii tætas, aPol ikel nahæhævuran san.

APol itosi van hæn ase?

APol itosi van hæn alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulal napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hæn alat a Korint pæpadan hæn nasihau tovi A.D. 58 næboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi tæban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nesa togole a mō (1.12-2.4)

3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tætas mai nævanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togæm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas næbonan mai alat læsækad nadælomian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan mōs alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-mō-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Næ-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulal napisulan egai. Len nalæŋonian siGot, ilekis hæn ginau hæn notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aŵadato len nadælomian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulal napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot sæbon len naut pisi len naprovens Akaia.

² AGot aTæmadato mai Nasub aYesu Kristo, areviol kæmas hæn navoian mai gamito, mai arigol nælomit tikad natæmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Næ-sal-suhi-an tivan hæn aGot aTæman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTæmadato nælon totanjs gidato, evi nækadun navoian pisi togol nælon nævanuan tolæŋon tovoi am.*

⁴ Igol nælonamit elæŋon ivoi am len na-læŋon-isa-væsa-an pisi sinamito. Igole hæn namtbæleboi namtbïgol alat lotolæŋon tosa væsa, læbælæŋon bivoi am len nælolito. Ale len nesa aGot togole hæn ginamito, namtigole hæn galito.

⁵ Hum namttolæŋon tosa væsa sil aKristo, hum namttokatæpol hæn na-læŋon-isa-væsa-an san, len navide tomaienän, len aKristo, aGot igol namtolæŋon ivoi am len nælonamito, igol na-læŋon-ivoi-an len nælonamito epul sæsæhov.

⁶ Namtbæleŋon bisa væsa, næmauran sinamit bïdan, imagenan hæn namtbïgol mætbæleŋon bivoi am len nælomito, imagenan hæn mætbikad næ-lav-kuv-gamit-an dan næsaan samito. AGot bïgol namtbæleŋon bivoi am len nælonamito, imagenan hæn namtbïgol mætbæleŋon bivoi am len nælomito. Ale navit natenan evi næ-dan-buri-an len gamito, hæn mætbæleboi mætbïdan bur na-læŋon-isa-væsa-an toþitoŵ hæn namttolæŋon tosa væsa lan.

⁷ Namtudan len næ-ŵatvat-viri-an namttokade hæn gamito. Namtolæboii ke, hum mættokatæpol hæn na-læŋon-isa-væsa-an sinamito, len navide tomaienän dereh aGot tigol mætelæŋon tivoi am len nælomito, hum togole len nælonamito.

⁸ Bathudud nadælomian, namtomætahun mætbetetan hæn na-læŋon-isa-væsa-an tovisi hæn ginamito len naprovens Asia. Namtolæŋon isa væsa batbat sæhor masuŵ hæn nædanjan namttokade hæn namtbïdan buri. Nælonamit iþov hæn næmauran sinamito.*

⁹ Kitin, namtunau ke namtbïmat. Naten evisi hæn asike namtberin nælonamit len ginamit sæbonamito, be hæn namtberin nælonamit len aGot togolgot alat lotomat lile mæhat dan næmatan.

¹⁰ Ilav kuv ginamit dan næmatan pæpadan hæn tobar ginamito. Ale namtolæboii ke dereh tilav kuv ginamito tætas am. Namtorin nælonamit lan hæn bilav kuv tabtab hæn ginamit sal.

* 1:1: Uman 18.1-18

* 1:3: Psa 94.19; Isa 40.1

* 1:8: 1Kor 15.32

¹¹ Ale len na-sor-tuŵ-an samit gail mətovi tarhət sinamito. Na nəvanuan bisobur ləbisor tuŵ mōs ginamito, dereh aGot tivoi masuŵ hən ginamito, ale nəvanuan tisoŵur lesipa vi təban aGot hən.

APol egəgel hən nənanauan san; savi Korint am

¹² Namtoŵiv len nategai ke: nəlonamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naŵide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləŵonian siGot. Naŵide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas hən.

¹³⁻¹⁴ Namtsatos natideh mətodədas mətbeləboii. Namtutos nəsa məttoŵəboi mətbeŵuruj ləboii, mətbeləboi səhoti. Ale naut kəmas məttoŵəboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh mətəŵəboi səhot ginamito. Beti, len nəbōŵ siNasuŵ, aYesu, dereh mətəŵiv len ginamito len naŵide toŵitōŵ hum namtoŵiv len gamito.

¹⁵ Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mō nunau utaut hən nəbēgəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəbevi tarhət samit vəha-ru.

¹⁶ Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəbōŵ nəbətəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən mətbevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.*

¹⁷ Hum ma məttoŵsor isa hən ginau husur notogəgel hən nə-nau-utaut-an sagw. Nəbōŵ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw emələla hən a? Mətunau ke len nənanau sagw nohusur naŵide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?”

¹⁸ Be surman aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel bonbon hən “Evoi” mai “Ao.”

¹⁹ Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatan aGot. Ale aYesu sagəgel bōŵ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” bonbon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”*

²⁰ Husur na-kel-gati-an pisi siGot, luserpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit pisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datbisal suh nəyalalan san.

²¹ Be evi aGot mau togol gidat datudəŵ am, gamit mai ginamito, hən datbeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datbevi esan səbōn.

²² Evi aGot mau tota gat nahəsan len gidato, ke dattovi esan səbōn, erij aNunun len nəlodato hum toririj gol gidato, hən datbeləboii ke, natit pisi tokel gati, dereh timagenan.

²³ Nous aGot hən bisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətahun nəbetusam gamit am.

²⁴ Namtomətahun namtbipatpat ginamit məhat len na-il-a-mō-an hum nadələmian samit topat len navələnamito. Husur ipat mau len gamito. Ale len nadələmian samito, mətōil gəgat tia. Be namtuke namteum bonbon mai gamito mōs nakemkeman samito.

2

¹ Imaienan, len nənanauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm hən gamito, husur nomətahun nəbigol mətbeləŵon bisa tətəs.

² Husur ginau mau nətagol mətəŵəŵon tosa tətəs, təkad ase am tagol nətahəhəŵur? Gamit ŵai notogol məttoŵəŵon tosa tia.

³ Husur natenan, nutos nalobulat ta mō van hən gamito. Nutosi hən ke, nəbōŵ nəbēgəmai, asike nəbeləŵon bisa len natit məttoŵol tosa gail, husur sanor hən nəbigol nəbeləŵon bisa, inor hən nəbigol nəbēhəhəŵur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito.

⁴ Husur, nəbōŵ nototos nalobulat enan van hən gamito, noləŵon isa vəsa masuŵ, nəlogw etuhəhəŵur, namətəŵur sagw isel habat. Be nəsatosi hən mətbeləŵon bisa, nutosi hən mətbeləboi səhoti ke notoləmas masuŵ hən gamito.

Mətəŵəbat nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləŵon isa, be savi ginau ŵai, nomətahun nəbisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit pisi məttoŵəŵon isa.

⁶ Nəpanisamen gamit məttoŵəŵur məttoŵol atenan topanis lan, inav tia.

⁷ Gagai satipanis am. Mətəŵəbat nəsa togole dani, gol teləŵon tivoi am len nəlon, hən naləŵon-isa-an san asike bigol nəlon biŵoh hən nəmauran san.

* 1:16: Uman 19.21 * 1:19: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluman sua ŵai. * 1:19: Uman 18.5

⁸ Nous taltal hæn gamit ke, mæteləmas buni hæn bələboii len nəlön ke mættoləmas buni.

⁹ Nutos nalöbulat van hæn gamito hæn nəbisab nakitinan len gamito, ke mættogol natit p̄isi notokel mai gamito, o mætsagole.

¹⁰ Gamit mætberuḅat natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale bikad natideh hæn nəberuḅati, nəsa nəberuḅati dan avan enan, noruḅati m̄os gamito, len nəhon aKристо,

¹¹ hæn aSetan asike begəras gidato. Husur datsatətan hæn nənauan gail siSetan.

¹² Nəboŋ notovi lan nabiltivile Troas hæn nəbikel ur na-kel-uri-an seKристо, nusabi ke Nasuḅ toseŋav hæn naḅisal hæn nəbeum ei.

¹³ Avil nəlogw etuhatuh sal husur nodədas nəbisab aTitus, aḅagw len nadəlomian ei. Imaienan, nukel nasudələmian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKристо

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKристо, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a m̄o, hæn nəvanuan gail p̄isi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan loləboi aKристо, ale naləboian enan ehum nəbön susau tobar naut p̄isi.

¹⁵ Husur namtovi nəbön aKристо tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hæn nəmasigan, galit p̄isi lom̄unus nəbön enan.

¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hæn nəmasigan lotom̄unus ginamito, namtovi nəbön nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotom̄unus ginamito, namtovi nəbön susau hæn nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi bigol nauman tomaienan?

¹⁷ Namtsasum̄an nəvanuan tosoḅur lotoḅur hæn nasoruan siGot m̄os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKристо, len nəlönamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalöbulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namttotub̄at sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namtimaskad nalöbulat napisulan tivan hæn gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a?

² Gamit m̄au mətovi nalöbulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̄au lovi nalöbulat napisulan aKристо totos gati len nəlönamito, hæn nəvanuan p̄isi ləḅəvuruŋ ləboii, ləḅeləboi səhoti.

³ Imasil ke mættovi nalöbulat napisulan togəm len aKристо, mættovi nəvit nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalöbulat enan, aKристо satosi hæn napen, be itosi hæn aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlön nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKристо, namtorin̄ gat nəlönamit len aGot.

⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtb̄igol natideh len ginamit səḅönamito, avil naləboian hæn namtb̄igol nəsa namttogole, egəm len aGot.

⁶ aGot igol namttoləboi namtb̄evi tarhət san, hæn namtb̄ikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datḅinaui ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datḅigol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hæn nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinaui nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad namənas hæn nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodədas ləberis nəhon, husur em̄ial habat, naut kəmas nam̄ialan han totuḅat hæn ḅəbuer. Ale, nalo togol nəmatan ḅegəm mai namənas hæn nəyalyalan maierenan,*

⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namənas enan.

⁹ Ale nalo ta m̄o ḅiyalyal, nalo tosab səhoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon!

¹⁰ Nalo iyalyal a m̄o, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuḅ həni.

¹¹ Husur nalo ta m̄o totuḅat hæn ḅəbuer, naut kəmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuḅ həni.

* 2:13: Uman 20.1 * 3:3: Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * 3:6: Jer 31.31 * 3:7: Exo 34.29

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi.

¹³ Namtsasurman aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsraël asike ləbəkəta mətaltal hən namənas hən nəyalyalan han, naut kəmas togəm bəbuur balai.*

¹⁴ Be nəkadulit iʋonʋon. Ale van vəbar daməjai, nəboŋ lotoʋururŋ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləbələboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ŋai imakuv.

¹⁵ Ekitin, van vəbar daməjai, nəboŋ lotoʋururŋ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal.

¹⁶ Avil nəboŋ galit ideh topair van hən Nasuʋ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.*

¹⁷ Ale Nasuʋ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuʋ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit pisi topepehumi dan aGot.

¹⁸ Imagenan, gidat pisi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namənas hən nəyalyalan siNasuʋ, ale nəvanuan gail loris Nasuʋ len gidato. Ale Nasuʋ, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datbesurman gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan bulau

¹ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totaŋis ginamito, eriŋ nauman enan len nəvəlanamito.

² Namtomətahun naʋide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike bəkيتين. Aoa! Be len nakitinan namtukel pəpəpə hən. Namtukel maien hən len nəhon aGot hən nəvanuan pisi ləbələboi səhoti ke savi liboŋan ideh.

³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri bəsusuah, esusuah dan alat lotohusur naʋisal van hən nəmasigan ŋai.

⁴ ASetan, naŋot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat ləsəkad nadələmian evisivis hən asike ləbədələm na-kel-uri-an tovoi. Namial han sarman nəlolito, imaienan ləsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toʋitoʋ hən aGot.*

⁵ Husur namtsakel ur ginamit səbonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail mōs aYesu.

⁶ Husur aGot toke, "Namial termal len nəmargobut!" igol namial san emial len nəlonamito, hən namtbələboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohūm nabilikoro tan bulau, hən bimasil ke, nəyalyalan hən nabiltidaŋan togəm len aGot, savi ginamito.

⁸ Naʋisal pisi hən nəmauran sinamit idaŋ, namtoləŋon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarŋabu be nəlonamit səbov hən nəmauran sinamito.

⁹ Naenemi sinamit gail lomədəs tabtab hən ginamito, be aGot sariŋ gaʋulan ginamito. Lupa ru bubuur ginamit van namtuteh, be lodədəs ləbigol namtbimat.

¹⁰ Len naut pisi namtovi lan, akis ehum namttokatəpəl hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail ləberis nəmauran siYesu biʋarʋar len nibenamito.

¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsən aYesu. Imaienan hən nəmauran san biʋarʋar len nibenamit ləbimat balai.

¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab hən ginamito, be naʋit na-ləŋon-isa-vəsə-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutuai məttokade.

¹³ Natosian ike, "Noriŋ nəlogw len aGot, imaienan nusor.*" Len aNunun nadələmian enan ŋai, ginamit am, namtsor husur namtorin nəlonamit len aGot.

¹⁴ Namtsor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuʋ aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən bəsəhar gidat pisi, ginamit mai gamito, hən datbəl len nəhon.

¹⁵ Namtudaŋ buur natgalen pisi mōs gamito, hən navoian aGot toviol kəmas hən beliv nəvanuan bisəbuur van vəsəbuur am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaan dereh tepul səsəhəv, hən nəvanuan ləbisal suh nəyalyalan siGot.

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən bimat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmariboŋ gail pisi.

* 3:13: Exo 34.33

* 3:16: Exo 34.34

* 4:4: Jon 12.31

* 4:6: Gen 1.3

* 4:13: Psa 116.10

¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoŋ. Be navit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan mōs ginamito topat vi sutuai.

¹⁸ Imagenan namtsənaŋ masuŋ hən nəsa namttoləboi namtberisi gagai, husur asike idareh tinəŋ. Be namtunau masuŋ hən nəsa namttodədas nəmtberisi, husur dereh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaŋolen egai namttotohtoŋ lan bəmətartar, nəboŋ namtbimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmav, aGot toum həni mōs ginamito, avan ideh saum həni. Dereh namtikad nibenamit bitoh vi sutuai.

² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon masuŋ hən namtbəsun nibenamit hən nəmav hum namttosun nahurabat toveveu.*

³ Husur nəboŋ namtbəsun nibenamit hən nəmav binəŋ, asike namtumalmal hum nibenamit tobuer.

⁴ Husur nəboŋ namttotoh len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmav, hən nibenamit hən nəmatan bəbuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmav.

⁵ AGot boh igol ginamit mōs natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririn gol ginamito, hən namtbələboii ke natit piŋi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil bur tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namtkad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal.

⁷ Husur, naŋisal hən nəmauran sinamito ipat len nadələmian, savi len nəsa namttorisi.

⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-ŋuri-an, ale namtoləŋon ke, namterin nibenamito, hən namtbivan hən namtbihoh a im mai Nasuŋ.

⁹ Imagenan, namtbihoh len nibenamit hən navile eg a pan o namtbimat, a məhat hən natit piŋi am, namtuke Nasuŋ təhəhəvur hən ginamito.

¹⁰ Husur gadit piŋi dateil mau len nəhən aKristo hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit piŋi dereh datikad naŋurpuran tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg a pan.*

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

¹¹ Imagenan, husur ke namttoləboi namətahwan len nəyalyalan siNasuŋ, namtohisii hisi hən nəvanuan gail ləbələboi səhot nakitinan husur aYesu. AGot eləboi piŋi nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am məteləboi kitin hən ginamit maienan.

¹² Namtsakəmaienan mai gamit hən namtbisor sal suh ginamit tətəs, be hən mətbəviv len ginamito, hən mətbələboi mətbisor var alat lotoviv len nəsa nəvanuan toləboi berisi, be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito.

¹³ Hum ma nəvanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtbəvinvinu, namtumaienan mōs nəyalyalan siGot. Ale nənanuan sinamit bivoi, namtumaienan hən namtbəvi tarhət samito.

¹⁴ Husur na-ləmas-buni-an seKristo iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan piŋi, imat salit piŋi; imagenan, ehum gidat piŋi dattomat.

¹⁵ Ale aKristo imat sivanuan piŋi. Imat salit piŋi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran lan, asike ləbəhusur naləŋonian salit səbolito, be hən ləbəhusur naləŋonian siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁶ Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunusian silat navile a pan am. A mō namtohusur navide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin ŋai surŋan gidato. Be gagai namtsənaŋ səmaienan am.

¹⁷ Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot togole. Nəmauran ta mō ebuer, avan enan egəm veveu!

¹⁸ Ale aGot mau igol natgalen piŋi. A mō datukad nəsasaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hən namtbəliv alat lotokad nəsasaan maii, gəm həni, hən ləbikad navoivoian maii.

¹⁹ Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm həni, hən asike nəsaan salit bevi nəkabut salit am hən ləbipanis sile, be hən ləbikad navoivoian maii. Ale erin napisulan enan len navəlanamito hən namtbikel uri.

²⁰ Imagenan, namtusor len nahəsən aKristo. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahəsən aKristo, namtous gamit hən mətbəgəm hən aGot. Mitikad navoivoian maii mau!

* 5:2: Rom 8.23 * 5:10: Rom 14.10

²¹ AKristo səkad nəsaan ideh. Avil aGot erinj nəsaan sadit pisi lan hən bipanis sadito. AKristo egəm vi nəsaan, hən ke, len gai, datbėgəm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idanj ke, navoian aGot toviol kəmas həni mai gamito, satipat kəmas.

² Husur len natosian san aGot ike,
“Len namityal tonor həni,
nosəsəloj hən gaiug.

Ale len nəboj hən nəbilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄,
novi tarhət sam̄.”*

Mətesəsəloj! Gagai evi namityal tonor. Daməjai evi nəboj hən aGot bilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh bipes habət lan, teh dan nədəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike bisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri.

⁴ Be len natit pisi namttogole, nəvanuan loləboi ləbəri si ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudañ bur na-ləjon-isa-vəsa-an nəboj nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudañ bur natit gail lotogol na-ləjon-isa-an, mai namtudañ bur nəmauran todañ.

⁵ Nəvanuan gail luvas habat hən ginamito, lorinj ginamit len naim bəbanjis, loluvo hən ləbərəmədas bun ginamito. Namttoum idanj habat, namtsəpat savoi, nəmal ihət ginamito.*

⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nəmauran sinamit ivevu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namtutoh mədau naut kəmas nəmauran todañ. Namtugol navoian hən namtbəvi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtləməs bun nəvanuan gail len nakitinan.

⁷ Namtukel ur nakitinan len nədañan siGot. Nanoran namttokade len nəhən aGot ehum na bu nəbalan len nəvələnamit nəmatu hən namtbəbal həni, mai nasilt* len nəvələnamit nəmair hən namtbəsusuah lan.

⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsənamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas rai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsənamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras.

⁹ Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpədañ, be məteris, namtumaaur sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsağol namtsəmat sal.

¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan iso buur lopul hən natit topat vi sutuai. Ehum namtsəkad natideh, be ginamit mau namtukad natit pisi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtləməs masu v̄ hən gamito len nəlonamit kavkav.

¹² Namttoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit məttoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito.

¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatum gail. Mitivar na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləməs bun ginamit surñan namttoləməs bun gamito.

Samtibon mai alat ləsəkad nədəlomian

¹⁴ Samtibon mai alat ləsəkad nədəlomian surñan məttopitpito v̄ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor: Husur nanoran edədas bibon mai nəsaan boj ideh, mai namñial edədas bikad nəbənan mai nəmargobut.

¹⁵ Mətu nau ke aKristo mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nədəlomian mai nəvanuan səkad nədəlomian aroləboi arbesua mabe? Arodədas!

¹⁶ Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan bilotu hən nəlablab gail lohoim. Be gidat mau datovi im siGot nəkadun nəmauran.* Ehum aGot tokele ke,
“Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

* **6:2:** Isa 49.8 * **6:5:** Uman 16.23 * **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai topospos gototəgau len nəvələm̄ nəmair hən gəbesusuah lan len nabiltibalān. Asike gəbesusuah lan, nənemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug. † **6:15:** Len naut egai nasoran ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16 * **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27

17 Imaienan, Nasuḅ aGot ikele am ke,
 “Mətepepehw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh toḅiḅiḅiḅal len nabunusian sagw.

Məḅiḅiḅol ḅimagenan,

dereh nehəḅəḅur hən məḅḅitoh mai ginau.*

18 Beti ginau dereh nevi atəmamito,
 ale gamit mətevi anatugw gail mai anatvavigw gail.”

Nasuḅ aBiltidaḅan ekəmaienan.*

7

1 Bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit piḅi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit piḅi toḅiḅiḅiḅal dan nibedat mai nanunudato hən datḅiveveu buni. Len namətəḅwan len nəyalalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən naboruḅan san bikavkav len gidato.

Nəḅəḅəḅuran siPol

2 Sa-nəlomit təməḅəḅhun ginamito, be məḅəḅəḅəmas bun ginamito. Namtsagol səsa hən avan ideh, namtsamədəs avan ideh, namtsagərəs avan ideh hən namḅḅikad nəsa tovi esan.

3 Ginau nəsakəmaienan hum notoke mitipanis. Hum notokele a ḅiḅo, na-ləmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuḅ. Naut kəmas namḅḅikad nəmauran o namḅḅimat, namtoləmas bun gamito vəsa.

4 Nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅḅesəman nakitinan len gamito, ale noḅiv masuḅ len gamito. Naut kəmas na-ləḅon-isa-vəsa-an piḅi namttokade, məḅugol noləḅon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səḅəḅov hən nakemkəman.

5 Nəḅoḅ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəḅəḅəḅəvan ideh. Len nəvide piḅi nəvanuan lugol namtoləḅon isa vəsa. Nəḅitvituhan gail ludar vis ginamito, mai namətəḅwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatuḅ.*

6 Be aGot, togol alat lotoləḅon tosa lotoləḅon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləḅon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus toḅəmai.

7 Namtoḅəḅəḅur hən nəḅəmaian san, be savi enan ḅai, namtoḅəḅəḅur masuḅ am nəḅoḅ tokel uri ke gamit məttogol toləḅon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoləḅon masuḅ hən məḅḅeris ginau, hən məḅḅikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-təḅ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke məttoləḅon masuḅ hən məḅḅevi tarḅət sagw len nauman sagw. Nəḅoḅ tokəmaienan, nukemkəman habat am.

8 Naut kəmas naləḅulat napisulan sagw ta ḅiḅo togol məttoləḅon tosa, nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A ḅiḅo nulolosa, husur notoləḅoi ke totunus gamito len namityal tokəkereḅ.

9 Be ḅagai noḅəḅəḅur. Nəḅəḅəḅur husur naləḅulat totunus gamito, be husur natunusian igol məttopair dan nəvide samito. Natunusian samito igol məttololosa hum aGot toləḅoni, hən asike natideh namttogole ḅəmədəs gamito.

10 Husur nalolosaan toḅəḅ len aGot ivan hən nəḅairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəḅanisman tonor həni. Sa-nəlodat tisa husur nalolosaan tomaienan. Be nalolosaan toḅəḅ len nəvanuan navile a ḅan ḅai, ivan hən nəmatan.

11 Nalolosaan enan samit toḅəḅ len aGot, ivan masuḅ. Mitinau nəḅite len gamito. Mətoləḅon masuḅ hən məḅiḅiḅol nəsa tonor. Mətoləḅon masuḅ hən asike məḅḅikad natideh hən ḅiḅol nahurumit ḅisa. Nəlomit epəḅas gamit gabag bathut nəsaan toḅon len gamito. Mətoməḅəḅw len nəyalalan siGot, mətoləḅon masuḅ hən məḅḅeris ginau, hən məḅḅikad navoivoian mai ginau tətəs. Mətoləḅon masuḅ hən məḅḅevi tarḅət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən məḅḅipansəm avan ideh togol tosa, hən ḅəḅusur nəvide tovoi. Məḅugol natit piḅi hən tomasil ke məttogol tonor len naten tovisi.

12 Imaienan, naut kəmas nototos naləḅulat napisulan enan, nəsatosi ḅiḅo atenan togol tosa, nəsatosi ḅiḅo nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəḅon aGot, nəḅiḅol ḅəḅḅar hən gamit ke, məttoləḅon masuḅ hən məḅḅevi tarḅət sagw len nauman sagw.*

13 Imagenan namtoləḅon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ḅai. Namtoḅəḅəḅur masuḅ len nakemkəman seTitus, husur gamit piḅi məḅugol nəvanuan san satuhatuḅ am, məḅugol nəlon evi ḅan, ikad natəḅat.

* 6:17: Isa 52.11

* 6:18: 2Sam 7.14; Isa 43.6

* 7:5: 2Kor 2.13

* 7:12: 2Kor 2.5

¹⁴ Nəboŋ notosor mai aTitus a mō husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaḅi ke notokitin, gol nahurugw səsə len gamito. Be hum natit pisi namttokel mai gamit tia tokitin, len naḅide tomaienān, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egəm vi kitinan.

¹⁵ Inau təlmam hən natoḅan san mai gamito. Mətuḅol husur nəsa tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətəhw lan, ninemit epil, mətoḅəḅəḅur hən totoḅ mai gamito. Nəboŋ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masuḅ am hən gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuḅ. Noləboi buni ke, dereh mitigol nəsa tonor.

8

Məteḅurḅur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadəlomian, namtuke məteləboi naḅit navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia.

² Naut kəmas na-ləŋŋon-isa-vəsə-an toḅol kitev nadəlomian salito, nakemkeman epul səsəḅov len galito. Naut kəmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat.

³ Nukel nakitinan, nəsa lotoləboi ləḅeviol həni, loviol habat am səḅori. Be avan ideḅ sətaltal hən galito. Lugole len naləŋŋonian salit səḅolit ŋai.

⁴ Lous taltal hən ginamito hən namtbīdamḅ hən ləḅikətəḅol hən na-bubulah-vat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.*

⁵ Nəsə ginamit namttonau ke lotoləboi ləḅigole, lugol habat həni am səḅori. Galit māu, loviol metəkav hən galit səḅolito mai aGot, ale len naləŋŋonian siGot, lorinḅ galit len navəlanamito.

⁶ Ale husur aTitus totuḅat vi tarḅət samit a Korint hən mətḅebubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel maii ke, tetəlmam van hən gamito hən ḅevi tarḅət samito, hən mətḅigol nauman enan toḅəm len navoian samito, ḅinonḅ.

⁷ Gamit mətopul səsəḅov hən natit pisi tia. Mətopul hən nadəlomian, nasoruan, naləboian, naləŋŋonian hən mətḅigol nəsa tonor, mai na-ləmas-buni-an len gamito toḅəm len ginamito. Husur mətopul hən natgalenan maienan, samteviol kinit be məteviol habat.

⁸ Nəsakel natenan hum nakelean today. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənoḅ həni mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tilitile lotoləŋŋon masuḅ hən ləḅigol na-vi-tarḅətə-an.

⁹ Husur mətoləboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kəmas həni. Naut kəmas topul hən natite, gamit māu, aYesu egəm vi məsal mōs gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mətḅepul hən nəmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsə məttotubət həni, ivoi ke mitigol tinonḅ. Len nasihau tovan tia, gamit məttotubət bubulah vat mōs alat a Jutea, ale mətoḅəḅəḅur hən mətḅigole.

¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum məttoləŋŋon masuḅ hən məttotubət həni, ivoi ke məteləŋŋon masuḅ hən mətḅevurḅuri. Ale məteviol len nəsa məttokade.

¹² Husur, mətḅeləŋŋon masuḅ hən mətḅeviol, aGot ehəḅəḅur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən datḅeviol len nəsa dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit bīdanḅ o hən mətḅəḅmīdol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail ḅimalumḅurḅ. Ao noləŋŋon ke tikad napitḅitovān.

¹⁴ Gagai nəsa məttopul həni eləboi ḅevi tarḅət silatenan lotomīdol. Ale nəboŋ mətḅəḅmīdol be ləḅepul hən natite, dereh leləboi ləḅevi tarḅət samito. Ale ḅimaienan, ikad napitḅitovān.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,

“Nəvanuan topisan nəmanna tosoḅur, nəḅanian han səmasuḅ.

Ale nəvanuan topisan nəmanna sasəḅur, nəḅanian han samīdol.”*

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus naləŋŋonian toḅitovḅ hən naləŋŋonian notokade—naləŋŋonian hən ḅevi tarḅət samito,

¹⁷ husur aTitus ehəḅəḅur hən todamḅ hən ḅigol nəsa namttokel maii. Ale husur toləŋŋon masuḅ hən ḅevi tarḅət samito, len naləŋŋonian san gabag, erinḅ naut egai, ivan hən gamito.

¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadəlomian, ale alat siYesu len naut pisi lusor sal suhi hən nauman san mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁹ Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən ḅiyar mai ginamito, hən namtbīpat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtḅəkətkəta

* 8:4: Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

* 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8

* 8:15: Exo 16.18

təban, hən nəvanuan gail ləbīsal suh nəyalyalan siGot, ale hən bīmasil ke, namttoləḡon masuṽ hən namtḡevi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh bīsor bīsa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabiltiviolan enan topat len navəlanamito.

²¹ Husur namtuke namtigol nəsa tonor səłani, savi len nəhon aGot ḡai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən bītah mai gəlaru. Atenan evi awawa nadəlomian sinamito. Len naṽide isoḡur namtobunusi ke tovoi. Namtusəḡ vəha-soḡsoḡur hən ke toləḡon masuṽ hən bīgol nəsa tonor. Ale gagai eləḡon masuṽ hən bevi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito.

²³ Bīkad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iḡon mai ginau, namroum ḡonḡon hən namrḡevi tarhət samito. Ale awawa nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi aḡai pispisul silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsən aKristo iyalyal am.

²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut pīsi ləḡeləḡoi səḡoti ke, nəḡon namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan mōs alat aJutea

¹ Naləḡulat napisulan egai nototosi husur naviolan mōs alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ḡai,*

² husur noləḡoi ke məttoḡon masuṽ hən mətḡevi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləḡonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, "Alat a Akaia loutaut hən ləḡeviol len nasiḡau tovan tia." Ale na-ləḡon-masuṽ-həni-an samito hən na-vi-tarḡəte-an eḡur nəlolito, gol isoḡur len galit lotubat viol.

³ Ale alatmīvan len nadəlomian totor enan, nosəvat alatenan van hən gamito, hən ləḡevi tarhət samito, hən naviolan samit ḡeutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito bevi libliboḡan. Be nuke mətəutaut hum notokele tia ke məttoḡomaienan.

⁴ Husur, gamit asike mətḡigole, ale nəḡon nəḡegəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləḡitah mai ginau, ale ləḡisaḡ na-utaut-həni-an samit ḡeḡur, nahurunamito dereh tisa husur namttoriḡ nəlonamit len gamito, be mətəutaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hən gamito a tahw hən nəḡegəmai, hən ləḡigol naviolan məttokele gati ḡeutaut. Noləḡon ke naviolan enan, egəm len nahəḡavuran, sagəm len nə-təḡulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nəvanuan tomabul kinit namisurhute, len nəmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosoḡur, len nəmatuan dereh tiban hanian.

⁷ Gamit pīsi mətəviol hən nəsa gamit ṽisusua məttoḡam hən tia len nəlomito. Samtəviol len namətahusian o len nə-taltal-həni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nəvanuan toḡəḡavur hən beviol.

⁸ Ale aGot eləḡoi beviol habat mai gamito, hən mətḡepul səḡəḡov, hən asike mətḡemḡidol hən natideḡ ḡon ideh. Ale len nəsa məttopul hən, mətoləḡoi mətḡevi tarhət sinəvanuan tile gail.

⁹ Hum natosian siGot toke,

"Len nahəḡavuran san, akis eviol hən natit isoḡur mai naməsal gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.*"

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nəvanuan tobubulani, hən ḡegəm vi bəta hən nəvanuan bīhani. Len naṽide toḡaienan, aGot dereh tilav namisurhut gail bīsoḡur am hən mətḡevi tarhət sinəvanuan hən. Ale dereh titov hən bīvan masuṽ hən naṽit nanoran len gamito.*

¹¹ AGot dereh tigol mətəḡul səḡəḡov hən natit pīsi tovoi, hən mətḡeviol habat akis. Ale nəḡon namtḡilav naviolan samito mai alat lotomḡidol, dereh lesipa vi təban aGot.

¹² Husur naviolan samit hən na-vi-tarḡəte-an dereh tikad naṽit teru. Alat siGot a Jerusalem lotomḡidol, asike lomḡidol am, ale len nahəḡavuran, dereh lesipa vəha-soḡsoḡur vi təban aGot.

¹³ Len naṽit na-vi-tarḡəte-an eru enan, dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoḡol nəsa tokele, ale len nəhon nəvanuan gail məttokele ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisal suh nəyalyalan siGot bathut məttoḡviol masuṽ hən nəvat mai galito mai nəvanuan pīsi.

* 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17 * 9:1: 2Kor 8.1-7 * 9:9: Psa 112.9 * 9:10: Isa 55.10

¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuv̄ n̄os gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kəmas həni mai gamito.

¹⁵ Datesipa vi təban aGot hən naviolan san dattodədas datbikel vəsvsəsii.

10

Nədaŋan siPol hən na-il-a-mo-an

¹ Ginau māu, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboŋ nototoh mai gamito nəlogw emədau, nəsavi natideh, be nəboŋ nototoh a tut navide sagw idan van hən gamito, nitos nalobulat todaŋ van hən gamito. Be len AKristo, nəlon tomədau, togol tomədau hən nəvanuan gail,

² nous gamit ke, mitigol navide samit tinor, hən asike navide sagw biđan van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur navide silat navile eg a pan.

³ Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalan namttobal lan, namtsəbal surŋan alat navile a pan.

⁴ Ao, natit nəbalan namttobal hən gail lukad nədaŋan siGot, hən ləbihtohtoh naut ideh aSetan toum həni len nəmauran sinəvanuan topat kəkol həni dan aGot. Namtoŋipitəs nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh.

⁵ Ale nə-patpat-nəvanuan-an ideh məhat toil gol nəvanuan dan aGot, hən asike ləbeləboii, namtoŋipitəsi. Nənauan pisi, namtubanjs gat gail hən ləbigol nəsa aKristo tokele.

⁶ Ale nəboŋ mətbigol kavkav hən naləŋonian seKristo, dereh namteutaut hən namtbipansem nəvanuan pisi lotomətahun ləbigol husuri.

⁷ Gamit mətoris nəsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh binau ləboii ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tətəs am ke, ginamit am namtovi seKristo surŋan gai.

⁸ Hum ma məttonau suluvi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-mo-an Nasuŋ toriŋi len navəlanamito. Be eriŋi len navəlanamito hən namtbigol mətbiđan am len nəmauran samito, savi hən namtbemədas nadələmian samito. Imagenan nahurunamito səsə lan.

⁹ Nomətahun mətbinau ke, notoləŋon ke, mətbemətahw len nalobulat napisulan nototos gail.

¹⁰ Husur gamit galevis luke, “Len nalobulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idan, be nəboŋ totoh mai gidato, gai sədaŋ, ale nasoruan san savi natideh.”

¹¹ Nəvanuan lotomaianan limasnau səhoti ke, nəsa namttokele len nalobulat napisulan gail nəboŋ namttotoh a tut, epitov̄ hən nəsa namtbigole nəboŋ namtbegəmai.

¹² Namtomətahun namtbepitov̄ hum nəvanuan galevis lotosor sal suh galit səbolito. Namtomətahun namtbənənoŋ hən ginamit mai galito. Nəboŋ lotonənoŋ hən galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor hən ləbeləboi səhot galit gabag lan, lumelmel.

¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriŋi len navəlanamito ŋai. AGot eriŋi navilah hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito.

¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriŋi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namttogəm bar gamit a Korint metəkav hən namttokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtbipatpat ginamit məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadələmian samit dereh tetibtibau am hən namtbigol nauman bətibau habat am len gamito.*

¹⁶ Bimagenan, dereh namteləboi namtbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtbisor sal suh nauman namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke biisor sal suh natideh, tisor patpat Nasuŋ aGot məhat.”*

¹⁸ Husur nəvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhəvur həni. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhəvur hən avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

¹ Nələŋon ke mitidaŋ hən nəbiisor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətbesəsələŋ husur ginau.

* 10:15: Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21 * 10:17: Jer 9.24; 1Kor 1.31

² Nulekol hæn gamito len nalekolan siGot. Gamit mætosuñan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluñan tosua ñai, aKristo.

³ Be nomætahw ke mætosuñan alv, næmat togæra si len nañvide hæn na-sor-hehe-an. Ginau nomætahw ke, hum ma avan ideh begæras gamit, hæn bemædas nænauan samito, liv gamit dan aKristo, hæn asike mæbidañ lan am len nælomit toveveu.*

⁴ Husur mætohehañur hæn mættodañ hæn avan ideh togæm hæn gamito, naut kæmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kæmas mættokad nanunun nagægærasan ideh totile dan aNunun aGot mættokade a ño, naut kæmas mættodælom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi mættokad nadælomian lan a ño.

⁵ Be alat mættonau suluvi ke lotovi "bilitihai pispisul gail," len nabunusian sagw, læsəyalal səhor ginau len natideh.

⁶ Hum ma næsəkad namitisau hæn nasoran, be nukad na-ləboi-buni-an. Len nañvide pisi namtugol natenan imasil buni hæn gamito.

⁷ Nəboñ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, næsaus nəvat o natideh am hæn gamito. Nugol nælogw emədau hæn nəbeputsan gamito. Nəboñ notogol tomaienian, mætunau ke notogol næsaan a?

⁸ Noum kæmas ños gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat ños ginau. Ehum notovəñvənah dan galito hæn nəbevi tarhət samito.

⁹ Nəboñ nototoh mai gamito, nəboñ notomfidol, næsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadælomian lotogæm len naut a Masetonia, loviol pīs næsa notomfidol hən. Nomætahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh todañ len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boñ ideh.*

¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaiia bigol nasor-sal-suhi-an egai sagw binon.

¹¹ Mætunau ke notokəmaienian husur næsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboi ke, notoləmas masuñ hæn gamito!

¹² Nañvide enan notohushusuri, dereh nehusur tabtab hən, hən ke, alat lotonau ke lotovi bilitihai pispisul seKristo, asike læbikad napisal ideh hən læbisor sal suh galito hum lotopitov hən ginamito len natideh.

¹³ Nəvanuan lotomaienan lovi hai pispisul gægæras. Len nauman salit loliblibon, ale len nañvide salito, logægæras ke lotovi hai pispisul seKristo, be læsəmaienan.*

¹⁴ Nəsasəhoñut len nañvide enan! Husur aSetan ñau egægæras ke tovi añel hən namial.

¹⁵ Imaienan, sadatesəhoñut len nəvanuan nauman san gail lotogægæras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboñ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləyon-isa-an siPol ños aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mæbinau ke notomaienan, mætesəsəloñ husur ginau bai, hum notomelmel, hæn nəbisor sal suh ginau.

¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasub toləyon, be nusor suñan nahovon.

¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len nañvide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienan.

¹⁹ Gamit mætunau ke mætukad nəkadumito, be mætohehañur sal hən mættosəsəloñ husur nahovon gail!

²⁰ Husur avan ideh bigol gai beil a ño hən gamito hum mættovi slev san, mætudañ hən! Avan ideh begæras gamito hən bihan pīs nəvat samito, biapatpat gai məhat hum mættovi ut kæmas, o biños nətarhomito, gamit ñau mætudañ hən!

²¹ Mætunau ke nahurugw timassa husur namtsədañ sənav hən namttohusur nañvide en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit læbikad na-il-buri-an hən læbisal suh galit hən, ginau am nukad na-il-buri-an hən nəbisal suh ginau hən.

²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siAraham a? Ginau am novi pasusan siAraham.*

²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idañ habat səhor galito, nutoh len naim bəbanjis vəha-səbur səhor galito, nosəsəloñ hən nabus hən na-bilbilas-masuñ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadañ hən ginau vəha-səbur səhor galito.

* 11:3: Gen 3.1-5, 13 * 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2 * 11:22: Flp 3.5

²⁴ NaJu gail lobilas habat hən ginau vəha-39 len nəmaribonj sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabillasian enan vəha-rim.*

²⁵ Vəha-tor alat a Rom luʋas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəbonj sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan imaburbur. Len nalenmariug esua mai nalenneyal esua nusal len nalilivol mermer len tas.*

²⁶ Nugol nəyaran isobur, ale nəmatan ipat pəpadanj akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvnəh lotohəhəvur hən ləbigol nasənahan. NaJu gail luke nimat, alat ləsavi Ju luke nimat. Pəpadanj hən notomat hən nabiltivile, len naut masmas toʋəbesw, len tas mai len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad nadəlomian.*

²⁷ Noum idanj mōs Nasub, noum habat len nədānan sagw pisi, nəsepət savoi vəha-səsoʋbur. Nupar hanian, numaduh habat, nəmal ihat ginau vəha-səsoʋbur. Naut esusus habat hən ginau, nomidol hən nahurabat.

²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYesu len naut tiltile gail. Nunau səbuer hən nəpīsal hən nəbekəkəta təban galito.

²⁹ Nəmauran salit ideh asike bidanj, ginau am nəsedanj. Nəvanuan bəliv galit ideh hən bipes habət, teh len nəsaan, ginau nəlogw ipanjpanj.

³⁰ Nomətahun nəbisor patpat ginau məhat, be nəbimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəsedanj.

³¹ Nokitin, nəsalibonj. AGot, aTəman Nasub aYesu Kristo, nə-sal-suhi-an tevi təban vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin.

³² A mō, nəbonj nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kij totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekəkəta kəkol hən nabiltivile enan hən ləbitah gat ginau.

³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis lorinj ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholəvat hən nabiltivile. Nə nugam yav dan navəlan nəgavna enan.*

12

Nəbonj aPol sədānj, len aKristo, idanj

¹ Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasub mai na-kel-vəhoti-an san gail.

² Nələboi naulumən sua seKristo.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isabul atenan vi məhat vi lan nəmav.† Nəsaləboii ke tokad niben sal o niben toʋuer, be aGot ŋai eləboi natenan.

³ Evoi, aGot ŋai eləboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be nələboii ke,

⁴ aGot isabul atenan vi məhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esəsəlonj hən nasoruan, nəvanuan səkad nasoruan hən bikelē; nasoruan aGot sədam hən avan ideh bikelē.

⁵ Dereh nisor sal suh nəvanuan tomaiēnan. Be asike nusor sal suh ginau. Dereh nisor sal suhi ke nəsedanj ŋai.

⁶ Nətake nətasor sal suh ginau, asike nətamelmel husur nətakei nakitinan ŋai. Be asike nusor patpat ginau məhat, husur nomətahun avan ideh bīpatpat ginau məhat. Be nuke nabunisian sivan enan tipat ŋai len nəsa toris notogole mai nəsa tośəsəlonj hən notokele.

⁷ AGot emətahun nəbīpatpat ginau məhat len na-kəta-risi-an mai na-kel-vəhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaiēnan erinj natesua todanj masuʋ len nəmauran sagw. Natenan ehum nasunit nəhai tosar tabtab hən nibegw, ehum napisulan togəm len aSetan hən bəmədās ginau.

⁸ Nonjir Nasub vəha-tor, nousi hən bilav kuvi dan ginau.

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kəmas həni mai gaiug eləboi bətəgau gat gaiug, husur nəbonj gəsədānj, nədānan sagw epul masuʋ len gaiug.” Husur tokəmaiēnan, nohəhəvur hən nəbisor sal suh nədānan sagw toʋuer, husur nəbonj nəsedānj, nədānan seKristo ipat len ginau.

¹⁰ Husur natenan, nohəhəvur hən nəsedānj; nəbonj nəvanuan lotosəvar ginau, nohəhəvur; nohəhəvur hən natit lotogol notoləonj tosa; nəbonj nəvanuan lotomədās tabtab hən ginau, nohəhəvur; nəbonj nototoh len nəmauran todanj, nohəhəvur. Nohəhəvur hən natgalen pisi mōs aKristo, husur notohj nəsedānj, len aKristo, nudanj.

APol inau masuʋ hən alat a Korint

* 11:24: Deu 25.3 * 11:25: Uman 16.22, 14.19 * 11:26: Uman 9.23, 14.5 * 11:33: Hən nəves 32-33, ris Uman 9.23-25 * 12:2: Len naut egai aPol isor husur gai gabag. † 12:2: Len nasoruan ta Kris ike nəmav na-vəha-tor-an, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke namilen nəmav aGot totohtoh lan. Len nənanau salito datukad nəmav dattoləboi datberisi, datukad nəmav nanteso gail lotopat lan, mai datukad nəmav aGot totohtoh lan. * 12:4: Luk 23.43

¹¹ Nusor maienan hum ahoʻon, be gamit n̄au m̄etugol notomaienan. Gamit n̄au, inor h̄en mitisor sal suh ginou; husur naut k̄emas notovi ut k̄emas, alat m̄ettonau suluvi ke lotovi “b̄ilthai pispisul gail” l̄es̄ayalyal s̄ehor ginou len natideh.

¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-m̄edau-an nudaŋ bur n̄emaŋan sagw todaŋ, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit m̄ettomaŋmaŋ len gail, mai natit lotogol n̄edaŋan siGot tomasil.

¹³ N̄esa notogole len gamito ep̄itov̄ h̄en n̄esa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua ŋai n̄esagole len gamito. Na-k̄ek̄eta-t̄eban-ginou-an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hum ma m̄ettonau ke naten tovi n̄esaan, m̄aterub̄ati dan ginou bai!

¹⁴ Gagai noutaut h̄en n̄ebeḡem h̄en gamito. Dereh tevi naḡeman na-v̄eha-tor-an sagw. Ale na-k̄ek̄eta-t̄eban-ginou-an asike evi nauman ideh todaŋ len gamito, husur n̄esal̄eŋon natit samit gail, be nol̄eŋon gamito. Nok̄emaienan husur savi h̄en nat̄etai beum h̄en bek̄ek̄eta t̄eban anan mai at̄eman b̄ivoi, be ipat len anan mai at̄eman h̄en ar̄bek̄ek̄eta t̄eban nat̄etai b̄ivoi.*

¹⁵ Imaienan, noh̄ehav̄ur h̄en n̄ebeviol h̄en ginou gabag mai natit p̄isi notokade n̄os gamit. Ginou n̄ebel̄emas masuv̄ h̄en gamito, gamit dereh m̄etel̄emas kinit ginou a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-k̄ek̄eta-t̄eban-ginou-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len nav̄ide tosusuah, notoḡeras gamito h̄en notov̄noh natit samit gail.

¹⁷ M̄eb̄inau ke tomaienan, kel mai ginou nav̄ide notoḡeras gamit h̄eni! Mitikel ur avan ideh notos̄evati van h̄en gamito, toḡeras gamit h̄en n̄eb̄ikad n̄evat samito.

¹⁸ Nous aTitus idan h̄en b̄ivan h̄en gamito, ale nos̄evat awawa nad̄elomian sinamit maii. Ale aTitus, eḡeras gamit m̄os n̄evat a? Ao! Husur len n̄emaŋan sinam̄eru namrukad aNunun aGot tosa ŋai, ale nav̄ide sinam̄eru ep̄itp̄itov̄ ŋai.*

¹⁹ Hum ma m̄ettonau ke, namtot̄etas gol ginamito v̄ebar gagai. Ao! N̄eboŋ namttosor, namtsur len nah̄esan aKristo len n̄ehon aGot. Ale gamit namttol̄emas bun gamit p̄isi, natit p̄isi namttogole, namtugole h̄en m̄et̄idaŋ am.

²⁰ Husur nom̄etahw ke n̄eboŋ n̄ebeḡemai asike n̄eb̄isaḅ gamit hum notol̄eŋoni, ale gamit am asike m̄et̄isaḅ ginou hum m̄ettol̄eŋoni. Nom̄etahw ke m̄et̄ikad nav̄it̄v̄ituhan, n̄et̄aḅulul-bulosi-an, n̄elol paŋpaŋ, n̄e-nau-gamit-s̄eb̄omito-an, nasoruan tom̄edas nab̄oruan samit gabag, na-kel-n̄emadumit-an, n̄e-patpat-gamit-m̄ehat-an, mai n̄etaḅtaḅoran.

²¹ Nom̄etahw ke, n̄eboŋ n̄ebeḡemai aGot dereh tigol nem̄emau len n̄ehomito. Ale n̄euan sagw etuhath ke, dereh n̄elogw tisa sil gamit isobur lotogol n̄esaan a n̄o tia, be l̄es̄epair dan nab̄iŋb̄iŋalan salito, naitian tosa, mai nav̄ide h̄en naitian taḅtaḅor.

13

Nal̄eŋgauan nam̄okot siPol

¹ N̄eboŋ n̄ebeḡem ris gamito, dereh tevi naḡeman na-v̄eha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “N̄eboŋ avan ideh b̄ikel uri ke avan tile togol n̄esaan, nakitinan h̄en n̄esa tokele teil paŋpaŋ len na-kel-koti-an sin̄evanuan toru o totor am.”*

² N̄eboŋ nototoh mai gamito len naḡeman na-v̄eha-ru-an sagw, nukel nal̄eŋgauan mai gamito. Ale gagai n̄esatoh ei, nutoh a tut, be nukel t̄etas h̄eni mai alat lotogol n̄esaan a n̄o, mai gamit p̄isi am m̄ettogol n̄esaan, ke, avan ideh togol n̄esaan asike igam yav dan n̄epanisman sagw.

³ Husur m̄ettol̄eŋon na-l̄eboi-buni-an ke len ginou aKristo tosor, ale dereh nigol tipaŋpaŋ h̄en gamito len n̄epanisman galenan. AKristo s̄epar danan len n̄esa togole van h̄en gamito, be n̄edaŋan san etibau len gamito.

⁴ Ekitin ke tokul n̄eboŋ lototah̄eta h̄eni len n̄ehai balbal, be len n̄edaŋan siGot, gagai ikad n̄emaŋan. Len nab̄onan sinamit maii, ginamit am namts̄edaŋ, be len n̄edaŋan siGot, namtukad n̄emaŋan mai aKristo. Ale n̄eboŋ namt̄beḡemai, dereh m̄eteris n̄edaŋan enan.

⁵ M̄etebunus k̄itev nad̄elomian len gamit s̄eb̄omito. M̄etukad nad̄elomian kitin o eḅuer? M̄ets̄enau s̄ehoti ke aYesu Kristo totoh len gamito a? Asike b̄imaienan, m̄ets̄ekad nad̄elomian kitin.

⁶ Be nuke mitisaḅ l̄eboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKristo.

⁷ Ale gagai namtsur tuḅ van h̄en aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tuḅ maienan h̄en n̄evanuan gail l̄eb̄el̄eboii ke namttovi hai pispisul kitin, be h̄en m̄et̄igol navoian, naut k̄emas n̄evanuan gail l̄eb̄em̄etahun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin.

* 12:14: Uman 18; 2Kor 13.2 * 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18 * 13:1: Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

⁸ Husur namtsaləboi namtb̄igol natideh b̄emədas nakitinan, avil natit p̄isi namttogole, namtugole m̄os nakitinan.

⁹ Nəboŋ məttodaŋ, namtohəhəv̄ur, naut kəmas namtsədaŋ. Namtusor tuv̄ am ke, mitimatmatu len nəmauran samito.

¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nəboŋ nototoh a tut dan gamito, hən asike nəb̄idaŋ taltal hən gamito nəboŋ nəb̄egəmai. Husur, len nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an Nasub̄ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nəmauran samito, nomətahun nəb̄emədas nadələomian samito.

¹¹ Bathudud nadələomian, egai nasoruan naməkot sagw. Mətehəhəv̄ur. Mitimatmatu len aKristo. Məteləŋon tivoi am len nəlomit. Mitikad nənauan tesua. Mitikad natəmat len nəmauran samit gail. Beti aGot hən na-ləmas-buni-an mai natəmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomit, mətesuṃ gabag hən nətarhomit gail hən mətb̄ikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

¹³ Alat siGot p̄isi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasub̄ aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi, aGot teləmas bun gamit p̄isi, mai aNunun aGot tigol mətesua maii len nəlomit p̄isi.

Kalatia

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberinj nəlolit bidaŋ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpədaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəlonj hən naŋusanan tosa (1.6-9)

3) Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siPol hum əhai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mətbigol mətbikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mətbevi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur naŋide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: naŋit hən nəsə məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, bəbuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlamian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi əhai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau.

² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napisulan egai.

Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.*

³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasub aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmət.

⁴ AKristo erinj gai len nəmatan mōs bīlav kuv gidat dan nəsaan sidato hən bīlav kuv gidato dan nəmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonion siGot aTəmadato.

⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mətəimaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naŋusanan totile. Nosəhəvut len gamito!

⁷ Naŋusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhatuh, lotoləŋon ləbēmədas na-kel-uri-an tovoi seKristo.

⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o ŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan məttodəlomi tia, aGot māu tibar həni len nəhab nəmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləbēhəhəvur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəvur hən ginau! Nətahishisi ke nəvanuan gail lətahəhəvur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan.

¹² Husur avan ideh səlavi mai ginau, saŋusani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səbən, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaienan husur mətosəsəlonj ləboi tia naŋide hən nəmauran sagw nəboŋ notohusur naŋide hən nalotuan seju gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən ləbīmasig.

* 1:2: Uman 16.6

¹⁴ Len naʋide hən nalotuan seJu gail, ginau nosəhor naJu isəbur len naur hagw. Nudan habat len naʋide setəmagw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len naʋoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəboŋ notopat len nabəhaʋun anagw sal. Beti aGot ehəhaʋur hən togol ke noləboi pərpəp hən aNaturan san hən nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəboŋ togol tomaianan, nəsəsəʋsaʋut hən nəbisor kitevi mai avan ideh.†

¹⁷ Nəsavi məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a mō hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlmam vi lan naut a Tamaskus.

¹⁸ Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəbələboi aPita mai nəbinau səhot nəsa bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15.‡

¹⁹ Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aʋan Nasuḅ ŋai.*

²⁰ Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukule, nəsaliboŋ.

²¹ Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia.

²² Be alat seKristo len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsaləboi ginau.

²³ Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədas tabtab hən ginamit a mō, gagai ikel ur nadəlomian egaii tomədasi a mō.”

²⁴ Imaianan lusal suh aGot bathut nəsa togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhaʋur hən aPol

¹ Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.*

² Novi Jerusalem husur aGot toʋusan ginau həni ke nimasvan. Len nəboŋbonan mai nəʋanuan totibau gail səbolit ŋai, nukel vəsəʋsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaianan husur nuke lidam hən nauman sagw. Nəmətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman pisi sagw savi natideh. Be ludam həni.

³ Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən bīkad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris.

⁴ Ikad na-sor-levlev-an enan husur nəʋanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləbisaḅ ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbonan sidato mai aKristo aYesu. Luke lisəḅ ləboii hən ləbigoŋ gidat datḅevi slev hən nalo enan.*

⁵ Be namtoil gəgat, namtsəsəsəloŋ hən nahudhusoran ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi mōs gamito.

⁶ Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonəŋ, alat lotoil a mō ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-mō-an salito, nəhes totibau lotovati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəʋanuan pisi lopitpitov. Riŋ naten tipat).*

⁷ Alat lotoil a mō ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju suman gai totabtabuh len aPita hən aPita bikel uri mai naJu gail.

⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum.

⁹ aJemes, aPita, mai aJon, luʋat nəhes hum lotoil a mō hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi naʋoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit loləlav mai ginau mai aParnapas hən ginamit pisi namtbīkad nəbonan len aYesu. Ludam ke ipat len ginaməru hən namrbīkel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləbikel uri sal mai naJu gail.

¹⁰ Lous ginaməp ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Natenan boh, noləŋon buni hən nəbigoŋe.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəp hən ginamit len naut a Antiok, nosivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgoŋe.

* **1:14:** Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † **1:15-16:** Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5 ‡ **1:18:** Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram.

* **1:19:** Kal 2.9; Mat 13.55 * **2:1:** Uman 11.30, 15.2 * **2:4:** Kal 1.7; Jut 4 * **2:6:** Deu 10.17 * **2:9:** Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsan aPita len nasoruan ta Aram. * **2:10:** Uman 11.28-30

12 A m̄o ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aJemes esəvat galevis gəmai. Nəbōŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.*

13 Beti naJu gail lotokad nadəlomian am lubon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehuser navide nagəgərasan salito.

14 Be nəbōŋ notoris ke ləsahuser nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sam̄ gutoh surfan alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo surfan naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləbitoh surfan naJu lotohuser nalo? Sagimaganan!

15 “Gidaru, nəbōŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail.

16 Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datoriŋi nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot bəriŋi ke datbinor len nəhon, len nadəlomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi binor len nəhon aGot.

17 Ale datbələŋon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datbisabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan!

18 Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noʋusan səhoti ke ginau gabag noʋur kotov nalo.

19 Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ŋa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot biwol hən nəmauran sagw. Esurfan notomat len nəhai balbal mai aKristo.

20 Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̄au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadəlomian len aNaton aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən bim̄at, m̄os ginau.

21 Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nabilititit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̄os naut kəmas ŋai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadəlomian?

1 Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehum avan sua todələm̄ gamito hən mətəbetətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehum gamit mətōrisi len namətamito.

2 Nuke neləboi natsua ŋai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mətōhusur nalo seJu gail a? Ao mətukade husur mətōriŋi nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsələŋ həni.

3 Mətumelmel o mətumabe? Nəbōŋ mətōtubat, mətōhusur aGot len nədaŋan seNunun, be gagai mətunau ke mətəvurvur nəmauran toveveu enan len nədaŋan samit ŋai. Mitimabe?

4 Len nadəlomian samito, mətoləŋon isa vəsa len natit isoʋur. Savi m̄os natideh a? Ao! Evi m̄os natite!

5 Nəbōŋ aGot tolav aNunun mai gamito, nəbōŋ togol namerikel gail len gamito, igole husur mətōhusur nalo seJu gail a? Ao! Igole husur mətōriŋi nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mətōsəsələŋ həni.

6 Mitinau aApraham ke: “Gai eriŋ nəlon len aGot, ale aGot eriŋ gat aApraham hum tovi nəvanuan nanoran.”*

7 Beti mətələboii ke, alat lotoriŋi nəlolit len aGot, galit lovi anatun aApraham kitin.

8 Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriŋi ke, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləbəriŋi nəlolit lan. Natenan ipat a m̄o nəbōŋ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi mai aApraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluʋoh piŋi hən nəvanuan naut tiltile.”*

9 Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriŋi nəlolit lan, surfan aApraham togole.

10 Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit piŋi topat len nalo.”*

* **2:12:** Uman 11.2-3 † **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən bigole.

* **3:6:** Gen 15.6; Rom 4.3 * **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26

¹¹ Imasil ke len nalo nēvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nēhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nēhon aGot dereh likad nēmauran tokitin bathut lotorinj nēlolit len aGot.”*

¹² Naḡisal hēn nadələmian enan etile len naḡisal hēn nalo, toke “Avan ideh togol natit ḡisi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hēn nēmauran san.”*

¹³ AKristo eḡur nēmakuvan sidato dan nēpanismen nalo torinj len gadito. Eḡur nēmakuvan sidato nēboḡ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh totahətah len nēhai, nēpanismen siGot ipat lan.”*

¹⁴ AYesu Kristo eḡur nēmakuvan sidato hēn ke, len gai gabag, naluḡoh hēn nēvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol hēni tia mai aApraham. AYesu imat maienan hēn ke len nadələmian datḡikade lan, datoləboi datḡikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nēbathudud nadələmian, len nēmauran ta daməḡai imaiegai: Nēboḡ nēvanuan ḡeru arḡike, “Evoi,” hēn na-kel-gati-an sua, ale arḡitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ḡeḡur kotovi o riḡ nasoruan ideh am lan.

¹⁶ Len naḡide tomaienan, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aApraham mai nēpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nēpasusan san gail,” hum lotosəbur, be ike, “nēpasusan san,” husur tosua ḡai tovi aKristo.*

¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aApraham ipat husuri van nasiḡau tovi 430 vir nēboḡ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hēn ḡeḡuer.*

¹⁸ Husur nalo ḡevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hēn naviolan enan mai aApraham.

¹⁹ Ale, aGot eriḡ nalo mai aMoses mōs nəsə? Eriḡi mōs ḡeḡusan nēvanuan gail ḡisi hēn nəsəan salit gail. Eriḡi ipat vir naḡəmaian sitenan tovi nēpasusan siApraham, atenan tovi aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san mai. Len arḡel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, tōum siGot, ale tōum sinəvanuan gail am.*

²⁰ Nēvanuan tohum aMoses eil rivuh len nēvanuan eru hēn arḡita gat na-kel-gati-an sua. Be nēvanuan tomaienan saum mōs nətərhət tosua ḡai, ao, eum mōs nətərhət toru. Avil aGot səḡon ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aApraham.*

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, eḡuer kaskasi! Husur, nalo taviol hēn nēmauran kitin, gidat dattanor len nēhon aGot len na-gol-husur-nalo-an.

²² Be natosian siGot ike nəsəan ibarḡis gat gadit ḡisi, gol ke ikad naḡisal sua ḡai hēn datḡikad naviolan aGot tokel gati. Naḡisal imaiegai ke: datḡeriḡ nələdato len aYesu Kristo, datukad nəsə aGot tokel gati.

²³ A mō, nēboḡ nadələmian len aKristo saḡəm sal, nalo ekətəkəta kəkōl hēn gidato. Iḡon gol gidato vəbar aGot tovəhot naḡisal hēn nadələmian.

²⁴ Imaienan, nalo ehum ahai ḡusan sidato tokətəkəta təban gidato, tosəhar gidato van hēn aKristo hēn datḡeriḡ nələdat lan, ale hēn aGot ḡeriḡi ke datunor len nēhon.

²⁵ Avil gagai nadələmian eḡəm tia, datorinj nələdat len aKristo tia, gol ke nalo sakətəkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaienan gamit ḡisi, len nadələmian mətḡokade len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail.

²⁷ Husur ke gamit ḡisi mətḡobaptis hēn mətḡotoh len aKristo, ehum mətḡokol nahurabat len gamito tovi nēmauran seKristo. Len nēhon aGot mətōsuman aKristo.

²⁸ Səkad naḡu, səkad auleKris o namətḡos am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad naḡəhəvut, səkad nauluman. Səkad natideh am togol mətḡopəḡehw, husur gamit ḡisi mətōsua len aKristo aYesu.

²⁹ Mətḡevi seKristo, mətovi anatun siApraham kitin. Ale nəsə aGot tokel gati mai aApraham, gamit am mətḡokade.*

4

¹ Nau maieg hēni: avan sua toḡul hēn natite imat. Natit ḡisi san, eriḡi hēn anatun. Be naut kəmas natit ḡisi evi sinatun, nēboḡ tovi tuhtətai sal, esumənan naslev ḡai van vəbar totibau.

* 3:11: Hab 2.4; Rom 1.17 * 3:12: Lev 18.5; Rom 10.5 * 3:13: Deu 21.23 * 3:16: Gen 12.7 * 3:17: Exo 12.40
* 3:19: Uman 7.53 * 3:20: Deu 6.4 * 3:29: Rom 4.13

² Nəboŋ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədaŋ han Ğinor hən nəsa atəman toriŋi.

³ Len nəvide tomaiənan, gidat am, nəboŋ dattokəkereh, nəboŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaŋan galenan.*

⁴ Be len nəboŋ tonor həni, aGot esəvat aNətun uluŋan. Apəhaʋut sua ipasi, ale itoh len nəvəlan nalo siMoses,

⁵ hən beʋur nəmakuvan sidato dattotoh len nəvəlan nalo, hən ke datbevi anətan aGot kitin gail.

⁶ Husur məttovi anətan gail, aGot esəvat aNənun aYesu aNətun aGot, vi lan nəlodato tokai ke, “Appa! Tata!”*

⁷ İmaiənan gəsəvi slev am, govi anətan aGot, ale husur govi anətan, dereh gikad natit piəsi aGot tokel gati hən beviol həni mai anətan gail.

APol inau masuʋ hən alat a Kalatia

⁸ Nəboŋ mətsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsəvi got kitin gail.*

⁹ Be gagai, nəboŋ məttoləboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəboŋ aGot toləboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaŋan gail ləsəvi natideh, ləsədaŋ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətevi slev salit tətəs am?

¹⁰ Mətuɗaŋ len nəboŋ gail lototibau, nəhanan gail hən nəwik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhaʋur həni natəlmaman samit van hən nalo a?*

¹¹ Nənuau tuhatuh hən gamito. Nəmətahw məs gamito. Hum ma notoum soʋuer samito.

¹² Bathudud nədəlomian, mətesuŋan ginəu, husur ginəu numakuv dan nalo hum gamito. Nəboŋ nototoh mai gamito, mətsamədas ginəu boŋ ideh.

¹³ Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito.

¹⁴ Naut kəmas nəməsahan sagw igol idaŋ len gamito, mətsaŋit nəhomit van hən ginəu, mətsamətahun ginəu. Wake mətohhəhaʋur hən ginəu. Mətokətkəta təban ginəu suŋan notovi aŋel sua siGot o suŋan notovi aYesu Kristo gabag.

¹⁵ Be nəkemkəman samito, nəsa evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototoh ei, mətohhəhaʋur hən mətbəgol natideh məs ginəu. Nətausi, məttakis kuv nəmətamito hən məttaviol hən gail mai ginəu.

¹⁶ Nəsa evisi toŋol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətahun gamito?

¹⁷ A mə, nusor husur alat lotopusan hən nəpusanan totile. Galito luɗaŋ hən ləbəlivi gamito hən mətbətaŋ mai galito, be savi məs navoian. Luke ləliiv gamito dan ginamito hən mətbidaŋ len galito.

¹⁸ İvoi hən mətbidaŋ len natsua, bevi məs nəsa tovoi. İvoi hən mətbiməganənan tabtab, naut kəmas nəsatoh mai gamito.

¹⁹ Anətuŋw gail, ehum notoləŋon tosa len nəpəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir nəboruan seKristo bəgəm kavkav len gamito.

²⁰ Noləŋon masuʋ hən nətatoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nəsoruan sagw toɗaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nələŋw etuhatuh hən gamito, nənəuan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

²¹ Gamit məttoləŋon ke mətbətoŋ len nəvəlan nalo, mətosəsələŋ husuri məu a?

²² Husur len nətosian ike aApraham ikad anətan uluŋan eru. Napəhaʋut tovi slev, nəhəsən aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aApraham ipas toŋon.*

²³ Naslev ipas anətan aApraham len nəvide sinəvanuan ŋai, be asoan aApraham ipas anətan tovi nəsarpoŋan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aApraham.*

²⁴ Nənenan ehum nəsoruan kəta. Napəhaʋut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nəhəsən. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Nəʋəhuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nəbikə aHakar ehum nəʋəhuh Sinai.

²⁵ Ale naut a Jerusalem ta dəməŋai ehum Nəʋəhuh Sinai len naut a Arapia. Suŋan aHakar mai anətan gail lotovi slev, Jerusalem ta dəməŋai mai alat lototoh lan lovi slev.†

²⁶ Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum a Jerusalem a məhat, ale evi anana sidato.

²⁷ Hum nətosian seIsaiah toke,

* 4:3: Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * 4:6: Nasoruan enan, Appa evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * 4:8: 1Kor 8.4-6 * 4:10: Rom 14.5; Kol 2.16-23 * 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke *Jerusalem*, namilen ke nəju gail lotohusur nalo siMoses.

“Pəhañut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem,
gaiug gəsəkad napəñasan hən nəpasusan, getuəbat kəkai habat;
husur napəhañut tobutoh, dereh tikad anatan isoəbur
səhor napəhañut tokad asoan.”*

²⁸ Be bathudud nadələmian, mətosuñan aIsak; mətovi anatan na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.

²⁹ Sutuai, aIsmael, anatan naslev, emədas tabtab hən aIsak, anatan na-kel-gati-an. Imaien sal daməñai. Alat lotoke datəvi slev hən nalo, lomədas gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləñon isa vəsa.*

³⁰ Avil natosian siGot ikel nəsa? Ike, “Kai hən naslev pəhañut mai anatan uluñan dan gaiug hən arbeməsev, husur anatan naslev pəhañut asike ikad nahudhutan setəman, be anatan napəhañut savi slev dereh tikade.”*

³¹ Imaienan, bathudud nadələmian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatan napəhañut tovi slev, datovi anatan napəhañut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruəbat nəsa tobanjıs gat gidato hən datəbikad nəmakuvan enan. Imagenan, mətəil gəgat hən asike mətovi slev tətəs am hən nalo tobanjıs gat gamito a mō.

² Səsələñ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətəbikad na-tiv-dalusi-an hən mətəbinor len nəhon aGot, nəsa aKristo togole mōs gamito savi natideh.

³ Nukel pūli hən gamit tətəs. Nauluñan ideh todam hən bikad na-tiv-dalusi-an hən binor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit pisi nalo siMoses kavkav tokele.

⁴ Gamit məttoke mətəbinor len nəhon aGot ale məttohusur nalo mōsi, mətugol gamit səbomito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas hən.

⁵ Nəkəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaə səhot gidato, suñan dattonor; bathut dattoriñ nəlodat len aKristo.

⁶ Husur nəbəñ dattoriñ nəlodat len aYesu Kristo, datəbikad na-tiv-dalusi-an o asike datəbikade savi natideh. Avil nəsa tovi natsua mau evi nadələmian tovi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A mō mətugam ivoi len nəgamgaman. Ase eil gol gamito hən asike mətəbehusur nakitinan?

⁸ Nagəgelan hən nənauan samito, sagəm len aGot tokis gamito.

⁹ Napusanan gəgərəs emədas nəvanuan isoəbur, ehum nasoruan kəta toke, “Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin itob.”*

¹⁰ Bathut nadələmian dattokade len Nasuə, nunau ləboii ke asike mətukad nənauan tile len ginau am. Ale atenan togol məttoədəmñabu, məttonau tuhatuh hən napusanan san, dereh gai tipanis.

¹¹ Bathudud nadələmian, nətakel uri gagai ke lalulñan limaskad na-tiv-dalusi-an, naJu gail lomədas tabtab hən ginau sal hən nəsa? Be lomədas bun ginau sal husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ñai ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito, be naJu gail lomətahuni.

¹² Be galit lotogol məttonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləñon ke letiv kotov pisi, hən asike ləəvi uluñan am.*

¹³ Husur gamito, bathudud nadələmian, aGot ekis gamit mōs asike mətəvi slev am. Mətesəsələñ! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən mətəbehusur naləñonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mətəvi tarhət samito suñan məttovi slev samit gabag.

¹⁴ Bathut natuhsoruan sua ñai ikel ur nalo kavkav ke, “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadan hən gaiug suñan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

¹⁵ Be mətəbesuñan nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosah pəpas gamito, mətələləgau hən gamito hən asike mətəmədəs masuə hən gamit gabag hən mətəbimasig.

Nəmauran len nədarjan seNunun aGot

¹⁶ Be nukel ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən gamito. Bimaienan, asike məttohusur naləñonian nəsaan gail hən nibemito.

¹⁷ Husur naləñonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləñonian seNunun aGot; ale naləñonian gail seNunun aGot lomətahun naləñonian nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru artoəbal, gol ke mətodədəs mətəbigol nəsa mətəbeləñoni.*

¹⁸ Avil aNunun aGot biwol hən gamito, mətəsatoh len nəvəlan nalo.

* 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9 * 4:30: Gen 21.10 * 5:9: 1Kor 5.6 * 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18

* 5:17: Rom 7.15-23

¹⁹ Nəboŋ məttəhusur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nənəuan tobiŋbiŋal, nəvide tosa totaŋtaŋor hum nalipah,

²⁰ nalotuan hən nələblab, na-gol-nabehi-an, nəbalbalan, nəviŋviŋuhan, nətaŋbulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləŋoni, nəlol paŋpaŋ, naləŋonian hən nə-patpat-gaiug-səbom-məhat-an, nəpəpəhwan, naluŋoh gail lotopəpəhw husur nənəuan totiltile,

²¹ nəloŋ toŋəvnənah, natərogan, naitian totaŋtaŋor len nəbilitihan mai natərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele a mətia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natoŋan pipihəbəlan aGot.

²² Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, iŋvan hən nəviŋ tomaiegai: ikad nələmas-buni-an, nəkemkeman, natəmat, nə-daŋ-buri-an hən nə-toh-mədau-an len nə-ləŋon-isa-ŋəsa-an, na-gol-na-voi-an məs nəvanuan, nəvoian, nədəlomian,

²³ nəbəruan tomədau, nə-təgau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgale-nan.

²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, luŋos bun nəbəruan salito toplu hən nəsaan len nəhai balbal san, hən naləŋonian nəsaan hən nibelito mai nə-ləŋon-buni-an tosa gail piŋi ləbimat ei.

²⁵ Bathut aNunun aGot tolv nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gat naləŋonian seNunun aGot toŋəhar gidato.

²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat biŋtaŋbulol bulos gidat gabag, sadatitaŋbulol bulos gidat gabag husur nəsa dattoləŋoni be datsəkade.

6

Dereh datilav nəviŋ nəsa dattomabule

¹ Bathudud nədəlomian, məbiŋsəb gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit məttomatmatu len aNunun aGot, len nəvide tomədau, vi tarhət san hən bətəlmam van hən nəpiŋsal tonor. Be mətələləgau hən asike məbithet len nəsaan totaltal ke mətəhusuri.

² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh məbiŋbau tuhatuh həni o məbiŋsəbi len nəmauran samito ke todaŋ o toməlas habat hən məbėvevsi. Len nəvide tomaienən, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni.

³ Avan ideh biŋbau ke totibau, egəras gai gabag, sakin, evi ut kəmas.

⁴ Nəvanuan tēbunus kitev nakitinan husur nauman san səbon. Biŋsəbi ke biŋvoi, satenənoŋ hən gai gabag mai avan ideh am, be ləboi bėviŋ len gai gabag.

⁵ Husur nəvanuan viŋsusua timasgol nauman san səbon ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəsələŋ hən nəpusanən hən nəsoruan siGot, limaskatəpəl hən natit piŋi toŋoi lotokade mai aŋai piŋsan salito.

⁷ Samtegəras gamit səbomito. Mətsələboi məbėgəras aGot, ŋit nəhomit van həni. Dereh nəvanuan tiŋah tuan nəviŋ nəhai səlani ŋai, gai tomabule.*

⁸ Nəvanuan tomabul nəsaan niben toləŋoni, tohusur naləŋonian tosa san gabag, dereh tiŋah tuan nəviŋ nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa aNunun aGot toləŋoni, dereh tiŋah tuan nəviŋ nəmauran vi situai lan.

⁹ Sadatipetəmas hən datbiŋgol natit toŋoi, husur datbiŋdaŋ hən datbiŋvan am, len nəboŋ tonor həni, dereh datisah tuan nəviŋ nəvoian dattogole.

¹⁰ Imaienən, nəboŋ dattoləboi datbiŋgole, datigol tiŋoi van hən nəvanuan piŋi, be a məhat hən galito, datigol tiŋoi van hən nəbathudud nədəlomian.

Nalələgauan nəməkot mai nəsuədələmian

¹¹ Məteris nəbilitosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito len nəvələgw səbogw!

¹² Alat lototaltal ke məbikad nə-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləberisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum toŋi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləbemədəs bun galito sil nədəlomian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal.

¹³ Husur alat lotokad nə-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsəhusur nalo, be luke mitikad nə-tiv-dalusi-an hən ləbiŋsor patpat galit məhat hum məttəvi aŋai susur salito, bathut nə-tiv-dalusi-an məttəkade.

¹⁴ Be ginəu məu, sənəviŋ hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienən, natit piŋi hən nəvile a pan, ləsəvi natideh len ginəu, ale ginəu nəsavı natideh len nəbunusian silat nəvile a pan.

¹⁵ Datbiŋkad nə-tiv-dalusi-an o asike datbiŋkade səvi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enən məu, datimaskade!

* 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigol nəlolit tikad natəmat, mai nəlön aGot titanjis galito. AGot ilekis hən galito hən ləbevi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhatuh am. Husur namelbol notokad gail len nibegw, loʋusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadəlomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

* **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, *aIsrael siGot*, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboii ke *aIsrael siGot* evi naluʋoh sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bevusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsə tokele.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadar̄ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbar̄is aRom.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum hən len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-mar̄is-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginou hən notovi ahai pispisul seKris̄to, aYesu. Ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadələmian len aKris̄to aYesu.*

² AGot aTəmadato mai Nasūb aYesu Kris̄to areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlom̄it tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kris̄to! Bathut nəbōnan dattokade mai aKris̄to, aGot ivoi masūv hən gidato len navoian p̄isi togə̄m len aNunun, navoian p̄isi lotogə̄m len nəmav.

⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satūbat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datūbōn mai aKris̄to hən datbevi esan səbōn. Ilekis hən gidato hən datbinor len nəhōn, nəsaan bəbuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san,

⁵ aGot inau koti tia ke b̄ipat kuv gidato hum dattovi anutan san gail len nəsə aYesu Kris̄to bigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaiēnan husur eləŋon togole, igol gai ehəhəvur.

⁶ Igol natgalen p̄isi hən datbisal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas hən mai gidato len aNaturan gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNaturan, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot erūbat nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masūv hən navoian.

⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səsəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san p̄isi,

⁹ aGot ehəhəvur hən tokel v̄əhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsə aKris̄to bigole. Ale aGot ikel v̄əhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato.

¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboŋ binor hən balai, aGot dereh tigo natit p̄isi len nəmav mai natit p̄isi len navile a pan libōnbon pipihəbələn aKris̄to. AKris̄to dereh tikad nədanjan hən na-il-a-mō-an hən natgalen p̄isi.

¹¹ Len aKris̄to, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusur nə-nau-utaut-an hən naləŋonian san

¹² hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriŋ nəlonamito len aKris̄to, namtbitoh hən namtbisal suh nəyalyalan siGot.*

¹³ Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəlōŋ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboŋ məttoriŋ nəlom̄it len aKris̄to, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsən len gamito hən məttovi esan.

¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol hən mai gidato, datikade balai, nəboŋ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Datisal suh nəyalyalan san!

Nasipāan mai na-sor-tūv-an

¹⁵ Imagenan, nəboŋ notosəsəlōŋ hən ke məttokad nadələmian len Nasūb aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboŋ enan vəbar daməŋai,

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40 * 1:12: Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail.

¹⁶ nosipa vi tēban aGot tahtab hən gamito, nanonjan eḅuer. Nusor tuṽ mōs gamit akis

¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTēman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nēmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an ḅetibau am len gamito.

¹⁸ Nousi am ke, tigol mətələboi buni len nəlomito hən nēvatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətḅikade. Nuke mətələboi səhot na-pul-masuṽ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol hənī mai nēvanuan san gail.

¹⁹ Nusor tuṽ ke mətələboi nēyalyalan hən nēdañan san tosəhor bun natideh dattoləboi datḅinau səhoti, nēdañan enan san tovi tarhət sidat dattoriñ nəlodat len aKristo. Evi nabiltidañan gai toum lan

²⁰ nəboñ togol aKristo tole məhat dan nēmatan, nəboñ toriñi tobətah len navəlan nēmatu len nēmav.*

²¹ Len naut enan, aKristo eil a mō səhor añel o natəmat ideh toil a mō tokad nēdañan hən na-il-a-mō-an. İvat nəhes tosəhor masuṽ hən nəhes ideh lotoləboi ləḅikade, savi gagai ḅai, be evi vi sutuai.*

²² AGot eriñ natit pisi len navəlan aKristo, ale itabtabuh lan hən beil a mō hən natit pisi mōs nēvanuan san gail.† Esurñan gai tovi nəkadun towol hən niben

²³ ale niben tovi nēvanuan san gail. Ale aKristo epul len nēvanuan san gail, gai togol natit pisi len naut pisi toplu pisi hən natoñan san.*

2

Nəmauran veveu len aKristo

¹ A mō mətumat sil nəsaban samit dan nəsə aGot toləñoni, mai nəsəan samit gail.

² A mō mətovi vanuan navile eg a pan məttohusur naḅisal salito tosa. Mətugol nəsə aSetan toləñoni. Evi aSetan toil a mō hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nələn alat lotomətəhun ləḅigol nəsə aGot toləñoni.

³ A mō gidat pisi datutoh maienan. Datohusur naləñonian hən nibedato. Datugol natideh naboruan sasa sidato mai nənəuan sidat toləñoni. Datukad naboruan sasa enan nəboñ lotopas gidato ale datosurñan nēvanuan gail pisi am; datunor hən nələl pañpañ mai nəpanisemen siGot.

⁴ Be aGot epul hən nalolosan mai na-ləmas-buni-an. Bathut na-biltiləmas-buni-an san toləmas masuṽ hən gidat hənī,

⁵ naut kəmas dattomat len nəsəan sidato, gai igol datumaur mai aKristo. (Evi navoian aGot toviol kəmas hənī ḅai tolav kuv gamito dan nəpanisemen hən nəsəan samito.)

⁶ Ale len nabonan sidat mai aKristo hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKristo ale eriñ gidat datobətah mail len nēmav.

⁷ Igole hən beṽusan navoian san len nəboñ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas hənī tosəhor bun natideh dattoləboi datḅinau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit pisi togole mōs gidato len aKristo aYesu.

⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas hənī, ilav kuv gamito dan nəsəan samito nəboñ məttoñiñ nəlomit len aYesu. Gamit mətəsgol natideh hən mətḅimakuv, evi naviolan siGot.

⁹ Datodədas datḅigol natideh hən datḅikad nə-lav-kuvi-an dan nəsəan sidato. İmaienan hən asike datḅeləboi datḅipatpat gidat məhat lan.

¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kristo aGot igol gidato hən datḅigol nauman tovoi gail gai toutaut hənī sutuai tia hən datḅigole.

Datosua len aKristo

¹¹ Sa-nəlomit tibəñboñ hən nategai ke, nəboñ lotopas gamito, mətəsvi Ju. Ale naJu gail lotoviv hən na-tiv-dalusi-an nēvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hən nəboñ ta mō enan.

¹² Len nəboñ enan mətutoh, aKristo eḅuer len gamito. Mətovi metḅos gail, mətəsvi nēvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətətətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsən. Mətəkad nəvatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot eḅuer len nəmauran samit gail.

¹³ A mō mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətəsvi mai aKristo aYesu. Len nəda hən nēmatan seKristo, aGot ilav gamit mətəgəm pəpədañ hən gai.

* 1:20: Psa 110.1 * 1:21: Kol 1.16 † 1:22: Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike, aGot eriñ natit pisi pipit narien aKristo.

* 1:23: Kol 1.18-19

¹⁴ A m̄o ginamit namtovi Ju mai gamit m̄atsavi Ju datom̄atahun bun gidat gabag. aYesu igol nat̄m̄at len gidato, igol gamit m̄atsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Na-m̄atahun-buni-an tohum napolisile top̄ep̄ehun gidato, igol ēbuer.

¹⁵ Len n̄amatan h̄an niben, aYesu igol nalo seJu gail toban̄ kelean todan̄, s̄ekad n̄adan̄an am. Igol tom̄aienan h̄an bigol nalūvoh toru enan arukad nat̄m̄at, arosua, nalūvoh veveu sua len gai.

¹⁶ Len n̄amatan san len n̄hai balbal, aYesu igol nalūvoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len nat̄m̄at. Len n̄hai balbal ehum togol na-m̄atahun-buni-an s̄elaru imat, nalūvoh eru enan arsam̄atahun ḡelar gabag am.

¹⁷ Eḡam kel ur nat̄m̄at enan mai gamit m̄atsavi Ju m̄attosuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh p̄epad̄an̄.*

¹⁸ Len n̄esa aKris̄to togole, gidat p̄isi, naJu mai namet̄b̄os gail, datol̄eboi dat̄beḡam h̄an aTata Got len aNunun tosua n̄ai.

¹⁹ Imaienan, m̄atsavi met̄b̄os am, m̄atsavi vanuan naut a tut. Be m̄atovi galevis len alat siGot. M̄atovi vanuan gail len n̄ebathudud siGot.

²⁰ Gidat dattokad nad̄lomian, datohum naim n̄evat san, gai toum h̄ani len n̄ep̄audesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKris̄to aYesu s̄eb̄on evi n̄evat togol naim n̄evat tohav mai tonor.

²¹ Nasūb esuhud h̄an gidato h̄an dat̄b̄ib̄on maii len naim, h̄an naim enan ðevi m̄ehat h̄an ðeḡam vi naim siNasūb tolo.

²² Len aKris̄to, gamit am m̄atsavi Ju, aKris̄to esuhud h̄an gamit h̄an m̄at̄b̄ib̄on maii len naim toum h̄ani, h̄an ðeḡam vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol m̄os alat l̄savi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim b̄eb̄an̄is sil notoum seKris̄to, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit m̄atsavi Ju.

² Sur̄man̄ m̄attos̄es̄el̄on̄ h̄ani tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau h̄an n̄eb̄eum m̄os gamito.

³ Hum nototos k̄ekereh h̄ani a m̄o tia, aGot ikel v̄ehot n̄-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau.

⁴ N̄eb̄on̄ m̄at̄b̄ev̄ur̄un̄ n̄esa notomadhatosi, dereh mitinau s̄ehot nal̄eboian sagw h̄an n̄-nau-utaut-an enan husur aKris̄to.

⁵ AGot sakel v̄ehoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel v̄ehoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail.

⁶ N̄-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotod̄elomi, alat l̄savi Ju mai naJu gail lop̄it̄p̄it̄ov̄. Galit̄ p̄isi lukad natit̄ p̄isi aGot tot̄egau gati m̄os anatan gail. Nalūvoh eru en p̄isi losua hum niben aKris̄to, lukad ðon̄b̄on h̄an n̄-lav-kuvi-an dan n̄esaan aGot tokel gati a m̄o, ale tosarpoh len aKris̄to aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol k̄emas h̄ani mai ginau len n̄adan̄an san, noḡam vi vanuan nauman san h̄an n̄eb̄ikel na-kel-uri-an tovoi m̄osi.

⁸ Ginau novi ut̄ k̄emas s̄ehor n̄evanuan p̄isi lotovi siGot. Be naut k̄emas natenan, len navoian aGot toviol k̄emas h̄ani, ilekis h̄an ginau h̄an n̄eb̄ikel mai gamit m̄atsavi Ju, h̄an na-kel-uri-an tovoi ke, aKris̄to tovi n̄ekadun navoian gail topul van van datsal̄eboi dat̄bel̄eboi s̄ehoti.

⁹ Ale aGot togol navile a pan mai natit̄ p̄isi, ilekis h̄an ginau h̄an n̄eb̄igol n̄evanuan p̄isi l̄bel̄eboi husur n̄-nau-utaut-an egaii san, n̄-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natūbatan.

¹⁰ Gagai aGot igol tom̄aienan h̄an b̄ev̄usan namitisau tiltile san gail h̄an n̄emauran tonor van h̄an alat lotoil a m̄o mai alat lotokad n̄adan̄an h̄an na-il-a-m̄o-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris l̄eboi namitisau en san h̄an n̄emauran tonor n̄eb̄on̄ l̄oberis alat siYesu.

¹¹ Enan evi n̄-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKris̄to aYesu, aMasta sidato.

¹² Len aKris̄to mai nad̄lomian dattokade lan, datol̄eboi dat̄beḡam tabtab, il len n̄ehon aGot, nam̄atahwan ēbuer.

* **2:17:** Isa 57.19 * **3:6:** Kol 1.26-27 * **3:10:** Kol 1.16. N̄eb̄on̄ toke alat lotoil a m̄o mai alat lotokad n̄adan̄an h̄an na-il-a-m̄o-an be savi len navile a pan, len nasuruan ta Kris̄to namilen s̄emasil. Hum ma tovi ānel mai abilit̄ijel lotoil a m̄o o lotokad n̄adan̄an len n̄emav. Hum ma tovi nat̄m̄at gail lotoil a m̄o o lotokad n̄adan̄an len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi ḡelar p̄isi. Husur s̄emasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi ānel o nat̄m̄at o ḡelar p̄isi.

¹³ Imaienan, nukel mai gamit ke sa-nəlomit tetuhatuh hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Ao, ivoi hən mət̃bēvīv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuṽ-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen p̃isi, notəŋedur, sor tuṽ vi təban aGot Tata,

¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan.

¹⁶ Nusor tuṽ ke, len nəyalyalan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mət̃bidaŋ habat am len nəlomito.

¹⁷ Nusor tuṽ ke, bathut mət̃torīŋ nəlomit lan, dereh aKristo titoh tin len nəlomito. Nusor tuṽ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mət̃beləmləmas bun gamit gabag.

¹⁸ Nusor tuṽ ke, gamit mai nəvanuan p̃isi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mət̃beləboi səhot naṽosṽosan, nabəlavān, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKristo.

¹⁹ Nuke mət̃eləboi na-ləmas-buni-an seKristo tosəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mət̃bepul səsəhov hən nəboruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi biḡol natit gail səhor masuṽ hən natideh dattoləboi datbeusi həni o dat̃binau hən biḡole.

²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̃isi lisal suh nəyalyalan san len aKristo aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Nəbonan len niben aKristo

¹ Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotoban̄jis gat ginau sil nauman notogole mōs Nasuḅ, ginau nous gamit ke, naṽisal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni.

² Nəlomit temədaṽ, samtinau gamit səḅomit ŋai; len natideh mət̃biḡole hən nəvanuan gail, mət̃emədaṽ lan; len nə-dan̄-ḅuri-an samito, mititoh mədaṽ teḅəlav; len na-ləmas-buni-an, mitidaŋ bur naṽide tiltile mai nəboruan tiltile samit gabag.*

³ ANunun aGot igol mət̃osua. Len nədaŋan samit p̃isi, mət̃etəḡau gat nəbonan en mət̃tokade len nat̃m̄mat.

⁴ Gidat dattovi siYesu datumaieḡai: Datovi niben aKristo tosua ŋai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nə-vatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat mōs dat̃bikade.

⁵ Ikad aMasta tosua ŋai, nadələmian tosua lan mai nəbaptaisan tosua lan.

⁶ Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a mō hən gidat p̃isi, toum len gidat p̃isi, totoh tin len gidat p̃isi.

⁷ Be aKristo eviol kəmas hən naviolan mai gidat viṽusua. Epəpəhun naviolan galenan tonor hən naləŋonian san.

⁸ Bathut enan, natosian siGot ike,

“Nəboŋ tovi məhat vəbar naut a məhat buni,

alat gai tosəhor galit len naḅiltiḅalan, esəhar galit lovi slev san.

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

⁹ Nəboŋ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a mō aKristo evi pan vi lan navile a pan.

¹⁰ AKristo tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səhor nəmav hən ḅepul len natit p̃isi.

¹¹ Natosian enan ikele am ke, aKristo “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgaleḡai mai nəvanuan san gail ke: galevis ahai pispisul gail, galevis ahai kelkel ur gail, galevis hən ləḅikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləḅeil a mō, kətkəta təban alat siYesu, mai galevis am ahai pusan gail.*

¹² Igol natenan hən ləḅeutaut hən nəvanuan san gail mōs nauman hən na-vi-tarhəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləḅidaŋ am len aKristo.

¹³ Timaienan vəbar gidat p̃isi dat̃bikad nəbonan len nadələmian mai naləboian husur aNaturan aGot, hən dat̃begəm matmatu am vəbar dat̃besum̄an aKristo len nəboruan san tonor buni.

¹⁴ Imaienan asike datosum̄an atuhlahutai am lotogəḡel hən nənauan salito. Lohum nəwag, nəlan mai nətas tobarbar həni. Asike datupair husur naṽusanan tiltile. Asike datohusur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəḡərasan lotoke ləḅegəras gidato len nalibliḅonan hum tokit̄in, be savi nakit̄inan.

* 4:2: Kol 3.12-13

* 4:8: Psa 68.18

* 4:11: 1Kor 12.28

¹⁵ Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datbesuṃan aKřisto len natit pisi datbıgole, husur aKřisto tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben.

¹⁶ Len na-il-a-mo-an san igol nəvanuan san gail luḃon gəm sua, hum nənau pisi lotoudud mai nahudhut niben gail pisi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləbıgole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləbıgol niben kavkav bimaŋur, ɓetibau am.

Nəboruan veveu len aKřisto

¹⁷ Imagenan, len nahəsan Nasuḃ nusor idanŋ mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am suṃtan alat lotokad nadələmian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋabu, nənauan salit evi naut kəmas.

¹⁸ Nəmarginobut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanan topat len galito, bathut nəkadulit iṃonʋon.

¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludaṃ hən naṃide naitian taṃtaʋor ɓiwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən naṃide tiltile lotobıŋbıŋjal.

²⁰ Be enan savi naṃisal seKřisto tohum məttoləboi səhoti.

²¹ Nəboŋ gamit məttosəsəlŋ hən nakelean husur aKřisto, mətorıŋ nəlomit lan, ale loṃusan gamito hən nakitinan topat len aYesu.

²² Naṃide hən nəmauran məttokade ta mo, naləŋonian lotosa, lotogəras gamito, lomədəs nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.*

²³ Mitidaṃ hən aNunun aGot ɓıgol məṃbiveveu len nənauan samito mai nəlomito.

²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail məṃbikad nəboruan veveu aGot toum həni hən məṃbesuṃan gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len naṃide aGot tohəhaṃur həni.*

²⁵ Imaienan, mitinŋ hən nalıblıboŋan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat vi susua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.*

²⁶ Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nələmit tiŋpaŋpaŋ tebəlav. Namityal satimasur lan,*

²⁷ hən natəmat asike ɓikad kas naut ideh len nəmauran samit gail.

²⁸ Nəvanuan vənvənah satevənah am, be ivoi ke teum tıdan, teum hən natit tovoi hən navəlan gabag, hən ɓeləboi ɓikad natit hən ɓeviol həni mai alat lotomidol.

²⁹ Nasoruan ideh tomədəs nəvanuan, samtikele. Satevivile len nabuŋomito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hən ɓesusupah mai nəvanuan, gol nadələmian salit ɓıdan am. Mitikel nasoruan tonor hən ləɓeləboii mai tovi tarhəte sivan ideh am ɓesəsəlŋ həni.

³⁰ Len naṃide samito samtigol aNunun aGot nəlon tisa; husur aGot erıŋ aNunun len gamito, hən tota gat nahəsan len gamito ke məttovi esan, van vəbar nəboŋ ɓıgol piŋ nəmakuvan samito.*

³¹ Mitinŋ hən na-mətəhun-buni-an, nə-təbulol-bulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-kai-walwal-an, na-sor-mədəsi-an hən nahəsan avan ideh, mai nəsaan piŋ. Mitinŋ hən galen piŋ.

³² Avil mitivoi hən gamit gabag, nəlomit titanjs gamit gabag, məterubat nəsaan samit gabag hum, len aKřisto, aGot toruḃat nəsaan samito.*

5

Mititoh len namial

¹ Imagenan, bathut aGot toləmas bun gamit məttovi natun gail, mitigol tətoṃ hən aGot.*

² Na-ləmas-buni-an tiwol hən gamito, nəmauran samit tepul həni. Mətesuṃan aKřisto toləmas bun gidato, toviol hən nəmauran san nəos gidato hum naviolan, hum natit gototutumav həni nəḃon tosusau van hən aGot.*

³ Be naitian tosa, naṃide tosa totaṃtaʋor piŋ, mai na-ləŋon-masuṃ-an hən natite təbuer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor hən nəvanuan siGot gail.

⁴ Sanor hən məṃbikel nasoruan paḥsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan soḥsoḥ toḃıŋbıŋjal. Be inor hən məṃbikel nasipaan vi təban aGot.

⁵ Mitinau ləboi natesua ke, nəvanuan togolgol naitian tosa, nəvanuan togolgol naṃide tosa totaṃtaʋor, mai nəvanuan toləŋon masuṃ hən natite, alat lotomaienan lodədəs ləɓeḃis len natohan pipihəlan aKřisto mai aGot. Lodədəs ləɓikad naviolan tovoi aGot totəgau gati

* **4:16:** Nənau evi nastrıŋ gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * **4:22:**

Kol 3.9 * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10 * **4:25:** Zec 8.16 * **4:26:** Psa 4.4 * **4:30:** Isa 63.10 * **4:32:** Mat 6.14-15

* **5:1:** Lev 19.2; Mat 5.48 * **5:2:** Exo 29.18

mōs nəvanuan san gail. (Nəvanuan lotoləŋon masuŵ hən natite, lulotu hən natit lotoləŋon masuŵ həni. Egəm vi got salito, evi nagot gəgəras.)

⁶ Alat lotoke nəsaan galenan savi natideh, salegəras gamito hən nasoruan tomaienān nakitinan tobuēr lan. Husur nəlol paŋpaŋ siGot dereh tibar alat ləsagol nəsa tokele sil natgalenan.

⁷ Samtitah mai galit len nəsa lotogole.

⁸ A mō mətutoh len nəmargobut, be gagai mətovi siYesu ale mətutoh len namial. Mititoh hum nəvanuan hən namial.*

⁹ Husur naŵit namial topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail pisi.

¹⁰ Mitisaḅ səhot nəsa togol Nasuḅ tohəhaŵur.

¹¹ Naŵide hən nəmargobut ləsəŵan hən natideh tovoi, mətəbulatut dan gail. Ivoi am hən mətḅikel vəhoti ke lotosa.*

¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hən nahur sasa hən avan ideh ḅisor husuri.

¹³ Avil nəḅoŋ namial tomias natit pisi, nəvanuan gail pisi loləḅoi ləḅeris nakitinan husuri ke tovoi o tosa.

¹⁴ Husur natit pisi namial tomias gail lumasil len nakətaan sinəvanuan pisi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,

“Gaiug gotopatmari, gilele,
gile məhat dan nəmatan,
ale aKristo tēmias gaiug.”

¹⁵ Imaienan, mətələləgau hən natohan samito. Samtitoh surmān alat lototətan hən nəmauran tonor. Avil mititoh surmān alat lotokad namitisau hən nəmauran tonor.

¹⁶ Mitigol ke natit pisi mətḅigole teliv nəvanuan gail van hən aYesu, husur len nəḅoŋ ta daməŋai nəvanuan lusa.

¹⁷ Imagenan samtimelmel, avil mətələḅoi səhot nəsa Nasuḅ toləŋoni.

¹⁸ Samtətərog hən nəwain toliv gamit van hən naŵide gail lototətaŵor. Avil mətəpul hən aNunun aGot.

¹⁹ Mətəkəkai hususur hən nəḅe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mətəkəkai hususur hən nəḅe hən nalotuan gail mai gamit gabag, mətəkəkai maianan hən nəḅe aNunun aGot togol gail. Mətəkəkai, gol nəḅe len nəlomito vi təban Nasuḅ.*

²⁰ Mətesipa tabtab vi təban aGot aTata hən natit pisi, len nahəsān aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

²¹ Mətəriŋ gamito len navələmit gabag husur namətəhwan samito len nəyalyalan seKristo.

²² Latpəhaŵut məttolah, mətəriŋ gamit len navəlan asoamito hum mətteriŋ gamit len navəlan Nasuḅ.

²³ Husur ahaŵut ehum nəkadun asoan, eil a mō həni; surmān ŋai aKristo tovi nəkadhute, ale nəvanuan san gail lovi niben, eil a mō hən galito. Ilav kuv galit dan nəsaan salito.

²⁴ Hum alat siYesu lotoriŋ galit len navəlan aKristo; len naŵide tomaienān, len natit pisi, ivoi hən abareab gail māu ləḅeriŋ galit len navəlan ahaŵut salit gail.

²⁵ Lalumān məttolah, mətələmləmas bun asoamito surmān ŋai aKristo toləmas bun nəvanuan san gail, toviol hən nəmauran san mōs galito.

²⁶ Igol natenan hən ḅigol ləḅevi esan səḅon ŋai, ləḅinor buni. Len nasoruan siGot igol luevevu. Ehun nasoruan siGot tovi wai aKristo tolisov galit həni hən ləḅivevevu.*

²⁷ Igol natgalenan hən ḅesəhar nəvanuan san gail hən ləḅevi esan səḅon len namənas. Ike linor buni, liyalyal, səkad namesian o nəḅiŋḅiŋalan o natideh tomagenan lan, səkad natideh tosa avan ideh toləḅoi ḅikel uri. Nəvanuan san gail lohūm napəhaŵut togomah topəhas hən ḅilah, ale tokab vəkab vəsa, səkad natideh tosa lan.

²⁸ Imagenan, lalumān məttolah, mitimasləmləmas bun asoamito hum məttoləmas bun nibemit səḅomito. Naulumān ideh toləmas bun asoan, eləmas bun gai səḅon.

²⁹ Husur səkad avan ideh tomətəhun bun niben gabag. Ao, evəŋani, ekətkəta təban, surmān aKristo tokətkəta təban nəvanuan san gail.

³⁰ Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKristo.

³¹ Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulumān dereh teriŋ atəman mai anan hən ḅeudud mai asoan, ale aregəm sua surmān niben tosua ŋai.”*

³² Ikad natetətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKristo mai nəvanuan san gail.

* 5:8: Isa 60.1-3 * 5:11: Rom 13.12 * 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17 * 5:26: Tit 3.5 * 5:31: Gen 2.24

³³ Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulurñan timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun gai səbon, ale napəhaʋut timaspuntsan ahaʋut san len nənauan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

¹ Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasuḅ. Inor hən mətḅigol bimagenan.

² Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmañ mai anamñ len nənauan samñ.” Len nakelean todañ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an.

³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: gəḅepuntsan atəmañ mai anamñ len nənauan samñ, “dərəh natohan samñ tivoi, mai gitoh teḅəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol nəvide tosa tabtab hən anatumit gail nələlit bisa van vəpañpañ. Avil mətehis galit hən ləḅiyar husur napisal tonor, ʋusan galit mōs nəvide tonor, nəḅusanan eruanan arogəm len Nasuḅ.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, giḅol husur nəsa amasta samñ len navile a pan ḅikele. Gemətahw lan, len nələm kitiñ geputsani len nənauan samñ. Giḅol husur nəsa amasta tokele hum gotogol husur nəsa aKristo tokele.

⁶ Giḅol tabtab həni, savi hən ḅəbunusi ḅai, həhaʋur hən gaiug, be len nələm todañ len aKristo, giḅole hum naslev san tohusur naləḅonian siGot.

⁷ Len nəsa gotogole, timaur mətañ hum gotogole mōs Nasuḅ savi hən nəvanuan gail.

⁸ Goləḅoii ke Nasuḅ dərəh teviol hən nakonḅurḅuran mai gidat ʋisusua hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, giḅol timagenan; giḅol tivoi hən naslev samñ gail. Sagesəhob hən naslev samñ ke asike ḅigol husur naləḅonian samñ giḅol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ḅai totoh len nəmav, ale nəvide san epitoʋ van hən nəvanuan piḅi, ideh satile.*

Nahurabat nəḅalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuḅ mai len nəbiltidañan san, gaiug gidan tabtab!

¹¹ Geriñ piḅ nahurabat nəḅalan siGot len gaiug hən gəḅeil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail.

¹² Husur datsəḅal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuḅal mai alat lotoil a mō, mai alat lotokad nədañan hən na-il-a-mō-an datsaləḅoi datḅeris gail. Datuḅal mai abiltidañan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav.

¹³ Imagenan geriñ nahurabat nəḅalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəḅoñ nəsaan, dərəh geləḅoi gəḅidañ ḅur alatenan lotokad nədañan hən nəsaan nəḅoñ ləḅiḅal mai gaiug. Ale nəḅoñ nəḅalan ḅinoñ, dərəh geil gəgat sal.

¹⁴ Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəḅau tutuʋ hən nakitinan. Ale gesun nahurabat nəḅalan hən nanoran, hum nasoltia toriñ nahurabat metəlai len nəmabun hən ḅipat gol niben.*

¹⁵ Ale len narieñ, gevələs naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.*

¹⁶ Akis giḅat nadələmian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən gəḅələḅoi gəḅigol nəwei setəmat piḅi lotopañ ləḅimat.†

¹⁷ Goləḅoii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan samñ, ale nə-lav-kui-an enan ehum nabəhad nəḅalan gotoriñ len nəkadurñ. Lav nəḅu nəḅalan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəḅiḅal həni.*

¹⁸ Ale len aNunun aGot, giḅor tuʋ tabtab hən na-sor-tuʋ-an mai nanjirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuʋ tabtab mōs nəvanuan siGot gail piḅi.

¹⁹ Ale gisor tuʋ mōs ginau am. Geus aGot ke nəḅoñ nəḅisor, tilav nasoruan mai ginau hən asike nəḅemətahw hən nəḅikel natətətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti.

* **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: *Putsan atəmañ mai anamñ len nənauan samñ hən natohan samñ bivoi, mai hən gəḅitoḅ ḅəḅəlav len navile a pan.* * **6:9:** Deu 10.17 * **6:14:** Isa 11.5, 59.17 * **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. *Nasilt evi nahudhutarhai toḅosḅos lotokabut gole len nahurḅubuluk ale gol tomosmos.* Imagenan nəḅoñ gotopati eləḅoi ḅipat gol gaiug ale eləḅoi ḅigol nəḅab len nəwei ideh topañ, ḅimat. * **6:17:** Isa 49.2, 59.17

²⁰ Ginau nusor siYesu Kristo, be nutoh len naim bəbanjis, lubanjis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanemətahw. Sor tuṽ mōs ginau hən nəbigole.

Nasudəlanian

²¹ Nuke mətələboi natit pisi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aṽagw notoləmas buni len nadələmian, todaṅ len Nasuḅ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit pisi mai gamito.*

²² Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətələboi natit gail husur ginamito, ale hən bigol mətələḅon bivoi am len nəlomito.

²³ Wawa gail len nadələmian, nəlomit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadələmian, aGot aTata mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol həni mai gamito.

²⁴ AGot teviol kəmas hən navoian mai galit pisi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

* 6:21: Uman 20.4

Filippi

Nalobulat napisulan aPol totoni van hən alat a Filippi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Len nalobulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən na-ləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit napisal hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

APol itos nalobulat egai van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a nio, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar hən len naim bəbanjis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

APol itos nalobulat egai nəsai mai len naut a be?

Itosi pəpadarj hən nasihau tovi A.D. 63 nəboj totoh len naut a Rom len naim bəbanjis.

Len nalobulat egai aPol idarj hən nakemkeman, na-il-buri-an, nabonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuʋ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1-4.23)

1) APol etubat hən nalobulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuʋ mōs galito (1.1-11)

2) APol ehəhəʋur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbanjis, ivatvat viri ke nəsə tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) APol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsə tokele hən navide aGot toləjoni biḡarḡar len galito (1.27-2.18)

4) APol ike tesəvat aTimoti mai aEpafrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur navide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot bəriḡi ke linor len nəhon. APol eləjoni ke nəlolit tikad natəmat (3.1-4.9)

6) APol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol hən mai (4.10-20)

7) APol imaris kotov nalobulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən nəvanuan piḡi siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi. * Nutosi van hən naelta mai natikon gail am.

² AGot aTəmadato mai Nasuḡ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəmat.

Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an

³ Nosipa vi təban aGot sagw len nəboj piḡi notonau təlmam hən gamito.

⁴ Akis len na-sor-tuʋ-an sagw mōs gamit piḡi, nususor tuʋ len nakemkeman

⁵ bathut ke mətutah mai ginou len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmaribonj məttorinj nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməḡai.*

⁶ Husur nunau ləboi nategai māu ke, aGot totubat hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgole van van tihav len nəboj siYesu Kristo.*

⁷ Inor hən notonau gamit piḡi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbanjis notohtoh lan, mai len nəboj notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoʋusan koti ke tokitin, gamit piḡi mətukatəḡol len navoian aGot toviol kəmas hən mai ginou.*

⁸ AGot eləboi bikel koti ke notoləjon masuʋ hən nəberis gamito len na-ləmas-buni-an togəm len nəlon aYesu Kristo.

⁹ Ale nususor tuʋ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai nabunus-ləboi-an piḡi hən nakitinan.

¹⁰ Imaienən dereh məteləboi mətḡekuʋol hən napisal tovoi buni, hən mətḡiveveu hən asike bikad natideh tosa avan ideh toləboi bikel husur gamito van vəbar nəboj seKristo.

¹¹ Mətepul hən navit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail ləbeputsan mai sal suh nəyalalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-banjis-aPol-an

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8 * 1:7: 2Kor 7.3; Flp 1.13

¹² Bathudud nadəlomian, nuke mətələboii ke, nəsa tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən bībar nəvanuan pīsi.

¹³ Husur enan nasoltia pīsi lotokətəkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan pīsi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbaŋis sil aKris̄to.*

¹⁴ Ale bathut natsen tobaŋis gat ginau, nəbathudud nadəlomian isoḅur loil gəgat len Nasuḅ. Gagai, len na-il-buri-an tosəhor ta m̄o, ləsəmətahw hən ləbīkel ur nasoruan siGot.

¹⁵ Ekitin ke galit galevis lukel ur aKris̄to sil lototabulol bulos ginau mai lotopul hən nəvītūituhan, be galevis am lukel uri len naləŋonian tovoi.

¹⁶ Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəbīkel kot na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷ Alat lototabulol ləsakel ur kot aKris̄to, avil lukel uri hən ləbīpatpat galit məhat husur lunau ke lemədās ginau gagai nəboŋ natsen tobaŋis gat ginau.

¹⁸ Be savi natideh! Ivoi ŋai ke len naḅisal pīsi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKris̄to. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab,

¹⁹ husur noləboii ke, len na-sor-tuḅ-an samito mai na-vi-tarhəte-an seNunun aYesu Kris̄to, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi pīsal hən nəbīmakuv.

²⁰ Len na-ləŋon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh bīgol nahurugw bīsa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil buri gagai suman akis, hən ke, len natit pīsi nəbīgole, nisal suh a Kris̄to, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw.

²¹ Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKris̄to ale nəbīmat, ivoi masuḅ am.

²² Be nəbītoḅ tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiḅan am. Nīlekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənau ləboii.

²³ Gəlar pīsi arulevlev hən ginau. Noləŋon masuḅ hən ke neriŋ nəmauran egai hən nəbīmat hən nəbītoḅ mai aKris̄to, husur natenan ivoi pīsi am hən ginau.

²⁴ Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw.

²⁵ Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit m̄os napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman.

²⁶ Imagenan, nəboŋ nəbītoḅ mai gamit tətās, dereh mətələboi mətḅisal suh aYesu Kris̄to səhor ta m̄o, bathut nəsa togole hən ginau.

²⁷ Be natsua, nəḅide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKris̄to, hən ke naut kəmas nəbegəm ris gamito o nəbītoḅ a tut dan gamito, dereh nesəsəlon hən ke mətoil gəgat suman mət̄tosua ŋai ale len nəlomit tosua mətḅabal tabtab m̄os nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi.

²⁸ Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəboŋ mətḅeil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəpanisemen hən nəmasigan enan.

²⁹ Husur aGot eviol kəmas hən nadəlomian len aKris̄to mai gamito, wake eviol kəmas hən am ke mət̄toləŋon isa vəsa m̄osi,

³⁰ husur gagai mətutoh len nəḅalan toḅitoḅ hən nəḅalan mət̄torisi ke notodaŋ buri a m̄o. Evi nəḅalan mət̄tosəsəlon hən gagai ke notodaŋ buri sal.*

2

Gol tətōḅ hən aYesu nəlon tomədau, sənau gai

¹ Datoləŋon ivoi am len nəlodato len nabonan mai aYesu, na-ləmas-buni-an san etəŋon nəlodat vi pan, datukad nabonan len aNunun, nəlon aYesu itaŋis gidato, ilolosa hən gidato.

² Husur natgalen pīsi, mitimaskad nənauan tesua ŋai, mətələmas bun gabag hən gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləŋonian tesua ŋai. Mətḅīgol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hən nakemkeman.

³ Samtehusur naləŋonian samit səbom̄it ŋai, samtipatpat gamit səbom̄it məhat, avil len nəlomit tomədau hum mət̄toḅvi ut kəmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai.

⁴ Gamit ḅisusua satinau nəsa tovoi hən gai səḅon ŋai be tinau nəsa tovoi hən nəvanuan tile gail am.

⁵ Mitimaskad nənauan toḅitoḅ hən nənauan aKris̄to aYesu tokade, ke:

⁶ Naut kəmas tokad naboruan siGot, naut kəmas tovi aGot, sənau ke tonor hən bətəgau gat naḅit̄pitoḅan mai aGot.*

⁷ Be eriŋ gaḅulan nəhes toḅati mai nəyalyalan san,

* 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1 * 1:30: Uman 16.19-40 * 2:6: Jon 1.1, 5.18

- ilav naboruan sinaslev sua,*
 egam vi vanuan surnan nvanuan gail,
 ikad nənahənah hən nvanuan.
 8 Igol nəlön emədaü, sənau gai gabag,
 igol husur pīs nəsə aGot tokele,
 naut kəmas togol nəmatan san.
 Be savi nəmatan ŋai, imat ebun len nəhai balbal.
 9 Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat pīsī,
 eviol maii hən nəhes toyalyal
 səhor nəhes pīsī,
 10 hən ke nəhəsən aYesu ðigol natit pīsī ləbetəŋedur,
 len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,
 11 mai nabuŋolit pīsī lisor vəhoti ke,
 aYesu Kristo evi Masta,
 hən ləbīsal suh nəyalyalan siGot Tata.*

Mitigol nəsə tonor hən nvanuan gail ləbetətoŋ hənī

12 Gamit notoləmas bun gamit pīsī, natgalen ləbīmaienan, len nəlomito mitidaŋ len aGot, len namətəhwan hən nəyalyalan san, mətehisi hən mətðigol nəsə tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsəan samito mīosi. Mitigol natgalegai surnan məttogol akis hən nəsə notokele, (savi nəbōŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəbōŋ nəsatoh).

13 Husur evi aGot toum len gamito. Igol naləŋonian samit inor hən esan mai igol mətoləboi mətðigol husur naləŋonian enan san.

14 Len natit pīsī mətðigole, mitigole, samtikoblen, samteŋitvītuh,

15 hən asike ðikad natideh tosa avan ideh toləboi ðikel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveü ŋai, namesian tebuer, surnan anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut məttotoh lan, topul hən nvanuan nəlolit tokakkaŋur, topul hən nəsəan.* Be gamit mitimasnīal hum namīal lotomīal len margobut hən navile a pan,

16 nəbōŋ məttotəgau gat nasoruan hən nəmauran. Mətðīmaienan, len nəbōŋ seKristo dereh neləboi nəbīsor sal suh ginau ke nəsəgam soŋbuer, nəsaum soŋbuer.

17 Avil naut kəmas ləðigol nəbīmat, naut kəmas nəda hagw ðisel hum nəwain ahai tutumav toŋiri len naviolan totutumav hənī van hən aGot, nohəhəvur. Gamito, mətukad nadələmian len aKristo ale mətoviol kavkav hən gamito mai aGot hən mətðigol nəsə toləŋoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən nabuluk totutumav hənī van hən aGot. Husur ke notoviol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit məttoviol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas ləðigol nəbīmat, nukemkem, nuŋon mai gamit pīsī len nahəhəvuran.†

18 Surnan ginau, gamit am mitimashəhəvur, ðon mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

19 Bēvi naləŋonian siNasub, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəbōŋ ðetəlmam nəlogv tevi pan len nəsə ðikel uri husur gamito.

20 Nəsəkad avan ideh surnan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuŋ hən gamito hum ginau.

21 Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səbōlit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo.

22 Gamit mətoləboi aTimoti tia, naboruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən na-kel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman.

23 Imaienan nuvatvat viri ke, nəbōŋ nəbeləboi nəsə ðevisi hən ginau, len nəbōŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito.

24 Avil len Nasub nodələmi ke, ginau gabag māu dereh nivan hən gamito.

25 AEpafrotitus evi ahai pispisul samito məttosəvati hən ðevi tarhət sagw. Evi wawa nadələmian sagw toŋon mai ginau len nauman, toŋon mai ginau len nəbalan hum nasoltia. Be len nəbōŋ egai ginau māu nunau ke nəbesəvati van hən gamit bai.*

26 Husur eləŋon masuŋ hən ðeris gamito ale eləŋon isa husur məttosəsələŋ hənī ke toməsah.

27 Nokitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlön aGot itaŋjisi, savi gai ŋai be nəlön itaŋjis ginau am hən asike nəbīkad nalolosaan vəsa batbat tomaianan.

* 2:7: Isa 52.13-53.12; Mat 20.28 * 2:11: Hən naves 10-11, ris Isa 45.23 * 2:15: Deu 32.5 † 2:17: 2Tim 4.6.
 Datoləboi datðikel namilen len nasoruan topitöl maiegai: Nəbōŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mətodələmi, ale mətoviol hən nəmauran samito mai aGot hən mətðigol nəsə gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas ləðigol nəbīmat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuŋon mai gamit pīsī len nahəhəvuran. * 2:25: Flp 4.18

²⁸ N̄a n̄ənanuan sagw idan̄ am h̄ən n̄əb̄esəvat̄i van h̄ən gamito, h̄ən ke, n̄əb̄on̄ m̄ət̄berisi, mitikemkem ale h̄ən n̄əlogw asike b̄etuhatuh maiegai am.

²⁹ N̄əb̄on̄ b̄ibar gamito, kel nah̄əh̄aṽuran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasub̄. N̄əvanuan lotosum̄an gai, m̄ət̄epus̄an galito len n̄ənanuan samito,

³⁰ husur p̄əpadan̄ imat m̄os nauman seKristo. N̄əmauran san p̄əpadan̄ imasig h̄ən b̄evi tarh̄ət sagw, gel gamit m̄əttod̄ədas m̄ət̄bigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadələmian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len nab̄onan samit mai Nasub̄. Savi natideh h̄ən ginau h̄ən n̄əb̄itos nategai t̄etas; be nutosi h̄ən b̄ihavhav gol gamito.

² M̄ət̄elələgau. Mitinaunau n̄əvanuan lotosum̄an alat l̄əsəkad nadələmian. Nokis galit h̄ən nalipah. Lovi vanuan n̄əsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.*

³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh n̄əsa aKristo aYesu togole m̄os gidato. Be datsəkad nadələmian len na-tiv-dalusi-an n̄əvanuan bigole h̄ən nibedato mai nav̄ide h̄ən nalotuan.

⁴ Nav̄ide galenan tagol n̄əvanuan l̄ətanor, ginau n̄ətanor magenan. Avan ideh b̄inau ke b̄eləboi b̄eil ḡəgat len n̄əsa togole, ginau nosəhori.

⁵ Husur nukad na-tiv-dalusi-an len n̄əmaribon̄ tom̄əlevtor sagw,* lupas ginau len n̄əpasusan seIsraēl, len nah̄əmar aPenjamin, novi aIpru len n̄əbathuyah aIpru gail. Tarh̄ət nalo siMoses, novi naFarisi.†

⁶ Tarh̄ət na-il-ḡəgat-an sagw, nudan̄ len n̄əsa notonau ke aGot toləṽoni, n̄ə nom̄ədas tabtab h̄ən alat siYesu.* Tarh̄ət nanoran, nohusur masuṽ h̄ən nakelean todan̄ seju gail, n̄əsabur kotovi bon̄ ideh.

⁷ Avil natgalenan, a m̄o nunau ke lotovi natite, be gagai nunau səhoti ke, lovi ut k̄emas bathut n̄əsa aKristo togole.

⁸ A m̄əhat h̄ən natenan, nunau səhot natit p̄isi ke tovi ut k̄emas n̄əb̄on̄ notonənoṽ h̄əni mai nasəhorian h̄ən na-l̄əboi-aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit p̄isi imasig dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit p̄isi tovi pahsago h̄ən n̄əb̄evi seKristo,

⁹ h̄ən n̄əb̄ibon̄ maii, h̄ən n̄əb̄evi esan kavkav. N̄əsəkad nanoran len ginau səbogw togəm len na-gol-husur-nalo-an. Be nanoran notokade len n̄əh̄on aGot egəm len nadələmian len aKristo.

¹⁰ Nuke neləboi aKristo mai n̄ədan̄an h̄ən na-le-m̄əhat-an san. Nuke niḃon̄ maii len na-l̄əṽon-isa-an v̄əsa san, ale gəm sur̄m̄an gai len n̄əmatan san

¹¹ h̄ən n̄əb̄ikad na-le-m̄əhat-an dan n̄əmatan.

Van v̄əbari

¹² N̄əsəmaianan sal, n̄əsəvevu kavkav sal. Be nohisi h̄ən n̄əb̄egəm sur̄m̄an aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau m̄os natenan.

¹³ Bathudud nadələmian gail, n̄əsənau ke notosum̄an aKristo kavkav sal, avil nunau m̄os natesua n̄ai: len n̄əgamgaman h̄ən n̄əmauran sagw, n̄əlogw ibon̄bon̄ h̄ən natit gail topat a tahw tia, nugam tabtab m̄os natit gail b̄ipat a m̄o.

¹⁴ Nugam tabtab len n̄əgamgaman m̄os n̄əb̄ikad nasəhorian lan, n̄əb̄ibar nagilen ale n̄əb̄ilav naviolan, aGot tokis ginau len aKristo aYesu vi lan n̄əməv m̄osi.

¹⁵ Imaianan, gidat p̄isi dattomatmatu len n̄əmauran sidat len aKristo, ivoi ke datigam maianan. N̄ənanuan samit b̄etile, nategai am, aGot dereh tigol tiparpar mai gamito.

¹⁶ Avil n̄əmauran sidat timasn̄or h̄ən nakitinan aGot togol toparpar mai gidat tia.

¹⁷ Bathudud nadələmian, mitigol t̄ətoṽ h̄ən ginau, ale m̄ət̄ebunus vahvahur alat lotohusur nav̄ide h̄ən n̄əmauran namttogole m̄os gamito.

¹⁸ Husur ikad isobur lototoh sur̄m̄an lotovi en̄emi h̄ən na-kel-uri-an tovoi h̄ən n̄əmatan seKristo len n̄əhai balbal. Ginau nusor v̄əha-sobsoḃur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutan̄ n̄əb̄on̄ notokel tasi.

¹⁹ N̄əmauran salit ivan v̄əmasig vi sutuai, nagot salit evi naləṽonian h̄ən nibelit n̄ai, loṽiv h̄ən n̄əsa nahurulit t̄əsa sile, ale lunau n̄əmauran egai n̄ai len nav̄ile a pan.

* 3:2: Len naut egai, aPol isor husur n̄əvanuan galevis lotoke n̄əvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an h̄ən l̄əb̄imakov dan n̄əsaan salito, sur̄m̄an naJu gail ta m̄o. * 3:5: Gen 17.12 † 3:5: Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. N̄əb̄on̄ aPol toke novi naFarisi, namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo seju gail, ludan̄ len nalo galenan. * 3:6: Uman 8.3, 22.4

²⁰ Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua ðegəm len nəmav hən ðilav kuv gidat dan nəpanisemen topat vir alat læsariŋ nəlolit len aGot. Atenan evi Nasuð aYesu Kristo.

²¹ Husur, len nədaŋan san toləboi ðigol natit þisi þipat pipihəbələn, dereh aYesu tegəgel hən nibedat lotovi ut kəmas, hən ləbesurŋan niben toyalal, aGot tolavi maii.

4

¹ Imaienan, bathudud nadələmian, məteil gəgat len Nasuð. Noləmas bun gamito, noləŋon masuŋ ke neris gamito. Mətuŋol nukemkem, noŋiv hən gamit məttohum naviolan notəhori.

Nənauan məkot siPol

² Euotia mai aSintike, noŋir gamər ke samrepəpəhw am be məregəm sua len na-ləŋon-husuri-an len aMasta saməru.

³ Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotoðon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idaŋ mai ginau len na-kel-uri-an tovoi, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naləðulat hən nəmauran.

⁴ Mitikemkem tabtab len nəbonan samit mai Nasuð, nukel tətəs həni, mətehəhəvur masuŋ!

⁵ Mitigol ke nəmauran samito tomədau, tiŋarþar hən nəvanuan þisi ləðeris ləboii. Nasuð egəm pəpadaŋ!

⁶ Samtinau masuŋ hən natideh, avil kel natit þisi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuŋ-an mai naŋirian, us aGot hən nəsa məttopar.*

⁷ Ale aGot tigol nəlomit tikad natəmat tosehər na-ləboi-səhoti-an þisi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nənauan samito len aYesu Kristo.

⁸ Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadələmian, mitigol nənauan samit tepul hən natgaleg tovoi: tepul hən nəsa tokitin, nəsa tonor hən nəboruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa toŋol aGot mai nəvanuan lotohəhəvur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh ðivoi, natideh ðinor hən aGot ðisal suhi, mitinau natideh tomaienan.

⁹ Mitigol natit þisi notopusan həni, notolavi mai gamito; natit þisi məttosəsələŋ hən notokele, məttoris notogole. Mətbigole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasuð nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mətosəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mətunau ginau tətəs am. Nəsake nəlomit toboŋboŋ hən ginau, be mətodədas mətbisəð napisal ideh hən mətbəkətkəta təban ginau.

¹¹ Nəsakəmaienan husur notomidol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhəvur hən nəsa notokade ŋai.

¹² Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusað natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusað nəmauran hən nahəhəvuran, naut kəmas natideh ðevisi. Noləboi nəðitoh ðivoi naut kəmas nəbėpul o nəðimalkəkət, naut kəmas nəbėpul hən natite o nəðipar tite.

¹³ Noləboi nəðigol natit þisi len nədaŋan seKristo toŋol notodaŋ am.

¹⁴ Be mətuŋol ivoi nəboŋ məttovi tarhət sagw len na-ləŋon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mətoləboii ke, nəboŋ notoriŋ naprovens Masetonia ei, nəboŋ nototubat kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu þisi, gamit səbomit ŋai mətulav naviolan mai ginau.*

¹⁶ Husur nəboŋ nototoh len naut a Tessalonika ale notomidol, mətoviol gəm hən ginau vəha-ru.†

¹⁷ Nəsakəmaienan hən nəðeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan mōs gamito.

¹⁸ Be gagai nukad natit þisi, nubaŋ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpaŋrotitus ilav mai ginau tia naviolan məttoviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan məttotutumav həni, nəbon tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsa gai tohəhəvur həni.*

* 4:3: Len naut egai, nəboŋ toke nəvanuan nauman kitin, nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot, lunau ke tovi nəhes sua tovi Susukos. * 4:6: Mat 6.25-34 * 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25

¹⁹ Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoḅur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit p̄isi məttoḿidol həni.

²⁰ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

²¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit p̄isi lotokad nadəlomian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito.

²² Nəvanuan p̄isi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

²³ Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanunumito. Ganan.

* 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Nalobulat napisulan aPol totosi van hæn alat a Kolosse

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Itosi hæn bævūsani ke aYesu iyalyal masuŵ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. Ale len aYesu datukad pis nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn ase?

Itosi van hæn alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos nalobulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hæn nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai pusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai pusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seju tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hæn aŋel gail mai limashusur naŋusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hæn aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur naŋusanan galenan, itos nalobulat napisulan egai van hæn alat siYesu a Kolosse hæn ləbələboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hæn alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian mai len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. APol eum idaŋ mōs galito (1.13-2.5)

4) Limastoh sumān lotoŋon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuŵ hæn natit len nəmav. Natit pisi ləbigole limasgole len navide aYesu bəhəhəvur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hæn biŋol Nasuŵ bəhəhəvur. Lisor tuŵ tabtab, lisor tuŵ mōs aPol. Nasoruan salit tepul hæn navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hæn alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hæn ginau hæn notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aŋagw len nadələmian,

² namrutos nalobulat napisulan egai van hæn alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadələmian len aKristo məttodaŋ len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hæn navoian mai gamito, teriŋ natəmat len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ namrtosor tuŵ mōs gamito.

⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur nadələmian samito len aKristo aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttoləmas bun nəvanuan pisi siGot.

⁵ Nadələmian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni mōs gamito len nəmav, tuŋat len nəboŋ məttosəsəloŋ hæn nakitinan hæn na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai.*

⁶ Len naut pisi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toŋan. Evivi məhat ale iŋan, egəgel hæn nəmauran sinəvanuan gail. Len navide tomaiənan, len nəboŋ məttosəsəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttoləboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iŋan, egəgel hæn nəmauran samito.

⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKristo hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKristo mōs gamito.*

⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hæn na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuŵ tabtab mōs gamito. Namrous aGot hæn biŋol mətbepul hæn naləboian hæn naləŋonian san, len namitisau hæn nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun.

* 1:5: 1Kor 13.13 * 1:7: Kol 4.12

¹⁰ Namrous natgalen hæn nēmauran samit bēputsan nahēsan aGot, ale hæn mæt̄bigol bēhēhāvur hæn gamito len natit p̄isi. Namrusor tuṽ ke, len nēmauran samito mai len natit p̄isi mæt̄bigole mitivān hæn navit tovoi, ale mæt̄eləboi bun aGot am tabtab.

¹¹ Namrusor tuṽ ke mitidān am len nabiltidān san toyalal hæn mæt̄bidān b̄ur nēmauran bidān, toh mēdau bēbēlav, naut kēmas nēvanuan gail lēbigol mæt̄bēləḡon b̄isa v̄esa. Be nēboḡ mæt̄bimaganen, mitikemkem.

¹² Len natgalen p̄isi, akis mēt̄esipa vi tēban aGot Tata togol mēt̄tonor, hæn mæt̄bikad nahudhut nēsa aGot totēgau gati m̄os alat lotovi esan len natohan pipihabēlan len namial san.

¹³ AGot ilav kuv gidato dan navēlan nēmargobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihabēlan aNatun, aNatun gai tolēmas buni.*

¹⁴ Len nēmatan siNatun datukad nēmakuvan sidato, erub̄at nēsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a mēhat p̄isi

¹⁵ Datoləboi datberis aKristo tolav kot aGot datsaləboi datberisi, aKristo iṽat nēhes tosəhor natit p̄isi aGot togole.*

¹⁶ Husur len aKristo, aGot eum hæn natit p̄isi len nēmav mai len navile a pan.* Eum hæn natit datoləboi datberis gail mai natit datsaləboi datberis gail. Namilen ke igol alat lotoil a m̄o tiltile gail mai alat lotokad nēdān hæn na-il-a-m̄o-an, naut kēmas aḡel, nanunun nēmargobut, natēmat, mai abilitiḡel gail. Natit p̄isi, aGot eum hæn gail len aKristo, eum hæn gail m̄os aKristo.

¹⁷ Nēboḡ aGot saum hæn natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit p̄isi esuh husur nēdān san etēgau gat gail.

¹⁸ Imaienan, gai ḡai eil a m̄o hæn nēvanuan san gail. Ale nēvanuan san gail lohūm niben, aYesu evi nēkadun. Gai evi natubatan mai nametēkav hæn na-le-mēhat-an dan nēmatan hæn tokad namilen toyalal sēhor ideh am.

¹⁹ Husur aGot ehēhāvur hæn gai kavkav totoh len aNatun.

²⁰ Ale len aNatun, aGot igol natit p̄isi lukad navoivoian maii tēt̄as, natit gail len navile a pan mai natit gail len nēmav. AGot igol gail p̄isi lukad natēmat maii len nēda hiNatun tomat len nēhai balbal.*

²¹ A m̄o len nēmauran samito mēt̄utoh a tut dan aGot, len nēnauan samito mēt̄uvi enemi san gail bathut navide tosa v̄esa samito.

²² Naut kēmas natgalenan, aGot igol mēt̄ukad navoivoian maii len nēmatan hæn niben aNatun. Igole hæn ke nēboḡ mēt̄bēil len nēhon, dereh tisaḡ sēhot gamit hum ke mēt̄tovevu buni, hum mēt̄sakad nēsaan ideh ale nēvanuan gail lodēdas lēbikel natideh b̄isa husur gamito.

²³ Be mitimasdēlom nakitinan enan tabtab, il gēgat lan. Samterus dan nē-vatvat-viri-an hæn na-kel-uri-an tovoi mēt̄tosəsəlḡ hēni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperḡan naut p̄isi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hæn nēbikel uri.

Nauman siPol m̄os alat siYesu

²⁴ Gagai nukemkem len na-ləḡon-isa-v̄esa-an sagw m̄os gamito. Na-ləḡon-isa-v̄esa-an aKristo toriḡi hæn nēbikade len nibegw, nudān b̄uri van van hæn b̄ihav m̄os alat siYesu lotosurman niben.*

²⁵ Ginau nogēm vi vanuan nauman hæn nēbēvi tarhēt silat siYesu husur aGot eriḡ nauman hæn nēbēvi tarhēt samito len navēlagw. Igole hæn nēbikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito.

²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nēvanuan gail sutuai van vēbar nēboḡ ta damēḡai hæn lototēt̄an hēni, be gagai ikel vēhoti mai nēvanuan san gail.

²⁷ Husur aGot ehēhāvur hæn tokel vēhot nēyalyalan topul len nē-nau-utaut-an san tosuuah, nē-nau-utaut-an san bēvi tarhēt silat lēsavi Ju. Nē-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mēt̄savi Ju, gol ke mēt̄tovatvat vir mēt̄bēvi lan nēyalyalan siGot.

²⁸ Namtukel ur aKristo mai nēvanuan p̄isi, namtukai tas navide tosa, namtoṽusan galit len namitisau hæn nēmauran tonor hæn ke, nēboḡ lēbēil len nēhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo.

²⁹ Natenan, noum idān m̄osi, noum taltal lan len nabiltidān seKristo toum len ginau.

* 1:13: Luk 22.53 * 1:14: Efe 1.7 * 1:15: 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * 1:16: Jon 1.3; Kal 4.3 * 1:20: Efe 2.16 * 1:24: Ehum na-ləḡon-isa-v̄esa-an siYesu igol alat siYesu lukad nēpasian veveu ale len navide tomaienan, na-ləḡon-isa-v̄esa-an siPol igol lovivi mēhat, lotibau.

2

¹ Nuke mætelæboii ke notoum, notoḅal mōs gamit mætsaris ginau sal, gamit mai alat siYesu len nabiltivile Laotisea mai nēvanuan nadələmian pīsi ləsaris ginau sal.*

² Noum idañ magenan hən ləḅeləḅon bivoi am len nəlölito mai hən ləḅesua len na-ləmas-buni-an. Nugole hən ləḅeləḅoi buni, ləḅeləḅoi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKris̄to səḅon.

³ Na-voi-buni-an pīsi hən naləḅoian mai namitisau hən nəmauran tonor esusuah len aKris̄to səḅon.

⁴ Nokəmaianan mai gamito hən asike avan ideh ḅegəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah buni.

⁵ Husur, naut kəmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohəhəvur hən naḅide tonor samito mai nadələmian samit todañ len aKris̄to.

Məteriḅ nələmit kavkav len aKris̄to

⁶ Imagenan, surñan məttoriḅ nələmit len aKris̄to, aYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan.

⁷ Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idañ. Nadələmian samit tidañ tabtab am hum notoḅusan həni tia. Məteḅul masuḅ hən nasipa-an.

⁸ Samtidañ hən avan ideh ḅesəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras toḅḅesw, togəm len naḅide sinəvanuan mai nəbathut nədañan gail sinavile a pan, be sagəm len aKris̄to.*

⁹ Husur aKris̄to egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben.

¹⁰ Ale len aKris̄to, aGot igol gamit mətogəm kavkav. aKris̄to, gai ikad nədañan hən na-il-a-mo-an hən aḅel mai natəmat pīsi lotokad nədañan mai na-il-a-mo-an.

¹¹ Len aKris̄to mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nēvanuan ideh togole hən ləḅetiv dalus nahurhuben, be aKris̄to etiv dalus nəḅoruan nəsaan samito.

¹² Husur nəḅoḅ məttobaptis ehum məttomat, lototavun gamit mai aKris̄to. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan nəmatan mai aKris̄to, husur məttoriḅ nələmit len nabiltidañan siGot togol aKris̄to tole məhat dan nəmatan.*

¹³ A mō mətəmaur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nəḅoruan samit ebuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke məttomaur mai aKris̄to. Erubət nəsaan sidat gail pīsi.

¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len naləḅulat tokel ur nəsa dattogole toḅur kotov nalo gol tonor hən datḅipanis. Ehum aGot toḅos gat naləḅulat enan len nəhai balbal nəḅoḅ lotoḅos gat aKris̄to lan.

¹⁵ Len naḅide tomagenan, len nəmatan seKris̄to len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəḅalan dan natəmat gail lotodañ, lotoil a mō. Igol iparḅar ke towin len nəhon nēvanuan gail pīsi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seju məttoḅur kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətsagol nəhanan ideh tolo, o mətsagol nabiltibon hən nahəḅati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seju gail tokele.*

¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKris̄to.

¹⁸ Nēvanuan galevis lohəhəvur hən ləḅegəgəras ke ləsəviv. Lulotu hən aḅel gail. Avil gamito, samtidañ hən nənauan salito. Məḅehusur nənauan salito asike məḅbinor hən naviolan aGot totəgau gati mōs gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənauan salito. Imaienan, loḅiv len nənauan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ḅai.

¹⁹ Ləsasibətah len aKris̄to tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKris̄to evi nəkadun. Nəkadun iwol hən niben nēvanuan hən ḅetibau, nənau mai nabələsehwi gail lotəgau gat niben hən ḅesua. aKris̄to imagenan, iwol hən nēvanuan san gail hən ləḅetibau hum aGot toləḅoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKris̄to tolav kuv gamit dan nəbathut nədañan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətoḅusur tabtab hən nalo sinavile a pan gail toke,

²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Sagətəgau!”

²² Be nalo galenan loḅi napusanan sinəvanuan ḅai. Loḅusan husur natit gail ləsəḅat sabəlav, hum nəhanian mai natit namunian. Nəḅoḅ dattohani o dattomuni, lumasig.

²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namitisau hən nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nēvanuan gail ludañ len gail, logəgəras ke ləsəviv, mai ludañ taltal van

* 2:1: Kol 1.29, 4.12-13 * 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6 * 2:20: Kal 4.3, 9

vamədas nibelito hən asike ləbinau nəsaan lotoləjon ke ləbīgole. Be nalo galenan ləsagol natideh, ləsavi tarhət sivan ideh hən binəjon dan nənauan mai naləjonian tosa gail.

3

Gol nəsa aGot tohəhəvur həni

¹ Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKristo, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir gəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKristo tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədañan mai nəyalyalan.*

² Samteləjon natit hən navile a pan, samtinau, məteləjon natit hən nəmav, mitinau tabtab həni.

³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKristo totoh len nəmav mai aGot.

⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKristo, ale nəboñ bəvisi, gamit am dereh mətevisi maii len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, nəvide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tobiñbiñal, naləjonian hən naitian towol hən nibemito, naləjonian hən nəsaan, mai na-ləjon-masuv-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoləjoni, savi aGot.

⁶ Nəlöl pañpañ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsagol nəsa aGot tokele.

⁷ A mo len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətugol husur nəvide galenan.

⁸ Avil gagai mitimasriñ gabulan nəvide tomagegai. Sa-nəlomit titabtabulol, sa-nəlomit tipañpañ, samtəhəhəvur hən na-ləjon-isa-an sivan ideh məttomətahun buni, samtisor mədas nəboruan sivan ideh, sa-nabuñomito tikel nasoruan tobiñbiñal.

⁹ Samtelibliboñ mai gamit gabag, husur məttokol nəboruan samit ta mo mai nəvide han pisi tosa dan gamit tia.*

¹⁰ Ale mətosun nəboruan veveu tia togam veveu tabtab. Nəboñ məttoləboi tabtab hən aGot igol nəboruan veveu enan len gamito hən mətbəgəm suman gal.*

¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hən mətbəvi Ju o mətsavi Ju, savi natideh hən mətbikad na-tiv-dalusi-an o mətsəkade, savi natideh hən mətbəvi auleut o mətbəvi auleSki-tia totohtoh len nəmargobut, savi natideh hən mətbəvi slev o mətsavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor natit pisi, ale itoh len galit pisi lotokad nadəlomian lan.

¹² Imaianan, husur aGot tolekis hən gamito hən mətbəvi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaegai: nəlomit titarijs gamit gabag; mitivoi hən gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətemədau len gamit gabag; mitikad na-toh-mədau-an teblav naut kəmas na-ləjon-isa-vəsa-an.

¹³ Sa-nəlomit tipañpañ tutut nəboñ gamit gabag ideh biğol natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh biğol bisa hən gaiug, givoi həni, ruəbat nəsaan san dani. Mitinau nategai: Nasub eruəbat nəsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasruəbat nəsaan samit dan gamit gabag.*

¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen pisi husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luəon hum lotosua ri.

¹⁵ Ale natəmat togəm len aKristo, tiwol hən nəlomito, husur mətovi nahudhut gail len niben tosa, ale aGot ilekis hən gamit hən mətbikad natəmat mai gamit gabag. Mətesipa vi təban aGot.

¹⁶ Nasoruan seKristo tepul səsehov len gamito; len namitisau hən nəmauran tonor, mətevusan gamit gabag həni, kel nalələgauan mai gamit gabag. Mətekəkai hən nəbe gail len nasoruan siGot, nəbe hən nalotuan mai nəbe aNunun aGot togole; len nasipaan, kəkai len nəlomito vi təban aGot.*

¹⁷ Natideh məbīgole o natideh mətbikele, gole len nahəsan aYesu Nasub.* Ale len aYesu datimassipa vi təban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

* 3:1: Psa 110.1 * 3:9: Efe 4.22 * 3:10: Gen 1.26; Efe 4.24 * 3:13: Mat 6.12, 14; Efe 4.32 * 3:16: Efe 5.19-20

* 3:17: Nəboñ toke len nahəsan Nasub, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit pisi ləbīgole, aPol ike limasgole moos aYesu, limasgol tətov hən aYesu, gol nəsa toləjoni. Ləbisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu beləjoni. Ləbeum, leum siYesu, leum hum aYesu beləjoni. Natideh ləbīgole, ligole siYesu, ligole hum aYesu beləjoni.

¹⁸ Bareab gail, mæterij gamito len navəlan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

¹⁹ Haṽut gail, mæteləmas bun asoamito, sa-namətahunian tipat len nəlomito.

²⁰ Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit pisi, husur natenan igol Nasuḅ ehəhaṽur.

²¹ Tata gail, samtigol anatumit litaḅulol bulos gamito. Məṽbigole, asike ludan hən ləḅigol nəsa tonor am.

²² Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit pisi. Samtigole ḅai nəḅon lotokəta ris gamito hən ləḅehəhaṽur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke məttomətahw len nəyalyalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin.

²³ Natit pisi məṽbigole, um len nəlomit todaḅ lan, hum məttoum siNasuḅ, savi sinəvanuan.

²⁴ Məteum van, husur məttoum ləḅoii ke, dereh Nasuḅ tilav mai gamito nahudhut nəsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit məttoum san.*

²⁵ Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naṽit nəsaan san. Ale naṽide siGot inor van hən nəvanuan pisi, ideh satile.*

4

¹ Masta məttokad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, toḅitoṽ mai naslev samit gail pisi. Husur məttoləḅoii ke gamit tu mətukad aMasta sua len nəmav.

Sor tuṽ mōs a Pol

² Mitisor tuṽ tabtab, mitidaḅ ḅuri, ale len na-sor-tuṽ-an samito, mətəhulahul, mitikad nasipaan.

³ Nəḅon məṽbisor tuṽ, sor tuṽ mōs ginamit am, hən aGot ḅesəḅav hən nabopita mōs nasoruan san, hən namṽbikel vəhot napisulan husur aKristo, napisulan tosusuah a mō. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim ḅəḅanḅis.

⁴ Mitisor tuṽ mōs nəḅikel ur pərpəp hən napisulan enan hum tonor hən nəḅigole.

⁵ Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len naṽide samito təḅan alat ləsəkad nadələmian. Nəḅon ləḅeris nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit pisi məṽbigole, teliv nəvanuan tomaianan van hən aYesu.

⁶ Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail.* Məṽbigol ḅimaianan, avan ideh ḅeus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən məṽbikel maii.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadələmian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev suṽian ginaməru toḅon mai ginaməru len Nasuḅ.* Nosəvati van hən gamito hən ḅikel ur mai gamito natit pisi husur ginau. Nosəvati hən məṽḅeləḅoi natit pisi husur ginaməru mai hən ḅigol məṽḅeləḅon ḅivoi am len nəlomito.

⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaḅ lan aYesu, evi awawa len nadələmian namrtoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua suṽian gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit pisi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim ḅəḅanḅis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaianan. Hum notokele mai gamit tia, aMak ḅegəm hən gamito, mətəḅəhaṽur hən ḅəḅis lohoim samit gail.†

¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ḅai lovi ju gail lotokad nadələmian. Loum mai ginau gegai mōs natohan pipihəḅəlan aGot ale nə-tah-mai-ginai-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuṽ-an san mōs gamit akis, ehisi hən məṽḅeləḅəgat len naləḅonian pisi siGot mai məṽḅidaḅ, məṽḅimatmatu, nə-lon-uri-an ḅəḅuer.*

¹³ Nukel koti ke gai eum idaḅ mōs gamito mai alat siYesu len naut a Laotisea mai a Hierapōlis.

¹⁴ ALuk, nəvanuan rorerer namrtoləmas buni, mai a Temas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut a Laotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotoḅonḅon len naim san.

* 3:24: Kal 4.1-2 * 3:25: Deu 10.17 * 4:6: Len nasoruan ta Kris ike, *gol nasoruan tikasəkas*, hum tokad nasol lan.

* 4:7-8: Uman 20.4; Efe 6.21-22 * 4:9: Flm 10-15 † 4:10: *Aristarkus*: Uman 19.29, 27.2. *Mak*: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; *Parnapas*: Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ 4:11: *AYesu lotokisi hən aJustus* savi aYesu aNaturan aGot, be aYesu tile am.

* 4:12: Kol 1.7 § 4:14: *Luk*: 2Tim 4.11; *Flm* 24; *Temas*: 2Tim 4.10; *Flm* 24.

¹⁶ Nəboŋ mətbəvuruy nalobulat napisulan egai binon, lavi mai alat siYesu len naut a Laotisea hən ləbəvuruy. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətbəvuruy nalobulat napisulan nototosi van hən galito.

¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasub tolavi mai gaiug hən gəbigole, gol pisi van, nauman kavkav besəsaruwag.”*

¹⁸ Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səbogw. Mitinau gat natsen gail lotobanjs ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

* 4:17: Flm 2

1 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

aPol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika naʋide hən ləbigol aGot bəhəhaʋur. Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

aPol itosi nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

aPol itosi pəpadar hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttoḍəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhaʋur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2-3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhaʋur (4.1-12)

4) Nəgəmaian siNasub (4.13-5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasub, aYesu Kristo. aGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotoḍəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboŋ p̄isi namttosor husur gamito len na-sor-tuʋ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab.

³ Nəboŋ namttosor tuʋ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-darj-ḅuri-an məttoḍə bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.*

⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit p̄isi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətḅevi esan.

⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran n̄ai, be egəm len nədarjan, egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Məttoḍəboi nəboruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtḅevi tarhət samito.

⁶ Ale mətəsəsoləŋ səhot nasoruan len nakemkəman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləŋon-isa-masuʋ-an məttoḍə. Len naʋide toməianan, mətugol tətəʋ hən ginamito mai mətugol tətəʋ hən Nasub.*

⁷ Husur natenan, galit p̄isi lotokad nadəlomian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləberis gamito, gol tətəʋ hən gamito.‡

⁸ Husur nasoruan siNasub evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadəlomian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri.

⁹ Alat galenan lukel husur nahəhaʋuran məttoḍə nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətḅevi esan hum naslev.

¹⁰ Lukele am ke məttoḍə vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egaii bilav kuv gidato dan nabiltitol paŋpaŋ siGot bəgəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadəlomian, gamit gabag, məttoḍəboii ke, natoohan sinamit mai gamito, səvi natoohan kəmas n̄ai. Ao, ikad naʋite.

* 1:1: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulurŋan sua n̄ai. † 1:1: Silas: Uman 15.22; Timoti: Uman 16.1; Alat a Tessalonika: Uman 17.1 * 1:3: 1Kor 13.13 * 1:6: Uman 17.5-9 ‡ 1:7: Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1

² Mətoləbii ke a nŕo, len naut a Filippi, lomədas masuŵ hən ginamito gol namtoləŕon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ŕuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosobur lotomətahun ginamit len naut samito.*

³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagəm len nəsabən. Len nəlonamit tomasil namtgəgəm hən namtbəvi tarhət samito, nagəgərasən ebuər.

⁴ Be nəboŕ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosaŕi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale eriŕi len nəvəlanamito. Imagenan namtusor, savi hən nəvanuan gail ləbehəhəvur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, bəhəhəvur.

⁵ Mətoləbii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləŕjonian təməhav ideh namttosusuani o gəras gamit həni.

⁶ Namtsaləŕjon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŕjoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttovati, inor hən məttaum tədaŕ hən məttaəkətəta təban ginamit tavoi. Be nəboŕ namttotoh ei, namtgəgəm suŕnan namttovi ut kəmas ŕjai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an.

⁸ Namtoləmas masuŵ hən gamito gol ke namttokatəpəl hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŕjai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito.

⁹ Bathudud nadələmian, nau təlmam hən nauman todaŕ sinamito, tohaihai masuŵ. Len nalənnəyal mai nalənmariug namtəum habat mōs nəvat, hən asike natohan sinamit bəmələs len gamito, nəboŕ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttaokad nadələmian, mətoləboi mətbikel koti ke, nəvide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, nəvide sinamit inor, nəsaan ebuər lan. AGot am eləboi bikel koti maienan.

¹¹ Mətoləboi nategai ke, nəvide namttokade mai gamito esuŕnan nəvide atata ideh tokade mai anatun gail.

¹² Suŕnan atata, akis namtusor hən namtbəbur nəlomito, hən namtbəgol mətbələŕjon bivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŕ hən mətbətoh binor len nəpəsal aGot bəhəhəvur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətbəvi esən len natohan pipihəbəlan len nəyalyalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŕ namttokel ur nasoruan siGot, mətosəsələŕ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŕjai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŕja len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoŕiŕ nəlomit lan.

¹⁴ Bathudud nadələmian, bathut nadələmian samito, mətəgəgəm pitoŵ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mətbələŕjon isa vəsa pitoŵ hən naJu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.*

¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasub, aYesu am tomat. Lomədas masuŵ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhəvur, ale lukad nəsasəan van hən nəvanuan pisi.*

¹⁶ Husur lotohisi hən ləbiŕon gol ginamito hən asike namtbəsor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len nəvide tomaienan, lusah tuan nəsaan salit gail tabtab vapul səsəhov. Be gagai nəlol paŕpaŕ siGot epəŕas kavkav hən galito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tətəs am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadələmian, nəboŕ nəvanuan gail lotopəpehun ginamito dan gamito, lugol ehum namtgəgəm vi milesw, be sabəlav. Namtoŕiŕiŕi gamito, avil nəlonamit sariŕi gamito. Len na-ləŕjon-masuŵ-həni-an sinamit, namtohisi, hisi, hən namtbəris gamito tətəs am.

¹⁸ Husur namtoləŕjon ke namtbətəlmam van hən gamito, ale ginau, aPol, nohisi van ale nohis tətəs həni am, be aSetan iŕon gol ginamito.

¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke məteil gəgat len aKristo. Namtukəmkəm hən gamito, mətosuŕnan nəpraŕis namttokade, namttoviv həni len nəhon aMasta sidato, aYesu, nəboŕ bəgəmai.

²⁰ Kitin, mətugol namtoŕiv hən gamito, namtohəhəvur masuŵ hən gamito.

* 2:2: Uman 16.19-24, 17.1-9 * 2:14: Uman 17.5-6 * 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

3

¹ Nəboŋ namtsatoh mai gamito, namtoləŋon isa van van namtsaləboi namtbidaŋ ɓuri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hən ginau mai aSilas namrɓitoh səɓonaməru len nabiltivile Atens.*

² Ale namrosəvat aTimoti van hən gamito. ATimoti, awawa sinaməru len nadələmian, eum siGot mai ginaməru nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo. Namrosəvati hən ɓigol gamit mətbidaŋ am, ale hən ɓigol mətbələŋon ɓivoi am len nələmito m̄os nadələmian samito,

³ hən na-ləŋon-isa-vəsa-an məttokade asike ɓigol gamit ideh ɓipair dan nadələmian san. Husur gamit gabag, mətoləboii ke aGot itabtabuh len gidato hən datɓikad na-ləŋon-isa-vəsa-an.

⁴ Husur, nəboŋ namttotoh mai gamito, namtukel nalələgauan danjir mai gamito ke nəvanuan gail dereh lemədas bun gidato. Ale evisi maienan surman məttoləboii.

⁵ Imaienan, nəboŋ nəsaləboi nəbidaŋ ɓuri am, nosəvat aTimoti hən ɓeus kitev nadələmian samito hən ɓələboii. Nunau masuʋ həni ke natəmat təsaɓ naɓisal ideh hən asike məttəkad nadələmian len aKristo am, ale nauman namttogole hən mətbikad nadələmian, tagəm vi ut kəmas.

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatəlmam, ale ikel mai ginaməru na-kel-uri-an tovoi husur nadələmian mai na-ləmas-buni-an samito. Ikel ke mətunau təlmam hən ginamito len nahəhaʋuran, ale mətoləŋon bun mətberis ginamito surman namttoləŋon bun namtberis gamito.*

⁷ Imaienan, bathudud nadələmian, namtoləŋon ivoi am len nələnamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləŋon isa vəsa, namtoləŋon ivoi am len nələnamito husur nadələmian samito.

⁸ Gagai namtohəhaʋur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasuɓ.

⁹ Namtuke namtesipa masuʋ vi təban aGot tinor hən nəsa togole m̄os gamito, be nasipaan sinamit enɗidol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito.

¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuʋ habat. Namtous aGot hən namtberis gamit tatas, hən namtbigol kavkav hən nəsa tomɗidol len nadələmian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, teɓul ɓisal hən namtbegəm hən gamito.

¹² Nasuɓ tigol na-ləmas-buni-an samito m̄os gamit gabag mai nəvanuan ɓisi teɓul sə səhəv, surman na-ləmas-buni-an sinamit m̄os gamito topul sə səhəv.

¹³ Nasuɓ tigole hən nələmit ɓidaŋ am lan, hən asike mətbikad nəsaan ideh len gamito, be mətb̄inor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəboŋ aMasta sidato, aYesu ɓegəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohəhaʋur

¹ Namtukad nahudhusoruan hən namtbikele sal. Bathudud nadələmian, namtukel uri tia naʋide mətbikade m̄au hən aGot ɓehəhaʋur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naʋide galenan. Be len nahəsən Nasuɓ, aYesu, namtous gamito, namtoŋjir gamit ke, mitimagenan habat am.

² Husur mətoləboi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasuɓ, aYesu.

³ Husur aGot eləŋon ke mitikad naɓoruan san. Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh.

⁴ Eləŋon ke mitiwol hən nibemit tinor hən naɓoruan san, hən nəvanuan gail ləbeɓutsan gamito len nənanuan salito.

⁵ Saləŋon ke naləŋonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsaləboi aGot.

⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadələmian ideh, husur Nasuɓ dereh tipansem nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel nalələgauan mai gamit a m̄o tia.

⁷ AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat ɓiwol hən gidato taʋtaʋor, be ekis gidat hən datɓikad naɓoruan san.

⁸ Avan ideh ɓemətahun naɓusanan enan, gai samətahun naɓusanan sinəvanuan ɓai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəɓitos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokade hum nəbathudud nadələmian, bathut aGot eʋusan gamit hən məttoləmas bun gamit gabag.*

¹⁰ Evoi, mətoləmas bun nəbathudud nadələmian ɓisi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttomaianan, namtudaŋ ke məteləmləmas masuʋ hən galito van am.

* 3:1: Uman 17.15-16 * 3:6: Uman 18.5 * 4:9: Jon 13.34

¹¹ Mætehisi hæn mætbitoh mædau, mitigol nêsa topat len navêlamit sêbomito, ale um môs natan samito hæn navêlamit sêbomito, hum namttokele hæn gamit tia.

¹² Mitigol timagenan hæn nêmauran samit bigol alat lêsakad nadêloman lêbeputsan gamito len nênauan salito, ale gole hæn asike mætâipar titideh.*

Nagêmaian siNasub

¹³ Bathudud nadêloman, nuke nisor husur natsua hæn mætêlêboii. Namtuke mætêlêboi nakitinan husur alat lotopatmari len nêmatan, hæn asike mætêpul hæn nalolosaan, sumtan alat lêsakad nê-vatvat-viri-an ideh.

¹⁴ Husur datolêboii ke aYesu tomat, tole mæhat têtas; imagenan, datolêboii ke, alat lotokad nadêloman len aYesu nêboj lotopatmari len nêmatan, dereh lile mæhat. Nêboj aYesu bægêmai, dereh aGot tilav têlmam hæn galito mai aYesu, van hêni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasub mai gamito: gidato, dattomaur sal nêboj aYesu bêtêlmam, asike datovi mæhat a mîo len alat lotopatmari len nêmatan.

¹⁶ Husur Nasub, gai dereh tevi pan dan nêmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiñel mai nêwalan hæn nêtrampet siGot. Ale alat lotokad nadêloman len aKristo nêboj lotomat, dereh lile mæhat a mîo.

¹⁷ Bêti gidat, dattomaur sal, dattotoh, vêha-sua ñai aGot tisabul gidato vi mæhat mai galito, vi lan nêmarigw, hæn datbîbonbon mai Nasub len namêsav. Ña datitah tabtab mai Nasub vi sutuai.†

¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag mætêlêjon tivoi am len nêlômito.

5

¹ Bathudud nadêloman, sanor hæn nêbitos natideh husur nêboj o namityal hæn natgale-nan lêbêvisi.

² Husur mætêlêboi buni tia ke, nêboj siNasub dereh tegêm hum nêvanuan vênvênah togêm len mariug.*

³ Nêboj nêvanuan gail lêbîke, "Datukad natêmat, natit pîsi ivoi, sêkad natideh bêmêdas gidato," vêha-sua ñai na-mêdas-masuŭ-hêni-an dereh tibar galito sumtan napêjasan hæn nêpasusan togêm hæn napêhavut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.*

⁴ Be bathudud nadêloman, mêtsatoh len nêmargobut, gol ke Nêboj siNasub asike igol mêtosahovut hum nêvanuan vênvênah togêm len mariug.

⁵ Husur gamit pîsi mêtovi anatan namîal gail, anatan nalennêyal gail. Datsavi sinalen-mariug, datsavi sinêmargobut.

⁶ Imaienan, datelêlgau, sadatipatmari sumtan alat lototêtan hæn Nêboj enan bêvisi. Be datehulahul, datetêgau gat gidat sêbôdato.

⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototêrog, lotêrog len mariug.

⁸ Avil gidato, datovi sinalennêyal, gol ke datetêgau gat gidat sêbôdato. Datimaskêkêta gol nêlodato len nadêloman mai na-lêmas-buni-an, sumtan nasoltia tokol nametêlai len nêmabun hæn bîpat gol naviyesyes. Datimaskêkêta gol nênauan sidato len nê-vatvat-viri-an hæn nê-lav-kuvi-an dan nêsaan, sumtan nasoltia toriñ nabêhad nametêlai hæn bîpat gol nêkadun.*

⁹ Husur aGot sêtabtabuh len gidato hæn datbîpanis len nabiltiñel panpan san. Ao, itabtabuh len gidato hæn datbîkad nê-lav-kuvi-an dan nêsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁰ AYesu imat môs gidato hæn datbitoh bonbon mai vi sutuai, naut kêmas datbîpatmari len nêmatan o datbîlele sal len nêmauran nêboj bêtêlmam.

¹¹ Imaienan, mitigol mætêlêjon tivoi am len nêlômit gabag, mitigol gamit gabag mitidanj am, hum mêtogole gagai.

Nakelean namêkot

¹² Bathudud nadêloman, namtuke namtisor husur alat lotoum todanj têban gamito, lotoil a mîo hæn gamito len navide siNasub, lotokel nalêlgauan hæn gamito hæn asike mêtêbisa. Namtous gamit hæn mêtêputsan galit len nênauan samito.

¹³ Husur nauman salito, len na-lêmas-buni-an samito, mêtêputsan galito len nênauan samito. Mititoh mædau, samtibâl mai gamit gabag.

* **4:12:** Len naud egai nasoruan ta Kris elêboi bîkad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hæn nêmauran samit bigol alat lêsakad nadêloman lêbeputsan gamito len nênauan salito, ale gole hæn asike bîpat len avan ideh am hæn bekêkêta têban gamito. † **4:17:** Hæn naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52 * **5:2:** Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10 * **5:3:** Jer 6.14, 8.11

* **5:8:** Isa 59.17

¹⁴ Namtonjir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan pətəmas gail hən ləbēum; alat ləsəkad na-il-buri-an, mətəsupah mai galit hən ləbīdanj am; mətəvi tarhət silat ləsədanj; len nə-dan-buri-an mititoh mədau mai nəvanuan pisi.

¹⁵ Samtigol tisa təlmam hən avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mətəivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail pisi am.

¹⁶ Akis mətəpul hən nakemkeman.

¹⁷ Mitoris tuv tabtab, nanonjan təbuer.

¹⁸ Naut kəmas natideh tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləjonian siGot mōs gamito bathut məttovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtipon gol aNunun aGot hum mətto kabut gol nəhab hən bimat.*

²⁰ Samtemətahun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh.

²¹ Be mətəbunus kitev natit pisi ke imabe. Mətətəgau gat lotovoi.

²² Be bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol hən natəmat mai gamito, tigol mətəgəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan təbuer, van vəbar nagəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁴ AGot tokis gamito, mətələboi mətberinj nəlomit lan ke dereh tigol natgalenan.

²⁵ Bathudud nədəlomian, sor tuv mōs ginamito.

²⁶ Len naveveuan, mətəsum nətərhon nəbathudud nədəlomian pisi hən mətəbikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito.

²⁷ Len nəhəsan Nasub, nukele hən gamito ke, mətəvurunj naləbulat napisulan egai van hən galit pisi len nəbathudud nədəlomian.

²⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* **5:19:** Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi bəum am, be mitidam hən bəum husur naləjonian siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napisulan na-və^{ha}-ru-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel nalələgauan mai galito ke salesəsəlonj hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəboj totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaḅ məttonor hən nəsa toutaut həni mōs gamito (1.3-12)

3) Mətədəlom tabtab hən naḅusanan sinamito. Samtinau masuṽ hən napisulan ideh toke Nəboj siNasuḅ togəm tia, nəlomit satetuhatuh həni (2.1-17)

4) Mitisor tuṽ ke tisoḅur am ledələm napisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətələboi mətəḅeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətəbulatut dan nəbathudud nadələmian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadələmian, namtimassipa akis vi təban aGot mōs gamito. Inor hən namtbəsiya vi təban husur nadələmian samit evivi məhat masuṽ, mai na-ləmas-buni-an samit visusua van hən gamit gabag, etibtibau am.

⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lolotolu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai galito ke mətəoil gəgat mai mətudan len nadələmian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol na-ləḅon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləḅon-isa-vəsa-an samito namtuke mətələḅon tivoi am len nəlomito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiparḅar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətəitoh len natohan pipihəlan məttoḅon tosa vəsa mōsi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansem alat lotomədas bun gamito.

⁷ Ale gamit məttoḅon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitinjav mai ginamito, len nəboj Nasuḅ, aYesu ḅegəm len nəmav. Dereh tegəm mai aḅel san gail lotodan

⁸ mai nəḅab towunwun, hən ḅilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovai husur aMasta sidato, aYesu tokele.*

⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai. Nəpanismen enan dereh tepəpehun galit vi tut dan Nasuḅ mai nəyalalan hən nədanjan san vi sutuai.*

¹⁰ Nasuḅ aYesu dereh tigol natenan nəboj ḅegəmai, hən nəvanuan san gail ləḅisal suh nəyalalan san mai alat lotorin nəlotit lan tia ləḅiməjanjan lan. Ale len nəboj enan gamit am mətəputsan nahəsan ei, husur mətədələm nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuṽ tabtab mōs gamito ke aGot sidato dereh tisaḅ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit mōsi. Namtusor tuṽ ke len nədanjan san, aGot dereh tigol naləḅonian samit pisi hən navoian, mai natit pisi məttoḅole len nadələmian samito, liṽan hən navite.

* 1:1: 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumtan sua n̄ai.

* 1:8: Isa 66.15

* 1:9: Isa 2.10, 19, 21

¹² Namtutor tuv magenan hən nəvanuan pisi ləbeputsan nahəsan aMasta sidato, aYesu, hən nasa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu bəpupsan gamito. Natgalen dereh levisi len navoian, aGot sidato mai Nasuḅ aYesu Kristo, artoviol kəmas həni.

2

Naulumān tomətahun nalo

¹ Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot biŋol datbiḅonḅon hən datbitoh mai aYesu.* Namtonjir gamit ke,

² samtedədarnəḅu hən na-kel-uri-an ideh toke Nasuḅ totəlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoḅut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəm len aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalobulat napisulan lotoke namttotosi, samtedəloḅi.

³ Avan ideh satəgəras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasuḅ asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan biḅoḅur biḅipair dan aGot, ḅal maii. Beti dereh aGot tevəhot Naulumān tomətahun nalo*, aGot biŋol biḅimasig buni hum tosor utaut həni sutuai tia.

⁴ Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh tebətah len naim siGot, tikel uri ke gai səḅon tovi Got.*

⁵ Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgalenan mai gamit tia. Mətsənaḅu gati a?

⁶ Ale mətoləḅoi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot bəvəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni.

⁷ Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot biḅav kuvi dan nauman hən na-il-gole-an.

⁸ Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Naulumān tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasuḅ aYesu bəgəmai, dereh teḅuv bun nəmauran sitenan hən biḅimasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan teḅuer len namənas hən nagəmaian san.*

⁹ Naulumān tomətahun nalo dereh tegəm len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləbiḅan lan, gol ləḅinau ke tovi nədaŋan siGot.*

¹⁰ Ale dereh tigol natit gail pisi sanor togəras alat lotoyar len napisal tovi lan nəmasigan. Eləḅoi bəgəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləḅoi biḅav kuv galit dan nəmasigan.

¹¹ Husur lotolekis hən napisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluḅi-an todaŋ van hən galito, hən ləḅədəlom nagərasian galen pisi.

¹² Imaienan, dereh aGot teriŋi hən ləḅipanis husur ləsədəlom nakitinan be lohəhəḅur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadəlomian, Nasuḅ toləmas bun gamit pisi, ivoi hən namḅbike sipa vi təḅan aGot mōs gamit akis. Husur len natuḅatan aGot ilekis hən gamito† hən biḅav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səḅon, mai len nadəlomian hən nakitinan məttokade, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan.

¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən biḅav kuv gamito, hən məḅbikad nahudhut nəyalyalan siMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁵ Imaienan bathudud nadəlomian, məḅeil gəgat, təgau gat naḅusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nəvatvat-viri-an tovoi mai gidato.

¹⁷ Gəlaru arigol məteləŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am mōs natit pisi tovoi məḅbiŋole mai məḅbikele.

3

Sor tuv mōs ginamito

¹ Bathudud nadəlomian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuv mōs ginamito. Sor tuv ke nasoruan siNasuḅ tiperŋan naut pisi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut pisi ḅevi lan suŋan məttogole nəboŋ tobar gamito.

* 2:1: 1Tes 4.15-17 * 2:3: Natosian galevis ta sutuai luke *Naulumān hən nəsaan.* * 2:4: Dan 11.36; Eze 28.2 * 2:8: Isa 11.4 * 2:9: Mat 24.24 † 2:13: Natosian galevis ta sutuai luke *husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi navit nametakav san gail.*

² Sor tuv am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail pisi lotokad nadəlomian.

³ Be Nasub, gamit mətoləboi mətberin gat nəlomit lan, gai dereh tigol mitidan am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.*

⁴ Len Nasub namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namttokele today mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab.

⁵ Nasub tiwol tabtab hən nəlomit, len nəpısal hən na-ləmas-buni-an siGot, mai nə-də-ı-buri-an hən na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idan mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur nəpusanan namtolavi mai galito.*

⁷ Bathut gamit mətoləboi ke mitimasgol tətöv hən ginamito: ginamit namtutoh mai gamito be namtsavekan boı ideh.

⁸ Namtoıur nəhanian pisi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoom idan len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namtbihan nəvat samit ideh.*

⁹ Namtukad nədaıan hən na-il-a-ıno-an hən namtbəus gamit hən mətbəvəıan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol nəvide sua tonor hən mətbıgol tətöv həni.

¹⁰ Nəboı namttotoh mai gamito, namtokəmaıegai mai gamit ke, "Avan ideh asike bəum, satıhan."*

¹¹ Namtokəmaıenən husur namtosəsəloı həni ke gamit galevis luvekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito təvtəvər.

¹² Namtukele idan mai galito ke, len nahəsan Nasub, aYesu Kristo, limastoh mədau, um ınos nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoıan məttogole, mitigol tabtab həni naut kəmas nəlomit bısa husuri.

¹⁴ Avan ideh asike bıgol nəsa namttokele len naləbulat nəpısulən egai, mətekəta ləboi. Ale mətebulatut dani hən nahurun bısa.

¹⁵ Samtinəu hum tovi enemi, be kel naləlagəuan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-marıs-kotovi-an

¹⁶ Nasub hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len nəpısal pisi. Nasub titoh mai gamit pisi.

¹⁷ Gınau, aPol, nutos na-ke-ıvoı-an egai len nəvəlagw səbögw, hum nototosi len naləbulat nəpısulən pisi hən mətbələboi ke tovi gınau nototos naləbulat.

¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo ımau, teviol kəmas hən navoıan mai gamit pisi.

* 3:3: İsa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15

* 3:6: Natosian galevis ta sutuai luke *gamito*.

* 3:8: Efe 4.28; 1Tes 2.9

* 3:10:

1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Nalobulat napisulan na-və^{ha-sual-an} aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti napisal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsən aTimoti.

APol itos nalobulat napisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadəη hən nasihau tovi A.D. 65 nəboη totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Napusanan husur alat siYesu mai alat lotoil a mō silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasvusan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi ləberis nəvide seTimoti hən ləbigol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi ahai pispisul sua siYesu Kristo bathut nakealan siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato.

² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadəlomian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanis gaiug, mai gai tigel nəloñ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notorηir gaiug nəboη notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikəi tas galito, (alatenan dartoləboi galito), hən ke salevusan napusanan gəgəras am.

⁴ Kel pūli van hən galit ke salinau masuṽ hən nəbəl sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seju gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer hənəi ηai be ləsagol nənauan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadəlomian.

⁵ Nokəmaianan hən datbeṽpusan mōs na-ləmas-buni-an togəm len nəlon toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian toṽuer.

⁶ Galevis luyar, lusab dan napisal enan, lupair van hən naholan kəmas.

⁷ Luke ləbəgəm vi hai ṽpusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

⁸ Be datoləboi ke nalo ivoi, avan ideh behusur binor hən naləṽonion siGot.

⁹ Datoləboi am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat mōs alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat mōs alat ləsələboi a Got mai alat lotosa. Ipat mōs alat ləsəlotlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat mōs alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat.

¹⁰ Ipat mōs alat lotogol naitian tosa, naulumñan togol naitian mai naulumñan, napəhaṽut togol naitian mai napəhaṽut, alat lotovənoh nəvanuan hən beṽur hənəi surñan naslev, nəvanuan nalibliboηan gail, alat lotoliboη len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur napusanan tokitin.

¹¹ Ale, napusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginau tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

¹² Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaηan mai ginau, husur len nənauan san nudəη lan, ale gai erin ginau len nauman san.

¹³ Naut kəmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napəsəvaran,* aGot, nəlon itanis ginau husur notətan hən nəsa notogole mai nəsəkad nadəlomian.

¹⁴ Len na-voi-masuṽ-an san, aMasta sidato erubət nəsaan sagw dan ginau, ale eviol masuṽ hən nadəlomian mai na-ləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginau.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16 * 1:13: Uman 8.3, 9.4-5

¹⁵ Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan p̄isi ləb̄edəlom buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən bilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginou nusa vəsa səhor galit p̄isi.

¹⁶ Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginou, be nəlon itanjis ginou. Imaienan hən ke, len ginou notosa səhor galit p̄isi, na-toh-mədau-an tobəlav siYesu Kristo b̄ipar̄par. Igole hən ke alat ləb̄ikad nadəlomian lan, ləb̄ikad nəmauran vi sutuai, dereh lələboi ləberis nəyalyalan san len nəsa togole len ginou.

¹⁷ Imaienan, nəvanuan p̄isi limasputsan nahəsan aGot mai kel ur natit p̄isi toyalyal, gai togole. Evi Nakin̄ vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan p̄isi lodədas ləberisi mai gai səbon ŋai evi aGot! Ganan.

¹⁸ Timoti, anaturgw, nulav nakelean egai todaŋ mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a m̄o, hən gəbələŋon b̄ivoi am len nəlom̄ hən gəb̄ibal len nəbalan tovoi.

¹⁹ Hən gəb̄imaienan, gimastəgau gat nadəlomian, nəlom̄ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ŋa nadəlomian salit ibat, imabur̄bur.

²⁰ Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len navəlan aSetan hən arbeləboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

¹ Nusor mai gaiug, noləŋon masū ke gigol nanjirian, na-sor-tū-an, gisor mai aGot m̄os nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaan m̄os nəvanuan p̄isi.

² Gigol timaienan m̄os nakin̄ gail mai alat lotoil a m̄o, hən datb̄itoh mədau len natəm̄at, mai len nəboruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor.

³ Na-sor-tū-an tomaienan ivoi, igol aGot ehəhāvur, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

⁴ Bathut eləŋon ke nəvanuan p̄isi limakuv dan nəsaan salito* mai legəm hən naləboian hən nakitinan.

⁵ Husur ikad aGot tosua ŋai, mai ikad gai tosua ŋai, toləboi b̄esəhar nəvanuan gail van hən aGot, naulum̄an, aKristo aYesu.

⁶ Gai eviol hən gai gabag hən b̄isar gel nəkabut hən nəsaan tobanj̄is gat nəvanuan p̄isi.* Nəboŋ togol natenan evəhot naləŋonian siGot len nəboŋ tonor həni.

⁷ Imagenan aGot itabtabuh len ginou hən nəb̄egəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nəsalibon̄), itabtabuh len ginou hən nəb̄egəm vi ahai p̄usan silat ləsavi ju, hən nəb̄epusan hən nadəlomian mai nakitinan.*

⁸ ŋa noləŋon ke alalum̄an len naut p̄isi limasnor masū, hən ləb̄eləboi ləb̄isar hən navələlit gail vi məhat len na-sor-tū-an, nəlol pan̄pan̄ mai na-sor-b̄albal-an tēb̄uer.*

⁹ Be alatp̄əhāvut limabe? Noləŋon ke alatp̄əhāvut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhon nəvanuan p̄isi, tosusuan nibelit, sagol alalum̄an hən ləb̄eləŋon galito. Salevir navurulit o rin̄ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau.*

¹⁰ Avil ivoi hən ləb̄evəhas galit hən nagolean gail lotovoi, lotonor hən latp̄əhāvut lotokel ke lotokad nəboruan siGot.

¹¹ Ap̄əhāvut ideh timassəsələŋ husur nasoruan siGot hən b̄eləboii, toh mədau, rin̄ galit len navəlan alat lotop̄us̄p̄usan.

¹² Nəsədəm̄ hən nap̄əhāvut ideh hən b̄epusan. Sateil a m̄o hən naulum̄an ideh, mai alulum̄an satitoh len navəlan, be ap̄əhāvut timasmədau.

¹³ Husur aGot igol aAtam, beti aIv.

¹⁴ Mai savi aAtam todəlom nalibon̄an; avil nap̄əhāvut, bathut edəlom nalibon̄an, gai egəm vi vanuan nəsaan sua.*

¹⁵ Avil alatp̄əhāvut, ləb̄itoh len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an mai ləb̄ehusur masū hən nap̄isal siGot len navide tovoi len nəhon nəvanuan gail, dereh limakuv dan nəsaan salito len nəpasusan salito.

3

Alat lotoil a m̄o mai natikon gail

¹ Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh b̄eləŋon b̄egəm vi vanuan na-il-a-m̄o-an sua hən alat siYesu, eləŋon nauman sua tovoi.”

† 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23 * 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11
* 2:8: Exo 9.29; 1Ki 8.22 * 2:9: 1Pit 3.3 * 2:14: Hən naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6

² Nəvanuan na-il-a-mō-an imaiegai tia ke: ikad nəboruan tonor ɲai len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ɲai, sagol təməhav hən natideh, etəgau gat nəlon gabag, ikad nənauan tovoi. Ehəhavur hən nametbos gail ləbēbis lohoim san ale kətkəta təban galito. Ikad namitisau hən nəpusanan.

³ Satərog, sagol nasənahən be ikad nəvide tomədmədu, savitvutih mai saləjon masuṽ hən nəvat.

⁴ Iwol hən nəbathudud san ivoi, hən anatun gail ləbəsəsəlon ɲusuri, gol nəsa tokele len nahəhavuran.

⁵ (Avan ideh asike bələboi biwol hən nəbathudud san, gai tekətkəta təban alat siGot mabe?)

⁶ Savi avan sua tomadhəpair van hən aGot. Bimagenan, hum ma biəpatpat gai məhat ale aGot tipansem gai hum natəmat.

⁷ Len nənauan silat ləsəkad nədəlomian, ikad nəboruan tovoi hən asike nahurun bisa len nəholito mai asike biəh len nəhai tata setəmat.*

⁸ Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nənauan sinəvanuan gail, ləsasuṽnan nahit togəgel hən gai, ləsətərog, ləsələjon masuṽ hən natit lotogəgəras hən ləbikade.

⁹ Len nəlolit toparpar lotəgau gat nakitinan hən nədəlomian aGot tovəhoti.

¹⁰ Hən gəbitəbtəbuh len avan ideh hum natikon, giməsəbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike bisəb natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləbəkətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mədas nəboruan sivan ideh, ləsəgol təməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit piəsi lotogolole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ɲai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.*

¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuṽ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidəŋ len nədəlomian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nədəlomian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke,

¹⁵ nəbədadas nəbėgəm tutut, gaiug geləboi nəvide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan.

¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuəŋ len nəbathukitinan dattokad nədəlomian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,

aNunun evusan səhoti ke inor,*

aŋel gail lərisi,

nəvanuan nədəlomian lukel uri mai naluvoh gail len naut totitile,*

len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nədəlomian lan,

ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Naləlaguan husur əhai pusan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləbėgəmai nəvanuan galevis dereh lerin gabulan nədəlomian len aKristo balai, ale lerin nəlolit len nanunun gəgəras gail mai nəpusanan setəmat gail.

² Nəpusanan tomagenan egəm len nəvanuan nagəgərasan gail lotolibliəon, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa suṽnan natəlai toput togol nəlolit totəbtəbu.

³ Dereh likai tas nəlahan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole mōs nəhanan hən nasipaən mōs alat lotokad nədəlomian mai lotoləboi nakitinan ləbihani.

⁴ Bathut natit piəsi aGot togole ivoi, ale datbilavi len nasipaən, sadatemətəhun natideh.*

⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuṽ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gəbəkəmaienan mai nəbathudud nədəlomian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nədəlomian mai hən nəpusanan tovoi gotohususuri tia.

* 3:7: Hən naves 2-7, ris Tit 1.6-9 * 3:12: 1Tim 3.2 * 3:16: Rom 1.4; Jon 1.14 * 3:16: Kol 1.23 * 4:4: Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18

⁷ Wake gemətahun nəḅol gail ta sutuai ləsakitin mai nəḅol taṽtaṽor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəḅikad nəḅoruan siGot tabtab.

⁸ Husur na-utaut-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən nəḅoruan siGot ivoi mōs natit p̄isi. Ivoi hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməḅai mai hən nəmauran vi sutuai.

⁹ Nasoran enan ekitin, goləḅoi gəḅberin nələm lan, ale inor hən gəḅedəłomi bathut nasoruan ekitin.

¹⁰ Natenan māu datohisi, datoum todaḅ mōsi, bathut datorin nə-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləḅoi ḅilav kuv nəvanuan p̄isi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadəłomian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidaḅ mai gepusan hən natgalenan.

¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naṽide tovoi hən alat lotokad nadəłomian ləḅerisi, ləḅigol tətəṽ həni, gigol naṽide tomaienān len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadəłomian mai naveveuan sam̄.

¹³ Geṽuruḅ akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadəłomian gail, kel namilen mai p̄usan həni vir nagəmaian sagw.*

¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol həni len na-pəhav-utaut-həni-an, nəḅoḅ alat lotokətkəta təḅan alat siYesu lotorin navələlit len gaiug.

¹⁵ Nələm tidaḅ akis len nagolgolean hən natgalegai, hən nəvanuan p̄isi ləḅeris ləḅoii ke nauman sam̄ ivoi am tabtab.

¹⁶ Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol napusanan sam̄ hən ḅinor, his tabtab həni. Gəḅigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsələḅ hən gaiug dan nəsaan samito.

5

Nəbatunau pəhaṽut gail, aelta gail, naslev gail

¹ Timoti, sagesivoh len ahaṽut ideh, nədəm̄ han tosəhor eham̄, be nəḅoḅ gəḅigole ḅinor, gisor malum̄lum̄ maii sum̄tan tovi atəmaḅ.* Sor mai alalum̄tan, nədəm̄ halit səḅar eham̄, sum̄tan lotovi aṽam̄ gail.

² Sor mai abareab gail sum̄tan lotovi anam̄ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaṽut, nədəm̄ halit səḅar eham̄, sum̄tan lotovi aṽavinem̄ gail.

³ Gevi tarhət sinəbatunau pəhaṽut lotom̄ḅidol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh.

⁴ Be nəbatunau ideh ḅikad anatun gail o aməhaibən gail, galit māu leləḅoii ke limaskətkəta təḅan nəbathudud salito hən ləḅisar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləḅehusur naṽide tomaienān, aGot ehəhaṽur həni.

⁵ Nəbatunau kitin tom̄ḅidol, nəbathudud san toḅuer, gai erin nəlon len aGot, ale igol tabtab hən nanjirian van hən aGot mai na-sor-tuṽ-an mōs na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug.

⁶ Be nəbatunau ideh toḅusur nəmauran hən naləḅonian san səḅon ḅai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal.

⁷ Gikel nakelean galen lotodaḅ mai alat siYesu hən ləḅikad nəḅoruan tonor ḅai, hən avan ideh asike ḅike lotosa.

⁸ Be avan ideh asike ḅekətkəta təḅan amahean gail, asike ḅekətkəta təḅan nəbathudud san, ḅimāgenan, gai emətahun nadəłomian len aKristo, ipair dan nadəłomian enan, ale isa səhor alat ləsəkad nadəłomian.

⁹ Nəḅoḅ gəḅitos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaṽut ideh, nədəm̄ han tosəhor 60. Hən gəḅitos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosa ḅai,

¹⁰ nəmauran san ikad naṽide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləḅoi ləḅikel ur naṽide tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; toḅəhaṽur hən ḅekətkəta təḅan nametḅos gail lohoim san; tokətkəta təḅan alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləḅon tosa, len natit p̄isi todaḅ len nagolean tovoi totilitile. Tos gat nəbatunau tomaienān hən alat siYesu ləḅevi tarhət san.

¹¹ Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədəm̄ han səḅar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəḅob hən naulum̄tan igol ke eləḅon ḅitoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah.

¹² Imaienān, dereh aGot tisaḅ alitenan ke tosa bathut ke torin gaḅulan na-kel-gati-an nametəḅav gai tokele a mō.

* 4:13: Luk 4.16-21 * 5:1: Lev 19.32

¹³ Sual am, dereh alitenan tægəm petəmas, tiyar husur naim gail, ale savi petəmas ŋai, be tēpəpat soruan, tesulsul len nəsə savi esan, ale dereh tisorsor husur nəsə sanor hən bīsor husuri.

¹⁴ Imaienan, nuke nəbatunau galenan lillah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləbīsor mēdas nahəsadato.

¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləbēhusur aSetan.

¹⁶ Napəhəvut nadələmian ideh bīkad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləbəkəkəta təban galito. Bimaianan, alat siYesu loləboi ləbēvi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a mō hən alat siYesu, bēil a mō bivoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loʔuri inor. Timaienan hən aelta topusan mai tokel ur nasoruan siGot.

¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhəvhəte husur nahudhuwit tohani evi napurpuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad napurpuran tonor hən nauman san.”*

¹⁹ Sagedələm avan ideh səbən tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləbīkel koti.*

²⁰ Be səhar alat lotoil a mō lotogolgol nəsaan sal leil len nəhən alat siYesu pisi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləbēmətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhən aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot tolekis hən galito ke, gīgol natgalegai notokel buni ale gol tēpitpitoʔ hən nəvanuan pisi, sagivoi hən tesua səhor togon.

²² Sagisohotut hən gəberīŋ navələm len avan ideh hən bēil a mō. Husur bīteh, ehum gotobən mai len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan samī.

²³ Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain mōs nabəhəvum tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan pisi lotoləboi gail, loləboi am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai.

²⁵ Len naʔide tomaienan, nəvanuan pisi loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbələboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas ləbesusuah.

6

¹ Naslev gail lotokad nadələmian lukad nəmauran today, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbēputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienan hən avan ideh asike bēmədas nahəsən aGot mai napusanan san.

² Naslev bīkad amasta tokad nadələmian, satenjit nəhən van həni husur evi wawa len nadələmian san. Teum tivoi am mōsi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadələmian, gai toləmas buni.

Naləŋonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malumlum hən nəvanuan ləbēhusur gail.

³ Avan ideh tokel ur napusanan totile, sədam hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədam hən napusanan tonor hən naboruan siGot,

⁴ gai ipatpat gai məhat masuʔ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienan imalkəkət hən bīsor levlev, hən bēvitvituh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-təbulol-bulosi-an, napəpəhwan, nasoran tomədas nəhes gail, nənauan tosab, tosa,

⁵ mai na-sor-bəlbal-an. Nəvanuan gail lotomaienan, nənauan salit itaʔtaʔor vavinvinu, nakitinan ebuer lan. Lunau ke loləboi ləbēhusur naboruan siGot hən ləbīkad nəvat tosoʔur.

⁶ Avil datbēhəhəvur hən nəsə datbīkade, datbīkad naboruan siGot, namilen ke datopol hən natit tovoi.

⁷ Husur nəbōŋ lotopas gidato, datsələv natideh gəmai. Ale nəbōŋ datbimat, dereh datedədas datbīlav natideh van.

⁸ Be datbīkad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhəvur hən nəmauran sidato.

⁹ Avil avan toke bīkad natite, natəmat igol ke naləŋonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisōʔur tomelmel togol nasənanan. Naləŋonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomadunḍun len tas.

¹⁰ Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləŋon masuʔ hən nəvat, lupal sob dan nadələmian gol ke nalolosaan salito togol nəmanun topəŋas masuʔ len nəlolit gabag.

* 5:18: Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * 5:19: Deu 19.15

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, naḅoruan siGot, nadəlomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-darj-ḅuri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail.

¹² Darj ḅur nəbalan tovoi mōs nəsa dattokad nadəlomian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəḅikade nəḅoḅ gotokel kot nadəlomian sam len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosəḅur.

¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit p̄isi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke,

¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləḅoni, nəsaan tēḅuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo ḅevisi.

¹⁵ Dereh tevisi balai len nəḅoḅ aGot tolekis həni. AGot, gai səḅon iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiḅ hən nakiḅ gail, Nasuḅ tovi masta hən natit p̄isi.*

¹⁶ Gai səḅon edədas ḅimat, itoh len namial nəvanuan gail lotodədas ləḅegəm pəpadarj həni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləḅoi ḅerisi ḅoḅ ideh.* Nahəsən tiyalyal! Nədanjan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel p̄uli hən alat lotopul hən natite len nəḅoḅ ta daməḅai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, salerij nəlolit len natit gail topat daməḅ be ḅimasig pelan, avil lerij nəlolit len aGot tolav masuḅ hən natit p̄isi hən datḅehəḅur.*

¹⁸ Kel mai galit māu ke ligol navoian, lepul hən nagolean tovoi, lehəḅur hən ləḅeviol, len nəsa lotopul həni lehəḅur hən ləḅevi tarhət sinəvanuan gail.

¹⁹ Len navide tomaienən, leum mōs nəpaudesen hən nakonviolan aGot tokade mōs galit balai, ale letəgau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kətkəta kəkol hən nəsa aGot torij len navələm. Pair dan nasoruan to-taḅtaḅor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluḅi hən naləḅoian.

²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləḅoian enan lusab dan nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* 6:13: Jon 18.36-37

* 6:15: Deu 10.17; Psa 136.3

* 6:16: Exo 33.20; Psa 104.2

* 6:17: Luk 12.20

* 6:19:

2 Timoti

Nalobulat napisulan na-v^{ha}-ru-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsai?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən aTimoti, naulumən sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadəη hən nasihau tovi A.D. 67 nəboη totoh len naim bəbaηis tətəs.

- 1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuv mōsi (1.1-2)
- 2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)
- 3) Susumar len aYesu Kristo nəboη nəmauran todaη (2.1-26)
- 4) APol isor vəsvəsai husur navide sinəvanuan gail len nəboη naməkot (3.1-9)
- 5) Təgau gat napusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)
- 6) Nasudələmian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəbevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəbikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo beviol hən nəmauran mai nəvanuan gail.

² Nutos nalobulat napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanis gaiug, mai gai tigel nələm tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuv-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nutor tuv mōs gaiug.

⁴ Nunau gat nətaηan sam nəboη notoriη gaiug, ale noləηon masuv hən nəberis gaiug tətəs hən nəbepul hən nakemkeman.

⁵ Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a mō len aLois, atabəm pəhaʷut, mai aEunis, anam, ale noləboi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am.

⁶ Husur natenan nukele tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol hən mai gaiug nəboη notoriη navəlagw len gaiug, hən naviolan enan bəgəm daη am.*

⁷ Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbətəhaw, eviol hən hən datbidəη, datbeləmas bun nəvanuan gail, ale datbətəgau gat nəlodat gabag binor.

⁸ Imaienan, sageməmau hən gəbikel ur aMasta sidato. Sagemətəhaw. Sa-nahurum tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaηis mōsi.* Be len nədaηan siGot, bon mai ginau len naləηon-isa-vəsai-an mōs na-kel-uri-an tovoi.

⁹ Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsai sidato, totabtabuh len gidat hən datbevi nəvanuan san səbon gail ηai. Savi len nəsai dattogole, be len naləηonian san husur navoian toviol kəmas hən ta sutuai, natubatan tobuer sal. Eviol hən mai gidato len aKristo aYesu.

¹⁰ Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datbikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsai sidato. Igol ke nəmatan səkad nədaηan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədas bəsəhori.

¹¹ AGot itabtabuh len ginau hən nəbəgəm vi ahai pispisul sua, ahai pusan sua hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.*

¹² Husur enan noləηon isa vəsai gagai len naim bəbaηis. Be nahurugw səsai bathut noləboi aGot, gai notoriη nəlogw lan, nunau ləboi, nəlogw sauri ke eləboi bətəgau gol nəsai notoriη len navəlan van vəbar nəboη totibau enan.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Rom 1.8, 10 * 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16 * 1:11: 1Tim 2.7

¹³ Gosəsəlonj tia hən nařusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəbıgöl tətöŵ hənı len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKřisto aYesu.

¹⁴ Len nədařan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot torıñjı len navəlañ, havhav hənı tivoi.

¹⁵ Goləboi tia ke alat a Asia pisi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan.

¹⁶ Nusor tuŵ ke Nasuŵ tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-sořbur gai igöl ginau noləřon ivoi, ale saməmau hən beřmədənj təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobañjis ginau.

¹⁷ Be nəboñ tobar naut a Rom ekəta doñ ginau van van vəbar tosaŵ ginau.

¹⁸ Nusor tuŵ mōs aOnesiforus ke len nəboñ totıbau, Nasuŵ tilolosa hənı. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len navıde tosořur len naut a Efesus.

2

Susumar len aYesu Křisto

¹ Imaienan, gaiug m̄au, anatugw len nadəlomian, gidanj len navoian aYesu Křisto toviol kəmas hənı.

² Ale nařusanan gotosəsəlonj hən ginau notokele len nəhən nəvanuan tosořur, riñ natgale-nan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəberıñ nələñ len galito, galit lotoləboi ləbeřusan hənı mai nəvanuan tile gail am.

³ Gıdanj ĩur na-ləřon-isa-vəsa-an sumñ gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Křisto.

⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienan hən nakomada tolekis hənı hən begəm vi soltia, beħəhařur hənı.

⁵ Ale avan ideh togamgam, beħusur nalo hən nəgamgaman, eləboi ĩigam səhor galit lotogam hən ĩilav nəprais.*

⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todañ, nəboñ nəhol ĩıŵan, ĩimatı, gai timashan nəhanian nametəkav.

⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasuŵ dereh tevi tarhət sarı hən gəbələboi səhot natgalen pisi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Křisto, aGot tolavi dan nəmatan, toşua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri.

⁹ Husur notokel uri, noləřon isa vəsa mōsi, ale lubanjis gat ginau mōsi hum notovi nəvanuan tořur kotov nalo. Avıl səkad avan ideh toləboi ĩıbañjis gat nasoruan siGot!

¹⁰ Imaienan nudanj ĩur natit pisi mōs alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləbıkad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu Křisto, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Goləboi gəberıñ nələñ len nasoruan egai, ke:

Datĩimat tia mai aKřisto,

dereh datitoh maii balai am.

¹² Datĩıdanj ĩur na-ləřon-isa-vəsa-an mōsi,

dereh dateil a mō maii sumñ nakinj gail.

Datĩıkele ke datsaləboi gai,

dereh atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datĩıpair dan gai boñ ideh,

atenan asike ipair dan gidat boñ ideh,

husur nəboruan san imagenan.

Gai edədas ĩımakuv dan nəboruan san.*

Nəvanuan nauman aGot toħəhařur hənı

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləbınau təlmam hən gail. Kel naləłəgauan mai galito len nəhən aGot ke, saleŵıtıvıtuħ husur nasoruan. Navıtıvıtuħan tomaienan sagol natideh tovoi be emədəs alat lotosəsəlonj hənı řai.

¹⁵ Hısi hən gəbegəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhən aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san tořusan tonor hən nasoruan hən nakitinan.

¹⁶ Gebulatut dan naholan totaŵtaŵor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan navıde tonor hən nəboruan siGot.

¹⁷ Nasoran tomaienan emədəs alat siYesu hum nəmanuř toğəm tibau van gol ke toboş niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaienan.*

¹⁸ Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evısi tia, gol ke aromədəs nadəlomian sinəvanuan galevis.

* 2:5: 1Kor 9.24-27

* 2:13: Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19

* 2:17: 1Tim 1.20

¹⁹ Naut kəmas gəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todaŋ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasub aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasub aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riŋ gaɓulani.”*

²⁰ Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloh mai nabiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale loriŋ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loum həni hən nəhai mai nətan bulau, ale loriŋ nəpəhsago len gail.

²¹ Avan ideh bigol gai biveveu dan nəsaan, dereh tehum nabiliwai, aGot toləboi ɓetəgau hən bigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səɓon ɳai, toutaut həni mōs nauman tovoi piŋi san.

²² Imaienan, tah mai alat nəlolit tomasil lotolotu hən Nasub. Gam dan naləŋonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadəlomian, na-ləmas-buni-an, mai natəmat, hən nəloŋ bikade.

²³ Gam dan na-sor-ɓalɓal-an tomelmel, totətan, husur goləboi ke legəm vi ɓalɓalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan həni, husur goləboi ke dereh liɓal sile.

²⁴ Avil naslev siNasub m̄au, satibal be tisor malumlum̄, tivoi hən nəvanuan piŋi, teɓusan hən nasoruan siGot tiɓarɓar, satikad nəlol panɓan tutut van hən alat lotosor tasi,

²⁵ be len nəlon tomədəu, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma bəgəgel hən nəlolito hən ləɓipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan.

²⁶ Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito hən ləbigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləbigol nəsa gai toləŋoni.

3

Nəboŋ hən nanonŋan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboŋ hən nanonŋan hən navile a pan, dereh tikad nəboŋ todaŋ gail, nəlon nəvanuan gail ɓetuhatuh len gail.

² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, leɓiv, lisor mēdas nahəsən nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito,

³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mēdas nəɓoruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənahan, lemətahun natit piŋi tovoi,

⁴ leriŋ na-ke-ɓan-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləbigole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səbolito, leləmas bun naləŋonian salito, be asike loləmas bun aGot.

⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədanŋan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaianan.

⁶ Bathut alatenan galevis ləɓis lohoim gail hən ləɓiwol hən nəmauran silatpəhaɓut ləsail gəgat, latpəhaɓut nəlolit totuhathuh buni hən nəsaan, naləŋonian salit tiltile towol hən galito.

⁷ Alatpəhaɓut lotomaianan ludon napusanan toveveu akis, be lodədas ləɓeləboi səhot nakitinan.

⁸ Ahai pusan gəgəras lotomədəs alatpəhaɓut maienan, nənauan salit itaɓtaɓor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.*

⁹ Avil ahai pusan gəgəras galenan, asike loləboi ləɓivan am, husur namelmelan salito dereh timasil hən nəvanuan piŋi hum namelmelan siJannes mai aJabres ta mō.

Təgau gat napusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur napusanan sagw; naɓide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat mōsi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw.

¹¹ Goləboi ke nəvanuan gail lomədəs tabtab hən ginau, lugol noləŋon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra. Goləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodaŋ buri, be Nasub ilav kuv ginau dan gail piŋi.†

¹² Be savi ginau ɳai, avan ideh toke ɓikad nəɓoruan siGot len nəmauran san, ɓiɓon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədəs tabtab həni.

* **2:19:** Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † **2:22:** Husur aTimoti tovi ulum̄an, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsəlah sal be lototibau, abilitathutai mai abilitlattəbarehreh. * **3:8:** Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, nauluman nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses. † **3:11:** *Antiok, Ikonium, mai Listra:* Uman 13.14-52, 14.1-20

¹³ Be nēvanuan tosa gail mai nēvanuan gēgēras gail dereh lisa vesa sēhor ta mō, dereh legēras nēvanuan gail ale nēvanuan gail dereh legēras galito, hən galit gabag lēbedēlom nagēgērasan.

¹⁴ Avil gaiug māu, geil gēgat tabtab len natgalen gotonau sēhoti, gotolēboi sēhoti husur golēboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.*

¹⁵ Nēboŋ gotovi natētai sal golēboi natosian siGot tia, tolēboi bilav mai gaiug nalēboian hən gēbehusur napīsal tonor mōs nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sam len nadēlomian len aYesu Kristo.

¹⁶ Nēkadun natosian siGot pīsi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvoī hən napūsanān hən nakitinan, luvoī hən lēbesivoh len nēvanuan tokad nēsaban ideh, luvoī hən lēbigol navide hən nēvanuan binor, luvoī hən navūsanian hən nanoran,

¹⁷ hən ke nēvanuan siGot bikad namitisau, elēboi bigol natideh tovoi.

4

¹ Nukele mai gaiug, len nēhon aGot mai aYesu Kristo bēpēpēhun navoian dan nēsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kinj balai ale nukel mai gaiug ke:

² Kel ur nasoruan siGot, dan buri, naut kēmas lēbēlēŋoni o asike lēbēlēŋoni. Len na-toh-mēdau-an hən nasusumaran mai napūsanān, mitikel vōhot nēsaan ideh, sivoh len nēvanuan togol tosa, ale mitigol nēvanuan gail lēlēŋon tivoi am len nēlolito.

³ Husur len nēboŋ gēgēmai, nēvanuan gail asike lesēsēloŋ hən napūsanān tokitin, be dereh lehusur nalēŋonian tosa salito, dereh litariv ahai pusan ideh tokel nēsa galit lotomalkēkat hən lēbesēsēloŋ hēni.

⁴ Dereh lipair dan nakitinan van hən nēbol gēgēras gail.

⁵ Be len natit pīsi, gaiug māu, getēgau gat gaiug gabag. Gidan buri na-lēŋon-isa-vēsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol pis nauman aGot tolavi mai gaiug hən bihav.

⁶ Nōkēmaian husur nēmauran sagw egēm hən nagilen, ehūm nēda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat.

⁷ Nuḅal len nēbalan tovoi tia, nugam len nēgamgaman tonōŋ tia, notēgau gat nadēlomian tia.

⁸ Gagai van, aGot satotēgau nēprais hən nanoran mōs gināu. Nasuḅ topēpēhun navoian dan nēsaan len nanoran, dereh teviol hēni mai gināu len nēboŋ totibau enan. Be savi gināu ŋai, dereh teviol hēni mai alat lotolēmas buni, toh vir natēlmaman san.

Nē-maris-kotovi-an

⁹ Savsavut hən gēbēgēm hən gināu tutut.

¹⁰ Bathut aTemas igam dan gināu vi Tessalonika husur elēmas masuḅ hən natit gail mai navide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.*

¹¹ ALuk ŋai itoh mai gināu. Nēboŋ gēbēgēmai, gesēhar aMak husur elēboi bevi tarhēt sagw len nauman sagw gegai.†

¹² Nosēvat aTikikus vi Efesus tia.‡

¹³ Noriŋ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut aTroas. Nēboŋ gēbēgēmai, pati gēmai ale pat nalōbulat gail, nolēŋon masuḅ hən nalōbulat nototubāt tos len gail.§

¹⁴ Golēboi aAleksada tōum hən nametēlai a? Gai igol natit tosa tosoḅur hən gināu. Ale dereh Nasuḅ tesisil hēni sil nēsa togole.

¹⁵ Gaiug am gelēlēgau hən satemēdas gaiug husur gai emētahun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametēkav sagw, sēkad avan ideh tovi tarhēt sagw, galit pīsi lugam dan gināu. AGot satināu gat nēsa lotogole, be ruḅati dan galito.

¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai gināu, evi tarhēt sagw, ilav nēdanān mai gināu hən nēbikel ur pis na-kel-uri-an tovoi, ale hən galit pīsi lēsavi ju lēbesēsēloŋ hēni. Ale ilav kuv gināu dan nēmātan, ehūm tolav kuv gināu dan nalion bikat pēpas gināu.

¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv gināu dan nauman nēsaan pīsi silat lotomēdas gināu, tetēgau gat gināu, sēhar gināu hən nēbēbis len natohan pipihābēlan len nēmav. Nē-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudēlamian

* **3:14:** 2Tim 1.13 * **4:10:** Temas: Kol 4.14; Flm 24; Titus: 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** Luk: Kol 4.14; Flm 24; Mak: Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** Tikikus: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** Troas: Uman 20.6

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus. ^{**}

²⁰ AErastus itoh tin a Korint, be noriŋ aTrofimius toməsah itoh len naut a Miletus. ^{††}

²¹ Nahəbati hən naut susus dereh tegəmai, gisaŋsaŋut gəm a nŋo. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud nədəlomian p̄isi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasub̄ titoh len nəloŋ. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

^{**} **4:19:** *APrisilla mai aAkwila:* Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; *Onesiforus:* 2Tim 1.16-17 Uman 19.22; Rom 16.23; *Trofimus:* Uman 20.4, 21.29 ^{††} **4:20:** *Erastus:*

Titus

Nalobulat napolisulan aPol totesi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat egai evusan aTitus hən navide tovoi hən na-il-a-mo-an mai napusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən naulum̄an sua tovi tarhət san, nahəsan aTitus.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpadar̄ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuv̄ m̄osi (1.1-4)

2) Napusanan hən navide hən na-il-a-mo-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Napusanan hən navide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlam̄ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum m̄os nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəbilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natubatan hən nəboŋ gail ta sutuai.

³ Be len nəboŋ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idar̄ mai ginau hən nəb̄ikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nəlom̄ tikad natəmat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboŋ notorin̄ gaiug len naut a Krit, nugole hən gəb̄igol tinor nahudhuan topat sal, mai hən gəbitabtabuh len aelta gail len navile p̄isi, hum notokele mai gaiug.

⁶ Hən gəbitabtabuh len aelta ideh, nəmauran san imagegai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua n̄ai, anaton gail lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totav̄tavor, mai nəkadulit səhaihai.

⁷ Nəboŋ gəbitabtabuh len avan ideh hən bəkətkəta təban alat siYesu, hən aGot bərin̄ nauman san len nəvəlān; gitabtabuh n̄ai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paŋpaŋ san satutut, satərog, sagol nasənahan mai saləŋon masuṽ hən natite.

⁸ Avil ehəhəvur hən nəvanuan gail ləb̄ebis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag.

⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoṽusani həni tia, hən bələboi bəpusan b̄inor, hən b̄igol nəvanuan ləbələŋon b̄ivoi am len nəlolito, ale hən b̄ikel vəhot nəsaban silat lotosor tas napusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoḅur ei len naut a Krit, lotomətəhun napusanan tonor, lotosor walwal kəmas n̄ai mai lotogəgəras. Galit isoḅur ludar̄ len na-tiv-dalusi-an hən ləb̄inor len nəhon aGot.

¹¹ Kəkol gat nabuŋolito husur lomədās nəbathudud kavkav gail nəboŋ lotoḅusan hən nəsə sanor hən ləbəpusan həni, m̄os nəvat.

¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san epitoṽ hən esagw, ale ike, "Alat a Krit lovi vanuan naliblibor̄an tabtab, lovi vanuan sasa lotoləŋon ke ligol nasənahan; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman."

¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel p̄uli idar̄ len galito hən ləb̄imaur len nadəlomian

¹⁴ hən asike ləbesəəlōŋ am hən nəb̄ol sakitin seju gail mai nakelean todan silat lotopair dan nakitinan.

¹⁵ Len alat lotoveveu, natit p̄isi iveveu; wake len alat nəmauran salit tōb̄in̄b̄in̄al mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eḅuer, nənauan salit mai nəlolit eḅin̄b̄in̄al.

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10

* 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

¹⁶ Lusor idañ ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətas gole. Lusa vəsa tibətat, ləsəgol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləbīgol natideh tovoi.

2

Navide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naḡusanan nanoran tokitin.

² Vusan nəhaḡut gail hən asike ləbīgol təməhav hən natideh, hən ləbīnor hən nəvanuan gail ləbēputsan galito len nənauan salito, mai hən ləbətəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-darj-buri-an tobəlav.

³ Len navide tomagenan, vusan nəbareab gail hən ləbēhusur masuḡ hən naḡisal siGot len navide salito, hən asike ləbēliboḡ, sor mədas nahəsən avan ideh, ale hən asike nəwai todan biwol hən nəmauran salito. Ao, limasḡusan hən nəsa tovoi.

⁴ Imagenan hən ləbīgol alatpəhaḡut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbələmas bun asoalit gail mai anatulit gail,

⁵ hən ləbətəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbēum a im salit gail, hən ləbivoi, hən ləbitoh len navəlan asoalit səbolit gail hən ke avan ideh asike biḡor biḡa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naḡisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbətəgau gat galit biḡoi, gol leləḡon tivoi am len nəlolito.

⁷ Len natit piḡi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbīgol tətəv hən gaiug. Len naḡusanan samḡ geḡusan nəmauran tonor, gemələs len nauman samḡ,

⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbədədas ləbisabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit biḡa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbiḡor husur gidato.

⁹ Len natit piḡi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaḡur ale salisor təlmam,

¹⁰ saleḡənah ben galito, avil len navide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbələboi ləberij nadəlomian len navoian salito. Imagenan, len natit piḡi ləbīgole, ligol naḡusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, təpəhas.

¹¹ Nokəmaienan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan piḡi dan nəsaan salito.

¹² Eḡusan gidat hən datbike “Aoa,” hən nəboruan tosa savi siGot mai naləḡonian gail sinavile a pan. Ale eḡusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəboruan siGot len nəmauran kavkav sidato,

¹³ nəboḡ datbitoh vir nə-vatvat- viri-an tovoi buni. Nə-vatvat- viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.

¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobanjis gat gidato mai hən biḡol datbiveveu mōs gai gabag surman nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləḡon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, giḡol nəvanuan leləḡon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbīnor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaḡan samḡ hən na-il-a-mō-an.

3

Navide tonor

¹ Titus, gisor hən alat siYesu ei hən ləbīnau gati ke limastoh len navəlan alat lotoil a mō mai nəgavmen, limasgol nəsa lotokele mai limasutaut hən ləbīgol nauman piḡi tovoi.*

² Salisor mədas nahəsən avan ideh, saleḡitvituh, be len nəsa ləbīgole limasgol mədau həni, lerij galit a pan van hən nəvanuan piḡi.

³ Bathut gidat am, a mō datovi nahəḡon gail, datsəgol nəsa aGot tokele. Na-ləḡon-buni-an hən natit gail ləsavi sidato mai natideh togol nibedat o nənauan sidat toləḡon tovoi lan losəhar gidato len naḡisal tosa, gol gidat datovi slev hən gail. Datutohtoh len naləḡonian hən nasənahən mai nəlodat evənvənah. Nəvanuan gail lomətəhun bun gidato, mai datomətəhun bun gidat gabag vəsa.

⁴ Avil nəboḡ navoian mai na-ləmas-buni-an siGot Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato tovisi,

⁵ gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nəlon totanjis gidato. Elisov gidat hən nədaḡan seNunun, lav mai gidato nəpasian veveu mai natubatan veveu.*

* 2:14: Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10

* 3:1: Rom 13.1; 1Pit 2.13

* 3:5: Efe 5.26

⁶AGot, len aYesu Kristo Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato, evur san habat hən aNunun len gidato.

⁷Ale, imagenan, len navoian toviol kəmas həni, aGot erin gidato ke dattonor, naut kəmas datsanor. Nəboŋ togole, ilav nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai mai gidato hən datbikade.

Nagugunian hən nalobulat egai

⁸Goləboi gəbeil gəgat len nasoruan enan. Ale nuke gidan hən gəbikel natgalenan, hən alat lotorin nəlolit len aGot ləbəmələs len nagolean navoian gail, ale hən ləbidan len gail. Natgalenan luvoy buni mai lovi tarhət sinəvanuan pisi.

⁹Be gebulatut dan nəvitvituhan kəmas, nasoran husur nəbathuyah,* na-sor-ħalbal-an mai nəbalan husur nalo seju. Lovi naut kəmas, ləsagol natideh.

¹⁰Gikai tas avan ideh ħigol ħikad nətarhəbalan ħeru, kel maii vəha-sua ale vəha-ru, beti bulatut dani.*

¹¹Goləboi nəvanuan tomaianan, nəlon ikəbkabur mai isa. Eləboi nəsaan san be igole sal.

Nakelean naməkot

¹²Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəbėgəm hən ginau len naut aNikoŋolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboŋ hən naut susus.*

¹³Gehisi hən gəbevi tarhət siSenas, naulumən hən nalo, mai aAŋollos, hən asike arħipar tideh len nəyaran səlaru.*

¹⁴Nəvanuan nədələmian sidat gail salitoh kəmas, be limasdan len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləbevi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵Galit pisi lototah mai ginau luke, "Ivoi," van hən gaiug. Gike "Ivoi," mai alat ei lotoləmas bun gidato len nədələmian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit pisi.

* 3:9: 1Tim 1.4 * 3:10: Mat 18.15-17 * 3:12: Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12 * 3:13: Uman 18.24; 1Kor 16.12

Filemton

Nalobulat napisulan aPol totosi van hæn aFilemton

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Nalobulat napisulan egai eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahæsan aOnesimus, egæm vi nævanuan nadælomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hæn ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn naKristen sua, nahæsan aFilemton.

APol itos nalobulat napisulan egai ɲais mai len naut a be?

Itosi van hæn aFilemton pæpædan hæn nasihau tovi A.D. 63 næboɲ totoh len naim bæbarɲis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napisulan egai, van hæn nabubur san, aFilemton.

Eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani, nahæsan aOnesimus. Næboɲ aOnesimus totoh a tut hæn aFilemton, aPol evi tarhæt san hæn bægæm vi nævanuan nadælomian len aYesu. Na aOnesimus, bætælmam hæn aFilemton, dereh tevi naslev san tætas, be dereh tevi aʋan am len nadælomian.

Golæboi gæbæpæpahun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahæhaʋuran sælaru mai aFilemton (1-3)

2) APol esipa vi tæban aGot hæn aFilemton, ale isor tuʋ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemton hæn bilav tælmam hæn aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nævanuan gælevis am lukel nahæhaʋuran salit mai aFilemton (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hæn aFilemton

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai; ginau, lotobanɲis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aʋadat len nadælomian. Nutosi van hæn gaiug, aFilemton, gotovi aʋanamæru len nadælomian namrtolæmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginamæru.*

² Nutosi van hæn aAphia am, tovi aʋavinenamæru len nadælomian, mai aArkipus* tovi nasoltia seKristo hum ginamæru, mai alat siYesu am len naim sam̄.

³ AGot aTæmadat mai Nasub, aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai gamito, arigol nælomit tikad natæmat tabtab.

Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an

⁴ Næboɲ notosor husur gaiug len na-sor-tuʋ-an sagw, nosipa vi tæban aGot akis,

⁵ husur nosæsolɲ ke gukad nadælomian sal len Nasub, aYesu mai golæmas bun nævanuan san pisi.

⁶ Nusor tuʋ ke nadælomian gotokade mai gidato togol nælodat togæm vi sua, dereh tevi mæhat len nalæboian sam̄, gol gæbæboi navoian pisi lotovi sidato len aKristo.

⁷ Na-læmas-buni-an sam̄ enan igole tia ke nukemkem masuʋ mai nolæɲon ivoi am len nælogw husur, len gaiug, Wawa, nælon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemton husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kæmas len aKristo nukad na-il-ɲuri-an hæn næbikel mai gaiug næsa gæbimasgole, næsakæmaienan.

⁹ Nonɲir gaiug bathut na-læmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haʋut tia mai lotobanɲis gat ginau mōs aKristo aYesu.

¹⁰ Ginau, nonɲir gaiug mōs anatugw, aOnesimus, togæm vi natugw ulurɲan len nadælomian næboɲ nototoh len næ-banɲis-gati-an sal.*

¹¹ A mō Onesimus sagol natideh savoi hæn gaiug, savi tarhæt sam̄ wake gagai gai elæboi bigol natit pisi biivoi, evi tarhæt sidar pisi.*

¹² Nosævat atenan tælmam van hæn gaiug, gai tovi nælogw kitin.

¹³ A mō, nolæɲon ke netægau gati hæn bæum esagw len namilem̄ næboɲ nototoh len næ-banɲis-gati-an mōs na-kel-uri-an tovoi.

¹⁴ Avil nolæɲon næbigol næsa gæbidaŋ hæni ɲai. Nomætahun gæbigol næsa tovoi husur notokele ɲai be nolæɲon ke dereh gigole husur nalæɲonian sam̄ ɲai.

* 1:1: Flm 13, 22-23 * 1:2: Kol 4.17 * 1:10: Kol 4.9 * 1:11: Len nasoruan ta Kris, næhes Onesimus namilen ike elæboi bigol natit pisi biivoi.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəb̄ikade vi sutuai,
¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesuṁan aṁaṁ gəbeləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuṁ həni səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev saṁ, be savi naslev ŋai, dereh geləmas buni husur evi aṁaṁ len Nasuḅ.

¹⁷ Imaienan, gəb̄inau ke gidaru dartoḅon len nauman, givoi hən gai suṁan gəb̄ivoi hən ginau.

¹⁸ Avil len natideh gai biḡol bisa hən gaiug o bikabut saṁ, gerinji len nəkabut sagw.

¹⁹ Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səb̄ogw: ginau nisar gele. Noləboi nəb̄ikele mai gaiug ke, gaiug səb̄oṁ, nəmauran saṁ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau.

²⁰ Evoi, Wawa, aFileṁon, nuke gevi tarhət sagw bathut nadələmian dartokade len Nasuḅ aKristo; gigol neləḡon tivoi am len nəlogw.

²¹ Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboḡ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboii ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi.

²² Ikad natsual am: utaut hən naruṁ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuṁ-an saṁ gail ale tidan̄ həni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudələmian

²³ AFileṁon, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafras totoh mai ginau len nə-baḡjis-gati-an husur nauman togole mōs aKristo aYesu, gai ike, “Ivoi,” van hən gaiug.*

²⁴ Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

²⁵ Nasuḅ, aYesu Kristo māu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

* **1:23:** Kol 1.7, 4.12 † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napisulan van hæn naIpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsalæboi as totonsi. Len alat lotokad namitisau, ta m̄o galevis lunau ke aPol o aParnapas totonsi, ta daməɣai galevis lunau ke aApollos totonsi husur nasoran san ebutelas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hæn nəs̄a?

Itosi hæn alat siYesu asike læb̄iteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hæn natutumavan sil nəs̄aan, inoŋ, husur aYesu totutumav hæn gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hæn læbetəlmam tət̄as hæn navide seju gail. Ləb̄igole dereh lipanis habat sile.

Itosi m̄os ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totonsi m̄os alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi ju.

Itosi n̄ais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totonsi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləs̄alæboi naut totonsi lan.

1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)

2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4-2.18)

3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)

4) AKristo evi b̄iltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14-7.28)

5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta m̄o tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)

6) Nəboŋ aKristo totutumav hæn gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav h̄eni (9.23-10.39)

7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)

8) Nəmauran timabe hæn aGot b̄ehəhaṽur h̄eni? (12.1-13.19)

9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-səḅsoḅur mai atəmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail.

² Len nəboŋ galegai hæn nanoŋan hæn navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hæn natit p̄isi læbevi esan səḅon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.*

³ ANatun evi nam̄ialan hæn namənas hæn nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, ep̄itoṽ hæn nəḅoruan siGot. Len nasoruan hæn nədaŋan san etəgau gat natit p̄isi hum lotomaienan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəs̄aan, ebətah len navəlan nəmatu seKinj len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nəhəsalit gail.

⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gaiug govi aNatugw ulum̄an,

daməŋai noḡəm vi Təmañ.”

Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Ginau dereh nevi Təman,

ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tət̄as am, nəboŋ aGot togol ahai a m̄o san b̄egəm vi lan navile a pan, ike,

“Aŋel p̄isi siGot lilotu h̄eni!”*

⁷ Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,

“Nugol aŋel sagw gail losum̄an nəlan,

loum sagw hum nəhab towunwun.”*

⁸ Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,

“O Got, nəb̄iltihai b̄əb̄ətah sam̄ hum sekinj

ip̄at vi sutuai sutuai,

* 1:2: Jon 1.3 * 1:3: Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19 * 1:5: Psa 2.7; 2Sam 7.14 * 1:6: Deu 32.43 * 1:7:

nanoran sam̄ ehum nēhai sekiŋ
gotowol hən esam̄ gail lan.

⁹ Golēmas bun nanoran,
gomətahun bun nēsaan.

Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evēhas gaiug,
ebir naoil hən nahəhəvuran len gaiug
səhor avan ideh gail am̄.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,

“Nasub, len natubatan gorin̄ nēpaudesen hən navile a pan,
ale nēmav, gotoum hēni hən navələm̄ gəlaru.*

¹¹ Dereh natgalen pisi limasig,
hum nahurabat tomatu van vamom.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nēmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh
ale nēmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nēmatu sagw,
vir nēberin̄ naenemi sam̄ gail pipit nariem̄ gəlaru
hən ləbēvi ut kēmas.”*

¹⁴ Be aŋel gail lumabe? Lovi nanunun hən nauman siGot ŋai. Esəvat galit hən ləbēvi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nēsaan hən ləbikad nēmauran vi sutuai.

2

Sadaturusrus vi tut dan nakitinan

¹ Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəloŋ hēni tia, hən asike datbirusrus vi tut dani.

² Husur, len aŋel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nēvanuan tobur kotovi o sagol nēsa tokele, ipanis tonor hən nēsa togole o sagole.*

³ Imagenan, asike datbinau natenan totibau aYesu togole, nē-lav-kuvi-an dan nēsaan sidato, datigam yav dan nēpanismen siGot mabe? Nasub māu ikel ur metəkav hən nē-lav-kuvi-an enan dan nēsaan, beti alat lotosəsəloŋ hēni lukel koti mai gidato ke tovi kitinan.

⁴ Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nēvanuan lotomanman len gail, namerikel lotogol nēdanjan san toparpar, mai naviolan seNunun, aGot topəpəhun gail tonor hən naləŋonian san, natgalen pisi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

⁵ Navile a pan bēgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sarin̄i len navəlan aŋel gail.

⁶ Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke,
“Got, nēvanuan lovi sa hən gəbinau galito?

Anatun nēvanuan ase hən gəbəkətkəta təban?

⁷ Len namityal tomidol ŋai gorin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,
ale goputsani hən bikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ.

⁸ Gorin̄ natit pisi len navəlan.”*

Nəboŋ aGot torin̄ natit pisi len navəlan, erin̄ natit pisi, natideh səpat. Gagai datsaris natit pisi len navəlan sal.

⁹ Be nēsa dattoris imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tomidol ŋai aGot “torin̄i a pan kəkereh len aŋel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hən bikad nəyalyalan hum nəkraun sekiŋ, husur toləŋon tosa vəsa len nēmatan, hən ke, len navoian aGot toviol kēmas hēni, bēsəsəloŋ hən nabus hən nēmatan mōs nēvanuan pisi.

¹⁰ AGot igol natit pisi ale natit pisi ipat mōsi. Inor hən gai todam̄ hən aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hən toil a mō hən nēvanuan gail. Ale egəm vi pisal hən bilav kuv nēvanuan bisobur dan nēpanismen

* **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nēvanuan totos nēbe enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:** Psa 102.25-27 * **1:13:** Psa 110.1 * **2:2:** Uman 7.53. Len naut egai ikel nadəloian seju gail ke, aGot ilav nalo mai aŋel gail lotolavi mai a Moses. * **2:4:** Mak 16.17-18, 20; Uman 5.12 * **2:8:** Psa 8.4-6

hən nəsaan salito, ale hən b̄esəhar galito hən ləb̄evi natun aGot hən ləb̄ikatəp̄ol hən nəyalalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luvēveu dan nəsaan salit gail hən ləb̄evi siGot səb̄on ŋai. Imaienān, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit p̄isi lukad aTəmalit tosa ŋai. Husur enān, nahurun aYesu səsa hən b̄ekis galit hən awawa san gail.

¹² Ikele mai aGot ke,
 “Dereh nikel ur nahəsān̄ mai awawa sagw gail
 hən ləb̄eləboi gaiug.
 Len nəh̄on nəb̄onb̄onan,
 dereh nekəkai hən nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,
 “Dereh nerin̄ nəlogw len aGot.”
 Ike,

“Ginau eg boh̄ mai anatugw gail aGot toviol hən galit mai gināu.”*

¹⁴ Imagenān, husur anatun gail len nadəlomian lotokad n̄ada mai nibelito, aYesu am ep̄itov̄, egəm vi vanuan sum̄an galito. Egəm vi vanuan hən ke, len nəmatan san, nətəmat totəgau gat nədān̄an hən nəmatan, b̄evi ut k̄emas.

¹⁵ Len nəvide enān, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enān, lumakuv dani.

¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarh̄ət sian̄el gail, be evi tarh̄ət sinəpasusan siApraham gail.*

¹⁷ Husur enān, aGot ike aYesu tesum̄an nəbathudud nadəlomian san len nəvide p̄isi hən b̄egəm vi b̄iltihai tutumav, nəlon b̄itan̄is nəvanuan gail, ale hən b̄idān̄ len nəsa aGot torin̄i len navəlan. Egəm vi b̄iltihai tutumav hən b̄etutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hən aGot b̄erub̄at galit dan nəsaan salito.*

¹⁸ Bathut aYesu toləŋon tosa nəb̄on̄ aSetan totaltal s̄obuer ke tigel nəsaan, gai eləboi b̄evi tarh̄ət salito nəb̄on̄ aSetan b̄italtal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

¹ Imagenān bathudud m̄əttovi siGot səb̄on, aGot ekis ginamit mai gamito hən datb̄evi lan nəmav. Mitinau vahvahur aYesu egaii, evi ahai p̄ispisul siGot mai ab̄iltihai tutumav dattokel ur nadəlomian dattokade lan.

² AYesu idān̄ len aGot totabtabuh lan, igol nəsa tokele, surm̄an aMoses todan̄ len aGot hən b̄ekātək̄ata t̄əban naim siGot tovi alat siGot.*

³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hən nə-sal-suhi-an səhor aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hən nə-sal-suhi-an səhor naim toum h̄ani.

⁴ Husur naim p̄isi ikad nəvanuan na-um-im-an toum h̄ani, be aGot eum hən natit p̄isi.

⁵ AMoses idān̄ len aGot hum nəvanuan nauman tokətək̄ata t̄əban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nəsa aMoses togole ehum nasoruan k̄ata tokel kot nəsa aGot b̄ikele balai.

⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idān̄ len aGot, ale naim kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datb̄eil b̄ur namətahwan, datb̄etəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade len aKristo, ale datb̄ev̄in̄ h̄ani, datovi vanuan san gail, datovi im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hən Nəb̄e 95

⁷ Imagenān, ehum aNunun aGot tokele, ike,

“Dām̄əŋai, m̄ətb̄esəsəl̄on̄ hən nadolon aGot,

⁸ nəlomit timab̄ur, sa-nəkadumit tihaihai
 sum̄an atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəb̄on̄ lotopair dan gināu,
 lototaltal kitev nədān̄an sagw ke imabe

len naut masmas tob̄əb̄esw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai
 lukoblen kitev nədān̄an sagw ke tomabe,

luke leris nədān̄an sagw,

ale len nasihau gail van v̄əbar nasihau tovi 40 lorisi len nəsa notogol gail.

¹⁰ Husur enān nəlogw ep̄əŋas naur enān, ale nuke,

‘Akis nəlolit ipair dan gināu,
 ale ləsaləboi səhot nəvide sagw gail.’

* 2:12: Psa 22.22 * 2:13: Isa 8.17-18 * 2:16: Isa 41.8-9 * 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11 * 3:2: Num 12.7

¹¹ Ale len n̄lol paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nah̄əsagw ke,

‘Asike lōbis len naut n̄ɟavɲavan sagw boŋ ideh.’”*

¹² Bathudud nad̄əlomian, m̄ətel̄əlagau ke gamit ideh asike ikad n̄əsaan len n̄əlɔn, asike n̄əlɔn ipar d̄əlomian. Sa-n̄əlomit timaienan h̄ən ɸipair h̄ən gamito dan aGot tovi n̄əkadun n̄əmauran.

¹³ Be mitigol m̄ətel̄əɲon tivoi am len n̄əlomit gabag amis, len n̄əboŋ ɸisi dattokisi h̄ən “dam̄əɲai,” sal, h̄ən naḡəɟərasan h̄ən n̄əsaan asike ɸigol gamit ideh ɸihaihai dan aGot.

¹⁴ Husur dat̄b̄et̄əgau gat nad̄əlomian dattokade len aKristo van v̄əbar naḡilen, hum dattogole n̄əboŋ dattotūbat rin̄ n̄əlodat lan, namilen ke dattokat̄əp̄ol mai aKristo len n̄əsa tovi esan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke,
“Dam̄əɲai, m̄ətb̄əs̄əs̄əlɔŋ h̄ən nad̄olon aGot,
n̄əlomit timabur, sa-n̄əkadumit tihaihai,

sur̄nan at̄əmamit gail ta sutuai lotohaihai

n̄əboŋ lotopair dan aGot.”*

¹⁶ N̄əvanuan lotos̄əs̄əlɔŋ h̄ən nad̄olon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses tos̄əhar galit dan naut a Ijip.

¹⁷ Ale len nasihau gail van v̄əbar nasihau tovi 40, n̄əlɔn aGot ep̄əɲas as galito? N̄əlɔn ep̄əɲas alat lotogol n̄əsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tōb̄əbesw.

¹⁸ Ale n̄əboŋ aGot toke, “Asike lōbis len naut n̄ɟavɲavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? * Ikel naten mai alat l̄əsagol husur n̄əsa tokel mai galito. *

¹⁹ Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar d̄əlomian lan, l̄əsəl̄əboi l̄əb̄eb̄is len naut n̄ɟavɲavan san.

4

¹ Na-kel-gati-an siGot h̄ən dat̄b̄eb̄is len naut n̄ɟavɲavan san ipat sal. Imagenan, dati-mas̄ləlagau, datem̄ətahw ke gamit ideh asike ɸeb̄is lan.

² Husur na-kel-uri-an tovi h̄ən n̄ɟavɲavan enan, gidat am datos̄əs̄əlɔŋ h̄əni sur̄nan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tar̄h̄ət salito husur los̄əs̄əlɔŋ k̄əmas h̄əni ɲai, l̄əs̄əs̄əs̄əlɔŋ h̄əni len nad̄əlomian. *

³ Husur gidat dattokad nad̄əlomian lan dat̄ob̄is len naut n̄ɟavɲavan san. Galit am, ehum aGot toke,

“Ale len n̄əlol paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nah̄əsagw ke,

‘Asike lōbis len naut n̄ɟavɲavan sagw boŋ ideh.’”*

Ek̄əmaiēnan naut k̄əmas nauman san gail tohav n̄əboŋ togol navile a pan tonɔŋ.

⁴ Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur n̄əmaribɔŋ na-v̄əha-m̄əlevru-an, ike, “Len n̄əmaribɔŋ na-v̄əha-m̄əlevru-an, aGot in̄avɲav dan nauman san ɸisi.”*

⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lōbis len naut n̄ɟavɲavan sagw boŋ ideh.”*

⁶ Imaienan, naut enan ipat sal m̄os n̄əvanuan galevis h̄ən l̄əb̄eb̄is lan. Ale alat ta m̄o lotos̄əs̄əlɔŋ h̄ən na-kel-uri-an tovi h̄ən n̄ɟavɲavan enan, l̄əs̄ab̄is lan husur l̄əsagol husur n̄əsa aGot tokele.

⁷ Ale aGot erin̄ n̄əboŋ sual am, ekisi h̄ən “Dam̄əɲai.” Len n̄əboŋ tohusur habat h̄əni, len n̄əb̄e siTevit, aGot ikel n̄əsa tokele a m̄o, ike,

“Dam̄əɲai, m̄ətb̄əs̄əs̄əlɔŋ h̄ən nad̄olon aGot,

n̄əlomit timabur, sa-n̄əkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJ̄osua n̄əboŋ tos̄əhar n̄əvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol n̄əvanuan gail l̄ət̄əkad n̄ɟavɲavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur n̄əboŋ tile h̄ən n̄ɟavɲavan. *

⁹ Imagenan, n̄ɟavɲavan ipat sal m̄os alat siGot, hum n̄ɟavɲavan siGot len n̄əmaribɔŋ na-v̄əha-m̄əlevru-an.

¹⁰ Husur n̄əvanuan tōbis len n̄ɟavɲavan siGot, in̄avɲav dan nauman san, sur̄nan aGot tonɔŋ dan nauman san n̄əboŋ togol navile a pan tonɔŋ.

¹¹ Imagenan, datehisi h̄ən dat̄b̄eb̄is len naut n̄ɟavɲavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol t̄ətōv̄ h̄ən at̄əmadat ta sutuai l̄əsagol husur n̄əsa aGot tokele.

* 3:11: Psa 95.7-11 * 3:15: Psa 95.7-8 * 3:18: Psa 95.11 * 3:18: H̄ən naves 16-18, ris Num 14.1-35 * 4:2:

Len natosian galevis ta sutuai ike: *Be nasoruan enan savi tar̄h̄ət salito husur l̄əs̄əkad nad̄əlomian silat lotos̄əs̄əlɔŋ husur aGot.*

* 4:3: Psa 95.11 * 4:4: Gen 2.2 * 4:5: Psa 95.11 * 4:7: Psa 95.7-8 * 4:8: Deu 31.7; Jos 22.4

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nesa aGot tosor n̄osi. Ikan səhor nabu nəbalan ideh tokan naut toru. Etiv pəpehun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nesa topat burhubəlaheshw. Eləboi bəpəpehun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito.

¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit p̄isi səkad nə-kabut-gole-an am, ip̄ar̄p̄ar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit p̄isi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNaton aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade.

¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləḡon tosa mai gidato nəboḡ datsədaḡ. Len naḡisal p̄isi aSetan italtal ke atenan tigel nəsaan, eḡitoḡ hən totaltal ke datigel nəsaan. Be gai sagol nəsaan, eḡuer lan.

¹⁶ Bəti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadaḡ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaḡ hən aGot toviol kəmas hən navoian, hən nəlon bitaḡis gidato, mai hən bəviol hən navoian mai gidato nəboḡ datḡipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bisor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi p̄isal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.*

² Ale abiltihai tutumav eləboi b̄ikad naḡide bəmədaḡ van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis surian galito.

³ Husur enan etutumav māu sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.*

⁴ Avan ideh saləboi biḡat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbon. Be ipat len aGot səbon hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naḡide tomaianan, aKristo səbon səvat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke,

“Govi Natugw,

daməḡai nogəm vi Təmaḡm.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

surian aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuḡ van hən aGot toləboi b̄ilav kuvi dan nəmatan. Eḡiri hən bəvi tarhət san, ikai habat, namətarar san isel, ale husur toriḡ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloḡ həni.*

⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNaton aGot, len na-ləḡon-isa-vəsa-an san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an.

⁹ Ale nəboḡ togol natit p̄isi aGot toriḡi hən biḡole tonəḡ, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanisemen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai n̄os nəvanuan p̄isi lotogol husur nəsa tokele.

¹⁰ Ale aGot eriḡi hən biḡat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadəlomian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isoḡur hən namtbikel husur natenan, be idaḡ hən namtbisor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbələboi səhoti.

¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai p̄usan sal. Hən nesa? Be mətoləḡon ke avan ideh təḡusan gamit tətas am, tubat hən nakitinan mətəkov lotomədmədaḡ len nasoruan siGot. Mətosurian natuhtətai ḡai tosus, saləboi b̄ihan nəhanian todaḡ sal.

¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ḡai, etətan hən nesa tonor mai nesa tosa, husur evi amas o likob sal.†

¹⁴ Be nəhanian todaḡ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nesa tonor dan nesa tosa bathut lotogole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naḡusanan mətəkov husur aKristo, dateriḡi husur dattoləboi tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetubat len nəpaudesen hən naḡusanan tətas am.

* 5:1: Nəboḡ nəvanuan togol nəsaan, nəpanisemen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san biḡel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * 5:3: Lev 9.7 * 5:4: Exo 28.1 * 5:5: Psa 2.7 * 5:6:

Psa 110.4 * 5:7: Mat 26.36-46; Mak 14.32-42; Luk 22.39-46 † 5:13: Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2

Datoləboii ke datimaspair dan nəsə dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriŋ nəlodata len aGot.

² Datoləboi naŋusanan husur nəbaptaisan*, mai naŋide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naŋusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaaŋ.*

³ Naŋusanan galenan lipat. Ale aGot biɖam həni, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberinŋ gaɖulani, naŋisal hən ləbetəlmam, hən ləbiɖpair dan nəsaaŋ salit tətəs am, ebuer. Nəboŋ namial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ lototubat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəpəl mai aNunun aGot,

⁵ nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruən siGot, nəboŋ lotosəsələnŋ hən nədaŋan hən nəboŋ bəgəmai len natahan pipihəbələn aGot,

⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberinŋ gaɖulani, naŋisal hən ləbetəlmam, hən ləbiɖpair dan nəsaaŋ salit tətəs am, ebuer. Lomədəs bun galito, husur, ehum lotoɖos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan eɖim naus enan, natit gail lutov, luŋvan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi həni, ehəhəvur həni.

⁸ Be nətan biša, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən natideh. Hum ma aGot bišeməle həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit piši, naut kəmas namttokəmaienan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttoḱad naŋit gail lotovoi am: nadələmian samit mai naŋide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaaŋ salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon iboŋboŋ hən nauman samito, mai na-ləmas-buni-an samito hən nahəsən. Arumasil nəboŋ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttoḱole tia, ale hum məttoḱol tabtab həni sal.

¹¹ Be namtoləŋon masuŋ ke, gamit piši mitidaŋ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətələboi buni ke, dereh mitikad piši nəsə məttovatvat viri.

¹² Samtipetəmas, be mitigol tətəv hum alat lotokad nəsə aGot tokel gati. Len nadələmian mai na-toh-mədəu-an, ludaŋ buŋ nəmauran todaŋ vir ləbikad nəsə aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəboŋ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aApraham, husur səkad nəhes ideh totoyaly səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsən gaɖag.

¹⁴ Ikel mai aApraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbəgəm vi bathudud bišoɖur vəha-soɖsoɖur am”*

¹⁵ Bəti len nə-daŋ-buri-an san aApraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsə aGot tokel gati.*

¹⁶ Nəboŋ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsən nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, emələs. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləbisor balbal husuri am.

¹⁷ Len naŋide tomaienan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsə tokel gati ləbələboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel boŋ ideh.

¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsən. Nateru enan arsaləboi arbəgəgel boŋ ideh husur aGot saləboi bəlibliboŋ boŋ ideh. Imaienan, len eru enan, gidat dattosəb naut nasusuaan len gai, datoləŋon ivoi habat am len nəlodata hən datbətəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsə aGot tokel gati ke, datbikade balai.*

¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datberinŋ nəlodat lan. Ta mo len naim siGot, ikad nabiltikaliko totahətah kəkəl hən naut tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-viri-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,*

²⁰ husur aYesu eil a mo, ebisutur sidato tia. Egəm vi biltihai tutumav sidato vi sutuai surŋan aMelkisetek ta sutuai.*

* 6:2: Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian moŋ naveveuan evi naŋide seJu gail, be len nasoruən ta Kris luke baptaisən hən gələr piši. * 6:2: Uman 18.25, 19.3-6 * 6:6: Ipru 10.26 * 6:8: Gen 3.17-18 * 6:14: Gen 22.16-17 * 6:15: Gen 17.1-2, 18.10, 21.5 * 6:18: Num 23.19 * 6:19: Lev 16.2 * 6:20: Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4

7

aMelkisetek ahai tutumav

¹ aMelkisetek eg boh evi kin hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalal buni. aMelkisetek ebubur mai aAraham nəboŋ aAraham totəlmam dan nabiltibalān tosəhor nakiŋ tovat lan, ale eus aGot hən bivoi hən aAraham.

² Ale aAraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi totariv kuv gail dan alat tobal mai galito. * (Nahəsān aMelkisetek, namilen ke, “aKin hən nanoran,” ale husur tovi kin hən naut a Salem, namilen ke, “aKin hən natəmat.”)

³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboŋ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumān aNatun aGot; evi biltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalalan siMelkisetek. Bathut nəyalalan siMelkisetek, aAraham, abiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi tokade dan nabiltibalān.

⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəŋavur hən natit pisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotopitpitov, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siAraham.*

⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəŋavur tovi siAraham. Ale aAraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek erin navoian siGot lan.

⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriŋ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalalan səhor enan gai toriŋ navoian siGot lan.

⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lovi vanuan ŋai lotoləboi ləbimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, lukele ke tomaur sal.

⁹ Nəboŋ aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datbike, nahəmar aLevi len nəpasusan siAraham lototariv nahudhut tosua dan tosəŋavur, galit am lulavi mai aMelkisetek.

¹⁰ Husur nəboŋ aMelkisetek tobubur mai aAraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siAraham, ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəŋavur mai aMelkisetek.‡

¹¹ Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən ləbivi ahai tutumav ləbeil a mo hən nəvanuan gail hən ləbēhusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən biŋol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən biŋel galito, ahai tutumav tosumān aMelkisetek be sasumān aAron len nahəmar aLevi?

¹² Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

¹³ Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh.

¹⁴ Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan sejutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

aYesu esumān aMelkisetek

¹⁵ Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosumān aMelkisetek egəm tia.

¹⁶ aYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi biimasig boŋ ideh, ipat vi sutuai.

¹⁷ Husur natosian siGot ikel husuri ke,
“Govi hai tutumav vi sutuai,
sumān aMelkisetek

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

¹⁸ Imaienan datoləboii ke, nalo ta mo husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh.

¹⁹ Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋol datbinor len nəhon aGot. Ale aGot igol napisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbēgəm pəpadaŋ hən aGot.

²⁰ Nəboŋ aGot togol napisal veveu enan, ita gati len nahəsān. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, sətə gati len nahəsān.

²¹ Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsān, ike,
“Nasub ita gat na-kel-gati-an len nahəsān,

* 7:2: Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † 7:3: Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol ke esumān səkade. * 7:5: Num 18.21 ‡ 7:10: Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalal səhor nahəmar aLevi len natit pisi.

* 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33 * 7:17: Psa 110.4

ale asike egəgel hən nənanuan san bonj ideh, ike,

‘Govi hai tutumav vi sutuai.’”*

²² Bathut nə-ta-gati-an hən na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navəlan aYesu mau hən bigol pīs na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi səhor ta mo aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta mo. A mo ikad ahai tutumav galenan lotosobur tia, husur nəmatan salito igol nauman salit gail inonj.

²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai.

²⁵ Imaienan, alat lotogəm hən aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hən galito dan nəpanismen tonor hən nəsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hən bisor salito len nəhon aGot.

²⁶ AYesu mau evi abiltihai tutumav tonor hən gidato, husur itoh a tut dan nəsaan hum aGot tohəhəvur həni, sakad natideh tosa lan, iveveu, nəsaan ideh sagol sabinbinjal. Etile dan nəvanuan nəsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat səhor nəmav.

²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hən narivatvat sil nəsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nəsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hən gai hən bilav kuv nəvanuan gail pīsī dan nəpanismen sil nəsaan salito. Igol vəha-sua həni rjai. Ale nəbonj totutumav hən gai gabag natutumavan enan ikabut gol pīs nəsaan.*

²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədanj husur lotovi vanuan tin, lugol nəsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsən egəm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNaton, nəsaan tobuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hən na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nəsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətarhət nəmatu hən nabiltihai bətbətah seKij len nəmav.*

² Eum ei len naut tolo len nəmav, naim nətaṗolen kitin hən nalotuan Nasuḅ aGot toum həni, nəvanuan saum həni.

³ Ahai tutumav pīsī, aGot itabtabuh len galito hən ləbēviol hən naviolan gail maii, ale hən ləbetutumav van həni. Len navide tomaienan, imasil ke abiltihai tutumav sidat mau, gai am ikad natsua hən bətutumav həni.

⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nəvanuan gail tia lototutumav hən naviolan gail van hən aGot hum nalo tokel buni.

⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətovan mai nənahənəh hən nəsa tohum topat len nəmav. Husur enan, nəbonj aMoses pəpadan hən beum hən naim nətaṗolen, aGot ikel nalələgəuan maii ke, “Gigol vahvahur natit pīsī tinor husur nəplan notoṽusan gaiug həni tia len navəhuh.”*

⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoī buni səhor nauman sihai tutumav gail ta mo. Len navide tomaienan, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mo. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoī səhor ta mo.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta mo təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*

⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike,

“Len nəbonj bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an veveu

notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an

notokel gati mai atəmalit ta sutuai,

nəbonj nototəgau navələlito,

hən nəbəsəhar galito dan naut a Ijip.

Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta mo,

imaienan nəlogw ibon hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuḅ aGot nekəmaiegai ke,

“Len nəbonj bəgəmai,

dereh nita gat na-kel-gati-an egai

nikele mai nəvanuan naut a Israel ke:

Dereh nerij nalo sagw gail len nənanuan salito,

ale nitos gat gail len nəlolito.

* 7:21: Psa 110.4

* 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7

* 8:1: Psa 110.1

* 8:5: Exo 25.40

* 8:7: Exo 24.3-8

Dereh nevi aGot salito,

ale levi vanuan sagw gail.

- 11 Ale asike lupar læboian len ginau,
hæn nævanuan bævusan avan tile totoh pəpadan̄ hæni,
o hæn nævanuan bævusan avan am ke,
'Geləboi Nasuð aGot!'

Husur nævanuan pisi dereh leləboi ginau,
alat lotovi ut kəmas mai nævanuan totibau, galit pisi.

- 12 Husur dereh neruðat galit dan nəsaan salito,
ale asike nunau təlmam hæn nəsaan salit gail boŋ ideh am.*

13 Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hæn "na-kel-gati-an veveu," igel na-kel-gati-an ta mo
gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, tēbuer.

9

Nəvide hæn nalotuan ta mo

1 Mitinau na-kel-gati-an siGot ta mo. Ikad nalo gail hæn nalotuan mai naut sua tolo len
navile a pan.

2 Loum hæn naim nətaʔolen enan. Ikad nabiltikaliko totahətah kəkol hæn togol narum̄
toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, namial toməlvru lotopan̄ lan,
mai natev sua mai nabəta lotoviol hæni mai aGot. Narum̄ enan lokisi hæn Naut Tolo.*

3 Beti narum̄ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hæn Naut Tolo Masuʔ.*

4 Len narum̄ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutumav hæn nəhai pəhas lan. Ale ikad
nabokis lotoʔos gat nagol hæn tokabut gole ale lokis nabokis enan hæn Nabokis hæn Na-kel-
gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosh lan, mai nəhai
nəyaran siAron todum̄oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.*

5 A məhat hæn Nabokis ikad nakerupim* hæn namənas siGot, nəhabəlalaru lotosəсах gol
namətan Nabokis tovi naut aGot toruðat nəsaan dan nævanuan gail lan. Be namtsaləboi
namtʔisor vəsvəsai pīs natgalen gagai.*

6 Na nəboŋ lotoutaut pīs natgalenan maienan, ahai tutumav gail ləbīs akis len narum̄
bopita hæn ləbigol nauman salito mōs nalotuan.*

7 Be abiltihai tutumav səboŋ ebiš len Naut Tolo Masuʔ vəha-sua ŋai len nasihau pisi. Len
nəboŋ enan eviol hæn nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nævanuan lotogolge
len natətanan salito.*

8 Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nətaʔolen topat sal, napisal
hæn avan ideh bebiš vi lohoim len Naut Tolo Masuʔ səkamis.

9 Natenan ehum nasoruan kəta mōs nəboŋ ta daməŋjai. Husur naviolan gail mai
narivatvat ahai tutumav lototutumav hæn gail ləsələboi ləbigol nəlon nævanuan lotolotu
bimasil.

10 Husur nəkadun nəvide hæn naviolan mai natutumavan evi nalo hæn nəhanian, namu-
nian mai nakəkasian mōs naveveuan. Nalo galenan lovi hæn niben nævanuan ŋai. Ale nalo
galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol nəvide veveu.

11 Nəboŋ aKristo togəm vi biltihai tutumav hæn natit lotovoi lotovisi tia, ebiš len naim
nətaʔolen toyalal mai tonor səhor ta mō. Naim nətaʔolen enan, avan ideh saum hæni hæn
navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan.

12 Nəboŋ aKristo tobiš len Naut Tolo Masuʔ, sabis len nasihau pisi hum abiltihai tutumav
ta mo lotogole. Ao, ebiš vəha-sua ŋai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhbuluk vi lohoim
hæn bəkəkas kuv nəsaan, be ilav nəda han səboŋ, evi lohoim. Ale len nəda han eʔur kuv
gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai.

13 A mo, ahai tutumav ebul hæn nəda hinani mai nəda heʔbuluk mai nəmasiav hæn
natuhbuluk pəhaʔut† len nəwai, ale igol egiris niben nævanuan lotobin̄bin̄jal len nalo hæn
nibelit biveveu dan nabin̄bin̄jalan salito.*

14 Be nəda hiYesu esəhor masuʔ hæn natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi
sutuai, aKristo, natit tosa toʔbuer lan, etutumav hæn gai van hæn aGot. Imaienan, nəda han
igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat
imasil hæn datbilotu hæn aGot tovi nəkadun nəmauran.

* 8:12: Jer 31.31-34 * 9:2: Exo 26.1-30, 25.23-40 * 9:3: Exo 26.31-33 * 9:4: Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num
17.8-10; Deu 10.3-5 * 9:5: *Nakerupim* evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. * 9:5: Exo 25.17-22 * 9:6: Num
18.2-6 * 9:7: Lev 16.2-34 † 9:13: *Natuhbuluk pəhaʔut* enan, loʔəŋasi, nəmasiav han ŋai ipat. * 9:13: Lev 16.15-16;
Num 19.9, 17-19

¹⁵ Husur natenan, aKристо evi p̄isal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil ḡoḡat len aYesu h̄en l̄eb̄ikad n̄emaurn vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKристо imat h̄en l̄eb̄imakuv dan n̄ep̄anisen tonor h̄en galito sil n̄esaan lotogolgole len na-kel-gati-an ta m̄o.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len n̄emat̄an san anatun gail tile dereh tikad natit san gail, n̄emat̄an sitenan totos gati, timas̄par̄par̄.

¹⁷ Husur n̄eboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be n̄eboŋ tomat, n̄esa tokel gati isarpoh.

¹⁸ Bathut enan, len n̄eda ŋai na-kel-gati-an ta m̄o aGot tolav mai aMoses etubat um.

¹⁹ N̄eboŋ aMoses tokel ur p̄is nakelean todaŋ gail mai n̄evanuan p̄isi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai n̄ep̄ash̄et nahisop, ale etur h̄eni len n̄eda hebuluk mai n̄eda hinani mai n̄ewai, ale eb̄il h̄eni h̄en n̄eda begiris naloŋulat mai n̄evanuan gail p̄isi.

²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai n̄eda h̄en na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡

²¹ Len navide tomaien̄an, igol n̄eda egiris naim n̄etaŋolen mai natit p̄isi h̄en nalotuan lotosuh ei.*

²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit h̄en nalotuan gail luveveu len n̄eda, p̄epad̄aŋ natit p̄isi. Husur asike n̄eda bisel, imabe? AGot asike erubat n̄esaan dan n̄evanuan gail.*

²³ Husur enan, naim n̄etaŋolen len navile eg a pan mai natit p̄isi lotosuh lan luveveu ŋai len n̄eda herivatvat gail. Natgalenan lohum n̄egarutian h̄en natit gail len n̄emav. Natit gail kitin len n̄emav, n̄eda herivatvat sanor h̄en biŋol l̄eb̄iveveu, be naviolan tovoi masuŋ s̄ehori ŋai inor h̄eni.

²⁴ Husur aKристо sab̄is len Naut Tolo Masuŋ n̄evanuan toum h̄eni len nav̄elalito. Naut enan ehum n̄egarutian ŋai h̄en Naut Tolo Masuŋ len n̄emav. Be aKристо eb̄is len n̄emav kitin, ale gagai isor sidato len n̄ehon aGot.

²⁵ Gai etile dan ab̄il̄tihai tutumav tolav n̄eda savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuŋ len nasihau p̄isi. AKристо sab̄is len n̄emav h̄en betutumav dan̄ir h̄en gai.

²⁶ T̄emaian̄an, aKристо t̄emasmat v̄eha-sob̄soŋur van, tuŋbat len natuŋbatan h̄en navile a pan. Be gagai, len n̄eboŋ h̄en nanon̄an h̄en navile a pan, evisi v̄eha-sua tovi nam̄ekot h̄en betutumav h̄en gai h̄en bilav kuv n̄esaan.

²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriŋ n̄eboŋ tonor h̄en gidat v̄isusua datbimat. Len n̄eboŋ enan dereh dateil len n̄ehon aGot len nakotan san.

²⁸ Len navide tomaien̄an, aKристо am imat, etutumav v̄eha-sua tovi nam̄ekot h̄en gai, h̄en bilav kuv n̄esaan sin̄evanuan lotosoh̄ur. Dereh teḡem t̄etas, be savi m̄os n̄esaan sidato. Dereh teḡem h̄en bilav n̄emaurn vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotol̄eŋon masuŋ h̄en l̄eb̄erisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum n̄em̄ol h̄en natit gail lotovoi l̄eb̄eḡemai, be n̄em̄ol savi natgalenan kitin. Naut k̄emas ahai tutumav totutumav len nasihau p̄isi, natutumavan galenan lod̄edas l̄eb̄igol alat lotoḡem h̄en l̄eb̄ilotu, l̄eb̄inor len n̄ehon aGot.

² Natutumavan galenan l̄etal̄eb̄oi l̄etagol n̄evanuan gail l̄etanor len n̄ehon aGot, natutumavan l̄etanon̄. Husur alat lotolotu l̄etanor v̄eha-sua tovi nam̄ekot len n̄ehon aGot, asike l̄etal̄eŋon t̄esa len n̄elolit sil n̄esaan am.

³ Be n̄elolit s̄emasil. Ale natutumavan salit galenan lugol ŋai ke, lotonau t̄elmam h̄en n̄esaan salito len nasihau p̄isi.

⁴ Husur n̄eda hebuluk mai hinani ed̄edas bilav kuv n̄esaan boŋ ideh.

⁵ Imagenan, n̄eboŋ aKристо toḡem vi lan navile a pan, ike, “Gom̄etahun natutumavan h̄en narivatvat mai naviolan, be goutaut h̄en nibegw h̄en n̄ebeviol h̄eni.

⁶ Lop̄eŋas kavkav h̄en narivatvat gail len natutumavan, loviol h̄en natit gail h̄en l̄eb̄ek̄ekas kuv n̄esaan salito, wake ḡesah̄eh̄av̄ur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Noḡem h̄en n̄eb̄igol n̄esa gotol̄eŋoni,

hum lototos husur ginau len naloŋulat tobul.’ ”*

⁸ Met̄ekav aKристо ike, “Natutumavan h̄en narivatvat mai naviolan, narivatvat lotop̄eŋas kavkav h̄eni, mai natit lotoviol h̄en gail h̄en l̄eb̄ek̄ekas kuv n̄esaan, gom̄etahun gail, ḡesah̄eh̄av̄ur h̄en gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

‡ 9:20: Exo 24.8. N̄eboŋ aMoses tok̄emaian̄an, es̄eŋav h̄en na-kel-gati-an siGot ta m̄o. * 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11 * 9:28: Isa 53.12 * 10:7: Psa 40.6-8

⁹ Beti aKristo ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəb̄igol nəsa gotoləjoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta m̄o hən b̄esəjəv hən na-kel-gati-an veveu.

¹⁰ Ale husur aYesu Kristo togol nəsa aGot toləjoni nəboj totutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səbon.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̄isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̄it̄p̄itōv. Be natutumavan hən natgalenan saləboi b̄ekəkas kuv nəsaan boj ideh.*

¹² Be aKristo, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ŋai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən b̄ikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot.

¹³ Len naut enan itoh vir aGot b̄igol naenemi san gail ləb̄evi ut kəmas, hum nakes toriŋ narien gəlar lan.*

¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ŋai, aKristo igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̄evi esan səbon.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaianen. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasub aGot nekəmaiegai ke,
Len nəboj b̄egəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.
Dereh neriŋ nalo sagw gail len nəlolito,
ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,
“Nəsaan salito mai natit lotogol gail tobur kotov nalo,
asike nunau təlmam hən gail boj ideh am.”*

¹⁸ Imaianen, nəboj aGot torub̄at nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaŋ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-b̄uri-an hən datb̄ebis len Naut Tolo Masuŋ len nəmav.

²⁰ Len nəmatan san aYesu esəjəv hən nəp̄isal veveu, nəp̄isal nəmauran tolavutur len nabiltikaliko vəbar Naut Tolo Masuŋ.

²¹ Ale husur dattokad ab̄iltihai tutumav toyalyal toil a m̄o hən naim siGot,

²² datəgəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKristo igol nəda han egiris nəlodato hən datb̄iveveu, asike datoləjən isa len nəlodat sil nəsaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.*

²³ Datetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləboi datberij nəlodat len aGot hən b̄igol nəsa tokel gati.

²⁴ Datinau nəp̄isal gail hən datb̄evi tarhət sidat gabag hən datb̄eləmas bun gidat gabag mai hən datb̄igol natit tovoi gail.

²⁵ Sa-nəlodat t̄ibov hən nəbonb̄onan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləjən t̄ivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəboj siNasub b̄egəm pəpadaŋ.

²⁶ Datb̄eləboi nakitinan tia, ale datb̄ilekis hən datb̄igol tabtab hən nəsaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləboi b̄ekəkas kuv nəsaan.

²⁷ Be ikad namətahwan ŋai mai nə-vatvat-viri-an hən nəpanismen mai nəhab towunwun hən b̄ihan p̄is naenemi siGot gail balai.*

²⁸ Avan ideh tomətahun b̄igol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləb̄ikel koti ke tomaianen, imat sile, nalolosaan eb̄uer.*

²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonjit nəholit van həni; lotonau ke nəda togol lotoveveu dan nəsaan tovi ut kəmas ŋai, savi natideh; ale lotosor m̄edas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenan imabe? Nəvanuan lotomaianen, inor hən ləb̄ipanis vəsa tibatbat.

³⁰ Husur datoləboi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav nəpurp̄uran mai gaiug hən nəsaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasub aGot dereh tisab səhoti ke nəvanuan san gail lipanis o təbuer.”*

³¹ Nəvanuan b̄itoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enan b̄emətahw habat lan.

* **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̄o aGot itos gat nalo len navat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan. * **10:17:** Jer 31.34 * **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15 * **10:30:** Deu 32.35-36

³² Be mitinau tɛlmm hɛn nɛbɔŋ ta nŋo gail, nɛbɔŋ narni'al hɛn na-kel-uri-an tovoi totubat nias gamito. Mitinau na-il-gɛgat-an samitɔ nɛbɔŋ mɛttɔdaj ður na-lɛŋon-isa-vɛsa-an.

³³ Len nɛbɔŋ galevis nɛvanuan losɛvar gamito, lomɛdas tabtab hɛn gamito len nɛhon nɛvanuan gail. Len nɛbɔŋ tile am mɛtovi tarhɛt silat alaten lotomadas masuŋ hɛn galito.

³⁴ Mɛtukatɛpɔl hɛn na-lɛŋon-isa-an silat lototoh len naim bɛbanjis. Nɛbɔŋ alat lotoil a nŋo lototariv kukuv pɛs natit samit dan gamito, mɛtudaŋ hɛni len nakɛkɛman, husur mɛtolɛboi tia ke, gamit mɛtukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai.

³⁵ Na-il-ðuri-an len nadɛlomian samit satimasig husur nakonpɛrɛpɛran han etibau.

³⁶ Mitimaskad nɛ-daj-ðuri-an hɛn ke, nɛbɔŋ mɛttogol nɛsa aGot tolɛŋon gail, dereh mitikad nɛsa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,

“Asike idareh atenan togɛmɛmai dereh tevisi
ale asike evɛlo.

³⁸ Ale nɛvanuan sagw tonor dereh tikad nɛmauran tokitin,
husur eriŋ nɛlon len ginau.

Ale bɛrus tɛlmm, asike nɛhɛhɛvur hɛni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus tɛlmm vɛmasig. Datovi silat lotokad nadɛlomian len aGot, lotokad nɛmauran.

11

Nadɛlomian

¹ Be nadɛlomian evi sa? Nadɛlomian evi na-lɛboi-buni-an ke nɛsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi nalɛboian ke nɛsa datsakɛta risi, ekitin, nɛ-lon-uri-an ebuɛr.

² Bathut nadɛlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadɛlomian datolɛboi sɛhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit pɛsi am. Imaienan, len nɛsa datsalɛboi datbɛrisi, aGot igol natit pɛsi dattolɛboi datbɛrisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi avan. Len nadɛlomian aApel etutumav hɛn naviolan tovoi sɛhor naviolan siKen. Bathut nadɛlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehɛhɛvur hɛn naviolan san. Ale naut kɛmas aApel tomat sutuai tia, len nadɛlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadɛlomian aEnok sɛkad nɛmatan, husur aGot ilav kuvi vi mɛhat. Avan ideh sɛsaŋ niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hɛn tolav aEnok vi mɛhat, aGot ikel koti ke tohɛhɛvur hɛni.*

⁶ Ale nadɛlomian bɛbuɛr len nɛvanuan, edɛdas ðigol aGot bɛhɛhɛvur hɛni. Husur avan ideh togɛm hɛn aGot, timaskad nadɛlomian ke aGot totoh, mai toviol hɛn nakonpɛrɛpɛran mai alat lotopɛspɛs kitevi hɛn lɛbɛlɛboi.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namɛtahwan hɛn nɛyalalan siGot, mai len nadɛlomian, aNoah eum hɛn nɛak hɛn bɛsusuan nɛbathudud san lan dan nilev topul. Len nadɛlomian san, aNoah isaŋ sɛhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot eriŋ ke aNoah inor len nɛhon bathut nadɛlomian san.*

⁸ Len nadɛlomian, aAraham igol husur nɛsa aGot tokisi hɛn ðigole. Nɛbɔŋ aGot tokisi hɛn bɛriŋ naut totohtoh lan hɛn bɛvi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kɛmas salɛboi naut bɛvi lan!

⁹ Len nadɛlomian aAraham itoh len naim nɛtaɛpolen hum amɛtbɛs, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale alsak, anatun aAraham, mai aJakop, amɛhaibɛn, gɛlar am arutoh ei maianan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.*

¹⁰ Husur aAraham ekɛta vir nabiltivile tokad nɛpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nɛplan han mai toum hɛni.*

¹¹ Len nadɛlomian siAraham, aGot igol aAraham elɛboi bɛgɛm vi tata, naut kɛmas tovi haŋut tia, mai naut kɛmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai elɛboi bɛriŋ nɛlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.*

¹² Naut kɛmas aAraham tovi haŋut buni tia, bɛ sɛmat sal, gai evi nɛkadun nɛpasusan tosɛbur. Lusɛbur hum narnɛso gail len nɛmav, ale hum nabion bitas, nɛvanuan edɛdas bɛvuruŋ gail.*

¹³ Nɛvanuan galen pɛsi loil gɛgat len nadɛlomian salito van vɛbar lotomat. Lɛsɛkad natit aGot tokel gati ke lɛbikad gail balai; bɛ losuh sutuai hɛn lotoris natgalenan ta tahw buni

* **10:38:** Hab 2.3-4 * **11:3:** Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * **11:4:** Gen 4.3-10 * **11:5:** Gen 5.24 * **11:7:** Gen 6.13-22

* **11:9:** Hɛn naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22 * **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:**

læbægəmai, ale lohəhəvur. Ale lukel koti ke lotovi metbəs lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən bægəm vi naut a im salito.

¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotorinj, lətələboi lətətəlmam vi lan.

¹⁶ Avil loləŋon masuṽ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsə hən lotokisi hən aGot salito, ehəhəvur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua mōs galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke bəbunus tas nadələmian siAraham ke bimbə, aAraham, len nadələmian san, eviol hən aIsak hən bətutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tişəbur, gai eutaut hən bətutumav hən anatan tosua ŋai,

¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan sam̄ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*

¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi bīgol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datbike, ehum aAraham tokad tətəs hən aIsak totələmam dan nəmatan.

²⁰ Len nadələmian, aIsak eus aGot hən bivoi hən anatan gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail læbægəmai.*

²¹ Nəboŋ pəpadan hən aJakop bimat, len nadələmian, eus aGot hən bivoi hən anatan aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatəhw, ilotu hən aGot.*

²² Nəboŋ pəpadan hən aJosef bimat, len nadələmian, isor husur nəboŋ alat a Israel læbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ læbivan lipat nabələsun gail van.*

²³ Nəboŋ lotopas aMoses, len nadələmian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbēbur kotov nalo sekij.*

²⁴ Nəboŋ aMoses totibau, len nadələmian, emətahun nəvanuan gail læbəkisi hən anatan anatvavin aFero.†

²⁵ Emətahun nəsaan husur togol nahəhəvuran tomidol ŋai, be ilekis hən bikatəpol hən nəmauran todan nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.

²⁶ Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail læbesəvari, ehəhəvur hən bələŋon bisa mōs Kristo bægəmai, səhor hən bikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpūrpuran aGot bəviol həni maii balai.

²⁷ Len nadələmian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekij, husur etəgau gat nəpīsal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədəs læberisi.‡

²⁸ Len nadələmian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametəkav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike bībar ahai a mō salit gail.*

²⁹ Len nadələmian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətəs Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoko læbēhusur galito, lomun, lumat pīsi.*

³⁰ Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmaribon toməlvru, len nadələmian, nəvod hən nabiltivile enan iteh.*

³¹ Mitinau aRahap tōpur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit pīsi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhəvur hən artotoh maii. Ŋa len nadələmian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

³² Ikad isəbur am hən nəbikele, be namityal ebuer hən nəbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJeftah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail.§

³³ Len nadələmian, nəvanuan galenan lugol natit isəbur. Luḅal mai nakinj naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboŋ lotoil a mō hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləŋoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke læbikade. Len nadələmian lugol nabuŋon nalion gail ekakol.*

³⁴ lugol nəhab topan habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naḅu nəbalan. Ləsədan be nədanjan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltibalan, luḅal mai navəshəsoltia hən nametbəs gail van lohut galito.*

* 11:13: Gen 23.4; 1Chr 29.15; Psa 39.12 * 11:17: Gen 22.1-14 * 11:18: Gen 21.12 * 11:20: Gen 27.27-29, 39-40

* 11:21: Gen 47.31, 48.1-20 * 11:22: Gen 50.24-25; Exo 13.19 * 11:23: Exo 1.22, 2.2 † 11:24: Exo 2.10-12.

Alat a Ijip lokis akinj salit gail hən aFero. ‡ 11:27: Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akinj, samətahw lan, emətahw husur naIpuru gail lomətahun læbēhusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an. * 11:28: Exo 12.21-30 * 11:29: Exo 14.21-31

* 11:30: Jos 6.12-21 * 11:31: Jos 2.1-21, 6.22-25 § 11:32: Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jeftah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30

³⁵ Len nadəlomian, alatpəhəvut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətəhun ləbipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədəs bun galit van lumat sile. Ludam̄ hən ləbimat maienan hən ləbikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta m̄o husur iʋan hən nəmauran vi sutuai.

³⁶ Ale nəvanuan galevis losəsəloŋ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbanjisan hən natsen len naim bəbanjis.*

³⁷ Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən nəbu nəbalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupar tite, nəmauran salit idan, nəvanuan gail lomədəs tabtab hən galito.*

³⁸ Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsanor kasi hən ləbitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toʋəbesw mai len nəvəhuh gail, losusuah len nəburhuvat mai nəbur gail len tan.

³⁹ Alatenan ta m̄o, Got isor sal suh galit pisi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke ləbikade balai galit ideh səkade.**

⁴⁰ Husur aGot eutaut hən natsua tovovoi səhor ta m̄o m̄os gadit pisi, hən ke, len nəbonan mai gidato ŋai, galit loləboi ləbikad nəvit na-kel-gati-an pisi san.

12

AGot igol datupanis hən bəvusan gidato

¹ Alatenan ta m̄o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan am. Imagenan, husur dattokad nəbilituluʋoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hən nəmauran, datebubulan natit pisi tomələs gat gidato, mai nəsaan tomədmədau hən dattovisivi lan. Ale len nə-dan-ʋuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriŋ gidat lan.

² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovrurur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan ʋur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hən nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hən nəbilitihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todaŋ ʋur nahur sasa len nəvələn nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hən asike mətbikad na-ləŋon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biʋov hən nəmauran samito.

⁴ Mətuʋal hən nəsaan binonŋ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəʋalan enan.

⁵ Ale nəlomit ibonŋbonŋ hən nasoruan aGot tokel mai gamit hum anaton gail hən biŋol mətbələŋon bivoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau nəpusanan hən nəpanismen siNasub aGot
hum tovi ut kəmas.

Nəbonŋ bəsiʋoh len gaiug,
sa-nələm̄ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,

Nasub aGot eʋusan alat gai toləmas bun galito,
ipansəm galit pisi

gai todaŋ hən lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidanŋ ʋur nəpusanan hən nəpanismen, husur nəvide aGot tokade len gamito esuman məttovi anaton gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansem hən bəvusani a? Ao!

⁸ Anaton aGot gail pisi lukad nəpusanan hən nəpanismen. Be bəʋuer len gamito, mətovi natətai nəpisa, mətsavi natun kitin.

⁹ Gidat pisi datukad atəmadat gail hən navile a pan. Lupansəm gidat hən ləbəvusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hən aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriŋ gidat len nəvələn hən datbimaur!

¹⁰ Atəmadat gail lupansəm gidato len namityal galevis ŋai m̄os nanoran hum tovi len nənauan salito. Be aGot ipansəm gidato m̄os nanoran hən bevi tarhət sidato hən datbikatəpəl hən nəboruan san.

* 11:35: 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * 11:36: 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * 11:37: 2Chr 24.21

** 11:39: Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta m̄o lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke ləbikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəbonŋ aGot Bəsəvat aKristo gəmai, be ləsarisi len nəmauran salit gail. * 12:2: Psa

110.1 * 12:6: Pro 3.11-12

¹¹ Nəboŋ nəpanismen mōs nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhəvur həni, husur eʋənas! Be a tahw, iʋan hən natəmat mōs alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

¹² Imagenan, navəlamit lotomərav sədaŋ, nakobkob nariemit lotogau, lidan!

¹³ “Mitigol naʋisal gail linor mōs nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit bətiles, be hən ləbimaur.*

Səsəloŋ husur naləlagauan aGot tokele

¹⁴ Mətehisi hən mətbitoh len natəmat mai nəvanuan ʋisi; mətehisi hən mətʋidaŋ len aGot, mai hən mətʋevi esan səbon ŋai. Avan ideh asike ʋidaŋ len aGot, asike ʋevi siGot, mətunau ke ʋeris Nasuʋ a? Ao, asike erisi boŋ ideh.

¹⁵ Məteləlagau hən gamit ideh asike ʋetəgau suluʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ totov, igol nəmauran samit idaŋ, ale emədas masuʋ hən isobur.*

¹⁶ Gamit ideh satigol naitian tosa, satesumian aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a mō, be idaŋ hən na-il-a-mō-an san hum ahai a mō, hən ʋihan nasiloh nəhanian sua.

¹⁷ Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən ʋeriŋ navoian lan hum ahai a mō, be ikad namətəhusian ŋai. Naut kəmas aEsau totanʋisi, edədas ʋegəgel hən navit nəsa togole tia.†

¹⁸ Mətsəgəm vi lan navəhuh məttoləboi mətʋibari hum alat seIsrael ta mō. Galit lovi lan Navəhuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iʋas galito.

¹⁹ Losəsəloŋ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəvanuan lotosəsəloŋ həni loŋir aGot hən asike ʋikel nasoruan ideh am.‡

²⁰ Lomətəhw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ʋibar navəhuh egai, mitimastubuni.”*

²¹ Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətəhwan, ike, “Nupab len namətəhwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsəgəm vi lan navəhuh enan.

²² Be gamit mətogəm vi lan Navəhuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosobur vəsa lubonbon len nabiltikemkeman.

²³ Mətogəm vi lan nabonbonan silat lotovi natun aGot, ahai a mō san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən aGot tokot hən nəvanuan ʋisi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon.

²⁴ Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel.§

²⁵ Samtemətəhun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ŋai, ale alat seIsrael lotomətəhun naləlagauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaianan, gidato datʋipair dan aGot len nəmav, mai naləlagauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boŋ ideh.*

²⁶ Len nəboŋ enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ŋai, be nəmav am.”*

²⁷ Len nasoran “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit ʋisi ta mō aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ŋai ləbipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipihabəlan todədas ʋekur, husur natenan, datepul hən nasipaən, ale datilotu hən aGot len navide gai ʋehəhəvur həni, datilotu həni len namətəhwan mai nəmaŋmaŋan hən nəyalyalan san.

²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puŋpuŋ natit ʋisi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab sunian məttovi latmiʋan.

² Sa-nəlomit tibonboŋ hən mətʋehəhəvur hən nametʋos ʋitoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienan hən nametʋos gail, lukad aŋel gail lototoh lohoim salito be ləsaləboii.*

* **12:13:** Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * **12:15:** Deu 29.18 † **12:17:** Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ **12:19:** Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * **12:20:** Exo 19.12-13 * **12:21:** Deu 9.19 § **12:24:** Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * **12:25:** Exo 20.22 * **12:26:** Hag 2.6 * **12:29:** Deu 4.24 * **13:2:** Gen 18.1-8, 19.1-3

³ Sa-nələmit tibonboŋ hən alat lototoh len naim bæbanjıs. Mitinau galito, nələmit titanjıs galito hum məttotoh mai galit len naim bæbanjıs. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləŋon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəŋasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit pisi məterin nələhan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hən nələhan tebiŋbiŋjal, namilen ke, alarmisoan aridaŋ len nələhan səlaru. Husur aGot dereh tisaḅ səhoti ke, nəvanuan togol naitian toḅur kotov nələhan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

⁵ Len nəmauran samito samtələŋon masuḅ hən nəvat, be mətehəhəvur hən nəsa məttokade. Husur aGot ike,

“Asike noriŋ gamit boŋ ideh,

asike noriŋ gaḅulan gamito.”*

⁶ Imaienan asike nomətahw hən nəḅbike,

“Nasuḅ evi na-vi-tarhəte-an sagw,

asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsa nəvanuan ŋai

toləboi biŋole hən ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a mō hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naḅit nəmauran salit gail, ale nadələmian samito tesurḅan nadələmian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai.

⁹ Imaienan nəpusanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən məḅbikad nədaŋan len nələmito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan səvi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaḅolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsələboi ləḅihan ei.*

¹¹ A mō abiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuḅ hum naviolan hən bəkəkas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be loḅəŋas piis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaḅolen gail lotokir lan.*

¹² Len naḅide tomaienan, aYesu am evivile dan naḅiltivile, eləŋon isa habat, imat hən nəda han biikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləḅevi siGot səḅon ŋai.*

¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nətaḅolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datḅikatəḅol hən na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrae, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləḅisor mədas gidato hum lotogole hən gai.

¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad naḅiltivile hən datḅitoh tin lan vi sutuai; be datudon kitev naut a im bəgəm balai.*

¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav tabtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naḅit nabuḅodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

¹⁶ Ale sa-nələmit tibonboŋ hən məḅbiŋol navoian, mai hən məḅḅevi tarhət silat lotomiḅol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot toḅəhəvur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a mō hən gamito len Nasuḅ lotokele, məterin gamit len navələlito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən ləḅeum len nahəhəvuran, səvi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tuḅ tabtab mōs ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləŋon masuḅ hən namḅbikad naḅide tonor ŋai, len natit pisi namḅbiŋole.

¹⁹ Nələŋon masuḅ hən məḅḅisor tuḅ ke, aGot tidam hən natəlmaman sagw hən nəḅəgəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi naḅiltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmat tigol məteḅul hən natit pisi tovoi tonor hən məḅbiŋol nəsa toləŋoni. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit pisi bəhəhəvur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

* **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3

* **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləḅihani. Namilen ke, alat lotohusur naḅide hən nalo ta mō hən ləḅiveveu, o hən ləḅinor len nəhon aGot, lodədas ləḅikad nəmauran kitin aKristo tomat hən datḅikade. * **13:11:** Lev

16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16

²² Bathudud nadəlomian noləŋon masuŋ hən mətbəsəsəlonj husur nasoruan sagw hən biŋol mətbələŋon biŋoi am len nəlomito, husur nalobulat napisulan egai nototosi van hən gamito, epitol ŋai.

²³ Nuke məteləboii ke, awawa sidat len nadəlomian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbaŋjis. Gai bəgəm tutut, dereh nitah maii hən namrəbəgəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan p̄isi lotoil a mo hən gamito, mai nəvanuan p̄isi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit p̄isi.

* 13:23: Uman 16.1

James

Nalobulat napolisulan aJames totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJames, aʋan aYesu matmat, toil a mo hən naut siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi. Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai naKristen gail naʋide tovoi hən ləbikade hən ləbidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJames itos nalobulat napolisulan egai moʋ ase?

Itosi moʋ naKristen gail len naut piʋisi.

AJames itosi ŋais?

Hum ma totosi pəpadan hən nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naʋu gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran biʋan, dan buri. Gəbikə gəbiŋol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋjonian sarŋ igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəbiŋolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole eʋusani ke gukad nadəlomian len aGot o eʋuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naʋide avan ideh tokade eʋusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o eʋuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naʋide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətbələboi nəsə tovoi be asike mətbigole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol məttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən bigole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, dan bur na-ləŋon-isa-ʋəsə-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuʋ moʋ gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh biʋal sob dan nakitinan, viroh təlmam həni hən aGot bəruʋat nəsaan san dani (5.19-20)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aJames notovi naslev siGot mai siNasub aYesu Kristo, nuke, "Ivoi," van hən nahəmar toʋəŋavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh viʋisua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todan

² Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mətbətut len natit tiltile ləbiŋol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai.

³ Bathut mətoləboi ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, nagol-kitevi-an galenan lugol nə-dan-buri-an len gamito.

⁴ Nauman hən nə-dan-buri-an timasvan van vəhav, hən ke nəboruan samit biŋor buni, asike nədan hən nəboruan samito bəntidol boŋ ideh.

⁵ Gamit ideh biʋar mitisau hən nəmauran tonor mai naʋide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuʋ mai nəvanuan piʋisi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug siʋe.

⁶ Nəboŋ gəbeusi, usi len nadəlomian, nəloŋ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eʋuvi vi məhat, epus, eʋi pan.*

⁷ Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasub biʋlav natideh maii,

⁸ ikad nənauan toru, eʋedas bəhusur naʋisal toʋua ŋai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsəl mai nəvanuan topul hən natite

⁹ Nəvanuan nadəlomian ideh beʋi ut kəmas o beʋi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke təhəhaʋur, husur aGot eputsani tia.

¹⁰ Be nəvanuan tokad natite; aGot biŋol gai beʋi ut kəmas, ivoi ke təhəhaʋur həni, husur dereh nəmauran san təntidol hum napusit naliol.

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19

* 1:5: Pro 2.3-6

* 1:6: Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han.

¹¹ Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis soʔuer həni van vəmat, imasig maii.[†]

Nətalalan hən nəsaan

¹² AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləb̄igol kitev nadələmian san ke imabe. Nəboŋ biɗan̄ bur gail, dereh aGot tilav nəprais hən nəmauran kitin maii, nəprais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alat lotoləmas buni.

¹³ Avan ideh, natit biɗaltal ke tigol nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas biɗaltal ke aGot tigol nəsaan, mai aGot gabag sətalal ke nəvanuan gail ləb̄isa boŋ ideh.

¹⁴ Avil nəvanuan viʔusua, naləŋonian san tosa gail lutaltal ke tigol nəsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut.

¹⁵ Beti nəboŋ naləŋonian tosa totian, ipas nəsaan. Nəboŋ nəsaan enan togəm tibau, ipas nəmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit piʔi, samtedələm nagəgərasan husur aGot!

¹⁷ Naviolan piʔi lotovoi, naviolan piʔi lotonor buni, loğəm len aGot a məhat togol namtial piʔi len nəmav. AGot sagəgel hun nəm̄ol torusərus.

¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nəmauran veveu mai gidato, hən datb̄ehum navit metəkav len natit piʔi gai toum həni.

Nasəsələŋan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit piʔi, məteləboi səhot nategai: Gamit piʔi məteutaut tabtab hən mət̄besəsələŋ, samtisaʔsaʔut hən mət̄biʔor, samtisaʔsaʔut hən nəlomit biɗan̄paŋ^{*}

²⁰ bathut nəlol paŋpaŋ siŋəvanuan edədas biğol səhot nanoran aGot toləŋoni.

²¹ Imagenan, bubulan nəbiŋbiɗalan mai nəsaan topat sal, dan nəmauran samito. Nəlomit temədəu ale səsələŋ husur nasoruan aGot toriŋi len nəlomito, husur eləboi biɗav kuv gamito dan nəsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsələŋ kəmas həni ŋai. Mət̄besəsələŋ həni be asike mət̄biğol husuri, mətogəras səb̄omit hən gamito.

²³ Avan ideh tosəsələŋ hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esum̄an nəvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakələs.

²⁴ Nəboŋ toris nəhon tonon, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon ibon̄boŋ hən nənahənəh han.

²⁵ Avil nəvanuan tobunus vəhvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nəsaan satəgau gat nəlon am, atenan bəbunus tabtab həni, asike nəlon biɗon̄boŋ hən nəsa tobunusi, tosəsələŋ həni, be biğol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.[‡]

²⁶ Avan ideh biɗau ke aGot tohəhəvur hən nalotuan san, avil asike biw̄ol hən nasoran san biʔoi, egəras gai gabag ale nadələmian san evi naut kəmas.

²⁷ Navide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuʔ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail mai namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sam̄.^{*}

2

Giğol tēpitov̄ van hən nəvanuan piʔi

¹ Bathudud sagw, husur məttokad nadələmian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasuʔ toyalyal, navide samit gail tēpitov̄ van hən nəvanuan piʔi, ideh satile.^{*}

² Nəboŋ məttokad nəb̄onb̄onan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navələn bəgəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, bəgəmai, mitimab hən gəlaru?

³ Mətbəkəta təban gai tosun nahurabat bilbil, mət̄bikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətəh gegai,” avil mət̄bikel mai naməsəl ke, “Geil ei o gebətəh len tan bathuriegw.”

⁴ Mət̄biğol biɗaienan, mətopəpəhw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoʔ-həni-an samito isa husur nənauan hən nəsaan məttokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit piʔi, səsələŋ! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləb̄epul hən nadələmian, ale hən ləb̄ikad natohan pipi-habələn balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade.

[†] 1:11: Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7 ^{*} 1:19: Ecc 7.9 [‡] 1:25: Nalo aJames tosor husuri savi nalo piʔi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu today ke datimashusur tabtab həni. ^{*} 1:27: Isa 1.17, 23 ^{*} 2:1: Job 34.19; Lev 19.15

⁶ Wake gamito, mætomædas naməsəl gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomædas gamito, liv gargar gamito vi lan nakotan? Evi alat lotokad natite boh!

⁷ Galit lusor mædas nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən mættoṽati husur mættovi esan.

⁸ Mæthigol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mætugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpədaŋ hən gaiug surmān gotoləmas bun gaiug gabag.”*

⁹ Avil mætbeputsan avan ideh mæhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mætugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaḅ səhoti ke mættovi nəvanuan na-bur-kotov-nalo-an.

¹⁰ Husur avan ideh togol natit p̄isi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosa ŋai, gai eḅur kotov nalo kavkav, ale inor hən ḅipanis sile.

¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toḅur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike gəḅigol naitian toḅur kotov nəlahan, be gəḅigol nəvanuan ḅimat husur naləŋonian sarŋ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.*

¹² Len nəsa gotokele, nəsa gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoṽ hən nəmauran sarŋ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsaan satəgau gat nəloḿ am.

¹³ Husur asike nəloḿ ḅitanjis nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboŋ ḅekəta bunus nəsa gotogole. Be nəloḿ ḅitanjis nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titanjis gaiug nəboŋ ḅepəpəhun navoian dan nəsaan.

Nadələmian mai nagolean

¹⁴ Bathudud sagw, gəḅikel ke gotokad nadələmian be gəsagol natideh hən ḅəvusani, nadələmian sarŋ evi tarhət sarŋ mabe? Nadələmian tomaianan edədas ḅilav kuv gaiug dan nəpanismen.

¹⁵ Avān o aṽavinem len nadələmian ḅipar hurabat o hanian akis,

¹⁶ ale gamit ideh ḅikel maii ke, “Ivoi, natəmat tipat len nəloḿ, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gəḅilav nəsa tom̄idol həni maii, govi tarhət san mabe?

¹⁷ Len navide tomaianan, nadələmian ḅipat səḅon, asike ḅigol natideh, nadələmian enan imat, savi natideh.

¹⁸ Avil avan ideh ḅike, “Gaiug gukad nadələmian, ginau nugol natit tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gəḅəṽusan nadələmian sarŋ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsa tovoi notogole, dereh nəṽusan nadələmian sagw.”

¹⁹ Gəḅədələmi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be natəmat gail am lodələm natenan, ale lomətəhw, lupab lan.*

²⁰ Gumelmel! Gəsələḅoi səhoti sal a? Nəboŋ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan savi natideh.

²¹ Atəmadat ta situai, aAraham igol nəsa hən aGot toriŋi ke tonor len nəḅon? AGot eriŋi ke aAraham inor len nəḅon nəboŋ aAraham toviol hən aIsak, anatun, len nəmel tutumavan.*

²² Imaiegai: Nadələmian san mai nəsa togole aroum ḅonḅon. Nəsa togole evurvur nadələmian san.

²³ Ale natosian siGot isarpoh toke, “Araham edələm nəsa aGot tokele, ale aGot eriŋi ke aAraham inor len nəḅon husur nadələmian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.*

²⁴ Imasil ke aGot eriŋi ke nəvanuan inor len nəḅon husur nəsa nəvanuan togole, savi husur nadələmian nəvanuan tokade lan ŋai.

²⁵ Imaianan am hən aRahap, napəhaṽut ta Jeriko ta mō toḅur hən niben. AGot eriŋi ke inor len nəḅon husur nəsa alitenan togole nəboŋ tosusuan aḅai piŋpisul gail ale tosaṽat galit vi lan naḅisal tile sua.*

²⁶ Nəboŋ nanunun toḅuer len nəvanuan, niben imat. Len navide tomaianan, nəboŋ nagolean sətah mai nadələmian, nadələmian enan imat.

3

Nawolan hən nameam̄

¹ Bathudud nadələmian, gamit isoḅur samtegəm vi hai pusan. Mətevis ŋai. Husur mətələḅoi ke dereh aGot teḅunus kitev nəsaan len nəmauran mai naḅusanan sinamit namttovi hai pusan, səhor nəvanuan tile gail.

* 2:8: Lev 19.18 * 2:11: Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlöl paŋpaŋ sarŋ o naləŋonian sarŋ ŋai. * 2:11: Exo 20.13-14; Deu 5.17-18 * 2:19: 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * 2:21: Gen 22.1-14 * 2:23: Gen 15.6 * 2:23: 2Chr 20.7; Isa 41.8 * 2:25: Jos 2.1-12

² Len naʋide tosoʋur gadit ʋisi datusab van. Avan ideh asike bisor bisa len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləʋoni, eləboi biwol hən gai gabag kavkav.

³ Nəboʋ datʋerij natuhmetəlai len nabuʋon nahos hən biʋol nəsa datʋeləʋoni, datoləboi datbiwol hən niben kavkav.

⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi biwol hən nəwag enan hən natuhʋos wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləʋoni, naut kəmas nəlan today.

⁵ Len naʋide tomaianan namean nəvanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləboi ʋepəʋas nabiltilililai.

⁶ Namean nəvanuan tosor ehum nəhab enan. Len niben nəvanuan, namean evi nəkadhut naʋide hən nəmauran tiltile ʋisi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav. ASetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan epəʋas ʋis naʋisal hən nəmauran san kavkav.

⁷ Nəvanuan eləboi biʋol narivatəvat mai nəman mai natit tokəlah mai natit tomaur len tas lototiltile ləʋəhusur nəsa toləʋoni.

⁸ Be səkad avan ideh toləboi biʋol namean ʋəhusur nəsa toləʋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toʋəur lan. Epul hən nabəhi togol nəmatan.

⁹ Nameadato isal suh Nasuʋ, aTəmadato, ale nameadat enan ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosumʋan gai.*

¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar ʋisi arovivile len nabuʋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke natenan satimaienan.

¹¹ Nabəko tosa ŋai eʋuʋ hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao!

¹² Bathudud sagw gail, nəhai nafik iʋan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iʋan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas edədas ʋəʋuʋ hən nəwai tohol.

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? Bikade, tiʋarʋar len naʋide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit ʋis togole, igol gail len nəlon tomədaʋ, sənau gai.

¹⁴ Avil len nəlomito məʋikad nə-təʋulol-bulosi-an, məʋinau masuʋ hən gamit səʋomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboʋ hən məʋisor mədas nakitinan.

¹⁵ Husur namitisau tomaianan sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail.

¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-təʋulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuʋ hən galit səʋolito, naut enan ikad nətaʋtaʋoran mai naʋide hən nəsaan tiltile ʋisi.

¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveʋ buni, asike asike isa. Eləmas buʋ natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhahai be eutaut hən ʋesəsəloʋ hən nəvanuan tile. Nəlon itaŋis masuʋ hən nəvanuan tile, ale len natit ʋisi togole iʋan hən naʋit tovoi. Igol epitoʋ van hən nəvanuan ʋisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh.

¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol naʋonan ke səkad nəbalan am, ehum galit lumabul namisurhut toʋov, toʋan hən naʋite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləʋoni

¹ Nəbalkabaŋan mai nəbalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləʋonian samit səʋomit gail lotoliv gamito. Naləʋonian galenan luʋal len nibemito mai nəlomito.

² Mətoləʋon nəsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas məʋikade; imaienan mətoʋitʋituh, mətəʋal, mətugol nəmatan mʋosi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni.

³ Ale nəboʋ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi mʋos navoian; mətoləʋoni ŋai mʋos biʋol na-ləʋon-ivoi-an len gamit səʋomito.

⁴ Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriŋ asoan hən bitoh mai naulumʋan tile! Nəboʋ məttogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləboii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən ʋəvi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot.

⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriŋi len gidato, ilekol masuʋ hən gidato. Mətuʋau ke natosian san isor kəmas a? Ao!

⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, "AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nəlolit tomədaʋ, ləsənu galito."*

* 3:9: Gen 1.26-27

* 4:6: Pro 3.34

⁷ Imaienan, riŋ gamito len navəlan aGot. Mitidaŋ þur natəmat ale dereh tigam dan gamito.

⁸ Mətegəm pəpadaŋ təban aGot ale dereh aGot tegəm pəpadaŋ təban gamito. Gamit məttovi vanuan nəsaan, kəkəsəval, mitigol nəmauran samit tiveveu! Gamit məttokad nənauan toru, mitigol nələmit tiveveu.*

⁹ Mitilolosa, mititaŋ, namətarur samit gail lisel! Nəmanmanan samit tegəm vi taŋan, nakemkeman samit tegəm vi lolosaan.

¹⁰ Nələmit temədau len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nəvanuan tile

¹¹ Nəbathudud sagw gail, samtisor mədas gamit gabag. Avan ideh bisor mədas nəbathudud nadələmian ideh, bīsab səhoti ke bīsa, gai isab səhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo səpat len navələm hən gəbīke ivoi o isa, ao, gimasgol husur nəsa tokele ŋai.

¹² AGot səbən ŋai toviol hən nalo, gai ŋai eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Gai səbən ŋai eləboi bilav kuv gidato hən datbimaur, gai səbən eləboi biŋgol datbimasig. Be gaiug savi hən gəbīke nəvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mətesəsəloŋ, gamit məttoke, “Daməŋai o pelan datevi lan nabiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, datevur natit gail, þur həni, ale dereh datesəhor nəvat tisoþur.”

¹⁴ Samtekəmaienan husur mətsaləboi nəsa bəvisi pelan.* Mətsaləboi nəmauran samit timabe. Mətohum nəmavukasw togol naut tobanubənw, ale sədareh toməkaskas.

¹⁵ Ivoy am hən mətbīke, “Nasuþ bələŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.”

¹⁶ Be gagai len nənauan ke məttovoi səhor nəvanuan tile gail, mətusor patpat gamit məhat. Na-sor-sal-suhi-an pīsi tomagenan isa vəsa!

¹⁷ Imaienan, nəboŋ məttoləboi nəsa tonor hən mətbīgole be mətsagole, mətugol nəsaan.

5

Nalələgauan van hən alat lotopul hən natite

¹ Mətesəsəloŋ, gamit məttopul hən natite! Mititaŋ, məteis husur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotogəm hən gamito.

² Nasugurtit məttopul həni imtom tia, nahurabat samit gail, nəbarimom ikat tətər gail gol ke lumadurdur tia.

³ Nagol mai nasilva məttosah tuani itaŋ tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.*

⁴ Nau nəsa məttogole! Mətsavur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke napurpuran salito mətsavuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəŋel gail len nəmav, esəsəloŋ həni.*

⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh məttoləŋoni. Hum naþuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nələmit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan.

⁶ Mətusab səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətbinoŋ dani.

Toh mədau husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadələmian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasuþ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itotoh mədau vir naus bəus len nəboŋ han, hən natit pīsi lototov len tan ləbiivan hən navit tovoi.*

⁸ Gamit am mititoh mədau təbəlav, məteil gəgat len Nasuþ husur nagəman san egəm pəpadaŋ.

⁹ Bathudud nadələmian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasuþ bīsab səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai bəpəpəhun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bəpita!

¹⁰ Bathudud nadələmian, hən mətbələboi na-toh-mədau-an tobəlav len na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsən Nasuþ. Ale mitigol tətəv hən galito.

* 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hən naves 13-14, ris Pro 27.1 * 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23

¹¹ Datunau alat lotodan þur na-ləŋon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsələn ləboi nə-dan-þuri-an siJop, ale mətoris ləboi ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an tobəlav, Nasuþ aGot ivoi masuþ həni.* Husur nəlon Nasuþ itanjis masuþ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit þisi, samtikel nəhes ideh hən þita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes nəvile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao, hən asike aGot þisaþ səhoti ke mitimaspanis.*

Mitisor tuv len nadəlomian, mətevi tarhət gamit gabag

¹³ Gamit ideh bələŋon þisa masuþ, timassor tuv. Gamit ideh bəhəhəvur, timassal suh aGot len nəbe gail.

¹⁴ Gamit ideh bəməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuv mōsi, vəhasi hən naoil len nahəsən Nasuþ.*

¹⁵ Ale na-sor-tuv-an len nadəlomian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasuþ tigol timaur. Ale atenan þigolgol nəsaan, Nasuþ dereh teruþati dani.

¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan hən nəsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuv mōs gamit gabag hən mətþimaaur dan naməsahan. Nəboŋ nəvanuan nanoran tosor tuv, na-sor-tuv-an san ikad nədanan totibau, len Nasuþ eləboi þigol natit þisoþur.

¹⁷ AEljah evi nəvanuan suman gidato, ale isor tuv idan hən naus asike beus. Ale naus səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes!

¹⁸ Bəti isor tuv hən naus beus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, ivan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadəlomian sagw, gamit ideh þipal sob dan nakitinan, ale avan ideh bəvireh təlmam həni, mitinau gat nategai: avan ideh bəvireh nəvanuan nəsaan təlmam dan napisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan hən aGot bəruþat nalilisaan san.*

* 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37 * 5:14: Mak 6.13 † 5:18: Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45 * 5:19-20: Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPita totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhəvur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napolisulan egai ŋais?

Itosi pəpadəŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuŋ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naŋide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todəŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudələmian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbos gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.*

² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttohad naboruan siGot mōs mətbigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətbiweveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas hən mai natəmat tepul səsehov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totəŋis masuŋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur.

⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuŋ len nəmav mōs anatun gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luŋom, asike natideh emədas gail, asike luwav.

⁵ Ale len nədaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vəbar nəsarpoohan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totubət nəboŋ tolav kuv gamit dan nəsaan samito. Evi nəsarpoohan enan gai toutaut hən bəvəhoti len nəboŋ naməkot.

⁶ Mətohhəvur masuŋ təban natgalenan, naut kəmas na-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linəŋ.

⁷ Imaienan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləbigol ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhəb tolatlat kitev nametləi nagol van tovi wai hən bisabi ke toveveu o tokad nəpahsago lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuŋ hən nagol tomasmasig. Ale nadəlomian samit bəkutin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəboŋ hən navisian siYesu Kristo.

⁸ Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətсарisi boŋ ideh. Naut kəmas mətсарisi, mətoring nəlomit idəŋ lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhəvuran məttohadə, nasoruan edədas bikel ləboii.*

⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum navit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta mō lopəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan bəgəm hən gamito, aGot beviol kəmas hən mai gamito. Galit ludəŋ vahvahur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, lous kitevi hən ləbələboii.

¹¹ Len nəboŋ ta mō lunau habat, nəboŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa bəhusuri: naputsanian hən nahəsən mai nəyalalan san. Lunau kitev nəboŋ natgalenan ləbēvisi mai ləbimabe.*

* **1:1:** Nəboŋ toke *metbos* len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metbos len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24 * **1:8:** Jon 20.29 * **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26

¹² AGot ikel vèhoti mai ahai kelkel ur galenan ta mō ke lāsavi tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəboŋ lotokel natgalenan məttomadhasəsəlōŋ həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nədāŋan seNunun aGot, aGot tosəvati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aŋel gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləbələboi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, mətəutaut hən nənauan samito, mətəhulahlul, təgau gat nəlomito. Ale mətəriŋ p̄is nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot bəviol kəmas həni mai gamito nəboŋ aYesu Kristo bəvisi.

¹⁴ Mitigol nəsa aGot tokele hum məttovi anatum gail. Naləŋonian gail lotosa məttofade nəboŋ məttoətətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail.

¹⁵ Avil len natit p̄isi mət̄bigole, mətəsūmān aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san.

¹⁶ Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suŋan ginau notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

¹⁷ Ale aGot, məttokeksi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len naṽide toṽitoṽ van hən nəvanuan p̄isi, nəboŋ toṽəpəhun navoian dan nəsaan len natit p̄isi lotogole. Imagenan, len naṽide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametbəs gail len navile a pan, mətətəŋedur bathurien, mətəmətəhaw len nəyalyalan san.

¹⁸ Husur mətələboi tia ke aGot toṽur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan naṽide kəmas hən nəmauran samito toḡəm len aTəmamit ta sutuai. AGot saṽur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig.

¹⁹ Ao, eṽuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit p̄isi,* aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.†

²⁰ AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satubət hən biŋol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboŋ naməkot galegai mōs gamito.

²¹ Len aKristo mətəriŋ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toṽutsan nahəsən, toŋiŋi toyalyal. Imagenan, mətəriŋ gat nadələmian mai nə-vatvat-viri-an samito len aGot.

²² Nəboŋ məttoŋol tabtab hən nəsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən mətbeləmas bun nəbathudud nadələmian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidan hən mətbeləmas masuṽ hən gamit gabag,

²³ husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu məttofade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu məttofade dereh tipat vi sutuai bathut ke toḡəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai.

²⁴ Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike,
“Nəvanuan p̄isi lohūm naliol,
nəyalyalan p̄isi lotokade ehun napushət naliol;
naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

²⁵ avil nasoruan siNasub aGot ipat vi sutuai.”*

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nəsaan ideh am, mitinor dan nəsaan p̄isi togol nasənahən. Samtelib-liborŋ am; samteŋəŋaras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mədās nahəsən.

² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuṽ hən nasus nakitinan toḡəm ben aGot, hən mət̄bēmuni hən mət̄betibau len nəmauran kitin topat vi sutuai.

³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusaṽ ləboi navoian siNasub, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasub aKristo ehum nəvat nəmauran sua mōs naim siGot, nəvanuan gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi. Mətəŋəm hən aKristo hum gamit gabag məttovi nəvat nəmauran gail hən aGot bəum hən naim san hən nəvat

* 1:16: Lev 11.44-45, 19.2 * 1:19: Kol 1.20 † 1:19: Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan. * 1:25: Isa 40.6-8 * 2:3: Psa 34.8

galenan hən mət̃begəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̃osi. Len aYesu Kristo, mət̃etutumav hən naviolan aGot tohəhāvur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

⁶ Husur len natosian siGot ike,
 “Səsəlön! Noriñ nəvat sua len naut a Sion,
 toləboi biḡol naim bihav mai biñor,
 nulekis həni husur ivoi səhor natit pĩsi,
 ale avan ideh toriñ nəlon lan,
 asike eləḡon isa sil toriñ nəlon lan.”†

⁷ Imagenan, len gamit mət̃tokad nadəlomian, nəvat enan ivoi səhor natit pĩsi, wake len alat səkad nadəlomian, lomət̃ahuni hum nasoruan siGot toke,

“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomət̃ahuni,
 gai egəm vi vat sua ḡai bələboi biḡol naim bihav mai biñor.”*

⁸ Natosian ikele am ke,
 “Evi nəvat togol nəvanuan gail ləbĩpes habetw,
 nəvat totibau togol ləbitech.”*

Lupes habetw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot erinḡi sutuai tia hən ləbĩmagenan.

⁹ Be gamito mət̃ovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlani; mət̃ovi hai tutumav siGot tovi kiñ; mət̃ovi luʋoh hən nəvanuan gai toriñ nahəsən lan, naluvoh san səbən. Mətumagenan hən mət̃bikel ur nəboruan san tovoi mai natit pĩsi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan nam̃ial namənas san.*

¹⁰ A m̃o mət̃savi alat siGot, be gagai mət̃ovi alat siGot. A m̃o aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

¹¹ Gamit notoləmas bun gamit pĩsi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuñan namet̃bos gail, mət̃osuñan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan noñḡi gamito ke, bulatut dan naləḡonian gail hən nibemito lotobal mai nəmauran kitin len nəlomit gail.

¹² Navide hən nəmauran samito len nəhən alat lotokad nadəlomian len nagot gəḡaras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suñan mət̃togol natit tosa gail, nəboḡ ləberis navoian gəbiḡole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəboḡ hən navisian san.

Gol nəsa alat lotoil a mo lotokele

¹³ Hən mət̃behusur Nasub, mət̃erinḡ gamit len navələn alat lotoil a m̃o len navile a pan, naut kəmas tovi akiñ toil a m̃o,

¹⁴ o agavna san gail. Husur akiñ erinḡ galito hum agavna gail hən ləbĩpansem alat lotogol nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi.‡

¹⁵ Gol nəsa tovoi, husur aGot eləḡon ke navoian mət̃biḡole tekəkol hən nabuñon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ḡai.

¹⁶ Mət̃savi slev am be mət̃umakuv tia. Nəmakuvan mət̃tokade, samtinau ke tigol mət̃oləboi mət̃biḡol nəsaan ideh. Ao, mət̃ukad nəmakuvan hən mət̃bitoh hum naslev siGot. Nəsaan səbanḡis gat gamit am, mət̃umakuv dani tia. Mititoh tin len nəmakuvan mət̃tokade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mət̃oləboi mət̃biḡol nəsaan tət̃as. Ao, mət̃ukad nəmakuvan hən mət̃bitoh hum naslev siGot.

¹⁷ Mət̃eputsan nəvanuan gail pĩsi len nənauan samito. Mət̃eləmas bun nəbathudud nadəlomian. Len nalotuan, mət̃emət̃ahw len nəyalyalan siGot. Putsan nakiñ hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

¹⁸ Gamit mət̃tovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, mitidam̃ hən na-il-a-m̃o-an simasta samit gail, mitigol nəsa lotokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodañ taltal, lotosa.

¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləḡonian siGot, mət̃biḡon bur napəḡasan hən na-ləḡon-isa-an sanor, dereh aGot təhəhāvur hən gamito.

* **2:4-5:** Natutumavan gail aGot tohəhāvur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, na-sor-tuʋ-an, na-ləḡon-isa-an m̃os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləḡonian seNunun aGot totoh len nalolito. † **2:6:** Isa 28.16.

Naut a Sion evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * **2:7:** Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * **2:8:** Isa 8.14-15 * **2:9:** Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21 * **2:10:** Hos 1.6, 9, 2.1, 2.3; Rom 9.25 ‡ **2:14:** Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7

²⁰ Mætþíðan þur nabilasian tonor hæn næsaan mættogole, mætosəhor næsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mætþíðan þur na-ləŋjon-isa-an sil navoian mættogole, dereh aGot tehəhəvur hæn gamito.

²¹ Husur aGot ekis gamit hæn mætþívói, naut kəmas na-ləŋjon-isa-an enan. Igol aKřisto eləŋjon isa vəsa mōs gamito hæn mætþígol tətōv həni, husur nəmel rien.

²² Gai sagol næsaan ideh, nabuŋjon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.*

²³ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ toləŋjon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, erinŋ gai len navəlan aGot topəpəhw tonor hæn navoian dan næsaan.

²⁴ AKřisto evus næsaan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hæn datþimakuv dan nəðanŋ hæn næsaan sadito, hum dattomat, be hæn datþimaaur mōs nanoran. Evi niben tomətartar togol mættomaaur!

²⁵ Husur a mō mətəhum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hæn atenan tokətkəta təban nasipsip gail hæn mætþehusuri, gai tokətkəta gol nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit mættōvi pəhəvut mættolah, gerinŋ gaiug len navəlan asoam. Gəbigol bimagenan, naut kəmas ahavut sam asike bigol næsa nasoruan siGot tokele, navide sam dereh tesəhor atenan hæn þerinŋ nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,*

² dereh atenan tebusu navide sam togəm len nəlōm toveveu, dereh tebusu nalotuan sam van hæn aGot ke eməlas.

³ Napəhasan sam, natideh sam tokab, satipat len navurum gotoviri, o nagol gotovəhas nibem həni, o nahurabat gotosuni hæn nəvanuan gail ləþeris gaiug ŋai.*

⁴ Ao, napəhasan sam, næsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəlōm, tevi napəhasan hæn nanunum mai nəlōm toməðau, natəmat topat lan. Napəhasan enan asike iwav boŋ ideh. Napəhasan enan səlani ŋai, aGot ehəhəvur masu v həni.

⁵ Alatpəhəvut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaianan. Galito lulotu hæn aGot ale lugol husur næsa asoalit lotokele.

⁶ Nau təlmam hæn aSarah togol næsa aAraham tokele, tokisi hæn amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboŋ mættodan þur namətəhwan hæn mætþígol natit tovoi gail.

⁷ Imaienan, gamit mættōvi ulumŋan mættolah, gitoh mai asoam len naləboian ke, səðan səhor gaiug, be geputsani len nənauan sam, husur asoam mai ikad naviolan hæn nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigole hæn asike natideh þiþon gol na-sor-tu v-an sam.*

Na-ləŋjon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hæn nəbimaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit þisi mətəgəm sua ŋai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totanŋis gabag hæn gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit teməðau. Samtinau gamito.

⁹ Samtivar təlmam hæn næsaan van hæn avan ideh togol tosa hæn gamito. Samtisor tisa təlmam van hæn avan ideh tosor tosa hæn gamito. Be gol vari len navoian mættous aGot hæn bigole həni. Enan evi naləŋjonian siGot tokis gamito, hæn mætþikad naviolan tovoi, gai totəgau gati mōs gamito.*

¹⁰ Husur natosian siGot ike,
“Gəþeləŋjon nəmauran gəþehəhəvur lan, hæn ke nəboŋ sam gail þívói,
nameam sator tisa,
nabuŋom satelibliboŋ.

¹¹ Gipair dan næsaan, gígol navoian,
gídon natəmat, gam kitevi hæn gəþikade mai nəvanuan gail.

¹² Husur namətan Nasub aGot ekətkəta təban alat lotonor,
nəðariŋan esəsəloŋ hæn na-sor-tu v-an salito,

avil nəhon Nasub ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, mætþíðan mōs mætþígol navoian ŋai, as tígol nasənahhan hæn gamito?

¹⁴ Be naut kəmas mætþeləŋjon þisa vəsa mōs nanoran, aGot dereh tígol navoian van hæn gamito,* ale nəkadumito satevurvur, sagemətəhw len avan ideh, nəlomito satetuhatuh.*

* 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hən naves 24-25, Isa 53.4-6 * 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18 * 3:3: 1Tim 2.9 * 3:6: Gen 18.12 * 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44; Rom 12.17; 1Pit 2.23 * 3:12: Psa 34.12-16 * 3:14: Mat 5.10 * 3:14: Isa 8.12-13

¹⁵ Be len nalotuan hen nəlomito, putsan nəyalyalan seKristo tovi aMasta samito. Ale avan ideh beus gamit hen mət̄bisor husur nə-vatvat-viri-an mət̄tokade, mət̄eutaut tabtab hen mət̄bisor vahvah həni.

¹⁶ Sor mədau sur̄fian atenan totibau səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mət̄bimagenan, nəbōŋ alat lotosor tas naḅoruan samit tovoi, lotoris naḅide tovoi mət̄tokade husur mət̄tovi seKristo, dereh tigol nahurulit tisa.

¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-an samito bevi naləŋonian siGot, ivoi am hen mət̄beləŋon bisa sil navoian mət̄togole, səhor mət̄beləŋon bisa sil nəsaan mət̄togole.

¹⁸ Husur aKristo eləŋon isa vəmat vəha-sua ŋai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat m̄os alat ləsanor hen beḅəhar gamito van hen aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tət̄as.*

¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nabəbanisan len naut nəmatan.

²⁰ Lovi alat ta sutuai ləsgol nəsa aGot tokelkele nəbōŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hen nabiltibot. Len nabot enan, nəvanuan evis ŋai, mələvtor p̄isi, ləsəmat, lumaaur len nəwai.*

²¹ Enan evi nasoruan kəta hen nəbaptaisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəbōŋ ta daməŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hen mət̄bekək̄as kuv nab̄iŋb̄iŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hen aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo.

²² Atenan evi məhat vi lan nəmav, ebətah len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a m̄o mai alat lotokad nədaŋan; galit p̄isi lotəŋedur bathurien.

4

Toh m̄os nəyalyalan siGot

¹ Imagenan, husur aKristo eləŋon isa vəsa len niben, gamit am, mət̄eutaut hen gamit gabag len naḅide hen nənanuan topitov̄ hum esan. Husur avan ideh toləŋon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.*

² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləŋonian siGot ŋai, sahusur naləŋonian tosa seniben am.

³ Namityal em̄idol! A m̄o mət̄ohusur ebəlav habat hen naləŋonian silat ləsəkad nədəlomian. Galit lohusur naḅide naitian taḅtaḅor; nəlolit evənvənah; lomun təməhav van vatərog; len nabiltihanan mai natərogan salito lugol naitian tosa; luḅonḅon vamun taḅtaḅor; lulotu van hen nəlablab gail tovi naḅide tosa vəsa batbat.

⁴ Imaienan losəhoḅut len gamito husur mət̄satutut hen mət̄bitah mai galit am len naḅide tosa vəsa hun topəhas hen niten, igol losəvar gamito.

⁵ Be galit limassor vəsəḅai naḅide salito len nəhon atenan toutaut tia hen beḅəpəhun navoian dan nəsaan silat lotomaaur mai lotomat.

⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hen ke naut kəmas lotokad nəpanismen hen nəmatan len nibelito sur̄fian nəvanuan p̄isi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosur̄fian nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanonjan hen natit p̄isi egəm pəpadaŋ. Imagenan, mət̄etəgau gat nəlomito, mət̄ehulahul hen mət̄bisor tuḅ.

⁸ A məhat hen natit p̄isi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabur gol nəsaan isəbur.*

⁹ Mət̄ehəhəḅur hen gamit gabag mət̄beḅis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan təbuer.

¹⁰ AGot eviol kəmas hen naviolan lototiltile mai gamit v̄isusua. Gamit p̄isi mət̄ekətkəta təban na-viol-kəmas-an galenan hen ləbevi tarhət samit gabag.

¹¹ Gəḅisor, tesur̄fian māu aGot tosor len nabur̄joŋ. Gəḅevi tarhət sivan ideh, gole len nədaŋan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit p̄isi gəḅigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hen aGot. Gol nə-sal-suhi-an hen nəyalyalan mai nədaŋan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləŋon-isa-vəsa-an hen naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtesəhoḅut len na-ləŋon-isa-vəsa-an toḅəŋas, togol kitev gamito ke mət̄tomabe, samtesəhoḅut lan hum tovi natsua totile masuḅ tovisi hen gamito.

* **3:18:** Kol 1.22; Rom 1.4 * **3:20:** Gen 6.1-7.24 * **4:1:** Rom 6.7 * **4:8:** Pro 10.12 * **4:11:** Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23

¹³ Mætehæhævur hæn mætbihan katæþol mai aKристо len na-læþon-isa-væsa-an san. Hæn ke næþoþ næyalyalan san bævisi, dereh mitikemkem, mætehæhævur.

¹⁴ Nævanuan gail læbisor viles gamito sil mættohusur aKристо, navoian siGot igol mætukab hæni husur aNunun Næyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito.

¹⁵ Be mætbæleþon bisa væsa, satesil natideh tosa mættogole. Samtimagenan husur mætugolgol næmatan, mætovenvænah, mætugolgol tosa o mætosulsul len næsa savi samito.

¹⁶ Be mætbikad na-læþon-isa-væsa-an bathut mættovi Kristen, nahurumit satsa. Ao, mitisal suh næyalyalan siGot husur mætukad nahæsan aKристо, næhes enan ipat len gamito.

¹⁷ Husur namityal hæn aGot bæpæpehun navoian dan næsaan egæm tia. Ale na-læþon-isa-væsa-an evi natubatan han tobar næbathudud san a mō. Ale betubæt len gidat dattovi bathudud san, timab hæn alat læsagol næsa na-kel-uri-an tovoï siGot tokele? Næsa tevisi hæn galito?

¹⁸ Hum natosian siGot tokele,
 “Bidaþ habat hæn nævanuan tonor bikad næ-lav-kuvi-an dan næpanismen tonor hæn næsaan san, næsa tevisi hæn alat lotomætahun aGot, næsa tevisi hæn nævanuan næsaan gail?”*

¹⁹ Imaïenan, mætbæleþon isa væsa husur evi nalæþonian siGot mōs gamito, gol tabtab hæn næsa tonor, ale riþ gamit sæbomit kavkav len navælan aGot togol gamito, husur etægau gat gamit hæn asike mætbiteh dan navælan.

5

Alat siYesu limabe?

¹ Ginau notovi elta suþan gamit galevis, nokætkæta tæban alat siYesu, noris na-læþon-isa-væsa-an seKристо, ale dereh nihan katæþol maii len næyalyalan san bævisi asike idareh. Imaïenan nutor huni mai gamit, æalta gail mættokætkæta tæban alat siYesu. Nækæmaïgai:

² Kætkæta tæban alat siGot suþan nævanuan tokætkæta tæban navæshæpsip, husur evi aGot toriþ galit len navælamito. Sagigole husur avan ideh bitaltal hæn gaiug; be gole len nælōm tohæhævur. Sagigole husur golæþon masuþ hæn natite; be gole husur golæþon masuþ hæn nalæþonian siGot.*

³ Len nædaþan sam, sagipatpat gaiug mæhat hæn alat, aGot toriþ galit len navælam; be len navide tovoï sam, sæhar navæshævanuan hæn læbigol tætoþ hæn gaiug.

⁴ Bæti, næþoþ æbiltivanuan tokætkæta tæban nasipsip bægæmai, dereh tilav mai gaiug næprais hæn namænas tobiþbil vi sutuai.

⁵ Gamit mætsæmatmatu, mitigol næsa ahaþut gail lotokad nædaþan hæn na-il-a-mō-an lotokele. Gamit þisi, mætesun nahurabat hæn namædaun len nælōmito, nælōmit temædau hæn mætbævi tarhæt samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit mæhat, be eviol kæmas hæn navoian mai alat nælōlit temædau, læsænau galito.”*

⁶ Imaïenan, gol nælōmit temædau len næhon aGot, riþ gamit len navælan aGot todaþ habat, hum mættovi naut kæmas, hæn gai bæputsan gamito len næþoþ tonor hæni.*

⁷ Riþ gabulan nænauan samit totuhathuh mai aGot bathut ekætkæta tæban gamito, væhvæh gamito.*

⁸ Mæteþægau gat gamit sæbomito, mætehulahul. Natæmat, ænemi samito, ehun nalion toþun, toyar mætmætan, das vanuan hæn þikat pæpasi, han þisi.

⁹ Mæteil þur atenan, il gægat len nadæloþian samito, husur mætolæboii ke, næbathudud nadæloþian len navile a pan kavkav ludan þur na-læþon-isa-væsa-an gail lotoþitoþ hæn gail mættokade.

¹⁰ Ale, næþoþ mætbæleþon bisa væsa bæbælav kækereh, aGot, toþul hæn na-viol-kæmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kристо vi lan namænas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hæn gamito, tigol mæteil gægat am, tigol mitidaþ am, tigol nadæloþian samit tidaþ hæn asike mætbærus dani.

¹¹ Gai bolai! Nædaþan tipat len navælan mæu vi sutuai! Ganan!

Nasudælamian

¹² ASilas, notonau læboii tovi na-ke-þan-an nadæloþian todaþ len aKристо, evi tarhæt sagw næþoþ nototos natuhlōþulat napisulan egai toþitoþ. Notosi hæn næbigol mætbæleþon þivoi am len nælōmito, ale hæn næþikel kot navoian aGot toviol kæmas kitin hæni, hæn mætbæil gægat lan.*

* 4:18: Pro 11.31 * 5:2: Jon 21.15-17 * 5:5: Pro 3.34; Jem 4.6 * 5:6: Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * 5:7: Psa 55.22 * 5:12: Uman 15.22-40. Næþoþ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus.

¹³ Alat siYesu len naut a Papilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadəlomian, aMak am, ikele.[†]

¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətesuñ nətarhomit gabag hən mət̃bike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit mət̃tovi seKristo, nəlomit tikad natəñnat!

[†] **5:13:** Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike *alitenan len naut a Papilon*, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhaṽut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Papilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napolisulan na-vəha-ru-an aPita totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel naləğəuan mai alat siYesu ke salesəsəlonj husur ahai pusan gəğəras gail.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napolisulan egai najs?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədaŋan kavkav sam̄ mətəsūman aKristo len nəboruan san. Ahai pusan gəğəras gail dereh litaltal hən gamit hən mətəbigol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigol limasig (1.3-2.22)

3) Mitidaŋ hən mətəbikad nəboruan siGot, husur Nasub aYesu dereh tetəlmam hən bəpəpehun navoian dan nəsaan. Len nəboŋ enan, aGot dereh tigol navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav biveveu mai navile a pan biveveu, naut alat lotonor n̄ai ləbələboi ləbitoh lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kristo, ginau nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van hən gamit mətto kad nakondəlomian toṗitoṽ hən nakondəlomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadəlomian enan.

² Nous aGot hən b̄ilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəmat b̄ipat len nəlomito. Len naləboian samit len aGot mai aYesu Kristo, aMasta sidato, nous aGot hən b̄ilav tabtab hən gəlar p̄isi mai gamito.

Nəboruan samit timasgəm sūman seKristo

³ Len nədaŋan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit p̄isi dattom̄idol həni, hən datbikad nəboruan siGot len nəmauran sidato. Datoləboi datbikade husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalalan mai nəboruan san tovoi buni.

⁴ Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuṽ lotoyalyal. Igol tomaien hən ke len natgalenan mətələboi mətəbitah mai len nəboruan siGot ale gam yav dan nəb̄iŋalan gail hən navile a pan, naləŋonian gail lotomadas nəlon nəvanuan gail.

⁵ Husur enan, len nədaŋan kavkav samito, mətəhisi hən mətəbikad na-voi-buni-an hən mətəbesuhud həni mai nadəlomian samito. Mətəhisi hən mətəbikad naləboian hən mətəbesuhud həni mai na-voi-buni-an samito.

⁶ Mətəhisi hən mətəbikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mətəbesuhud həni mai naləboian. Mətəhisi hən mətəbikad nə-daŋ-ḅuri-an bəbəlav hən mətəbesuhud həni mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. Mətəhisi hən mətəbikad nəboruan siGot hən mətəbesuhud həni mai nə-daŋ-ḅuri-an bəbəlav.

⁷ Mətəhisi hən mətəbələmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito hən mətəbesuhud həni mai nəboruan siGot mətto kade. Ale mətəhisi hən mətəbikad na-ləmas-buni-an hən mətəbesuhud həni mai naləmasian mətto kade van hən alat siYesu.†

⁸ Natgalenan ləbitov tabtab len nəmauran samito maienan, igol asike mətutoh kəmas be dereh mitivān len naləboian len aMasta sidato, aYesu Kristo.

⁹ Avil avan ideh asike b̄ikad natgalenan len nəmauran san, namətan iḅanubānw, egəm vi metḅesw. Nəlon iborḅoŋ həni ke aGot toruḅat nəsaan san gail ta m̄o tia.

¹⁰ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəmauran samito, mitidaŋ hən mətəbēvusan səhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur mətəbigol maien həni asike mətuteh len nəsaan boŋ ideh.

* 1:1: Natosian galevis ta sutuai len nasuruan ta Kris ike aSimon, be isobur luke aSimeon husur nasuruan Ipru † 1:7: Len naut egai, gəb̄ikad na-ləmas-buni-an, namilen ke goləmas bun nəvanuan tile, gəsənau gaiug be gunau nəsa bēvi tarḅət san.

¹¹ Beti aGot dereh tidant, tehəhəvur hən mətbəbis len na-toh-vi-sutuai-an pipihəbələn Nasuḅ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsəloj husur nasoruan siGot

¹² Imaienan, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas mətoləboi gail tia, naut kəmas mətoil gəgat len nakitinan məttokade tia.

¹³ Nəboj nəbikad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəbəliv təlmam hən nənauan samito van hən natgalenan.

¹⁴ Husur noləboii ke asike idareh nimat hum Nasuḅ sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau.

¹⁵ Na dereh nehisi hən nəbigol mətbinau gat natgalenan. Len nəboj lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal təbəlav.

¹⁶ Nəboj namttosor husur nədanjan mai natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəbol gəgəras avan ideh təbol həni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nəyalyalan san hən nəmətanamit səbonamito.

¹⁷⁻¹⁸ Nəboj namttotoh maai len nəvəhuh siGot, aGot Tata erij nəyalyalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal məhat masuḅ ike, “ANatugw notoləmas huni bogai; nohəhəvur masuḅ həni!” Ginamit mau namtosəsəloj hən nadoldol enan togəm len nəmav.*

¹⁹ Datukad nəsa namttorisi, namttosəsəloj həni; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboi datbeil gəgat len gəlar pisi. Gamit mau mətesəsəloj husur nəsa lototosi hun tovi namial tomial len nəmargobut van vəbar nəmav bəpita ale namoso lalan (tovi aKristo) bəvisi len nəlomito.

²⁰ Mitimasləboi nategai ke: səkad na-pəhav-utaut-an ideh len natosian siGot togəm len ahai kelkel ur səbon.‡

²¹ Husur na-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləjonian sinəvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot bisor len nabuḅolito.

2

*Ahai pusan gəgəras gail
(Jut 4-13)*

¹ Avil ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh bikad ahai pusan gəgəras len gamito. Len napusanan salito lotosusuani gəmai loḅusan gəgəras, mədas gamit galevis, luke nəmasta toḅur kuv galit dan nəsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut.

² Nəvanuan isoḅur dereh lehusur nəvide tosa sihai pusan gəgəras galenan, nəvide selipah totavtaḅor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mədas nəpisal hən nakitinan.

³ Len na-ləjon-masuḅ-hən-natite-an ahai pusan gəgəras galenan dereh legəras gamito hən ləbilav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

⁴ Nau təlmam hən nəsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sarij aḅel gail lotogol nəsaan hən ləbitoh kəmas, ao, erij galit len nəḅur nəmargobut, bəjis gat galit hən ləbələjon bisa vəsa vir nəboj gai bəpəpəhun navoian dan nəsaan.

⁵ AGot sarij alat navile a pan ta sutuai hən ləbitoh kəmas, ao, erij nilev tokabut gol navile a pan silat ləsaləboii. Avil ilav kuv aNoah ḅai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.*

⁶ AGot isaḅ səhoti ke naut a Sotom mai a Komorra arimasməsirsir ale epəḅas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəboj togol tomaienən, evusan nəvanuan gail nəsa bəvisi hən alat ləbəmətəhuni.*

⁷ Len nəboj enan aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hən nəvide silat ləsahusur nalo ideh, nəvide selipah totavtaḅor.*

⁸ (Husur nəvanuan nanoran enan itoh mai galito, ale len nəboj pisi eləjon isa vəsa nəboj toris, tosəsəloj hən nəgolean tosa salito.)

⁹ Husur ke Nasuḅ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad nəboruan san dan na-ləjon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat ləsanor len nəpanismen vir nəboj bəpəpəhun navoian dan nəsaan.

* 1:17-18: Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ 1:20: Len nasoruan ta Kris eləboi bikad namilen sual am toke, Mitimasləboi nategai: nəboj avan ideh bəvuruḅ na-pəhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale bisor vəsvəsaii len nənauan san səbon, gai sagol savoi. * 2:5: Gen 6.1-7.24 * 2:6: Gen 19.24 * 2:7: Gen 19.1-16

¹⁰ Mətunau ke galit lotohusur naləjəonian senibelito togol nəsaan, lotomətahun bun natoхан pipihabəlan Nasub ləbigam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil buri hən ləbesəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hən ləbigole.

¹¹ Be aŋel gail, naut kəmas ludan, lukad nədanjan səhor galito, aŋel gail ləsəsavər galit nəboŋ lotokel ur nəsaan salito len nəhon Nasub.

¹² Be ahai pusan galenan ləsəkad nənauan len nəsa lotogole, lohum narivatvat lilihai ləsəkad nənauan be lototoh ŋai hən nəvanuan bişah hən gail ləbimat; alatenan losəvar natideh lototətan həni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat.

¹³ Dereh tigol likad nasənahan binor hən nasənahan lotogole. Nahurulit səsa hən ləbəhusur naləjəonian təməhav salito; lohəhəvur hən ləbigol nəvide tosa len nalənnəyal. Len nəvide tomaiənan, nəboŋ lotohan mai gamit len nəhanan samito, lomədas gamito gol nəbiŋbiŋalan len nahəsamito hum nəbal tomes nahurabat.*

¹⁴ Lokətkəta husur napəhəvut nəşələh maii, hən ləbigol naitian maii. Naləjəonian salito hən nəsaan asike inoŋ. Logəgəras hən ləbeliv alat lotopat lavalav. AGot dereh tigol nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləjəon-masuv-hən-natite-an salito ivan van am.

¹⁵ Nəboŋ lotogam dan napisal tonor; lusab, lohusur napisal siPalaam anatun aPeor, toləjon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.*

¹⁶ Be natonki san tobtut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam behusur napisal san tovinvinu am.

¹⁷ Ahai pusan gəgəras galenan lohum nabəko tomas; alat lotoke ləbemun lan lumaduh sal. Lohum nəmavukasw, nəlan tovuvi vi tut; napusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomtotmot.

¹⁸ Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləbeliv nəvanuan gail, sah hən galito. Loviv galito len naləjəonian tosa hən nibelito. Loviv galit təlmam hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito.

¹⁹ Ahai pusan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləbigol nəsa ləbeləjəoni. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləjəoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai nəvide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato.

²⁰ Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit tobiŋbiŋal. Be ləbevisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta nfo van vəbar nəpanismen totibau.

²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi napisal hən nanoran, səhor lotoləboi ale lotopair dan nakelean todan siGot togəm hən galito.

²² Nəsa tovisi hən galito evusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag;”^{*} mai, “Nəbatbat tomadhalilos, etəlmam, etətbəh len nəbal.”

3

Natəlmaman seKristo

¹ Gamit notoləmas bun gamit pişi, egai evi nalobulat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətbətubat nau bivoi binor.

² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean todan siNasub tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean todan gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail.

³ Bathut natgalenan nekəməgegai. Ikad natsua. Mitimasləboi ke, len nəboŋ hən nanorəjan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləbisor viles gamito mai ləbəhusur naləjəonian salit gail lotosa.

⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta daməŋai natit pişi lupat hun lotopat len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan.”

⁵ Len nənauan salito lugol nəlolit iboŋboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.*

⁶ Bəti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.*

* 2:13: Jut 12 * 2:15: Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor. * 2:22: Pro 26.11

* 3:5: Gen 1.6-9. Nəboŋ toke len nəwai igol nətan evisi dan nəwai, hum ma namilen toke len nəwai topəphuni, igol nətan evisi dan nəwai. * 3:6: Gen 7.11

⁷ Be len nasoruan enan ηai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab bihani len nəboη gai bəpəpehun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləbimasig buni.

⁸ Be natesua ηai: Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəlomit satibonηon hən nategai. Len Nasuβ, nəmaribonη tosuə ehum nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohum nəmaribonη tosuə ηai.*

⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasuβ imanmaneh hən bigol na-kel-gati-an san gail ləbisarpoh, be səmaianan. Itoh mədaυ ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh bimasig buni, avil eləηon ke nəvanuan pisi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəboη hən natəlmaman siNasuβ dereh tegəmai hum nəvanuan vənənah, nəvanuan gail ləbesəhoūt lan. Len nəboη enan, nəmav dereh timasig pisi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit pisi len nəmav; namityal, nahəbati mai naməso gail dereh nəhab tihan pis gail limasig. Ale navile a pan mai natit pisi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liparpar.*

¹¹ Bathut ke natit pisi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, nəvide samit timabe? Len nəmauran samit māu, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləηoni,

¹² nəboη mətbith vir nəboη san, gol bəgəm tutut. Bathut ke len nəboη enan, aGot dereh tərəηas nəmav hən bimasig pisi ale len nəhab tohan pisi, namityal, nahəbati mai naməso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nəbilitipudan.

¹³ Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail pisi dereh ligol nəsa tonor ηai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit pisi, husur ke məttotoh vir natgalen pisi, hisi hən aGot bisab ke nəlomit bimasil, asike bisab natideh tosa len gamito, be mətbibon ηai maii len natəmat.

¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədaυ-an tobəlav hən mətbimakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisau hən nəmauran tonor aGot toviol həni maii.

¹⁶ Len nalobulat pisi san, gai itos husur natgalenan. Nalobulat galenan lukad natgalevis today hən datbələboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito.

¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit pisi, husur mətoləboi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətbeil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsahusur nalo asike ləbesəhar gamit hən mətbisab.

¹⁸ Be gamito, mətehusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətehusur tabtab hən nəvide san səhor ta mō. Sal suhi daməηai van, vi sutuai! Ganan!

* **3:8:** Psa 90.4 * **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15 * **3:13:** Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalobulat napolisulan na-vəha-sual-an aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən həvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat nios ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat nias?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas navide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naþusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi pisi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, rin gat nəlodato len aKristo. Datimas-bunus kitev naþusanan sihai þusan gail ke evi kitinan o ebuer. Datbigol bimagenan, datoləboi datbehəhəvur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbələboii ke datutoh len navide tonor hən naþoruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsəloŋ həni, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito.

² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan husuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai tohah mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.*

³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəloŋ həni mai gamito, hən gamit am mətbeləboi mətbikad nəbonan mai ginamito. Avil nəbonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo.

⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

AGot evi namial, toh len namial

⁵ Ale egai evi napolisulan namttosəsəloŋ həni len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi mial; səkad nəmargobut ideh lan.

⁶ Datbikele ke dattokad nəbonan maii tia be datbiyar len nəmargobut sal, datoliblibon, nəmauran sidato saþusan nakitinan.

⁷ Avil datbiyar len namial suman aGot, totoh len namial, datukad nəbonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuvevu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan ebuer len gidato.

⁹ Be datbikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot terubat nəsaan sidato, tigol dativevu dan navide tosa pisi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor.*

¹⁰ Datbikele ke datsagol nəsaan, datorin nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan Naliblibonjan, ale nasoruan san ebuer len nəlodato.

2

¹ Tuhnaturgw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito hən asike mətbigol nəsaan. Avil gidat ideh bigol nəsaan, datukad avan sua tosor nios gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən þerubat nəsaan sidato, nahəsən aYesu Kristo, gai tonor buni.

² Gai etutumav hən nəmauran san gabag hən datbikad narubatian dan nəsaan sidato. Be savi gidato nai, igole nios alat navile a pan kavkav.*

³ Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat datbigol nəsa gai tokele, datoləboii.

* 1:1: Nəbonjan aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo. * 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26

⁴Avan ideh bike, “Noləboi aGot, novi esan,” be sagol nəsa aGot tokele, atenan evi nəvanuan naliborjan, ale nakitinan səpat lan.

⁵Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len nəvide tomaienən datoləboi buni ke datutoh len gai.

⁶Datbikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur nəvide aYesu tokade len nəmauran san.

Datimasləmas bun gidat gabag

⁷Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəsatos nakelean veveu today van hən gamito. Ao, evi nakelean today ta sutuai məttokele len natubatan. Nakelean egai today evi nasoruan məttoşəsəlorj həni tia.*

⁸Avil tarhəte, evi nakelean veveu today nototosi gagai van hən gamito husur nakitinan hən evisi len nəmauran seKristo, ale len nəmauran samito. Husur nəmargobut satovan vəmasig ale nəmial kitin etubat tia hən tomial.

⁹Gidat ideh bikele ke totoh len nəmial, avil bəmətahun bun nəbathudud nədələmian ideh san, gai itoh sal len nəmargobut.*

¹⁰Avil gidat ideh bələmas bun nəbathudud nədələmian ideh san, gai itoh tin len nəmial, ale səkad natideh len nəlon togol avan ideh bipes həbetw, teh len nəsaan.

¹¹Be gidat ideh bəmətahun bun nəbathudud nədələmian ideh san, gai itoh len nəmargobut, iyar len nəmargobut, ale etətan hən naut tovi lan, husur nəmargobut igol nəmətan iβesw.

¹²Nutos nategai van hən gamit atuhnaturgw gail,

husur nəsaan samit gail lumarubat bathut nəsa aYesu togole mōs gamito.

¹³Nutos nategai van hən gamit atata gail,

husur ke məttoleboi tia aKristo totoh tia len natubatan.*

Nutos nategai van hən gamit nəmantuhmar gail,

husur ke len nəbalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.

¹⁴Nutosi van hən gamit atuhnaturgw gail

husur məttoleboi aTata.

Nutosi van hən gamit atata gail

husur məttoleboi tia ategai totoh tia len natubatan.

Nutosi van hən gamit nəmantuhmar gail,

husur mətudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,

ale len nəbalan mai atenan tosa vəsa tovi təmat, mətowin tia.

¹⁵Samteləmas bun nəvide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mətbeləmas bun nəvide mai natit gail sinavile a pan, mətsaləmas bun aGot Tata.

¹⁶Bathut natit pisi len navile a pan, na-ləŋon-masuŋ-həni-an hən niβemito, na-ləŋon-masuŋ-həni-an hən nəmətamito, nəvivan len na-pul-hən-natite-an, natgalen pisi ləsagəm len aTata, ao logəm len navile a pan egai tosa.

¹⁷Ale navile a pan mai naləŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vəmasig; avil avan ideh togol naləŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKristo gail

¹⁸Anaturgw gail, nəmityal nəməkot hən navile a pan egəm pəpadaŋ. Mətoşəsəlorj həni tia ke avan sua tovi enemi seKristo dereh tegəmai, ale gagai nəvanuan toşobur lotovi enemi seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoleboii ke gagai evi nəmityal nəməkot hən navile a pan.*

¹⁹Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, evusani ke ləsavi gidat ideh.

²⁰Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit pisi məttoleboi nakitinan.

²¹Mətnau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətsaləboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke məttoleboi nakitinan, məttoleboii ke naliborjan pisi ləsagəm len nakitinan.

²²Nəvanuan nalibliborjan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun bike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətatabuh lan. Nəvanuan enən evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar pisi.

²³Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sətah mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

* 2:7: Jon 13.34 * 2:9: Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be ləbəmətahun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen * 2:13: Jon 1.1 * 2:18: Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22 * 2:23: Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23

²⁴ Nəsa məttəsəsəlonj həni len natuβatan hən nəmauran məttokade len aKристо, miti-məstəgau gati len nəlomitə. Mətbətəgau gat nəsa məttəsəsəlonj həni len natuβatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata.

²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləbegas gamito.

²⁷ Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mətsəmidol len nəpusanan ideh hən avan ideh am bəvusan gamito. Evi aNunun aGot toʋusan gamito hən nakitinan husur natit pisi; nəsa toʋusan həni evi nakitinan, savi naliboʋan. Surian ke toʋusan gamito, toh tin len aKристо.

²⁸ Evoi, anatugw gail len nadələmian, mititoh tin len aKристо, hən ke nəboj bətəlmam asike datbikad nə-lon-uri-an, asike datbikad namətahwan, asike nahurudat bisa len nəhon.

²⁹ Mətbələboii ke aGot tonor, mətoləboii am ke nəvanuan pisi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuʋ həni mai gidato, hən gai bəkis gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot.

² Gamit notoləmas bun gamit pisi, gidato datovi anatun aGot gail tia, be dereh dategəm surian nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboii ke nəboj aKристо bəvisi, dereh datesurian gai husur dereh dateris pərpəp həni hum gai kitin.

³ Ale galit pisi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləberis maien həni, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag surian ʋai aKристо toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan ebur kotov nalo siGot husur nəsaan evi na-βur-kotov-nalo-an.

⁵ Ale mətoləboii ke aKристо evisi hən bilav kuv nəsaan gail. Mətoləboi gai səkad nəsaan ideh lan.

⁶ Nəvanuan pisi lototoh tin len gai ləsaləgol nəsaan; nəvanuan pisi lotogol nəsaan, ləsarisi boj ideh, ləsaləboii.

⁷ Tuhnətatugw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togol nəsa tonor, inor, hum aKристо tonor;

⁸ avan ideh togol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igol nəsaan len natuβatan van vəbar daməʋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi mōs bəmədəs nauman gail setəmat hən ləbimasig.

⁹ Nəvanuan pisi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsaləgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, iʋan hum namisurhuhai toʋan, gol lodədəs ləbigoł nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito.

¹⁰ Anatun aGot gail lotile len anatun natəmat gail maiegai ke: nəvanuan pisi ləsaləgol nanoran, mai nəvanuan pisi ləsaləmas bun nəbathudud nadələmian ideh salito, lovi setəmat, ləsvi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan məttəsəsəlonj həni len natuβatan ke: datimasləmas bun gidat gabag.*

¹² Sadatesurian aKen tovi sitenan tosa vəsa masuʋ tovi təmat. Sadatesurian aKen, gai togol Apel, aʋan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan aʋan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadələmian, alat navile a pan ləbəmətahun bun gamito, samtesəhoʋut len na-mətahun-buni-an salito.*

¹⁴ Datoləboii ke dattoməkv dan nəmatan vəbis len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadələmian.* Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal.

¹⁵ Galit ideh tomətəhun bun nəbathudud nadələmian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum məttələboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan.

¹⁶ Datoləboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kристо eviol kəmas hən nəmauran san mōs gidato; imaienan, gidat māu, datehəhəvur hən datbēviol hən nəmauran sidato mōs nəbathudud nadələmian.

* **3:1:** Jon 1.12 * **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləbələmas bun naKristen gail am, logaras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34 * **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24

¹⁷ Avan ideh topul hæn natite sinavile a pan, toris nêbathudud nadêlômiân ideh topar tit hæn ðimaur lan, ale asike nêlon ðitanjisi, imabe? Gai ikad na-lêmas-buni-an siGot len nêlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhnaturgw gail, sadatelêmas bun gidat gabag hæn nasoruan o nêsa datbikele ðai, be datelêmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nêsa datbigole.

¹⁹ Datbelêmas bun gidat gabag maienan, dereh datelêboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nêlodat tikad natêmat len nêhon aGot,

²⁰ naut kêmas nêlodat tokel mai gidat sêbodato ke datimaspanis. Husur aGot esêhor masuŭ hæn nêlodato, gai elêboi natit pisi.

²¹ Gamit, notolêmas bun gamit pisi, asike nêlodato sêbodot bikel mai gidat ke datbipanis, be nêlodat ðimasil, datukad na-il-buri-an hæn datbeil len nêhon aGot.

²² Ale dereh aGot teviol hæn natideh datbeusi hêni, husur datugol nêsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohêhavur.

²³ Ale nakelean today san ekêmaiegai ke: Datimaskad nadêlômiân len nahêsan aNaturan tovi aYesu Kristo, datimasrij nêlodato lan. Ale datimaslêmas bun gidat gabag hæn datbehusur nakelean today gai tokel mai gidato.*

²⁴ Alat lotogol nêsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol hêni mai gidato, datolêboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gêgêras?

¹ Gamit, notolêmas bun gamit pisi, samtedêlom nanunun pisi, be mêtebunus sêhot gail ke lovi siGot o lêsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gêgêras isobur lovi lan naut pisi len navile a pan.*

² Mêtolêboi mêtelêboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egêm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot,

³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemi seKristo tabtab. Mêtosêsêlôj hêni ke atenan tovi enemi seKristo bêgêmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnaturgw gail, mêtovi siGot ale mêtosêhor ahai kelkel ur gêgêras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esêhor natêmat totoh len alat navile a pan.*

⁵ Ahai kelkel ur gêgêras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egêm len nênauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losêsêlôj hæn galito.

⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotolêboi aGot losêsêlôj hæn ginamito. Galevis lêsavi siGot. Galito, lêsasêsêlôj hæn ginamito, lomêtahun ginamito. Husur natgalenan beti, datolêboi datbelêboi sêhot aNunun nakitinan mai nanunun nagêgêrasan.

AGot evi na-lêmas-buni-an

⁷ Gamit, notolêmas bun gamit pisi, datelêmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nêkadun na-lêmas-buni-an. Gidat ideh tolêmas bun ideh am maienan ikad nêpasian len aGot, elêboi aGot.

⁸ Gidat ideh asike belêmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai salêboi aGot, bathut aGot evi na-lêmas-buni-an.

⁹ AGot elêmas masuŭ hæn gidato. Eŭusan na-lêmas-buni-an san têban gidato maiegai ke: esêvat aNaturan uluritan tosua sêbon vi lan navile a pan, hæn, len gai, datbikad nêmauran kitin.*

¹⁰ Na-lêmas-buni-an kitin evi nêsa? Mêtunau ke evi na-lêmas-buni-an dattokade nêboj dattolêmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-lêmas-buni-an kitin evi na-lêmas-buni-an siGot tolêmas bun gidato, tosêvat aNaturan hæn betutumav hæn nêmauran san gabag, hæn ke, len gai, aGot êrêubat nêsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notolêmas bun gamit pisi, aGot belêmas bun gidato len navide tomaienan, gidat mau datimaslêmas bun gidat gabag.

¹² Sêkad avan ideh toris aGot boj ideh. Be datbelêmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-lêmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suritan tolêjoni.*

¹³ Datunau lêboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau lêboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hæn aNunun mai gidato.

* **3:17:** Deu 15.7-8 * **3:23:** Jon 13.34, 15.12, 17 * **4:1:** Deu 13.2-6 * **4:4:** Len naut egai, nêboj toke, mêtosêhor ahai kelkel ur gêgêras, namilen ke mêtoil gêgat len nakitinan. * **4:9:** Jon 3.16 * **4:10:** Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * **4:12:** Jon 1.18

¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulurñan hən bilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.*

¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot.

¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorinj nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni surñan toləñoni, hən ke datbikad na-il-buri-an len nəhon nəboñ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natohan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot surñan aYesu totoh tin len aGot.

¹⁸ Namətahwan ebuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoñ surñan aGot toləñoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a mo aGot eləmas masuʋ hən gidato.

²⁰ Avan ideh bibe, "Noləmas bun aGot," be emətahun bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboñan. Husur asike bələmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi bigole.

²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan pisi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtahuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit pisi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am.

² Datoləboii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəboñ dattoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele.

³ Bathut datbələmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədañ hən datbigol gail.*

⁴ Husur galit pisi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan naʋide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadələmian sidato evi nədañan hən dattoil gəgat dan naʋide silat navile a pan.

⁵ Ase eləboi beil gəgat dan naʋide silat navile a pan? Nəvanuan todələmi ñai ke aYesu evi aNatun aGot.

⁶ AYesu Kristo evi gai toğəm hən bibaptais len nəwai mai hən nəda han bisel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ñai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan.

⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan,*

⁸ aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit tojitoʋ ñai.

⁹ Len nakotan datodələm na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun ulurñan.

¹⁰ Imaienan, alat lotorinj nəlolit len aNatun aGot lodələm nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadələmian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot toliliboñ husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun ulurñan.

¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun ulurñan.

¹² Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun ulurñan aGot len nəlolito, lumabe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit məttorinj nəlomito len nahəsan aNatun aGot hən mətbələboii ke məttokad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, datbeusi hən natideh tonor hən naləñonian san, dereh gai tesəsələñ hən gidato.

¹⁵ Ale datbələboii ke tosəsələñ hən natideh datousi həni, beti datoləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶ Gəberis nəbathudud nadələmian ideh toğol nəsaan, be savi nəsaan toğol tomakuv dan aGot, gisor tuʋ mōsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsaan

* **4:14:** Jon 3.17, 4.42 * **4:21:** Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * **5:3:** Jon 14.15 * **5:6:** Len nasoruan ta Kris, *baptais* səpat, ike *nəwai* ñai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke *nəwai* evi *nəwai* hən nəbaptaisan.

* **5:7:** Deu 19.15 * **5:12:** Jon 3.36 † **5:16:** Nəsaan toğol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan toğol nəvanuan tomat vi sutuai.

savi nēsaan togol nēvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nēsaan sua togol nēvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nēsaakele ke gisor tuṽ mōs galit lotogol enan.

¹⁷ Natit p̄isi lēsanor lovi nēsaan, be ikad nēsaan galevis lēsagol nēmatan, lēsagol ke nēvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datolēboii ke nēvanuan p̄isi lotokad nēpasian salit len aGot, lēsagol nēsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etēgau gol galito hən gai tosa vēsa masuṽ tovi tēmat bēdēdas b̄ibar galito.

¹⁹ Datolēboii ke datovi siGot naut kēmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navēlan gai tosa vēsa tovi tēmat.

²⁰ Ale datolēboii ke aNatun aGot togēm tia ale eviol hən nalēboian hən datbēlēboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun ulumān, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nēmauran vi sutuai.

²¹ Bathut enan, anatumgw gail len nadēlomian, mētelēlēgau hən gamito dan nagot gēgēras gail.

2 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-ru-an} ajon totosi van hən alat siYesu

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən navide hən ləbitoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat ŋais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuŋ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, Levet*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anaturŋ gail. Nələmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ŋai, galit pisi am lotoləboi nakitinan, lələmas bun gamito,

² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi situai.

³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titanis gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen pisi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNaton aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuŋ nəboŋ notosað ləboii ke anaturŋ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato.

⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaŋ, be datukade len natubatan.

⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsa aGot tokele. Enan evi nakelean todaŋ məttosəsoləŋ həni len natubatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoður lupərŋan navile a pan tia, galit lomətahun ləbikel ləboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKristo.

⁸ Məteləlagau hən gamito hən asike nəsa dattoum mōsi bimasig be hən mətəbikad nakonpurrpuran kavkav aGot totəgau gati mōs gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike bitoh tabtab len naŋusanan seKristo, avil bivan masuŋ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naŋusanan, gai ikad aGot Tata mai aNaton, gəlar pisi len nəlon.

¹⁰ Imagenan, avan ideh bəgəm hən gamito, be asike bılav naŋusanan seKristo gəm hən gamito, samtehəhəvur hən bəbis lohoim samito, samtike, "Ivoi," maii;

¹¹ husur avan ideh bıkə, "Ivoi," maii, gai iðon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isoður hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat. Avil nuvatvat viri ke nəbitoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datəpeul hən nakemkeman.

¹³ Levet, aŋarŋ, aGot totabtabuh lan, anaturŋ gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

* **1:1:** Levet evi nasuruan sua sidato namilen napəhəvut tovat nəhes hum nasuð. Len naut egai, nəboŋ toke *Levet mai anaturŋ gail*, evi nasuruan tosusuah namilen toke naluŋoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len navide tomaienən, len naut vi susua ajon toke *Litegai* am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

3 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-tor-an} aJon totosi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bəvusan alat siYesu hən naʋide hən ləbitoh, bon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat n̄ais?

Hum ma totosi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətōv hən naʋide tosa seTiotrefes, be gigol naʋide tivoi, gevi tarhət sihai pusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-^{m̄}o-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaŋan mai gaiug hən natit pisi len nəmauran sam̄ bivoi n̄ai ale hən gəb̄imaur, hum notoləboi tia ke nəlōm̄ tomaienān.

³ Nokəmaienān husur nəboŋ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuʋ nəboŋ lotokel kot nəlōm̄ todaŋ len aGot, mai naʋide sam̄ tohusur nakitinan n̄ai.

⁴ Anatugw, nəboŋ notosəsəloŋ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit pisi am.

Igol aKaius eləŋon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian sam̄ goil gəgat nəboŋ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metbōs.

⁶ Len nəhōn alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an sam̄ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naʋide tonor hən nəsa aGot toləŋoni.

⁷ Husur len natubatan hən nəyaran salit m̄os nahəsān Nasuḅ, ləsəlav natideh sinəvanuan ləsəkad nadəlomian.

⁸ Imaienān, gidat māu datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaienān hən datbēum bonbon mai galito m̄os nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləb̄evi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləŋon bun hən b̄eil a m̄o, gai emətahun ginamito.

¹⁰ Imaienān, nəboŋ nəb̄egəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboŋ, kel nəmadunamito. Be savi natenān n̄ai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh mai. Ale natsul am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhāvur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətōv hən nəsa tosa, be gol tətōv hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot.

¹² Ivoi hən mət̄b̄evi tarhət siTemetrius. Nəvanuan pisi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eʋusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mət̄oləboi ke namtokitin n̄ai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isōbur hən nəb̄itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̄itosi hən napen len nalobulat.

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nəlomit tikad natəmat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail pisi ei.

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

Jut Nalobulat napolisulan aJut totoi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsə?

Nalobulat napolisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai pusan gəgəras gail ləbemədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalobulat napolisulan egai van hən alat siYesu len naut gail pisi.

AJut itos nalobulat napolisulan egai n̄ais?

Itosi pəpadan̄ hən nasihau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hən bikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot erin̄ nəpanismen len nəvanuan mai an̄jel lotogol tosa sutuai ale dereh terin̄ nəpanismen len alat lotogol tosa damən̄jai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an sefut

¹ Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aʋan aJemes, ginau nutos nalobulat napolisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mətbevi esan. AGot Tata eləmas masuʋ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətəbimakuv dani.*

² AGot, nəlon titan̄is gamito, gai tigol nəlomit tikad natəm̄mat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai pusan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit pisi, nolənon masuʋ hən nəbitos nalobulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat pisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətbehisi habat hən mətbetəgau gat naʋusanan hən nadəlomian sidato. Naʋusanan galenan, aGot eviol vəha-sua hən̄i n̄jai mai nəvanuan san gail.

⁴ Nokəmaienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədəu hən galit len gamito, luke narubatian siGot idam̄ hən̄i ke lalurn̄an mai latpəhəvut loləboi ləbəhusur naʋide taʋtaʋor, naʋide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadəlomian, lupair dan aMasta sidato tosa səbon n̄jai, Nasuʋ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam hən̄i ke, naut kəmas Nasuʋ tosehər kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəboŋ lotohusur nəboŋ galenan, galit galevis ləsəkad nadəlomian lan. Sil natenan igol galit pisi ləsəkad nadəlomian lan lumasig buni.*

⁶ Mitinau təlmam hən an̄jel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Iban̄is gat galito vir nəboŋ totibau bəpəpəhun nəvoian dan nəsaan lan.

⁷ Ale nəlomit satibon̄boŋ hən nabiltivile eru enan, Sotom mai Kom̄orrahan̄ mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naʋide hən naitian tosa, naʋide hən naitian tiltile ləsanor. Alat nabiltivile galenan lumasig buni len nəhab hum nalələgauan husur nəhab topan̄ vi sutuai bevi nəpanismen silat lotosa.*

⁸ Len naʋide tomagenan, ahai pusan gəgəras galenan, lohusur nəbəʋer salito, gol ke lotogol nibelit tobin̄bin̄jal len naʋide tosa lotohusuri. Lomətəhun avan ideh beil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav.

⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toʋat nəhes hum abiltin̄jel, gai sasəvar Natəmat. Nəboŋ aMikael tosor bəlbəl mai Natəmat, toʋitʋituh maii husur niben aMoses, len nəboŋ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən bisəʋ səhoti hən bipan̄is, savi esan hən bisor bisə lan, ale ikel maii n̄jai ke, “Nasuʋ māu tesivoh len gaiug!”*

¹⁰ Be ahai pusan gəgəras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan hən̄i. Lohum narivatvat, lohusur nalənonian hən nibelit n̄jai gol lomədəs galit səbolit vəmasig.

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3 * 1:4: Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1 * 1:5: Exo 12.51; Num 14.29-30 * 1:7: Gen 19.1-25

* 1:9: Abiltin̄jel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2

¹¹ Ereh! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur napisal siKen togol aʋan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab suṃan aPalaam toləḡon masuṽ hən nəvat. Ale suṃan aKorah tomətahun aMoses, dereh limasig husur lomətahun aGot.[†]

¹² Hum nasəhau məttoḷəboi mətbibat lan, nəvanuan galenan lomədas naḡonan samito nəboḡ məttohan bonḡon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənaυ avan ideh am be lokətkəta təban galit səḡolit ḡai, lohum nəmarigw nəlan toṽuvi be saləboi ḡeus, lukele ke lukad isoḡur be ləsaləboi ləḡigol natideh. Losurṃan nəhai topar vīte len nəboḡ hən nəmatuan, nəvanuan gail lotoput kuvi, imat ebun

¹³ Lohum nətas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nəpahsago hən nagolean salito tomədas nahəsalito. Lohum narṃeso lotorus dan napisal salit gail. Nə aGot etəgau gat naut len nəmargobut tomotmot vi sutuai vir galito.

¹⁴ Nau aEnok tovi naməlevruan len nəpasusan aAtam toil a ṃo həni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai ṽusan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasuḡ aGot satogəmai mai nabiltiḷuḡoh hən aḡel san gail.*

¹⁵ hən ḡenənoṽ hən nəvanuan gail ṽisi mai nəbathut nakitinan. Dereh tēpəpəhun navoian dan nəsaan, tikel vəhot nəpanismen tosil nəsaan gail ṽisi silat lotomətahuni. Dereh teriḡ nəpanismen len nəvanuan nəsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an ṽisi lotokele nəboḡ lotosor tasi.”[‡]

¹⁶ Ahai ṽusan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur naləḡonian tosa salit səḡolit ḡai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nəvanuan gail hən ke nəvanuan gail ləḡehusur galito mai viol hən natit mai galito.

Naləḡauan gail

¹⁷ Be gamit notoləmas bun gamit ṽisi, nuke mitinau təḷmam hən nasoruan ahai piṽipisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a ṃo mai gamito.

¹⁸ Luke, “Len nəboḡ hən nanonḡan hən navile a pan, dereh tikad nəvanuan gail ləḡisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai ləḡehusur naləḡonian salit gail tosa.”*

¹⁹ Ahai ṽusan gəgəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləḡonian salit gail luwol hən nəmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito.

²⁰ Be gamit notoləmas buni gamit ṽisi, məteil gəgat am akis len nakitinan, hən nadəḷomian samit togəḡ len aGot ḡidaḡ am. Sor tuṽ len aNunun aGot,

²¹ təgau gat tabtab hən nəmauran toṽusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nəmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo ḡeviol həni mai gamito len nəḡon totaḡis gamit tia.

²² Nəḷomit titaḡis alat nəḷolit tour nadəḷomian salito.

²³ Lav kuv nəvanuan tile gail, səḡul galit dan nəḡab hən nəpanismen. Ikad nəvanuan tile gail am, nəḷomit titaḡis galito, be məteləḡgau hən gamit hən asike nəsaan salit ləḡidos gamito, mətemətahw hən asike mətbelis gamit len nəsaan salito. §

Nə-sal-suhi-an

²⁴⁻²⁵ Nə-sal-suhi-an vi təban aGot toləboi ḡetəgau gat gamito hən asike mətbipes ḡəḡetw, asike mətbiteh. Eləboi ḡeriḡ gamit məteil len nəḡon tokad namənas, natideh tosa toḡuer len gamito, mətukəḡkem. Gai evi aGot səḡon tosua ḡai, səkad ideh am. aGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole ṃos gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaḡan mai na-il-a-ṃo-an lovi esan len natuḡatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

[†] **1:11:** Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35 * **1:14:** Gen 5.18, 21-24 ‡ **1:15:** Ris Enok 1.9 tovi nalobulat seḡu gail. Nalobulat lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot. * **1:18:** 2Pit 3.3 § **1:23:** Len nasoruan ta Kris ike, Mətemətahw hən nahurabat salito, nəsaan salit todos gail, mətemətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kata.

Na-kei-vəhoti-an Na-kei-vəhoti-an van hən aJon

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsə?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan evusan nəsə bevisi len nəboŋ ləbəgəmai.

AJon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut piŋi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatan aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuʋ ale eil a mō hən nəvanuan naut tilitale gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsən aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsən aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esumān nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilitu hən, lulotu hən aGot mai Nasuʋ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luʋəbun nəvanuan isəbur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patrōs tohum naim həbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuʋ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotoriŋi nəlolit len aYesu leil gəgat māu, limassusumar, limasdaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋi nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh lebis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

- 1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)
- 2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)
- 3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)
- 4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)
- 5) Nalobulat tubul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1-6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aŋel lotoməlevru loʋuʋ nətrampet lotoməlevru (8.1-11.19)
- 8) Napəhaʋut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1-13.18)
- 9) Naʋehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1-15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1-20.10)
- 12) Napəpehunan hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nəmav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9-22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsə dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aŋel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san.

² Nukel ur natit piŋi notorisi, natit piŋi tovi nasoruan siGot, mai natit piŋi aYesu Kristo tokel koti mai ginau.

³ Avan ideh beʋururŋ nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi hən. Alat ləbesəsəloŋ hən mai ləbigol nəsə tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboŋ hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadaŋ.

Na-kei-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai

begəm sal.* Navoian mai natəmət arogəm len aNunun toməlvru† a mō len nəbilitihai bətbətah siGot.‡

5 Navoian mai natəmət arogəm len aYesu Kristo todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a mō, nametakav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a mō hən nakij gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato.§

6 Igol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, igol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail pisi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nəhəmar gail pisi len navile a pan dereh liŋan vasis lan. Timagenan! Ganan!***

8 Nasub aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametakav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai begəm sal, novi Got notodaŋ masuʷ.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ bur na-ləjon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patmōs sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbaŋis gegai.

10 Len nəboŋ sua siNasub, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ŋai nəsəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡

11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlvru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

12 Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris namial toməlvru lotopat a məhat len namətəlai nagol toməlvru lotoil.

13 Avan sua suŋan anatan nəvanuan eil len naut namətəlai namial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuʷ nagol ibəŋis garu həni len nəmabun.

14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun.

15 Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vamial, ale nadolon ehun nəwəlan hən nəbilitiwai tosel vi pan len naut tosobur.§§

16 Len navəlan nəmatu etəgau narŋeso toməlvru, ale nabu nəbalan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehun namityal tobilas nəmet len natubliat.

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien suŋan notomat. Be eriŋ navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametakav mai naməkot.***

18 Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an səhor gəlar pisi.

19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbevisi a tahw.

20 Narŋeso toməlvru gotorisi gail len navəlagw, mai namətəlai nagol hən namial toməlvru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: narŋeso toməlvru lovi aŋel gail lotokəkəta təban alat siYesu len naut toməlvru, ale namətəlai namial toməlvru lovi alat siYesu len naut toməlvru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokəkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

* **1:4:** Len naut egai nənoʷ həni mai nahəsan aGot tokel mai aMoses: *Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbevi ginau (sal) vi sutuai.* † **1:4:** Len naut egai, aNunun toməlvru evi aNunun aGot. Ale məlvru ikad namilen ke tovevui buni o tonor buni. ‡ **1:4:** Asia: 2Kor 1.8; alat siYesu len naut toməlvru: KelV 1.11; tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai begəm sal: Exo 3.14. § **1:5:** todaŋ hən bikel kot nakitinan husur aGot: Isa 55.4; ahai a mō: Psa 89.27; nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato: Kol 1.20. * **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** mai nəmavukasw: Dan 7.13; Mak 14.62; lotosari: Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. Alfa evi naleta nametakav len nasoruan ta Kris, mai omeka evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** Nəboŋ siNasub evi nəmaribon nametakav hən nawik, nəmaribon aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulotlotu həni len nəboŋ enan. Nətrampet evi natsua lotoum həni hən namətəlai ale nəboŋ lotouʷ lan, iwol səhor nəwəlan hən nahəmadu. §§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6 *** **1:17:** Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12

“Ginau nototəgau namfeso toləmlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut namətəlai nagol hən namfial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

² “Noləboi natit pisi məttoğole. Noris nauman today samito mai nə-dəj-ḅuri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətḅitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttoḅusḅus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavı ahai pispisul, ale mətusəḅi ke lotogəğeras.

³ Mətususumar, mətudəj ḅur na-ləjən-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətəpetəmas, nibemıt saməhav.

⁴ Avıl ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətəsaləmas bun ginau hum məttoğole a mfo, mətəsaləmas bun gamıt gəbag.

⁵ Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoğode a mfo. Mətuteh masuḅ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um surfan məttoğole a mfo. Asike mətḅipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai namfial samıt dan naut toıl lan.

⁶ Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun naḅıde silat seNikolaus, ginau am nomətahun buni.*

⁷ “Avan ideh tokad nədarıjan tesəsəloj hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towın səhor nədajan hən nəsaan, dereh nidarı hən ḅıhan naḅıt nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

⁸ “Gıtos gat napisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gıtos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

⁹ “Noləboi na-ləjən-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpul hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samıt gail lotokele, hən ləḅemədəs nahəsamito. Naju galenan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur naḅonḅonan salito evi naḅonḅonan siSetan.

¹⁰ Samtemətahw len na-ləjən-isa-vəsa-an ideh pəpadəj hən ḅegəm hən gamito. Natəmat dereh tıbar hən gamıt galevis len naim ḅəbanjıs hən ḅıtaltal husur nədələmian samito ke timabe, ale dereh mətələjən tısa vəsa len nəmarıbonj tesəjəvur. Mitıdaj len ginau, naut kəmas nəmatan ḅıbar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

¹¹ “Avan ideh tokad nədarıjan tesəsəloj hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towın səhor nədajan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahan lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

¹² “Gıtos gat napisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gıtos nategai ke:

“Ginau notokad naḅu nəḅalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

¹³ “Noləboii ke mətutoh len naut nəḅıltıhai ḅəḅətəh siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətətoğau gat nahəsagw sal, mətudəj len ginau. Mətəmətahun mətḅıgam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaj hən ḅikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan.

¹⁴ Avıl len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamıt galevis eı lotohusur naḅıde siPalaam toḅusan aPalak hən naḅıde hən ḅıgol alat a Israel ləḅısa. Etəjəv nələlit hən ləḅıhan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nələḅləḅ gail mai hən ləḅıgol naitən tosa.*

¹⁵ Len naḅıde tomaiənan ikad gamıt galevis lotohusur naḅusanən silat seNikolaus.*

¹⁶ Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mətḅıgole, vəha-sua ḅai dereh negəm, ḅal mai gamıt məttohusur aNikolaus hən naḅu nəḅalan hən naḅuḅogw.

¹⁷ “Avan ideh tokad nədarıjan tesəsəloj hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towın səhor nədajan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna toğəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat toḅəhw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəḅılavı maii ḅai, eləboii.*

* 2:6: *Alat seNikolaus* lunau ke lotovi Kristen be lohusur naḅusanən seNikolaus, savi siYesu. † 2:7: Gen 2.8-9. *Paratais* len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naḅıt nəhai. * 2:10: Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ 2:11: KelV 20.14, 21.8 *Nəmatan na-vəha-ru-an* evi nəmatan vi sutuai, ale nəmatan enan saləboi ḅıgol natıdeh len alat lotowın səhor nədajan hən nəsaan. * 2:14: Num 25.1-2, 31.16 * 2:15: KelV 2.6 * 2:17: Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

¹⁸“Gitos gat napisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohun nəhab towunwun, nariegw tohun natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

¹⁹“Noləboi natit pisi məttogole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadəlomian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nə-darj-ḅuri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta mō.

²⁰Avil len nategai nusor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudaḅ hən beḅusan ei. Len naḅusanan egəras naslev sagw gail hən ləḅigol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav həni van hən nələblab gail.*

²¹Nulav mai alitenan, namityal hən ḅipair dan naitian san tosa, be emətahun ḅipair dani.

²²Imaienan, dereh nibar həni len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləḅon tisa vəsa tibatbat. Asike ləḅipair dan naḅide hən nəsaan san, dereh timaienan.

²³Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut pisi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit pisi, nəsa tonor hən nagolean samit vīsusua.*

²⁴“Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mətsatəgau naḅusanan enan, gamit mətsaləboi nəsa lotokisi hən naḅusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriḅ natideh am len gamito ḅigol nəmauran samit ḅidaḅ,

²⁵be nategai ḅai: nəsa məttokade, mətetəgau gati vir nagəmaian sagw.

²⁶Avan ideh towin səhor nədaḅan hən nəsaan mai togol naləḅonian sagw tabtab vəbar nagilen, dereh nilav nədaḅan hən na-il-a-mō-an maii hən beil a mō hən naluḅoh hən nəvanuan gail;

²⁷Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw namətəlai, nalolosaan teḅuer,

ale tigol limasirsir hun nəbilikoro tan ḅulau.*

²⁸“Dereh likad nədaḅan hən na-il-a-mō-an tohun nədaḅan hən na-il-a-mō-an notokade len aTəmagw, ale nilav namōso lalan am mai galito!§

²⁹“Avan ideh tokad nədariḅan tesəsəloḅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3*Napisulan van hən alat siYesu a Sartis*

¹“Gitos gat napisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai naməso toməlevru, ginau nokəmaiegai ke: “Ginau noləboi natit pisi məttogole, noləboii ke məttoḅat nəhes ke məttomaur, wake mətumat.

²Mitilele, mətəhulahul! Naḅide samit lotovoi sal pəpadaḅ ləḅimasig, mitigol lidaḅ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttogole, mətsagol səhav.

³Mitinau təlmam hən naḅusanan məttosəsəloḅ həni mai məttodəlomi a mō. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike məḅilele, asike məḅəhulahul, dereh negəm sumḅan nəvanuan vənḅənah, ale asike mətoləboi namityal nəḅegəm lan hən nəḅilav nəpanismen mai gamito.*

⁴“Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit toḅəhw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləḅiyar mai ginau.

⁵Avan ideh towin səhor nədaḅan hən nəsaan, len naḅide tomaienan, dereh tesun nahurabat toḅəhw. Asike nukaskas nahəsan dan naləḅulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nahəsan len nəhon aTəmagw mai anjel san gail.

⁶“Avan ideh tokad nədariḅan tesəsəloḅ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfa

* 2:20: 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30 * 2:23: Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10 * 2:27: Psa 2.8-9 § 2:28: Num 24.17; KelV 22.16. Namōso lalan evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaḅan hən nəsaan mai togol naləḅonian san tabtab vəbar nagilen. * 3:3: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10

7 “Gitos gat napolisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avan ideh edədas bəkəköl həni. Nəsa notokəköl həni, avan ideh edədas bəsəŋav həni. Ginau nokəmaiegai ke:”

8 “Ginau noləboi natit pisi məttoğole, ale nosəŋav hən nabopita mōs gamito avan ideh edədas bəkəköl həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətsakel na-kel-mətahun-ginau-an boŋ ideh.

9 Alat len nabonbonan siSetan, naŋu lotokis galit hən alat siGot be sakinin, lolibliboŋ, dereh nigol galit letəŋedur bathuriemito, hən ləbələboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

10 Bathut məttoğol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-buri-an bəbəlav, dereh ginau neŋəgau gol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən bəgəm bar navile a pan kavkav, hən bitaltal kitev nadələmian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe.

11 Ginau dereh negəm tutut. Mətəŋəgau gat nadələmian məttoğode, hən avan ideh asike bilav kuv nəprais samito.

12 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsən aGot sagw lan, mai nahəsən nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəgəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsəgw veveu lan.*

13 “Avan ideh tokad nədaŋan tesəsələŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napolisulan van hən alat siYesu a Laotisea

14 “Gitos gat napolisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit pisi tovisi, ginau notovi nəkadun natit pisi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:”

15 “Ginau noləboi natit pisi məttoğole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləŋon masuŋ ke mətəpud buni o mətəsusus buni!

16 Be husur məttopat rivuh, mətəpud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ŋai dereh nəpulai hən gamito dan nabuŋəgw, nemətahun gamito!*

17 Gamit mətuke, ‘Nəpəl hən natite, nukad natit pisi notələŋoni, natideh nəsəpar.’ Be mətəsanu səhoti ke məttoğəw sədaŋ, mətunor hən nəvanuan gail lolololosa hən gamito, mətətovi məsal, mətətovi mətəbəsəw mai mətəburmalmal.

18 Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətəbəvur nagol len ginau hən mətəbepul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhəb ke tomabe. Ivoi hən mətəbəvur nahurabat topəhw, hən mətəbesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətəbəvur nəmersin nəmet, hən mətəbikas namətəmit həni, hən mətəbəkəta.

19 Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəbəvusani. Imaienə, mətəpud, mitidaŋ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!*

20 Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh bəsəsələŋ hən nadologw, bəsəŋav hən nabopita, dereh nəbis van həni, ale namrihan katəpəl.

21 Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tebətəh mai ginau len nabiltihai bəbətəh sagw, suŋtan notowin səhor nədaŋan hən nəsaan, ale notobətəh mai aTəmagw len nabiltihai bəbətəh san.

22 “Avan ideh tokad nədaŋan tesəsələŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

1 Nəboŋ tokəmaienan tonəŋ, nokəta, noris nabopita tosəŋav len nəmav, ale nadəddol notosəsələŋ həni a mō, nəwalan hən tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gəgəm a məhat gegai, ale dereh nəvusan gaiug hən natit gail ləbimasvisi a tahw len natgalenan.”

2 Vəha-sua ŋai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bəbətəh sua topat len nəmav, noris avan sua tobətəh lan!

* 3:7: Isa 22.22; Job 12.14 * 3:9: Isa 43.4, 49.23, 60.14 * 3:12: Isa 62.2 * 3:14: 2Kor 1.20 * 3:14: Pro 8.22

* 3:16: Len naut egai, alat lotəpud buni lukad nadələmian len aYesu, ale alat lotosusus buni ləsəkad nadələmian lan. Be alat lotəpat rivuh, ləsəpud kəkereh, aGot emətahun galito husur lotəpəl hən nə-lən-uri-an. * 3:19: Pro 3.12; lpru 12.6

³ Atenan tobətəh ei, nənahənəh han ebilbil hum nəvat jaspa mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomial kəsan, garu len nəhai bətbətəh hum nəvat emerald.*

⁴ Nəhai bətbətəh tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətəh len gail. Nəvanuan galenan lovi haʋut lotoil a mō lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekinj.

⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətəh rivuh. Ikad namial toməlevru lotopaj wunwun a mō len nabiltihai bətbətəh enan. Namial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.*

⁶ A mō len nabiltihai bətbətəh ehum tokad nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətəh len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaaur, lotobaj mətalito a mō mai a tahw.

⁷ Natit nametəkav tomaaur esumʋan nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaaur esumʋan natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaaur nəhon esumʋan nəhon nəvanuan, ale na-vəhavat-an hən natit lotomaaur esumʋan naikel tomələh.‡

⁸ Natgalen ʋisusua lukad nəhabəlalito toməlevtes lotobaj mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke, "Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub aGot aBiltidanjan,
ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,

mai tovi gai bəgəm sal."*

⁹ Nəboŋ natit tovat lotomaaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətəh len nabiltihai bətbətəh, nəboŋ lotoputsan nahəsən, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaaur vi sutuai vi sutuai,

¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətəh len nabiltihai bətbətəh, ale lulotu hən ategaii tomaaur vi sutuai vi sutuai. Lorinj nəkraun nagol salito a mō len nabiltihai bətbətəh, luke,

¹¹ "O Nasub, aGot sinamito! Inor hən gəbikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan sam̄.

Inor hən gəbikad na-putsan-nahəsam̄-an mai nabiltidanjan.

Husur gaiug goum hən natit p̄isi,

ale bathut naləŋonian sam̄, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran."

5

Nəvuhean hən nalobulat

¹ Beti len navəlan nəmatu sitegaii tobətəh len nabiltihai bətbətəh, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəha-məlevru.*

² Ale noris aŋel todaŋ tokai len nadoldol towal habat ke, "Len nəhon aGot, ase inor hən bəkin kotov nabuburutan, hən bəvuh nalobulat eg tobul?"

³ Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi bəvuh nalobulat tobul o hən bəvuruŋi.*

⁴ Beti nutaŋ habat, husur ləsaləboi ləb̄isəb̄ avan ideh tonor hən bəvuh nalobulat tobul ale hən bəvuruŋi.

⁵ Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haʋut lotoil a mō, sua ikel mai ginau ke, "Sagitanj Geris, sua len nəpasusan siTevit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor p̄isi aenemi san gail. Gai eləboi bəkin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən bəvuh nalobulat tobul."*

⁶ Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətəh mai natit tovat lotomaaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kavkav.*

⁷ Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətəh len nabiltihai bətbətəh.

* **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. *Jaspa:* evi nəvat sua gasaləboi gəbəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaŋŋan; *karnelian:* evi nəvat tobisibis; *emerald:* evi nəvat tokəsan be tomasil. KelV 21.19-20. * **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** *Nəvat kristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. ‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. *Naikel* evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * **4:8:** Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3 * **5:1:** Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboŋ lotobul hən nalobulat, loburut gat nagilen hən nəwaks, ale nəboŋ nəwaks tomədməda sal luḡos gat nənahənəh hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi bəvuhe. * **5:3:** Flp 2.10 * **5:5:** Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * **5:6:** Isa 53.7; Zec 4.10

⁸ Nəboŋ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit pisi lukad navus beltaŋ viʒusua, ale lotəgau nasiloh nagol lotopul hən nəhai pəhas nəboŋ tosusau tovi na-sor-tuʋ-an silat siGot.*

⁹ Lokəkai hən nəbe veveu ke,*
 “Gaiug gunor hən gəbilav nalobulat tobul
 ale kin kotov nabuburutan gail hən gəbevuhe.
 Nəvanuan gail lugol gumat,
 be len nəda hən nəmatan sam,
 goʋur nəvanuan gail hən ləbevi siGot,*
 goʋur galit dan nahəmar pisi, nasoruan pisi,
 nabi tiltile pisi mai naluvoh hən nəvanuan gail pisi.

¹⁰ Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,
 nəvanuan gail lototoh pipihəbələn.*
 Dereh leil a mō hən nəvanuan gail len navile a pan.”

¹¹ Beti nokəta tətas, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosoḅur masuʋ notodədas nəbeʋururŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah.

¹² Len nabiltidoldol luke,
 “ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhəon aGot
 hən bīkad nabiltidaŋan, bəpul hən natite, bīkad namitisau hən nəmauran tonor mai nə-
 ləboi-buni-an hən bīgol natite.

Inor hən natit pisi ləbeputsan nahəsən. Inor hən bīkad nəyalyalan hən nəbathumənas mai nə-
 sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəloŋ hən natit pisi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan
 mai len tas, natit pisi luke,

“Datīsal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuhsipsip,
 dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an,
 lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haʋut lotoil a mō, luteh
 len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalobulat tobul, ekin kotov nabuburutan
 metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburur gat nalobulat tobul.* Ale nosəsəloŋ hən esua
 len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nabiliurur toke, “Gəmail!”

² Nokəta, ale noris nahos toḅəhapəhw togəmai. Atesua tosaŋ lan etəgau navus mai nəwei
 han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav mai hən tosun, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi
 san gail len nəbalan tosoḅur, igam van hən ḅewin səhor pīs naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-ru-an len
 natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!”

⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaŋ lan, aGot ilav nabiltibu nəbalan mai,
 hən bīkad nədaŋan hən na-il-a-mō-an, hən ḅilav kuv natəmat dan navile a pan, hən nəvanuan
 gail ləbimat len nəbalbalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-tor-an
 len natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua
 tosaŋ lan, len navəlan etəgau nasəkəl tonənoʋ hən naməlasan.*

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən
 nalita tosa hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh
 tēpītītoʋ.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

⁷ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-vat-an
 len natit tovat lotomaur toke, “Gəmail!”

* **5:8:** Psa 141.2 * **5:9:** Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 * **5:9:** Kol 1.20 * **5:10:** Exo 19.6; KelV 1.6 * **5:11:** Dan
 7.10 * **6:1:** KelV 5.1 * **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkəl, nəvanuan enənoʋ hən naməlasan namətəlai
 gai toləboi mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən ḅələboi naməlasan han. † **6:6:** *Natenarius* evi nəvat naḅurpuraŋ hən
 nauman hən nəmaribəŋ tosa. *Nəpali* ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ŋai. Nawit
 mai nəpali lovi hanian sefu gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuʋ.

⁸ Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wəwəw. Atesua tosa lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbiḡol bəsuə bimat dan tovat len nəvanuan pisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arbiḡol nəmatan len nəbalan o nə-par-hanian-an o naməsahan tiltile o narivatəvat nalilihai.[‡]

⁹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, pipit nəmel tutumavan, noris nəlon alat lotomat sil nasoruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-uri-an tovot lotodaŋ hən ləbikel koti.

¹⁰ Lukai habat van hən Nasub. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh təbəlav mabe vir gəbənənoŋ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəbathut nakitinan hən ləbipanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ŋais?”

¹¹ Beti aGot ilav nahurabat pəhapəhw mai galit pisi. Ale ikel mai galit ke liŋəvŋəv kəkereh vir naslev siYesu gail suman galito, mai awawa salit len nadəlomian bisobur ləbimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-puruŋ-gati-an bihau hən alat ləbimat.

¹² Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevtes-an, noris nabiltidu todū. Noris namityal togəmə mermmer hum nahurabat hərharo, ale noris nahəbati kavkav togəmə bisibis hum nəda.

¹³ Beti naməso gail len nəməv luteh len tan, hum naŋit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru.

¹⁴ Ale nəməv ebul vi tut hum nalobulat lotobul həni, ale naŋəhuh mai naholoul pisi lorus dan namilelito.[§]

¹⁵ Beti nakin navile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a mo hən nasoltia tosobur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavi slev, galit pisi losusuah len naburhuvat gail mai napipivat hən naŋəhuh gail.

¹⁶ Ale lukai van hən naŋəhuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nabiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuhsipsip!”

¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəmə tia, ale as tələboi bəil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹ Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike bəvuv nətan o nətas o nəhai ideh.*

² Ale noris aŋel togon togəmə len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən biḡos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləbēmədas nətan mai nətas.

³ Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtbiḡos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail binon.”*

⁴ Ale nosəsəloŋ hən naḡuruŋan salit aŋel toḡos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. Iḡos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar pisi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an sebiltiuvoh

⁹ Husur natgalenan noris nabiltiuvoh, avan ideh edədas bəvuruŋi. Logəmə len naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile pisi, logəmə len nahəmar pisi, logəmə len nəvanuan nabi tiltile gail pisi

‡ 6:8: Eze 14.21. Naməsahan tiltile eləboi bevi navilesir. § 6:14: Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13 * 6:16: Hos 10.8; Luk 23.30 * 6:17: Jol 2.11; Zep 2.2-3 * 7:1: Jer 49.36; Dan 7.2; Zec 6.5

* 7:3: Eze 9.4-6

mai nasoruan p̄isi. Ale loil a m̄o len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat tōpəhəpəhw ale len navələlito lutariv nəpəshət nadet.*

¹⁰ Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləŋon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!”

¹¹ Ale aŋel gail p̄isi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, b̄ov kəta vi pan, a m̄o len nabiltihai bətbətah hən ləb̄ilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an, nəyalyalan hən nəbathumənas, namitisau hən nəmauran tonor, nasipaan, na-putsan-nahəsan-an, nabiltidaŋan, mai na-ləboi-buni-an hən b̄igol natite; tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai. Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun nahurabat pəhəpəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a bə?”

¹⁴ Ale nusor vari ke, “Nəsaləboi. Nasub, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən na-biltiŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkas nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.*”

¹⁵ Imagenan loil a m̄o len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito.

¹⁶ Asike lumalkəkat, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuŋ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito.

¹⁷ Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəkə gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail p̄isi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

¹ Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eḅut len nahudhut nəhaua.

² Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

³ Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobəsw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isoḅur maii, hən b̄igol b̄iḅon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot p̄isi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a m̄o len nabiltihai bətbətah.

⁴ Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toḅon mai na-sor-tuŋ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel.

⁵ Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwəlan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

⁶ Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləḅəvuv gail.*

⁷ Aŋel metəkav eḅuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab artoḅon mai nəda, aGot idaŋi vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsən p̄isi.*

⁸ Beti aŋel na-vəha-ru-an eḅuv nətrampet san, ale natit hum nabiltiḅehuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da.

⁹ Nahudhut tosua dan totor hən natit p̄isi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis p̄isi, tosua dan totor lumasig.

* **7:9:** *Nadet* ehum namətu, eḅəlav, ikad nəpəshəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel ləb̄ilbil həni hən ləḅəvusan ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəḅalan o hən ḅəvusan nahəhəvuran salito. * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19 † **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23 * **8:2:** *Nətrampet* ehum nahəmadu o nəḅalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotovuv lan hən ḅiwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2 * **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** *Nəais* evi nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22

¹⁰ Beti aņel na-vəha-tor-an eŷuv nətrampet san. Nəbilitiņeso topaņ hum naniālan, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.*

¹¹ (Ale lokis naməso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isoḅur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

¹² Beti aņel na-vəha-vat-an eŷuv nətrampet san. Natsua iŷas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai naməso gail, hən nəmargobut bəsusuan nahudhut tosua dan totor hən naniālan halito. Naniālan eḅuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

¹³ Beti nokəta, ale naikeḷ[‡] sua toməlah len naməsav, nosəsəlon hən tokai habat ke, “Wee! Namətahwan! Namətahwan! Namətahwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa ḅevisi bogai, nəḅoņ aņel naməkot lototor ləḅevuv nətrampet salit gail!”

9

¹ Beti aņel na-vəha-rim-an eŷuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəḅur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan.

² Nəḅoņ aMeso toseņav hən nəḅur enan, ibasw vi məhat dan nəḅur hum nəḅasuhab hən nəbilitihab togol nametəlai tovi wai. Ale nəḅasuhab togəm len nəḅur ikabut gol namityal mai naməsav.*

³ Beti nalokust* gail loməlah dan nəḅasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədanjan hum naskopion mai gail hən ləḅevin nəvanuan.*

⁴ Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləḅoi ləḅemədas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.*

⁵ Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləḅoi ləḅigol ləḅeləņon ḅisa vəsa len nahəbati ḅerim. Na-ləņon-isa-vəsa-an salit dereh tehum napəņasan sinəvanuan nəḅoņ naskopion tovine.

⁶ Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidoņ nəmatan, be asike lusabi, leləņon masuḅ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.*

⁷ Nalokust lohum nahos lotoutaut vir nəbilitibalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esumian nəhon nəvanuan.

⁸ Lukad navurulito hum navurun napəhaḅut toləḅləḅah, nariḅolito ehum nariḅon nalion,

⁹ lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəḅalan lotosoḅur lotoņur vi lan nəbilitibalan.†

¹⁰ Ale isah ruḅat aņel lotovat aGot toutaut hən galito vi nəḅaua, nəmariboņ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləḅigol bəsua ḅimat dan totor len nəvanuan piḅi len navile a pan.

¹¹ Lukad nakiņ toil a mō hən galito, tovi aņel hən nəḅur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan selpru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aAḅollyon.‡

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoņ, be geris, ikad natit teru am arḅegəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aņel na-vəha-məlevtes-an eŷuv nətrampet san. Nosəsəlon hən nadoldol sua togəm len nəḅalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.*

¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aņel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah ruḅat nəḅau tobanis gat aņel tovat len naut hən nəbilitiḅisel Eufrates.”

¹⁵ Ale isah ruḅat aņel lotovat aGot toutaut hən galito vi nəḅaua, nəmariboņ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləḅigol bəsua ḅimat dan totor len nəvanuan piḅi len navile a pan.

¹⁶ Nosəsəlon hən naḅururjan hən nəvanuan nəḅalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 piḅi.

¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəḅab, mai toḅoņḅoņ, mai toyarjan hum nəsalfa.§ Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəḅab, nəḅasuhab mai nəsalfa evivile dan nəḅalito.

* 8:10: Isa 14.12 * 8:11: Jer 9.15 * 8:12: Exo 10.21-23 ‡ 8:13: Naikeḷ evi nəman naməsav tohum nəbilitibal.

* 9:2: Gen 19.28 * 9:3: Nalokust ehum natohtoḅlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nəbilitivəshəte tohum nəmarigw. * 9:3: Exo 10.12-15; Luk 10.19 * 9:4: Eze 9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * 9:6: Job 3.21; Jer 8.3 † 9:9: Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5

‡ 9:11: Nəḅes eru enan, namilelaru ke, Gai tomədas bun nəvanuan gail. * 9:13: Exo 30.1-3; KelV 8.3 § 9:17: Nəsalfa evi navat toyarjan. Goləḅoi gəḅisabi pəpadaņ hən nəḅab a Bu.

¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpalito.

¹⁹ Nədaŋan hən nahos galenan ipat len nəpalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohum nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbīgol nasənanan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len nəpəŋasan galenan, galit ləsəpair dan nəvide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsələboi ləbəkəta, ləsələboi ləbesəsəlon, ləsələboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!*

²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nəbehi-an salito o nəvide salit hən naitian taṽtaṽor o navənvənanan lotogolgole.

10

Ajel mai natuhlobulat tobul

¹ Beti noris əjel togon todaŋ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab.

² Natuhlobulat tobul esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan.

³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toṽun. Nəboŋ tokai, nadolon nəbiliurur lotoməlevru luwal, lokurut.

⁴ Nəboŋ nəbiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəbitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, "Sagikel vəhot natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi."*

⁵ Beti əjel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav.

⁶ Len nəhəsən atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosuhan, navile a pan mai natit pisi tosuhan lan mai nətas mai natit pisi tosuhan lan; len nəhəsən atenan, əjel ita gat na-kel-gati-an toke, "AGot asike evəlo am!

⁷ Be nəboŋ əjel nə-vəha-məlevru-an pəpadaŋ hən beṽuv nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisarpoh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail."†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəlon həni, isor tətəs mai ginau, ike, "Givan, lav nalobulat tobul, toəŋav dan navəlan əjel toil len tas mai len tan."

⁹ Imaienan, nuvan hən əjel egaii, nukel maii ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, "Lavi, hani. Len nəpam dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaŋ ham, dereh tikon!"

¹⁰ Na nulav natuhlobulat dan navəlan əjel, nuhani. Len nəpəgw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani tonon, egəm kon len natəbaŋ hagw.§

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, "Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni mōs nəvanuan nabi tiltile gail, naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakin lotosobur."

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, "Gile məhat. Gisaḅ səhot nəbəlavən hən naim siGot mai nəməl tutumavan, ale geṽururŋ alat lotolotu ei."*

² Sagisaḅ səhot nəbəlavən hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nəbiltivile siGot len nəhəbati lotovi 42.*

³ Ale ginau dereh nitabtəbuh len nəvanuan eru arḅikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmariboŋ tovi 1,260."

* **9:20:** Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1 * **10:4:** Len nasoruan ta Kris ike, *Burut gat natgalenan nəbiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.* † **10:7:** Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ **10:9:** *Nəhani* evi natit tohehe masuṽ topat len naim sesukapak gail.

§ **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboŋ toke *natəbaŋ token*, hum ma tohum nəbəhəṽun tomaluelu. * **11:1:** Eze 40.3; Zec 2.1-2 * **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** *Nahurabat toharharo* ehum nəbak namətu, luval hən nasivurhət nənani. Nəboŋ alat a Israel o naju gail lotosuni, evusan nalolosaan salito husur nəmatan o nəbiltisaan. Nəboŋ ahai kelkel ur tosoni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləbīgole, dereh limasig o natsua tosa masuṽ tegəm len galito.

⁴Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuḅ, aMasta hən navile a pan.*

⁵Avan ideh bıke bəmədəs gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuḅolaru, tihan puḅpuḅ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke bəmədəs gəlaru, timasmat magenan.

⁶Gəlaru arukad nədaḅan hən arbəkəköl gat nəmav, hən naus asike bəus nəboḅ arbıkelkel ur napısulan sıGot. Arukad nədaḅan hən arbıgöl nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədaḅan hən arbıvas vəha-səbsəbuḅur hən navile a pan hən naməsahan tıltile husur naləḅonjan səlaru.†

⁷Nəboḅ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat toḅəm vi məhat dan nəbuḅ nəpanısmen səkad nabutite, dereh tıbal mai gəlaru, tewın səhor gəlaru, ale tıgöl arımat.*

⁸Ale nibəlaru arıpat metpısal len nabıltıvile, lotokısi hən naut a Sotom o İjip len nasoruan kəta. A mo, luḅos gat Nasuḅ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡

⁹Ale len nəmarıboḅ totor mai nətarhəmitıyal len nəmarıboḅ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tıltile, len nahamar gail, nasoruan gail mai naluvoh hən nəvanuan naut tıltile gail, dereh leris nabırımat həlaru, husur ləsədəm hən avan ideh bıtavun gəlaru.

¹⁰Ale alat navile a pan dereh lehəhəvur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salıto, dereh lesəvat navıolan gail van hən galıt gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogöl lotoləḅon tosa vəsa, arumat.

¹¹Be nəboḅ nəmarıboḅ totor mai nətarhəmitıyal len nəmarıboḅ tosual am lotonoḅ, aGot esuḅavḅav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroıl hən nariəlaru. Galıt pısi lotoris gəlaru lomətahw, lomınnınikot.*

¹²Ale arosəsəlön hən nadoldöl toḅəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, "Məregəm məhat gegail!" Ale nəboḅ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.*

¹³Len namıtyal enan ḅai, nabıltıdu edu, ale len nabıltıvile, nahudhut tosua dan tosəḅavur imasırsır. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galıt pısi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalıalan sıGot len nəmav.

¹⁴Natıt na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoḅ, be geris, ikad natıt na-vəha-tor-an am bəḅəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵Beti aḅel na-vəha-məlevru-an evıv nətrampet san. Ale nadoldöl lotowal habat loḅəm len nəmav, luke, "Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sıdato mai aKısto san, ale dereh teıl a mo həni hum akıḅ vi sutuai!"*

¹⁶Nəvanuan totıbau lotovi 24 lotobətah len nəhai bətbətah salıto len nəhon aGot, luteh, ḅov kəta vi pan, lulotu hən aGot.

¹⁷Luke,

"Namtosıpa vi təban gaiug Nasuḅ aGot, aBıltıdan, gotowöl hən nəboḅ ta daməḅai mai nəboḅ ta sutuai. Namtosıpa husur gulav namılem hən nədaḅan samı totıbau, gotuḅat il a mo hum akıḅ.

¹⁸Naluvoh hən nəvanuan naut tıltile, nəlolıt ipaḅpaḅ, avıl nəlol paḅpaḅ samı egəmai,

hən gəbənənoḅ hən alat lotomat mai nanoran samı.

Evi nəboḅ hən gəbılav nakonḅurḅuran mai naslev samı lotovi hai kelkel ur gail, mai nəvanuan samı gail,

galıt pısi lotomətahw len nəyalıalan hən nahəsəm, nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totıbau.

Evi nəboḅ hən gəbıgöl nəmasıgan van hən alat lotomədəs nəvanuan navile a pan hən ləbımasıg."*

¹⁹Beti naim sıGot len nəmav esəḅav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.* Ale nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabılıurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

* **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboḅ toke *naməsahan tıltile*, namılen eləboı bevi navılesır. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ **11:8:** Isa 1.9-10; *Sotom:* Gen 18-19. * **11:11:** Eze 37.5, 10 * **11:12:** 2Ki 2.11 * **11:15:** Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27 * **11:18:** Psa 2.1, 5, 110.5, 115.12-13 * **11:19:** İpru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21

12

Napəhaʋut mai nətrakon

¹ Beti noris nabiltitite tovisi len nəmav. Ikad napəhaʋut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən nəmeso tovi 12.

² Etian. Ale nəboŋ toləŋon nabəhaʋun, itaŋ, ikai len nəpasusan topeŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toseŋavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən nəmeso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaʋut enan topasus, hən bihan kavkav hən anatun nəboŋ bevisi.*

⁵ Ale aliten ipas anatun, aulumian beil a mo hən naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiŋ. Aŋel isabul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətah san.*

⁶ Napəhaʋut enan igam yav van hən naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni moosi, hən bəkətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

⁷ Beti ikad nabiltibalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua bal mai nətrakon, ale nətrakon mai aŋel san gail luʋbal təlmam.*

⁸ Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəbalan enan, gol gai mai aŋel san gail ləsəkad naut ideh am len nəmav.

⁹ Ale nabiltitrakon egai, nəmət ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke,

“Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan,

nədaŋan, natohan pipihəbalan aGot,

mai nədaŋan hən na-il-a-mo-an seKristo san, egəmai!

AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eʋusan nədaŋan san hum akiŋ sidato.

Gagai aKristo san eʋusan nədaŋan hən na-il-a-mo-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadələmian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele, lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləbimat, ləsəmətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəmav!

Mətəhəhaʋur!

Be nabiltimətəhwan dereh tegəm len navile a pan mai nətas,

husur natəmat evi pan van hən gamito len nabiltitol paŋpaŋ,

bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboŋ nətrakon tonau səhori ke lotobar həni vi lan navile a pan, ehut napəhaʋut topas natətai ulumian.

¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhəbalan eru hum nabiltiikel, hən bələboi bəmələh vi lan naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni moosi, hən bəkətkəta təban ei a tut dan nəmət tovi trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.*

¹⁵ Beti nəmət eru hən nəwai, isav dan nabuŋon hum nawisel, hən bišel husur napəhaʋut hən bəli vi van.

¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəŋav hən nabuŋon, edəlom nawisel tosav dan nabuŋon nətrakon hən biimasur len tan.

¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəŋas napəhaʋut, ale ivan hən biŋol nabiltibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolŋol nəsa aGot tokel buni, lotodaŋ len nakitinan aYesu tokel vəhori.

¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

* **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9 * **12:7:** Dan 10.13, 21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zec 3.1-2 * **12:14:** Dan 7.25, 12.7. *Naikel* evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori. Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal gail mai nahudhumityal, pitov hən Dan 7.25.

¹ Beti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətəs. Ikad nəbalbal esəjavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun toşəjavur len nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot, mēdas nahəsən.

² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien lohūm nalohrien nabea ale naburjon ehum naburjon nalion. Ale nətrakon ilav nədaŋan, mai nabiltihai bətbətah hum sekin, mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an san maii.*

³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan togol nəmatan, be nasənahan enan togol nəmatan imav, imaur təlmam. Navile a pan lumaŋmaŋ lan, ale lohūsur narivatəvat katkat enan.

⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaŋan hən na-il-a-mō-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat katkat am, luke, “Ase esumhan narivatəvat katkat egaii? Ase eləboi bigol nabiltibalān maii?”

⁵ AGot idam hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai məhat len nasoran san, esəvar aGot, mēdas nahəsən. Ale aGot idam hən bikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an hən bigol natideh toləjoni len nahəbati tovi 42.

⁶ Ale esəjav hən naburjon, esəvar aGot. Isor mēdas nahəsən, ale isor mēdas naut aGot totohtoh lan tovi alat lototoh len nəmav.

⁷ AGot idam hən bigol nabiltibalān mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idam hən beil a mō hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluvoh hən nəvanuan naut tiltile gail.†

⁸ Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan dereh lilotu hən. Wake alat aGot totos gat nahəsəsalito len naləbulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu hən. * Naləbulat enan evi naləbulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəbikad nədaŋaŋaŋ, gesəsəlonj!

¹⁰ Avan ideh aGot toriŋi hən galit ləbibaŋisi ale səhari van, avan enan dereh libaŋisi ale səhari van. Avan ideh aGot toriŋi hən biŋmat len nabiltibu nəbalan, dereh timat len nabiltibu nəbalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nə-dar-ḅuri-an, limasdarj len nadələmian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulumhan, ale isorsor hum nətrakon.

¹² Len nədaŋan hən na-il-a-mō-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan pisi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahan hən nəmatan tomav.

¹³ Narivatəvat katkat hən nətan igol nabiltimerikel gail, igol nəhab topanj len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail.

¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todam hən narivatəvat katkat hən nətan bigole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənahan hən nabiltibu nəbalan tomaur təlmam.

¹⁵ Ale aGot idam hən narivatəvat katkat hən nətan bilav nasuŋavŋjavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən bisor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləbilotu hən limasmat.

¹⁶ Igol ke nəvanuan gail pisi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navələlito o len nabunəholito.

¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləboi bigol naḅurian o na-pur-həni-an. Bike beḅur natideh o pur hən, timaskad nəmak tovi nahəsən narivatəvat katkat o naḅuruŋan han.

¹⁸ Len naut egai ivoi hən datbikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisaḅ səhot namilen naḅuruŋan hən narivatəvat katkat egaii, husur evi naḅuruŋan sivan sua. Ale naḅuruŋan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

¹ Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Naḅehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsən mai nahəsən aTəman.*

* 13:2: Hən naves 1-2, ris Dan 7.4-6. *Nalepat* evi nabiltipus togəgəris. *Nabea* evi narivatəvat katkat tobəlav səhor nəvanuan.

† 13:7: Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36 * 13:8: Psa 69.28; KelV 3.5 * 13:10: Jer 15.2, 43.11 * 14:1: Eze 9.4; KelV 7.3

² Ale nosəsəloŋ hən nəwəlan toŋəm len nəməv, tohəm nətas kudkud topus mai nəbılıurur tokurut habat. Ehum nəwəlan nəvanuan lotogole nəboŋ lotoranŋrante bonbon hən navus beltəŋ tosoḅur.

³ Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəḅe veveu a mō len nəbilitihai bətbətah, mai len nəhon natit tovət lotomaur, mai nəvanuan totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləbekəkai səhot nəḅe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toḅur galit dan nəvanuan piŋi len navile a pan, galit ŋai lokəkai səhoti.

⁴ Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben apəhəvut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toḅur galit dan nəvanuan gail piŋi hən ləbevi esan mai seTuhsipsip. Lohum nəvit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot.

⁵ Naliblibonjan sagəm len nabunolit bonj ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi bikel uri.*

Aŋel itor

⁶ Beti noris aŋel toŋon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovovi topat vi sutuai hən bikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluvoh hən nəvanuan naut tiltile piŋi, nəvanuan len nahəmar piŋi, nasoruan piŋi mai nabi tiltile gail piŋi.

⁷ Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm pəpədaŋ. Mitilotu hən atenan toŋol nəməv, nətan, nətas mai nabəko gail piŋi.”*

⁸ Ale aŋel na-vəha-ru-an ehuser aŋel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Pəpilon toyalyal imasirsir! Iŋol nəvanuan naut tiltile piŋi lotərog hən nəwain han tovi nəbilitiləŋonian san hən naitian tosa.”*

⁹ Ale aŋel na-vəha-tor-an ehuser gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nələblab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan,

¹⁰ dereh gai temun nəwain hən nəbilitilol paŋpaŋ siGot, nəwain aGot toḅir masmas həni vi lan nəbilitiwai hən nəlol paŋpaŋ san. Ale avan enan dereh teləŋon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aŋel siGot gail mai aTuhsipsip.*

¹¹ Nəbasuhab hən na-ləŋon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəŋavŋavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nələblab han, ale lukad nəmak hən nahəsən.”*

¹² Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaŋ len aYesu, limaskad nə-daŋ-buri-an.*

¹³ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len nəməv toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasub, navoian siGot iŋol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liŋavŋav dan nəmauran salit todaŋ, bathut dereh likad nəvit nagolean salit lotovoi.”

Nəmatuan hən navile a pan

¹⁴ Beti noris nəməvukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəməvukasw tosumian anatan nəvanuan.† Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len navəlan etəgau nəbu tohaḅ tokan len nəlon.

¹⁵ Beti aŋel toŋon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəməvukasw, ike, “Gilav nəbu sam tohaḅ, tubat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”*

¹⁶ Nə atenan tobətah len nəməvukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.

¹⁷ Beti aŋel sual am evivile len naim siGot len nəməv. Gai am etəgau nəbu tohaḅ tokan.

¹⁸ Ale aŋel tile am tokad nədaŋjan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aŋel tokad nəbu tohaḅ, ike, “Gilav nəbu sam tohaḅ, tubat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail nəvit nakrep lumen.”

¹⁹ Nə aŋel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebubulan nəhavhət nakrep gail len nəbilitiḅur lotopal dasdas nəvit nakrep lan. Evi nəbilitiḅur hən nəlol paŋpaŋ siGot.

²⁰ Ale lupal dasdas nakrep gail len nəbilitiḅur vivile len nəbilitivile. Ale nəda eriv dan nəbilitiḅur enan, epul vəbar nəkadun nahos gail ale isel, nəbələvan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

* **14:5:** Zep 3.13 * **14:7:** KelV 10.6 * **14:8:** Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2 * **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * **14:11:** Isa 34.10 * **14:12:** Egai nəbathusoruan hən nalobulət egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaŋ len aYesu, datimassusumar, datimasdaŋ bur nəmauran sidat todaŋ, naut kəmas datibimat sil nadəlomian dattokade len aYesu. † **14:14:** Dan 7.13. Vəha-səḅsoḅur aYesu ekis gai gabag aNatan Nəvanuan. * **14:15:** Jol 3.13
‡ **14:20:** Hən navəs 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nəbələvan hən nəstatia evi namita tovi 185.

15

Nəbe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbégəmə naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlöl paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobəon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai naŋururəŋan hən nahəsən. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito,

³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke,

“Nasub aGot gotoyalyal buni,

nəsa gotogole iyalyal, numəŋmaŋ lan.

Govi Kiŋ hən naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile,

naṽide sam̄ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasub, nəvanuan gail piŋi dereh lemətaḥw len nəyalyalan sam̄;

dereh leputsan nahəsam̄

husur gaiug govi aGot səbom̄ gototoḥ a tut dan nəsaan.

Naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləbilotu hən gaiug,

husur nəvanuan gail piŋi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaṽolen siGot tolo, esəŋav.*

⁶ Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu toṽəḥw yesyes, ale nəhau tutuṽ nagol ibanjis garu len nəmabulito.*

⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur; ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlöl paŋpaŋ siGot, aGot totoḥ vi sutuai vi sutuai.

⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab toḡəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideḥ edədas bəbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siaŋel gail ləbinon.*

16

Nasiloh gail hən nəlöl paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlöl paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəḥa-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lolotolu hən nəlablab han.*

³ Ale aŋel na-vəḥa-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatḥ hən nəbirimat ale natit piŋi lotosuh len tas lumat.

⁴ Beti aŋel na-vəḥa-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,

gaiug gotovi gaiug gagai,

gaiug gotovi aGot səbom̄ gototoḥ a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit ləbir nəda hinəvanuan sam̄ gail mai hihai kelkel ur gail,

ale gulav nəda mai galit hən ləbəmuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəloŋ hən nəmel tutumavan toke,

“Evoi, Nasub aGot, aBiltidaŋan,

nə-sab-səhoti-an mai nəpanismen sam̄ gail,

lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aŋel na-vəḥa-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail.

* 15:3: Exo 15.1 * 15:4: Jer 10.7; Psa 86.9 * 15:5: Exo 38.21 * 15:6: Nalinen evi nəkaliko pəḥapəḥw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut toput hən avan ideḥ tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan. * 15:8: Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4 * 16:2: Exo 9.10 * 16:4: Exo 7.17-21; Psa 78.44

⁹ Napudan en totibau ebulan nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mēdas nahəsan aGot tokad nədaŋan hən na-il-a-nō-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbipair dan nəsaan salito hən ləbisal suh nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-rim-an idarj nasiloh san len nabiltihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut puŋpuŋji. Napəjasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.*

¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəjasan mai nəmanuŋ salit gail. Be lomətahun ləbipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipair van hən aGot.

¹² Beti aŋel na-vəha-məlevtes-an idarj nasiloh san len nabiltiwisel Eufates. Ale nəwai han imas gorgor, hən napisal beutaut mōs nakiŋ gail ləbēgəm len naist.*

¹³ Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nabuŋon nətrakon, esua dan nabuŋon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuŋon ahai kelkel ur gəgəras.

¹⁴ Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbesəhar bənbəon hən nakiŋ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltibalan len nəboŋ totibau siGot aBiltidaŋan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəloŋ! Dereh negəm surŋan nəvanuan vənvənah. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbiyar bərmalmal gol nahurulit bīsa.”*

¹⁶ Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiŋ galenan van vaənbəon len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seŋpru gail.*

¹⁷ Beti aŋel na-vəha-məlevru-an idarj nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!”

¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaiənan. Edu habat səhor nadu piŋi lotodu nəboŋ nəvanuan lototoh len navile a pan.

¹⁹ Nabiltivile imaŋul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluəoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Pabilon toyalyal, ale ilav nabiliwai hən nəwain hən nabiltiŋol paŋpaŋ san maii.*

²⁰ Naholoul piŋi loməkaskas, nəvəhuh piŋi lumasig.

²¹ Nəais eus habat. Nəais viŋisua lotoməlas hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nabiltiais enan tous isa vəsa masu.*

17

Napəhaəvut nahəsan tosa vəsa toŋur hən niben

¹ Esua len aŋel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən nəpanismen hən napəhaəvut toŋur hən niben, nahəsan tosa vəsa, tobtətah təban nəwai tosobur.

² Nakiŋ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan esəhar ginau vi lan naut masmas tobbəesw. Noris napəhaəvut sual ei tobtətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toşəjavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mēdas nahəsan, lukabut gol niben.

⁴ Napəhaəvut esun nahurabat toboŋboŋ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nabiliwai nagol toŋul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai nabijibijalan hən naitian san tosa gail.

⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Pabilon toyalyal, nana silatpəhaəvut lotoŋur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail.”

⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten toŋol galit lotomat.

Nəboŋ notorisi nuŋaŋ, numarjmarj.

⁷ Ale aŋel eus ginau ke, “Guŋaŋ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaəvut mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal toşəjavur, aliten tosaŋ lan.

* **16:10:** Exo 10.21-22 * **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, *lotogəm len naut namityal tovisi lan.*

* **16:14:** 1Tim 4.1 * **16:15:** KelV 3.3 * **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * **16:19:** Isa 51.17 * **16:21:**

Exo 9.23-24 * **17:2:** Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7

⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a mō ikade, gagai əbuer. Dereh tevivile tia bogai dan naður nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsəlito len naləbūlat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limanmənj nəbōj ləberis narivatəvat katkat tomaur a mō, toəbuer gagai, ale bəvisi tətəs.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datbikad nənanuan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaiegai: nəkadun toməlevru lovi navehuh toməlevru napəhaəvut tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiņ toməlevru.

¹⁰ Nakiņ erim lunonj tia. Sual ivat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəbōj bəgəmai, dereh timastoh kəkereh.

¹¹ Narivatəvat katkat totoh a mō, toəbuer gagai, gai evi kiņ na-vəha-məlevtor-an. A mō evi kiņ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

¹² “Nəbalbal toşəjavur gotorisi lovi nakiņ toşəjavur ləsəkad nədaņan hum nakiņ sal. Be dereh likad nədaņan hən na-il-a-mō-an len nəhaua bəsua, hən ləbeil a mō mai narivatəvat katkat hum nakiņ gail.*

¹³ Galit pisi lutoh mōs natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaņan salito mai nədaņan hən na-il-a-mō-an salito.

¹⁴ Dereh ligol nəbiltibalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail pisi, evi Kiņ hən nakiņ gail pisi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nəbiltibalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaņ lan.”

¹⁵ Bəti əņel ikel mai ginau ke, “Nəwai toşobur gotorisi, napəhaəvut topur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluvo h gail, naluvo h hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail.

¹⁶ Narivatəvat katkat mai nəbalbal toşəjavur gotorisi gail, dereh lemətahun bun napəhaəvut topur hən niben. Dereh lemədasi hən bitoh səbon, bimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəņas niben hən nəhab bihan pisi.

¹⁷ Husur aGot erinj naləņonian san len nəlolito hən ləbigo l pisi. Dereh lidan hən ləbilav nədaņan hən na-il-a-mō-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləbisarpoh.

¹⁸ “Napəhaəvut enan gotorisi, evi nəbiltivile toyalyal tokad na-il-a-mō-an hən nakiņ gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papilon imasirsir

¹ Nəbōj notoris natgalenan tononj, noris əņel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaņan hən na-il-a-mō-an toyalyal, ale namənas san emias navile a pan vəsa.

² Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut pisi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman pisi ləsəvevu, mai narivatəvat pisi ləsəvevu nəvanuan lotomətahun bun gail.*

³ Napəhaəvut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaņ hən naitian san tosa ekub hən naluvo h hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiņ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləņon masu v hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

⁴ Bəti nosəsəloņ hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike mətbith mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!”*

⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.*

⁶ Mitigol tesisil hən natit pisi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil hən vəha-ru hən natit pisi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləņon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, mətebir vəha-ru hən len nabiliwah han mōsi. Mitigol temuni hən bəsisil.*

⁷ Mitilav napəņasan mai na-ləņon-isa-an maii, arepito v hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol hən mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, “Ginau

* 17:8: Dan 7.7; KelV 11.7 * 17:8: Psa 69.28; KelV 3.5 * 17:12: Dan 7.24 * 18:2: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsəvevu nəvanuan lotomətahun bun gail. * 18:3: Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * 18:4: Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * 18:5: Gen 18.20-21; Jer 51.9 * 18:6: Psa 137.8; Jer 50.29

aKwin bogai notobətah len nābiltihai bətbətah sagw! Nəsavī batunau! Asike nulolosa, asike nutaŋ hum nəbatunau boŋ ideh!

⁸ Imagenan, len nəmaribon tesua ŋai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobalav, mai nəhab bihan puŋpuŋi husur Nasuḅ aGot, topephun navoian dan nəsaan, ikad nābiltidanjan.*

⁹ “Beti nakin gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəpəl hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəboŋ nakin galenan ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.†

¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Abiltivile gotoyalyal, Pəpilon gotovi biltivile hən nədanjan! Wee, len nəhaua tosa ŋai nəpanisemen sam egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotovur natit gail, pūr hən gail, dereh litaŋ, leləŋon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən bəvur nəkako salito gail.

¹² A nio evur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Evur nəkaliko hən nalinen topehw buni mai nasilik toməyayau, nəkaliko nətau toboŋboŋ mai tobisibis. Evur nəhai tiltile gail nəbəlōlit tosusau. Evur natit isoḅur lotoum hən gail hən nābiltirivon naelefant. Evur natit isoḅur lotoum hən gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, namətəlai mai nəvat tokab.‡

¹³ Evur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafranĵinsens.§ Evur nəvain mai naoil naoiv, nəflaua mai nawit, nəbuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale evur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləbevi slev.

¹⁴ Ale alat lotovur natit gail, pūr hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləŋon masuḅ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusaḅ gail am boŋ ideh.’

¹⁵ Ale alat lotovur natit gail, pūr hən gail, galit lotopul hən natite husur loḅur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləŋon-isa-vəsa-an san. Dereh litaŋ, leləŋon tisa husuri.**

¹⁶ Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topehw, nəkaliko toboŋboŋ mai tobisibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail!

¹⁷ Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit gail alitenan topul masuḅ hən gail lumasig pəpəpər.’ “Nəvanuan wolwol hən nābiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut.

¹⁸ Nəboŋ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nābiltivile en toyalal, səkad ideh am tomaianan.’

¹⁹ Dereh litaŋ habat, leləŋon tisa. Ale len na-ləŋon-isa-an salito dereh lebubulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalal, nəvanuan gail lotokad nābiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosa ŋai, natit pisi san nəhab ihan puŋpuŋi!’ †††

²⁰ Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətehehaḅur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehehaḅur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

²¹ Beti aŋel todan habat ipat nābiltivat, tohum nābiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, “Len naḅide tomaiegai, Pəpilon, nābiltivile gotoyalyal, dereh gimasirsir, vəha-sua gimasig, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am!

²² Nəwalan hən navis beltan, nəvanuan lotokəkai, nābuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəlōŋ həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaḅ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəlōŋ hən nəwalan hən nābiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am.

²³ Nəvanuan asike loris namial tomial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəlōŋ hən nadolon nauulumān mai napəhaḅut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan sam lotovur natit gail, pūr hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile pisi.‡‡

* **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17 ‡ **18:12:** Nabrons evi namətəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. § **18:13:** Nasinamon evi nahurhuhai sua nəbon tosusau lotorinji len nəhanian hən ləbigol nabus han bivoi. Nafranĵinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut naloutan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmāsi hum nəhai pəhas. ** **18:15:** Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36 †† **18:19:** Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * **18:20:** Jer 51.48 ‡‡ **18:23:** Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan pisi hən navile a pan lotomat len navəlañ.”

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəloŋ hən nadoldol hən nabiltiluvoŋ lotokai habat ke, “Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-sab-səhoti-an san gail lotokitin, lunor:
Gai ipansem napəhaʋut toyalyal toŋur hən niben,
tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,
aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,

“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab topəŋas alitenan
dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nabiltihai bətbətah. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵ Beti nadoldol egəm len nabiltihai bətbətah toke,

“Sal suh aGot sidato,

gamit pisi məttovi slev san gail,

gamit pisi məttomətahw len nəyalyalan san,

gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!”

⁶ Ale nosəsəloŋ hən nəwalan tohum nəwalan hən nabiltiluvoŋ o tohum nətəs kudkud topus o nabiliurur tokurut habat. Ike,

“Sal suh aGot!

Husur Nasuḅ aGot sidato,

aBiltidaŋan eil a mō!*

⁷ Datikemkem! Datehəhaʋur!

Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai

ale asoan biłah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu maii hən besuni.”

(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonoŋ, nəvanuan siGot lotogole).

⁹ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip, lehəhaʋur.’ ”* Aŋel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin siGot.”

¹⁰ Nəboŋ tokəmaienan tononŋ nuteh bathurien hən nəbilotu həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi slev suman gaiug mai nəbathudud nadəlomian sam lotodaŋ hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh bikel kot aYesu, egəm len aNunun aGot.”*

Atesua tosa hən nahos topəhapəhw

¹¹ Beti noris nəmav toseŋav, ale ikad nahos topəhapəhw toil ei. Atesua tosa lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan, husur len nanoran isaḅ səhoti ke nəvanuan limaspanis o teḅur, ale len nanoran igol nabiltiḅalan.*

¹² Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad nəkraun isoḅur. Ikad nahəsan sua aGot tosoi lan, be səkad avan ideh toləboi nəhes enan, gai səbon eləboii.

¹³ Nahurabat tosuni imosmos hən nəda. Ale nahəsan atenan, Nasoruan siGot.

¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosa hən nahos pəhapəhw gail lohusuri. Galit pisi losun nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes, toveveu.

¹⁵ Nəbu nəbalan tokan evivile dan nabuŋon atenan hən biḅal həni, win səhor naluvoŋ hən nəvanuan naut tiltilte. Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tital dasdas nəvit nakreŋ len nabiltiḅur hən nəlol paŋpaŋ siGot, aBiltidaŋan, hən bišel hum nəwain.*

¹⁶ Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes egai: “Kiŋ hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

* 19:6: Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * 19:9: Mat 22.1-14; Luk 14.15-24 * 19:10: KelV 22.8-9 * 19:11: Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4 * 19:15: Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20

¹⁷ Beti noris aņel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən nabiltidoldol, van hən nəman naməsav pisi lotoməlməlah ke, “Mətegəmail Mitibonbon len nabiltihanən siGot!

¹⁸ Mətegəm hən mətbihan naməņod hən niben nakiņ gail mai naməņod hən niben nakomada gail, naməņod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməņod hən niben nəvanuan pisi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”[†]

¹⁹ Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiņ hən navile a pan gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm bonbon, hən ləbigol nabiltibalən, mai atenan tosaħ len nahos tophəpəhw mai navəshəsoltia san.

²⁰ Ale lutaħ gat narivatəvat katkat mai aħai kelkel ur gəgəras totaħ maii, toġol namerikel gail len nəhən narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan tosaħ len nahos ebulañ gəlaru nəboņ lotomaur sal len nabiltimetduņduņ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaņ lan.*

²¹ Ale atenan tosaħ len nahos ita bun nakiņ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Itə bun galit pisi hən nađu nəbalən tovivile dan nabuņon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

¹ Beti noris aņel sua toġəm vi pan dan nəmav. Ikad naki hən nađu nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.

² Itaħ gat nətrakon tovi nəmat ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aņel ibanji si hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000.

³ Aņel ibar həni len nađu nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aņel ekəkol gat nađu enən, eburut gati hən asike bəsəņav vir nanoņan hən nasihau bəvi 1,000. İmaienən nətrakon saləboi bəgəras naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aņel dereh tisaħ ruəati hən bəvivile len nəboņ bəpitol ŋai.)

⁴ Ale noris nabiltihai bətbətaħ len gail, aGot ilav nədaņan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləbigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaur təlmam, loil a mo mai aKristo hum nakiņ gail len nasihau tovi 1,000.*

⁵ Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonoņ.)

⁶ Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enən, lohəhəvur, ludaņ len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esən səbon ŋai. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi aħai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a mo maii, hum nakiņ gail len nasihau bəvi 1,000.*

Nəmasigan siSetan

⁷ Nəboņ nasihau tovi 1,000 binoņ, aņel dereh tisaħ ruəat aSetan dan nađu nabəbaņisan totoħ lan.

⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoħ hən nəvanuan naut tiltile gail pisi len navile a pan. Aħai kelkel ur aEsekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tibonbon hən galito moś nabiltibalən, nařuruņan halito isořur hum nabion bitas.*

⁹ Noris lotovan, lumapiřiriħ, siriv len naut pisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, iħan piś galito.

¹⁰ Beti, natəmat toġəras galito, aGot ibar həni len nabiltimetduņduņ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaņ lan, naut narivatəvat katkat mai aħai kelkel ur gəgəras artopaņ lan. Dereh leleņon tisa vəsə tibətat ei len nalennəyal mai nalennəyariug van vi sutuai vi sutuai.*

Napəpəhunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris nabiltihai bətbətaħ totibau tophəpəhw. Noris gai tobətaħ lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhən. Aroməkaskas, arumasig, arořuer.

¹²⁻¹³ Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idamı hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudamı hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit pisi loil a mo len nabiltihai bətbətaħ. Aņel gail losəņav hən

[†] 19:18: Hən nəves 17-18, ris Eze 39.17-20 * 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29 * 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3, 9 * 20:4: Dan 7.9, 22 * 20:6: KelV 2.11 * 20:8: Kok mai aMakok: Eze 38.1-39.20. * 20:10: Luk 17.29

nalobulat gail. Losəḡan hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan pisi lotomat. Epəpehun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.†

¹⁴ Beti aḡel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetduḡduḡ nəhab. Nametduḡduḡ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an.

¹⁵ Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsan asike bīpat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduḡduḡ nəhab.

21

Nəmav veveu mai navile a pan veveu

¹ Beti noris nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur nəmav metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətas am ebuer.*

² Ale noris nabiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəmav təban aGot. Nabiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni mōs naulumian bīlah maii.*

³ Nosəsəlon hən nabiltidoldol togəm len nabiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot māu dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.*

⁴ Dereh tigar kuv namətarur pisi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətaḡan o napəḡasan am. Husur natit gail ta mō, loməkaskas tia.”*

⁵ Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit pisi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natenan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəḡeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginau ke, “Natit pisi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natubatan mai nanoḡan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toḡuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.*

⁷ Avan ideh towin səhor nədaḡan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.*

⁸ Be alat ləsəkad na-il-buri-an, alat ləsəkad nədəlomian, alat lotogol natit aGot tomətəhun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nələblab gail mai alat lotolibliboḡ, ikad naut topat vir galito len nabiltimetduḡduḡ nəhab tolavurvuḡ, nəsalfa topaḡ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aḡel lotoməlevru lotokad nasiloḡ lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, eḡəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh nəḡusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.”

¹⁰ Ale len nədaḡan seNunun aGot, aḡel enan ilav ginau vi lan nabiltivəhuh tosaḡsah vi məhat. Ale eḡusan ginau hən nabiltivile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəmav təban aGot.*

¹¹ Ikad namənas siGot. Eḡial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.†

¹² Nəḡod nəvat hən nabiltivile emərtortor, isaḡsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aḡel lotovi 12 loil husur nametləkau galen viḡususua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsraēl. Nəḡes esua len nametləkau esua.

¹³ Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡

¹⁴ Nəḡod hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan aḡai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəḡes esua len nəpaudesen esua.

¹⁵ Aḡel tosor mai ginau ikad namita nagol hən bīsab namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəḡod han.*

¹⁶ Nabəlavān hən nabiltivile epitov hən nəpoḡposan han. Ale aḡel enənoḡ hən nabiltivile hən namita totəḡau. Ale isaḡi ke nabəlavān han evi nəstatia tovi 12,000.§ (Nabəlavān mai nəpoḡposan mai nəsaḡsahan han loḡitpitov).)

† **20:12-13:** Hən naves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5 * **21:1:** Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * **21:2:** Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * **21:3:** Lev 26.11-12; Eze 37.27 * **21:4:** Isa 25.8, 35.10, 65.19 * **21:6:** Isa 55.1; KelV 1.8 * **21:7:** 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * **21:8:** *Salfa:* ris Luk 17.29; *nəmatan na-vəha-ru-an:* ris KelV 2.11. * **21:10:** Eze 40.2 † **21:11:** *Jaspa* evi nəvat sua gəsaləboi gəḡəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaḡyaḡ. *Nakristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ **21:13:** Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * **21:15:** Eze 40.3 § **21:16:** *Nəstatia* evi namita tovi 185.

¹⁷ Ale enənoṽ hən nəṽod hən nabiltivile, isaḅ namətortoran han evi nakupit tovi 144. ** Ale nakupit siaṅel enan epitoṽ hum sinəvanuan.

¹⁸ Nəvat hən nəṽod hən nabiltivile evi jaspa, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu.

¹⁹ Nəvat gəlgəlan pisi lovəhas nəpaudesen hən nəṽod hən nabiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspa, na-vəha-ru-an evi safaiā, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emeralt,

²⁰ na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-məlapat-an evi topas, na-vəha-səṅavur-an evi krisopres, na-vəha-səṅavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səṅavur-pisan-eru-an evi ametist. ††

²¹ Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi biltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetpisal hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

²² Nəsarīs naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuḅ aGot, aBiltidaṅan, mai aTuhsipsip arutoh taḅtab ei, arovi naim nalotuan. ††

²³ Namūial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, aroḅuer, husur namənas siGot emias kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namūial han.

²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namūial han, ale nəḅoṅ nakiṅ gail hən navile a pan ləḅebis lan, dereh lilav nəyalalan salito gəmai.

²⁵ Nametləkau han gail losəṅav len nəmariboṅ kavkav, asike lokəkol boṅ ideh, husur nalenmariug dereh teḅuer ei.

²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh litariv nəyalalan salito mai natit lotopul həni gəmai.

²⁷ Natideh toḅiṅḅiṅal o tosa asike ebis ei boṅ ideh. Nəvanuan ideh toḅol nəsa aGot tomətəhun buni o tolibliboṅ, asike ebis ei boṅ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsaliṽo len nalobulat seTuhsipsip hən nəmauran, galito ṅai dereh ləbis len nabiltivile enan. §§

22

¹ Beti aṅel egaii eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bəḅbətəh siGot mai seTuhsipsip. *

² Isel rivuh hən nametpisal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel toḅon. * Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati viṽusua. Aruṽan hən navite vəha-səṅavur pisan eru len nasiḅau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən birer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləḅimaur.

³ Səkad natideh aGot tomətəhuni o toke tipansəm len nabiltivile enan. Nabiltihai bəḅbətəh siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni. *

⁴ Dereh leris nəḅon, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito.

⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namūialan hən namūial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasuḅ aGot dereh temūial, temias galito. Ale dereh lesuṽan nakiṅ gail van vi sutuai. *

AYesu satogəmai

⁶ Beti aṅel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəḅeil gəgat len gail, lokitin. Nasuḅ aGot tolav aNunun mai aḅai kelkel ur gail, gai esəvat aṅel san hən ḅeṽusan naslev san gail hən natit pisi ḅimasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəloṅ! Asike idareh noḅəmai! Avan ideh ḅigol husur nasoruan hən nəpəḅav-utaut-an len nalobulat egai, teḅəḅavur!”

⁸ Ginau novi aḅon notosəloṅ hən natgalenan, notoris pisi. Ale nəḅoṅ notosəloṅ, nəḅoṅ notoris natgalenan, nuteḅ bathurien aṅel toṽusan ginau hən natgalenan hən nəḅilotu.

** **21:17:** *Nakupit* evi nabəḅavan hən navəlan nəvanuan, tuḅat len nakobkob van vəḅar nagilen nəṅarḅuvəlan. Nabəḅavan han pəpaḅaṅ hən nahudhumita. †† **21:20:** Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan lumaiegai: *jaspa* emial o ekəsən o iyanyan, *saftaia* iboṅboṅ ale imasil, *akat* epəḅapəḅw o imasiav be goləḅoi gəḅekəṽa vi ləhoim kəkereḅ, *emeralt* ekəskəsən ale imasil, *oniks* nəṽau han etiltile be gəsələḅoi gəḅekəṽa tur lan, *karnelian* ebisibis be səmasil savoi, *krisolait* iyanyan ale imasil, *peril* ekəskəsən ale imasil, *topas* iyanyan ale imasil, *krisopres* ekəskəsən ale imasil, *jasint* ebisibis ale eləḅoi ḅimasil, *ametist* iboṅboṅ ale imasil. †† **21:22:** *Naim nalotuan* evi naut nəvanuan gail lotolotu hən aGot lan. Be nəḅoṅ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləḅoi ləḅilotu həni len naut pisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. §§ **21:27:** Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze 44.9. *Nalobulat hən nəmauran*, ris KelV 3.5. * **22:1:** Eze 47.1; Zec 14.8 * **22:2:** Gen 2.9-10 * **22:3:** Gen 3.17; Zec 14.11 * **22:5:** Isa 60.19; Dan 7.18

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev sur̄nan gaiug mai aʋan̄ gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləb̄igol husur na-tos-gati-an topat len nalobulat egai. Gilotu hən aGot!”*

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan nalobulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəbɔŋ egəm pəpadaŋ.

¹¹ Avan ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avan ideh tobiŋbiŋjal taʋtaʋor, tebiŋbiŋjal taʋtaʋor tabtab; avan ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avan ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

¹² AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh nogəmai! Dereh nitariv naʋurpʋran sagw hən nəb̄ilav nakonpʋrʋran o nəpanismen mai nəvanuan p̄isi b̄inor hən nagolean salit gail.

¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natubatan mai nanorjan.†

¹⁴ “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhəʋur.* Loləboi ləb̄eb̄isutur len nametləkau gail hən nabiltivile ale han naʋit nəhai hən nəmauran.*

¹⁵ Avil vivile dan nabiltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ “Ginau aYesu nosəvat aŋel sagw hən b̄ikel kot natgalenan n̄os alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi namoso lalan tomtial habat.”*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avan ideh tosəsəloŋ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avan ideh tomaduh tegəmai. Avan ideh toləŋoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naʋurian han toʋuer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan p̄isi lotosəsəloŋ hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avan ideh b̄esuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan.

¹⁹ Ale avan ideh b̄ilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naʋit nəhai hən nəmauran, asike eb̄is len nabiltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen p̄isi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasuʋ aYesu gegəmai!*

²¹ Nasuʋ aYesu mau teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̄isi siGot.§

* 22:9: Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * 22:11: Dan 12.10 † 22:13: Hən naves 12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * 22:14: KelV 7.14 * 22:14: Gen 2.9, 3.22 * 22:16: Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5 * 22:17: Isa 55.1 ‡ 22:19: Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * 22:20: 1Kor 16.22 § 22:21: Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasuʋ aYesu mau teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̄isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan *ganan* len nagilen

Na-kei-gati-an Veveu
Nasoruan siGot
len nasoruan ta Uluveu
Na-kei-gati-an Veveu
Maskelynes
New Testament

Naves galevis lotovoi hæn datbinau gat gail

Mat 5.3-11 [tab] Navoian siGot van hæn nəvanuan gail

Mat 5.16 [tab] Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot

Mat 5.43-45 [tab] Ləmas bun aenemi sam̄ gail

Mat 11.28-30 [tab] Gəm hæn aYesu hæn gəbikad nəḡavŋavan

Mat 20.26-28 [tab] Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail

Mat 25.40 [tab] Nəsa gotogole van hæn nəbathudud, gugole van hæn ginau

Mat 28.19-20 [tab] Mitivan hæn nəvanuan gail ləḡegəm vi hai susur sagw gail

Mak 11.25 [tab] Məterubət nəsaan dan avan ideh togol tosa hæn gaiug

Luk 6.31 [tab] Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hæn gaiug

Luk 11.2-4 [tab] Na-sor-tuḡ-an

Luk 14.26-27 [tab] Na-husur-aKristo-an

Luke 16.13 [tab] Datodədas datbeum simasta ḡeru

Jon 3.16-17 [tab] Na-ləmas-buni-an siGot

Jon 11.25 [tab] Na-le-məhat-an dan nəmatan

Jon14.1 [tab] Riḡ nəlomit len aGot

Jon14.6 [tab] AKristo səḡon evi piḡal

Jon 14.27 [tab] Natəmat siGot

Jon15.18 [tab] Navile a pan lomətahun alat siYesu

Uman 1.8 [tab] Nəḡon aNunun aGot begəm hæn gamit, mitikel ur ginau

Uman 16.31 [tab] Nadəlomian

Rom 1.4 [tab] ANatun aGot, aYesu

Rom 1.16 [tab] Na-kel-uri-an tovoui

Rom 3.23 [tab] Nəvanuan piḡi lovi vanuan nəsaan

Rom 5.1-2 [tab] Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot

Rom 5.8 [tab] Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato

Rom 6.23 [tab] Naḡurpuran hæn nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot

Rom 8.28 [tab] Nə-nau-utaut-an siGot

Rom 8.38-39 [tab] Nəsa eləḡoi beḡəḡehun gidato dan aGot?

Rom 12.1-2 [tab] Viol hæn nibemit mai aGot hæn mətḡevi esan səḡon

1Kor 10.13 [tab] Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naḡisal dani

1Kor 10.24 [tab] Məteləḡon nəsa tovoui hæn nəvanuan tile

1Kor 13.4-7 [tab] Na-ləmas-buni-an imabe?

2Kor 1.3-4 [tab] AGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am

2Kor 4.7 [tab] AGot idanḡ

2Kor 4.18 [tab] Nau nəsa topat vi sutuai

2Kor 5.17 [tab] Nəvanuan veveu

2Kor 9.7 [tab] Datehəhəvur hæn datḡeviol

2Kor 12.9 [tab] Nəḡon datsədanḡ, nədanḡan siGot epul masuḡ len gidato

Kal 2.20 [tab] AKristo itoh len gidato

Kal 5.22-23 [tab] Naḡit seNunun aGot

Kal 6.4 [tab] Sagenənoḡ hæn gaiug mai avan ideh am

Kal 6.9 [tab] Sadatipetəmas hæn datḡigol natit tovoui

Efe 2.8-9 [tab] Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot

Efe 3.20 [tab] Nədanḡan siGot

Efe 4.25 [tab] Naktinan

Efe 4.26-27 [tab] Nəlöl paḡpaḡ

Efe 4.28 [tab] Navənvənahān

Efe 4.29 [tab] Nasoruan tomədas nəvanuan teḡuer

Efe 6.1 [tab] Lahutai mai aTata mai aNana

Efe 6.12 [tab] Datubal mai nabiltidanḡan hæn nəmargobut

Flp 4.5-7 [tab] Nakəmkəman, natəmat, sadatinau masuḡ hæn natideh

Flp 4.12-13 [tab] Nədanḡan

Flp 4.19 [tab] Natideh dattom̄idol hən̄i

Kol 1.15-17 [tab] Len aKristo, aGot igol natit piḡi tosh

Kol 3.2 [tab] Nənauan

Kol 3.13 [tab] Narubətian hæn nəsaan

Kol 3.15 [tab] Natəmat togəm len aGot

Kol 3.23 [tab] Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ

- 1Tes 3.12** [tab] Məteləmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3 [tab] Naitian tosa
1Tes 5.17-18 [tab] Na-sor-tuṽ-an
2Tim 1.7 [tab] Namətahwan
2Tim 3.16-17 [tab] Natosian siGot
Ipru 2.18 [tab] Nəltalan ke datigol nəsaan
Ipru 4.12 [tab] Nasoruan siGot
Ipru 4.16 [tab] Nəlon aGot itanjis gidato
Ipru 10.24-25 [tab] Datigol dateləjon tivoi am len nəlodato
Ipru 11.1 [tab] Nadəlomian
Ipru 12.1-2 [tab] Datekəta bun tabtab len aYesu
Ipru 13.5-6 [tab] Nəvat, samteləjon masuṽ həni
Ipru 13.8 [tab] AYesu sagəgel boṅ ideh
Jem 1.5-8 [tab] Us aGot hən namitisau hən nəmauran tonor
Jem 1.17 [tab] Navoian siGot
Jem 1.19 [tab] Nasəsəlorjan
Jem 1.22 [tab] Gol husur nasoruan siGot, sagesəsəlorj kəmas həni rjai
Jem 4.7-10 [tab] Rinj gaiug len nəvəlan aGot
Jem 5.16 [tab] Kel ur nəsaan samit gail mai gamito gabag
1Pi 3.15-16 [tab] Məteutaut hən mətbisor vəsvəsai nə-vatvat-viri-an samito
1Pi 5.7 [tab] Sa-nənanuan samit tetuhatuh
2Pi 3.9 [tab] AGot emətahun avan ideh bimasig buni
1Jon 1.9 [tab] Datikel vəhot nəsaan sidato, aGot dereh terubati dan gidato
1Jon 2.3-6 [tab] Gol nəsa aGot tokele
1Jon 3.18-19 [tab] Na-ləmas-buni-an satevi soruan rjai
1Jon 4.7-8 [tab] Dateləmas bun gidat gabag
1Jon 5.18 [tab] Nəbathudud siGot
KelV 3.20 [tab] AGot ike tilav kuv gidat dan nəsaan

Natiksonari

A.D.: Nasihau tohusur nēpasusan siYesu Kristo.

ais: [*nəais*] Nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni vakot.

ak: [*nəak*] Nəbilitibot aNoah toum həni hən nəbathudud san mai natit tiltile gail lotomaaur asike ləbimat len nəbilitius mai nilev tokabut gol navile a pan.

akat: [*nəakat*] Nəvat sua nətau han topəhapəhw o tomasiav be goləboi gəbəkəta vi lohoim kəkereh.

alos: [*nəalos*] Nəhai sua, nalut gail lotomərtor. Nalut nəalos lutov pəpadaŋ hən nətan ŋai. Nasuhut nalut nəalos evi hai pəhas naJu gail ləbēvəhas niben nəvanuan tomat həni hən asike biBo tutut be hən biPat bəbəlav. Nalut nəalos ehum naluvera.

alfa: [*alfa*] Len nəalfapet silat a Kris, alfa evi naleta nametəkav.

ametist: [*nəametist*] Nəvat nətau han tobəŋboŋ ale imasil.

Appa: [*aAppa*] Nasoruan sua len nasoruan ta Aram, namilen ke Tata.

Areopakus: [*nəAreopakus*] Nəvehuh sua tokad nahəsan nagot hən nəbəlan silat a Atens, mai lokis nəmatsistret gail lotobəth lan nəAreopakus am.

baptais: [*ibaptais*] Aŋon eduŋ nəvanuan gail len nəwai ale ipat kuv galito. Igole hən ləbēvusan nəpairan dan nəsaan salito, mai nautautan hən nəmauran toveveu.

bathuyah: [*nəbathuyah*] Nəboŋ datbisor husur nəbathudud sidato datoləboi datbisor husur alat lototoh sutuai tia, atəmadit gail, atabədit gail, alat lotopas galit mai alat lotopas galit am sutuai sutuai. Datokis galit piŋi nəbathuyah sidato. Alat lotohusur gidato, anatudit gail, aməhaibəgw gail, anatulit gail van van datokis galit hən nəpasusan sidato.

B.C.: Nasihau gail lotopat a mo hən nəpasusan siYesu Kristo. Ale datuke A.D. hən nasihau lotohusur nəpasusan san.

bea: [*nabea*] Narivatəvat katkat totibau, tobəlav səhor nəvanuan. Niben kavkav ikad navurun, ale iyar len narien ivat hum narivatəvat be eləboi biyar hum nəvanuan len narien eru.

boŋ hən Nabəbaŋan: [*Nəboŋ hən Nabəbaŋan*] Nəboŋ sua seJu gail totibau. Len nəboŋ enan ləsəhan, lobəbaŋ mai aGot. Abiltihai tutumav etutumav hən bəbəbaŋ sil nəsaban mai nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa len nahəbati eru enan nətas isa masuŋ hən nawolan.

bras: [*nəbras*] Nametəlai sua nətau han toyaŋyaŋ. Len nəbras ikad nakopa mai nametəlai sual am lokisi hən nasiŋk artoḃon. Nasiŋk evi nametəlai tokabut gol nəkapa.

brons: [*nəbrons*] Nametəlai sua todaŋ, nətau han tomial kəkereh hun nakopa. Len nəbrons ikad nakopa mai natin artoḃon.

bubur: [*abubur; nabubur*] Nasoruan siGot bike nabubur o abubur, evi nəvanuan ideh gotoləboii, gotoləmasi, gotoriŋ nəloŋ lan, savi natəbarehreh o nauluŋan gotoləŋoni o gotoke giləh maii. (Geris Jon 15.13–15.)

biltihai tutumav: [*abiltihai tutumav*] Avan sua toil a mo hən ahai tutumav gail. Vəhasua len nasihau viŋsusua ebis len naim siGot len Naut Tolo hən Naloan gail, nahudhuim lohoim buni len naim siGot. Ebis hən biŋol nəda hən narivatvat totutumav hən gail beturtur, hən nəvanuan gail ləbiveveu dan nəsaan salito. Nəboŋ nasoruan siGot toke abiltihai tutumav gail, lovi alat lotovi abiltihai tutumav a mo mai ahai tutumav gail lotoil a mo. Len nasoruan ḃonḃon datuke *hae pris mo jif pris*.

biltiluḃoh hən nasoltia: [*Nabiltiluḃoh hən nasoltia*] Nabiltiluḃoh hən nasoltia ikad nasoltia lotovi 600 lan.

biltiwai Kalili: [*Nabiltiwai Kalili*] Len naut a Kalili ikad nabiltiwai nabəlavan han tovi 21 km mai nəpəsəposan han tovi 8 km. Ikad nəhes eru am. Lokisi hən nabiltiwai Tiperias (Jon 6.1) mai nabiltiwai Kennesaret (Luk 5.1) am.

buvimal: [*nəbuvimal*] Ehum navibu tokad nəbur gail lan. Nəvanuan toramramte həni eḃuv lan ale eriŋ nəŋarhuvəlan gail len nəbur han gail hən bəgəgel hən nəwalan han.

det: [*nadet*] Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpəshəte mai ikad nəvite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil hən nəpəshət nadet hən ləbēvūsani ke losəhor aenemi salito gail len nəbəlan. Lobilbil həni am len nahəhəvuran.

didimair: [*edidimair*] Nəvanuan todidimaur egəgel hən nənanan san akis, sənau ləboi nəpiŋsal tonor hən bəhusuri.

elefant: [*naelefant*] Nəbilitirivatəvat niben totibau. Nədariŋan arupəsəpos, nahunusun ebəlav masuŋ hum nəmat, ale ikad nariḃon eru artobəlav habat.

emerald: [*naemerald*] Nəvat sua nətau han tokəskəsan, ale imasil.

Epikurian: Galit lodəlom ke nahəhəvuran evi nəbathu nəmauran, ale bīkad nagot ideh, nəvanuan lovi naut kəmas hən galito.

Farisi: [*naFarisi*] Avan ideh len nəpati hən napolotik sua, tohushusur gat nakelean todan pisi, ale topatpat gai məhat həni. Edəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan, mai aGot eil a mo mai iwol hən natit pisi.

fik: [*nafik*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Ləbimabule len naut tovoi həni, eləboi bətibau, ale nalute iposəpos. Nəboŋ tovan, nəvit nəhai nafik ihehe, ale nəvanuan loləmas ləbīhani. Lokis nəhai enan hən nafik o nəhai nafik, ale lokis nəvit nəhai enan hən nafik.

flaks: [*nəflaks*] Natuhhai sua tokad natret gail len natubulon. Luvai natret gail hən ləbīkad nəkaliko tovoi.

frankinsens: [*nafran*kinsens] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. Naju gail lovəhas niben nəvanuan tomat həni. Naju gail lurer hən nəvanuan həni, ale len nalotuan salito lopəŋasi len natutumavan husur nəbon tosusau.

foks: [*nafoks*] Ehum natuhlipah nagilen totibau. Akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai nəvide hum nahit tosusuah gai. Itohtoh len nabur len tan.

Friman: Naut pisi len naut a Rom lukad alat lotovi slev a mo be ləsavī slev am, lukad nəmakuvan tia.

gavna: [*nəgavna*] Nəvanuan toil a mo hən naprovens ta Rom lokisi hən agavna. Imaienan, nəboŋ lotopas aYesu, Kwirinius evi gavna len naprovens Siria, nəboŋ aYesu tomat, aPontius Pilate evi gavna len naprovens Jutea.

gol: [*nagol*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyanŋan buni. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəbevur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekiŋ gail.

gomah: [*igomah*] Napəhəvut bīkab buni, nahurabat san gail bivoi habat, bəpəhas buni, datuke igomah. Ləbitai nəwag hən nəwag bivoi buni datuke nəwag igomah. Avan ideh bisor hən nasoran san bəgəlgəlan, bəbutələs hən datbədəlomi, datuke nasoruan san igomah buni.

hai kelkel ur: [*ahai kelkel ur*] Nəvanuan tokel ur nasoruan aGot tokel maii. Len nasoruan bənbəŋ datuke profet.

hai pispisul: [*ahai pispisul*] Nəvanuan aYesu tolekis həni, totabtabuh lan hən bīkel ur napisulan san, na-kel-uri-an tovoi, mai nəvanuan gail hən natohan pipihəbələn aGot bətibau am tabtab. Len nasoruan bənbəŋ datuke aposol.

hai pusan: [*ahai pusan*] Nəvanuan topuspusan. Galevis lovsusan nəvanuan gail hən nalo siMoses, be aYesu evusan nəvanuan gail hən natohan pipihəbələn aGot mai nəvide tovoi aGot toləŋoni. Lokis aYesu hən Hai pusan. Len nasoruan bənbəŋ datuke tija.

hai susur: [*ahai susur*] Avan ideh tohusur tabtab hən avan ideh, tośəsələŋ hən napusanan san mai tośəsələŋ husuri, togol nəsa gai tokele. Len nasoruan bənbəŋ datuke disaepol.

hai tutumav: [*ahai tutumav*] Avan ideh toum len naut siGot a Jerusalem. Etutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail moś nəvanuan gail hən bəpur kuv nəsaan salito. Len nasoruan bənbəŋ datuke pris.

hai wolwol: [*ahai wolwol*] Nəvanuan towol hən nəwag wol. Len nasoruan bənbəŋ datuke kapten.

hai tivtvtan: [*nəhai tivtvtan*] Nəvanuan toke timabul nawit marireu ibanŋis nəhai tivtvtan len nabuluk. Ale atenan iwol, nabuluk eliv nəhai tivtvtan van, ale etivtiv tan van, nətan esəŋav, utaut hən aten bīmabul nawit lan. Datoləboi datbīkele am ke nəhai tivtvtan ekir pūpul nətan.

hani: [*nəhani*] Natit tohehe masuv topat len naim sesukapak.

Hermes: [*aHermes*] Nagot tovi ahai pispisul sinagot gail silat a Kris.

Herot: [*aHerot*] Len Na-kel-gati-an Veveu ikad aHerot itor:

1. Herot toyalyal evi kiŋ hən naprovens Jutea nəboŋ lotopas aYesu (Mat 2.1-22; Luk 1.5).
2. Herot Antipas anatan aHerot toyalyal eil a mo len naut a Kalili mai naut a Perea. Evi gai totaŋ gat aJon Baptais ale tota kotov nəkadun (Mat 14.1-12; Mak 6.14-29; Luk 9.7-9). Ale evi gai tokot hən aYesu ale tośəvati təlmam van hən aPilate (Luk 23.7-12).
3. Herot Akrippa evi aməhaiəbən aHerot toyalyal. ASisa ta Rom itabtabuh len aHerot Akrippa hum akiŋ hən naut a Kalili, naut a Perea, naut a Samaria mai naut a Jutea. Evi Herot Akrippa togol aJemes avan aJon tomat ale totaŋ gat ahai pispisul gail. Be natugulas ihani imat (Uman 12.1-24).
4. Herot Akrippa anatan aHerot Akrippa ehusur atəman hum akiŋ hən naut a Jutea. AHerot Akrippa enan mai avavinen nahəsən aPernis, arobətah mai aFestus hən

lotosəsəloŋ hən aPol. Ale aHerot enan ikel uri ke aPol sagol natideh tonor hən bimat sile. (Ris Uman 25.13–26.32.)

hisop: [*nahisop*] Natuhhai sua nəḥon tosusuu. Nəpashət nahisop, evi natsua naJu gail lotokade len nalotuan salit gail (Exo 12.22; Lev 14.4, 6, 49-52; Num 19.2-6).

hotel: [*nahotel*] Naim sua gotoŋavŋav lan, gotohanhan lan, gotopatpat lan len nəyaran saŋ. Goŋur natohan len nahotel husur nəmariboŋ viŋusua.

hulahul: [*fehulahul*] Nəboŋ nalipah tosesəloŋ hən nabuai tois lilihai o lathutai lotohut nəman, ile məhat, eil, ipair hən nəhəon van hən nəwəlan, namətan arosəŋav, nədariŋan aroil vi məhat. Ehulahul. Len nasoruan ta Iglan luke *alert*.

hurhuwain: [*nahurhuwain*] Alat a Jutea ləsəkad nabotel ideh gol ke loŋbir nəwain veveu burhulun nahurhunani o nahurhusipsip hum tovi botel.

ikel: [*naikel*] Nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori.

il-buri-an: [*na-il-buri-an*] Nəvanuan biŋsor len na-il-buri-an, gai eil bur naməmauan mai namətəhwan, ale isor.

im nabonbonan: [*naim nabonbonan*] Len navile piŋsi naJu gail lukad naim lotoḥonbon lan hən ləḥəvururŋ nasoruan siGot mai ləḥəpusan həni. Lulotu len naim enan, be saŋi naim siGot, husur ikad naim sua ŋai siGot topat len nabiltivile Jerusalem.

im siGot: [*naim siGot*] Ipat len nabiltivile Jerusalem. Ikad naholəvat todar visi mai nəvanuan gail lotoum ei. Galevis lotutumav hən naviolan nəvanuan lotoviol hən gail mai aGot, galevis lokətkəta kəkol hən naholəvat hum nalipah gail. Len nasoruan siGot evi naim esan tokad Naut Tolo Masuŋ lohoim. Abiltihai tutumav eləboi bebiŋ len Naut Tolo Masuŋ enan vəha-sua ŋai len nasihau toŋsua.

intəres: [*naintəres*] Gəḥeriŋ nəvat saŋ len nalulutar, dereh tepisan nəvat ideh am. Ale naintəres evi nəvat, nəvat saŋ topasi nəboŋ topat toḥəlav len nalulutar.

ist: [*naiŋst*] Govi ist nəboŋ gotovi lan naut namityal tovisi lan.

itian tosa: [*naitian tosa*] AGot idam hən nəvanuan biŋgol naitian mai asoan tolah kitin mai ŋai. Naitian ideh am evi itian tosa ale aGot emətəhun buni. Ris Lev 18.6-23.

jasint: [*nəjasint*] Nəvat nətau han tobisibis ale eləboi biŋmasil.

jasp: [*nəjasp*] Nəvat sua nətau han tomial o tokəsan o toyanyaj.

kako: [*nəkako*] Nəboŋ dattousan natit gail len nəwəg wol o nəlanis datokisi hən nəkako. Ale nəboŋ nəwəg wol tobar naut tovi lan edədaŋ ei gol ke nəkako ipat a ut. Imaienan, nəkako evi natit nəwəg wol o nəlanis topat gail van.

kamel: [*nəkamel*] Narivatəvat sua nəmadun toŋsah. Ihanhan naliol hum nabuluk be eləboi biyar beḥəlav, namunan eḥuer. Husur enan lorij natit gail len nəmadun hən bevuŋi len naut masmas gail.

karnelian: [*nəkarnelian*] Nəvat nətau han tobisibis, be səmasil savoi.

kat: [*nəkət*] Natsua dattousan natideh toḥəlas lan tokad nawil tarhəte mai tarhəte. Ikad nəkat nahos o nabuluk o nəvanuan toliŋ van, ale ikad nəkat tile nəvanuan toŋsul həni hum dattosul hən nawilbaro.

kelean todaŋ: [*nakelean todaŋ*] Natideh aGot o nabiltivanuan tokel idan hən nəvanuan ləḥəhusuri. Nakelean lotodaŋ mai nə-kai-tasi-an gail aGot tokel mai aMoses hən alat aIsrael ləḥəhusur gail hən ləḥəkad natit aGot tokel gat gail, naJu gail lokis natgalen piŋsi hən nalo.

kel-gati-an: [*na-kel-gati-an*] Nəboŋ avan ideh tokele ke dereh tigol natesua o tigol natesua balai, nəsa todaŋ hən biŋgole timasmaienan. Nəsa tokele evi na-kel-gati-an. Len nasoruan ḥonḥon datuke *promes*.

kemkeman: [*nakemkeman*] Len nasoruan ta Uluveu datuke həḥəvur, len nasoruan ta Avoh luke kemkem. Ale len nasoruan siGot ike nahəḥəvuran hən nasoruan *welkam* mai *glad* ale ike nakemkeman hən nasoruan *joy*.

kes: [*nakes*] Nəhai bətbətah tokad narien toru ŋai toil len nətan. Nəboŋ avan ideh toḥətah len nəhai bətbətah a məhat, eləboi beŋeriŋ narien gəlar lan.

kəlas: [*nəkəlas*] Natit tomasil dattoləboi datḥəkəta tur lan. Idan ale biḥə dereh timapulḥul. Nakəlas biŋkad nasilva tarhəte datokisi hən nakəlas sal be datsaləboi datḥəkəta tur lan, nəboŋ dattokəta vi lan, datoleleduŋ ale datoris nəḥodato.

koin: [*nakoin*] Nəvat lotogole hən namətəlai nagol, nasilva o nakopa. Loŋvur natit gail hən nəvat galenan, ale evi napurḥuran hən nauman.

komada: [*Nakomada*] Avan ideh toil a mo hən nasoltia gail.

kopa: [*nakopa*] Namətəlai sua toḥəmədəu, nətau han tomial. Nəboŋ nakopa totaŋ, egəm kəkəkəsan. Len naut a Vanuatu a mo datukad nakoin lotovi kopa. Nakoin hən nəwan vatu mai nakoin hən natu vatu arovi kopa.

- krep:** [*nakrep*] Ikad nêhau sua toʋan len nabiltihavhête. Nâvit nêhau enan ihehe masuʋ, ale lupal dasdas nâvit nêhau hân nasuhute bisel. Nasuhute topat tobêlav kâkerekh egêm vi wain. Nâvite mai nêhau, lokis golar pîsi hân nakrep.
- krisolait:** [*nakrisolait*] Nêvat nêtau han toyanʋan ale tomasil.
- krisopres:** [*nakrisopres*] Nêvat nêtau han tokâskâsan ale tomasil.
- kristal:** [*nakristal*] Nêvat tomasil hum nakêlas, sêkad nêtau ideh.
- Kristo:** [*aKристо*] Nêvanuan alat a Israel lotovatvat viri, nêvanuan aGot totabtabuh lan hân bilav kuv alat a Israel dan naenemi salit gail. Be aGot itabtabuh lan hân bêvi kin silat lotorin nêlolit lan, savi kin hân naut sua hum aTevit tovi kin hân naut a Israel ta sutuai.
- kul:** [*ekul*] Nêboŋ avan ideh sêdan husur tomêsah, niben tomêhav o salêboi bigol natsua, datuke ekul.
- kulan:** [*nakulan*] Datbisor husur nakulan sivan ideh, namilen ke gai sêkad nêdanʋan.
- kumin:** [*nakumin*] Nêboŋ namisurhut nakumin esusau, ale lorin namisurhut gail len nêhanian.
- kupit:** [*nakupit*] Evi nabêlavan hân navêlan nêvanuan, tubat len nakobkob van vêbar nagilen nêŋarhuvêlan. Nabêlavan hân nakupit pêpadanʋ hân nahudhumita.
- kuʋol:** [*ekuʋol*] Nêboŋ tokad natit tosôbur ale gulekis hân natit tovoi sêhor gail am, gokuʋol. Gêbekuʋol hân naieh len nabilikoro, namilen ke gulekis hân naieh tovoi sêhor ideh gail am lotopat len nabilikoro.
- lat lotokêkêta kêkol hân naim siGot:** [*alat lotokêkêta kêkol hân naim siGot*] Naim siGot ikad naholêvat todar visi. Ahai tutumav gail mai nêvanuan len nahêmar a Levi loum len naut enan, be len nahêmar a Levi, galit galevis loum hum nalipah sêbiltihai tutumav. Lokêkêta têban naut enan mai lokêkêta kêkol hân naim siGot hân avan ideh asike bêmadasi.
- lepat:** [*nalepat*] Nabiltipus katkat nêtau han tomial hum naliol tomasmas. Nalepat egêgêris.
- leprosi:** [*naleprosi*] Evi namêsahan hân nahurhuben nêvanuan togêgel hân nêtau han hân bêgêm pêhapêhw. Len nalo siMoses nêvanuan tokad namêsahan tomagenan timasrin gabulan nêvanuan gail am hân bitoh a tut dan galito. Gai êbinbinjal len nabunusian sinalo. Nêboŋ namêsahan tonon, ivan hân ahai tutumav hân bêbunus vahvahur niben. Asike bisab namêsahan ideh am, ikel uri ke avan enan iveveu, elêboi bêtêlmam vahim.
- Levet:** Len nasoruan ta mo datokis napêhavut toyalyal hân Levet hum dattokis naulumân toyalyal hân Nasub.
- linen:** [*nalinen*] Nêkaliko pêhapêhw tokat udud lotovaii hân natret gail topat len nalut nêflaks. Nêvanuan gail lolêmasi husur sagol naut topud hân avan ideh tosun nahurabat lotosode hân nêkaliko enan. Naju gail lorun gol niben alat lotomat lan.
- lion:** [*nalion*] Nabiltipus katkat nêtau han tomial hum naliol tomasmas. Nalion ulumân ikad navurun lêblêbah todar vis nêhon.
- lipah:** [*alipah*] Avan ideh tohut nêvanuan tosa gail lotôbur kotov nalo hân naut. Itah gat galito, erin galit len naim bêbanʋis o len nakotan. Len nasoruan bonbon datuke polis.
- lo:** [*nalo*] Len naut galevis len nasoruan siGot, nalo evi nalobulat erim aMoses totos gail len natubatan hân nasoruan siGot. Ale len naut galevis naju gail luke nalo, be namilen ke nasoruan siGot kavkav. Ale len naut galevis am nalo evi nêsa aGot tokai tasi mai nakelean limasgol husuri.
- lokust:** [*nalokust*] Ehun natohtohlomêtu, ihanhan natideh tokêsan ale egêm len nabiltivêshête tohum nêmarigw. AGot idam hân alat a Israel lêbihan nalokust.
- madihdih:** [*imadihdih*] Natideh dattoke tomadihdih ipat magenan akis, gole ke datbîke naburhuwai imadihdih, namilen ke naut kêmâs dattovêvaut kuv nêwai tosôbur, nêwai ipat pitpitoʋ ŋai. Nêdanʋan siYesu imaienan, naut kêmâs galevis ivan dani, nêdanʋan san ipat pitpitoʋ ŋai.
- mail:** [*nemail*] Nêmail silat a Rom evi namita tovi 1500.
- malperi:** [*nêhai malperi*] Nabiltihai tokad nêharhête topat nasihau tosôbur, toharhar têlmam. Ivan hân nâvit len natuhhavhête. Nêboŋ nâvit nêmalperi tomen ibonʋon buni o imotmot ale ihehe masuʋ.
- manʋanʋ:** [*imanʋanʋ*] Nêboŋ avan ideh toris natesua totile masuʋ, ipanʋ hâbat lan, nabuʋon esêŋav, namêtan golaru arosêŋav.
- mapol:** [*nêmapol*] Nêvat tokab masuʋ husur tokad nêtau tiltile gail. Loum hân naim gail mai nêlablab gail hêni.
- maribonʋ:** [*nêmaribonʋ*] Len nasoruan siGot nêmaribonʋ evi nêboŋ sua kavkav, nalennêyal sua kavkav mai nalenmariug sua kavkav.

matuan: [*nəmatuan*] Nəboŋ dattomabul nəhanian, itov, ale iʋan. Hum ma toʋan hən nəʋite, hum ma toʋan hən nəhanian tin pipitan. Ale nəboŋ nəhanian tomatu datutarive o datokir susuri. Alat aIsraēl lotomabul nəwit, nəboŋ tomatu luta kokotovi. Ale datokis nəboŋ enan hən nəmatuan. Len nasoruan ta Iglan datuke *harvest*.

merikel: [*namerikel*] Natesua avan ideh saləboi bigole, be nəboŋ aYesu togole, nəvanuan piŋi lumanŋmaŋ lan.

məlauah: [*naməlauah*] Nəlablab topat mashuwag.

mənas: [*namənas*] Nəkabkabilan mai na-miāl-habat-an togəm len aGot, ale topat len naut aGot totoħ lan. Len nasoruan ta Iglan, datuke *glory*, be nasoruan enan ikad namilen tile am toke nəyalyalan.

mər: [*namər*] Nəda hən nəhai sua. Nəboŋ nəda tomasmas, egəm vi hai pəhas. NaJu gail loʋəhas niben nəvanuan tomat həni, ale loʋəŋas namər hən nəboŋ nəbasuhab bəsusau.

mīna: [*namina*] Evi nakoin silat a Kris tovi nəʋat hən nəpūrṗuran hən nauman hən nahəbati totor.

mint: [*namint*] Naluhai sua nəboŋ tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.

mitisau hən nəmauran tonor: [*namitisau hən nəmauran tonor*] Namitisau evi naləboian dattokade husur dattosəkul, o naləboian dattokade hən dattogol natsua. Ale avan sua ikad namitisau hən biʋawag, avan tile ikad namitisau hən bəum hən naim o hən bəʋəteh navus mai nəwei, be ləsəkad namitisau hən nəmauran tonor. Avan ideh tonau naləboian tokade len nəmauran san, ale tonau nəsaban san gail, be togol nəʋide tonor aGot tohəhəʋur həni, gai ikad namitisau hən nəmauran tonor.

Nasub: [*Nasub*] Len nasoruan siGot nasub ikad namilen tiltile gail. Nəboŋ toboł husur naslev mai nəmasta san, naslev ekis amasta hən Nasub. Nəboŋ avan ideh tosor mai nəvanuan totibau o nəvanuan toʋat nəhes, ekisi hən Nasub. ʋəha-səbəsəbur nəvanuan gail lokis aYesu hən Nasub husur loputsani len nənauan salito. Alat lotoriŋi nəlołit len aYesu lokisi hən Nasub husur tomat hən ləbiƷkad navoivoian mai aGot, mai nəmauran vi sutuai. Ale len nasoruan siGot ta mo lokis aGot hən Nasub aGot.

Natun aGot: [*aNatun aGot*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nanoran: [*aNatun Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni.

Natun Nəvanuan: [*aNatun Nəvanuan*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni. Datusabi len nalobulat Daniel hum tovi aKristo (Dan 7.13-14), be len naut sual am len nalobulat enan (Dan 8.17), mai len nalobulat Ezekiel, anatan nəvanuan evi nəvanuan ŋai, səvi aYesu.

nau-utaut-an: [*nə-nau-utaut-an*] Nəboŋ gotosor utaut həni ke gigol natsua, gusor mai nəvanuan tile gail. Gəbiŋau utaut hən gəbigol natsua, gunau len gaiug səbom.

not: [*nanot*] Govi not nəboŋ namityal tovisi len navəlaŋ nəmatu. Len naut a Uluveu datuke datovi pan.

oil: [*naoil*] Natit tohum nəwai be tobutelas. Nəboŋ dattobul həni mai nəwai, isal pəniwai. Ikad naoil tiltile gail, naoil ipat len nəpus, ipat len nəlal mai nabəŋletw, ale datobir naoil tile len naenjin hən biƷgam biʋoi. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəʋit naoliv hən ləbiƷkad naoil han.

oliv: [*naoliv*] Ikad nəhai sua len naut a Israel. Nalute imanivəniʋ ale ikad nəʋite. NaJu gail lugol nabiltivat erib, bul dasdas nəʋit naoliv hən ləbiƷkad naoil han. Len nasoruan siGot datokis nəhai enan hən naoliv o nəhai oliv, ale lokis nəʋit nəhai enan hən naoliv.

omeka: [*omeka*] Len nəalfapet silat a Kris, omeka evi naleta naməkot.

oniks: [*naoniks*] Nəʋat sua nətau han totiltile be gəsələboi gəbəkəta tur lan.

pali: [*nəpali*] Nəpali evi liol sua tokad namisurhute. Hum namisurhuwit, nəvanuan lolis dasdas namisurhupali gail hən bəgəm vi flaua hən ləbiƷpan nabəta həni.

panismen: [*nəpanismen*] Nəboŋ gotogol tosa, ikad natesua todaŋ biƷbar gaiug, nəpəŋasan o natunusian o nabilasian o natohan len naim bəbənjis.

Pasova: [*nəPasova*] Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhəʋur hən nəboŋ aGot togol piŋi aħai a mo silat a Ijip lotomat be səbar alat a Israel.

paus: [*nəpaus*] Len nasoruan siGot egai ikad namilen eru. Esua, natsua lotopat nəʋat bərhulon. Togon, natsua lotosiriv hən nəbu nəbalan lan hən ləbiƷpati van.

peril: [*nəperil*] Nəʋat nətau han tokəskəsan ale tomasil.

perŋan: [*ipərŋani*] Datbike nəmargobut ipərŋan naut piŋi, namilen ke naut piŋi evisivis lohoim mai vivile. Datbike nəhanian ipərŋan naut piŋi, namilen ke loʋəpəhun nəhanian van hən naim piŋi, ideh səpar. Datbike na-kel-uri-an toʋoi ipərŋan naut piŋi, namilen ke nəvanuan len naut piŋi losəələŋ həni.

- pəhav utaut:** [*epəhav utaut*] Avān ideh ikel ur natideh savisi sal, be dereh tevisi balai. Len nasoruan siGot, nəvanuan gail lotomaienan lukel ur nəsa aGot tokele ŋai. Len nalo siMoses ikele ke, nəboŋ avān ideh tophəhav utaut, asike bisarpoh, nəvanuan gail limastubuni (Deu 13. 1-5).
- rue:** [*narue*] Naluhai sua nəbōn tosusau be nabus han tokon. NaJu gail lugol nalukai nareran hēni ale lorinji.
- reven:** [*nareven*] Evi nəman naməsav tomermer. Etibau ale ihanhan natideh, hum namisurhutit gail, natit tomat gail, nəvite, mai natuhtit tokələh gail.
- rubat:** [*erubati*] Nəboŋ dattogol nəsaan datimaspanis sile, ale nəpanismen evi matan. Nəboŋ aGot torubāt nəsaan dan gidato, ehum tokas kuvi hən asike datbipanis sile am. Datbike nəsaan sidat imarubāt, namilen epitpitov. Len nasoruan bōnbōn datuke *fogif*. Len nasoruan siGot, nəboŋ toke sah rubati, namilen ke nəhau tobanjis gat natsua sēbanjisi am.
- saan:** [*nasaan*] Datupair dan aGot, datugol nəsa aGot tomətahuni, nəsa togol dattopəpəhw dan aGot. Nəsa aGot toke tosa, datugolgole. Ale nəsa aGot toke tovoi, enan datsagole.
- saban:** [*nəsaban*] Len nəmauran sidato datohusur suluŋ nəpīsal tonor.
- safaia:** [*nəsafaia*] Nəvat sua nətau han toboŋboŋ ale imasil.
- salfa:** [*nəsalfa*] Nəvat sua nətau han toyanyan. Goləboi gəbisabi pəpadan hən nəhab a Bu.
- Sanhitrin:** [*nəSanhitrin*] Naluŋoh hən alaluman totibau seJu gail lotobətah hum nakotan. Alat lotobətah len nəbōnbōnan enan lovi: abiltihai tutumav, alat lotolav namilen a mto mai nəbathudud galevis salito, alat lotoil a mto hən naJu gail mai alat lotokad namitisau hən nalo siMoses. Len nasoruan bōnbōn datuke *kaonsel blong ol man Ju*.
- Sappat:** [*nəSappat*] Nəmaribōŋ aGot torinji ke tovi nəmaribōŋ hən nəŋavŋavan. NəSapat seJu gail etubāt nəboŋ namityal tomasur len nəFraite ale ivan vəbar namityal tomasur len nəSatete.
- sata:** [*nəsata*] Nəsata ehum nəhad naJu gail lorinji nəflaua lan nəboŋ lotobul dasdas namisurhuwit. Datsaləboi naməlasan han, be datoləboi ke nəsata totor hən nəflaua evi nəflaua tosobur.
- Sattiusi:** [*naSattiusi*] Avān ideh len nəpati hən napolitik sua, sadəlom ke ikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Galit isoŋur lovi ahai tutumav mai abiltihai tutumav gail.
- saut:** [*nasaut*] Govi saut nəboŋ namityal tovisi len nəvələm nəmair. Len naut a Uluveu datuke datovi məhat.
- Selot:** [*naSelot*] Nəvanuan len naluŋoh sua lotoke naut a Jutea tēpəpəhw dan alat a Rom, lotoke libal mai galit hən naut a Rom asike teil a mto hən naut a Jutea am.
- senturion:** [*nasenturion*] Nasoltia toil a mto hən nasoltia lotovi 100.
- Seus:** [*aSeus*] Nagot toil a mto hən nagot pisi silat a Kris.
- səkəl:** [*nasəkəl*] Len nasəkəl, nəvanuan enənoŋ hən naməlasan nametələi gai toləboi mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən bələboi naməlasan hən natenan.
- səkul:** [*esəkul*] Len nasoruan siGot, namilen səkul evi səkul hən namitisau, savi nalotuan.
- sikamōr:** [*nəhai sikamōr*] Evi nabiltihai nəda hən tophəpəhw. Nəvit nəhai nasikamōr iyanjan o ebisibis nəboŋ tomen ale nəvanuan luhānhan gail.
- silva:** [*nasilva*] Nametələi sua, nətau han tomasiav. Nəboŋ nasilva totan, egəm motmot. Gegai datukad nakoin lotohun nasilva. Nakoin hən naten vatu, nakoin hən natwenti vatu mai nakoin hən nafifti vatu lohun nasilva.
- sinamon:** [*nasinamon*] Nahurhuhai sua nəbōn tosusau lotorinji len nəhanian hən ləbigol nabus han bivoi.
- Sion:** Len Nasoruan siGot, lokis nabiltivile siTevit hən naut a Sion, ale lokis nabiltivile Jerusalem hən naut aSion am, mai Jerusalem veveu. Ale len nalobulat Ipru, Sion evi alat siGot (Ipru 12.22-23).
- Sisa:** [*aSisa*] Nauluman ideh toil a mto hən alat aRom hum tovi kinj salit gail, lokisi hən aSisa. Ale nəhes enan tovati egəm len nəvanuan toil a mto hən naut a Rom sutuai tia, nahəsān aJulius Sisa.
- skopion:** [*naskopion*] Len naut egai datokisi hən nahuthut, be savi huthut totoh len navis. Evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad narivriŋon totibau a mto hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi bəvin nəvanuan. Len naut egai datukad natuhtətə gail ŋai be len naut tiltile lukad nabiltihətə. Nəboŋ tovin nəvanuan, navinian eləboi bīgol nəmatan.
- slev:** [*naslev*] Nəboŋ alat a Rom lotobal mai alat naut tile, ale lotosəhor galito, losəhar nəvanuan nəbalan isoŋur dan naut enan vi Rom. Len nəmaket loŋur hən galito hum nabuai o nabuluk o nabəan o nəhab. Nəvanuan toŋur naslev len nəmaket etəgau nəmauran

san. Eləboi bigol timat o rinji mai naslev pəhəvut hən arbiipas naslev ideh am. Nəmauran hən naslev savi esan, ipat len gai toʻuri len nəmaket.

sogsog: [*sogsog*] Naulumʻan o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, husur avan ideh totev kotovi.

sohotut: [*isohotut*] Datbisohotut hən datbigol natsua, namilen ke datsənau savoi be datugol tutut həni ale datugol suluvi.

soltia: [*nasoltia*] Nəvanuan tokad nauman tovi nəbalan. Esua len naluʻoh lotoʻbal len nabiltibalan. Datokis naluʻoh enan navəshəsoltia.

sor levlev: [*isor levlev*] Nəboŋ dattosor len nəbathusoruan sua, esua isor tarhət, togon isor tarhəte van vəbar bimasil len nənauan sidat pisi. Len nasoruan bonbon datuke *dibet*.

sor vəsvəsaii: [*isor vəsvəsaii*] Nəboŋ gotosor husur natesua nəvanuan gail ləsaləboii, gusor van hən gəbigol biɸarɸar len nənauan salito.

sor-tastasi-an: [*na-sor-tastasi-an*] Nəboŋ lotokot hən avan ideh, len nakotan, avan ideh eil, ikel ur nəsa tosa avan enan togole. Na-kel-uri-an enan evi na-sor-tastasi-an.

sparo: [*nəsparo*] Evi natuhman naməsav toməlmələh len tan ale hanhan ei. Naut a Vila ikade.

statia: [*nəstatia*] Nəbəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185.

stoik: Nəvanuan galevis lotodəlomi ke nəvanuan ŋai ikad nənauan tonor hən bəkəta təban gai səbon. Lunau ke nagot evi natit pisi len navile a pan, ale nəvanuan pisi mai natit pisi loɸitɸitoʻ.

sukapak: [*nasukapak*] Natuhtite toməlmələh ale niben ikad navurun. Ikad nəwei hum navəvəlas. Ikad nasukapak lototoh səbolito ale ikad galevis am lototoh bonbon len navəshəte, ale lotoum bonbon. Galenan loum hən naim, ale burhulon naim ehum naim sevəvəlas. Len naim lusah tuan natit tohehe masuʻ dattokisi hən nəhani.

talent: [*nətalent*] Nətalent nasilva evi naɸurɸuran hən nauman hən nasihau tovi 15. Nətalent nagol etibau vəha-30 səhor nətalent nasilva.

tav: [*nətav*] Nəman sua tohum navimal be epəhəpəhw.

tehan: [*nətehan*] Nəboŋ nəvanuan toteh, igol nəsa hən toteh ale iteh mabe? Len navide enan datusor husur natehan san.

tenarius: [*nətenarius*] Evi nakoin sua ta Rom, alat a Jutea lotoʻur nētaks salit həni. Evi nəvat naɸurɸuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua ŋai.

til: [*nətil*] Naluhai sua nəʻbon tosusau. NaJu gail loriŋi len nəhanian.

tin: [*nətin*] Nametəlai sua tomədmədau, nətau han tomasiav. Natin sətəŋ. Len naut a Vanuatu natin, naieh tuna topat burhulon, loum həni hən natin.

tiv-dalusi-an: [*na-tiv-dalusi-an*] AGot ikel na-kel-gati-an sua mai aApraham mai nəpasusan san van vəbar aMoses. AGot ike, naulumʻan san gail ləbetiv dalus navunut salit mai sinatulit gail hən bimasil ke lotodarŋ hən na-kel-gati-an siGot, dereh gai tetəgau gat na-kel-gati-an san (Gen 17.10-14; Lev 12.3).

tivtiv tan: [*etivtiv tan*] Nəboŋ nabuluk toliv nəhai tivtivtan van, etiv nətan gol nətan esəŋav, ale eutaht hən nəvanuan bimabul namisurhut gail lan.

toŋki: [*toŋki*] Ehum nahos be nədariŋan arobəlav.

topas: [*nətopas*] Nəvat nətau han toyanɸan ale tomasil.

trahma: [*nətrahma*] Nakoin tovi naɸurɸuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua.

trakon: [*nətrakon*] Ehum nabiltimət totiba o nabiltiməhob totiba tokad nəhabəlan. Len nasoruan siGot akis nətrakon evi Setan.

trampet: [*nətrampet*] Natsua lotoum həni hən nametəlai, ale nəboŋ lotoʻuv lan, iwal səhor nəwəlan hən nahəmadu.

tret: [*nətret*] Nəhau tomanivəniv lotosəsod həni.

tse: [*nətsen*] Nəhau todaŋ tovi metəlai. Ikad nariŋ toshud nariŋ togon van van ebəlav.

tunusi: [*etunusi*] Nəboŋ dattogol natideh o dattokel natideh nəvanuan tile toləŋon tosa sile, datotunus nəvanuan enan. Nəlon avan enan imabe? Hum ma nəlon topanɸan, hum ma nəlon sədaŋ am, hum ma tololosa, be nəlon isa.

ut Tolo Masuʻ: [*Naut Tolo Masuʻ*] Naim siGot ipat len nabiltivile Jerusalem. Naim siGot ikad naholəvat todar visi. Ale len naim siGot ikad narumʻ eru. Narumʻ bopita, lokisi hən Naut Tolo, ale narumʻ tarhəiltikaliko lohoim, lokisi hən Naut Tolo Masuʻ. Avan ideh saləboi bəbis ei, be abiltihai tutumav eləboi bəbis vəha-sua len nasihau vīsusua.

vaipa: [*nəvaipa*] Evi nəmat tosa. Nəboŋ tohat avan ideh nabehi han igol avan enan imat.

vanuan Nanoran: [*Nəvanuan Nanoran*] Nəhes sua nasoruan siGot tokis aYesu həni husur gai inor buni.

- vanuan nətaks:** [*nəvanuan nətaks*] Nəvanuan tolavlav kuv nəvat dan nəvanuan gail mōs nəgavmen a Rom.
- vatvat viri:** [*ivatvat viri*] Nəboŋ gototoh vir natesua hən bəvisi, ale goləboi tia ke dereh tevisi, be gəsaləboi nəboŋ o namityal han, guvatvat viri. Len nasoruan bōn bōn datuke *hop o ekspek*.
- vilesir:** [*navilesir*] Natsua togol nəvanuan imat ale pelan han nəvanuan galevis am, ale sədareh isoḅur lumat. Len nasoruan siGot, len naut galevis navilesir evi naməsahan, len naut galevis am evi natideh tosa masuḅ nəvanuan isoḅur lotomat lan.
- vinika:** [*navinika*] Nəboŋ nəwain topat tobəlav, nədaŋan eḅuer am ale egəm kon. Nabus han ikon səhor naləman.
- violan (hən natutumavan):** [*naviolan (hən natutumavan)*] Nəboŋ alat a Israel lototutumav, lotutumav hən narivatəvat ləsəkad natideh tosa len gail. Lotutumav hən nətav gail, nawit mai nəwain am. Natit pisi lototutumav həni evi naviolan hən natutumavan.
- vus beltay:** [*navus beltay*] Evi natit tokad nəhau gail nəvanuan toramḅramḅe həni hən ḅigol nəwalan ale nəvanuan lokəkai husuri surian alathutai lotokəkai husur nakita mai napes.
- visusua:** [*avisusua*] Ahaḅut ideh ḅikad anatun ulurman tosua ŋai, datokisi hən aḅisusua setəman.
- visusua:** [*navisusua*] Namətas o nəwei tokad namətan tosua ŋai.
- wain:** [*nəwain*] Len naut a Jutea lupal dasdas nəvit nakrep hən nasuhute ḅisel. Nasuhute topat tobəlav kəkereh esəsaruḅ ale egəm vi wain.
- waks:** [*nəwaks*] Natsua lotoum hən nəkadel həni. Nəboŋ togəm vi wai, nəwai namial bolai.
- wes:** [*nawes*] Govi wes nəboŋ gotovi lan naut namityal tomasur lan.
- wik:** [*nawik*] Len nasoruan siGot nawik evi nəmariboŋ lotoməlevru.
- wit:** [*nawit*] Nawit evi liol sua tokad namisurhute. Nəvanuan lolis dasdas namisurhuwit gail hən bəgəm vi flaua hən ləḅipan bəta həni.
- wolf:** [*nawolf*] Ehum nabiltipah katkat towael.
- yok:** [*nayok*] Nəhai lotoriŋi len naḅuluk eru hən arḅiboŋ hən arḅeum bōn bōn. Ikad nayok tile am tovi nəhai topat len nəbathuvəson nəvanuan natit toməlas totahətah tarhəte ale natit tile totahətah tarhəte.

Nəbathusoruan gail

Nəbathusoruan gail len Nasoruan siGot

AGot Mak 10.27; Mak 12.29-30; Luk 1.37; Luk 6.35-36; Jon 4.24; Uman 14.14-17; Uman 17.22-31; Rom 1.18-23; Rom 11.33-36; 1Kor 8.4-6; 2Kor 1.3; 1Tim 1.17; 1Tim 6.15-16; Ipru 4.13; Ipru 10.30-31; Jem 1.17; 1Pit 1.14-17; 1Jon 1.5; 1Jon 4.7-12, 16; Jut 24-25; KelV 4.8-11; KelV 15.3-4

NaGot gəgəras gail mai navide silat lotohusur gail Mat 4.10; Uman 13.4-12; Uman 17.22-31; Uman 19.11-20; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; 1Kor 8.1-13; 1Kor 10.1-22; 2Kor 6.14-18; Kal 5.19-21; 1Tes 1.9-10; 1Jon 5.21; KelV 21.8; KelV 22.15

AGot evi tarhət sidato Mat 6.25-34; Mat 10.29-31; Uman 14.15-17; Rom 8.28; Rom 11.36; Kol 1.17; Ipru 1.3; Jem 4.13-16

AGot igol navile a pan mai natit pisi am Mat 19.4; Jon 1.3; Uman 14.15; Uman 17.24-26; 1Kor 8.6; Kol 1.15-16; Ipru 1.2; Ipru 11.3; KelV 4

AGot dereh tikot hən nəvanuan pisi hən ke lipanis o asike lupanis Mat 7.21-23; Mat 16.24-27; Mat 25.31-46; Jon 3.18-21; Jon 5.24-29; Uman 17.30-31; Rom 2.1-11; Rom 14.10-12; 1Kor 3.10-15; 1Kor 4.5; 2Kor 5.9-10; 2Tes 1.5-10; Ipru 9.27-28; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; KelV 20.11-15

AGot erinj ke alat lotokad nadəlomian lan lunor len nəhon Uman 13.38-39; Rom 1.16-17; Rom 3.21-26; Rom 5.1, 9-10, 18-19; Kal 2.16; Kal 3.6-9; Tit 3.7

AGot igol napisal hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan salito Jon 3.16-17; Uman 2.37-39; Uman 4.11-12; Rom 5.1-11; Rom 10.9-13; Efe 2.1-10; 1Tim 1.15-16; 1Tim 2.3-7; 1Pit 1.3.5

Alat lotoil a mo hən alat siYesu

Navide silat lotoil a mo Uman 6.1-6; Uman 14.23; 1Tim 3.1-13; Tit 1.5-9

Nasoruan van hən alat lotoil a mo Mat 28.18-20; Luk 22.24-27; Uman 20.17-35; 1Tes 2.1-12; 1Tim 4.1-16; 2Tim 2.1-26; 2Tim 3.10-4.5; Tit 2.7-8; 1Pit 5.1-4

Putsan alat lotoil a mo len nənauan samito 1Kor 9.14; Kal 6.6; 1Tes 5.12-13; 1Tim 5.17-22; Ipru 13.7, 17

Alat siYesu logəm sua Mat 18.19-20; Uman 2.41-47; Rom 12.4-8; Efe 1.22-23; Efe 4.11-16; Kol 3.15-17; 1Tim 4.13; Ipru 10.24-25

ANunun aGot Mat 28.19; Mak 1.9-11; Mak 3.28-30; Luk 1.35; Luk 3.16; Luk 4.1; Luk 11.13; Luk 12.12; Jon 1.32-34; Jon 3.5-8; Jon 7.37-39; Jon 14.15-17, 26; Jon 15.26; Jon 16.7-15; Jon 20.19-23; Uman 1.4-5, 8; Uman 2.1-18, 38-39; Uman 4.31; Uman 5.3-5; Uman 8.14-17; Uman 10.44-48; Uman 13.2-4; Uman 15.28; Uman 16.7-10; Uman 19.1-7; Rom 5.5; Rom 7.6; Rom 8.9-16, 26-27; 1Kor 2.4, 9-16; 1Kor 3.16; 1Kor 6.11, 19; 1Kor 12.1-13; 2Kor 1.21-22; 2Kor 5.5; 2Kor 13.14; Kal 3.2-5; Kal 4.6; Kal 5.16-18, 22-25; Efe 1.13-14, 17; Efe 3.16; Efe 4.3-4, 30; Efe 5.18-20; Efe 6.17-18; 1Tes 1.5-6; 1Tes 5.19; 2Tes 2.13; Tit 3.5-6; Ipru 2.4; Ipru 9.14; 1Pit 1.2, 11; 2Pit 1.20-21; 1Jon 2.20; 1Jon 3.24; 1Jon 4.13; 1Jon 5.6-8

ASetan Mat 13.19; Mat 25.41; Luk 4.1-13; Luk 22.3-4; Jon 8.42-44; 2Kor 2.10-11; 2Kor 4.4; 2Kor 11.13-15; Efe 2.2; 1Tes 2.18; 2Tes 2.9-12; 1Pit 5.8-9; 1Jon 3.8-10; KelV 12.7-12; KelV 20.1-3

ASetan italtal ke datigol nəsaan, be len nədanjan siGot datosəhori Mat 4.1-11; Mat 6.13; Luk 22.31-32; Jon 17.14-19; Rom 8.31-39; Rom 12.12; Rom 16.19-20; 1Kor 10.12-13; 1Kor 16.13; 2Kor 12.7-10; Efe 3.20-21; Efe 6.10-18; Flp 4.13; 1Tes 3.5-8; 2Tes 3.3; 2Tim 1.7-8; Ipru 2.18; Ipru 4.14-16; Ipru 12.1-2; Jem 4.7; 1Pit 1.5; 1Pit 5.8-11; 1Jon 4.4; 1Jon 5.3-5; KelV 12.7-12

AYesu Kristo

AYesu evi Natun aGot Mat 11.27-30; Mat 16.13-17; Luk 1.35; Jon 1.1-18; Jon 5.19-29; Jon 6.35-40; Jon 8.58; Jon 11.25-27; Jon 14.5-11; Jon 17.1-5; Jon 20.26-31; Uman 3.13-16; Uman 4.10-12; Rom 1.3-4; 1Kor 3.11; 2Kor 4.4-6; 2Kor 5.21; Kal 4.4-5; Flp 2.5-11; Kol 1.15-20; Kol 2.9-10; Ipru 1.1-14; Ipru 7.26-28; 1Jon 2.1-2; 1Jon 5.20; KelV 1.12-18; KelV 19.11-16

AYesu, aNatun aGot egəm vi vanuan suman gidato len navile eg a pan Jon 1.14; Luk 1.26-38; Mat 1.18-25; Luk 2.1-20; Mat 2.1-23; Kal 4.4-5; Flp 2.6-7; Ipru 2.14-18

AYesu epusan ale igol nəvanuan gail lumaur Mat 4.23-25; Mat 7.28-29; Mat 9.35-36; Mat 11.1-6; Luk 4.14-44; Uman 10.36-38; Jon 20.30-31

AYesu igol namerikel isobur Mat 8.1-15, 23-33; Mat 9.1-7, 18-33; Mat 12.9-14, 22; Mat 14.15-32; Mat 15.22-28, 32-38; Mat 17.14-18; Mat 20.29-34; Mat 21.18-22; Mak 1.21-28;

Mak 7.32-37; Mak 8.22-25; Luk 5.4-8; Luk 7.11-15; Luk 13.10-13; Luk 14.1-4; Luk 17.12-14; Luk 22.50-51; Jon 2.1-11; Jon 4.46-54; Jon 5.5-9; Jon 9.1-7; Jon 11.11-44; Jon 21.4-6; Uman 2.22

Lutah gat aYesu, luvasi Mat 26.47-68; Mat 27.1-2, 11-31; Mak 14.43-65; Mak 15.1-20; Luk 22.47-53; Luk 22.63-23.25; Jon 18.1-14, 19-24; Jon 18.28-19.16

Lupogat aYesu len nøhai balbal Mat 27.32-56; Mak 15.21-41; Luk 23.26-49; Jon 19.17-37

Lutavun aYesu Mat 27.57-66; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

AYesu imaur tøl mam Mat 28. 1-20; Mak 16.1-8; Luk 24.1-49; Jon 20.1-21.14; Uman 1.3-8; Uman 2.24-32; Uman 3.15; Uman 4.10, 33; Uman 10.39-43; Uman 13.29-39; Uman 17.2-3, 30-31; Rom 1.4; Rom 4.24-25; 1Kor 15.3-8, 12-21; KelV 1.18

AYesu evi møhat vi lan nø mav Luk 24.50-51; Uman 1.9-11; Uman 2.32-36; Uman 5.30-31; Rom 8.34; Efe 1.20-23; Flp 2.9-11; Ipru 1.3-11; Ipru 2.9; Ipru 4.14-16; Ipru 7.25-26; Ipru 10.12-14; 1Pit 3.22

AYesu dereh tetøl mam Mat 24.29-44; Jon 14.1-3; Uman 1.10-11; Uman 3.19-21; Flp 3.20-21; Kol 3.4; 1Tes 1.9-10; 1Tes 3.13; 1Tes 4.13-5.11; 2Tes 1.6-10; 2Tes 2.1-4; 1Tim 6.13-15; 2Tim 4.8; Ipru 9.28; 2Pit 3.1-18; 1Jon 3.1-3; KelV 1.7; KelV 22.12-13

Gol alat lotomø sah **luma**ur Mat 4.23-25; Mat 9.35; Mat 11.2-5; Uman 3.1-6; Uman 8.4-8; Uman 19.11-16; Uman 28.8-9; 1Kor 12.9, 29-30; 2Kor 12.7-10; 1Tim 5.23; 2Tim 4.20; Jem 5.14-15

Gol husur nø sa **aGot tokele** Jon 14.15, 21, 23-24; Jon 15.10-17; Rom 13.8-10; 1Pit 1.14-16; 1Jon 2.3-8; 1Jon 3.22-24; 2Jon 5-6

AGot ilav kuv nøvanuan dan nø saan **salito mabe?** Mat 26.26-29; Rom 3.25; Rom 5.9-10; Efe 1.7; Ipru 9.11-14; 1Jon 1.6-7; KelV 7.14-17

Nadølomian len aGot o riñ nølodato len aGot

Nøvanuan toriñ nøl on **len aGot, Got ilav kuvi dan nø** saan **san** Jon 1.12; Jon 3.15-18, 36; Jon 6.47; Jon 14.6; Jon 20.31; Uman 4.12; Uman 16.30-31; Rom 3.20-22; Rom 10.9-10; Kal 2.16; Efe 2.8-9

Nøvanuan nadølomian loil gø gat **len nadølomian salito** Mak 11.22-25; Luk 17.5-6; Jon 14.1; Rom 5.1-2; Rom 14.22-23; 1Kor 13.13; 2Kor 5.6-7; Kal 5.6; Ipru 11.1-40; Jem 1.2-8; Jem 2.14-26; 1Pit 1.3-9

Naitian tosa Mat 5.27-30; Jon 8.2-11; Rom 13.8-10; 1Kor 5.9-11; 1Kor 6.9-20; Kal 5.19; Efe 5.3; Kol 3.5-6; 1Tes 4.1-8; Ipru 13.4; Jut 7

Na-kel-uri-an tovoi Uman 20.24; Rom 1.2-4, 16-17; 1Kor 1.17-25; 1Kor 15.1-7; Kal 1.6-12; Efe 1.13; Flp 1.27; Kol 1.5-6; 1Tes 1.5; 2Tes 2.14; 2Tim 1.8-11; 2Tim 2.8-10

Na-lø mas-buni-an

AGot elø mas **masu** v høn **navanuan pisi** Jon 3.16; Rom 5.8; Efe 2.4-5; 1Jon 4.9

Gidat datimaslø mas **bun aGot** Mat 22.37-38; **Mak 12.28-30; Jon 14.21; 1Pit 1.8; 1Jon 5.3**

Gidat datimaslø mas **bun nøvanuan gail** Mat 5.43-48; Mat 22.39; Jon 13.34-35; Jon 15.12-17; Rom 12.9-10; Rom 13.8-10; 1Kor 13.1-13; 1Kor 16.14; Kal 5.13-14; 1Tes 4.9-10; 1Pit 4.8; 1Jon 2.9-11; 1Jon 3.11-18; 1Jon 4.7-21

Napisal høn datbegø m **vi natun aGot** Jon 1.12-13; Rom 8.14-17; Kal 4.6-7; Ipru 12.5-11; 1Jon 3.1-3

Narubatian høn nø saan

AGot erubat nø saan **silat lotokad nadølomian len aYesu** Mat 26.28; Mak 11.25-26; Uman 5.31; Uman 10.43; Uman 26.18; Efe 1.7; Kol 1.13-14; Kol 2.13-14; Ipru 10.17-18; 1Jon 1.8-2.2

Daterubat nø saan **silat lotogol tosa høn gidato** Mat 6.12-15; Mat 18.21-35; Mak 11.25; Luk 6.37; Luk 17.3-4; 2Kor 2.5-11; Efe 4.31-32; Kol 3.13

Na-sor-tu v-an

AYesu evøsan navide høn na-sor-tu v-an Mat 6.5-13; Mat 7.7-11; Mat 18.19-20; Mak 11.24-25; Luk 11.1-13; Luk 18.1-8; Luk 21.36; Jon 14.13-14; Jon 15.7; Jon 16.23-26; Rom 8.26-27; Rom 12.12; Efe 2.18; Efe 6.18; Flp 4.6-7; Kol 4.2; 1Tes 5.17; 1Tim 2.1-4, 8; 1Tim 4.4-5; Ipru 4.16; Ipru 10.19-22; Jem 1.5-8; Jem 4.2-3; Jem 5.13-18; 1Pit 4.7; 1Jon 3.21-22; 1Jon 5.14-15

Na-sor-tu v-an **galevis lotopat len Na-kel-gati-an Veveu** Mat 11.25-26; Mat 14.23; Mat 19.13-15; Mak 1.35; Luk 5.16; Luk 6.12; Luk 22.32, 39-46; Jon 11.41-42; Jon 17.1-26; Uman 4.24-31; Uman 16.25; Uman 20.36; Uman 21.5; Rom 1.9-10; Rom 10.1-2; Rom 15.30-33; 2Kor 12.7-10; Efe 1.15-20; Efe 3.14-21; Efe 6.19-20; Flp 1.3-5, 9-11; Kol 1.9-12; Kol 4.3-4; 1Tes 3.9-13; 2Tes 1.11-12; 2Tes 3.1-5; Ipru 5.7; Ipru 7.25

Nasoruan siGot Mat 4.1-4; Mat 5.17-20; Mat 22.29; Jon 8.31-32; Jon 20.31; Uman 20.32; Rom 15.4; Rom 16.26; Kol 3.16; 1Tes 2.13; 1Tim 4.13; 2Tim 3.14-17; Ipru 4.12; 1Pit 1.22-25; 2Pit 1.19-21; 2Jon 9-10; KelV 1.3

Natərogan Rom 13.13; 1Kor 5.11; 1Kor 6.9-11; Kal 5.19-21; Efe 5.18; 1Tim 3.1-3; Tit 1.7; 1Pit 4.3-5

Natev siNasub Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 10.14-22; 1Kor 11.17-34

Nativosan Mat 5.31-32; Mat 19.3-9; Luk 16.18; Rom 7.2-3; 1Kor 7.10-16

Natutumavan Mat 9.13; Mak 12.33; Rom 12.1; Ipru 9.6-10.18

Nəvide silat lotokad nadəlomian len aYesu Mat 16.13-20; Jon 13.34-35; Jon 14.27; Uman 2.41-42; Rom 12.4-8; Rom 12.9-13; 1Kor 12.12-30; Kal 5.22-26; Efe 1.22-23; Efe 2.19-22; Efe 4.1-16; Kol 1.18; Kol 3.12-17; 1Tes 5.16-17; Ipru 10.24-25; 1Pit 2.4-10; KelV 19.5-10

Na-vi-tarhəte-an Mat 6.1-4; Mat 7.12; Mat 25.31-46; Luk 3.10-11; Luk 6.38; Uman 11.27-30; 1Kor 10.24; 2Kor 8.1-15; 2Kor 9.1-15; Kal 6.9-10; Flp 4.14-19; Ipru 10.24; Ipru 13.1-3, 16; Jem 1.27; Jem 2.15-16; 1Jon 3.16-18

Nəbaptaisan Mat 28.18-20; Jon 3.22; Jon 4.1-2; Uman 2.37-42; Uman 8.12, 36-38; Uman 10.44-48; Uman 16.14-15, 31-33; Uman 19.1-7; Uman 22.12-16; Rom 6.1-4; Kal 3.26-27; Kol 2.12; 1Pit 3.20-22

Nəbathudud

Nəhəvut mai nəbareab san artolah Mat 19.4-6; 1Kor 7.1-16; Efe 5.21-33; Kol 3.18-19; Tit 2.3-5; Ipru 13.4; 1Pit 3.1-7

Anatularu gail Mat 15.3-6; Luk 2.51; Efe 6.1-3; Kol 3.20; 1Tim 5.4, 8; Ipru 12.7-11

Anana mai atata Efe 6.4; Kol 3.21; 1Tim 3.4-5

Nəbatunau Uman 6.1; Rom 7.2-3; 1Kor 7.39-40; 1Tim 5.3-16; Jem 1.27

Nəboŋ datsəhan hən datbisor mai aGot Mat 6.16-18; Mak 2.18-20; Uman 13.1-3; Uman 14.23

Nəgavmen Mat 22.15-22; Uman 5.27-29; Rom 13.1-7; 1Tim 2.1-4; Tit 3.1; 1Pit 2.13-17

Nəhab nəmatan Mat 10.28; Mat 13.41-42, 47-50; Mat 25.41; Luk 16.23-26; 2Tes 1.9; KelV 20.10-15; KelV 21.8

Nəlodat temədau, datitoh mədau tebəlav Mat 5.3-12; Mat 18.1-5; Luk 14.7-11; Luk 18.9-14; Efe 4.2; Flp 2.3-11; Kol 3.12-13; Jem 4.5-10; 1Pit 5.5-7

Nəmatan Jon 6.39-40; Jon 11.17-27; Jon 14.1-4; Rom 8.10-11, 38-39; Rom 14.7-9; 1Kor 15.12-58; 2Kor 5.1-10; Flp 1.20-24; 1Tes 4.13-18; Ipru 2.14-15; KelV 14.13; KelV 21.1-4; KelV 22.1-5

Nəmauran todan Rom 8.18-25, 28; 2Kor 1.4; 2Kor 4.16-18; Jem 1.2-4; 1Pit 1.6-9; 1Pit 2.19-21; 1Pit 5.8-10

Nəmav

AGot eviol hən nakonviolan mai alat lotoriŋ nəlolit len a Yesu ke likad nəmauran vi sutuai maii Mat 19.16-30; Luk 10.25-28; Jon 3.1-16; Jon 5.19-29; Jon 10.10; Jon 11.25-26; Jon 14.6; Jon 17.2-3; Jon 20.31; Rom 5.21; Rom 6.5-14; Rom 8.10-17; 2Kor 5.17; Kal 2.20; Efe 2.1-6; Kol 2.13; Kol 3.1-4; 2Tim 1.10; Tit 3.4-7; 1Pit 1.23; 1Jon 5.11

Nəmav imabe? Luk 12.32-34; Jon 14.1-3; 2Kor 5.1-8; Flp 1.23; Kol 3.1; 1Pit 1.4-5; KelV 4.1-11; KelV 21.1-4; KelV 21.22-22.5; KelV 22.14-15

Nəsaan

Nəsaan nəsa? Rom 1.18-32; Rom 8.5-8; Kal 5.19-21; Efe 2.1-3; Efe 5.3-5; Kol 3.5-10; Jem 4.17; 1Pit 4.3; 1Jon 3.4-5

Nəvanuan pisi lugol nəsaan Jon 8.7-9; Rom 3.9-20, 23; Rom 5.12; Kal 3.22; 1Jon 1.8-10

Nəvanuan limaspanis sil nəsaan, be aGot igol nəpisal hən bilav kuv gidat dan nəpanismen enan Mat 10.28; Mat 13.41-42; Jon 3.18-20, 36; Uman 17.30-31; Rom 1.18-19; Rom 6.23; Kal 6.7-8; Kol 3.5-6; 2Tes 1.7-9; Ipru 9.27; Ipru 10.26-31; 1Pit 1.17; 1Pit 4.3-5; Jut 7; KelV 20.11-15

Nəvanuan gail lomədas bun gidato husur dattovi siYesu Mat 5.10-12; Mak 13.9-13; Luk 12.4-9; Jon 15.18-21; Jon 16.1-4; Uman 5.41; Rom 8.35-37; Rom 12.12-14, 17-21; 1Kor 4.11-13; 2Kor 4.8-11; 2Kor 12.10; Flp 1.28-29; 2Tes 1.4-8; 2Tes 3.2-4; 2Tim 3.10-13; Ipru 10.32-39; Ipru 12.3-4; 1Pit 3.13-17; 1Pit 4.12-19KelV 2.10;

Nəvat Mat 6.19-21, 24-34; Luk 12.13-21, 32-34; Uman 20.35; 1Tim 6.6-10, 17-19; Ipru 13.5-6; Jem 2.1-9; Jem 5.1-6

Pair dan nəsaan sidato Mat 4.17; Mak 6.12; Luk 13.1-5; Luk 15.1-31; Luk 24.45-47; Uman 2.37-40; Uman 3.19-20; Uman 17.29-31; Uman 20.21; Uman 26.19-20; 2Kor 7.8-11; 2Pit 3.9; KelV 9.20-21

Sipa vi təban aGot Luk 17.11-19; Jon 6.11; Rom 1.21; Efe 5.20; Flp 4.4-7; Kol 2.7; Kol 3.17;
Kol 4.2; 1Tes 5.18; 1Tim 2.1; 1Tim 4.4-5

Mat 5.3-11	Navoian siGot van hən nəvanuan gail
Mat 5.16	Nəvanuan gail leris navoian sam̄ ale sal suh aGot
Mat 5.43-45	Ləmas bun aenemi sam̄ gail
Mat 11.28-30	Gəm hən aYesu hən gəbikad nəḡavḡavan
Mat 20.26-28	Nəvanuan totibau tegəm vi slev sinəvanuan gail
Mat 25.40	Nəsa gotogole van hən nəbathudud, gugole van hən ginau
Mat 28.19-20	Mitivan hən nəvanuan gail ləbēgəm vi hai susur sagw gail
Mak 11.25	Məterubat nəsaan dan avan ideh togol tosa hən gaiug
Luk 6.31	Gigol nəsa gotoləḡoni ke nəvanuan gail ligole van hən gaiug
Luk 11.2-4	Na-sor-tuḡ-an
Luk 14.26-27	Na-husur-aKristo-an
Luke 16.13	Datodədas datbeum simasta beru
Jon 3.16-17	Na-ləmas-buni-an siGot
Jon 11.25	Na-le-məhat-an dan nəmatan
Jon 14.1	Riḡ nəlomit len aGot
Jon 14.6	aKristo səbon evi piṣal
Jon 14.27	Natəmat siGot
Jon 15.18	Navile a pan lomətahun alat siYesu
Uman 1.8	Nəboḡ aNunun aGot begəm hən gamit, mitikel ur ginau
Uman 16.31	Nadəlomian
Rom 1.4	aNatun aGot, aYesu
Rom 1.16	Na-kel-uri-an tovoi
Rom 3.23	Nəvanuan piṣi lovi vanuan nəsaan
Rom 5.1-2	Len nadəlomian datukad natəmat mai aGot
Rom 5.8	Naut kəmas dattovi vanuan nəsaan, aGot eləmas bun gidato
Rom 6.23	Napurpuran hən nəsaan, na-viol-kəmas-an siGot
Rom 8.28	Nə-nau-utaut-an siGot
Rom 8.38-39	Nəsa eləboi bəpəpəhun gidato dan aGot?
Rom 12.1-2	Viol hən nibemit mai aGot hən mətbevi esan səbon
1Kor 10.13	Natideh totaltal ke datigol nəsaan, ikad naṣisal dani
1Kor 10.24	Mətəleḡon nəsa tovoi hən nəvanuan tile
1Kor 13.4-7	Na-ləmas-buni-an imabe?
2Kor 1.3-4	aGot igol nəlon nəvanuan eləḡon ivoi am
2Kor 4.7	aGot idaḡ
2Kor 4.18	Nau nəsa topat vi sutuai
2Kor 5.17	Nəvanuan veveu
2Kor 9.7	Datehəhəvur hən datbeviol
2Kor 12.9	Nəboḡ datsədaḡ, nədaḡan siGot epul masuḡ len gidato
Kal 2.20	aKristo itoh len gidato
Kal 5.22-23	Navit seNunun aGot
Kal 6.4	Sagenənoḡ hən gaiug mai avan ideh am
Kal 6.9	Sadatipetəmas hən datbigol natit tovoi
Efe 2.8-9	Nə-lav-kuv-gidato-an dan nəsaan evi naviolan siGot
Efe 3.20	Nədaḡan siGot
Efe 4.25	Nakitinan
Efe 4.26-27	Nəlol paḡpaḡ
Efe 4.28	Navənvənanahan
Efe 4.29	Nasoruan tomədas nəvanuan tēbuer
Efe 6.1	Lahutai mai aTata mai aNana
Efe 6.12	Datubal mai nabiltidaḡan hən nəmargobut
Flp 4.5-7	Nakemkeman, natəmat, sadatinau masuḡ hən natideh
Flp 4.12-13	Nədaḡan
Flp 4.19	Natideh dattom̄idol həni
Kol 1.15-17	Len aKristo, aGot igol natit piṣi tosuḡ
Kol 3.2	Nənauan
Kol 3.13	Narubatian hən nəsaan
Kol 3.15	Natəmat togəm len aGot
Kol 3.23	Natideh gotogole, gole hum siNasuḡ
1Tes 3.12	Mətələmləmas bun gamit gabag
1Tes 4.3	Naitian tosa
1Tes 5.17-18	Na-sor-tuḡ-an
2Tim 1.7	Namətahwan
2Tim 3.16-17	Natosian siGot